CIHAN UNIVERSITY

2007
ERBIL

زانكۆی جیهان

جامعة جيهان

پشدەر (مەعمورەی حەمیدیە)

لە بەڵگەنامەکانی عوسمانیدا

١٢٧٤-١٣٣١ کۆچی

١٨٥٨-١٩١٥ زایینی

بەرگی سیانزە

بڵاوکراوەی زانکۆی جیهان

خانەی ئەرشیف و بەڵگەنامەکان

٢٠٢١

ئامادە و پێشکەشکردنی: **د. نەوزاد یەحیا باجگر**

وەرگێڕان: **ئاشتی رەحمان**

پێرست

زنجیرە	بابەت	لاپەڕە
١	پێشەکی	٧
٢	چەند رونکردنەوەیەك لە بارەی بەڵگەکان	٨
٣	شیکردنەوەی زاراوەکانی عوسمانی	١٠
٤	کۆد و ووشەی رەسەنی کۆدەکان	١٦
٥	بەڵگەکان	٢١

- ناوی کتێب • **پشـدەر(مەعمورەی حەمیدیە)** لە بەڵگەنامەکانی عوسمانیدا
  بەرگی سیانزە ١٢٧٤-١٣٣١ کۆچی/ ١٨٥٨- ١٩١٥ زایینی
- ئامادە و پێشکەشکردنی • د. نەوزاد یەحیا سەعید باجگر
- وەرگێڕان (زمانی عوسمانی) • ئاشتی رەحمان
- بەڕێوبەری هونەری • بورهان سابیر
- دیزاینی ناوەرۆک • سومەییە مورادی
- بڵاوکراوەی • زانکۆی جیهان | خانەی ئەرشیف و بەڵگەنامەکان
- تیراژ • ١٠٠٠ دانە
- چاپ • یەکەم ٢٠٢١ هەولێر

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
ژمارەی سپاردن (٨٩١)ی ساڵی٢٠٢١ی وەزارەتی ڕۆشنبیری

بۆ داونلۆدکردنی کتێبەکان: Download Books

www.NawzadBajger.net
www.NawzadBajger.org
chairman@cihanuniversity.edu.iq

تەواوی مافی
ئەم کتێبە پارێزراوە
بۆ زانکۆی جیهان

ئەم وشە و بیروبۆچوونانەی کە لەم پەرتوکەدا نووسراوەتەوە سەرچاوەکەی بەڵگەکانە و ئێمە لێی بەرپرس نین، لەبەر ئەمانەتی زانستیش لەکاتی وەرگێڕانی دەستکاری نەکراوە.

پێشەکی

قەزای مەعمورەی حەمیدیە، لە بەشی باکووری لیوای سلێمانی، بەشێکی چیاییە و لە گوند و ناحیەی جۆراوجۆر پێك دێت. گوندی قەلعە دیزە کە مەرکەزی قەزا بووە، دەکەوێتە خاڵێکی گرنگ و لە مەرکەزی لیوا ٨ کاتژمێر دوورە، لەم سەردەمەدا قۆناغێکی حکوومەت، تەلەگرافخانەیەك، چەند دوکانێک، قاوەخانەیەك، جامعێك و مەسجدێك لەگەڵ چەند خانوویەك تایبەت بە نیشتەجێ بوونی فەرمانبەران و دانیشتوان هەبووە. دەستەی گشتی قەزاکە لە ناو حەوزی زابی بچووکە، گرنگترین چیای لیواکە، لە ناو ئەم قەزایە بووە، زەوییەکەی بە پیت و بەرەکەت بووە، بەرووبووم لە دۆڵ و باغ و باغچەکاندا هەبووە، لە چیاکان بەرووبوومی خۆرسك و لە دەشتاییەکاندا لەوەراندنی ئاژەڵ ئەنجام دراوە، جگە لەمە سەرچاوەی ئاو و ئاوی رۆیشتوو زۆر بووە، گشت ئاوەکانیش دەرژێنە ناو زابی بچووك. کەشوهەوای قەزاکە بە گشتی ساف و تەندروست بووە.

ناحیەکانی سورتاش و پشدەر سەر بەم قەزایە بووە، ناحیەی پشدەر بە ناوی ئەم عەشیرەتە ناوبردراوە، کە تێدا نیشتەجێ بوون، ئەگەرچی ئەم عەشیرەتە بە کشتوکاڵ و جوتیارییەوە خەریك بوون، بەڵام لە هاویندا لەسەر ئەم چیا و دەشتاییەکاندا نیشتەجێ دەبوون، کە دەکەوێتە کۆتایی ناحیەکە، واتە لە زۆربەی گوندەکانی قەزای شارباژێر و مەرگە پەرشوبڵاوبوونەوە. ناحیەی پشدەر ئاووهەواکەی فێنك و خۆش بووە، گوندەکانی قەزاکە بە تایبەتی گوندەکانی ناحیەی پشدەر، بە تەواوەتی ئاوەدان و بە شێوەیەکی گشتی دانیشتوانی قەزاکە نیشتەجێ بوون، لە ناحیەی پشدەریش تەنیا عەشیرەتی نورەددینی نیشتەجێ بوو، بەڵام پارێزگاری لە دابونەریتی خۆی کردووە و لە هاوین چۆتە کوێستان، دانیشتوانی پشدەر بە گوێرەی شوێنەکەیان تەندروست و پیاوی بوێر بوون، لە ناویان پیاوی بە توانا و لێهاتوو هەبووە، بۆیە بەناوبانگ بوون و لە دەورووبەر ناویان رۆیشتووە، دانیشتوانی قەزاکە بە تەواوەتی لە قەبیلە و عەشیرەتە کوردییەکان پێك هاتبوون، زمانیان کوردی بووە.

سەبارەت بەم بەڵگانەی کە خوێندنەوەی بۆ کراوە دەردەکەوێت، پشدەر یەکێك بووە لە ناوچە ستراتیژی و گرنگەکان، شوێنی ململانێ، هەروەها خاڵی گەیشتن بە مەرامەکان و یەکلاکردنەوەی ئامانجی سیاسی هەردوو دەوڵەتی زلهێزی عوسمانی و سەفەوییەکان، بووە، بەڵام زۆربەی کاتەکان ئەم عەشیرەتانەی کە بە درێژایی سنووری عوسمانی و ئێرانی پەرشوبڵاوبوونەوە، بوونەتە رێگر لەبەردەم مەرام و حەزوئارەزووی ئەم ووڵاتانە، لەلایەکی تر خاڵی شەڕوپێکدادان و بەیەکگەیشتنی عەشیرەتەکانی پشدەر، هەمەوەند، بلباس و مەنگوریەکان بووە. هەردوو ووڵاتیش بۆ گەیشتن بە مەرامی خۆیان ئەم عەشیرەتانەیان بەکار هێناوە، جگە لە خودی عەشیرەتەکان، بۆ یەکلاییکردنەوەی هەستی دوژمنکارانە و تۆڵەسەندنەوە، رق و کینەی خۆیان لە رێگەی کوشتن، تاڵان و سووتان دامرکاندۆتەوە. جگە لەم کێشانە کێشەی هەرە گەورەی ئەم عەشیرەتانە پابەند نەبوونیان بووە بە باج و رسوماتی دەوڵەت و قەبوڵ نەکردنی بێگانە و رێگە نەدان بە جێگیر بوونی فەرمانبەران و سەربازانی دەوڵەت، بۆیە لەگەڵ دەوڵەت رووبەرووی یەکتر بوونەتەوە. کێشەی پەرینەوە لە سنووریش لەلایەك بمێنێت، کە ئەم عەشیرەتانە بەشێکیان لە ناو خاکی ئێران و بەشەکەی تریشی لە ناو خاکی عوسمانیدا بووە، بۆ هاوکاری کردنی یەکتر سنووریان بەزاندووە و بۆ لایەکەی تر پەریونەتەوە، بۆ لەوەراندنی ئاژەڵەکانیان و دۆزینەوەی شوێن بۆ نیشتەجێ بوونیش لە نێوان سنووری ئەم دوو ووڵاتە هاتووچۆیان بووە.

لێرەداروون دەبێتەوە کێشەی هەرە گەورەی ئەم قەزا و ناحیەیە کێشەی سەرپێچی و کاری سەرکەشانەی عەشیرەتەکان بووە، حکوومەت هەمیشە هەوڵی داوە بە رێگەی ئاشتییانە و سوڵح کردن، نێوانی ئەم عەشیرەتانە چاك بکاتەوە، زانیویەتی شەڕ چارەسەر نییە، بەڵام هەمیشە ئەم کارە هەتا سەر نەبووە، دوای ماوەیەك هەمان کێشە سەریهەڵداوەتەوە، بۆ دۆزینەوەی کوێستان و لەوەرگا، نە هاتووچۆی سەر سنوور، لەلایەنی دوژمنکاریەوەش، نە هەستی تۆڵەسەندنەوە، کۆتایی هاتووە، بۆ رادەست کردنی باج و رسوماتیش، پابەندی یاساورێساکانی حکوومەت نەبوونە، بۆیە حکوومەتی ناوەخۆ هەمیشە سەرقاڵی چارەسەرکردنی ئەم گرفتە بووە، هیچ کاتێك سوودی لە بەرووبووم و داهاتی ئەم ناوچەیە وەرنەگرتووە.

د. نەوزاد یەحیا باجگر
سەرۆکی دەستەی ئەمینداریەتی کەمپەکانی زانکۆی جیهان

چەند روونکردنەوەیەك لە بارەی بەڵگەکان

١

• لە بەڵگەکاندا هەڵەی ساڵ، مانگ و رۆژ کراوە؛ لە بارەی مێژووی ناو بەڵگەکان ئەوا مێژووی کۆچی و رومی بەکارهاتووە، لە هەندێک بەڵگەشدا مێژووی رومی یا کۆچیەکەی نووسراوەتەوە، بە تایبەتی لە ساڵە رومیەکە هەڵەی تێدا کراوە.

٢

• هەڵەی ناوی تێدایە، بۆ نموونە ناوی کەسێتی، شوێن و عەشیرەت بە هەڵە نووسراوەتەوە، ئەم نووسەرەی نووسراوەکەی نووسیوەتەوە کوردییەکەی باش نەبووە، بە شێوازی سەر زاری خۆی ووشەکەی نووسیوەتەوە، یاخود لە بارەی ناوچە و شوێنەکانەوە شارەزاییەکی ئەوە تۆی نەبووە، زانیاری لە شێوەزاری ناوچەکەش نەبووە، بۆیە بە هەڵە نووسیویەتیەوە، لە کاتی وەرگیرانیش هەروەکو خۆی نووسراوەتەوە، دەستکاری نەکراوە.

٣

• لە بارەی وەرگێرانی بەڵگەکان، هەروەکو خۆی وەرگێردراوە؛ یەک ووشە زیاد یاخود یەک ووشە کەمی نەکردووە، تەنانەت هەوڵ دراوە لە کاتی وەرگێرانەکە دەستکاری دەستەواژە و ووشەکان نەکرێت، چونکە ئەگەر بە گوێرەی زمانەوانی کوردی دەستکاری دەستەواژە و ووشەکان بکرابووایە، ئەوا دەبووایە دەستکارییەکی زۆری دەستەواژەکان بکرێت، هۆکاری دەستکاری نەکردنەکەش بۆ ئەوە بووە تا بەڵگەکان رەسەنایەتی خۆیان لە دەست نەدەن، لە هەمان کاتدا خوێنەر و مێژوونووسان لە شێوازی نووسینی بەڵگە و شێوەزاری ئەم سەردەمەی نووسەران ئاشنا بن، کە ئەم بەڵگانە بە چ شێوازێک نووسراونەتەوە، جگە لەمەش کاری نووسەر و مێژوونووسانە لە کاتی لێکۆڵینەوە لە زانیاری ناو بەڵگەکان، روون کردنەوە و شی کردنەوە بۆ بابەتی ناو بەڵگەکەکان بکەن.

٤

• لە هەندێک بەڵگەدا بۆشایی هەیە، ئەوانیش بە پەنجەی دەست دەژمێردرێن؛ هۆکاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی لە کاتی نووسینەوەی نووسراوەکە هەندێک ووشەی نهێنی هەبووە، نەویستراوە ئاشکرا بێت، بۆیە نووسەرەکە بۆشایی بەجێ هێشتووە، تەنیا ئەوەی نووسراوەکەی گەیشتۆتە دەستی لەم بۆشاییە تێگەیشتووە و زانیویەتی نووسەر یاخود لایەنی پەیوەندیدار مەبەستی چییە.

٥

• لە چەند شوێنێکی کەمیش بۆشایی بە خاڵ هەیە (...) مەبەستیش لەم بۆشاییە بە خاڵانە ئەوەیە، کە ئەم ووشەیە نەخوێندراوەتەوە، زۆر جار ووشە هەیە خوێندنەوەی زۆر ئەستەمە، کە نووسەرەکە بە شێوەیەک یاخود بە خەتێک نووسیویەتی ناتوانرێ بخوێندرێتەوە، بۆ ئەوەی لە خوێندنەوەی هەڵە و لە ووشەی هەڵە دوورەپەرێز بین، بۆ ووشەکە بۆشایی بە خاڵ دانراوە.

٦

• هەندێک ووشە یاخود راستەرە بڵێن زاراوە هەیە لەم سەردەمە بەکار هاتووە و مانای تایبەتی خۆی هەیە؛ ئەم مانایە نادەن کە ئێمە رۆژانە بەکاری دەهێنین و لێی تێدەگەین، جگە لەمەش وەرگێرانی ئەم ووشانە بۆ کوردییەکەی لە نرخ و ماناکەی تێک دەدات و لە هەمان ئەم ئاستە نابێت، واتە مانای پر بە پێستی خۆی لە دەست دەدات، بۆیە نەکراوەتە کوردی و هەروەکو خۆی دانراوە، بەڵام بۆ ئەوەی خوێنەر و مێژوونووسان لە پێناسەی زاراوەکان ئاشنا بن، لە (شیکردنەوەی زاراوەکانی عوسمانی) پێناسە کراوە و روون کراوەتەوە، لە هەمان کاتیشدا زاراوە هەیە، کە زانراوە لە ماناکەی ناگۆڕدێت، وەرگێردراوەتە سەر زمانی کوردی.

• بەڵگە هەیە لە چەندین لاپەڕە پێک هاتووە، ئەم چەند لاپەڕەیەش باسی یەک بابەتی دیاری کراو دەکات، بۆیە تەنیا یەک لاپەڕە وەرگێردراوە، چونکە هەموو لاپەڕەکان هەمان بابەت باس دەکەن، جیاوازیەکی ئەوەتۆیان تێدا نییە، بەڵام ئەگەر ئەم چەند لاپەڕەیە باسی چەند بابەتێکیان کردبێت، یاخود هەر هەمان بابەت بەڵام بە شێوازی جیاواز و هەر لاپەڕەیەک بە شێوازێکی جیاواز باسی بابەتەکەی کردبێت، لێرەدا مووی وەرگێردراوە. ٧

• دووبارە بوونەوەی بەڵگە، هەندێک بابەتی دیاریکراو دووبارە بوونەوەی بەڵگەی تێدایە؛ وەکو ئەوەی لە سەرەوە باسمان کرد، بابەتەکە لە چەند لاپەڕەیەک پێک هاتووە، لە جیاتی ئەوەی هەمووی کۆبکرێتەوە و هەمان ژمارەی بدرێتی، کەچی بە پێچەوانەوە هەمان بابەت ژمارەی جیاجیایان دراوەتێ، لێرەدا بە ناچاری هەمان بابەت کە لە ژمارەی جیاجیا پێک هاتووە، وەرگێردراوە، چونکە ژمارەیان جیایە و هەمان ژمارەی نەدراوەتێ. ٨

• لە کاتی نووسینەوەی رووداوەکان و زانیاری لە بارەی ناوچەکانەوە، بە گشتی باسی بابەتەکان کراوە، بۆ نموونە شوێنی عەرەب نشینیش باسکراوە؛ لێرەدا تەنیا ئەوەی پەیوەندی بە کورد و ناوچەکانی کوردییەوە هەیە وەرگێردراوە. ٩

• لەنێوبەڵگەکاندادەستەواژەی دووبارەورستەی دووبارەبەرچاودەکەوێت، لێرەدانووسەرلەکاتی نووسینەوەی نووسراوەکەدا هەمان زانیاری یاخود دەستەواژەی دووبارە کردۆتەوە و هەمان زانیاری نووسیوەتەوە. ١٠

• لە بارەی ساڵی بەڵگەکان، بۆ رێزبەندی بەڵگەکان ساڵی کۆچی و زایینی بەکار هاتووە، پشت بە مانگ و رۆژەکەی نەبەستراوە؛ جگە لەمانەش ساڵی ناو بەڵگەکان بە گوێرەی زانیاری ناو بەڵگەکە و ئەوەی سەر بەرگەکەی گۆرانکاری بەسەر دادێت، واتە نووسەر ئەم ساڵەی نووسیوەتەوە کە بەڵگەکەی تێدا نووسیوەتەوە، کە گەیشتۆتە لای پاشاش ئەم ساڵەی نووسیوەتەوە، کە نووسراوەکەی بینیوە، هەندێک جاریش ساڵی جێبەجێ کردنەکەی لەسەر نووسراوە، واتە لە یەک بەڵگەدا چەند ساڵێکی جیاواز بەرچاو دەکەوێت. ١١

• هەندێك ساڵ کە لە ناو بەڵگەکاندا ئاماژەی پێکراوە، بە کورتکراوی نووسراوەتەوە، بۆ نموونە دەڵێت ساڵی (٢٧) لێرەدا مەبەستی ساڵی (١٢٢٧)ە، کە ١٢٠٠ ەکەی فرێ داوە، یا ئەگەر نووسرابێت ساڵی (٣٣٦) ئەوا لێرە مەبەستی ساڵی (١٣٣٦)ە، کە ١٠٠٠ ەکەی فرێ داوە. ١٢

وەرگێر

شیکردنەوەی زاراوەکانی عوسمانی

ئاڵای (الای)	ئاڵای بە مانای کۆمەڵ و قەڵەباڵغ دێت، لە زاراوەی سەربازیش ووشەیەکە، لە سێ چوار تابور پێک دێت، هەروەها هەر ئاڵایەک سانجەقێکی لە ژێر دەستدایە.
ئەعیان (اعیان)	بۆ بەدواداچوونی بریارەکانی ئەنجوومەنی میللەت، ئەنجوومەنێکی تر هەبووە و ئەم ئەرکەیان پێ سپێردراوە، لە ساڵانی ١٨٧٧ و ١٩٠٨ ئەندامەکانی لەلایەن حکوومەتەوە هەڵبژێردراوە.
ئەنبار	شوێنێکە بۆ هەڵگرتنی زەخیرە و کەلوپەل بەکارهاتووە.
ئەنجوومەنی والا (مجلسی والا)	ئەم ئەنجوومەنە لە ساڵی ١٨٣٧ دامەزرا، داواکاری نێوان دەوڵەت و خەڵکی جێیەجێ دەکرد، لە ساڵی ١٨٦٧ هەڵوەشایەوە و لە شوێن ئەو شورای دەوڵەت دامەزرا.
ئستەبڵی عامیرە (اصطبل عامرە)	تەوێلەی کۆشکی پاشا.
ئۆچاقلق (اوجاقلق)	ئەم زەویانە جیاکرابوونەوە و داهاتەکانیان بۆ پارێزگارانی قەڵا و کۆگای چەک بوو.
ئۆن باشی (اونباشی)	ئەم سەربازە قوماندانیەتی ١٠ کەسی کردووە.
ئیستدعانامە (استدعانامە)	ئەم نووسراوەیە وەکو داواکاری بۆ دەوڵەت دەنووسرێت، بەڵام مۆر و پولی لەسەرە .
ئیستعلامنامە (استعلامنامە)	ئیستعلام نووسراوی بە زانیاری بووە، هەرچی ئیستعلامنامەیە نووسراوی بە بەڵگە بووە.
ئیستیناف (استیناف)	دووبارە دەست پێکردنەوە، ئەم بریارەی کە لە دادگای سەرەتایی دەدرا، بۆ ئەوەی بریارەکە هەڵبوەشێنرێتەوە سەردانی دادگایەکی سەرووتر، واتە لە ئەم بەرزتر دەکرا، تا بریارەکە هەڵبوەشێننەوە.
بابی عالی	بنکەی سەدری ئەعزەم، دیوانی هومایۆن لەگەڵ نەزارەتی ناوەخۆ و دەرەوە و فەرمانگەی شورای دەوڵەت دەگرێتەوە.
باش کاتیب (باش کاتب)	نووسەری یەکەم یاخود سەرۆکی نووسەران، لە فەرمانگە فەرمییەکاندا ئەرکەکەشی نووسینی نووسراو بووە.
باش کیتابەت (باش کتابت)	کیتابەت واتە پیشەی نووسین، باش کیتابەت یەکسانە بە باش کاتیب، واتە سەرۆکی نووسین.
باشبوغ	قوماندانی سەربازی رێک نەخراو یاخود نارێک.
باش مودیرەت (باش مدیرت)	باش بە مانای سەرۆك یاخود یەکەم دێت. مودیرەت واتە بەرێوەبردنی کاروبارەکان؛ هەرچی باش مودیرەتە بە مانای بەرێوەبەرایەتی یەکەم یاخود بەرپرسی یەکەمی بەرێوەبەرایەتی دێت.
بەرائەتی شەریفە	واتە پاکانەی ئەستۆ و خۆبەرێکردن، لە سەردەمی عوسمانی بۆ وەرگرتنی زەوی کشتوکاڵی یاخود دامەزراندن، دەبووایە لەلایەن پاشاوە یاخود دەوڵەت بەرائەتی شەریفە واتە پاکانەی ئەستۆ وەربگیرێت.
برادەر زادە	برادەر زادە مندالی خوشک و برا، هەروەها برازا، پورزا، خاڵۆزا دەکات.
برادەری	واتە بە برا.

بلۆک (بلوک)	دەستەی سەربازی.
بلۆک باشی (بلوک باش)	سەرۆک یاخود بەرپرسی بلۆک.
بینباشی (بیکباشی)	بین بە مانای هەزار دێت، باش واتە سەر، بینباشی، ئەم ئەفسەرەیە یاخود قۆماندانەیە تابورێک بەڕێوە دەبات لە هەزار سەرباز پێک هاتووە.
پلەی حەرەمەین (درجە حرمین)	بەم کەسە ووتراوە کە تۆبەی کردووە و حەرامی لە خۆی قەدەغەکردووە، زیاتر لە کاتی حەج کردن دەچووە پلەی حەرەم و خراپە و کاری بەدی لە خۆی حەرام دەکرد. لەلایەکی تر لە سەردەمی کۆندا چینی زاناکان دەگرێتەوە، کە لە دوای پایەی میسر لە پێش پلەوپایەی ئیستەنبۆڵ پلەیەکی بەرزە.
تابور	لەشکری سەربازی، کەرتی سوپا.
تاتار	نامەی گواستۆتەوە بۆ ناوچەکانی تری دەوڵەت، جولەی زۆر خێرا بووە، جگە لە ناوی تاتار ئەوەی ئەم کارەی کردووە ناوی (ساعی، پۆستە، قاسد، برید)یشی پێ ووتراوە، لە کاتی خۆیدا تاکی تاتار بە خێرا رۆیشتن بەناوبانگ بووە، بۆیە پێیان ووتراوە تاتار.
تەحسیلدار (تحصیلدار)	ئەم فەرمانبەرەیە باج و باجی داهات و بەروبوومی داهات کۆدەکاتەوە.
تەرسانە (ترسانە)	تەرسانە یاخود تەرسخانە واتە کارگەی دەریایی، ئەم شوێنە بووە کاروباری کەشتییە جەنگیەکان و کاروباری دەریایی تێدا جێبەجێ دەکرا، یەکسانە بە تەرسانەی عامیرە (ترسانە عامرە).
تەغار (تغار)	٤ ربە ١ تەغارە.
تەنزیمات (تنظیمات)	لە رووی زاراوەدا بە مانای رێکخستن و رێکوپێکی و خستنە سەر رێگا دێت، لە سەردەمی عەبدولمەجید لە ٣ قاسمی ١٨٣٩ لە گوڵخانە خوێندرایەوە، بە ناوی رەشنووسی هومایۆنی گوڵخانە بە فەرمانێکی پاشا هەژمار کرا، لەلایەن رەشید پاشای گەورەش وەکو چاکسازی راگەیەندرا، تا ساڵی ١٨٧٧ی جەنگی رووس بەردەوام بوو، دواتر سنووردار کرا؛ ناوە راستەقینەکەی تەنزیماتی خێرخوازی (تنظیمات خیریە) بوو.
تیمار	ئەم زەوییە کشتوکاڵیە داهاتی ساڵانەی لە نێوان ٣٠٠٠-٢٠٠٠٠ ئاقچە بووە، ئەم جۆرە زەوییەش بەم سەربازانە دراوە، کە بەشداری شەڕیان کردووە یاخود بەم کەسانە دراوە کە لە بواری ئایینەوە ئەرکیان پێ سپێردرا بوو، بەم داهاتەش بژێوی ژیانی خۆیان پێ دابین کردووە، واتە لە جیاتی مووچە پێیان دەدرا.
پارە	وشەیەکی فارسیە، ١ قوروش ٤٠ پارەیە، ١ پارەش دەکاتە ٣ ئاقچە.
پۆست نشین	بەشێخی تەکیەووتراوە پۆست نشین، لەهەمان کاتدا بە کەسێك ووتراوە کە پلەیەکی هەبووە و کارەکەی بەرێوەبردووە.
حەرەم (حرم)	ئەم شوێنەیە، هەموو کەسێك ناتوانێ بە بێ مۆڵەت بچێتە ژوورەوە، بە تایبەتی ئەم شوێنانەی کە تایبەتن بە ئافرەت و ژووری ئافرەت.
جەبەخانە (جبەخانە)	ئەم کۆگایە بووە هەموو جۆرە چەک و باروت و کەلوپەلی چەکی ئاگری تێدا پارێزراوە.
جەلیلە (جلیلە)	جەلیلە بە مانای ناوداری گەورە یاخود شکۆدار دێت، کە نووسراو بۆ فەرمانگەی وەزیر و موشیر دەکرا، بەم شێوەیە رێزیان لێ دەگیرا، لە پلەی ئەوان نزمتر پێیان دەوترا بەهییە یا عالییە.
خاخام	زانا و بەرپرسی یەهودیەکان، واتە کاهین.
خەلافەتپەناهی (خلافتپناهی)	خەلیفە شوێن گرەوەی کەسێک، کە لە دوای پێغەمبەر وەکو وەکیلی پێغەمبەر کاری کردووە، ئەم ئەرکە لە ئیسلام داهێنرا، پەناهی واتە پەیوەندی، خەلافەت پەناهی واتە شتێک کە پەیوەندی بە خەلیفەوە هەیە و لەلای ئەو دەردەچێت.

خەیل (خیل)	تاقم، خەڵکێکی زۆر، بە تاقمی سوارەش دێت.
خولعە (خلعە)	ئەم جلە چەند جۆرێکی هەبووە، جلی ڕێز لێنان، جلی پەشیمانی یاخود جلی مردن، ئەم جلەش لەلایەن پاشاوە وەکو پاداشت یاخود ڕێزلێنان بە کەسێک دەدرا.
داعی	ئەم کەسە ئەرکی دوعا کردن و نزا کردن بووە.
دەرسەعادەت	ئیستەنبۆل پایتەختی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی.
دەفتەردار (دفتردار)	سەرۆکی ژمێریاری، بەرپرس لە کاروباری دارایی.
دەفتەر خاقانی (دفتر خاقانی)	دەفتەر خانەشی پێ ووتراوە، فەرمانگەیەك بوو، کاروباری پارەی دەوڵەت و مووڵك و زەوی و زاری بەڕێوە دەبرد، بۆ نموونە تاپۆ.
دزدار	پارێزگاری قەڵا.
دوخان	تووتن.
دوخانچی	تووتنچی؛ ئەو کەسە کاری تووتنی کردووە.
ژورنال	ژورنال دەفتەری ڕووداوەکان، یاخود دەفتەری ڕۆژانە.
رایج	رایج بەهاکەی تری، واتە نرخەکەی تری یاخود بەهای ڕابردووی.
ردیف (ردیف)	بەم سەربازانە وتراوە ردیف، کە لە دواوەی سەربازی ڕێکخراو دەوەستان و لە کاتی پێویستیش چەکیان پێ دەدرا.
رژی (رژی)	فەرمانگەی تووتن.
روزهزر و روزقاسم	(Hıdırellez) لە دونیای تورک وەرزێکە جەژنی بۆ ساز دەکرێت، روزی هزر (Ruz-ı Hızır) واتە (ڕۆژی هزر) کە بە ناوی ڕۆژی خدری لەز (Hıdırellez) ناو نراوە، بە پێی داستانی ئەم سەردەمە، لەم ڕۆژەدا لە سەر ڕووی زەوی پێغەمبەر خدر و ئیلیاس بەیەک گەیشتوون، تاوەکو یارمەتی هەژار و لێقەوماوان بدەن. لە تورکیاش جەژن بۆ ئەم بۆنەیە دەگێردرێت. بە پێی ڕۆژژمێری زایینی ڕۆژی خدری لەز لە ٦ مایس، لە کۆنیش بە پێی ڕۆژژمێری رومی ڕۆژی ٢٣ نیسان هەژمار دەکرێت. ماوەی نێوان ٦ مایس تا ٨ تشرینی دووەم بە ناوی ڕۆژەکانی هزر وەرزی هاوین و ماوەی نێوان ٨ تشرینی دووەم تا ٦ مایس بە ناوی ڕۆژەکانی قاسم وەرزی زستان پێک دەهێنن. بەم شێوەیە ڕۆژی ٦ مایس تەواو بوونی وەرزی زستان و دەست پێکردنی وەرزی هاوین دەکات.
رسوم (رسوم)	باج و باجی گومرگ.
رسومات (رسومات)	باجەکانی گومرگ.
ریاسەتپەناهی (ریاستپناهی)	پەیوەستە بە سەرۆکایەتیەوە، کە پەیوەستە بە کارەکانی پاشا.
ریال	ریال پارەی زیوی ئاسیاویە، دەکاتە ٢٥ قوروش.
ریکابی هومایۆنی شاهانە (رکاب همایونی شاهانه)	سەربازە سوارەکانی پاشا.

ریکابی هومایۆنی قەپوچی باشی	بەرپرسی یاخود سەرۆکی دەرگای سەربازە سوارەکانی پاشا.
زەربخانەی عامیرە (ضربخانه العامره)	ئەم شوێنە پارەی دەوڵەتی تێدا دروست دەکرا.
سالیانە	ئەم باجەیە ساڵی جارێك وەردەگیرێت، لە پێش تەنزیمات بەشێك لە فەرمانبەران و بەکارهێنراوان بەرامبەر بە ئەرکەکەیان، ساڵی جارێك کرێیان پێ دراوە.
سەدارەت (صدارت)	شوێنی کاری سەدری ئەعزەم و پلەکەیەتی.
سەدارەتپەناهی	پەیوەندی بە سەدری ئەعزەمەوە هەیە، واتە ئاماژەیە بۆ سەدری ئەعزەم.
سەدری ئەعزەم (صدر اعظم)	پلەکەی وەکو سەرۆک وەزیرانی ئێستا بووە، یاخود وەکیلی پاشا بووە.
سەر عەسکەر (سر عسکر)	سەر وشەیەکی فارسیە بە واتای سەر دێت، سەر عەسکەر بە واتاکانی ئێستا بە مانای سوپا سالار، سەر لەشکر، سەرکردەی سوپا، قوماندان دێت.
سەر کاتیب (سر کاتب)	سەرۆک یاخود یەکەم نووسەر.
سەعادەت (سعادت)	واتە خۆشی.
سەفەربەرلیك (سفربرلك)	بەم کەسانە ووتراوە کە خۆیان ئامادە کردووە، تا بچنە شەر یاخود بۆ چوونە شەر لە ئامادەباشی دابوونە.
سەلاملك (سلاملك)	لە کۆشکە گەورەکاندا بەم ژوورە دەوترا کە بۆ پێشوازی کردن لە میوانان تەرخان کرابوو.
سوریچی	ئەم پیاوەیە سەرپەرشتی ئاژەڵە بارهەڵگرەکان یاخود بارگیرەکان دەکات، واتە کرێچیە، وەکو خزمەت بەکرێ گیراوە، تا بارگیرەکان بە رێگا ببات.
سیپاهی (سپاهی)	ئەم سەربازە سوارەیە خاوەنی زەوی کشتوکاڵییە، لە لەشکری عوسمانی کۆندا چینێک سەربازی سوارە هەبوو، لە بەرامبەر ئەم دە یەکە (عشر) کە لە زەوی کشتوکاڵی وەریاندەگرت لەگەڵ ئەم ئاژەڵانەی کە خۆیان بەخێویان دەکرد، بەشداری جەنگیان دەکرد، بەڵام کەلوپەلی جەنگی لەلایەن دەوڵەتەوە پێی دەدرا.
سیپاهیدار (سپاهدار)	گەورەترین سەربراز، سەر عەسکەر.
سیلاحشۆر (سلاحشور)	واتە پیاوی چەکدار، ئەم پیاوانە بوونە لە چەك هەڵگرتن و بەکارهێنانی شارەزایەکی تەواویان هەبووە، لە جەنگدا بە چەك شەڕیان کردووە.
شاهنشاه	گەورەترین پاشا یا شا، واتە پاشای پاشایان یاخود شای شایان.
شەهبەندەر (شهبندر)	بە واتای باڵیۆز دێت، لە سەردەمی مەحمودی دووەم، بۆ پاراستنی بازرگانە موسڵمانەکانی ناوەخۆ، لە نێوان خۆیان کەسێکیان هەڵدەبژارد، تا هەر ناکۆکی و لێك تێنەگەیشتنێك هەبێت چارەسەری بکات.
شورای دەوڵەت بە زمانی عوسمانی (شورای دولت)	پێش ئەم دامەزراوەیە، ئەنجوومەنی واڵا کارەکانی ئەنجام دەدا، دوای هەڵوەشاندنەوەی ئەنجوومەنی واڵا، لە ساڵی ١٨٦٨ شورای دەوڵەت دامەزرا، جۆری کارەکەی لە کاری کارگێڕی پێک دەهات، ئەرکەکەشی دۆزینەوەی چارەسەر بۆ کێشە کارگێڕییەکان و دەرکردنی یاسای گونجاو بوو، ئەم دامەزراوەیە تا ساڵی ١٩٢٢ بەردەوام بوو.

چاوش	وشەیەکی تورکیە، لە ڕووی سەربازییەوە سەربازی پلە بچووکە، ئەمڕۆش بە پلەی پاسەوان دێت.
چەڵتوك (چلتوك)	برنج.
قۆیقۆدە	لە سەردەمی عوسمانیەکاندا فەرمانبەرێک بووە سەر بە خەزینە، ئەم داهاتانەی ڕێک دەخست کە لەلایەن خانم، ئەفەندی، سەدری ئەعزەم، وەزیر، بەگی بەگان و بەگی سانجەقەکانەوە دەهات، هەروەها ئەمانە ئەرکی پاراستنی ئاسایش و ڕێکخستنی شوێنە تایبەتیەکانیان پێ درا بوو، لە بەڕێوەبردندا پیاوی بەهێز بوون، بۆیە ناوە ناوە کێشەیان بۆ دەوڵەتی عوسمانی دروست دەکرد.
عولوفە (علوفە)	ئەم زاراوەیە بەم سەربازانە دەوترا، کە سێ مانگ جارێک مووچەیان وەردەگرت.
فەریق (فریق)	واتە تاقم، تیپ، دوو لایەن، کۆمەڵە خەڵکێکی زۆر، بە پلەی سەربازیش دێت، لە چینی سەربازی لە دوای موشیر دەهات، ئەویش گەورەترین پلەی سەربازی بوو.
فرقە	دەستە، کۆمەڵ.
قەپوچوقدار (قپوچوقدار)	ئەم فەرمانبەرانە بوون کە لە بابی عالی ویلایەت، لە خزمەتی قەپوکەتهودا دابوون و هەندێک داواکاری والییان جێبەجێ دەکرد.
قەپوچی باشی	بەڕێوەبەری ئەم چینەیە، کە لە بەردەم دەرگای کۆشک وەستاون.
قەپوکەتهودا (قپوکتهودا)	قەپوکەتهودا خزمەتکاری بەر دەرگا بوو.
قەساس (قصاص)	سزای شەرعی بکوژی کوژراو و بریندارکاری بریندارکراوەکەیە، بۆ میراتی کوژراو داوای قەساس دەکەن.
قپوچی باشی (قپوچی باشی)	قەپوچی بە دەرگای فەرمانگە و شوێنە فەرمییەکانی دەوڵەت دەوترا، کە خەڵک بۆ ئیشوکارەکانیان لەم دەرگایە دەچوونە ژوورەوە و دەهاتنە دەرەوە، بێگومان ئەم دەرگایانەش بەرپرس و سەرۆکیان هەبووە، جگە لەمە قەپوچی باشیش پلەیەک بووە، دراوەتە فەرمانبەرانی دەوڵەت، بۆ نموونە ریکابی هومایۆنی قەپوچی باشی (رکاب همایونی قپوچی باشی).
قۆل ئاغا (قول اغا)	بە واتای قۆڵ، لێرەش قۆڵی ئاغا یەکسانە بە ئەفسەری قۆڵی تابور، یا خود یاریدەدەری بینباشی، قۆڵی ڕاست و چەپی ئاغا.
قولی	قول؛ ئەم پیاوەیە بۆ ئەرك جێبەجێ کردن دەکردرێت، هەرچی قولی؛ ئەم فەرمانبەرەیە بۆ چاودێری کردنی سەربازانی دوژمن و سەرپەرشتی کردنی زەوی و زار ئەرکی پێدەدرێت.
قوماندان	قوماندان سەرۆک یاخود بەرپرسی ئەفسەر دەکات، وەکو قوماندانی تابور، قوماندانی لەشکر، قوماندانی ئاڵای، قوماندانی ژاندارمە.
قۆناغ (قوناغ)	قۆناغ واتە مەنزل، لەسەر ڕێگا بۆ گەشتیاران و کاروانچیان دروست دەکرا، تا تێدا بحەسێنەوە و بخەون، هەروەها بۆ دەستنیشانکردنی دووری شوێنێک دەیانووت سێ قۆناغ یاخود چوار قۆناغ دوورە، واتە چەند قۆناغ لە نێوان ئەم دوو ناوچەیە هەبووایە هەژمار دەکرا، جگە لەمە بە کۆشکی پاشا و گەورەکان دەوترا قۆناغ یا قۆناق. فەرمانگەی حکوومەتیش پێی وتراوە قۆناغ وەکو قۆناغی حکومەت، کە هۆبەیەک لە هۆبەکانی فەرمانگەی فەرمی حکومەت پێی دەوترا قۆناغی حکومەت.
قیە	دەکاتە گرانی ٤٠٠ درهەم، بۆ دە یەکیش بە واتای کیلۆ دێت، کە ١٠٠٠ گرام دەکات.
کەتهودا (کتهودا)	واتە خزمەتکار ئەوانەی پلەکەیان لە فەرمانبەر نزمتر بوو، پێیان دەوترا خزمەتکار.
کەلەك (کلك)	ئەم پارچە دارانەن کە بە ئاو ئەستوور کراون و لە پاڵ یەکتر بە داو بەیەکتریەوە بەستراونەتەوە و تەختەیەکیان لێ پێکهێنراوە، لە ڕووبارەکانی جەزیرە بە تایبەتی لە دیجلە بۆ گواستنەوەی مرۆڤ و کەلوپەل بەکار هاتووە، ئەم کەلەکە بە گوێرەی گەورەییەکەی بۆ بەڕێوەبردنی ٢ تا ٦ پیاوی پێویستە. دوای تەواو بوونی گەشتەکە بە تایبەتی لە سەر ڕووباری دیجلە تا دەگاتە بەغداد بەشی دارەکانی کەلەکەکە زۆر جار بە نرخێکی هەرزان دەفرۆشرا، هەروەها قازانجی ڕاستەقینەی کەلەکچییەکان ئەم کرێیە بووە، کە لە کاروانچیەکان وەریاندەگرت. ئەم کەلەکچیانە لەسەر ڕووباری دیجلە تا خوارەوە کەرستەی بیناکاری و دانەوێڵە و باری گرانیشیان بار دەکرد. لە جەنگی جیهانی یەکەم سەربازیشیان پێ گوازراوەتەوە.

کیل	کیل، بۆ پێوانی دانەوێلە بەکارهاتووە.
گاردیان	فەرمانبەری گرتووخانە.
مەشروتیەت(مشروطیت)	مەشروت واتە مەرجدار کە پەیوەستە بە مەرجەکانەوە، مەشروتەش لەلایەن یەکەم خاوەنیەوە بە مەرجی نەفرۆشتن بۆ میراتگرەکانی بەجێی هێشتووە، ئەویش وەکو خانوو، زەوی کشتوکاڵی، نەخۆشخانە، مزگەوت، هەرچی مەشروتیەتە ئەوا ئەم حوکمدارە دەگرێتەوە کە لە ژێر دەسەڵاتی سەرۆکایەتیە.
مەمالیکی مەحروسەی شاهانە (ممالیکی محروسە شاهانە)	وولاتی عوسمانی.
مەمالیك(ممالك)	وولاتەکان، مەملەکەتەکان، خاکی وولاتێك.
مەملوک (مملوک)	کەسێک پارەی هەبێت، یاخود بەندە، کۆیلە.
مەنزل	لە بنەڕەتدا وشەیەکی عەرەبیە، بە زۆر مانا دێت، ئەوەی لە زمانی عوسمانیدا پێویستە بە مانای کۆشک، شوێنی کوشک، سەرە ڕێگای یەک ڕۆژ دێت، یاخود بە مانای دووری نێوان دوو کۆشک دەکات، تاتارەکان لە کاتی بردنی پۆستە بۆ ناوچەکانی تر، لەم مەنزیلانە هاتوونەتە خوارەوە و حەساونەتەوە، هەروەها ئەسپیان گۆڕیوەتەوە، یاخود شەویان لەوێ بەسەر بردووە.
موشیر (مشیر)	بە مانای ئاماژە پێکردن دێت، لەلایەکی تر لە چینی سەربازی یەکسانە بە وەزارەت، کە گەورەترین پلەی سەربازییە، بۆ نموونە موشیری لەشکر، موشیری تۆپخانە.
موعەججەلە (معجلە)	مولکی میریە و لە وەقف دیارە، هەر لە وەقف مامەڵەی بۆ دەکرێت، کە پارەکەی پێش وەختە دەدرێت. واتە بە شێوەی بەگایەتی و وەرگرتنی پارەی پێشەکی لەلایەن ئاوقافەوە دەبێت.
موقاتەعە (مقاطعە)	ئەم زەویانە بوونەن، کە خاوەنداریەتی بۆ دەوڵەت یاخود وەقفەکان بووە، بە شێوەی ڕێککەوتن و بە کرێ دراوەتە کەسی تایبەت و دامەزراوەکان، جگە لەمەش بڕی پارەکە دیاری دەکرا و ئەم پارەیەش ڕاستەوخۆ دەچووە خەزینەی دەوڵەت.
میعمارباشی (معمارباشی) (سەرۆکی بیناسازی)	سەرۆکی بیناسازی، کاری سەرپەرشتیکردنی بیناسازی، هەروەها لە پیشەکەی خەریکی دابەشکردن و ڕێکخستنی کارەکەی بووە.
نازر (ناظر)	لە بینین هاتووە، واتە سەیرکردن، کە لە هەموو شوێنێک ئامادە و سەیرکەرە، ئەرکەکەشی بەڕێوەبردن و بەڕێکردنی کاروبارەکانە، وەکو نازری دارایی.
نەزارەت (نظارت)	لە زاراوەی بینین هاتووە؛ واتە چاودێری کردن و بینینی دەورووبەر. لەلایەکی تر بە مانای سەرۆکایەتی و بەڕێوەبردنی کاروبارەکان دێت. لەم سەردەمەدا بە مانای وەزارەت دێت.
هومایۆن (همایون)	پاشا.
وەکالەتپەناهی (وکالتپناهی)	پیشەی سەدری ئەعززەم، ئەم کارەیە کە پەیوەندی بە سەدری ئەعززەمەوە هەیە، یەکسانە بە سەرۆکی بریکار.
یوزباشی	لە بنەڕەتدا بە مانای ١٠٠ کەس دێت، لە ڕووی سەربازییەوە ئەم ئەفسەرە دەگرێتەوە کە قۆماندانیەتی بلۆکێک دەکات لە ١٠٠ سەرباز پێکهاتوون، بۆ نموونە یوزباشی سوارە، یوزباشی پیادە، یوزباشی ژاندارمە، یوزباشی ڕەدیف.
یوک	یوک بە مانای بار دێت، هەڵگرتنی بار ئینجا چ لەلایەن مرۆڤەوە بێت یاخود ئاژەڵ وەکو بارگیر و ئەسپ و گوێدرێژ، لەلایەکی تر بە مانایەکی تریش دێت، کە یەک یوک دەکاتە بڕی ٥٠٠ هەزار قوروش.

کـۆد و ووشـەی رەسـەنـی کـۆدەکـان

A.AMD.	Bab-i Âsafî Âmedî Kalemi	بابی عەسافی
A.DVN.	Sadaret Divan Kalemi Evrakı	سەدارەت، کاغەزەکانی دیوانی قەڵەم
A.E.I. ABDÜLHAMİD.	Ali Emiri Tasnifi I. Abdülhamid	پۆلینکردنی میری عەلی، عەبدولحەمیدی یەکەم
A.E.III. OSMAN.	Ali Emiri Tasnifi III. Osman	پۆلینکردنی میری عەلی، عوسمانی سێیەم
A.E.III.AHMED.	Ali Emiri Tasnifi III. Ahmed	پۆلینکردنی میری عەلی، ئەحمەدی سێیەم
A.E.III.MUSTAFA.	Ali Emiri III. Mustafa	پۆلینکردنی میری عەلی، مستەفای سێیەم
A.MKT.	Sadaret Mektubi Kalemi	سەدارەت، قەڵەمی تۆمار
A.MKT.DV.	Sadaret Mektubi Kalemi Deavî	سەدارەت، دیوانی قەڵەمی تۆمار
A.MKT.MHM.	Sadaret Mektubi Kalemi Mühimme	سەدارەت، قەڵەمی تۆمارە گرنگەکان
A.MKT.MİTM.	B.E.O. Sadaret Evrakı	بابی عالی، کاغەزەکانی سەدارەت
A.MKT.MVL.	Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala	سەدارەت، قەڵەمی تۆماری ئەنجوومەنی والا

A.MKT.NZD.	Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret Ve Devair	سەدارەت، قەڵەمی تۆماری نەزارەت و دیوان
A.MKT.UM .	Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayet	سەدارەت، قەڵەمی تۆماری گشت ویلایەتەکان
BEO.	Babıali Evrak Odası	کاغەزەکانی ژووری بابی عالی
C.AS.	Cevdet Tasnifi Askeriye	جەودەت، پۆلینکردنی سەربازی
C.EV.	Cevdet Evkaf	جەودەت، ئاوقاف
C.NF.	Cevdet Nafia	جەودەت، نافیە
C.T.	Cevdet Timar	جەودەت، تیمار
DH.EUM.EMN.	Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyet Şubesi	نەزارەتی ناوەخۆ، یەکەی بەڕێوەبەرایەتی ئەمنیەتی گشتی
DH.EUM.MKT.	Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Posta Mecmuası	نەزارەتی ناوەخۆ، بەڕێوەبەرایەتی کۆمەڵەی پۆستەی ئەمنیەتی گشتی
DH.I.UM.EK.	Dâhiliye Nezareti İrade-iUmummiye Ekleri	نەزارەتی ناوەخۆ، پاشکۆی فەرمانی گشتی
DH.ID.	Dâhiliye Nezareti İrade	نەزارەتی ناوەخۆ، فەرمان

DH.MB.HPS.	Dâhiliye Nezareti Meban-i Emiriye-Hapishâneler	نەزارەتی ناوەخۆ، بینایەکانی میری-گرتووخانەکان
DH.MB.HPS.M.	Dâhiliye Nezareti Meban-i Emiriye Hapishâneler Müdüriyeti	نەزارەتی ناوەخۆ، بەڕێوەبەرایەتی گرتووخانەکانی بینایەی میری
DH.MKT.	Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi	نەزارەتی ناوەخۆ، قەڵەمی تۆمار
DH.ŞFR.	Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi	نەزارەتی ناوەخۆ، قەڵەمی شیفرە
DH.SN.THR.	Dâhiliye Nezareti Sicill-i Nüfus idare-i umumiyesi tahrirât Kalemi	نەزارەتی ناوەخۆ، تۆماری ناسنامە، فەرمانی گشتی قەڵەمی تۆمارکردن
DH.TMIK. M.	Dâhiliye Nezareti Tesr-i Muamelat Ve Islahat Komisyonu Muamela	نەزارەتی ناوەخۆ، مامەڵەی قۆمیسیۆنی چاکسازی و مامەڵەی بەپەلە
DH.TMIK.S.	Dâhiliye Nezareti Tesrî-i Muamelat ve Islahat Komisyonu	نەزارەتی ناوەخۆ، قۆمیسیۆنی چاکسازی و مامەڵەی بەپەلە
DH.UMVM.	Dâhiliye Nezareti Umur-i Mahalliyye Ve Vilayat Müdürlüğü Kataloğu	نەزارەتی ناوەخۆ، کاروباری دارایی و کەتەلۆگی بەڕێوەبەرایەتی ویلایەت
HR.MKT.	Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı	نەزارەتی دەرەوە، کاغەزەکانی قەڵەمی تۆمار

HR.SYS.	Hariciye Nezareti Tahrirat-ı Hariciye Odası	نەزارەتی دەرەوە، ژووری تۆماری دەرەوە
I.AS.	Irade Askeri	فەرمانی سەربازی
İ.DH.	Irade Dâhiliye	فەرمانی ناوەخۆ
I.DUIT.	Irade Dosya Usulü Iradeler Tasnifî	ڕێگاکانی فەرمانی دۆسیە، پۆلینکردنی فەرمان
I.HB.	Irade Harbiye	فەرمانی جەنگی
I.HUS.	Irade Hususi	فەرمانی تایبەتی
İ.ML.	Irade Maliye	فەرمانی دارایی
İ.MMS.	Irade Meclis-i Mahsus	فەرمانی ئەنجوومەنی تایبەت
I.MVL.	Irade Meclis-i Vâlâ	فەرمانی ئەنجوومەنی والا
I. ŞD.	Irade Şura-yı Devlet	فەرمانی شورای دەوڵەت
İ.TAL.	Irade Taltifat	فەرمانی ڕێزگرتن و بەخشین
İE.EV.	Ibnulemin Tasnifi Evkaf (Vakıf)	پۆلینکردنی وەقفی ئیبنولئەمین
MF.MKT.	Maarif Mektubi Kalemi	قەڵەمی تۆماری مەعاریف
MV.	Meclis-i Vükela Meclis-i Vükela Matbataları	ئەنجوومەنی بریکارەکان، چاپکراوەکانی ئەنجوومەنی بریکارەکان

MVL.	Meclisi Vâlâ	ئەنجوومەنی والا
MVL.	Meclis-i Vâlâ Meclis-i Vâlâ Evrakı	ئەنجوومەنی والا، کاغەزەکانی ئەنجوومەنی والا
Ş.D.	Şura-yı Devlet Evrak	کاغەزەکانی شورای دەوڵەت
Y.A.HUS.	Yıldız Sadâret Hususi	ئەستێرە، تایبەت بە سەدارەت
Y.MTV.	Yıldız Mütenevvi Maruzât Evrakı	ئەستێرە، کاغەزی داواکاریە وون بووەکان
Y.PRK. AZJ	Yıldız Perakende, Arzuhâl ve Jurnaller Kataloğu	ئەستێرە، نارێك، کەتەلۆگی داواکاری و ژورنال
Y.PRK.ASK.	Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Askeri Maruzat	ئەستێرە، پۆلینکردنی نارێکی کاغەزەکانی داواکاری سەربازی
Y.PRK.DH.	Evrakı Dâhiliye Nezareti Maruzatı	کاغەزەکانی داواکاری نەزارەتی ناوەخۆ
Y.PRK.PT.	Yıldız Perakende Posta ve Telgraf	ئەستێرە، پۆستە و تەلەگرافی نارێك
Y.PRK.SH.	Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Sıhhıye Nezareti Maruzatı	ئەستێرە، پۆلینکردنی کاغەزی داواکاریە نارێکەکانی نەزارەتی تەندروستی
Y.PRK.UM.	Evrakı Umum Vilayetler Tahriratı	کاغەزی گشتی، تۆماری ویلایەتەکان

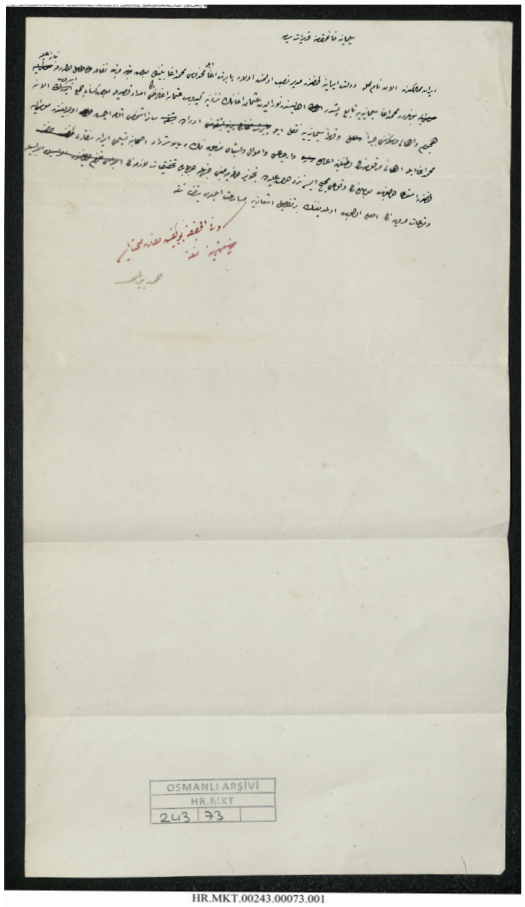

HR.MKT.00243.00073.001

HR.MKT	00243.00073	18 زیلقەعدە 1274 (٣٠ حوزەیران ١٨٥٨)

نووسراوی سەدری ئەعزەم بۆ قائیمقامیەتی سلێمانی

لـە ناوچـەی ئالانـی سـەر بـە مەمالیکـی ئێـران، لەلایـەن حکوومەتـی ئێرانـەوە بەرێوەبـەر دامـەزراوە، بـەم هۆیـەوە ناکۆکـی کەوتۆتـە نێـوان بایـز ئاغـا و کوڕەکـەی محەمـەد ئاغـا، لـە ئەنجـام محەمـەد ئاغـا چۆتـە سـلێمانی، لـە لای نورەددیـن عوسـمان ئاغـای دانیشـتووی پشـدەر ماوەتـەوە، عوسـمان ئاغاش بـە بیانووی هـاوکاری هەندێـك چەکداری لـەلای خـۆی کۆکردۆتـەوە و هێرشـی کردۆتە سـەر ئالان و بە زۆرەملی و ناچاری دانیشـتوان و خەڵکەکەی گواسـتۆتەوە سـلێمانی، لـەوێ نیشـتەجێی کـردوون، بـۆ گەرانـەوەی محەمـەد ئاغا و دانیشـتوان بۆ نیشـتیمانی خۆیـان، هەروەها بۆ ئـەوەی کەلوپەلـە تاڵانکـراوەکان رادەسـتی خاوەنەکانیـان بکرێنـەوە، نـووسراو کـراوە و لەلایـەن باڵیۆزخانـەی ئێرانیش داواکاری بـەرز کراوەتـەوە، ئەگـەر ئـەم بابەتـە راسـت بێـت، ئـەوا لەلایـەن دەوڵـەت جێبەجـێ دەکرێـت و بریارەکـە بـە گونجـاو زانـراوە، بۆیـە لێکۆڵینـەوەی پێویسـت ئەنجـام بدرێت و ئامـاژەی پێ بکرێـت، تا چەنـد رووداوەکە راسـتە.

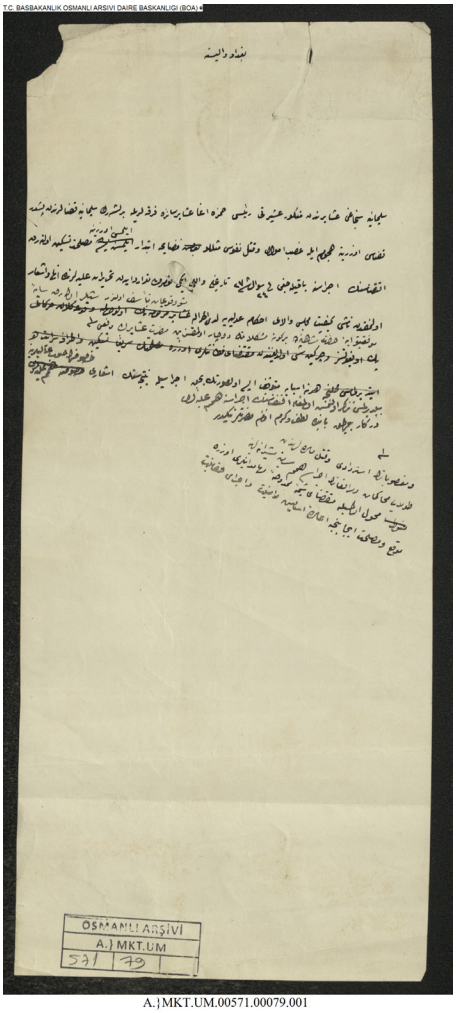

A.}MKT.UM.00571.00079.001

A.MKT.UM	00571.00079	14 زیلحیجە 1278 (١٢ حوزەیران ١٨٦٢)

بۆ والی بەغداد
لـە عەشـیرەتەکانی سـانجەقی سـلێمانی، سـەرۆکی عەشـیرەتی مەنگـور حەمـزە ئاغـا و فرقـەی عەشـیرەتەکانی تـر یەکیانگرتـووە و لـە قەزاکانـی سـلێمانی هێرشـیان کردۆتـە سـەر قـەزای پشـدەر، کەلوپەلیـان تـاڵان کـردووە و خەڵکیـان کوشـتووە، لەسـەر ئـەم سـەرپێچیانەی کـە کردوویانـە، هەروەهـا بـۆ ئـەوەی بارودۆخەکـە هێـور بکرێتـەوە، کاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، نـووسراوی عالـی لـە مێـژووی ٢٤ شـەوال ١٢٧٨ ژمـارە ٥٢ رەوان کـراوە، بـە ناردنـی بـۆ ئەنجوومەنـی واڵای داد، دەردەکەوێـت لـەم رووداوانـە شـتی زۆر نـاخ هەژێـن رووی‌یـداوە، بـۆ رێگەگرتـن لـەم بـارودۆخ و گەرانـەوەی کەلوپەلـە تاڵانکـراوەکان کار بکرێـت، جگـە لەمـە بـە بابەتـی کوشـتنیش دادگایـی بکرێـن، کارەکـە جێبەجـێ بکرێـت و ئەنجامەکـەی رابگەیەندرێـت.

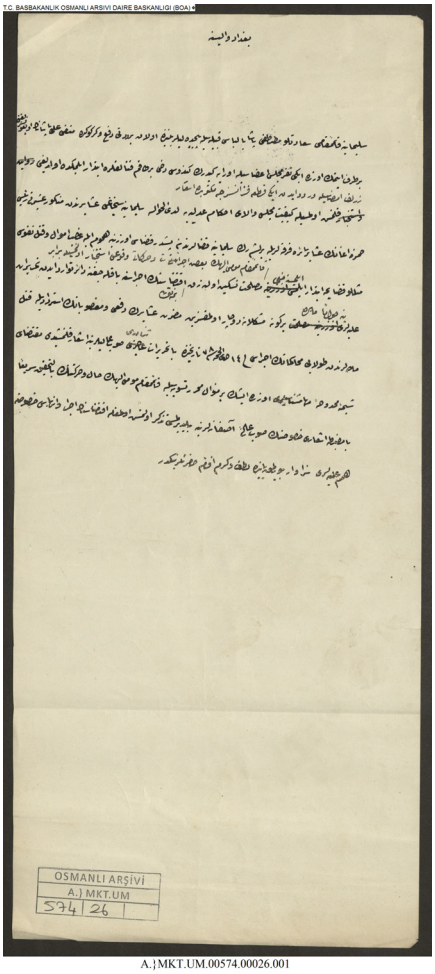

A.}MKT.UM.00574.00026.001

A.MKT.UM	00574.00026	26 زیلحیجە 1278 (٢٤ حوزەیران ١٨٦٢)

بۆ والی بەغداد

بـۆ نەهێشـتنی ئـەم سـاردیەی لـە نێـوان قەبیلـەی بلبـاس و پشـدەریەکان هەیـە، هەروەهـا بـۆ بـەلاوە نانـی سـەرپێچیەکانی مەنفـی عەلـی پاشـا لـە کەرکـووك، لەلایـەن قائیمقامـی سـلێمانی میـری میـران مسـتەفا پاشـا، دوو ئەندامـی ئەنجوومـەن چۆتـە ناوچەکـە، کەچـی خۆیـان لـەوێ چەندیـن سـەرپێچیان ئەنجـام داوە، ئـەم دوو پارچـە نـووسراوەی کـە بـە واژوو رەوان کـراوە، تێـدا ئامـاژەی پێکـراوە، چۆنیەتـی کارەکـە حەواڵـەی ئەنجوومەنـی والای داد کـراوە، لـە عەشـیرەتەکانی سـانجەقی سـلێمانی سـەرۆکی عەشـیرەتی مەنگـور حەمـزە ئاغـا و فرقـەی عەشـیرەتەکانی تـر یەکیانگرتـووە، هێرشـیان کردۆتـە سـەر قـەزای پشـدەری سـەر بـە سـلێمانی، تێـدا کەلوپـەل و پارەوپولیـان تـاڵان کـردووە و خەڵکیـان کوشـتووە، قائیمقامی ناوبـراو هەندێك جولـە و کاری کردووە، بـەڵام حاڵی حازر هـەواڵ هاتـووە بارودۆخەکـە هێـور کراوەتـەوە، ئـەم نوسراوانـەی لـەم بارەیـەوە هاتـووە، بـۆ دوورخسـتنەوەی زیـان و کێشـەی عەشـیرەتەکان و گەرانـەوەی کەلوپەلـە تاڵانکـراوەکان بـووە، بـەڵام لـە بابەتـی کوشـتن بـۆ دادگاییکردنـی تاوانبـاران، مێـژووی ١٤ زیلحیجـە ١٢٧٨ نـووسراو بـۆ عالـی رەوان کـراوە، لـەم رووەوە کاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت.

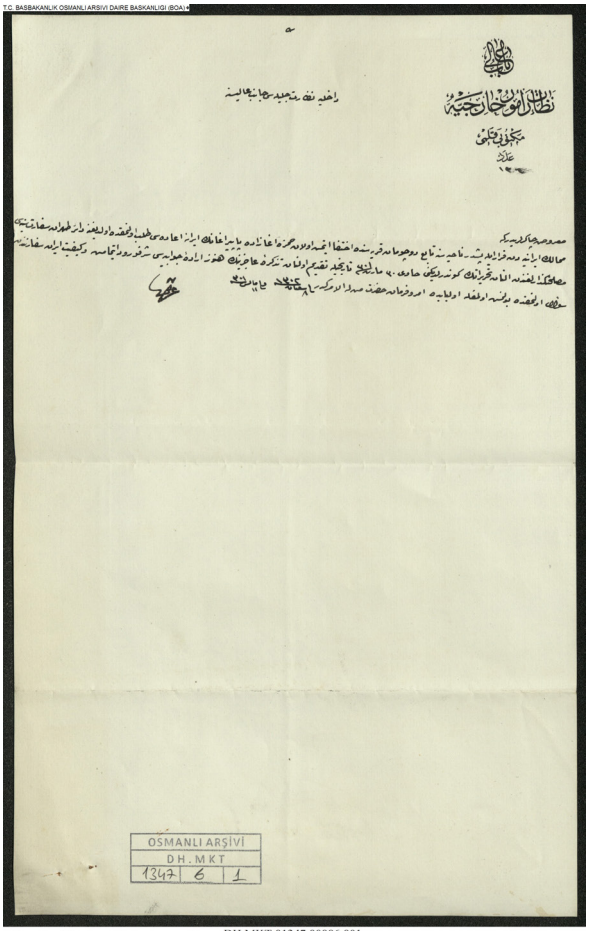

DH.MKT.01347.00006.001

8 شەعبان 1302 (٢٣ مایس ١٨٨٥)	01347.00006	DH.MKT

بابی عالی
نەزارەتی کاروباری دەرەوە
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ١٣٦
بۆ لایەنی عالی نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
راگەیەندراوی بەندەمانە
لـە خاکـی ئێـران هەڵاتـوون و لـە گونـدی دوچومانـی سـەر بـە ناحیـەی پشـدەر خۆیـان حەشـارداوە، هەروەهـا لـە لایـەن فەرمانبـەری باڵیۆزخانـەی تەهـران داواکـراوە حەمـزە ئاغـا زادە باپیـر ئاغـا رادەسـتی ئێـران بکرێتـەوە، ئـەم نـووسراوەی کـە وەرگیـراوە لـە مێـژووی ٣٠ مـارت ١٣٠١ پێشـکەش کـراوە، بـەڵام هێشـتا وەڵام نەهاتـووە، لـە باڵیۆزخانـەی ئێرانیـش پرسـیار دەکرێـت کـە ئاخـۆ کارەکـە بـە کـوێ گەیشـتووە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بەدەسـتەوەیە.

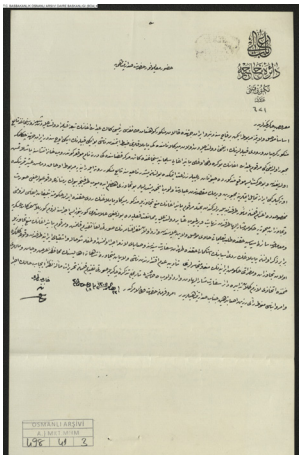

A.MKT.MHM	00498.00041	22 زیلحیجە 1304 (١١ ئەیلوول ١٨٨٧)

بۆ موشیرەتی لەشکری عیراق و حیجاز و جەنابی پاشای سەر عەسکەر
بابی عالی
فەرمانگەی دەرەوە
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٦٢١
بۆ جەنابی پەیوەندیداری سەدارەت
راگەیەندراوی بەندەمانە
سەرۆکی تائیفەی مەنگوری کوهستان بە ناوی کاك عەبدوڵلا ئاغا لە بنەرەتدا سەر بە ویلایەتی موسڵ بووە، چەند ساڵێك پێش ئێستا لە لایەنی ئێران ماوەتەوە، لە کۆندا مەنگور گەرمیان و رودی سەر بە سانجەقی شارەزور هاونیشتیمانی دەوڵەتی عالیە بوونە، کەچی ناوبراو دەستی بەسەر کوێستانی میرگاوی زەوی دەوڵەتی عالیە داگرتووە، بۆیە ئەم دوو قەبیلە بە ناچاری دوو سێ ساڵ دەبێت بۆ لایەنی ئێران کشاونەتەوە، ئەمجارە عەبدوڵلا ئاغا کوڕەکەی بە ناوی بایز ئاغای ناردۆتە شوێنێك بە ناوی درنەی سەر بە قەزای مەرگەی سانجەقی سلێمانی، ئەویش دەستی بە دروست کردنی خانە کردووە، ئەگەرچی ئەم جولەیە ئەنجام دراوە، بەڵام لەم ناوچەیە مەنگور روتەی سەر بە ناحیەی پشدەر و عەشیرەتەکانی مامش و ئۆجاقی سەر بە رانیە ئاژەڵ دەلەوەرێنن و کشتوکاڵ دەکەن، لە ئەنجام ئەمانەش وەکو ئەوانی تر ناچار دەبن مەیلیان بۆ ئێران بروات، بەڵام پشدەریەکان ئەم سەرپێچیەیان پێ هەزم نەکراوە، ئەمەش وادەکات رووبەرووبوونەوەیەکی گەورە رووبدات، ئەم زانیاریە لەلایەن فەرمانبەرەوە راگەیەندراوە و نێردراوە، بۆ ئەوەی رێگە لە سەرپێچی بایز ئاغا بگیرێت، لە بارەی کوێستانی میرگاو ئاگاداری دراوەتە حکوومەتی ئێران، بەڵام ئێران کۆتایی بەم سەرپێچیە نەهێناوە، ئەگەر دەرکەوێت ئەم عەشیرەتە سەرپێچی ئەنجام دەدات، ئەوا بۆ پرۆسەی سەربازی داوای رێنمایی لە ویلایەتی موسڵ کراوە، ئەم تەلەگرافنامەیەی کە لەم بارەیەوە هاتووە، وێنەیەکی هاوپێچ پێشکەش کراوە، هەروەها بە رێگەگرتن لە سەرپێچی بایز ئاغا و گەرانەوەی ئەم کوێستانەی کە ناوی هاتووە، ئامۆژگاری پێویست دراوەتە باڵیۆزخانەی تەهران، پێویستە لەلایەن حکوومەتی ئێرانەوە رێگە لەم سەرپێچیانە بگیرێت و چەتەکان سزا بدرێن، ئەگەر لە توانای نەبێت ئەم کارە ئەنجام بدات، ئەوا بۆ پاراستنی دانیشتوانی عوسمانی و بۆ ئەوەی سەروەت و گیان و ناموسیان پارێزراو بێت، ئامادەکاری بکرێت و لە مێژووی ٥ جەمادی یەکەم ١٣٠٥ نووسراو لە باڵیۆزخانەی ناوهاتوو هاتووە و وێنەیەکی پێشکەش کراوە، بە تێروانین لە نووسراوەکان کارەکە جێبەجێ بکرێت، فەرمان و راگەیاندنی بۆ جەنابی پەیوەندیداری سەدارەتە، بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە پەیوەستە بەم بابەتە.
نازری دەرەوە

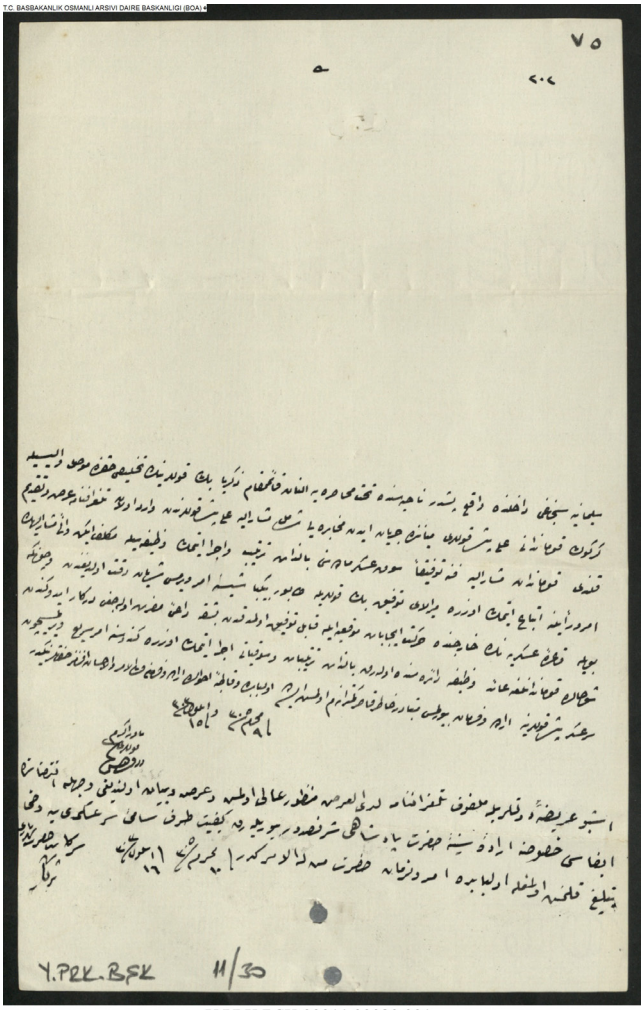

Y.PRK.BŞK.00011.00030.001

Y.PRK.BŞK	00011.00030	9 موحەررەم 1305 (٢٧ ئەیلوول ١٨٨٧)

جەنابی بە میهرەبانی ئەفەندم
قائیمقام زەکەریا بەگ لە ناحیەی پشدەری سەر بە سانجەقی سلێمانی ئابڵوقە دراوە، بۆ رزگار کردنی ناوبراو پەیوەندی بە عەلی پاشا والی موسڵ و قوماندانی کەرکووك کراوە، لە بەندە عەلی پاشا تەلەگرافنامە راگەیەندراوە و پێشکەش کراوە، قوماندانی ناوهاتوو لە بابەتی ناردنی سەرباز خودی خۆی رێکی خستووە و ئەرکەکەی جێبەجێ کردووە، لەسەر فەرمان و یاداشتی والی ناوهاتوو کار دەکات، فەرمانی داوەتە میری ئاڵای تۆفیق بەگ و بینباشی تابوور کە جێگەی ووردبینی کردنە، چونکە لە دەرەوەی بنکەی سەربازی جولە کردن دەبێتە هۆی سەرنەکەوتن و زیان بە دوای خۆیدا دەهێنێت، لەم حاڵەتەدا ئەوەی پەیوەستە بە قوماندانیەت لە بازنەی ئەرکدا رێك دەخرێت و رەوان دەکرێت، بۆ ئەوەی فەرمانی بە پەلەی پێ بدرێت، بریار و فەرمان لە پاشای سەر عەسکەر دەربچێت، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریار دەردەکات.

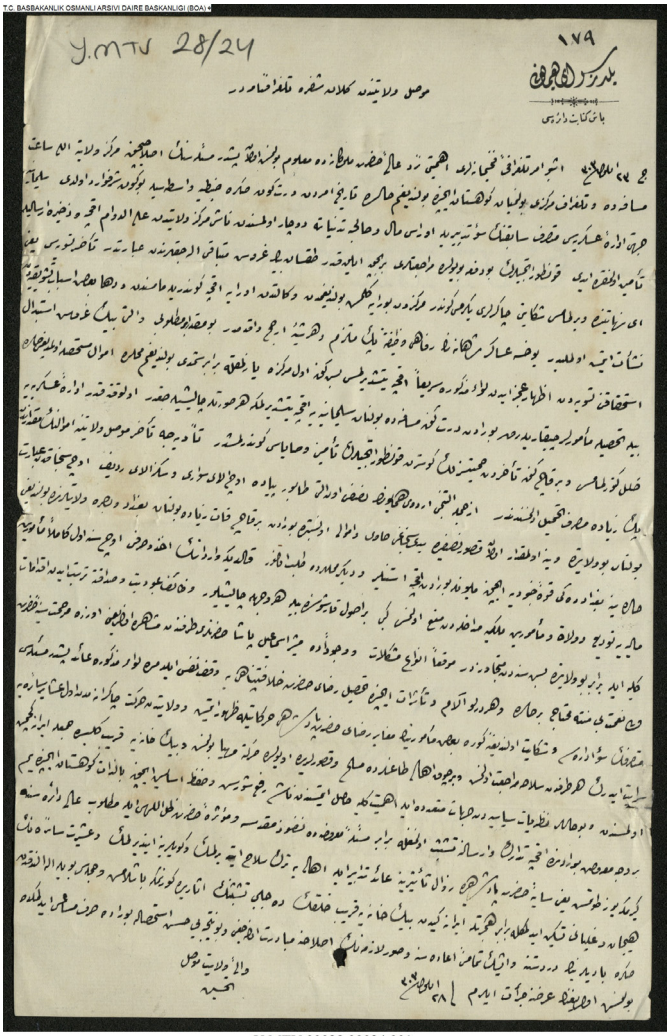

Y.MTV.00028.00024.001

Y.MTV	00028.00024	22 موحەررەم 1305 (١٠ تشرینی یەکەم ١٨٨٧)

کۆشکی یڵدزی هومایۆن
فەرمانگەی باش کیتابەت
تەلەگرافنامەی بە شیفرەی ویلایەتی موسڵ هاتووە
لـە ٢٣ ئەیلـوول ١٣٠٣ فەرمانـی تەلەگرافـی پایەبـەرزە، گرنگیەکـەی لەلایـەن جەنابـی عالـی روون و ئاشـکرایە، لەسـەر چاکسـازی مەسـەلەی پشـدەر نـووسراو کـراوە، لـە مەرکـەزی ویلایـەت ٥٠ کاتژمێـرە دوورە، کەچـی مەرکـەزی تەلەگرافـی نییـە، ئـەم کاتـەی لـە نـاو کوێسـتان بـووم، دوای چـوار رۆژ لـە مێـژووی فەرمانەکـە، ئەمـرۆ بـە رێگـەی زەبتیـە بەدەسـتم گەیشـت، موتەسـەرفی پێشـووی سـلێمانی لـە لایەنـی کارگێـری و سـەربازی ئامـادەکاری خراپـی کـردووە و لـە رووی بەرێوەبردنـەوە بـاش نەبـووە، بەمـەش زیانـی بـە دارایـی و بارودۆخـی ناوچەکـە گەیانـدووە، هـەر چەنـدە بـەردەوام لـە مەرکـەزی ویلایـەت ئاقچـە و زەخیـرە رەوان کـراوە، بـەڵام ئەمجـارە قۆنتراتچیـەکان بـۆ ئـەم مەبەسـتە سـەردانیان کردووین، ٩٠٠٠٠ قـوروش بـۆ زەخیـرەی مانگێـك و نیـو وەردەگـرن، دوا وادە بـۆ وەرگرتنـی کۆتایـی ئـەم مانگەیـە، بۆیـە سـکاڵا بـەرز کراوەتـەوە و ٢٠ رۆژە بەنـدەکان لـە مەرکـەز هاتوونەتـە ئێـرە، دابیـن نەکـردن و نەناردنـی ئاقچـە لەلایـەن وەکالەتـەوە، بۆتـە هـۆکاری دروسـت بوونـی ئـاژاوە، ئەگینـا بـۆ ئەرکێکـی بـە رەفاهیـەت و لـە هەمـوو شـتێکدا سـەربازی شـاهانە لـە پێشـەوەی ئەرکـە، داواکردنـی ئـەم برەیـە و گۆرینـەوەی بـە ٦٠٠٠ قـوروش رێکخـراوە، لێـرەدا پارەکـە دەسـت بەسـەر کـراوە، لـە لیـوای ناوهاتـوو بـە پەلـە ئاقچـە رەوان بکرێـت، ئەمـەش پێـش ٥ رۆژ بـۆ مەرکـەز نووسراوەتـەوە، ئێسـتا لـەم شـوێنەی کـە مـن تێـدام، پـارەی بەردەسـت نییـە، ئەگـەر بـۆ بـە دەسـت هێنـان و دەسـتکەوتنی پـارەش فەرمانبـەر دەربچێـت، ئـەوا هـەر دوا دەکەوێـت، چونکـە سـلێمانی لێـرە چـوار رۆژ دوورە، بـە هەمـوو شـێوەیەك هـەوڵ دەدرێـت کارەکـە جێبەجـێ بکرێـت و پارەکـە بگاتـە شـوێنی مەبەسـت، تـا ئـەم کاتـە رێگـە نەدرێـت ئیـدارەی سـەربازی کێشـەی تـێ بکەوێـت، هەروەهـا بـۆ دواکەوتنـی چەنـد رۆژێکیش ئـەوا قۆنتراتچیـەکان دڵنیاییـان نیشـان داوە، ئامۆژگاریشـیان پـێ دراوە، دواکەوتنیشـی دەگەڕێتـەوە بـۆ ئـەوەی بـرە پـارەی ویلایەتـی موسـڵ بەرگـەی ئـەم بـرە خەرجیـە ناگرێـت و نیـوەی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن، ١٦ تابـووری پیـادە و ٣ ئـاڵای سـوارە و ٨ ئـاڵای رەدیـف لـە سـێ سـانجەقی ئـەم ویلایەتـە پێـك دێـت، دیسـان ئـەم نیـوەی کـە ماوەتـەوە لـە ٧ سـانجەق پێـك دێـت، پارەکەشـی بـە رێژەیەکـی چەنـد قاتێـك زیاتـر لـە ویلایەتەکانـی بەغـداد و بـەسرا هەیـە، دیسـان بـۆ هێـزی سـەربازی بەغـداد و بـۆ شـوێنەکانی تـر بـە ملیۆنەهـا ئاقچـە داوا دەکرێـت، دەمێنێتـەوە دابیـن کـردن و خەرجکردنـی داهاتـە، پێـش ٣ سـاڵ بـە تەواوەتـی بـۆ فەرمانبەرانـی دارایـی رەوان کـراوە، هەروەهـا رێگـە نـەدراوە والـی و فەرمانبەرانـی مولکیـە تێکەڵـی کارەکـە بـن، بـۆ ئەمـەش کار دەکرێـت کـەس دەسـت لـە کاروبارەکـە وەرنـەدات، بـە ئامادەکـردن و رێکخسـتنی ئەرکـی دڵسـۆز و بەندایەتـی لەگـەڵ ئەمـەش لـەم ویلایەتـە زیاتـر ٥ سـاڵە بەهـۆی شـوێنەکەیەوە جۆرەهـا کێشـە رووییـداوە، بارودۆخەکـەش پێویسـتی بـە میهرەبانـی و بەزەیـی جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـووە و بـە هەمـوو شـێوەیەکیش لـە نـاو ئەشـکەنجە و ناخۆشـی دابـووە، مەسـەلەی پشـدەری سـەر بـە لیـوای ناوهاتـوو، بەرێوەبردنـی خراپـی موتەسـەرف و ئـەم سـکاڵایانەی کـە لـە سـەر بارودۆخـی ناوچەکـە هەیـە، هەندێـك فەرمانبـەران پێچەوانـەی یاسـا و رێسـای جەنابـی پاشـا هەڵسـوکەوت دەکـەن، لـە ویلایەتیـش پێـش جولـەی بەنـدەم لـە نـاو عەشـیرەتەکان بارودۆخەکـە خراپـە و لـە هەمـوو لایـەك چـەك وەردەگـرن، دانیشـتوانێکی زۆریـش بـە چەکـداری لـە چیاکانـن، چاوەرێـی دەرفەتێکـن جولـە بکـەن، نزیکـەی ١٠٠٠ خانـەش بـە کۆکراوەیـی چوونەتـە ئێـران، ئـەم بارودۆخانـە لـە تێروانینـی سیاسـی و لایەنەکانـی تـر گرنگـی خـۆی هەیـە، بـۆ رووبەدانـی شـۆرش و تێکنەچوونـی ئاسـایش خـودی خـۆم لـە کوێسـتانم، لێـرەوە دەسـتپێشـخەری کـراوە بـۆ کۆکردنـەوەی ئاقچە و ناردنـی، لەگـەڵ ئەمـەش مەسـەلەی راگەیەنـدراو لـە جەنابـی (سـێبەری خـودا لەسـەر زەوی) داواکـراوە، خەڵکـی پیـرۆز و زیانلێکەوتـوو رووبـان لـە فەرمانگـەی عالـی کـردووە، جەنابـی پاشـا بـۆ نەهێشـتنی ئـەم کاریگـەرە خراپانـە لـە سـایەی ناوبـراو ئامـادەکاری بکرێـت، دانیشـتوان چەکەکانیـان فـرێ بـدەن و لـە چیـاکان بێنـە خـوارەوە و بـە گشـتی عەشـیرەتەکان هێـور بکرێنـەوە، لەگـەڵ ئەمـەش ئـەم ١٠٠٠ خانـەی کـە بـۆ ئێـران هیجرەتیـان کـردووە، بگەڕێندرێنـەوە، بـۆ ئەمـەش دەسـت بـە کار کـردن کـراوە، دوای ئەمـەش ئەمانـەی دەسـتیان لـەم کارە هەیـە دەسـتگیر بکرێـن و کارەکـە بـە تەواوەتـی بگەڕێندرێتـەوە دۆخـی جارانـی، بـۆ ئـەم چاکسـازی کردنـە نـوسراو کـراوە، بـۆ دەسـتکەوتنی ئەنجامیـش لێـرە هـەوڵ و کۆشـش دەسـتی پێکـردووە، لـە راگەیاندنـی بوێریـم کـرد.
تەحسین والی ویلایەتی موسڵ

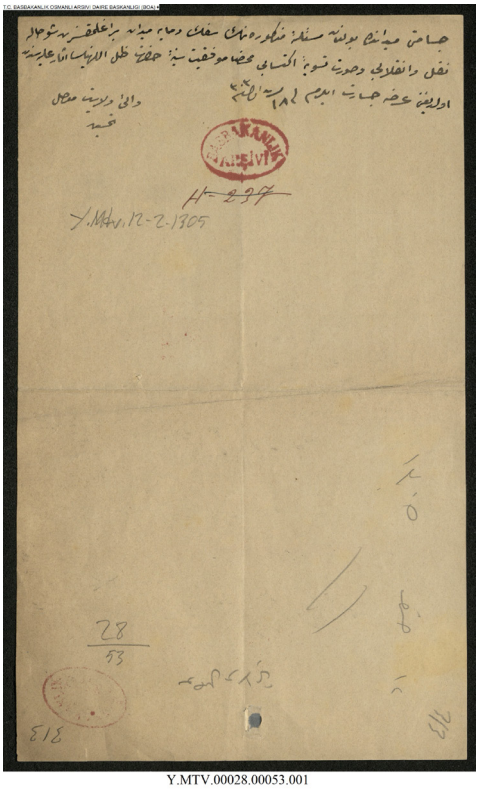

Y.MTV.00028.00053.001

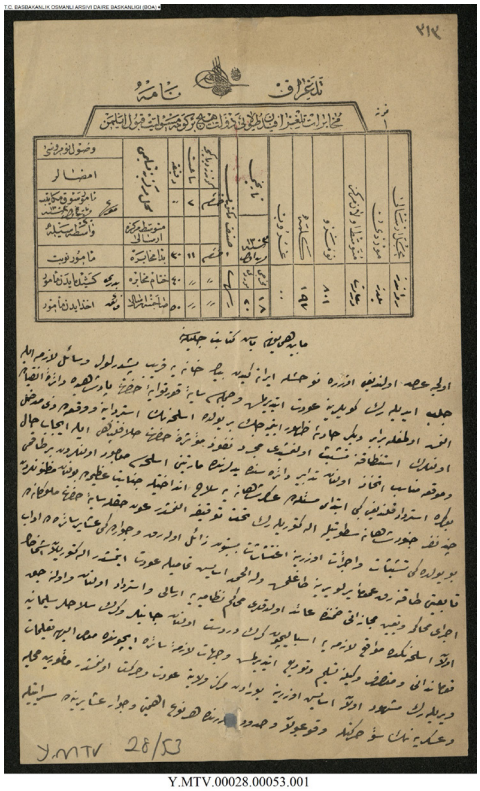

Y.MTV.00028.00053.001

Y.MTV	00028.00053	12 سەفەر 1305 (٣٠ تشرینی یەکەم ١٨٨٧)

بۆ مابەینی هومایۆنی باش کیتابەتی شکۆدار
بە شێوەیەکی جانەوەرانە نزیکەی ١٠٠٠ خانەی پشدەریەکان بۆ ئێران ڕۆیشتوون، بەڵام بە ڕێگەی پێویست هێنراونەتەوە و لە گوندەکانیان نیشتەجێ کراون، هەر هەمووی بەڵێنیان بە جەنابی پاشا داوە ڕووداوێکی تر بەرپا نەکەن، بە ڕێگایەکی گونجاویش چەکەکان ڕادەستی دەوڵەت بکەنەوە و ئەوانەی دەستیشیان لە ڕووداوەکان هەبووە، لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ بکرێت، بۆ ئەم کارەش دەستپێشخەری بکرێت، بە ئامادەکارییەوە ئەم چەکە مارتینیانەی کە لە ژێر دەستییانە بەشێکی گەڕێندراوەتەوە، لە سەرەتای مەسەلەکە بەرامبەر سەربازی شاهانە چەکیان بەکار هێناوە، ئەوانەی گومانیان لەسەرە چەند نەفەرێك دەستگیر کراون، لەم ڕێگایەوە لەسەر دەستپێشخەری و ئامادەکارییەکان، بە تەواوەتی پەرشوبڵاویەکان نەماون، هەروەها عەشیرەتەکانی دەوروبەر هەر یەکە لە شوێنەکانی خۆیان پەرشوبڵاوبوونەتەوە، سوپاس بۆ خوا ئاسایش بە تەواوەتی بەرقەرار بووە، ئەم کەسانەی دەست بەسەر کراون، دەدرێنە دادگای نیزامیە و ئەم چەکانەی کە ڕادەست کراونەتەوە و ئەوانەی ڕادەست دەکرێنەوە چ چەکەکان چ جانەوەرەکان ڕادەستی وەکیلی موتەسەرف و قوماندانی سلێمانی کراونەتەوە، ڕێنمایی پێویست دراوەتە لایەنەکان، لەسەر ئەم ئاسایشەی کە هەیە، لێرەوە بۆ مەرکەزی ویلایەت گەڕاونەتەوە و دەستییان بە جولە کردووە، فەرمانبەرانی ناوەخۆ و سەربازان بە جولەیەکی خراپ هەروەها ئەوەی لەسەر سنوور ڕوو دەدات ڕێگە نەدرێت عەشیرەتەکانی دەوروبەر خوێن بڕژێنن، لە ژێر سێبەری خودا بارودۆخی گواستنەوە و یاخیبوون و وێنەی ڕێکخستنەکە سەردەکەوێت.
والی ویلایەتی موسڵ تەحسین

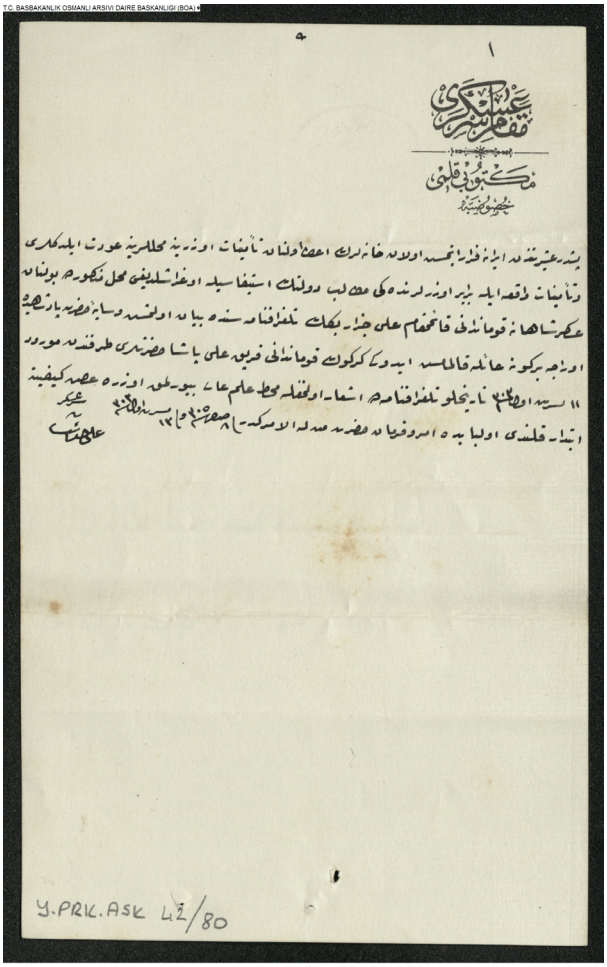

Y.PRK.ASK.00042.00080.001

Y.PRK.ASK	00042.00080	8 سەفەر 1305 (٢٦ تشرینی یەکەم ١٨٨٧)

پایەی سەر عەسکەر
قەڵەمی تۆمار
تایبەتی
ئەندامانی عەشیرەتی پشدەر بۆ ئێران هەڵاتبوون، بەڵام بەم بەڵێنانەی کە لە خانەکان وەرگیراوە گەڕاونەتەوە شوێنی خۆیان، جگە لەمە ئەم داوایانەی کە لەسەریانە دەبێ جێبەجێی بکەن، قوماندانی سەربازی شاهانەی ناوچەکە قائیمقام عەلی جەزار بەگ بە تەلەگرافنامە رایگەیاندووە، کە لەوێ شەڕ نەماوە، تەلەگرافنامە لە مێژووی ١١ تشرینی یەکەم ١٣٠٣ لەلایەن جەنابی قوماندانی کەرکووك فەریق عەلی پاشاش هاتووە، لەسەر ئەم ئاماژە پێکردنە نووسراو کراوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە فەرمانی بە دەستەوەیە.
سەر عەسکەر

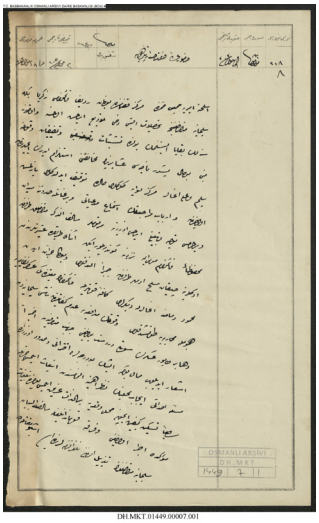
DH.MKT.01449.00007.001

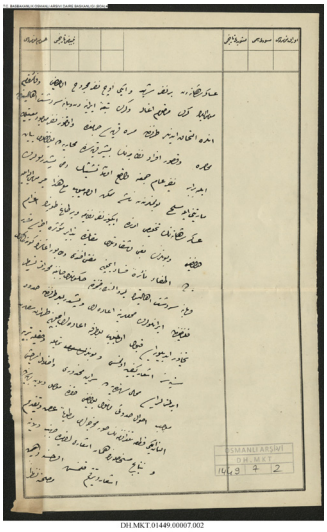
DH.MKT.01449.00007.002

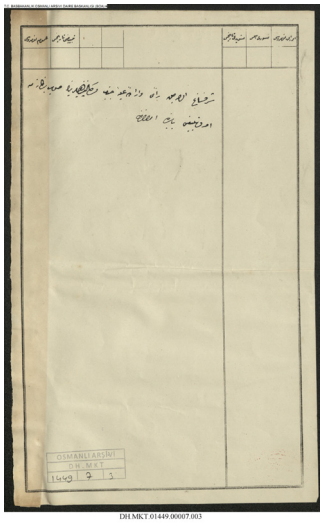
DH.MKT.01449.00007.003

DH.MKT	01449.00007	2 موحەررەم 1305 (٢٨ ئەیلوول ١٨٨٧)

بۆ جەنابی عالی پەیوەندیداری سەدارەت

بـەم نـووسراوە و گوێگرتـن لـە داواکاران و ڕێگـە نـەدان بـە ڕوودانـی ڕووداوی تـر ئامـۆژگاری و ئـاگاداری پێویسـت دراوەتـە پەیوەندیـداران، لـە بـارەی کۆکردنـەوەی چەکـی میـری لـە مەرکـەزی قـەزا، قائیمقامـی ڕەدیـف زەکەریـا بـەگ لـە شـوێنی مەبەسـتە، لـە موتەسـەرفی سـلێمانی داهاتەکەشـی ڕەوان کـراوە، جگـە لەمـە پاشـکۆی ٣٠ سـاڵە داواکـراوە، لـە سـەر تەنگانەیـی و سـەرپێچی عەشـیرەتەکانی ناحیـەی پشـدەر، سـەلیم ئاغـا و عەلـی ئاغـا کـە هاتوونەتـە مەرکـەزی لیـوا دەستبەسـەر کـراون، ناوبـراوان لەلایـەن موتەسـەرفەوە پارێـزراو بوونـە، بـەڵام کـە ڕەوانـی لای قائیمقـام کـراون لـە ڕێـگادا لەلایـەن پیاوانـی عەشـیرەتەکەیانەوە بـە چەکـەوە ڕێگەیـان لـێ گیـراوە و بـە زۆری ناوبراوانیـان بـردووە، ئەمانـەی بوێـری ئـەم کارەیـان کـردووە، مەحمـود ئاغـا و مامەنـد ئاغـا و ئەوانـی تـر بوونـە، کـە بـە هێزێکـی تـەواو هێرشـیان کردۆتـە سـەر سـەربازانی نیزامیـەی ژێـر دەسـەڵاتی قائیمقامیـەت، ئـەم هێـزەش بەهـۆی نەبوونـی هێزێکـی تـەواو نەیانتوانیـوە بەرگـری بکـەن، لـە لایـەن موتەسـەرفەوە ڕاگەیەنـدراوە، لـە سـلێمانی تابورێکـی تـری سـەربازی بچێتـە شـوێنەکە، بـە تێروانیـن لـەم ڕووداوانـەی کـە لـە سـنوور ڕووەدەن بـە هەنـد وەرنەگیـراوە، هەرچـی زووە بارودۆخەکـە هێـور بکرێتـەوە، ئـاگاداری ڕەوان کـراوە و لـە قوماندانـی فرقـە و موتەسـەرفی سـلێمانی تەلەگرافنامـە هاتـووە، بـەڵام لـە کاتـی ڕووبەڕووبوونـەوەدا، لـە سـەربازی شـاهانە شـەهیدێک و دوو برینـدار هەبـووە، هەروەهـا لـە گونـدی سرە قائیمقامـی ناوهاتـوو لەگـەڵ ٣٠ نەفـەر، لەلایـەن ئاغاکانـی ناوهاتـوو و دانیشـتوانی بانـە و سەردەشـتی سـەر بـە ئێـران ئابڵوقـەدراون، حاڵـی حـازر لـە گونـدی بەشـیر نەفـەری نیزامیـە لـە جەنگـدان، لەگـەڵ ئـەم ڕاگەیەنـدراوە نەفیـری عـام کۆبوونەتـەوە و پشـدەریەکانیش بـۆ لەناوبردنـی سـەربازی شـاهانە بـە چەکـی مارتینـی دەجەنگـن، بـۆ ئەمـەش ٢٠٠ نەفـەر و تۆپێکـی چیایـی نێـردراوە، بـۆ ڕێگەگرتـن لـە چەتـەکاری ئەمانـە کاری کاریگـەر ئەنجـام بدرێـت، بـۆ نەهێشـتنی گەندەڵیـش موفتـی ئەفەنـدی و ئاغـای تابـوور ڕەوان کـراوە، سـەبارەت بـە دانیشـتوانی بانـە و سەدرەشـت، ئـەوا زانیـاری دراوەتـە حکوومەتەکەیـان، لەگـەڵ باڵیۆزخانـەی تەهـران قسـە بکرێـت، ئێرانیـەکان بگەڕێندرێنـەوە شـوێنی خۆیـان، هەروەهـا لەلایەنـی پشدەریشـەوە ئەگـەر لـە سـنوور سـەرپێچی بکـەن قەبـوڵ نەکرێـت و بـۆ ئـەم لایەنـە بگەڕێندرێنـەوە، بـۆ ئەمنیـەت و ئاسایشـی ناوچەکـەش لـە ویلایەتـی موسـڵ دوو تەلەگرافنامـە وەرگیـراوە و وێنەیـان ڕاگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، بـە تێروانیـن لـە بابەتەکـە جەنابـی پەیوەندیـداری وەکالـەت فەرمـان دەربـکات، بریـار و فەرمـان.

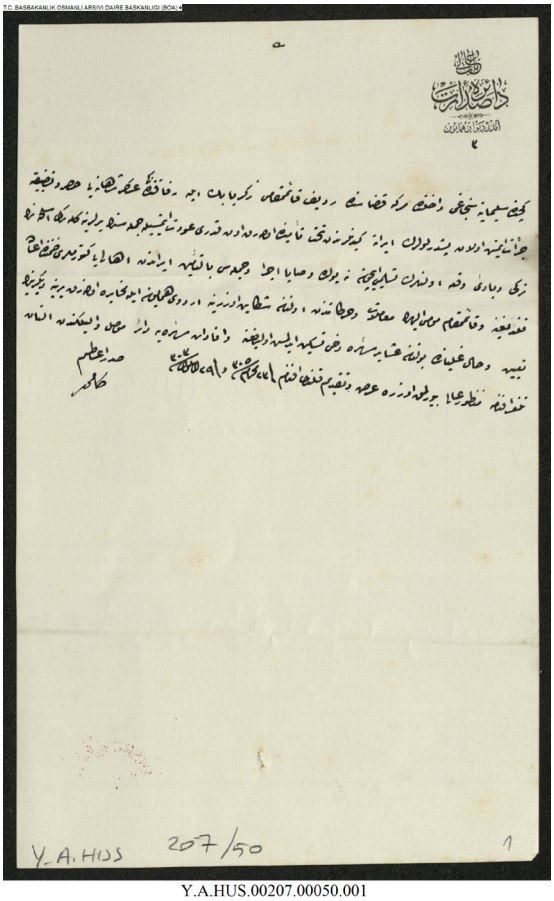

Y.A.HUS.00207.00050.001

Y.A.HUS	00207.00050	23 موحەررەم 1305 (١١ تشرینی یەکەم ١٨٨٧)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
٣
رۆژانـی رابـردوو لـە قـەزای مەرگـەی سـەر بـە سـانجەقی سـلێمانی، لەلایـەن پشـدەریەکانەوە قائیمقامـی رەدیـف زەکەریـا بـەگ لەگـەڵ سـەربازانی شـاهانە ئابڵوقـە دراون و خراونەتـە تەنگانـەوە، ئەوانـەی چوونەتـە ئێـران پارێـزراون، نزیکـەی ١٠یـان گەراونەتـەوە، هـەر هەموویـان هاتوونەتـەوە شـوێنی خۆیـان، بـۆ ئـەوەی چـەك فـرێ بـدەن و ئەوانـەی هـۆکاری تـاوان بوونـە رادەسـت بکرێـن، جگـە لەمـە ئـەم ئێرانیانـەی کـە لەگـەڵ خۆیـان هێناویانـە بـە رێگـەی ئامـۆژگاری و رێنمایـی هـەر هەمـووی گەرێندراوەتـەوە شـوێنی خـۆی، هەروەهـا قائیمقامـی ناوبـراو بەهـۆی جولـە و مامەڵەکانـی لەبـەر ئـەم سـکاڵایانەی کـە لەسـەریەتی لەگـەڵ لەشـکری هومایـۆن قسـە کـراوە، لـە شـوێن ئـەو کەسـێکی تـر دابەزرێـت، عەشـیرەتەکانیش هێـور کراونەتـەوە، لەسـەر گفتوگـۆی گشـتی لـە والـی موسـڵ تەلەگرافنامـە وەرگیـراوە، فەرمـان راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە.
سەدری ئەعزەم

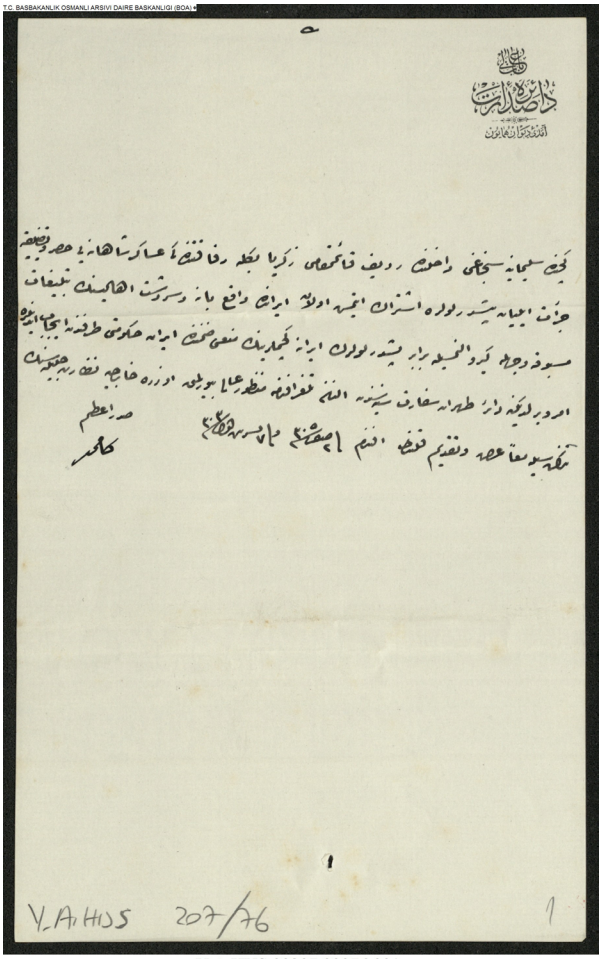

Y.A.HUS.00207.00076.001

Y.A.HUS	00207.00076	2 سەفەر 1305 (٢٠ تشرینی یەکەم ١٨٨٧)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
رۆژانـی رابـردوو لـە نـاو سـانجەقی سـلێمانی، لەلایـەن پشـدەریەکان زەکەریـا بـەگ قائیمقامـی رەدیـف لەگـەڵ ئـەم سـەربازانەی کـە لـە ژێـر دەسـەڵاتیەتی ئابلۆقـەدراون، ئـەم پشـدەریانە لەلایـەن دانیشـتوانی بانـە و سەردەشـت هـاوکاری کـراون، بـۆ گەرانـەوەی ئەمانـە و بـۆ ئـەوەی رێگـە نەدرێـت پشـدەریەکان بچنـە ئێـران، ئـاگاداری دراوەتـە ناوبـراوان، لەلایـەن حکوومەتـی ئێرانیـش فەرمـان دەرچـووە، تەلەگرافنامـە لـە باڵیۆزخانـەی تەهـران وەرگیـراوە، لەگـەڵ نـووسراوی نەزارەتـی دەرەوەی شـکۆدار هاوپێـچ راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە.
سەدری ئەعززەم

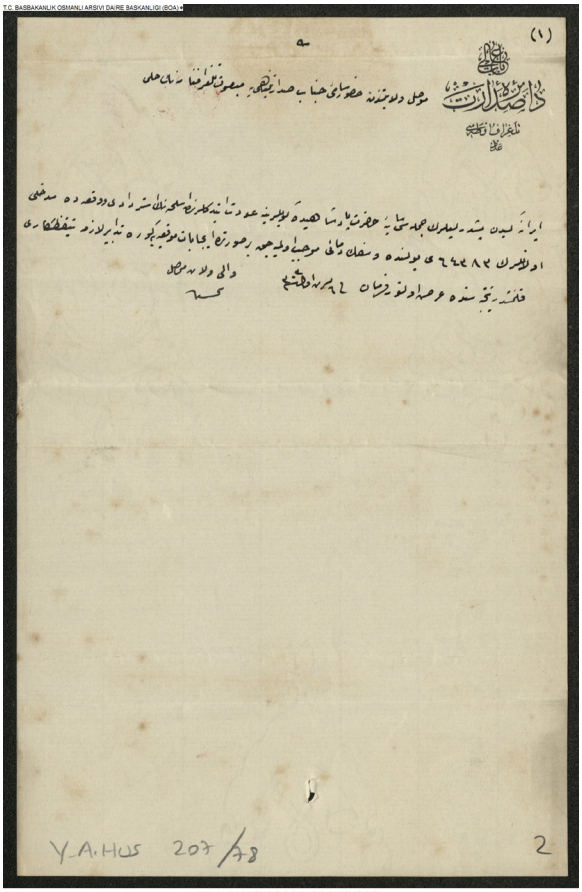

Y.A.HUS.00207.00078.002

Y.A.HUS	00207.00078	30 موحەررەم 1305 (١٨ تشرینی یەکەم ١٨٨٧)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
ژووری تەلەگراف
لە ویلایەتی موسڵ تەلەگرافنامە بۆ جەنابی پەیوەندیداری سەدارەت رەوان کراوە
ئـەم پشـدەریانەی کـە بـۆ ئێـران رۆیشـتبوون، هـەر هەموویـان گەراونەتـەوە گوندەکانـی خۆیـان، بـۆ رادەسـت کردنـەوەی چەکەکانیـان و ئەوانـەی لـە رووداوەکـە دەسـتیان هەبـووە، لـە رێگـەی ٦٤٣٨٣ و بـە بـێ خوێـن رشـتن، ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، ئەنجامەکـەی رادەگەیەندرێـت، فەرمـان.
والی موسڵ تەحسین
بەندە عەبدولرەحمان میری ئاڵای کەرکووك

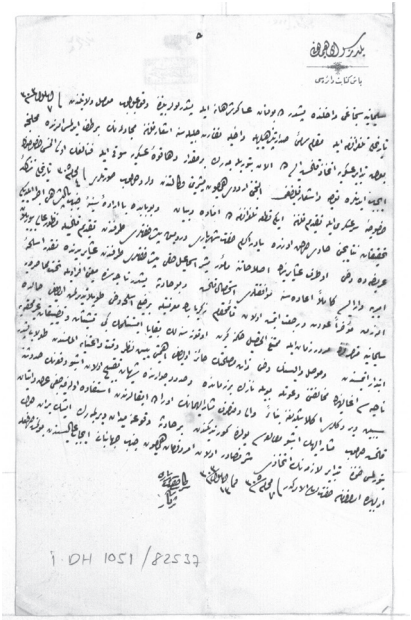

İ.DH.01051

İ.DH	01051.082537	7 موحەررەم 1305 (٢٥ ئەیلوول ١٨٨٧)

کۆشکی یلدزی هومایۆن
فەرمانگەی باش کیتابەت

لـە پشـدەری سـەر بـە سـانجەقی سـلێمانی، لـە نێـوان سـەربازانی شـاهانە و پشـدەریەکان رووبەرووبوونـەوە رووی‌ـداوە، لـە تەلەگرافنامـەی مێـژووی ٧ ئەیلـوول ١٣٠٣ ی ویلایەتـی موسـڵ لەگـەڵ نـووسراوی پایـەی سـەدری ئەعـزەم دەرچـووە و دراوەتـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار، بـۆ ئـەوەی ئـەم رووبەرووبوونـەوە یەکلایـی بکرێتـەوە، لـە ناوەخـۆ هەندێـك ئامـادەکاری سـەربازی کـراوە، بـەڵام بـە پێـی پێویسـت نییـە و پێویسـتی بـە برێکـی تـری هێـزی سـەربازییە، نـووسراوی وەکالەتـی موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن نێـردراوە، وێنەیەکـی لـە ٤ موحـەررەم ١٣٠٥ لەگـەڵ نـووسراوی تایبەتـی سـەر عەسـکەر پێشـکەش کـراوە، لـەم دوو تەلەگرافنامەیـەدا باسـکراوە و راگەیەنـدراوە، لـەم بابەتـەدا بـە فەرمانـی پاشـای جەنابـی پاشـا لێکۆڵینـەوە ئەنجـام دراوە، ئەنجامەکـەی رەوان دەکرێـت، لەلایـەن جەنابـی دەرویـش پاشـا داواکاری پێشـکەش کـراوە، تێـدا هاتـووە چاکسـازی کـردن لـە نـاو عەشـیرەتەکانی ئـەم لایەنـە جەنابـی موشـیر ئیسـماعیل حەقـی پاشـا ئەرکـی پێـدراوە و ناوبـراو توانیویەتـی عەشـیرەتەکان رازی بـکات، کـە چەنـد چەکـی میـری لـە دەسـتی ئـەم عەشـیرەتانە هەیـە هەمـووی رادەسـتی حکوومـەت بکەنـەوە، ئـەم رووداوە لـە ناحیـەی پشـدەر خراوەتـە ئابڵوقـەوە، بـەم دواییـەش قائیمقـام زەکەریـا بـەگ گەراوەتـەوە و توانیویەتـی چەکێکـی زۆر کۆبکاتـەوە، بـەم شـێوەیە موتەسـەرفی سـلێمانی مـاوەی ٣٠ سـاڵە نەیتوانیـوە ئـەم تەنگانەیـی و سـەرپێچیە یەکلایـی بکاتـەوە و نووسـیویەتی، هەروەهـا والـی موسـڵیش بـە گوێـرەی بەرژەوەنـدی خـۆی هەڵسـوکەوتی کـردووە، لەبـەر ئـەوەی دیـدی پیسـی نەبیـراوە و بـە هەنـد وەرنەگیـراوە، ئاغاکانـی ناحیـەی پشـدەر بوێـری ئـەم سـەرپێچیانەیان کـردووە، دەرکەوتـووە ئەمانـە هۆکاریـان داوەتـە دەسـت کـە لـەم کاتـە هەسـتیارەدا رووداوەکانـی سـەر سـنوور رووبـدات، بۆیـە مانـەوەی والـی و موتەسـەرف لـە ئەرکەکانیـان گونجـاو نییـە و سـوودی نابێـت، ئەمـەش راگەیەنـدراوە و سـەلێنراوە، بـۆ ئـەوەی رێگـە نەدرێـت رووداوی تـر رووبـدات هەرچـی زووە کارەکـە تـەواو بێـت و ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە.
جەنابی سەر کاتیب سورەیا

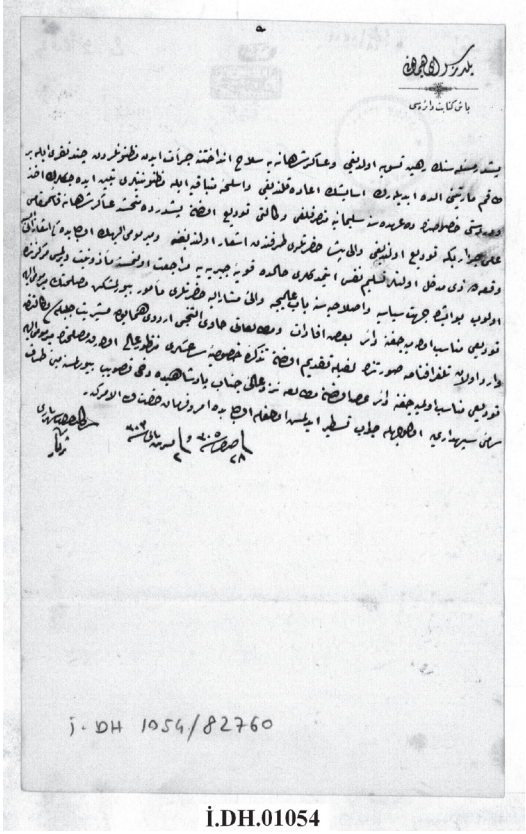

İ.DH.01054

28 سەفەر 1305 (١٥ تشرینی دووەم ١٨٨٧)	01054.082760	İ.DH

کۆشکی یڵدزی هومایۆن
فەرمانگەی باش کیتابەت
مەسـەلەی پشـدەر کۆتایـی پـێ هـات، هەروەهـا ئەوانـەی بەرامبـەر سـەربازی شـاهانە چەکیـان بـەکار هێنـا، چەنـد کەسـێك لەگـەڵ تاقمێـك مارتینـی رادەسـت کراونەتـەوە، ئاسـایش گەڕاوەتـەوە ناوچەکـە، هەروەهـا ئـەم چەکانـەی کـە ماوەتـەوە لەگـەڵ گومانلێکـراوەکان دەسـت نیشـان بکرێـن و دەسـتگیر بکرێـن، لـەم بارەیـەوە لـە وەکالەتـی موتەسـەرفی سـلێمانی نـووسراو دەرچـووە و دراوەتـە قائیمقـام عەلـی جـەزا بـەگ، ئەمـەش لەلایـەن جەنابـی والـی پاشـا ئامـاژەی پێکـراوە، هەرچـی ئامـاژەی میـری ناوبـراو لـەم بابەتـەدا هاتـووە، سـەربازی شـاهانە لـە پشـدەر کۆبوونەتـەوە، ئـەوەی دەسـتیان لـەم رووداوە هەیـە و خۆیـان رادەسـت نەکـەن، بـە هێـز ناچـار بکرێـن، پـۆ ئەمـەش پێویسـتە رەزامەنـدی لـە مەرکـەز دەربچێـت، لـە بابـی عالیـەوە ئـەرك دراوەتـە جەنابی والـی ناوهاتـوو، بەڵام چوونـی میـری ناوبـراو گونجـاو نییـە، لەسـەر هەندێـك ووتـە وەکالەتـی موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن تەلەگرافنامـە هاتـووە، وێنەیەکـی پێشـکەش کـراوە، نـووسراوی تایبەتـی سـەر عەسـکەر دەرچـووە، تێـدا هاتـووە، بـە گوێـرەی بەرژەوەنـدی چوونـی میـری ناوبـراو گونجاو نییە، لـەم خوێندنـەوەی کە راگەیەنـدراوە، دەبێ جەنابی پاشـاش رەزامەنـدی نیشـان بـدات، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە.
جەنابی سەر کاتیب سورەیا

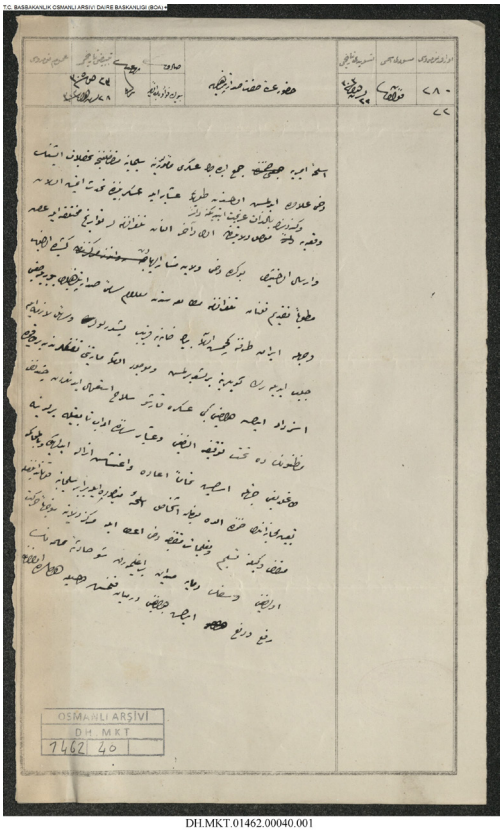

DH.MKT.01462.00040.001

DH.MKT	01462.00040	23 سەفەر 1305 (١٠ تشرینی دووەم ١٨٨٧)

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت

ئـەم فەرمانبەرانـەی بـۆ کۆکردنـەوەی چەکـی میـری ئەرکیـان پـێ دراوە، لەلایـەن موتەسـەرفی سـلێمانی ئەرکـی داهاتیشـیان پـێ دراوە، بـەڵام لـە نێـوان عەشـیرەتەکان و سـەربازەکان رووداو رووییـداوە، هـەر خۆشـی خـودی خـۆی چۆتـە ناوچەکـە، لـە ویلایەتـی موسـڵەوە لـە مێـژووی جۆراوجـۆر تەلەگرافنامـە راگەیەنـدراوە و نێـردراوە، ئەمجـارە لـە ویلایەتـی ناوهاتـوو تەلەگرافنامـە رەوان کـراوە، لـە خوێندنـەوەی پەیوەندیدارانـی سـەدارەت بریـاری لەسـەر دەدرێـت، ئـەم ١٠٠٠ خانـەی پشـدەری کـە بـۆ لای ئێـران رۆیشـتوون، گەڕێندراونەتـەوە و لـە گوندەکانیـان نیشـتەجێ کـراون و ئـەم تفەنگـە مارتینیانـەی کـە لەلایەنـە رادەسـت کراونەتـەوە، بۆیـە ئەوانـەی چەکیـان بەرامبـەر سـەرباز بـەکار هێنـاوە لـە چەنـد کەسـێکی دیـاری کـراو پێـك دێـن و ئەوانـەی گومانیـان لەسـەرە دەسـتگیر کـراون، عەشـیرەتەکانیش لـە شـوێنەکانیان پەرشـوبڵاوبوونەتەوە، بەمـەش ئاسـایش بـە تەواوەتـی گەڕاوەتـەوە و سـەرپێچی نەمـاوە، بـە دادگاییکردنـی ئـەم کەسـانەی چەکیـان لـەلا بـووە، رادەسـتی وەکیلـی موتەسـەرف و قوماندانـی سـلێمانی کـراوە، جگـە لەمـە رێنمایـی پێویسـت دراوە و بـۆ مەرکـەزی ویلایـەت جولـە کـراوە، بـۆ ئـەوەی رێگـە نەدرێـت خوێـن برژێـت، دەبـێ ئـەم رووداوە نەهێڵدرێـت و کۆتایـی پـێ بهێنرێـت.

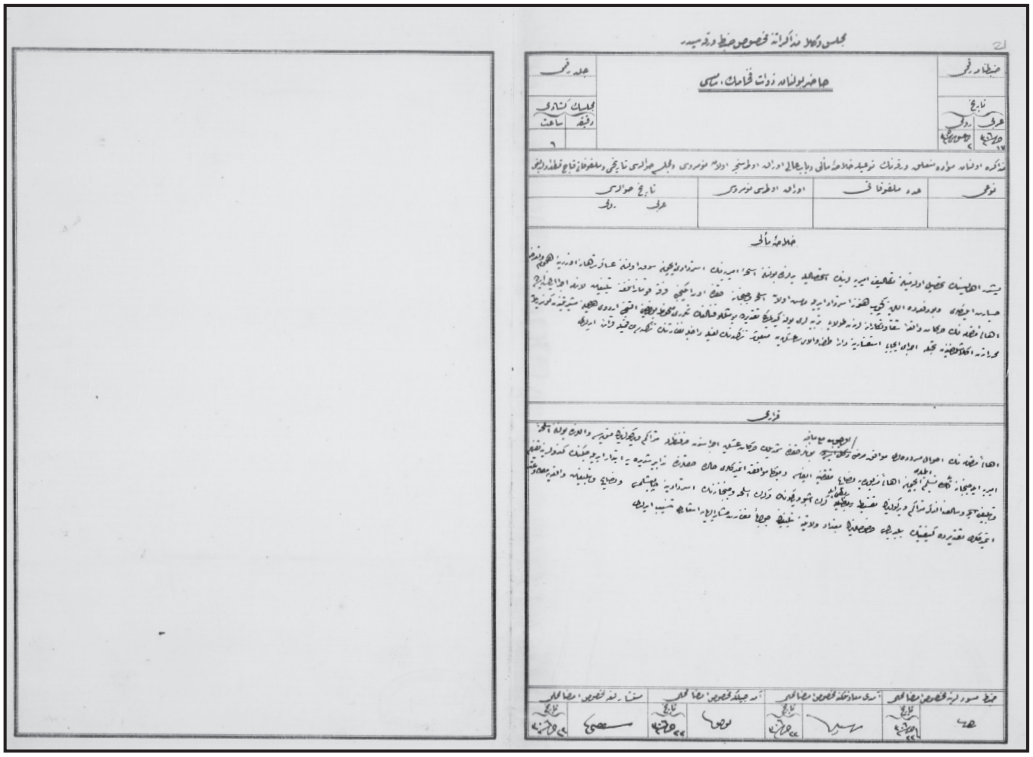

MV	00046.00021	17 زیلحیجە 1306 (١٤ ئۆغستۆس ١٨٨٩)

پوختەی بابەتەکە

دانیشـتوانی پشـدەر تەکالیفـی میریـان نـەداوە، بـۆ کۆکردنـەوەی تەکالیفـی میـری و بـۆ وەرگرتنـی ئـەم چەکـە میریانـەی کـە لـە دەسـتییانە، سـەربازی شـاهانە بـۆ ناوچەکـە رۆیشـتوون، بـەڵام هێرشـیان کراوەتـە سـەر، جگـە لەمـە دیسـان چـەك و جبەخانەیـان دەسـت کەوتـووە، بـۆ وەرگرتنەوەیـان ئـاگاداری دراوەتـە قوماندانـی فرقـەی ١٢، بـەڵام دانیشـتوانی ناوبـراو لەبـەر کاری چەتەیـی پێویسـتە تەمبـێ بکرێـن، ئەگینـا ئـەم جـۆرە کارانـە دووبـارە دەبێتـەوە، لـەم نووسراوانـەی کـە بـۆ موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن رەوان کـراوە، بارودۆخەکـە بـە روونـی و ئاشـکرا بەرچـاو دەکەوێـت، نـووسراو بـۆ لایەنـی سـەر عەسـکەر رەوان کـراوە و پرسـیار لـە بارودۆخەکـە کـراوە، لەگـەڵ نـووسراوی نەزارەتـی ناوەخـۆ خوێندنـەوەی بـۆ کـرا.

بریار

هەڵسـوکەوتی دانیشـتوان جێگـەی قەبـوڵ کـردن نییـە، بـەڵام حاڵـی حـازر پرۆسـەی سـەربازی بـەلاوە بنرێـت، بـۆ ئەم باجانـەی کـە لەسـەریانە و نەیانـداوە، لەگـەڵ وەرگرتنـی ئـەم چەکـە میـری و جبەخانانـەی کـە لـە ژێـر دەسـتییانە، ئامـۆژگاری بدرێتـە دانیشـتوانی ناوهاتـوو، ئەگـەر بێتـو بەمـە رازی نەبـن، ئـەم کاتـە لـە بارەیانـەوە رێگـەی تونـد بگیرێتـە بـەر، بـۆ دانـەوەی چـەك و باجـی کۆکـراوەش، بـە شـێوەی قسـت لێیـان وەربگیرێـت، ئەگـەر بێتـو گوێرایـەڵ نەبـن و ملکـەچ نەبـن، ئـاگاداری بدرێتـە ویلایەتـی بەغـداد، بـە گوێـرەی وەڵامەکـە ئامـاژە بدرێتـە نەزارەتـی ناوهاتوو.

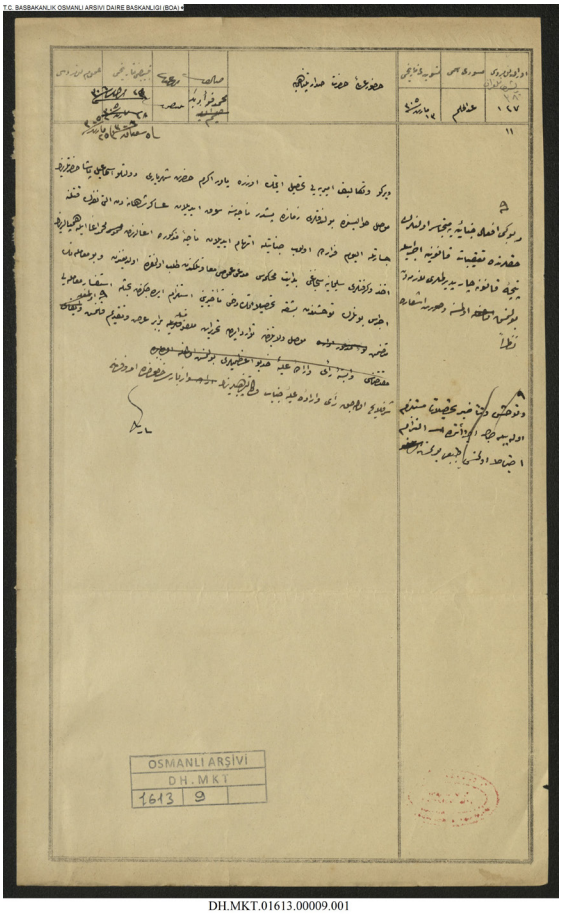

DH.MKT.01613.00009.001

DH.MKT	01613.00009	5 شەعبان 1306 (٦ نیسان ١٨٨٩)

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت

بـۆ دابیـن کردنـی بـاج و تەکالیفـی میـری لـە کاتـی خۆیـدا، جەنابـی پایەبـەرز ئیسـماعیل پاشـا لـە دەورووبـەری موسـڵ بـووە، لـە ئاغاکانـی ناحیـەی پشـدەر محەمـەد ئاغـا بوێـری کـردووە ٦ نەفـەری سـەربازی شـاهانە بکوژێـت و داتـر رابـکات، بۆیـە بـە تاوانـی کوشـتن نابـراو و هاوەڵانـی تاوانبـار کـراون، لـە یاریـدەدەری داواکاری گشـتی دادگای سـەرەتایی سـانجەقی سـلێمانی داواکـراوە، هەروەهـا دواکەوتنـی ئـەم مامەڵەیـەش هیـچ شـتێکی تـر دەسـت ناکەوێـت و دواکەوتنـی دەبێتـە هـۆی ئـەوەی بـەردەوام بـن لـە سـەرپێچیەکانیان، نـووسراو لـە ویلایەتـی موسـڵ هاتـووە، هاوپێـچ بەیەکـەوە راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، جگـە لەمـە دۆزینـەوەی ئەنجامدەرانـی تاوانـی لـەم جـۆرە پێویسـتی بـە چاودێـری یاسـاییە، بـە تێروانیـن لـە وێنـەی ئامـاژە پێکردنەکـە بـۆ فەرمانـی عالـی، لـە جەنابـی پەیوەندیـداری وەکالـەت بریـار بدرێـت.

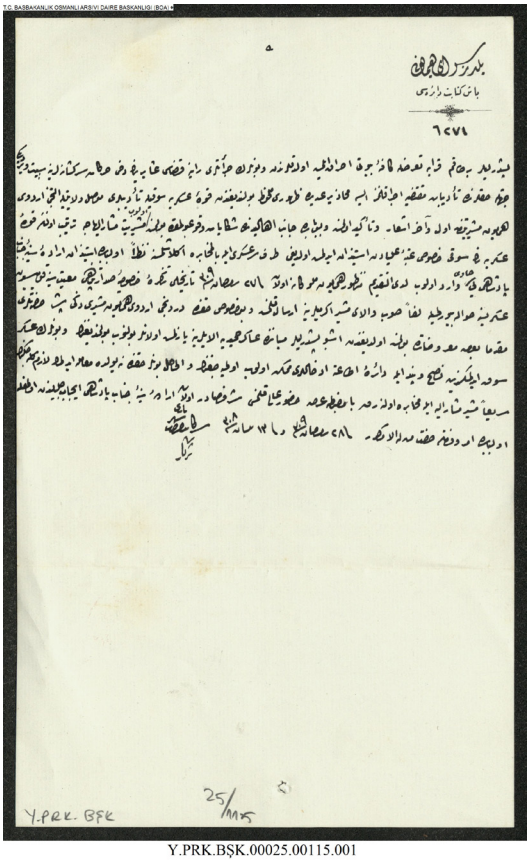

Y.PRK.BŞK.00025.00115.001

Y.PRK.BŞK	00025.00115	28 رەمەزان 1309 (٢٦ نیسان ١٨٩٢)

کۆشکی یلدزی هومایۆن
فەرمانگەی باش کیتابەت
٦٢٧١

پشـدەریەکان هێرشـیان کردۆتـە سـەر گوندێـك و سـووتاندوویانە، بوێـری ئەمانـە وایکـردووە عەشـیرەتەکانی قـەزای رانیـەش سەرکەشـانە چـاو لەمانـە بکـەن، بـۆ تەمبـێ کردنیـان ئامادەکاریـش کرابێـت، بـەڵام کاری جۆراوجۆریـان ئەنجـام داوە، بۆیـە بـە مەبەسـتی تەمبـێ کردنیـان هێـزی سـەربازی ڕەوان دەکرێـت، لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی ویلایەتـی موسـڵ ئامـاژەی پێکـراوە، بـۆ دووپاتکردنـەوەش لەلایـەن دانیشـتوانەوە سـکاڵا بـەرز کراوەتـەوە، بـە گفتوگۆکـردن لەگـەڵ لایەنـی سـەر عەسـکەر ڕوون بۆتـەوە، بـە تێروانیـن لـە بابەتەکـە فەرمانـی پاشـای جەنابـی پاشـا ڕەوان کـراوە، لـە کاتـی پێشـکەش کـردن نـووسراوی تایبەتـی پەیوەندیدارانـی سـەدارەت لـە مێـژووی ٢٧ ڕەمـەزان ١٣٠٩ حەواڵـەی قۆمیسـیۆنی سـەربازی کـراوە، لەوێشـەوە حەواڵـەی موشـیری واڵا کـراوە، لـەم بارەیـەوە موشـیری لەشـکری چوارەمـی هومایـۆن جەنابـی زەکـی پاشـا هەندێـك داواکاری هەبـووە، لـەم کارەدا ئـەم پشـدەریانەی کـە لـە ئـاڵای سـەربازی حەمیدیـە ناویـان تۆمـار کـراوە، بدۆزرێنـەوە و ڕەوانـی سـەربازی بکرێـن، بـە پەنـد و ئامـۆژگاری بخرێنـە نـاو بازنـەی ملکـەچ بـوون، بـۆ سـەرکەوتنی ئـەم کارەش بـە پەلـە پەیوەنـدی بـە موشـیری ناوهاتـوو کـراوە، تـا مامەڵـەی پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، بـە مەزبەتـەش ڕاگەیەنـدراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە.
سەر کاتیب سورەیا

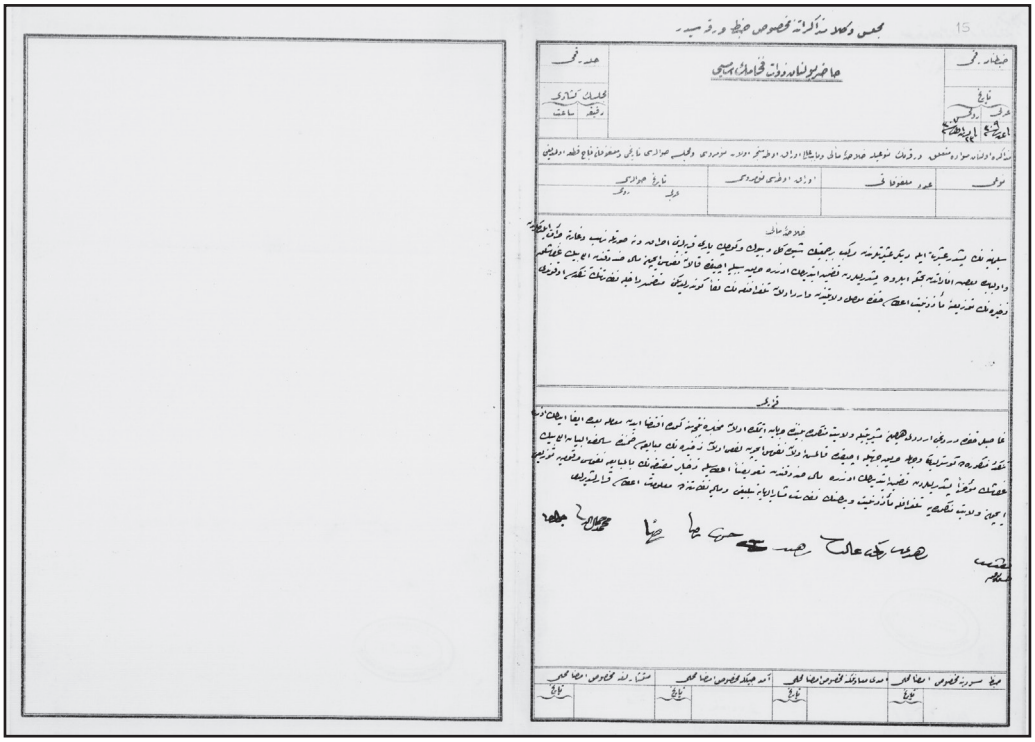

MV	00068.00015	1 ڕەبیعی کۆتایی 1309 (٤ تشرینی دووەم ١٨٩١)

پوختەی بابەتەکە

عەشـیرەتی پشـدەری سـلێمانی لەگـەڵ عەشـیرەتەکانی تـر کۆمەڵێکیـان پێـك هێنـاوە و هێرشـیان کردۆتـە سـەر گوندەکانـی یـاری گـەورە و یـاری بچووکـی شـێوەگل، لەسـەر هەندێـك ووتـە بـاس لـە تـاڵان و سـەرپێچی کـراوە، لـەم بابەتـەدا بـۆ وەرگرتنـی بەڵێـن لـە پشـدەریەکان کار دەکرێـت، بەهـۆی سـووتانی خانـەکان خەڵـك بـێ شـوێن ماوەتـەوە، بۆیـە لـە سـندوقی دارایـی ٥٠ هـەزار قـوروش زەخیـرە دابـەش دەکرێـت، بـۆ ڕەزامەندیـش تەلەگرافنامـە لـە ویلایەتـی موسـڵ هاتـووە، هاوپێـچ نـووسراوی نەزارەتـی ناوەخـۆ خوێندنـەوەی بـۆ کـرا.

بریار

لـە بـارەی تاڵانچییەکانـەوە، نـووسراو لـە نێـوان موشـیرەتی لەشـکری چوارەمـی هومایـۆن و ویلایـەت ئاڵوگـۆڕ کـراوە، بـە گوێـرەی ئەنجامەکـەی مامەڵەکـە ئەنجـام دەدرێـت، لـە نـووسراوی ناوهاتـوودا ئامـاژەی پێکـراوە، بەهـۆی ئاگرکەوتنـەوە خەڵـك بـێ ڕێوشـوێن ماونەتـەوە، بـۆ ئەمانـە زەخیـرە بکردرێـت و دابـەش بکرێـت، بـەڵام ئـەم ٥٠ هـەزار قوروشـە بـۆ بەڵێنـی پشـدەریەکان خـەرج کـراوە، بـۆ قەرەبووکردنـەوە و کرینـی زەخیـرە و دابـەش کردنـی، لـە سـندوقی دارایـی تەلەگرافنامـە بـۆ ویلایەتـی ناوهاتـوو کـراوە، بـۆ ئـەم مەبەسـتەش ئـاگاداری دراوەتـە نەزارەتـی ناوهاتـوو و زانیاریـش دراوەتـە نەزارەتـی دارایـی.

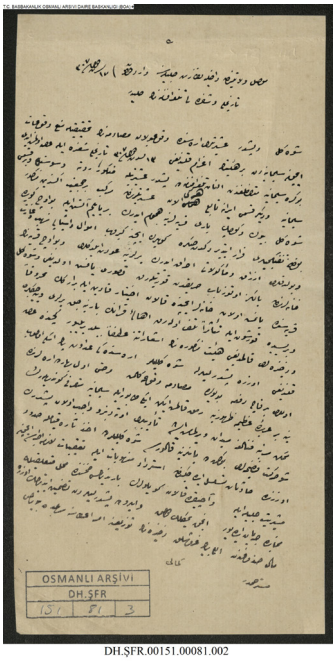

DH.ŞFR.00151.00081.002

DH.ŞFR	00151.00081	25 رەبیعی یەکەم 1309 (٢٩ تشرینی یەکەم ١٨٩١)

لـە ویلایەتـی موسـڵ تەلەگرافنامـەی بـە شـیفرەی مێـژووی ١٧ تشرینـی یەکـەم ١٣٠٧ هاتـووە و دراوەتـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار.

لـە نێـوان عەشـیرەتی شـێوەگل و پشـدەر رووبەرووبوونـەوە رووی‌ـداوە، بـۆ قەدەغـە کردنـی ئـەم جـۆرە رووداوانـە لێکۆڵینـەوە بکرێـت، بـۆ ئەمـەش لـە سـلێمانی دەسـتەیەك رۆیشـتووە، لـە مێـژووی ١٣ تشرینـی یەکـەم ١٣٠٧ شـیفرە راگەیەنـدراوە، ئەمجـارە لـە موتەسـەرفیەتی سـلێمانی تەلەگرافنامـە وەرگیـراوە، عەشـیرەتی پشـدەر، مەنگـور رونـە و سوسـنی، هەروەهـا عەشـیرەتەکانی هەرکـی و ئـالان کـە بەشـێکی لـە سـلێمانی و بەشـەکەی تریشـی لـە ئێرانـە، بەیەکـەوە کۆمەڵەیەکیـان پێـك هێنـاوە و هێرشـیان کردۆتـە سـەر گوندەکانـی یـاری بچـووك و یـاری گـەورەی سـەر بـە شـێوەگل، تفەنگچیەکانـی ئـەم سـێ گونـدەش هەڵاتـوون و رایانکـردووە، دواتـر چوونەتـە نـاو گونـدەکان، کەلوپـەل و پارەوپولیـان تـاڵان کـردووە، ئـەم زەخیـرە و خواردنـەی دۆزیویانەتـەوە سـوتاندوویانە، دواتـر گەراونەتـەوە شـوێنی خۆیـان، هەروەهـا خانەکانـی ئـەم سـێ گونـدە تەنیـا ٣٠ خانـوو لـە سـووتان رزگاریـان بـووە، ئـەوەی ماوەتـەوەش سـووتاوە، هەروەهـا لـە گونـدی شـێوەگل ئـەم خانانـەی کـە سـووتاوە ئافـرەت و پیـری تێـدا بـووە، یەکیـان بـە سـووتان یەکێکیشـیان بـە فیشـەك مـردووە، دانیشـتووانی گونـدەکان نـە شـوێنی حەوانـەوە و مانـەوە نـە ئەرزاقیـان هەیـە، بـە ئامـاژەی دەسـتەی ناوهاتـوو راگەیەنـدراوە، لەسـەر راگەیەنـدراوی پێشـوو دوژمنایەتـی نێـوان پشـدەریەکان و شـێوەگلیەکان کۆنـە و چەنـد جارێـك رووبـەرووی یەکـتر بوونەتـەوە، تەنانـەت لـە وەرزی بەهـاردا دووبـارە لـە نێوانیـان رووبەرووبوونـەوە رووی‌ـداوە، بۆیـە موتەسـەرفی سـلێمانی لەگـەڵ دوو تابـوور رەوان کـراوە، ئەگـەر رێگـە نـەدراوە رووداوەکـە گەورەتـر بێـت، بـەڵام تەمبـێ کردنیـان بۆتـە ئـەرك، ئەگـەر بێتـو ئەمجـارە پشـدەریەکان سـزا نەدرێـن و وازیـان لـێ بهێنرێـت ئـەوا شـێوەگلیەکانیش بـۆ تۆڵەسـەندنەوە لەسـەر سـنوور کێشـە دروسـت دەکـەن، بـۆ رادەسـت کردنـەوەی کەلوپەلـە تاڵانکـراوەکان و ئەنجامدانـی چاودێـری پێویسـتیش پەیوەنـدی بـە موشـیرەتی شـکۆدار کـراوە، هەروەهـا ئـەم گوندنشـیانانەی کـە بـێ شـوێن ماونەتـەوە، گفتوگـۆ بەردەوامـە، بـۆ دڵنیاییکردنـەوەی پشـدەریەکان لـە سـندوقی دارایـی ٥٠ هـەزار قـوروش زەخیـرە دابـەش بکرێـت، بـۆ دەرچوونـی فەرمـان تـکا دەکرێـت.

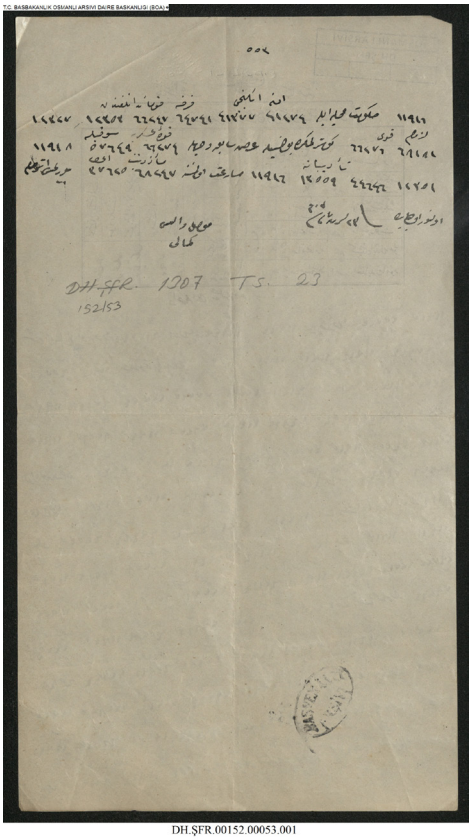

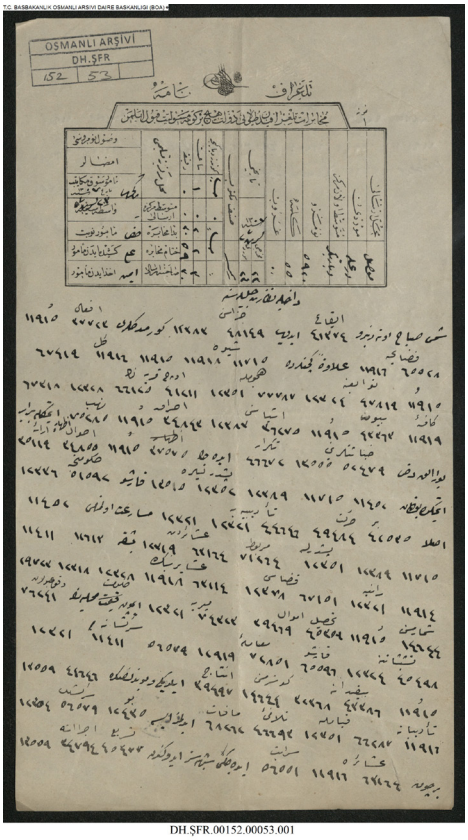

3 جەمادی یەکەم 1309 (٥ کانوونی یەکەم ١٨٩١)	00152.00053	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

هـەر لـە کۆنـەوە بـە کاری سـەرپێچی و کاری بـەدەوە خەریکـن، رۆژانـی رابـردوو هێرشـیان کردۆتـە سـەر شـێوەگل و سـێ گونديـان بـە تەواوەتـی تـاڵان کـردووە و سـووتاندوویانە، لەگـەڵ ئەمـەش کارە قێزەونەکانیـان دووبـارە دەکەنـەوە، لەلایـەن حکوومەتیـش هیـچ هەنگاوێکـی تەمبـێ کـردن نەنـراوە، جگـە لـە عەشـیرەتەکانی پشـدەر، عەشـیرەتەکانی قـەزای رانیـەش لـە خۆباییبوونـە و باجـی میـری نـادەن و مامەڵـەی سـەر کەشـانە ئەنجـام دەدەن، ئەگـەر بێتـو تەمبـێ نەکرێـن، ئـەوا بەبـێ گومـان زۆر عەشـیرەتی تـر لاسـایی ئەمانـە دەکەنـەوە، بـە پەلـە قوماندانـی فرقـەی ١٢ دەسـت بـە کار بێـت، بـە ناردنـی هێـزی سـەربازی پەلـە بکرێـت لـە تەمبـێ کردنیـان.
کەمال والی موسڵ

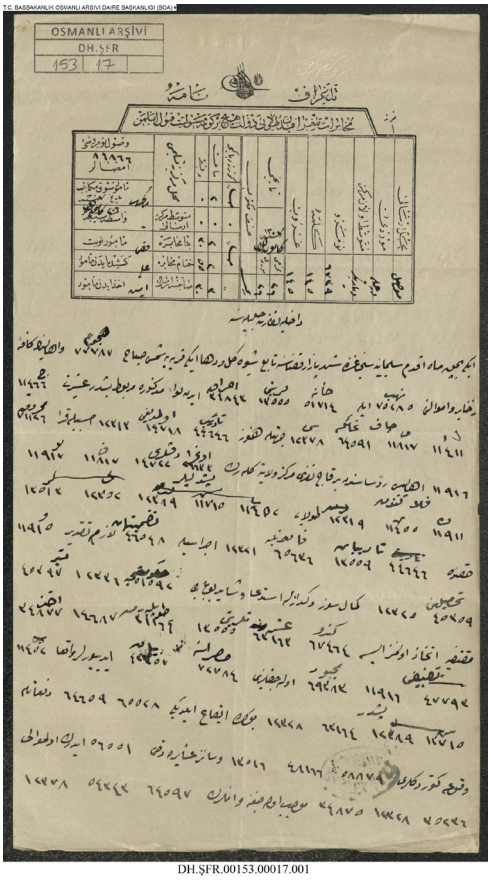

DH.ŞFR.00153.00017.001

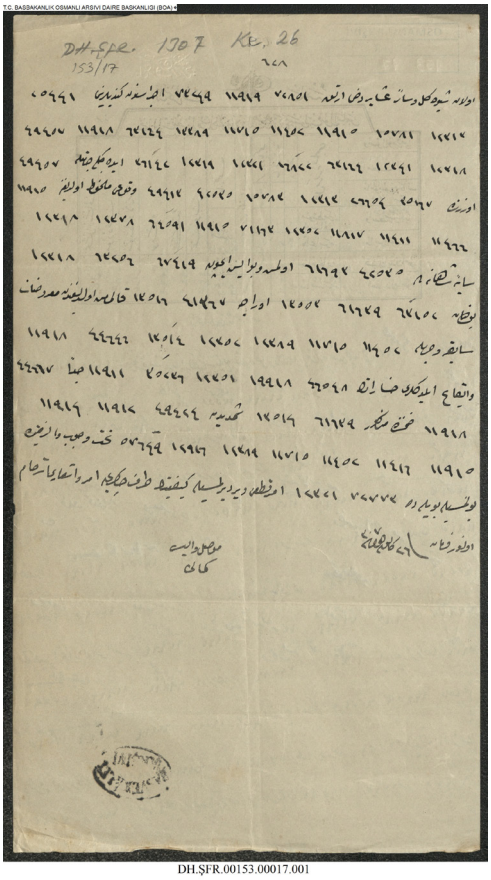

DH.ŞFR.00153.00017.001

6 جەمادی کۆتایی 1309 (٧ کانوونی دووەم ١٨٩٢)	00153.00017	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

پێش دوو مانگ و نیو، هێرش کراوەتە سەر دوو گوند و شێوەگل کە سەر بە قەزای شارباژێری سانجەقی سلێمانییە، زەخیرە و پارەوپولی دانیشتوان بە تەواوەتی تاڵان کراوە و خانەکانیشیان سووتێنراوە، کەچی تا ئێستا ئۆجاقی عەشیرەتی پشدەر تەمبێ نەکراوە، چەند کەسێك لە سەرۆکەکانی دانیشتوانی ئەم گوندانەی کە سوتێنراون، هاتوونەتە مەرکەزی ویلایەت، باسیان لەم رووداوانە کردووە کە بەسەریان هاتووە، بۆیە پێویستە پشدەریەکان تەمبێ بکرێن و ئەوەی پێویستە لە بارەیانەوە بکرێت، بەڵێنیان لێ وەربگیرێت، کە کاری لەم شێوەیە ئەنجام نەدەنەوە، ئەگەرچی لەلایەن حکوومەتەوە ئامادەکاری کراوە، ئەمجارە پشدەریەکان بە هەنگاو ئەوەی کردوویانە عەشیرەتەکانی تریان بۆ لای خۆیان راکێشاوە، بەم شێوەیە شێوەگل و گشت عەشیرەتەکان بۆ لای خۆیان رادەکێشن، بەهۆی رووداو و زیانەکان ئامادەکاری بکرێت، بە بریاری یەکلاییکرەوە بریار و ئاماژە دراوەتە لایەنی بەندەمان، فەرمان.
کەمال والی موسڵ

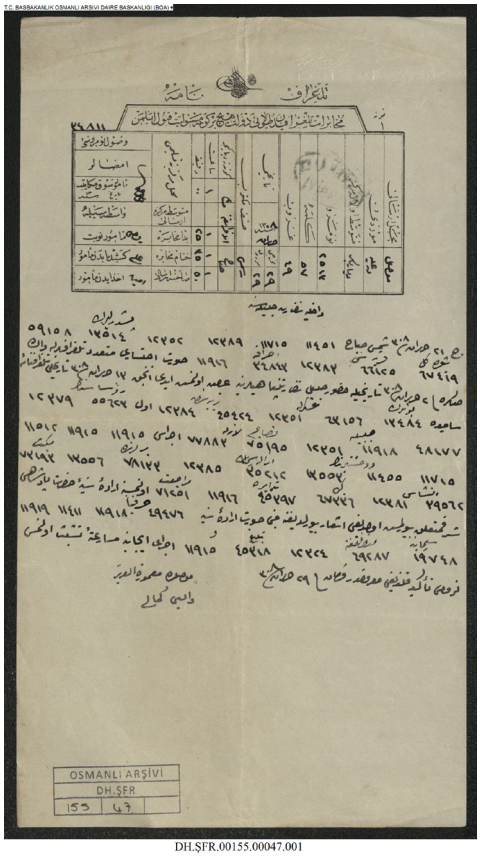

DH.ŞFR.00155.00047.001

DH.ŞFR	00155.00047	15 زیلحیجە 1309 (١١ تەممووز ١٨٩٢)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە بەرەبەیانـی ٢١ حوزەیـران ١٣٠٨، پشـدەریەکان بوێـری ئەوەیـان کـردووە گونـدی شـێوەگل بسـوتێنن، لـە تەلەگرافنامـەی جۆراوجـۆر راگەیەنـدراوە، لـە مێـژووی ٢ حوزەیـران ١٣٠٨ پێشکەشـی پەیوەندیـداری سـەدارەت کـراوە، بـەڵام لـە تەلەگرافنامەی مێـژووی ١٣ حوزەیران ١٣٠٨ پاشـا دەرکەوتووە، کە دەبێ پێـش تەمبێ کردنی ئەمانە، بـە ڕێگـەی سـەربازیەوە ئامـۆژگاری سـەرۆکەکان بکرێـت، بـۆ ئـەوەی کاری جانەوەریان بنبڕ بکرێـت، لە شـوێنەکانیان مەکتـەب دابمەزرێـت، بـۆ ئەمـەش جەنابـی پاشـا بـە فەرمـان فەرموویەتـی، ئامـاژەی پێکـراوە و وێنـەی فەرمانـی پاشـا پیـت بـە پیـت بـە موتەسـەرفی سـلێمانی راگەیەنـدراوە، بـۆ دەستپێشـخەری پێویسـتە پەلـە بکرێـت، فەرمـان.
والی مەعمورەی عەزیز کەمال لە موسڵ

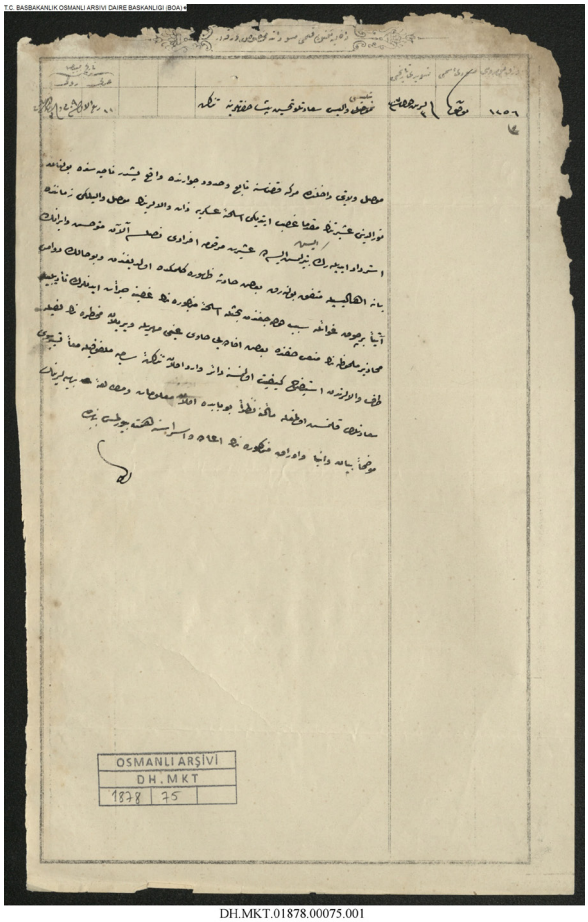

DH.MKT.01878.00075.001

11 ڕەبیعی یەکەم 1309 (١٥ تشرینی یەکەم (١٨٩١	01878.00075	DH.MKT

نووسراو بۆ میری میران جەنابی تەحسین پاشا والی موسڵ

لـە دەورووبـەری سـنوور، ناحیـەی پشـدەر سـەر بـە قـەزای مەرگـەی ویلایەتـی موسـڵ، عەشـیرەتی نورەددیـن هەیـە، ئـەم چەکـەی کـە تاڵانـی کـردووە، لـە سـەردەمی والـی موسـڵ وەرگیراوەتـەوە، ئەگەرچـی کارەکـە تـەواو بـووە، بـەڵام عەشـیرەتی ناوبـراو جانـەوەرن و لەگـەڵ دانیشـتوانی بانـەی ئێـران رێککەوتـوون، بـەم هۆیـەوە چەنـد رووداوێـك روویـداوە، ئەگـەر بێتـو ئـەم بارودۆخـە بـەردەوام بێـت، ئـەوا چەندیـن شـەڕ بـە دوای خۆیـدا دەهێنێـت، بۆیـە ئەوانـەی بوێـری تـاڵان کردنـی ئـەم چەکانەیـان کـردووە، تەمبـێ بکرێـن، لـە بـارەی رێگـە گرتـن لـە کاری سـەرپێچی، لەسـەر هەندێـك ووتـە بـە هەمـان مـۆر داواکاری بـەرز کراوەتـەوە، هاوپێـچ بـۆ والا رەوان کـراوە، لـە وەڵامـدا نـووسراوی سـەدری ئەعـززەم هاتـووە، بـە تێروانیـن لـە بابەتەکـە زانیـاری و خوێندنـەوە سـەروو بـە روونـی رابگەیەندرێـت، کاغەزەکانیـش رەوان بکرێتـەوە.

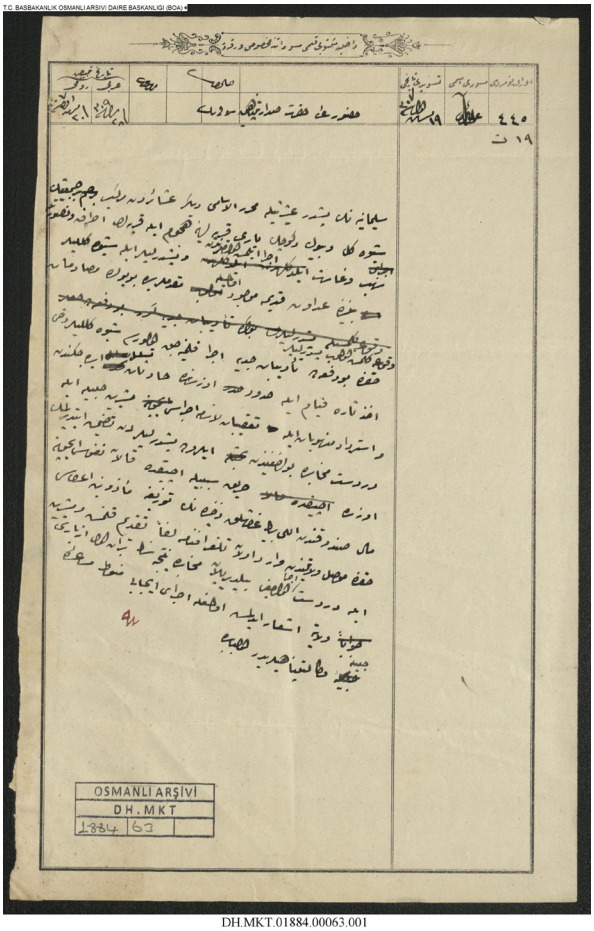

DH.MKT.01884.00063.001

28 رەبیعی یەکەم 1309 (١ تشرینی دووەم ١٨٩١)	01884.00063	DH.MKT

جەنابی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت

ئـەم عەشـیرەتانەی کـە ناویـان تۆمـار کـراوە لەگـەڵ عەشـیرەتی پشـدەری سـلێمانی کۆمەڵەیەکیـان پێـك هێنـاوە و هێرشـیان کردۆتـە سـەر گوندەکانـی یـاری گـەورە و یـاری بچووکـی سـەر بـە شـێوەگل، گوندەکانیـان سـوتاندووە و تاڵانیـان تێـدا ئەنجـام داوە، هەروەهـا لـە نێـوان پشـدەریەکان و شـێوەگلیەکان دوژمنایەتـی کـۆن هەیـە، لـە کاتـی خۆشـیدا لـە نێوانیـان رووبەرووبوونـەوەی گـەورە رووییـداوە، پێویسـتە ئەمجـارە پشـدەریەکان بـە جـدی تەمبـێ بکرێـن، ئەگینـا شـێوەگلیەکان بـۆ تۆڵـە سـەندنەوە لـە سـنوور ئـاژاوە دەنێنـەوە، بـۆ رادەسـت کردنـەوەی کەلوپەلـە تـاڵان کراوەکانیـش چاودێـری پێویسـت ئەنجام بدرێت، لە موشـیرەتی شـکۆدار هـەواڵ هاتـووە، لە داهاتـوودا بەڵێن لـە پشـدەریەکان وەردەگیرێـت، جگـە لەمـە ئـەم خەڵکـەی کـە بـە هـۆی ئاگرکەوتنـەوە بـێ شـوێن ماونەتـەوە، لـە سـندوقی دارایـی ٥٠ هـەزار قـوروش زەخیـرە بکردرێـت و بەسـەریان دابـەش بکرێـت، بـۆ رەزامەندیش لـە ویلایەتی موسـڵ تەلەگرافنامـە هاتـووە و پێشـکەش کـراوە، بـۆ کاری دەسـتگیر کردنەکـەش ئەنجامەکـەی راگەیەنـدراوە.

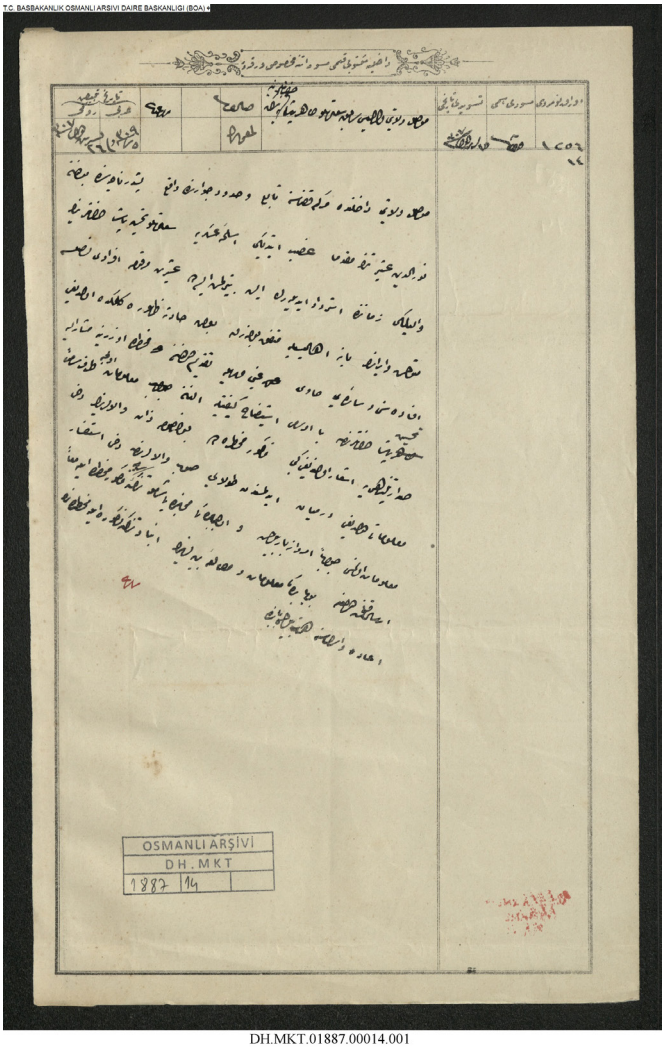

DH.MKT.01887.00014.001

DH.MKT	01887.00014	4 ڕەبیعی کۆتایی 1309 (٧ تشرینی دووەم ١٨٩١)

نووسراو بۆ جەنابی والی پێشووی ویلایەتی موسڵ میری میران تاهیر پاشا
لـە ویلایەتـی موسـڵ، عەشـیرەتی نورەددیـن لـە ناحیـەی پشـدەری سـەر بـە قـەزای مەرگـە و دەورووبـەری سـنوور نیشـتەجێیە، ئـەم چەکـە میریانـەی کـە ئـەم عەشـیرەتە تاڵانـی کـردووە، لـە سـەردەمی والـی میـری میـران تەحسـین پاشـا رادەسـت کراوەتـەوە، بـەڵام ئەندامانـی عەشـیرەتی ناوبـراو جانـەوەرن و لـە سـنووری ئێـران لەگـەڵ دانیشـتوانی بانـە پەیوەندییـان هەیـە، بـەم هۆیـەوە هەندێـك رووداو روویـداوە، لەسـەر ئـەم داواکاریـەی کـە بـە هەمـان مـۆر پێشـکەش کـراوە، بـە فەرمانـی سـەدری ئەعـزەم لەلایـەن جەنابـی تەحسـین پاشـا زانیـاری وەرگیـراوە، بـە پەیوەندیدارانـی سـەدارەتیش راگەیەنـدراوە، لـە داواکاری ناوهاتـوو پرسـیار لـە واڵاش کـراوە، لـە وەڵامـدا فەرمـان و بریـار دەرچـووە، لـەم بابەتـەدا پەیوەنـدی گشـتگیر لەگـەڵ نـووسراوی داواکاریەکـە رەوان کـراوە، لـەم بابەتـەدا زانیارییـەکان خوێدنـەوەی بـۆ کـراوە، بـە راگەیاندنـی نـووسراوی ناوهاتـوو و داواکاریەکـە رەوان بکرێتـەوە.

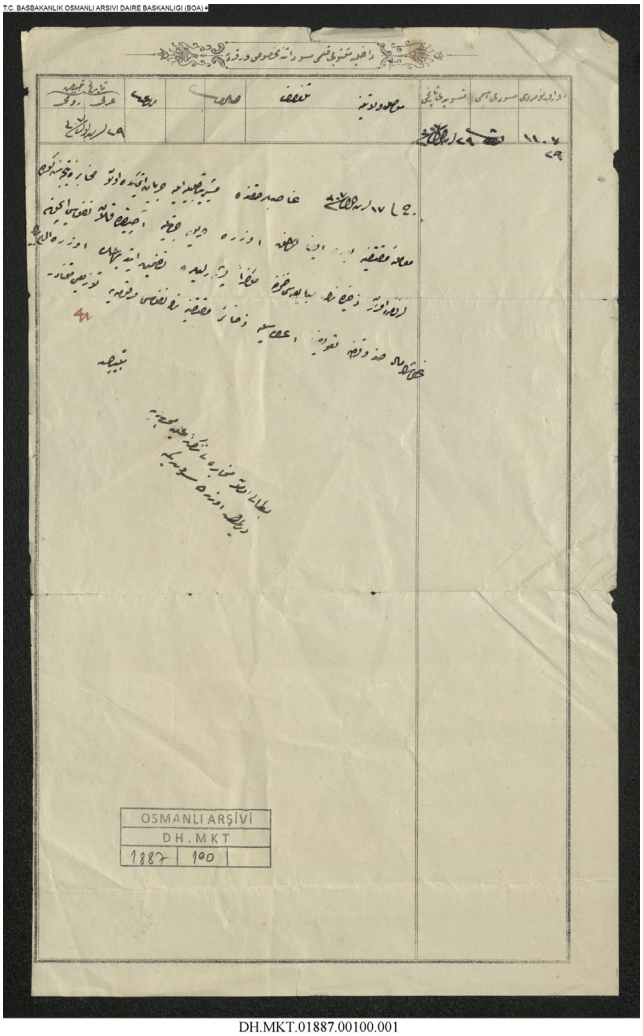

DH.MKT.01887.00100.001

DH.MKT	01887.00100	7 رەبیعی کۆتایی 1309 (١٠ تشرینی دووەم ١٨٩١)

بۆ ویلایەتی موسڵ
١٧ تشرینی یەکەم ١٣٠٧، لە بارەی تاڵانچیەکان پەیوەندی بە موشیرەتی شکۆدار کراوە، بە گوێرەی ئەم ئەنجامەی بەردەستکەوتووە، مامەڵەکە جێبەجێ دەکرێت، خەڵك برسی ماوەتەوە، پێویستە زەخیرە بکڕدرێت و رەوان بکرێت، بەم دواییە بۆ پشدەریەکان ٥٠ هەزار قوروش لە سندوقی دارایی دابین کراوە، بۆ قەرەبووکردنەوە و کڕینی زەخیرە بۆ دانیشتوانی ناوهاتوو تەمەننا دەکرێت دابەش بکرێت.

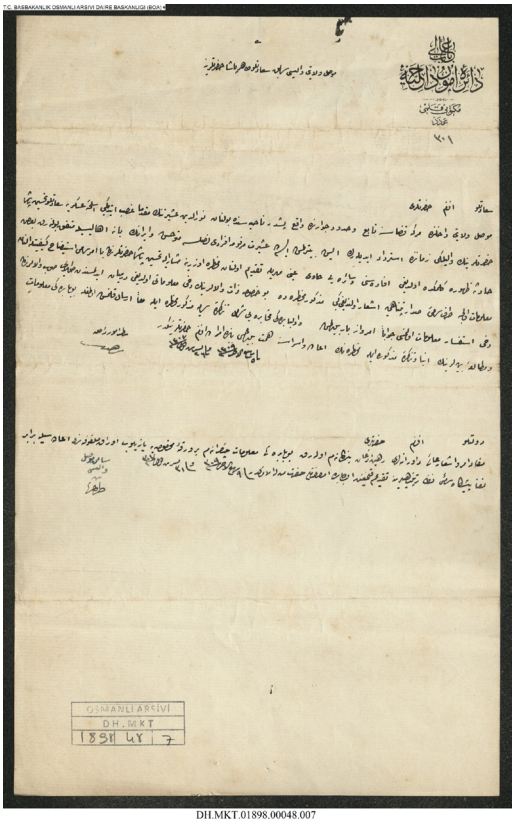

DH.MKT.01898.00048.007

5 ڕەبیعی کۆتایی 1309 (٨ تشرینی دووەم (١٨٩١	01898.00048	DH.MKT

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٣٠١
بۆ جەنابی میری میران تاهیر پاشا والی پێشووی ویلایەتی موسڵ
جەنابی میری میرانی ئەفەندم
لە ناو ویلایەتی موسڵ، عەشیرەتی نورەددین لە ناحیەی پشدەری سەر بە قەزای مەرگە و نزیك سنوور نیشتەجێیە، ئەم چەکە سەربازیانەی کە تاڵانیان کردووە، لە سەردەمی والی تەحسین پاشا رادەست کراوەتەوە و کارەکە تەواو بووە، بەڵام ئەندامانی عەشیرەتی ناوبراو جانەوەرن و لەگەڵ دانیشتوانی بانەی ئێران رێککەوتوون، بەم هۆیەوە هەندێك روداو رووداوە، بە هەمان مۆر داواکاری پێشکەش کراوە، جەنابی تەحسین پاشا بە فەرمانی پاشا زانیاری وەرگرتووە، دراوەتە سەدری ئەعزەم پەیوەندیداری سەدارەت، والاش زانیاری هەیە، لەم بابەتەدا گفتوگۆکراوە لەگەڵ نووسراوی سەدری ئەعزەم بەیەکەوە پێشکەش کراوە، لەم بابەتەدا زانیاری و خوێندنەوەی بەهیە لەگەڵ نووسراوی ناوهاتوو و داواکاریەکە رەوان کراوەتەوە، هیممەت بکرێت، بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەفەندیمانە.
نازری کاروباری ناوەخۆ

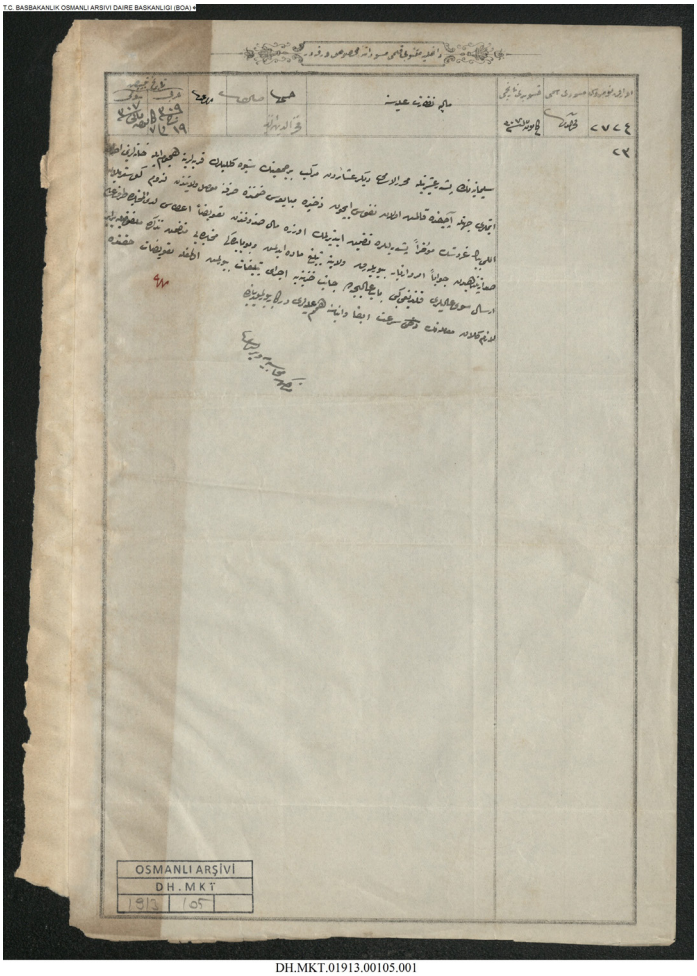

DH.MKT.01913.00105.001

19 جەمادی کۆتایی 1309 (٢٠ کانوونی دووەم ١٨٩٢)	01913.00105	DH.MKT

بۆ نەزارەتی دارایی عالی

عەشـیرەتی پشـدەری سـلێمانی و ئـەم عەشـیرەتانەی کـە ناویـان تۆمـار کـراوە، کۆمەڵەیەکیـان پێـك هێنـاوە و هێرشـیان کردۆتـە سـەر گوندەکانـی شـێوەگل و خانەکانیـان سـووتاندووە، بـۆ ئـەم خەڵکـەی کـە بـە بـێ زەخیـرە ماونەتـەوە زەخیـرە بکڕدرێـت، لـە ویلایەتـی موسـڵ ٥٠ هـەزار قـوروش بـۆ خەرجـی زەخیـرە دابیـن کـراوە، بـەڵام بـەم دواییـە دراوەتـە پشـدەریەکان، کەچـی لـە سـندوقی دارایـی قەرەبووکراوەتـەوە و بـە گفتوگۆکـردن لەگـەڵ پەیوەندیـداری سـەدارەت فەرمـان و نـووسراو کـراوە، تـا خـەرج بکرێـت، لـەم بارەیـەوە ئـاگاداری دراوەتـە ویلایەتیـش، هـەواڵ و نووسراوەکـە هاوپێـچ بەیەکـەوە نێـردراوە، لـە بابـی عالیـش هـەواڵ دراوەتـە لایەنـی خەزینـە، بـۆ قەرەبووکردنەوەکـە مامەڵـەی پێویسـت ئەنجـام بدرێـت.

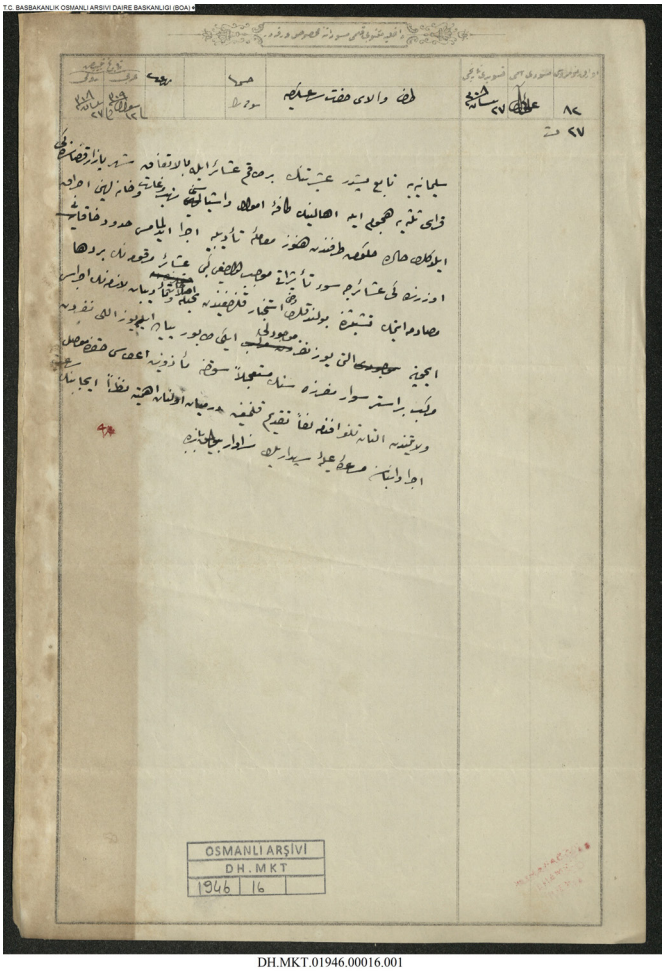

DH.MKT.01946.00016.001

DH.MKT	01946.00016	12 شەوال 1309 (١٠ مایس ١٨٩٢)

بۆ لایەنی واڵای جەنابی سەر عەسکەر

عەشـیرەتی پشـدەر سـەر بـە سـلێمانی لەگـەڵ تاقمێـك عەشـیرەت رێککەوتـوون و هێرشـیان کردۆتـە سـەر سـێیەکی گوندەکانـی قـەزای شـارباژێر، کەلوپـەل و پارەوپولـی دانیشـتوانیان بـە تەواوەتـی تـاڵان کـردووە، هەروەهـا خانەکانیـان سـووتاندووە، بـەڵام تـا ئێسـتا لەلایـەن حکوومەتـەوە تەمبـێ نەکـراون، ئـەم عەشـیرەتانەی کـە لـە سـەر سـنوورن کاریگـەری خراپیـان هەبـووە، هـەواڵ هاتـووە، عەشـیرەتی ناوبـراو جارێکـی تـر دەستپێشـخەری دەکات لـە رووبەرووبوونـەوە، بۆیـە بـۆ تەمبـێ کـردن و چاکسـازی دوو تابـووری پیـادەی ٦٠٠ نەفـەر لەگـەڵ مەفرەزەیەکـی ئێسـتر سـوارەی ١٥٠ نەفـەر بـە پەلـە رەوان بکرێـت، لـەم بارەیـەوە لـە ویلایەتـی موسـڵ هاوپێـچ تەلەگرافنامـە پێشـکەش کـراوە، بـە تێروانیـن لـە گرنگـی بابەتەکـە بـە پەلـە مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت.

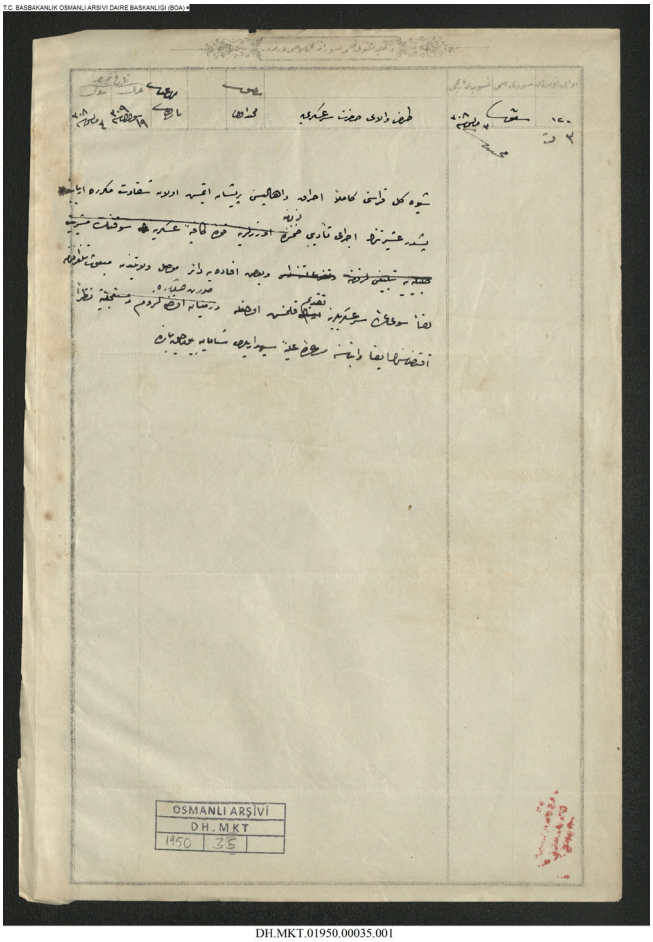

DH.MKT.01950.00035.001

DH.MKT	01950.00035	19 شەوال 1309 (١٧ مایس ١٨٩٢)

بۆ لایەنی واڵای جەنابی سەر عەسکەریمان
عەشـیرەتی پشـدەر بـە تەواوەتـی گوندەکانـی شـێوەگلیان سـووتاندووە و دانیشـتوانەکەیان پەرێشـان کـردووە، بەهـۆی دووبـارە بوونـەوەی کاری چەتەیـی ئـەم عەشـیرەتە، دەبـێ تەمبـێ بکرێـن، لەسـەر هەندێـك ووتـە، تەلەگرافنامـە لـە ویلایەتـی موسـڵ بـۆ سـەر عەسـکەر نێـردراوە، بـە تێروانیـن لـە بابەتەکـە کارەکـە جێبەجـێ بکرێـت و ئەنجامەکـەی رابگەیەندرێـت.

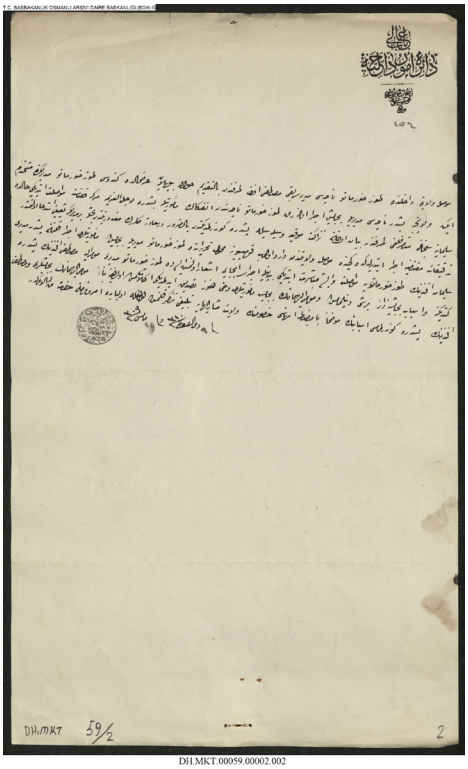

DH.MKT.00059.00002.002

9 زیلقەعدە 1310 (٢٥ مایس ١٨٩٣)	00059.00002	DH.MKT

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
ژمێریاری فەرمانبەرانی هەڵبژێردراو
١٥٦
لـە نـاو ویلایەتـی موسـڵ، لەلایـەن مسـتەفا ئەفەنـدی بەرێوەبـەری پێشـووی ناحیـەی توزخورماتـو داواکاری پێشـکەش کـراوە، داواکارییەکـە حەواڵـە کـراوە، بـە خـۆی بەرێوەبـەری توزخورماتـو بـووە، لەگـەڵ بەرێوەبـەری ناحیـەی پشـدەر گۆرینـەوەی پێکـراوە، ناوبـراو لـە ناحیـەی توزخورماتو دەسـتی لـە کار کێشـاوەتەوە و بۆ دەسـت بە کار بوونـی لـە پشـدەر بەرێکەوتـووە، کـە گەیشـتۆتە قـەزای مەرگـە، موتەسـەرفی سـانجەقی سـلێمانی رێگـەی نـەداوە بچێتـە سـەر کارەکـەی و لەبـەر هەسـتیاری شـوێنەکە نەیناردۆتـە پشـدەر، ئەویـش بـە ناچـاری گەراوەتـەوە دەرسـەعادەت و رایگەیانـدووە زوڵمـی لێکـراوە، بۆیـە داوای کـردووە لـە بەرێوەبەرایەتـی شـوێنێك دامەزرێـت، دوای لێکۆڵینـەوە لـە بابەتەکـە نـووسراو لـە ویلایەتـی موسـڵ دەرچووە و بۆ قۆمیسـیۆن نێـردراوە، ئەگەرچـی زانیاری راگەیەنـدراوە، کـە سـلێمان ئەفەنـدی بەرێوەبـەری پشـدەر لەگـەڵ بەرێوەبـەری توزخورماتـو گۆرینـەوەی پێکـراوە، ناوبـراو گەیشـتۆتە توزخورماتـو و دەسـتی بـە کار کـردووە، بـەڵام مسـتەفا ئەفەنـدی بەرێوەبـەری توزخورماتـو چۆتـە پشـدەر و لـە بـارەی هـۆکاری گواسـتنەوەکە هیـچ شـتێك گـوێ بیسـت نەبـووە، هەروەهـا دەرکەوتـووە تـا ئێسـتا فەرمانـی گۆرینـەوەی ئەرکەکەیـان پەسـەند نەکـراوە، بۆیـە هـۆکاری گۆرینەوەیـان و نەناردنـی مسـتەفا ئەفەنـدی بـۆ پشـدەر روون بکرێتـەوە و بـە مەزبەتـە رابگەیەندرێـت، بـۆ ئەمـەش نـووسراو کـراوە و ویلایـەت ئـاگادار کراوەتـەوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.

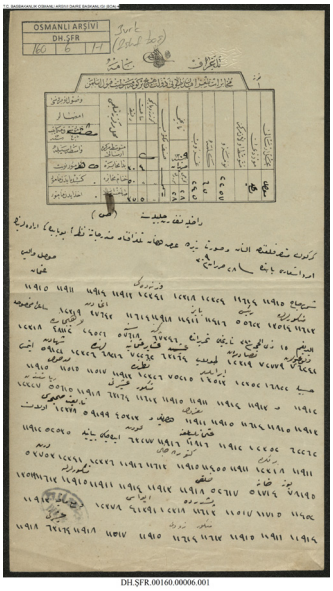

DH.ŞFR.00160.00006.001

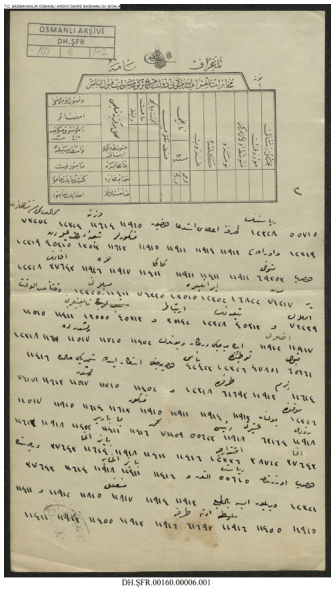

DH.ŞFR.00160.00006.001

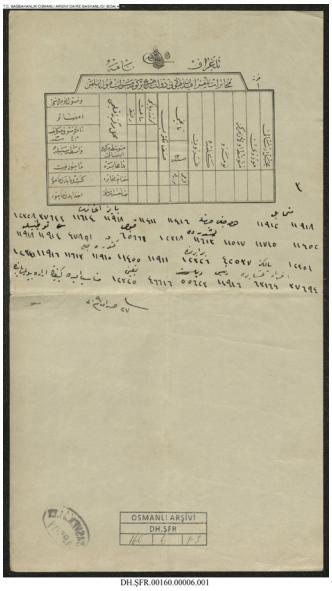

DH.ŞFR.00160.00006.001

DH.ŞFR	00160.00006	**24 زیلحیجة 1310 (٩ تەممووز ١٨٩٣)**

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
تەلەگرافنامە لە موتەسەرفی کەرکووك وەرگیراوە، بە تێروانین لە بەرایيەکانی ئەم بابەتە، بریار و ئاماژە لە کارگێرییەکانەوە دەردەچێت، لە ٢٨ حوزەیران ١٣٠٩.
والی موسڵ عوسمان

بایز ئاغا سەرۆکی مەنگورییەکان لە وەزنەیە، لە نووسراوی مێژووی ١٥ زیلحیجە ١٣١٠ کە لە ساعیەکی تایبەت وەرمگرتووە، ساڵی رابردوو لە لاهیجان رووبەرووبوونەوەیەك رووویداوە، بۆ ئەم مەبەستەش لە عەشیرەتەکانی عوسمانی شایەد وەرگیراوە، بە تێروانینی ئێرانیەکان لە سەرۆکایەتی عەشیرەتی مەنگور دوور خراوەتەوە، بە راگەیاندنی گەرانەوەی بۆ خاکی عوسمان ٤٠٠ خانە لەگەڵ مەنگورییەکان پشدەریەکانیش .....، لەگەڵ ئەمەش داوا دەکرێت سەرۆکایەتی بدرێتە لایەنی عەشیرەتی مەنگور زوری، وەزنە خاکی عوسمانییە و لەوێ مەنگورەکان هاونیشتمانی دەوڵەتی عالیەن، کاکە لاو ئاغا مردووە، ماوەیەکیش بە پچر پچری مەیلیان بۆ ئێرانیەکان رۆیشتووە، ئەگەرچی نیشتەجێ بوونیان لە پشدەر بەس نییە، بەڵام حاڵی حازر مەنگور زوری لەلای ئێمە و لە ناوچەی پشدەر بوونیان هەیە، سەرۆکەکەیان محەمەد باپیر ئاغا لە رووی تواناوە لە رێزی بایز ئاغایە، دەتوانی سەرۆکایەتی بکات و ئەگەر بدرێتە بایز ئاغا هەڵدەچێت و بۆ لایەکەی تر مەیلی دەروات، بە قەبوڵ کردن و نیشتەجێ کردنی بایز ئاغا و بە دامەزراندنی وەکو سەرۆك تەنیا ئەندامانی عەشیرەتەکەی بە دوای خۆیدا دەبات، بۆ ئەمەش بریار پێویستە.

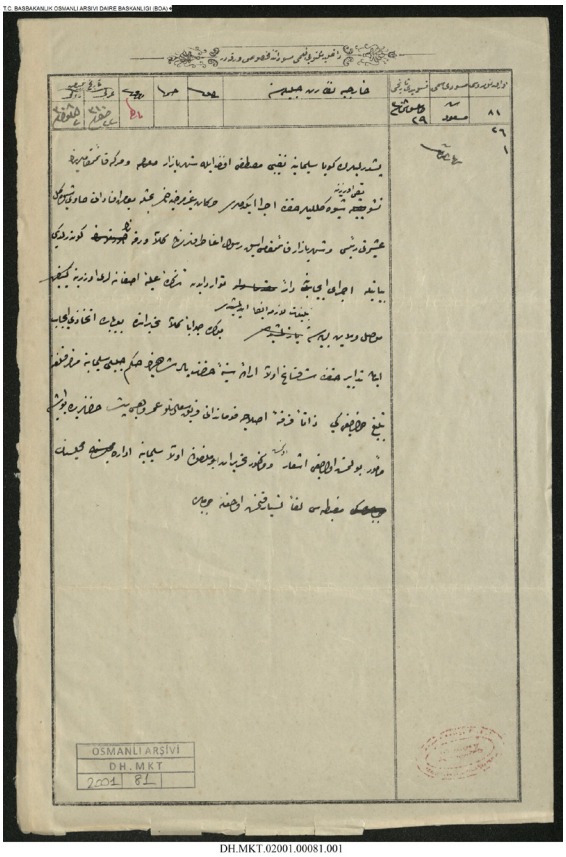

DH.MKT.02001.00081.001

22 سەفەر 1310 (١٥ ئەیلوول ١٨٩٢)	02001.00081	DH.MKT

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار

گوایە پشـدەریەکان بـە هاندانـی مسـتەفا ئەفەنـدی نەقیبـی سـلێمانی و قائیمقامەکانـی شـارباژێر و مەرگـە سـەرپێچیان بەرامبـەر شـێوەگلیەکان کـردووە، لەسـەر هەندێـك ووتـە، لەلایـەن رەسـول ئاغـا سـەرۆکی عەشـیرەتی شـێوەگل و قائیمقامـی پێشـووی شـارباژێر نـووسراو هاتـووە و نێـردراوە، کارەکـەش لەسـەر نـووسراوی عالـی جێبەجـێ بکرێـت، ئـاگاداری پێویسـتیش دراوەتـە ویلایەتـی موسـڵ، ئەمجـارە لـەم نـووسراوەی کـە هاتـووە، ئـەم ئامادەکارییانـەی جێبەجـێ دەکرێـت، بـە فەرمانـی پاشـا بـووە، کـە لەلایـەن جەنابـی پاشـاوە دەرچـووە و ئـاگاداری دراوەتـە موتەسـەرفی سـلێمانی، هـەر خـودی خـۆی قوماندانـی فرقـەی چاکسـازی فەریـق میـری میـران عومـەر وەهبـی پاشـا ئەرکـی پێـدراوە و ئامـاژەی پێکـراوە، هەروەهـا نـووسراوی ناوهاتـوو بـە هاوپێچـەوە لەگـەڵ مەزبەتـەی ئەنجومەنـی کارگێـری سـلێمانی رەوان کـراوە.

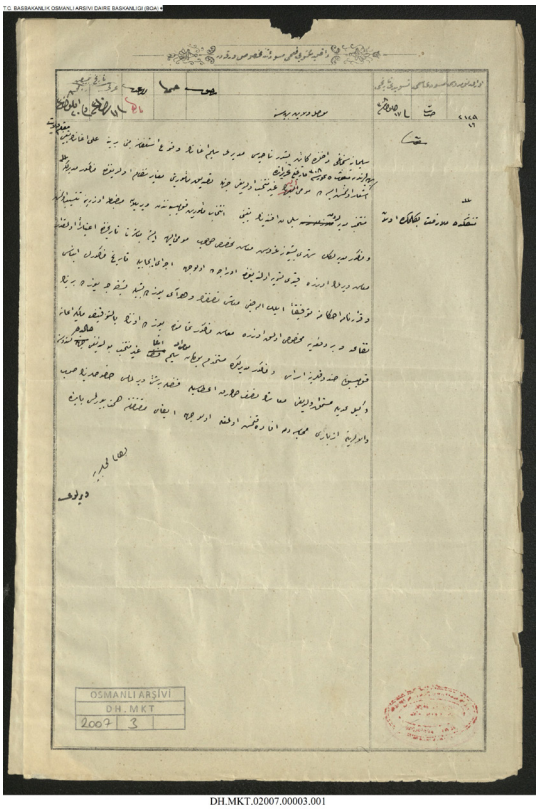

DH.MKT.02007.00003.001

11 ڕەبیعی یەکەم 1310 (٣ تشرینی یەکەم ١٨٩٢)	02007.00003	DH.MKT

بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە

لە ناو سانجەقی سلێمانی سەلیم ئاغا بەڕێوەبەری ناحیەی پشدەر دەستی لە کار هەڵگرتووە و لە شوێن ئەو عەلی ئاغا دادەمەزرێت، لە پایەی ویلایەت نووسراو لە مێژووی ٥ تەممووز ١٣٠٨ ئاماژەی پێکراوە، بەڵام لە هەڵنەبژێردراوەکانە، بۆیە پەسەند کردنی ئەرکەکەی پێچەوانەی نیزامە، بۆ بەڕێوەبەرایەتی ناوهاتوو، لە مونتەفیك سلێمان ئەفەندی لە مولازم و هەڵبژێردراوەکانە و چاوەڕێی ئەرك دەکات، بۆیە ناوبراو دامەزرێت، لەسەر ئەم مەزبەتەیەی کە لە قۆمیسیۆنی فەرمانبەرانی هەڵبژێردراو دەرچووە، جێگیر کراوە، بەڕێوەبەری ناوبراو مانگانە ٥٠٠ قوروش مووچەی بۆ براوەتەوە، ناوبراو لە مێژووی دەست بە کاربوونی لە کارەکەی مووچەکەی بۆ دەبردرێتەوە، بۆ جێبەجێ کردنی کارەکە، لە مێژووی باسکراو رادەگەیەندرێت و پشت بەستن بە بریارنامە، مانگانە نیوەی مووچەکەی و هەر مانگ لە ٥٪، جگە لە ١٪ بۆ خانەنشینی دەبردرێت، هەروەها مووچەکە بە تەواوەتی لە ١٠٪ی بۆ سندوقەکانی قۆمیسیۆنی هاوکاری مولکیە دەست بەسەر دەکرێت، بەڵام سەلیم ئاغا کە لە بەڕێوەبەرایەتی ناوبراوە، دەرکەوتووە لە هەڵنەبژێردراوەکانە، بۆیە بە شێوەی وەکیل دەتوانێت کار بکات، بە وەرگرتنی نیوەی مووچەکەی لەمە زیاتر شتێکی تری پێ نادرێت، هیممەت بکرێت لە جێبەجێ کردنی مامەڵەکە.

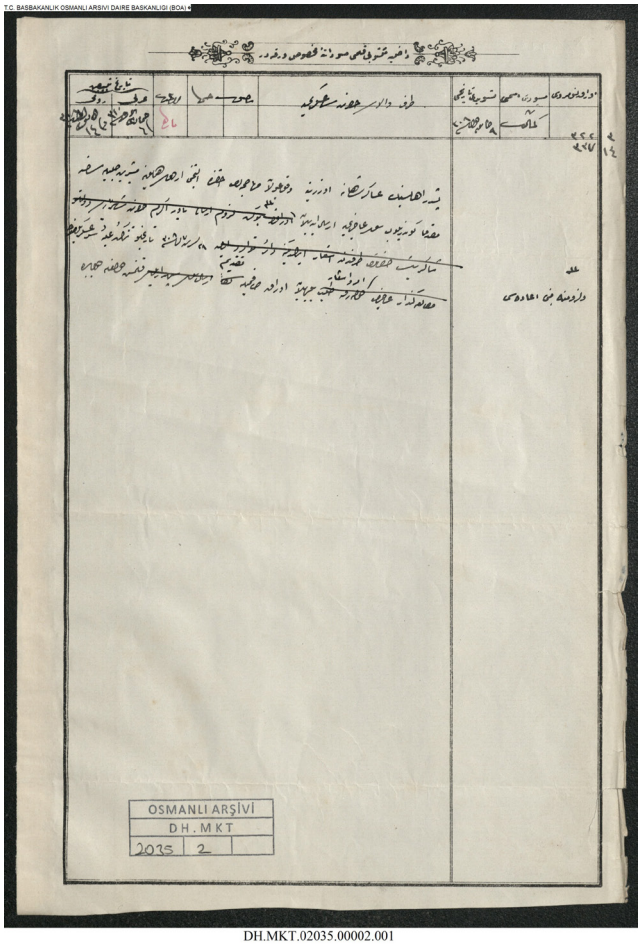

DH.MKT.02035.00002.001

6 جەمادی یەکەم 1310 (٢٦ تشرینی دووەم ١٨٩٢)	02035.00002	DH.MKT

بۆ لایەنی والای جەنابی سەر عەسکەر
دانیشـتوانی پشـدەر هێرشـیان کردۆتـە سـەر سـەربازی سـاهانە، بـۆ ئـەم مەبەسـتە لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆدار نـووسراو نێـردراوە و بـۆ ناردنـەوەی، لـە مێـژووی ٢٨ تشرینـی دووەم ١٣٠٨ نـووسراوی عالـی و سـەر عەسـکەر فەرمـان و ئامـاژەی پێکـراوە، کاغەزەکانـی پێشـکەش کـراوە.

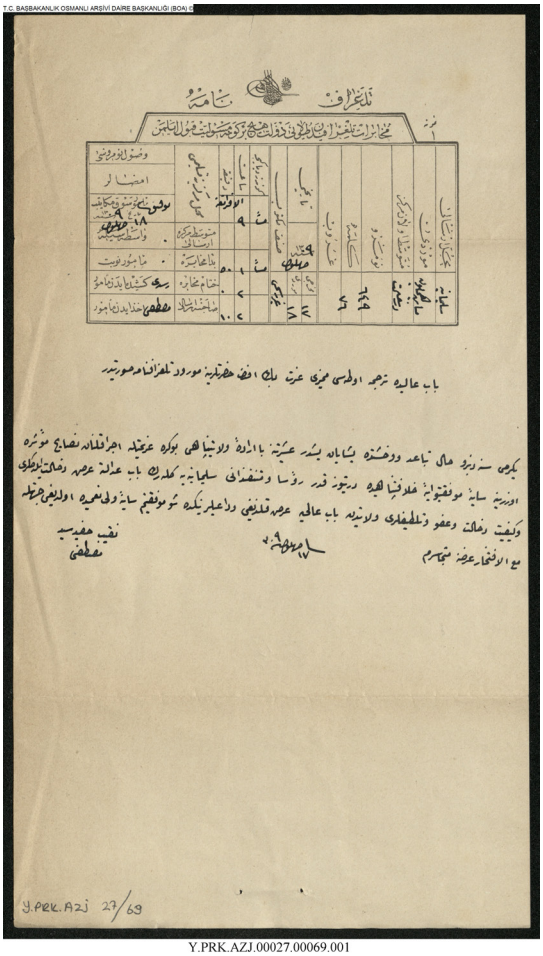

Y.PRK.AZJ.00027.00069.001

18 ڕەبیعی یەکەم 1311 (٢٩ ئەیلوول ١٨٩٣)	00027.00069	**Y.PRK.AZI**

لە بابی عالی وێنەی ئەم تەلەگرافنامەیەیە کە بۆ جەنابی مومەییزی ژووری وەرگێران عزەت بەگ ئەفەندی هاتووە.

مـاوەی ٢٠ سـاڵە عەشـیرەتی پشـدەر لـە ژیانێکـی جانـەوەری دەژیـن، بـە فەرمانـی پەیوەندیدارانـی ویلایـەت ئەمجـارە ئامـۆژگاری کـراون و بەهۆی ئەم کاریگەرەوە نزیکەی ٤٠٠ سـەرۆك و داودەسـتەکانیان هاتوونەتە سـلێمانی و ملکەچـی خۆیـان ڕاگەیانـدووە، بـۆ لێخـۆش بـوون و پاداشـت کردنیـان بـە بابـی عالـی ویلایـەت ڕاگەیەنـدراوە.
نەقیب حەفید سەید مستەفا

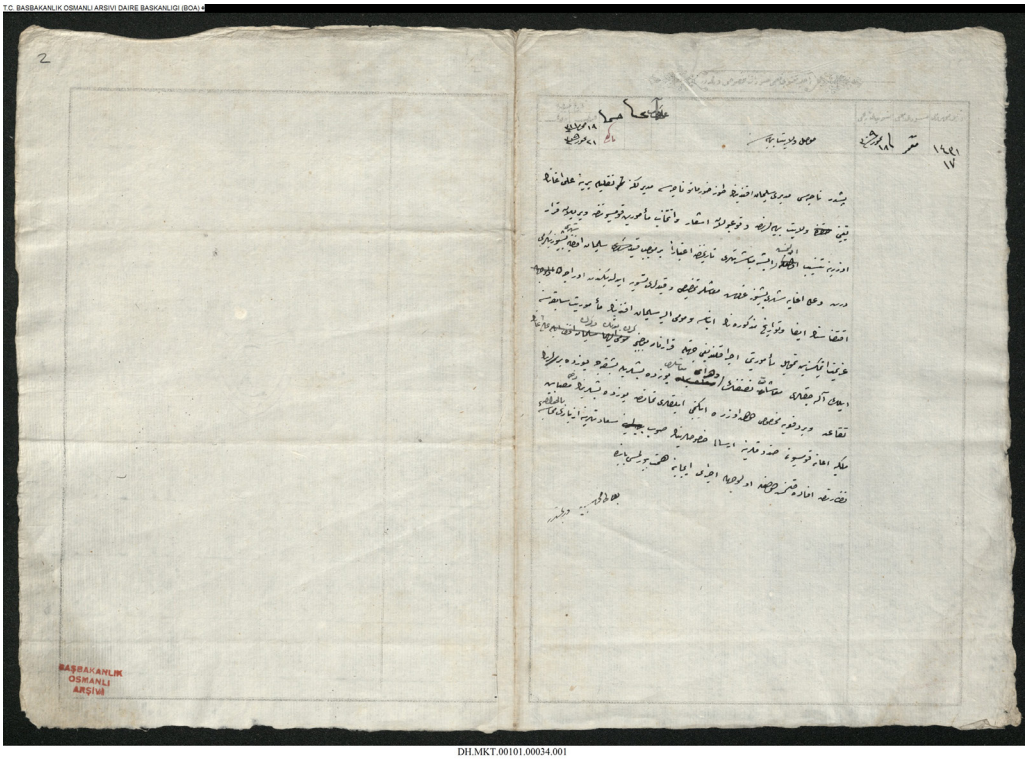

DH.MKT.00101.00034.001

DH.MKT	00101.00034	**19 موحەررەم 1311 (٢ ئۆغستۆس ١٨٩٣)**

بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە

سـلێمان ئەفەنـدی بەرێوەبـەری ناحیـەی پشـدەر گوازراوەتـەوە بـۆ ناحیـەی توزخورماتـو، لـە شـوێن ئـەو عەلـی ئاغـا دامـەزراوە، بـە ئامـاژەی ویلایەتـی بەهیـە و بریـاری قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانـی هەڵبژێـردراو، هەروەهـا لـە تۆمـار رێکخـراوە، لـە مێـژووی دەسـت بـە کاربوونـی مانگانـە ٥٢٤ قـوروش مووچـە، عەلـی ئاغـاش مانگانـە ٥٠٠ قـوروش مووچـەی بـۆ دابیـن کـراوە، لەگـەڵ ئەمـەش سـلێمان ئەفەنـدی نەچۆتـە سـەر کارە کۆنەکـەی، بۆیـە گۆرینـەوەی پـێ کـراوە، بـە گوێـرەی بریارنامـە چ ئـەو چ عەلـی ئەفەنـدی مانگانـە ئـەم مووچـەی وەریدەگـرن نیـوەی مووچەکەیـان هەروەهـا هەمـوو مانـگ لـە ٥٪ی جگـە لەمـە ١٪ی بـۆ خانەنشـینی دەبردرێـت، لەلایەکـی تـر مووچـەی دووەم مانگیـان ٥٪ی بۆ سـندوقی قۆمیسـیۆنی هـاوکاری بریندارەبووانی مولکیـە دەنێردرێت، نـووسراوی سـەروو حەواڵـە کـراوە، بـە ووتـەی نـەزارەت هیممـەت بکرێـت لـە جێبەجـێ کردنـی مامەڵەکـە.

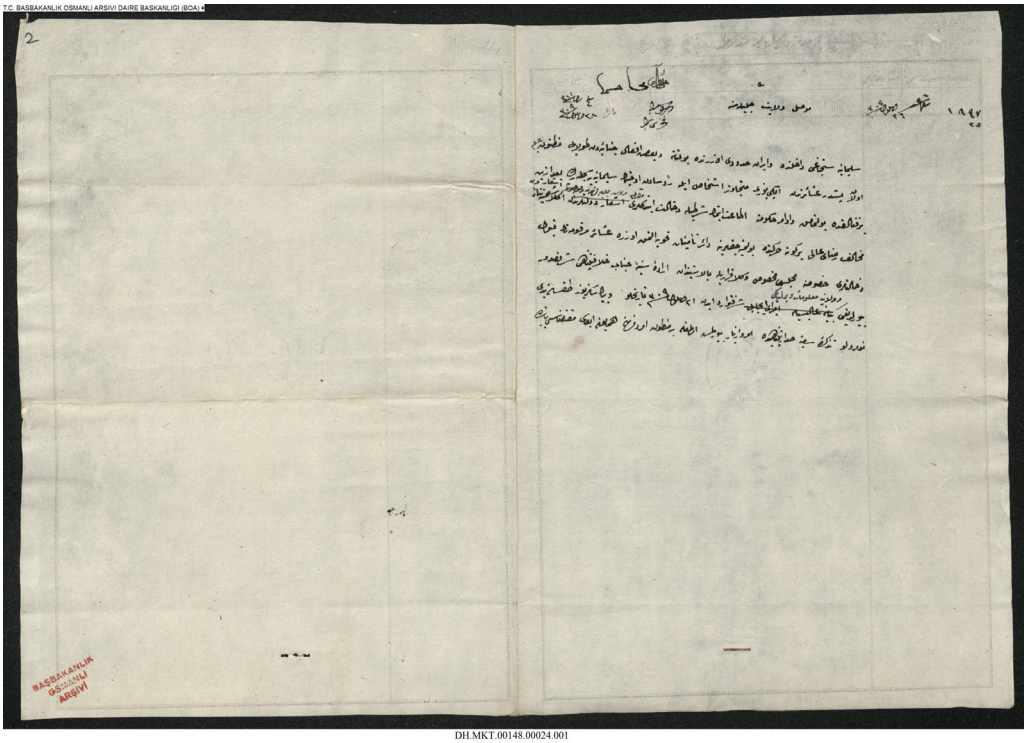

DH.MKT.00148.00024.001

سەرەتایی رەبیعی یەکەم 1311 (ئەیلوول ١٨٩٣)	00148.00024	DH.MKT

بۆ ویلایەتی موسڵی شکۆدار
عەشیرەتی پشـدەر لـە نـاو سـانجەقی سـلێمانی و لەسـەر سـنووری ئێرانـن، ئەمانـە لەسـەر هەندێك تاوانـكاری گومانیـان لەسـەرە، زیاتـر لـە ٢٠٠ خانـە و ٣ لـە سەرۆكەكانیشـیان هاتوونەتـە سـلێمانی، دوای مۆڵـەت بـە مەرجـی ئەنجـام نەدانـی سـەرپێچی و گوێرایـەڵ بـوون تكایان قەبـوڵ كراوە، لـەم ئاماژەی كە لـە ویلایەتی شـكۆدار دەرچووە، دەركەوتـووە بەڵێنـی بەهێزیـان لـێ وەرگیـراوە، كـە جارێكـی تـر پێچەوانـەی حكوومـەت هەڵسـوكەوت نەكـەن، لـە بـارەی قەبـوڵ كردنـی ملكەچبوونیـان، بـە بریـاری ئەنجوومەنـی تایبەتـی وەكیلـەكان، رەزامەنـدی فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت دەرچـووە، هەروەهـا ویلایـەت زانیـاری داوە، لـە نـووسراوی سـەدری ئەعززەمـی پەیوەندیـداری سـەدارەت، فەرمـان و بریـار لـە مێـژووی ٢١ ئەیلـوول ١٣٠٩ ژمـارە ١٨٩٧ دەرچـووە.

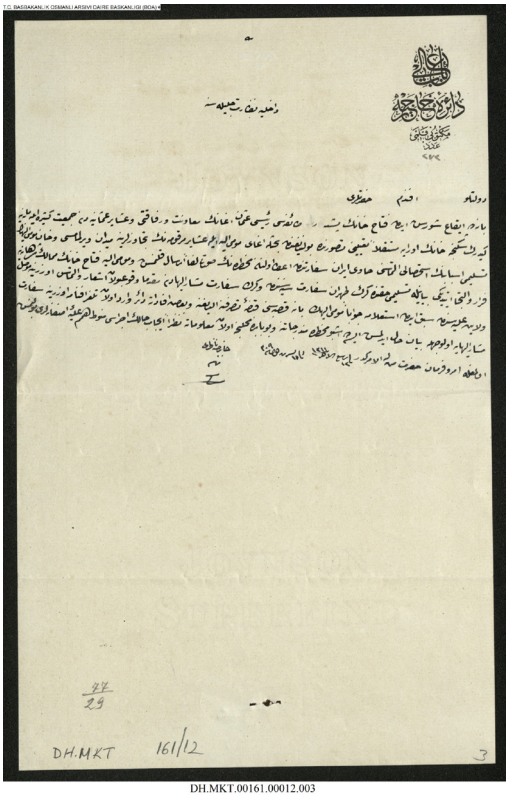

DH.MKT.00161.00012.003

12 رەبیعی کۆتایی 1311 (٢١ تشرینی یەکەم ١٨٩٣)	00161.00012	DH.MKT

بابی عالی
فەرمانگەی دەرەوە
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٢٧٣
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
فەتـاح خـان کـە لـە بانە شۆرشـی بەرپاکـردووە، سـەرۆکی تائیفەی پشـدەر عوسـمان ئاغا و هـاوەڵان و لە عەشـیرەتی عوسـمانیەکانیش کۆمەڵەیەکـی گـەورەی پێـك هێنـاوە و چۆتـە بانـە، لـەم بـاوەرە دایـە لـەوێ بـە هێمنـی و بـە شـێوەیەکی راسـتەوخۆ خانـی ناوبـراو دادەمەزرێـت، رێگـە نەدرێـت ئاغـای ناوبـراو و عەشـیرەتە ناوهاتـووەکان سـەرپێچی بکـەن، هەروەهـا بـۆ رادەسـتکردنی خانـی ناوبـراو لـە باڵیۆزخانـەی ئێـران نـووسراو رەوان کـراوە و وێنەی هاوپێـچ نێـردراوە، جگـە لەمـە راگەیەنـدراوە فەتـاح خـان هەڵاتـووە و بـۆ نـاو خاکـی عوسـمانی هاتـووە، لـە بـارەی رادەسـت کردنـی چ لـە باڵیۆزخانـەی تەهـران چ لـە باڵیۆزخانـەی ناوهاتـوو، ئامـاژەی پـێ کـراوە، لـە وەڵامـی ویلایەتـی موسـڵ دەرکەوتـووە ناوبـراو شـارۆچکەی بانـەی بـە زۆری داگیرکـردووە، ئـەم تەلەگرافنامەیـەی هاتـووە، لـە باڵیۆزخانـەی ناوهاتـوو راگەیەنـدراوە، بـەڵام بـە تێروانیـن لـە نووسراوەکـە و بەرایيـەکان و زانیارییەکانـی ناوەخـۆ کارەکـە جێبەجـێ بکرێـت، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.
نازری دەرەوە

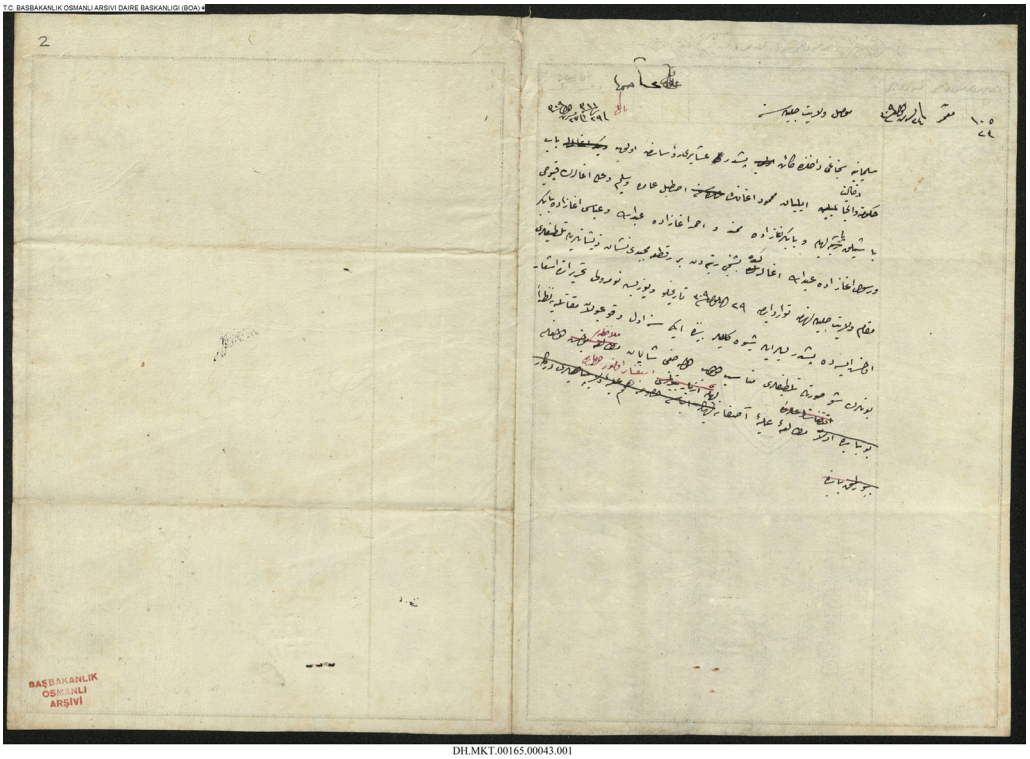

DH.MKT.00165.00043.001

29 رەبیعی کۆتایی 1311 (٨ کانوونی یەکەم ١٨٩٣)	00165.00043	DH.MKT

بۆ ویلایەتی موسڵی شکۆدار

ئـەم سـەرۆك عەشـیرەتانەی لـە نـاو سـانجەقی سـلێمانی ملکـەچ بوونـی خۆیـان راگەیانـدووە، مەحمـود ئاغـا بـە پلـەی ئیسـتەبڵی عامیـرە و سـەلیم ئاغـا و عەلـی ئاغـا بـە پایـەی قەپوچـی باشـی و بابەکـر ئاغـازادە مەمەنـد و ئەحمـەد ئاغـازادە عەبدوڵـڵا و عەبـاس ئاغـازادە بابەکـر و رەسـول ئاغـا زادە عەبدوڵـڵا ئاغـا بـە پلـەی پێنجـەم، هـەر یەکـە نیشـانێکی مەجیدیـان پـێ بدرێـت، لـە پایـەی ویلایەتـی شـکۆدار نـووسراوی ٢٩ ئەیلـوول ١٣٠٩ ژمـارە ١٠٥ ئامـاژەی پێکـردووە، بـە تێروانیـن لـە شەڕوشـۆری دوو سـاڵەی نێـوان پشـدەریەکان و شـێوەگلیەکان پاداشـت کردنـی ئەمانـە گونجـاوە، بـە خوێندنـەوەی عالـی پرسـیار دەکرێـت.

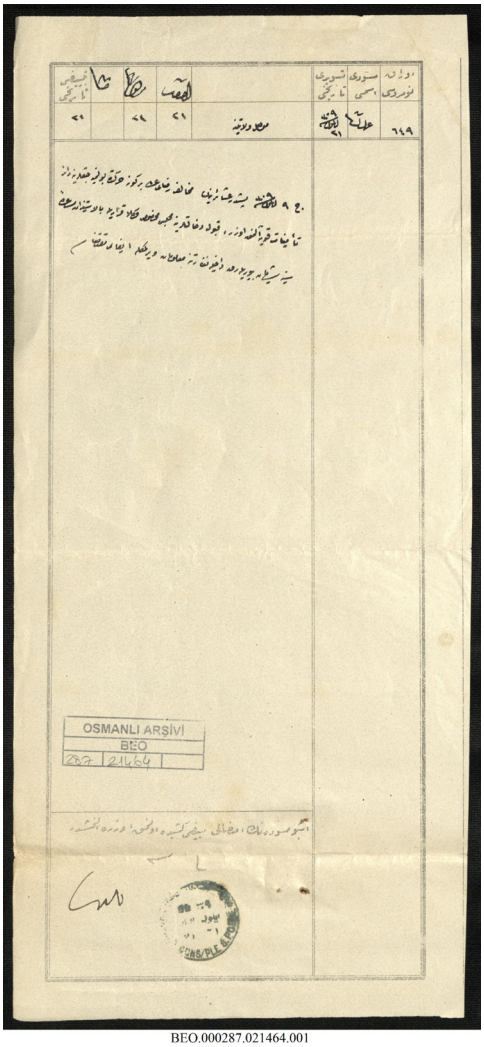

BEO.000287.021464.001

BEO	000287.021464	22 رەبیعی یەکەم 1311 (٣ تشرینی یەکەم ١٨٩٣)

بۆ ویلایەتی موسڵ
تاوەکـو عەشـیرەتەکانی پشـدەر سـەرپێچی بەرامبـەر حکوومـەت نەکـەن، بەڵێنـی بەهێزیـان لـێ وەربگیرێـت، بـۆ قەبـوڵ کردنـی ملکـەچ بوونیـان بـە بریـاری ئەنجوومەنـی تایبەتـی وەکیلـەکان و بـە رەزامەنـدی پاشـا فەرمـان دەربچێـت، زانیـاری دەدرێتـە نەزارەتـی ناوەخـۆ، مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت.

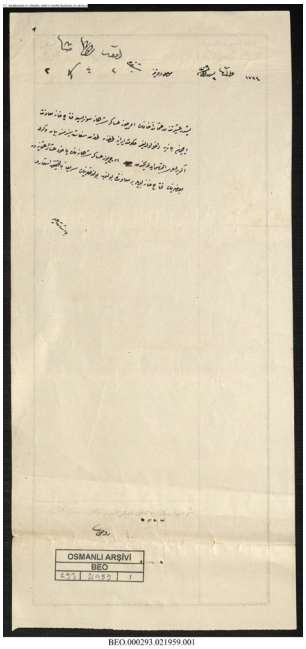

BEO.000293.021959.001

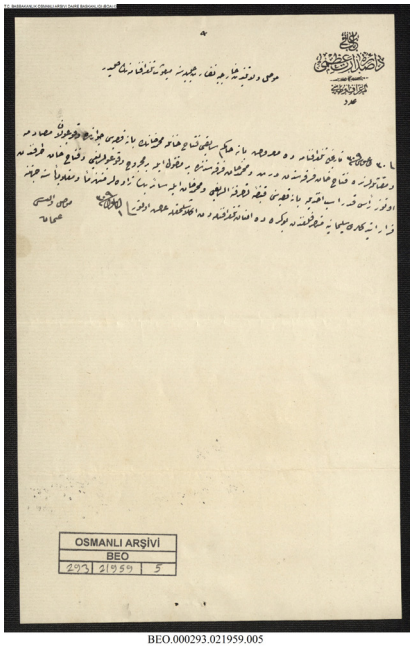

BEO.000293.021959.005

BEO	000293.021959	5 جەمادی یەکەم 1311 (١٤ تشرینی دووەم (١٨٩٣

بۆ ویلایەتی موسڵ
عوسمان ئاغا سەر بە عەشیرەتی پشدەر، لەگەڵ ٣٠٠ سەربازی سوارەی شاهانەی ژێر دەستی، بۆ هاوکاری فەتاح خان چوونەتە ناو بانە، بۆ گەرانەوەی ئەمانە لەلایەن حکوومەتی ئێرانەوە راگەیەندراو دراوەتە باڵیۆزخانەی تەهران، ٣٠٠ سەربازی شاهانە یاخود هەندێك لە عەشیرەتەکانی عوسمانی بەم شێوەیە یارمەتی فەتاح خانیان داوە، بە پەلە لێکۆڵینەوە لە راست و دروستی ئەم بابەتە بکرێت.

BEO	000293.021959	2 رەبیعی یەکەم 1311 (١٣ ئەیلوول ١٨٩٣)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پایەبەرز
ژووری تەلەگراف
وێنەی ئەم تەلەگرافنامەیە کە لە ویلایەتی موسڵ بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار رەوان کراوە

تەلەگرافنامەی ٣٠ ئۆغستۆس ١٣٠٩ راگەیەندراوە، لە دەوروبەری شارۆچکەی بانە حاکمی پێشووی بانە فەتاح خان لەگەڵ محەمەد خان رووبەرووی یەکتر بوونەتەوە، تێدا لە فرقەی فەتاح خان ٤ کەس و لە فرقەی محەمەد خان ١ کەس کوژراوە و برینداریکیش هەبووە، هەروەها لەلایەن فەتاح خان ٣٠ سەر ئەسپ بردراوە و شارۆچکەی بانەی خستۆتە ژێر دەسەڵاتی خۆی، محەمەد خان و گشت بەگ زادەکان بە دۆراوی و شکستخواردووەوە بۆ لای سنە رایانکردووە، ئەمجارە لەلایەن موتەسەرفی سلێمانی تەلەگرافنامە وەرگیراوە و راگەیەندراوە.
عوسمان والی موسڵ

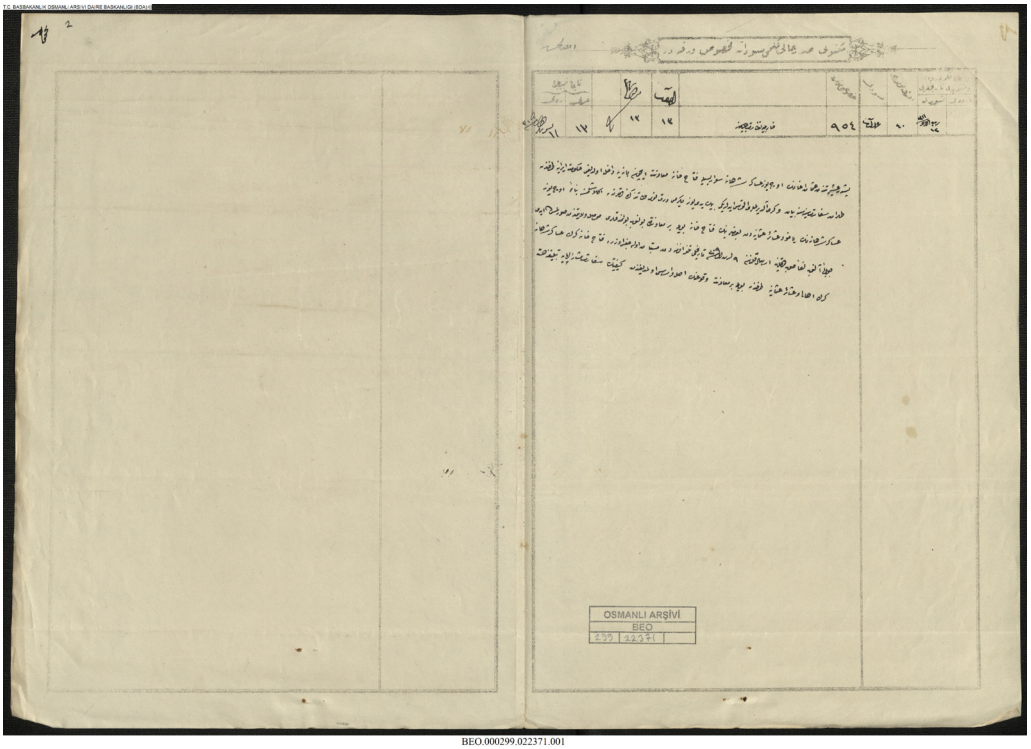

BEO.000299.022371.001

12 ڕەبیعی کۆتایی 1311 (٢٣ تشرینی یەکەم (١٨٩٣	000299.022371	BEO

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار

بـۆ هـاوکاری فەتـاح خـان، لـە عەشـیرەتی پشـدەر عوسـمان ئاغـا لەگـەڵ ٣٠٠ سـەربازی سـوارە چۆتـە نـاو بانـە، لەلایـەن حکوومەتـی ئێـران ئـاگاداری دراوەتـە باڵیۆزخانـەی تەهـران و بـۆ گەرانـەوەی ئەمانـە پەیوەنـدی کـراوە، نـووسراوی ژمـارە ١٧٢٤ ئامـاژەی پێکـراوە، جگـە لەمـە پرسـیار لـە ویلایەتـی موسـڵ کـراوە، ئاخـۆ ئـەم ٣٠٠ سـەربازی شـاهانە یاخـود هەندێـك لـە عەشـیرەتەکانی عوسـمانی یارمەتـی فەتـاح خـان دەدەن یاخـود نـادەن، وەڵامەکـە لـە مێـژووی ٩ تشرینـی یەکـەم ١٣٠٩ دراوەتـە دەوڵـەت، دەرکەوتـووە کـە نـە سـەربازی شـاهانە نـە عەشـیرەتەکانی عوسـمانی هـاوکاری فەتـاح خانیـان نەکـردووە و ئـەم هەواڵـە راسـت و دروسـت نییـە، بـۆ ئەمـەش هـەواڵ بدرێتـە باڵیۆزخانـەی ناوهاتـوو.

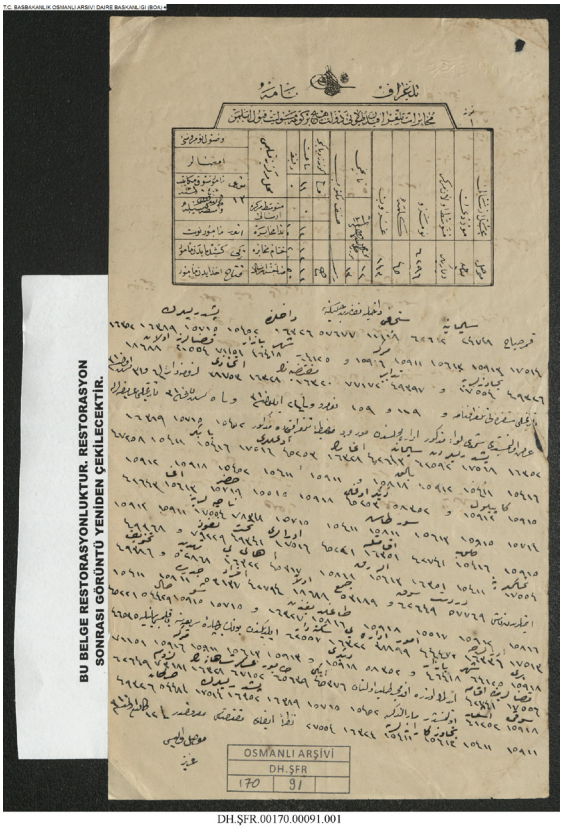

DH.ŞFR.00170.00091.001

DH.ŞFR	00170.00091	**25 جەمادی کۆتایی 1312 (٢٤ کانوونی یەکەم ١٨٩٤)**

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

پشـدەریەکان لـە نـاو قەزاکانـی مەرگـە و شـارباژێری سـەر بـە سـانجەقی سـلێمانی سـەرپێچیان کـردووە، هەروەهـا بـۆ ئامـادەکاری کـردن لـە مێـژووی ٣١ تشرینـی یەکـەم ١٣١٠ تەلەگرافنامـەی بـە شـیفرە و داواکارییەکانـی ژمـارە ١١٩ و ١٥٩ی مێژووی ٢٤ ئەیلـوول ١٣١٠ و ٥ تشرینـی دووەم ١٣١٠ راگەیەنـدراوە، ئێسـتا لـە ئەنجوومەنـی کارگێـری لیـوای ناوهاتـوو مەزبەتـە هاتـووە، لـە پشـدەریەکان بابەکـر بالـق و کاپیلـول و کوڕەکـەی تـری خـضر ئاغـا کـوڕی سـلێمان ئاغـا هاتوونەتـە ناحیـەی سـورتاش و لـەوێ نیشـتەجێ بوونـە، ناوچەکەیـان خسـتۆتە ژێـر دەسـەڵاتی خۆیـان، دانیشـتوانیان ترسـاندووە و هەڕەشـەیان لێکـردوون، بـە دەسـتگیر کردنیـان و دوور خسـتنەوەیان و پەرشـوبڵاوکردنەوەی ئـەم کۆمەڵەیـەی کـە دروسـتیان کـردووە، بارودۆخـی ناوچەکـە و کاروبـاری ئیـدارە هێـور دەبێتـەوە، بـۆ ئەمـەش چارەسـەرێکی بـە پەلـە بدۆزرێتـەوە، خەریکـە یەکیـان لـە قـەزای شـارباژێر و ئـەوی تریـان لـە قـەزای مەرگـە نیشـتەجێ دەبـن، پێشـووتر کـە داوای دوو تابـوری سـەربازی شـاهانە کـرا بـوو بچێتـە ناوچەکـە، بـە تێروانیـن لـە سـەرپێچیەکانی پشـدەریەکان کارەکـە جێبەجـێ بکرێـت.

عەزیز والی موسڵ

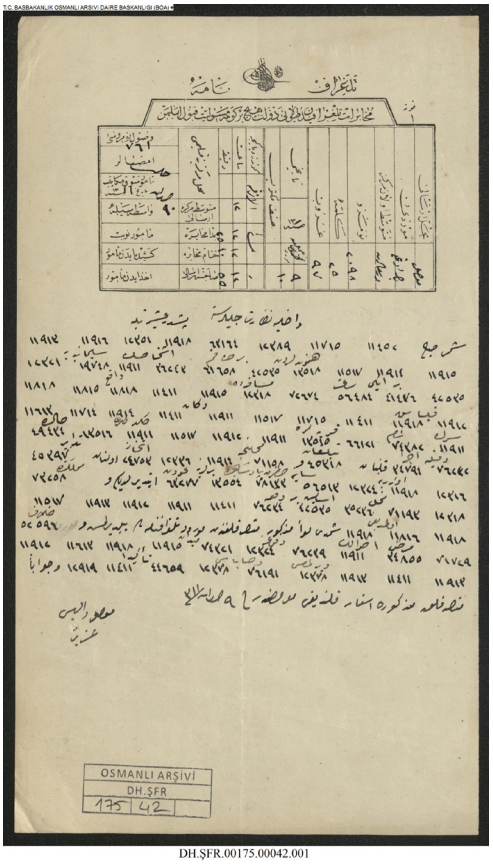

DH.ŞFR.00175.00042.001

DH.ŞFR	00175.00042	27 زیلحیجە 1312 (٢١ حوزەیران ١٨٩٥)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

یەك دوو کاتژمێر دوور لە سلێمانی تاقمێك لە عەشیرەتی پشدەر و هەمەوەندەکان هاتوونەتە گوندەکانی فیساش و دۆکان و سرن، بەڵام لەسەر ئەم ئامادەکارییانەی کە کراوە، گەراونەتەوە شوێنی خۆیان، هەروەها لە مەملەکەتدا رووداوێك رووینەداوە کە ببێتە هۆی تێکچوونی ئاسایش، ئێستا لە موتەسەرفی لیوای ناوهاتوو تەلەگرافنامە هاتووە و تێدا راگەیەندراوە، هەروەها بۆ ئەوەی رێگە نەدرێت کارێك رووبدات کە جێگەی قەبوڵ نەبێت، ئامۆژگاری پێویست دووپاتکراوەتەوە، لە وەڵامدا لە موتەسەرفی ناوهاتووەوە ئاماژەی پێکراوە و راگەیەندراوە.

والی موسڵ عەزیز

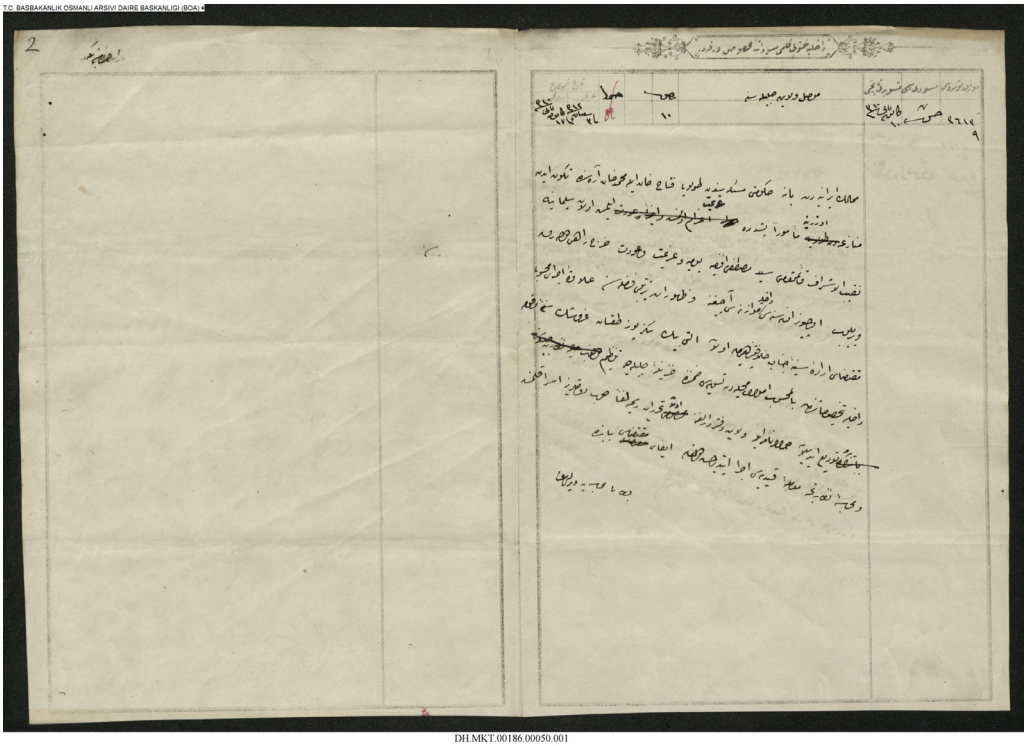

DH.MKT.00186.00050.001

DH.MKT	00186.00050	**3 شەعبان 1312 (٣٠ کانوونی دووەم ١٨٩٥)**

بۆ ویلایەتی موسڵی شکۆدار

لـە مەسـەلەی حکوومەتـی بانـەی سـەر بـە ئێـران، لـە نێـوان فەتـاح خـان و محەمـەد خـان رووبەرووبوونـەوە و پێکـدادان رووییـداوە، بـۆ ئـەم مەبەسـتە نەقیبولئـەشراف قائیمقـام سـەید مسـتەفا ئەفەنـدی سـلێمانی بـە ئـەرك چۆتـە پشـدەر، بـۆ رۆژانـە و خەرجـی چـوون و گەرانـەوەی خەرجـی رێـگای پـێ دەدرێـت، لـە موازەنـەی ناوەخـۆی سـاڵی ١٣١٠ و رێکخسـتنی زیـادە، بـە فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت ٦٨٩٠ قـوروش لـە دەرماڵـەی ناوەخـۆی ئـەم سـاڵە هەژمـار دەکرێـت و لـە خەزینـەی شـکۆدار رێکخـراوە و حەواڵەنامـە نێـردراوە، نـووسراوی دەفتـەرداری ویلایـەت هاوپێـچ بـۆ دەوڵـەت رەوان کـراوە، مامەڵـەی تۆمـاری لـە نەزارەتـی ژمێریـاری جێبەجـێ کـراوە، مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

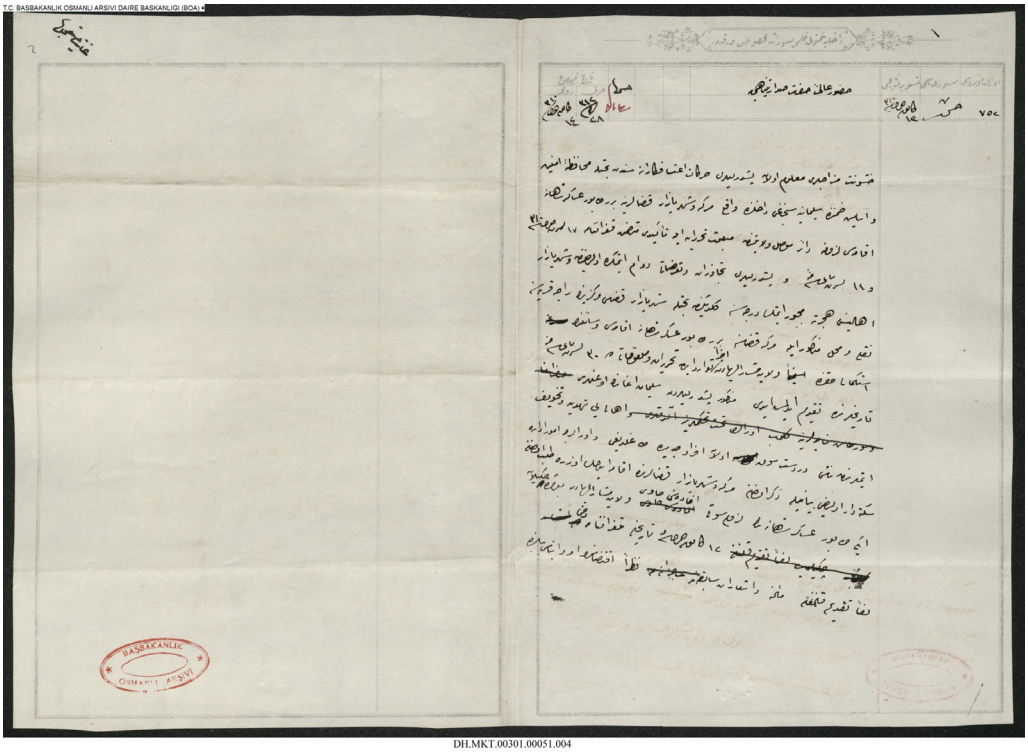

DH.MKT.00301.00051.004

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

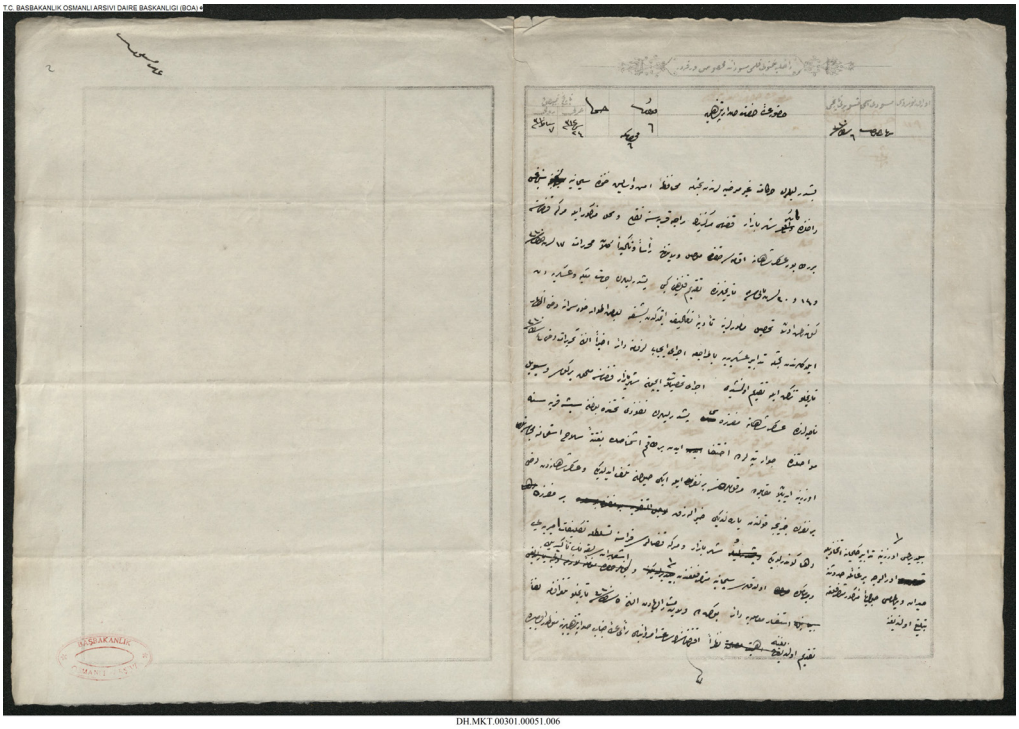

DH.MKT.00301.00051.006

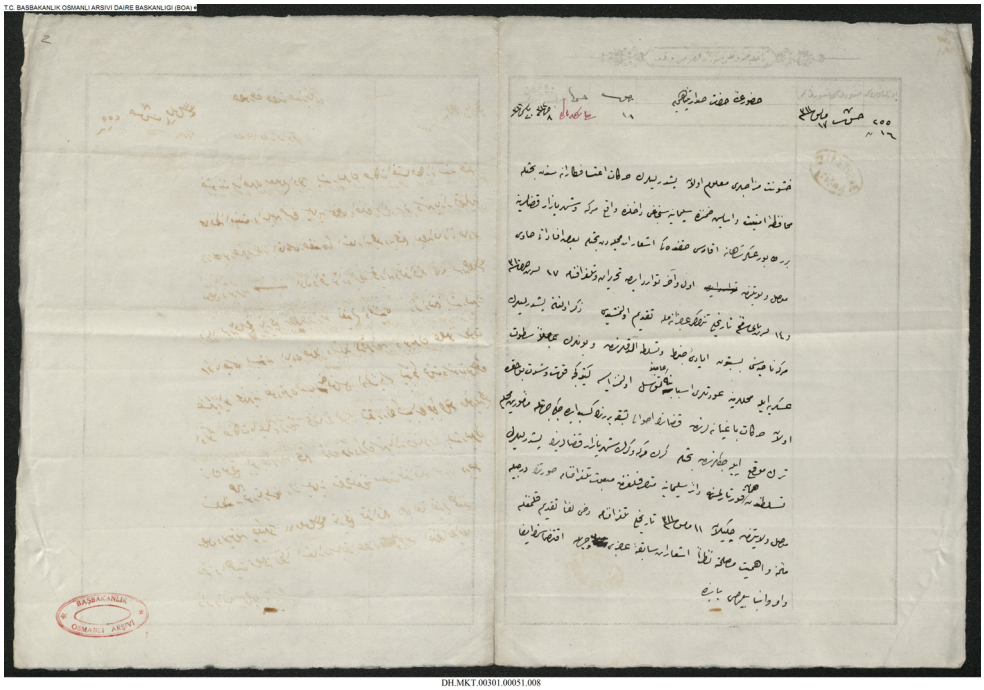

DH.MKT.00301.00051.008

DH.MKT	00301.00051	8 جەمادی یەکەم 1312 (٧ تشرینی دووەم ١٨٩٤)

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت
پشـدەریەکان کەللـە رەقـن و لـە کارە سـەرپێچیەکانیان ئەمنیـەت و ئاسـایش بپارێزرێـت، بـۆ هـەر یـەك لـە قەزاکانـی مەرگـە و شـارباژێری سـەر بـە سـانجەقی سـلێمانی تابوورێکـی سـەربازی رەوان بکرێـت، بـە ئامـاژەی ناوەخـۆ، لـە ویلایەتـی موسـڵ نـووسراو و تەلەگرافنامـە لـە مێـژووی ١٧ تشرینـی یەکـەم ١٣١٠ و ١٤ تشرینـی دووەمـی هەمـان سـاڵ دەرچـووە، پشـدەریەکان بـە تەواوەتـی ناحیـەی مەرگەیـان داگیـر کـردووە، بۆیـە بـە هێرشـی سـەربازی بـۆ ناوچەکانـی خۆیـان بگەڕێندرێنـەوە، بـە پەلـەش کار بـۆ ئەمـە بکرێـت، چونکـە تـا دێـت کاری توندوتیـژی زیـاد دەکات، بـۆ گەرانـەوەی بارودۆخـی ئاسـایی قەزاکـە کەسـێك رەوان بکرێـت و بتوانێـت کاروبارەکـە رێـك بخاتـەوە، تەنانـەت فەرمانبەرانـی ناوەخـۆ شـوێنی خۆیـان بـە جـێ دەهێڵـن، ئـاوا بـروات کەسـانی تـر دەسـت بەسـەر قەزاکـە دادەگـرن، بۆیـە پێویسـتە هەرچـی زووە قەزاکانـی مەرگـە و شـارباژێر لـە ژێـر پەلامـاری پشـدەریەکان رزگار بکرێـت، وێنـەی ئـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە لـە موتەسـەرفی سـلێمانی هاتـووە، لەگـەڵ تەلەگرافنامـەی مێـژووی ١١ مایـس ١٣١١ پێشـکەش کـراوە، بـە تێروانیـن لـە بابەتەکـە و گرنگـی شـوێنەکە، ئامـاژەی پێشـوو جێبەجـێ بکرێـت، بریارەکـە جێبەجـێ بکرێـت و رابگەیەندرێـت.

DH.MKT	00301.00051	**28 جەمادی کۆتایی 1312 (٢٧ کانوونی یەکەم (١٨٩٤**

بۆ جەنابی عالی پەیوەندیداری سەدارەت
کەللە رەقیان روون و ئاشکرایە، لەبەر جولەی سەرکەشانەیان و بۆ پاراستنی ئەمن و ئاسایشی قەزاکانی مەرگە و شارباژێری سەر بە سانجەقی سلێمانی، بۆ هەر یەکەیان تابوورێکی سەربازی جێگیر بکرێت، لە ویلایەتی موسڵ نووسراو رەوان کراوە لەگەڵ تەلەگرافنامەی دووپاتکردنەوە کە لە مێژووی ١٧ تشرینی یەکەم ١٣١٠ و ١٤ تشرینی دووەم هەمان ساڵ دەرچووە، دەردەکەوێت سەرپێچی پشدەریەکان بەردەوامە، هەروەها دانیشتوانی شارباژێر گەیشتوونەتە بارودۆخێك ناچارن هیجرەت بکەن، مەرکەزی قەزای شارباژێر بگوازرێتەوە گوندی راجە، ناوچەی ناوهاتوو لەگەڵ قەزای مەرگە بۆ هەر یەکە تابوورێکی سەربازی شاهانە جێگیر بکرێت، لە بارەی تەواوکردنی کارەکان لە ویلایەتی ناوهاتوو نووسراو رەوان کراوە، هەروەها هاوپێچەکەشی لە مێژووی ٣٠ تشرینی دووەمی هەمان ساڵ پێشکەش کراوە، لە پشدەریەکان کوڕەکانی سلێمان ئاغا هەڕەشە لە دانیشتوان دەکەن و دەیانترسێنن، بۆیە هەندێك دەستگیر کراون و ئەم ئەندامە نوێیانەش پەرشوبڵاوبوونەتەوە، جگە لەمە کاروباری ئیداری پەکی کەوتووە، ئەم تابوورە سەربازیەی کە داواکراوە لە قەزای مەرگە و شارباژێر نیشتەجێ بێت، ئەمجارە لە ویلایەتی ناوهاتووەوە تەلەگرافنامە لە مێژووی ١٢ کانوونی یەکەمی هەمان ساڵ هاتووە، هاوپێچ پێشکەش کراوە، بە تێروانین لە بابەتەکە و ئاماژەی پێشوو کارەکە جێبەجێ بکرێت و رابگەیەندرێت.

DH.MKT	00301.00051	**24 شەعبان 1312 (٢٠ شوبات ١٨٩٥)**

بۆ جەنابی عالی پەیوەندیدارانی سەدارەت
بۆ پاراستنی ئەمنیەت و ئاسایشی قەزای شارباژێری سەر بە سانجەقی سلێمانی لە کارە سەرپێچیەکانی پشدەریەکان، مەرکەزی قەزاکە بگوازرێتەوە بۆ گوندی راجە، هەروەها بۆ ناوچەی ناوهاتوو و قەزای مەرگە، هەر یەکە تابوورێکی سەربازی نیشتەجێ بکرێت، بۆ ئەم کارەش لە ویلایەتی موسڵ نووسراو و دووپاتکردنەوە لە مێژووی ١٧ تشرینی یەکەم ١٣١٠ و ١٤ و ٢٠ تشرینی دووەمی هەمان ساڵ پێشکەش کراوە، بۆ کۆکردنەوەی داهاتی میری لەلایەن دەوڵەتەوە فەرمانبەرانی مولکیە و سەربازی رەوان کراون، بەڵام ئەمانە هەندێك کاری تایبەتیان بۆ خۆیان ئەنجام داوە، بۆ ئەمە دوای پێداچوونەوە پێویستی کردووە ئامادەکاری سەربازی ئەنجام بدرێت، لە کۆتاییدا لە مێژووی ٤ شوبات ١٣١٠ نووسراو لەگەڵ نووسراوی رەزامەندی پێشکەش کراوە، بۆ کۆکردنەوەی داهاتیش، مەفرەزەی شاهانەی ناحیەکانی برکور و سیویل کە سەر بە قەزای شارباژێرن، گەیشتوونەتە گوندی سیشەی ژێر دەسەڵاتی پشدەریەکان، لە چوار گرد خۆیان حەشاردراوە، تاقمێك بوێری ئەوەیان کردووە چەك بەکار بێنن، لەم رووبەرووبوونەوەدا نەفەرێک لەگەڵ دوو ئاژەڵ لەناوچووە، لە سەربازی شاهانەش نەفەرێك لە قۆڵی برینـدار بووە، بەم هەواڵە مەفرەزەیەکی تریش رەوان کراوە، گوندەکانی قەزای مەرگە و شارباژێر تەکالیفی میری نادەن، لە موتەسەرفی سلێمانی بریار دراوە ئامادەکاری حەکیمانە بدرێت و رێگە نەدرێت رووداو رووبدات، بۆ ئەمەش وەڵام بۆ موتەسەرفی ناوهاتوو رەوان کراوە، لەسەر دووپاتکردنەوەی ئامـاژەی پێشوو پرسیار لە مامەڵەکە کراوە، ئەمجارە بە تێروانین تەلەگرافنامە لە مێژووی ٥ شوبات ١٣١٠ ی ویلایەتی ناوهاتوو پێشکەش کراوە، بە پەلە جێبەجێ بکرێت، بریار و راگەیاندنی دەگەرێتەوە بۆ پەیوەندیداری سەدارەت.

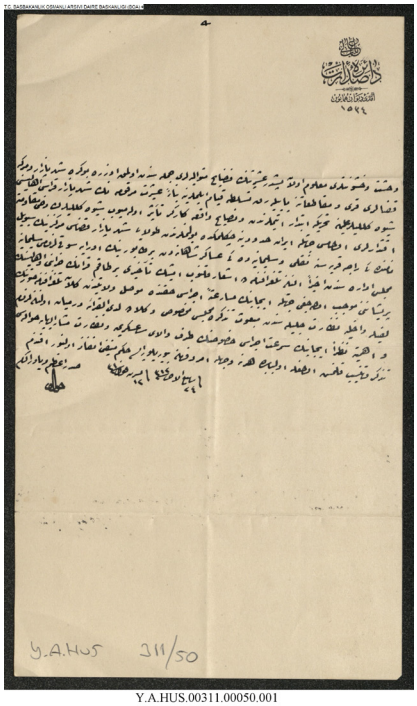

Y.A.HUS.00311.00050.001

Y.A.HUS	00311.00050	24 ڕەبیعی کۆتایی 1312 (٢٥ تشرینی یەکەم (١٨٩٤

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
١٥٣٤

عەشـیرەتی پشـدەر کـە جانـەوەر و کەللـە ڕەقیـان ڕوون و دیـارە، بـەردەوام ئامـۆژگاری دەکرێـن، کەچـی ئەمجـارە بەسـەر گونـدەکان و موقاتەعاتـی قەزایەکانـی شـارباژێر و مەرگـە دابـەش بوونـە و هێرشـیان دەکەنـە سـەر، جگـە لەمـە دانیشـتوانی گونـدی شـارباژێریان دژی شـێوەگلیەکان هـان داوە، ئامۆژگاریـەکان هیـچ سـوودێکی نەبـووە، شـێوەگلیەکان توانـای بەرگـری کردنیـان نییـە، بۆیـە بـۆ سـنووری ئێـران کشـاونەتەوە و سـیویل مەرکـەزی قـەزای شـارباژێر بگوازرێتـەوە بـۆ گونـدی ڕاجـە و لـە سـەربازانی شـاهانەی سـلێمانیش تابورێـك بچێتـە ناوچەکـە، لـە کۆتاییـدا ئـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە لـە ئەنجوومەنـی کارگێـری سـلێمانی وەرگیـراوە، ئامـاژەی پێکـراوە، دواکەوتنـی کارەکـە دەبێتـە وێـران کردنـی تاقمێـك گونـد و دانیشـتوانەکەی تووشـی پەرێشـانی دەبـن، بۆیـە بـە پەلـە جێبەجـێ بکرێـت، بـۆ ئـەم مەبەسـتە لـە ویلایەتـی موسـڵ تەلەگرافنامـە هاتـووە، وێنەیەکـی ئـەم تەلەگرافنامەیـە بـۆ نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار ڕەوان کـراوە، دوای خوێندنـەوەی نـووسراوی نێـردراوی ئەنجوومەنـی تایبەتـی وەکیلـەکان، گرنگیەکـەی ڕوون بۆتـەوە، بۆیـە لـە نـووسراوی حەواڵـە کـراو بـۆ واڵای سـەر عەسـکەر و نەزارەتـی ناوهاتـوو ڕوون بۆتـەوە پێویسـتە بـە پەلـە مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان هـەر چییـەك بێـت جێبەجـێ بکرێـت.
سەدری ئەعززەم

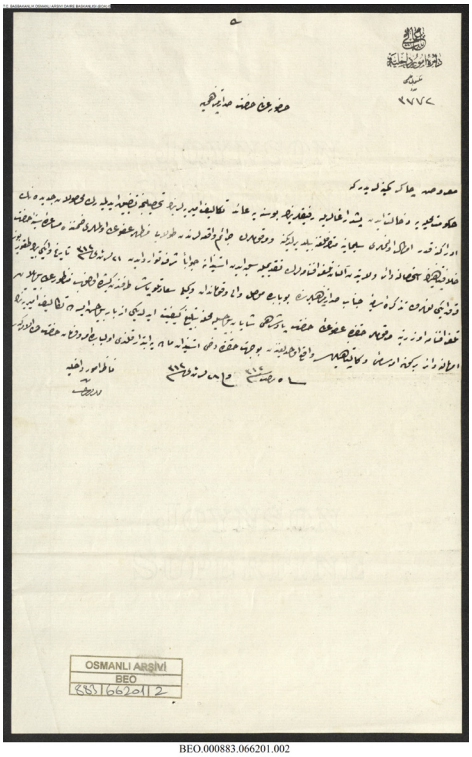

BEO.000883.066201.002

BEO	000883.066201	5 ڕەجەب 1312 (٢ کانوونی دووەم ١٨٩٥)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
٣٧٧٢
بۆ جەنابی عالی پەیوەندیداری سەدارەت
ڕاگەیەندراوی بەندەمانە
ئاغـاکان و لایەنگرانـی پشـدەر لـە حکوومەتـی خۆچێـی پاراونەتـەوە و ئامـادەن بەبـێ کێشـە تەکالیفـی میـری ئـەم سـاڵە بدەنـە حکوومـەت، لـە موتەسـەرفی سـلێمانی ڕاگەیەنـدراوە، تـا داهاتـی نـوێ بەرهـەم دەهێنرێـت، کەموکـوری دروسـت نەبێـت، هەروەهـا لەبـەر تاوانـی ناوبـراوان بـۆ وەرگرتنـی لێبووردنـی عالـی، ڕەزامەنـدی جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافەتـی پێویسـتە، ئـەم تەلەگرافنامەیـەی لـە ویلایـەت وەرگیـراوە، لـە نـووسراوی سـەدری ئەعزەمـی جەنابـی پەیوەندیـداری سـەدارەت کـە لـە مێـژووی ٢١ تشرینـی دووەم ١٣١٢ ژمـارە ٢٩٤٢ هاتـووە، ڕەزامەنـدی نیشـان دراوە، لـەم بابەتـەدا لەلایـەن وەکیلـی والـی و قوماندانـی موسـڵ میـری میـران پاشـا تەلەگرافنامـە هاتـووە، لـە بـارەی لێبووردنـی گشـتی جەنابـی پاشـا ڕەزامەنـدی نیشـان داوە، ئەگەرچـی بـۆ چۆنیەتیەکـەی نـووسراو کـراوە، بـەڵام فەرمانـی پاشـای پەیوەندیـداری وەکالـەت بـۆ کەمتەرخەمـی نەکـردن لـە تەکالیفـی میـری دەرنەچـووە، بـۆ ئـەم بابەتـە ڕەزامەنـدی نووسراوەتـەوە، بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.
نازری کاروباری ناوەخۆ

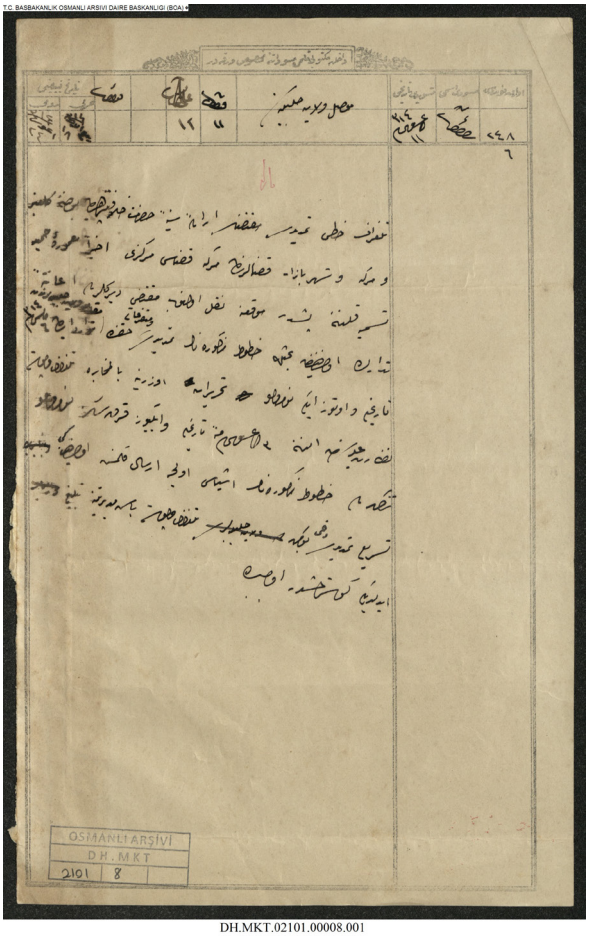

DH.MKT.02101.00008.001

18 رەبیعی کۆتایی 1312 (١٩ تشرینی یەکەم ١٨٩٤)	02101.00008	DH.MKT

بۆ ویلایەتی موسڵی شکۆدار

بـۆ درێژکردنـەوەی هێڵـی تەلەگرافـی قەزاکانـی گولعەنبـەر، شـارباژێر و مەرگـە بـە فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت مەرکـەزی قـەزای مەرگـە کـە بـە نـاوی مەعمـورەی حەمیدیـە ناونـراوە، گوازراوەتـەوە بـۆ ناوچـەی پشـدەر، هەرچـی بـۆ هـاوکاری ئەوانـی تره پـارە نێـردراوە، لـە بـارەی درێژکردنـەوەی هێڵی باسـکراو، لە پایـەی ویلایەتـی شـکۆدار نـووسراو لـە مێـژووی ٦ مایـس ١٣١٤ ژمـارە ٣٢ هاتـووە، لەسـەر ئـەم نـووسراوە پەیوەنـدی بـە نەزارەتـی تەلەگـراف و پۆسـتە کـراوە، سـەرەتا کەلوپەلـی هێڵـی ناوهاتـوو نێـردراوە، بـۆ ئـەوەی پەلـەش بکرێـت لـە درێژکردنـەوەی هێلەکـە، ئەمجـارە لـە بـاش مودیریەتـی پۆسـتە و تەلەگـراف ئـاگاداری نێـردراوە.

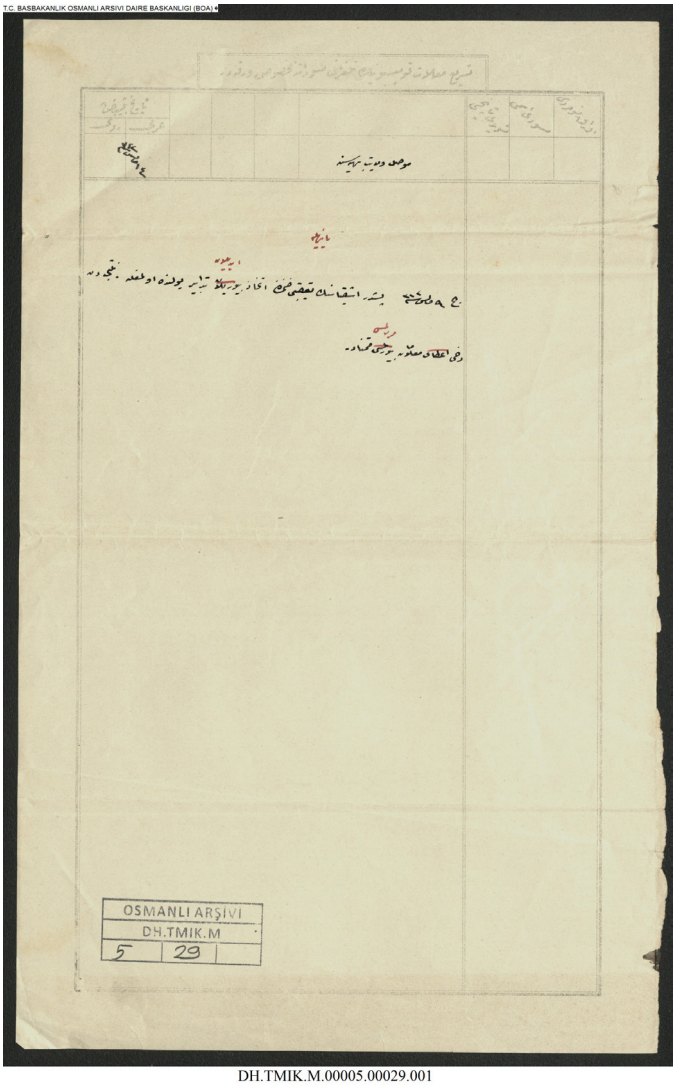

DH.TMIK.M.00005.00029.001

DH.TMIK.M	00005.00029	13 زیلحیجە 1313 (٢٦ مایس ١٨٩٦)
بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە لە ٩ مایس ١٣١٢، بۆ چاودێری کردنی چەتەکانی پشدەر، ئەم ئامادەکارییانەی کراوە، تەمەننا دەکرێت ئەنجامەکەی رابگەیەندرێت.		

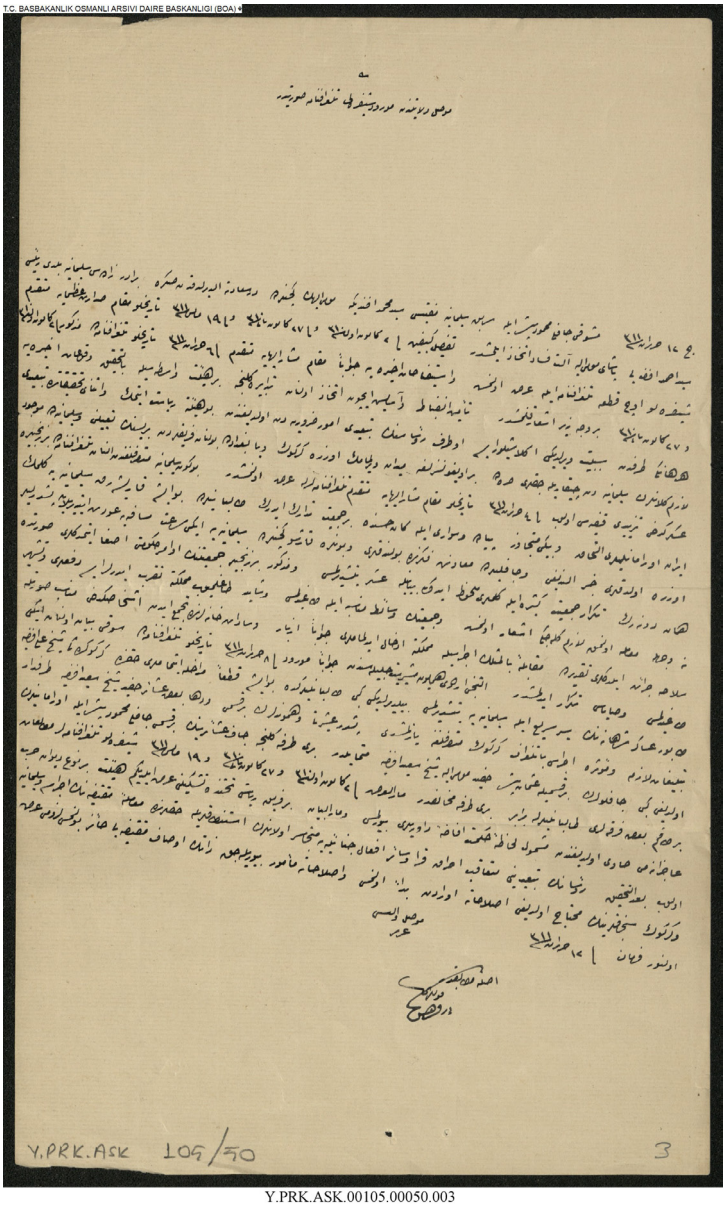

Y.PRK.ASK.00105.00050.003

Y.PRK.ASK	00105.00050	1 موحەررەم 1313 (٢٤ حوزەیران ١٨٩٥)

وێنەی ئەم تەلەگرافنامەی بە شیفرەیە کە لە ویلایەتی موسڵ هاتووە
لـە رۆژانـی رابـردوو مەحمـود پاشـای جـاف لەگـەڵ موفتـی پێشـووی سـلێمانی سـەید محەمـەد ئەفەنـدی لـە دەرسـەعادەت وەرگیـراون، دواتـر سـەید ئەحمـەد ئەفەنـدی بـرادەرزادەی سـەرۆکی شـارەوانی سـلێمانی لـە ژێـرەوە دەسـتی بـە گەندەڵـی کـردووە، تێروتەسـەلی بابەتەکـە لـە مێـژووی ٢ کانوونـی یەکـەم ١٣١٠ و ١٧ کانوونـی دووەم ١٣١٠ و ١٩ مایـس ١٣١١ بـە سـێ پارچـە تەلەگرافنامـە پێشکەشـی پەیوەندیـداری سـەدارەت کـراوە و راگەیەنـدراوە، لـە وەڵامـی ئـەم پـرس و رایـەی کـە کـراوە، لـە پایـەی ناوهاتـوو تەلەگرافنامـە لـە مێـژووی ٦ حوزەیـران ١٣١١ رەوان کـراوە، لـە مێـژووی ٢ کانوونـی یەکـەم ١٣١٠ و ٢٧ کانوونـی دووەم ١٣١٠ ئامـاژەی پێکـراوە، بـۆ رێکخسـتنی ئەمنیـەت و ئاسـایش ئامـادەکاری کـراوە، بـۆ ئەمـەش بـە رێگـەی دەسـتەیەك لێکۆڵینـەوە لـە رووداوی ئـەم دواییـە کـراوە، ئەگـەر بێتـو هـەر کامـە لایـەن هـۆکاری ئـەم رووداوە بـن سـەرۆکەکانیان دوور دەخرێنـەوە، ئـەوەی سـەرۆکایەتی ئـەم دەسـتەیەی کـردووە، بریـاری داوە لـە کاتـی لێکۆڵینـەوە ئەگـەر بـە پێویسـت بزانرێـت لـە سـلێمانی دوور دەخرێنـەوە، ئەگـەر ئـەم کاتـەی لـە سـلێمانی دەردەهێنرێـن هـەوڵ بـدەن کارێکـی نەشـیاو ئەنجـام بـدەن، رێگـە نەدرێـت بـەم کارە هەڵسـن، بـۆ ئەمـەش لـە فەریقەکانـی کەرکـووك و بەغـداد یەکێکیـان دابمەزرێـت و سـەربازی سـلێمانیش زیـاد بکرێـت، لـە تەلەگرافنامـەی مێـژووی ٤ حوزەیـران ١٣١١ کـە پێشکەشـی پایـەی ناوهاتـوو کـراوە تێـدا ئامـاژەی پێکـراوە، ئەمجـارە ئـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە لـە موتەسـەرفی سـلێمانی وەرگیـراوە بەرزنجیـەکان چوونەتـە پـاڵ ئۆرامانیەکانـی ئێـران و زیاتـر لـە ١٠٠٠ پیـادە و سـوارە لـە کانـی حەسـەن کۆمەڵەیەکیـان پێـك هێنـاوە، تاڵەبانیەکانیـش دەسـتییان لـەم کارە وەرداوە، هـەواڵ هاتـووە خەریکـە دێنـە سـلێمانی، هەروەهـا جافەکانیـش بیرۆکـەی ئەوەیـان هەیـە هاوکاریـان بکـەن، لـە بەرامبـەر ئەمانەشـدا لـە رۆژانـی رابـردوو پشـدەریەکان بـە دووری دوو کاتژمێـر بـۆ سـلێمانی کشـێنراونەتەوە، یەکسـەر گەراونەتـەوە و دووبـارە دەسـتییان بـە کۆکردنـەوەی کۆمەڵەیەکـی گـەورە کـردووە، وا پێدەچێـت بگەرێنـەوە، بـۆ ئەمـەش سـەرباز بگاتـە شـوێنەکە، جگـە لەمـە کۆمەڵـەی بەرزنجیـەکان گوێرایەڵـی ئامـۆژگاری حکوومـەت نیـن، ئامـاژە هاتـووە کـە بـە چ شـێوەیەك مامەڵەیـان لەگـەڵ بکرێـت، ئـەم کۆمەڵەیـە بـە شـێوەیەکی گونجـاو پەرشـوبڵاو بکرێتـەوە، ئەگـەر پەرشـوبڵاو نەبنـەوە و لـە مەملەکـەت نزیـك ببنـەوە و بوێـری بکـەن چـەك بـەکار بهێنـن، ئـەم کاتـە بـە هەمـان شـێوە وەڵامیـان بدرێتـەوە، رێگـە نـەدەن بێنـە نـاو مەملەکـەت، لـە خانـەی سـەیدەکان ئـەم کەسـانەی کـە کۆبوونەتـەوە، بـە شـێوەیەکی گونجـاو پەرشـوبڵاو بکرێنـەوە، بـۆ ئەمـەش دووبـارە ئامـۆژگاری کـراون، لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن تەلەگرافنامـە لـە مێـژووی ٨ حوزەیـران ١٣١١ هاتـووە، دوو تابـووری سـەربازی شـاهانە بـە پەلـە بـۆ سـلێمانی بـروات، تاڵەبانیەکانیـش بـە هیـچ شـێوەیەك دەسـت لـەم کارە وەرنـەدەن، لـەم بارەیـەوە شـێخ عەلـی ئەفەنـدی لـە کەرکـووك بـە نـووسراو ئـاگاداری پێویسـت و کاریگـەری داوە و بـە موتەسـەرفی کەرکووکـی راگەیانـدووە، بەشـێکی پشـدەریەکان و هەمەوونـدەکان و هەندێـك عەشـیرەتی تـر چوونەتـە پـاڵ شـێخ سـەعید ئەفەنـدی، بەشـێکی جافەکانیـش و عوسـمان پاشـا حەفیـد مەیلیـان بـۆ شـێخ سـەعید ئەفەنـدی دەروات، لەلایەکـی تـر دژی لایەنەکانـی تـر بەشـێکی عەشـیرەتی جـاف لەگـەڵ مەحمـود پاشـای جـاف و ئۆرامانیـەکان و هەندێـك لـە فرقـەکان لایەنگـری تاڵەبانیـەکان بـوون، تەلەگرافنامەکانـی ٢ کانوونـی یەکـەم ١٣١٠ و ٢٧ کانوونـی دووەم ١٣١٠ و ١٩ مایـس ١٣١١ خوێندنـەوەی بـۆ کـراوە، پێشـنیار دەکـەم دەسـتەییەك بـە سـەرۆکایەتی فرقەیـەك هاوشـێوەی دیوانـی جەنگـی دەسـت بـە کار بـن و دوای لێکۆڵینـەوە سـەرۆکەکان دوور بخرێنـەوە و ئەوانـەی لـە تاوانـی سـووتانی گونـدەکان و تاوانـکاری جۆراوجـۆر دەسـتییان هەبـووە، لێکۆڵینەوەیـان لەگـەڵ بکرێـت، لـە بارەیانـەوە مامەڵـەی شـیاو جێبەجـێ بکرێـت، ئـەم چاکسـازیەی کـە سـانجەقەکانی سـلێمانی و کەرکـووك پێویسـتی پێیەتـی دەسـت پـێ بکرێـت، ئـەوەی ئەرکـی چاکسازیەکەشـی پـێ دەدرێـت کەسـایەتێکی بـاش بێـت، راگەیەنـدراوە فەرمـان.
عەزیز والی موسڵ

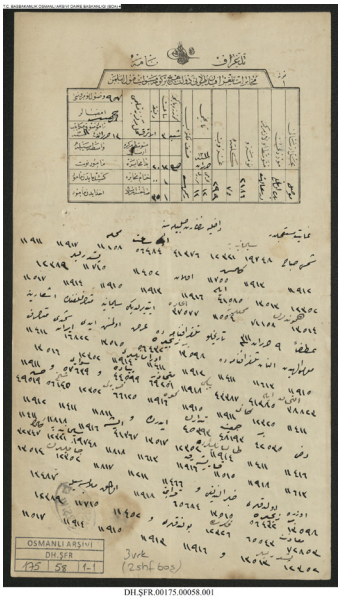

DH.ŞFR.00175.00058.001

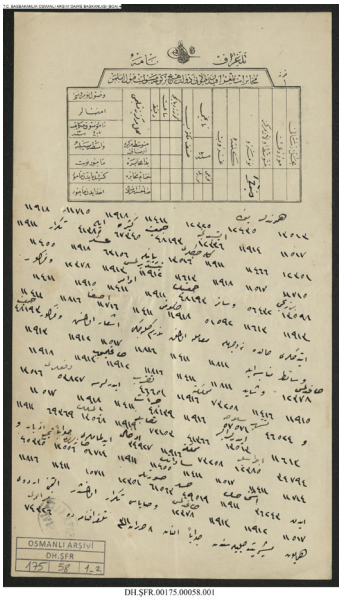

DH.ŞFR.00175.00058.001

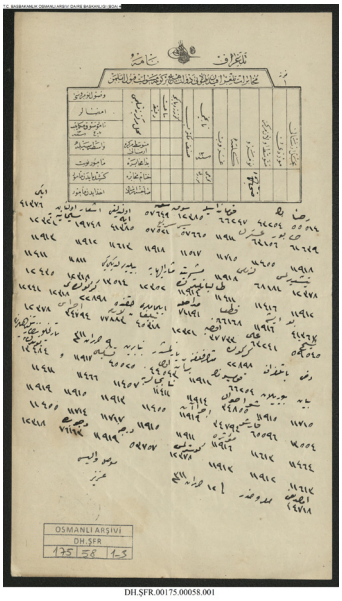

DH.ŞFR.00175.00058.001

DH.ŞFR	00175.00058	1 موحەررەم 1313 (٢٤ حوزەیران ١٨٩٥)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
زۆر بە پەلەیە
پشـدەریەکان لـە دووری دوو کاتژمێـر لـە سـلێمانی نزیـك ببوونەوە، بـەڵام لەگـەڵ هەمەوەنـدەکان گەڕێندراونەتەوە شـوێنی خۆیـان، بـە ئامـاژەی موتەسـەرفی سـلێمانی تەلەگرافنامـەی مێـژووی ٩ حوزەیـران ١٣١١ راگەیەنـدراوە، ئێسـتا لـە موتەسـەرفی ناوهاتـوو تەلەگرافنامـە وەرگیـراوە، بەرزنجیـەکان چوونەتـە پـاڵ ئۆرامانیەکانـی ئێـران و زیاتـر لـە ١٠٠٠ پیـادە و سـوارە لـە شـێخ حەسـەنی گونـدی کانـی گـوە کۆمەڵەیەکیـان پێـك هێنـاوە، هەروەهـا تاڵەبانیەکانیـش چوونەتـە نـاو کارەکـە و نییەتـی ئەوەیـان هەیـە بێنـە سـلێمانی، لەبـەر ئـەوەی جافـەکان لەگـەڵ بەرزنجیـەکان خزمایەتیـان هەیـە، بـە وەرگرتنـی ئـەم هەواڵـە، بیرۆکـەی ئەوەیـان هەیـە یارمەتیـان بـدەن، جگـە لەمـە پشـدەریەکان و هەمەوەنـدەکان بـە کۆمەڵەیەکـی زۆرەوە دووبـارە دێنـەوە ناوچەکـە، بـەم راگەیەنـدراوە سـەرباز بگەنـە شـوێنەکە و گشـت کومەڵەکـە گوێرایەڵـی فەرمانەکانـی حکوومـەت بکرێـن، لەلایەکـی تـر ئامـاژە بـەم مامەڵەیـە بکرێـت کـە پێویسـتە ئەنجـام بدرێـت، کۆمەڵـە ناوهاتووەکـەش بـە شـێوەیەکی گونجـاو پەرشـوبڵاو بکرێتـەوە، ئەگـەر بێتـو پەرشـوبڵاویش نەبێتـەوە هـەر کاتێـك لـە مەملەکـەت نزیـك بوونـەوە بوێـری ئـەوە بکـەن چـەك بـەکار بهێنـن، ئـەم کاتـە رووبەروویـان ببنـەوە و رێگـە نـەدەن بێنـە نـاو مەملەکـەت، لـە وەڵامـدا نووسراوەتـەوە و دووبـارە کراوەتـەوە خانـەی سـەیدەکان و ئەمانـەی کۆبوونەتـەوە بـە شـێوەیەکی رێـك پەرشـوبڵاوبکرێنەوە تەلەگرافنامـە لـە مێـژووی ٨ حوزەیـران ١٣١١ لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆدار هاتـووە و ئامـاژەی پێکـراوە، کـە بـە قوماندانیەتـی میـری ئـاڵای رزا بـەگ دوو تابـووری سـەربازی بـە پەلـە رەوانـی سـلێمانی بکرێـت، هـەروەك لـە موشـیرەتی ناوهاتـوو ئامـاژەی پێکـراوە، تاڵەبانیـەکان بـە هیـچ شـێوەیەك تێکەڵـی ئـەم کارە نەبـن، بـۆ ئەمـەش ئـاگاداری دراوەتـە شـێخ عەلـی ئەفەنـدی لـە کەرکـووك و لـە موتەسـەرفی کەرکووکیـش نووسراوەتـەوە و لـە مێـژووی ٩ حوزەیـران ١٣١١ لـە سـەدارەت راگەیەنـدراوە، هەرچـی زووە قۆمیسـیۆن دابمەزرێـت، لـە بەرامبـەر ئـەم کارە نابەجێیانەیـان کاری کاریگـەر ئەنجـام بدرێـت، راگەیەنـدراوە.
عەزیز والی موسڵ

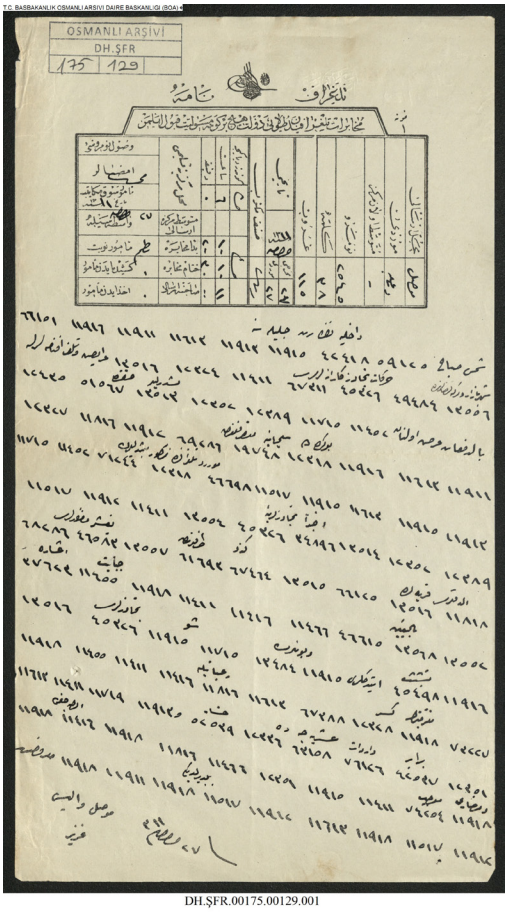

DH.ŞFR.00175.00129.001

DH.ŞFR	00175.00129	16 موحەررەم 1313 (٩ تەممووز ١٨٩٥)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە بـارەی جموجۆڵـی سـەرپێچی کارانـەی پشـدەریەکان، کـە لـە قەزاکانـی شـارباژێر و مەرگـە ئەنجامـی دەدەن، بـە چەندیـن هەنـگاو نـووسراو و تەلەگرافنامـە راگەیەنـدراوە، ئەمجـارە لـە موتەسـەرفی سـلێمانی تەلەگرافنامـە هاتـووە و تێـدا ئامـاژەی پێکـراوە؛ لـەم گوندانـەی کـە پشـدەریەکان بـەم دواییـە سـەرپێچیان تێـدا ئەنجـام داوە و داگیریـان کـردووە، لـە خۆیانـەوە فەرمانبەریـان دامەزرانـدووە، بـەم شـێوەیە سـەرپێچی ئەمانـە داهاتـی دە یـەك و ئەوانـی تـر تووشـی زیـان دەکات، راگەیەنـدراوە.

والی موسڵ عەزیز

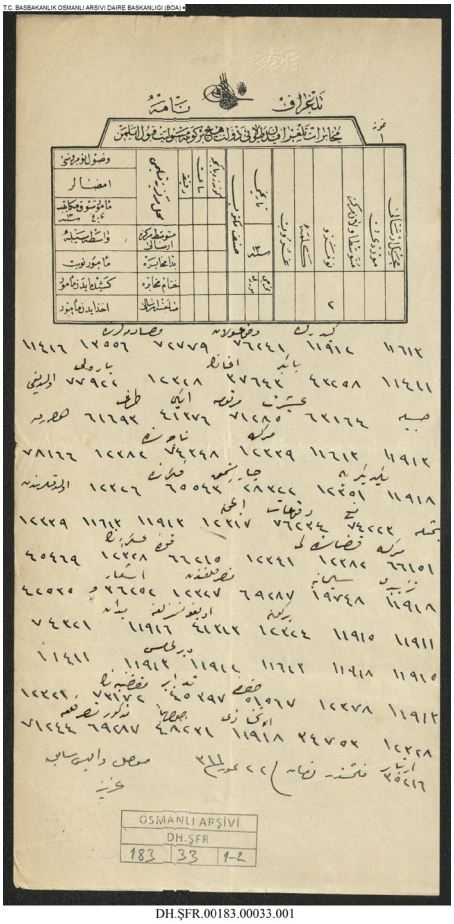

DH.ŞFR.00183.00033.001

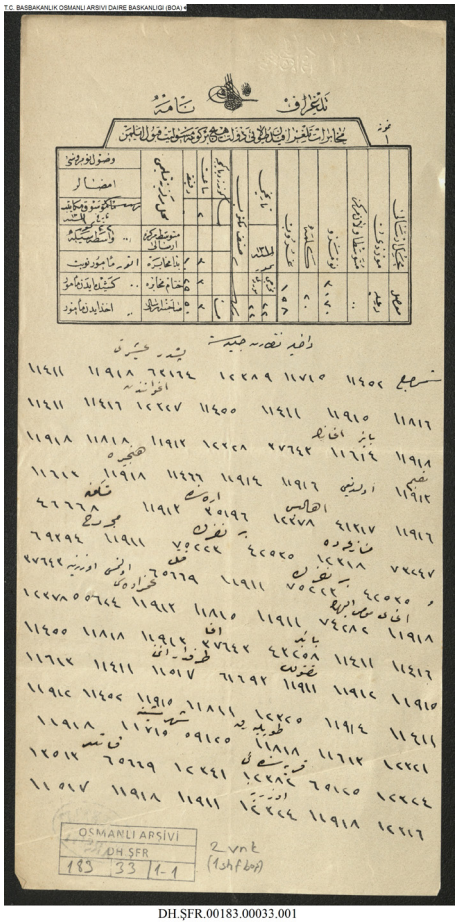

DH.ŞFR.00183.00033.001

DH.ŞFR	00183.00033	11 سەفەر 1313 (٣ ئۆغستۆس ١٨٩٥)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە ئاغاکانـی عەشـیرەتی پشـدەر بایـز ئاغـا لـە هەنجیـرە نیشـتەجێیە و لەگـەڵ دانیشـتوانەکەی دوژمنایەتـی هەیـە، بـەم هۆیـەوە کەسـێك برینـدار بـووە و کەسـێکیش کـوژراوە، بۆیـە کـوڕە مامـی ئاغـای ناوبـراو بە نـاوی بابەکـر ئاغا، لایەنگرانـی کۆکردۆتـەوە و لـە گونـدی شـەهری شـینە چوونەتـە سـەر بکـوژەکان، لـەم رووبەرووبوونـەوەدا بابەکـر ئاغـا برینـدار بـووە، بـەم هۆیەشـەوە عەشـیرەتی ناوهاتـوو بۆتـە دوو بـەش، لـە ناحیـەی مەرگـە لـە بیرۆکـەی ئـەوەدان هێـرش بکەنـە سـەر یـەك، بـۆ ئـەوەی رێگـە لـەم رووداوە بگیرێـت، ئـەم هێـزە سـەربازیەی کـە لـە قـەزای مەرگەیـە، زیـاد بکرێـت، بـۆ ئەمـەش لـە موتەسـەرفی سـلێمانی ئامـاژەی پێکـراوە، رێگـە نەدرێـت سـەرپێچی روو بـدات، بـۆ ئەمـەش ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، لـە وەڵامـدا بـە موتەسـەرفی ناوهاتـوو راگەیەنـدراوە.

عەزیز والی پێشووی موسڵ

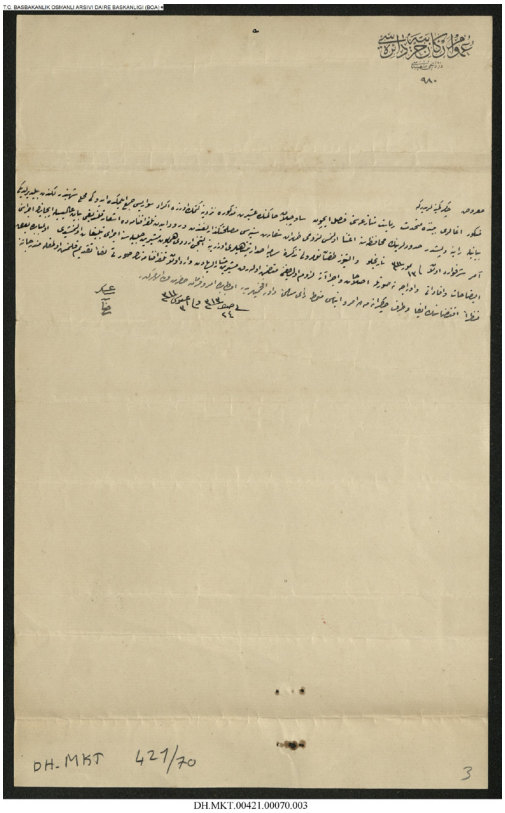

DH.MKT.00421.00070.003

DH.MKT	00421.00070	24 سەفەر 1313 (١٦ ئۆغستۆس ١٨٩٥)

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
٩٨٠
راگەیەندراوی بەندەیە
لەسەر سەرۆکایەتی ناکۆکی کەوتۆتە نێوان ئاغاکانی مەنگور، بۆ چارەسەرکردنی ئەم گرفتەش، حاکمی ساوچبۆلاق خەریکە دەچێتە لای عەشیرەتی ناوهاتوو و کوردە سوارەکان کۆدەکاتەوە، ئەمەش لە شەهبەندەری ناوەخۆ راگەیەندراوە، بۆ پاراستنی سنووری رانیە و پشدەر پێویستە کاری پێویست ئەنجام بدرێت، لەلایەن فەرمانبەری باڵیۆزخانەی تەهران تەلەگرافنامە هاتووە و تێدا ئاماژەی پێکردووە، لەگەڵ راگەیەندراوی عالی، لە نووسراوی مێژووی ١٣ تەممووز ١٣١١ ژمارە ٦٩٠ سەدری ئەعزەمی پەیوەندیداری سەدارەت بریاری لەسەر داوە، لە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنی شکۆدار ئاگاداری دراوە، بە پێویست زانراوە کارەکە جێبەجێ بکرێت، لە موشیرەتی ناوهاتوو تەلەگرافنامە هاتووە و وێنەیەکی هاوپێچ پێشکەش کراوە، بە تێروانین لە بەراییەکان رابگەیەندرێت و جێبەجێ بکرێت، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بە دەستەوەیە.
رزا سەر عەسکەر

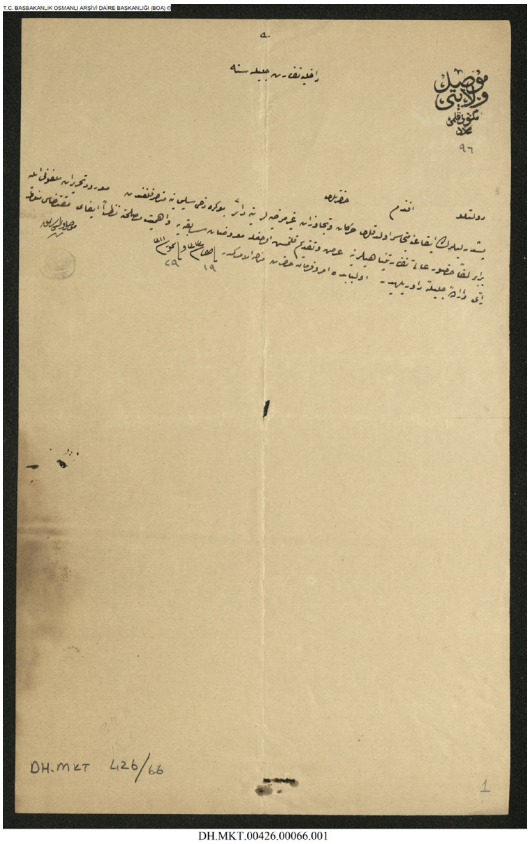

DH.MKT.00426.00066.001

19 سەفەر 1313 (١١ ئۆغستۆس ١٨٩٥)	00426.00066	DH.MKT

ویلایەتی موسڵ
قەڵەمی تۆمار
٩٦
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
لەسەر ئەم سەرپێچی و جموجۆڵانەی کە پشدەریەکان ئەنجامیان داوە، ئەمجارە لە موتەسەرفی سلێمانی نووسراو هاتووە، هاوپێچ بەیەکەوە بە پەیوەندیدارانی نەزارەت راگەیەندراوە و پێشکەش کراوە، لەسەر راگەیەندراوی پێشوو بە تێروانین لە گرنگی بابەتەکە مامەڵەکە جێبەجێ بکرێت، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بەدەستەوەیە.
والی پێشووی موسڵ

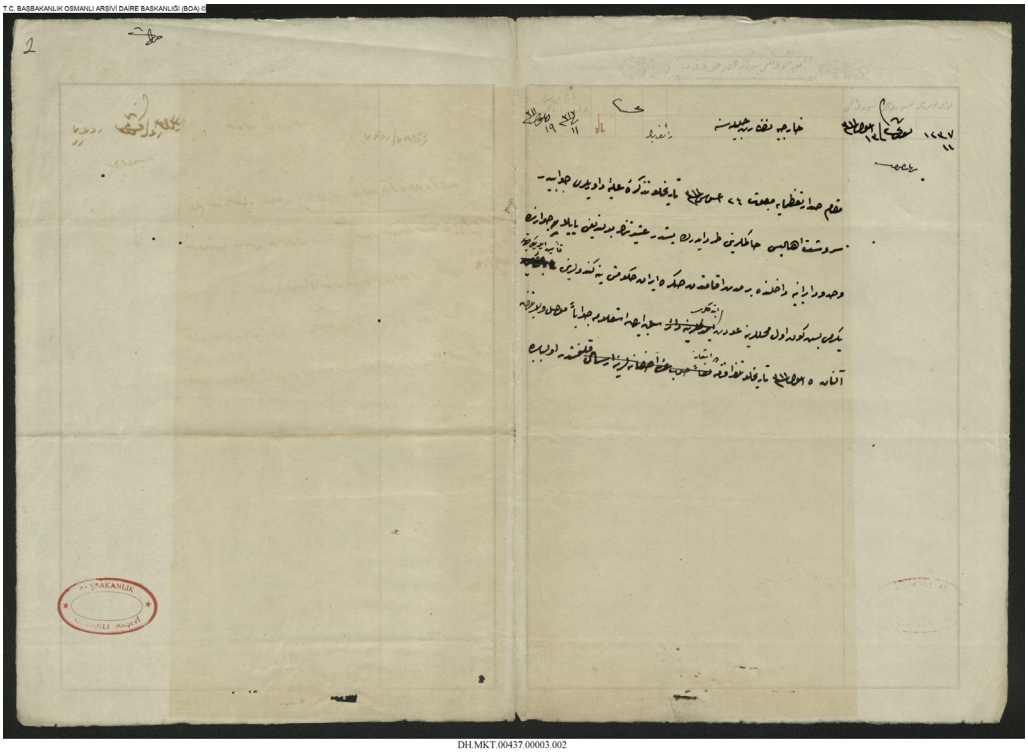

DH.MKT.00437.00003.002

DH.MKT	00437.00003	**11 ڕەبیعی کۆتایی 1313 (١ تشرینی یەکەم ١٨٩٥)**

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار
وەڵامی ئەم نووسراوەیە کە لە پایەی پەیوەندیداری سەدارەت لە مێژووی ٢٤ ئۆغستۆس ١٣١١ ڕەوان کراوە.

دانیشتوانی سەردەشت حاکمەکانیان دەرکردووە، ئەمانیش هاتوونەتە دەورووبەری ئەم گەرمیانەی کە عەشیرەتی پشدەری تێدا نیشتەجێیە، هەروەها دوای ئەوەی ماوەیەك لە ناو سنووری ئێران نیشتەجێ بوونە، دووبارە بەڵێنیان بە حکوومەتی ئێران داوە و پێش ١٥ ڕۆژ گەڕاونەتەوە شوێنەکانی خۆیان، لە وەڵامی ئەم نووسراوەی کە پێشووتر ڕەوان کراوە، لە ویلایەتی موسڵ تەلەگرافنامەی مێژووی ٥ ئەیلوول ١٣١١ ئاماژەی پێکراوە.

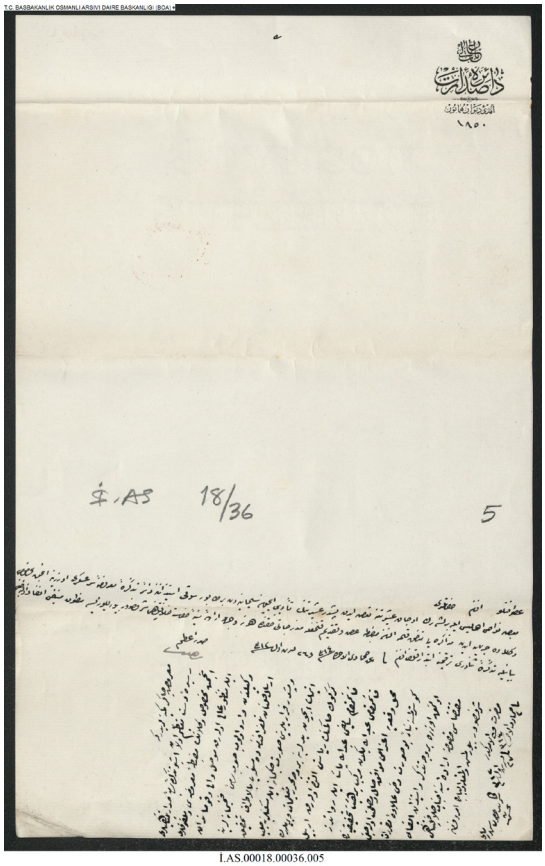

İ.AS.00018.00036.005

İ.AS	00018.00036	**کۆتایی جەمادی کۆتایی 1314 (٥ کانوونی یەکەم (١٨٩٦**

جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
عەشـیرەتی پشـدەر لەگـەڵ هەندێـك دانیشـتوانی ناوچەکـە یەکیـان گرتـووە و هێرشـیان کردۆتـە سـەر عەشـیرەتی ئۆجـاق، بـۆ تەمبـێ کردنـی ئـەم عەشـیرەتە، لـە سـلێمانی یـەك تابـوور رەوام بکرێـت، بـۆ رەزامەندیەکەشـی، لەسـەر نـووسراوی سـەر عەسـکەر نـووسراو لـە ئەنجوومەنـی تایبەتـی وەکیلـەکان دەرچـووە و ئـەم مەزبەتـەی دراوەتـە قەڵـەم راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمانـی پاشـا چ بفەرموێـت ئـەو جێبەجـێ دەکرێـت.
سەدری ئەعززەم

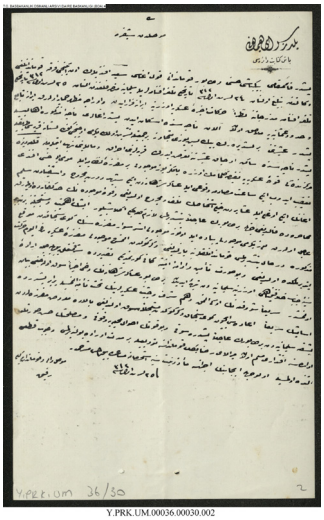

Y.PRK.UM.00036.00030.002

30 جەمادی یەکەم 1314 (٦ تشرینی دووەم ١٨٩٦)	00036.00030	Y.PRK.UM

کۆشکی یڵدزی هومایۆن
فەرمانگەی باش کیتابەت
شیفرەی موسڵ
لەلایـەن بینباشـی حوسـنی ئەفەنـدی قائیمقامـی پشـدەر و قوماندانـی تابـوور ئاغـای قـۆڵ سـەعید ئەفەنـدی لـە وەکالەتـی قوماندانـی فرقـەی ١٢ تەلەگرافنامـەی مێـژووی ٢٤ تشرینـی یەکـەم ١٣١٢ و تەلەگرافنامـەی موتەسـەرفی سـلێمانی لـە مێـژووی ٢٥ تشرینـی یەکـەم ١٣١٢ دەرچـووە، بـە تێروانیـن لـە بەراییەکانـی پرۆسـەی سـەربازی ئـەم دواییـە کـە ئەنجـام دراوە، بـۆ ئێـران رایانکـردووە و لـەوێ پارێزگاریـان لێکـراوە، ئاغاکانـی پشـدەر لـە ناحیـەی ئالانـی سـەر بـە سـنووری عوسـمانی نیشـتەجێ کـراون، ئەم ئاغایانـە عەشـیرەتی پشـدەر و دانیشـتوانی ناحیـەی ناوهاتوویان لـە یەکـتر نزیـك کردۆتـەوە و کۆمەڵەیەکـی یەکگرتوویـان پێـك هێنـاوە، لـە ٢٣ی تشرینـی یەکـەم بـە رێگـەی گونـدی لەسـتانەی سـەر بـە ناحیـەی پشـدەر زیاتـر لـە ١٥٠٠ کـەس هێرشـیان کردۆتـە سـەر عەشـیرەتی ئۆجـاق، گوندەکانیـان سـوتاندووە، کەلوپـەل و پارەوپولیـان تـاڵان کـردووە، ئـەم هێـزە سـەربازیەی لـە مەرکـەزی قەلعەدیزەیـە تەنیـا حوسـنی ئەفەنـدی بـە مەفرەزەیەکـی نیزامیـەی ١٠٠ نەفـەری چاودێـری کـراون، لـە رووبەرووبوونـەوەی دوو کاتژمێـری، لـە سـەربازی شـاهانە ٢ شـەهید و ٤ برینـدار، لـە چەتەکانیـش سـەلیم ئاغـا و دوو کوڕەکـەی و کۆمەڵەیەکـی زۆریـش لـە عەشـیرەتەکەی کـوژراون و برینـدار بوونـە، هەروەهـا هێـزی سـەربازی ژمارەکەیبـە پێـی پێویسـت نییـە، لەلایەکـی تـر هەرچـی زووە تابوورێـك بـۆ ئـەم سـەربازانە رەوان بکرێـت کـە لـە ئابڵوقـە ماونەتـەوە لەبـەر گرنگـی کارەکـە و پەلەیـی ئامـادەکاری بکرێـت، بـە قوماندانـەکان راگەیەنـدراوە بـە پەلـە مەفـرەزەی ١٢٠ پیـادە و ٣٠ ئێسـتر سـوارە لـە کـۆی سـانجەق بچێتـە شـوێنی مەبەسـت، ئەمـرۆ لـە کەرکووکیـش مەفرەزەیەکـی سـەربازی ٦٠ نەفـەری جولـەی کـردووە، بـەڵام ئەمـەش ژمارەکـەی تـەواو نییـە و ناتوانێـت ئەمنیەتـی ناوچەکـەی پـێ جێگیـر بکرێـت، لەسـەر فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت، لـە سـلێمانی تابورێکـی سـەربازی رێـك دەخرێـت و رەوان دەکرێـت، بـە پەلـە ئـەم ناوچەیـە بخرێتـە بـەر چـاوان و بخرێتـە ژێر چاودێـری سـەربازانەوە، هەروەهـا بـۆ ئـەوەی بـە پەلـە ئاسایشـی پشـدەر جێگیـر بێـت، لـە کـۆی سـانجەق و کەرکـووك بـە پەلـە سـەرباز رەوان کـراوە، ئـەم مەفرەزانـەی کـە لـە بـاڵا راگەیەنـدراوە لـە سـلێمانیش بـە پەلـە تابورێـك رەوانـی پشـدەر بکرێـت، ئـەم هێـزە دەتوانێـت ئاسایشـی ناوچەکـە بەرقـەرار بـکات، بـۆ ئەمـەش بـە قوماندانیەتـی ئەفسـەرێکی میـری ئـاڵای دەبێـت و ماوەیـەك لـەوێ دەمێنێتـەوە، پێویسـتە رەزامەنـدی بدرێـت، تـا کارەکـە جێبەجـێ بکرێـت.
وەکیلی والی و قوماندانی موسڵ رەفیق

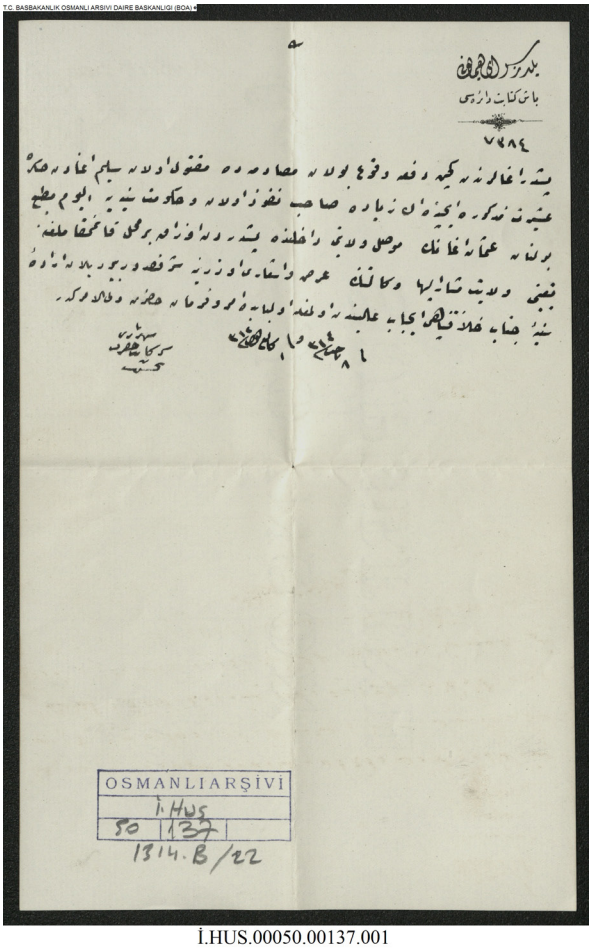

İ.HUS.00050.00137.001

İ.HUS	00050.00137	8 رەجەب 1314 (١٣ کانوونی یەکەم ١٨٩٦)

کۆشکی یڵدزی هومایۆن
فەرمانگەی باش کیتابەت
٧٣٨٤

لـە ئاغاکانـی پشـدەر سـەلیم ئاغـا، لـە رووبەرووبوونـەوەی رابـردوو کـوژراوە، دوای ناوبـراو لـە ناوعەشـیرەتی ناوهاتـوو ئـەوەی زیاتـر خاوەنـی دەسـەڵات و هێـز بێـت و ئەمـرۆ ملکەچـی حکوومەتـی عوسـمانییە، عوسـمان ئاغایـە، بۆیـە لـە ویلایەتـی موسـڵ دوور لـە پشـدەر لـە قائیمقامیەتێـك دابمەزرێـت، لەسـەر ئامـاژە و راگەیەنـدراوی ویلایەتـی ناوهاتـوو، بـە فەرمانـی پاشـا جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت رەزامەنـدی نیشـان دراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە.
جەنابی سەر کاتیب

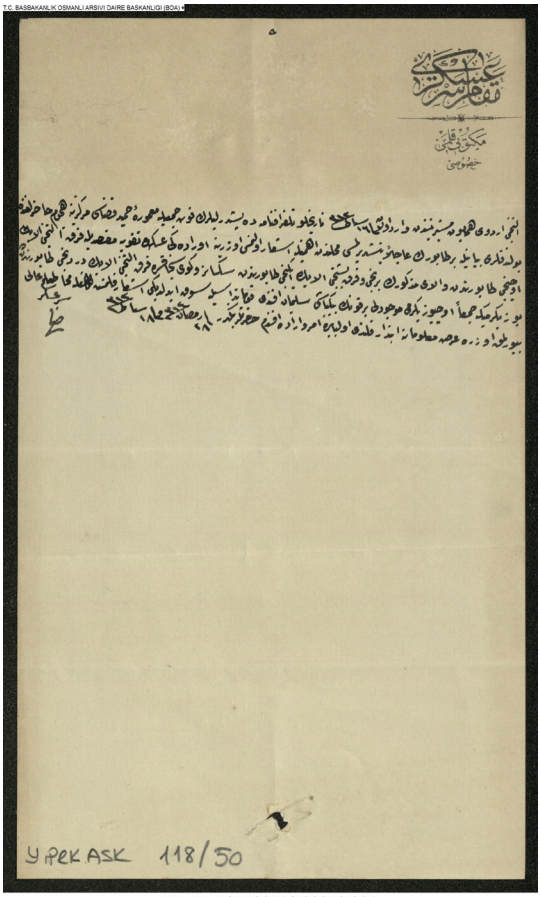

Y.PRK.ASK.00118.00050.001

Y.PRK.ASK	00118.00050	28 رەمەزان 1314 (٢ مارت ١٨٩٧)

پایەی سەر عەسکەر
قەڵەمی تۆمار
تایبەتی
لـە تەلەگرافنامـەی مێـژووی ١٦ شـوبات ١٣١٢ کـە لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن هاتـووە، دەردەکەوێـت پشـدەریەکان کۆمەڵەیەکیـان پێـک هێنـاوە و هێرشـیان کردۆتـە سـەر مەرکـەزی قـەزای مەعمـورەی حەمیـد، بـەم راگەیەنـدراوە ئامـاژەی پێکـراوە کـە بـە پەلـە تابووریـك بگاتـە شـوێنی مەبەسـت، بـۆ پاڵپشـتی سـەربازی خۆچێـی، تابـووری سـێیەم و یەکـەم لـە ئـاڵای ٤٦ و تابـووری دووەم لـە ئـاڵای ٤٥ و تابـووری چـوارەم لـە ئـاڵای ٤٦ی کـۆی سـانجەق، بـە قوماندانیەتـی بینباشـی سـلێمان ئەفەنـدی هێزێکـی ٣٢٠ رەوان کـراوە، بـۆ راگەیاندنـی زانیـاری نـووسراو کـراوە، بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئەفەندیمانـە.
سەر عەسکەر رزا

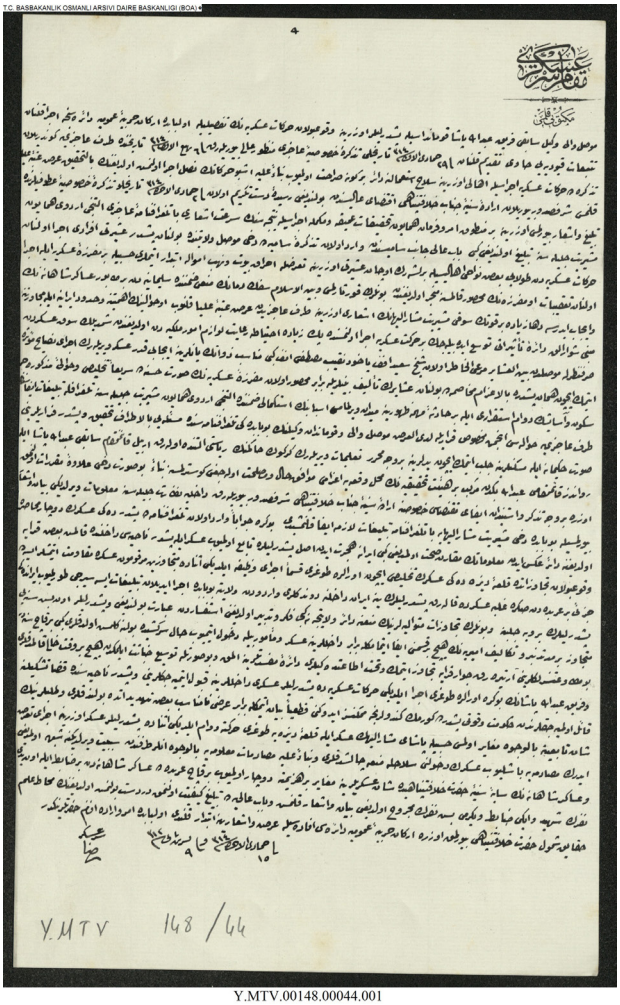

Y.MTV.00148.00044.001

15 جەمادی کۆتایی 1314 (٢١ تشرینی دووەم ١٨٩٦)	00148.00044	Y.MTV

پایەی سەر عەسکەر
قەڵەمی تۆمار

بە قوماندانیەتی وەکیلی والی پێشووی موسڵ فەریق عەبدوڵڵا پاشا پرۆسەی سەربازی بۆ سەر پشدەریەکان ئەنجام دراوە، ئەم چاودێریەی لە فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی جێبەجێ کراوە، تۆمارکراوە و لە نووسراوی تایبەتی ٢٩ جەمادی یەکەم ١٣١٤ دراوەتە عالی، لە مێژووی ٦ ڕەبیعی یەکەم ١٣١٤ بۆ لایەنی بەندە ڕەوان کراوە، لە نووسراوەکە پرۆسەی سەربازی جێبەجێ کراوە، لە بارەی بەکارهێنانی چەك بەرامبەر دانیشتوان، ڕاست و دروستی بابەتەکە باس نەکراوە، چۆنیەتی ئەنجامدانی ئەم پرۆسەیەش بە عەتەبەی عالی ڕاگەیەندراوە، فەرمانی پاشا دەرچووە و لە مێژووی ٢ جەمادی کۆتایی ١٣١٤ بە نووسراوی تایبەتی ئاماژەی پێکراوە، بە بریار و فەرمانی هومایۆن ئەنجامی لێکۆڵینەوەکە بە ڕێگەی بە تەلەگرافنامە بە تێروتەسەلی بە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنی شکۆدار ڕاگەیەندراوە،

لەلایەنـی پاشـای بابـی عالـی نـووسراوی سـەدری ئەعـزەم نێـردراوە، لـە ویلایەتـی موسـڵ ئەندامانـی عەشـیرەتی پشـدەر بەهـۆی پرۆسـەی سـەربازییەوە لەگـەڵ دانیشـتوانی هەندێـك ناحیـەکان یەکیـان گرتـووە و چوونەتـە سـەر عەشـیرەتی ئۆجـاق، خانوویـان سـووتاندووە و کەلوپەلیـان تـاڵان کـردووە، دواتـر بـە مەفرەزەیەکـی سـەربازی چاودێـری ئەنجـام دراوە، بـەڵام دواتـر ئـەم مەفرەزەیـە ئابڵوقـەدراوە، بـۆ رزگار کردنـی ئەمانـە و رێگـە نـەدان لـە خوێـن رشـتنی موسـڵمانان، ئەگـەر پێویسـت بـکات لـە سـلێمانی هێزێکـی زیاتـر رەوان بکرێـت، لەسـەر ئامـاژەی موشـیرەتی ناوهاتـوو پێشکەشـی عەتەبـەی عالـی کـراوە، لەبـەر گرنگـی شـوێنەکە و هاوسـنوور بـوون لەگـەڵ ئێـران، کاریگـەری ئیـدارە فـراوان دەبێـت، جگـە لـە پرۆسـەی سـەربازی زیاتـر پێویسـتی بـە جێبەجـێ کردنـی کاروبـاری مولکیـە و ئیدارەیەکـی بەهێـزە، بۆیـە حاڵـی حـازر چاوپۆشـی لـە ناردنـی سـەرباز بکرێـت، لـە موسـڵ شـێخ سـەعید ئەفەنـدی کـە لـە نـاو عەشـیرەتەکان خاتـری هەیـە یاخـود نەقیـب مسـتەفا ئەفەنـدی کەسـانی گونجـاون یەکێکیـان رێژەیـەك سـەربازی پـێ بدرێـت و بـۆ ئامـۆژگاری کـردن بـە پەلـە بچێتـە پشـدەر، ئـەم ناکۆکیـەی لـە نێـوان عەشـیرەتەکان هەیـە نێوانیـان چـاك بکرێتـەوە و ئاشـت بکرێنـەوە، هەروەهـا ئـەم مەفـرەزە سـەربازیەی کـە ئابڵوقـە دراوە، بـە شـێوەیەکی ئاشـتییانە بـە پەلـە رزگار بکرێـن، ئەمنیـەت و ئاسـایش بگەڕێندرێتـەوە ناوچەکـە، رێگـە نەدرێـت رووداوی نەخـوازراو روو بـدات، بـە تەلەگرافنامـە ئـاگاداری دراوەتـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـمی هومایۆنـی شـکۆدار، لەلایـەن بەنـدەوە حەواڵـە کـراوە و بـە بریـاری ئەنجوومەنـی تایبەتـی راگەیەنـدراوە، لەلایـەن وەکیلـی قومانـدان و والـی موسـڵ لـە بـارەی ئـەم بابەتـە تەلەگرافنامـە رەوان کـراوە، تێـدا ئامـاژەی پـێ کـردووە، کـە لێکۆڵینـەوە لـە مەسـەلەکە بکرێـت، هەروەهـا بـۆ ئـەوەی پشـدەرە هەڵاتـووەکان بـە شـێوەیەکی حەکیمانـە بهێنرێنـەوە و لـە شـوێن خۆیـان نیشـتەجێ بکرێنـەوە، بـە سـەرۆکایەتی حاکمـی کەرکـووك و قائیمقامـی پێشـووی هەولێـر عەبدوڵـڵا پاشـا لەگـەڵ عەبدوڵـڵا بـەگ قائیمقامـی رواندز دەسـتەییەکی لێکۆڵینـەوە دامەزرێـت و رێنمایـی تۆمـار کراویـان پـێ بدرێـت، تـا دەسـت بـە ئەرکەکەیـان بکـەن و بچنـە شـوێنی مەبەسـت، بـە نـووسراو رەزامەنـدی لەسـەر ئـەم ئەرکـە بدرێـت، بـۆ ئەمـەش جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمانـی پاشـا رەزامەنـدی نیشـان داوە، زانیـاری دراوەتـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار، بـە تەلەگرافنامـە ئـاگاداری دراوەتـە موشـیرەتی شـکۆدار، ئەمجـارە لـە وەڵامـدا تەلەگرافنامـە هاتـووە، ئـەم سـەربازانەی کـە لـە پشـدەرە دووچـاری ئابڵوقـە بوونەتـەوە دوای بەراوردکردنـی زانیارییـەکان دەرکەوتـووە راسـت نیـن، ئـەم پشـدەریانەی کـە بـۆ ئێـران هیجرەتیـان کـردووە، لـە بنەرەتـدا پشـدەریەکان نیـن، بەڵکـو سـەرباز و ئەوانـەی لـە نـاو ناحیـەی پشـدەر کـە لـە هەندێـك گونـد سـەرپێچیان کـردووە، بـۆ لـە ناوبردنـی ئـەم سـەربازانەی قەلعـە دیـزە، لـە کاتـی جێبەجـێ کردنـی ئەرکەکەیـان سـەرپێچی کەرانـی ناوهاتـوو لـە بەرامبـەر سـەرباز بەرگریـان کـردووە، بـەڵام دۆراوەکان لـە سـەربازگە ماونەتـەوە، دیسـان پشـدەریەکان گەراونەتـەوە نـاو ئێـران، لـە لەشـکر ئـاگاداری دراوەتـە ویلایـەت، بـەڵام بـە تەماشـاکەر نەوەسـتاون، پشـدەریەکانی ئێـران هێنراونەتـە جۆڵەوانـی، بـۆ رێگەگرتـن لـە سـەرپێچی ئەمانـە، لـە ویلایـەت رێنمایـی و بیرۆکـە دراوەتـە لایەنـی پەیوەندیـدار، هەروەهـا پشـدەریەکان زیاتـر لـە ١٥ سـاڵە تەکالیفـی میریـان نـەداوە، رێگەیـان نـەداوە فەرمانبـەر و سـەرباز بچێتـە ناویانـەوە، مـاوەی چەنـد ساڵێکیشـە سـەرپێچیەکانیان زیـادی کـردووە و هێـرش دەکەنـە سـەر گوندەکانـی دەورووبـەر، لـە ژێـر ملکەچبـوون دەرچـوون و گوێرایەڵـی فەرمانەکانـی حکوومـەت نیـن، هیـچ کاتێـك بـە دەسـت بـە تاڵـی دانانیشـن، هەمیشـە سـەرقاڵی تاوانـن، جگـە لەمـە ئەمجـارە فەریـق عەبدوڵـڵا پاشـا راسـتەوخۆ پرۆسـەی سـەربازی ئەنجـام داوە، پشـدەریەکان رایانگەیانـدووە کـە قەبـوڵ ناکـەن سـەرباز بچێتـە ناویانـەوە و رازی نیـن ناحیـەی پشـدەر بکرێتـە قـەزا و بـە هیـچ شـێوەیەك رازی نابـن حکوومـەت و هێـزی حکوومـەت لـە پشـدەر جێگیـر بێـت، بـە شـێوەیەکی نەگونجـاو هەندێـك هەڕەشـەیان کـردووە، داواکاریەکانیشـیان پێچەوانـەی یاسـا و رێسـای حکوومەتـە، کـە پاشـای ناوهاتـوو لەگـەڵ سـەرباز راسـتەوخۆ بـۆ قەلعـە دیـزە جولەیـان کـردووە، پشـدەریەکان رووبـەرووی سـەربازان بوونەتـەوە، لـە ئەنجـام شـەڕ دەسـتی پێکـردووە و هەوڵیـان داوە بـە چـەك رێگـە لـە سـەربازان بگـرن نەچنـە ناوچەکـە، گومانـی تێـدا نییـە ئەمانـە هـۆکاری سـەرهەڵدانی ئـەم شـەڕەیان داوەتـە دەسـت و سـەربازی شـاهانە لـە سـایەی جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت تووشـی شکسـت نەهاتـوون و راگەیەنـدراوە، لـە سـەربازی شـاهانە ئەفسـەرێك و ١٧ نەفـەر شـەهید بوونـە، دوو ئەفسـەر و ٢٥ نەفەریـش برینـدار بوونـە، هەروەهـا بـە بابـی عالیـش راگەیەنـدراوە و بـە نـووسراوی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە ووتـەی فەرمانگـەی ئەرکانـی جەنگـی گشـتی راگەیەنـدراوە و ئامـاژەی پێکـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئەفەندیمانـە.

رزا سەر عەسکەر

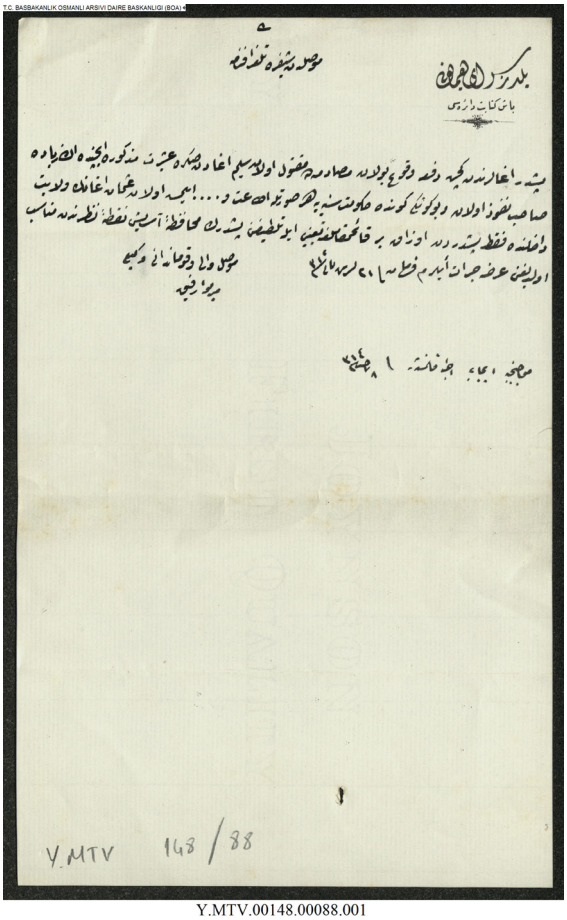

Y.MTV.00148.00088.001

Y.MTV	00148.00088	8 رەجەب 1314 (١٣ کانوونی یەکەم ١٨٩٦)

کۆشکی یڵدزی هومایۆن
فەرمانگەی باش کیتابەت
تەلەگرافنامەی بە شیفرەی موسڵ
لـە کاتـی رووبەڕووبوونـەوەی رووداوی رابـردوو، لـە ئاغاکانـی پشـدەر سـەلیم ئاغـا کـوژراوە، دوای ئـەو لـە نـاو عەشـیرەتی ناوهاتـوو عوسـمان ئاغـا خاوەنـی زۆرتریـن دەنـگ و دەسـەڵاتە، ئەمـرۆ بەرامبـەر حکوومەتیـش نییەتـی پـاك و بـە هەمـوو شـێوەیەك ملکەچـە، عوسـمان ئاغـا لـە نـاو ویلایـەت تەنیـا دوور لـە پشـدەریەکان لـە قائیمقامیەتێـك دابەزرێـت، بـەم رێزلێنانـە ئاسایشـی نـاو پشـدەریەکانیش جێگیـر دەبێـت، بوێـری ئـەم راگەیاندنـەم کـردووە، فەرمـان.
والی موسڵ و قوماندانی وەکیل میری لیوا رەفیق

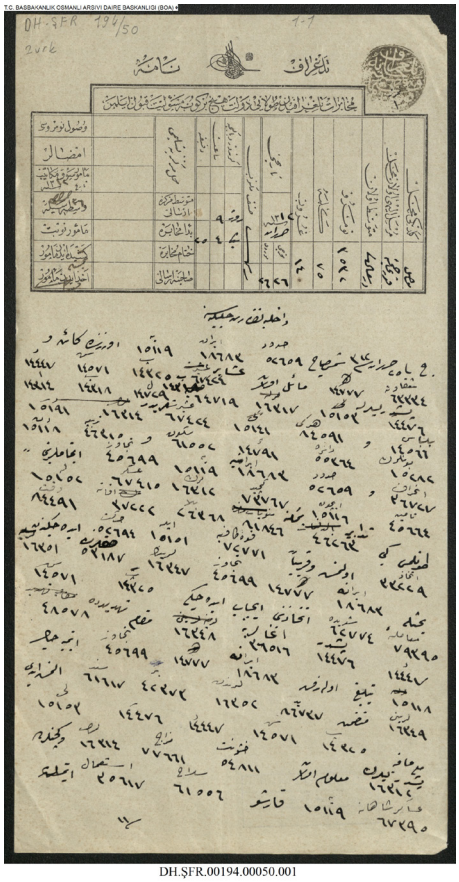

DH.ŞFR.00194.00050.001

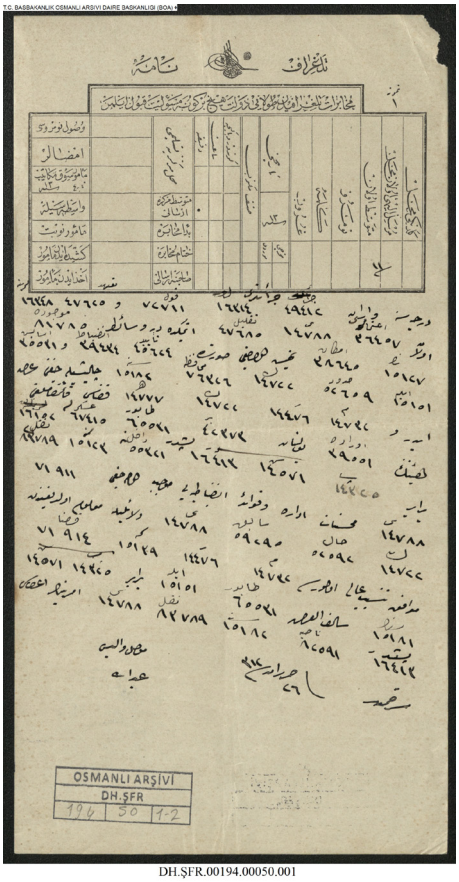

DH.ŞFR.00194.00050.001

DH.ŞFR	00194.00050	27 موحەررەم 1314 (٨ تەممووز ١٨٩٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە ٢٥ حوزەیـران ١٣١٢ ئەوانـەی لـە سـەر سـنووری ئێرانـن، مەیلیـان بـۆ چەتەیـی دەروات، لەگـەڵ عەشـیرەتی پشـدەر عەشـیرەتەکانی بلبـاس و هەرکیـش بـە هەمـان شـێوەن، بـۆ تەمبـێ کردنـی ئەمانـە و هێـور کردنەوەیـان و بـۆ ئـەوەی لـە سـەر سـنوری ئێـران سـەرپێچی نەکـەن، ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، بـەم نزیکانـەش هێـزی تـەواو بـۆ ناوچەکـە جولـە دەکات، لـە بـارەی ئەوانـەی سـەرپێچی دەکەنـە سـەر ئێـران مامەڵـەی توندیـان لەگـەڵ دەکرێـت، ئـاگاداری بـە هەڕەشـە دراوەتـە ئاغاکانـی پشـدەر، بەمـەش بەڵێنیـان لـێ وەرگیـراوە، کـە سـەرپێچی ناکەنـە سـەر ئێـران، جگـە لەمـە پشـدەریەکان کەللـە رەقـن، رۆژانـی رابـردوو بەرامبـەر سـەربازی شـاهانە چەکیـان بەکارهێنـاوە، پێویسـتە ئامـادەکاری بکرێـت و کار بکرێـت بـۆ بەرقـەرار بوونـی ئاسایشـی سـەر سـنوور، دەسـتەی قائیمقامـی قـەزای مەرگـە لەگـەڵ تابورێکـی سـەربازی ئامادەیـە، بەیەکـەوە بگوازرێنـەوە نـاو پشـدەر، ئەمـەش بـە بەڵگـەی پێشـوو سـەلمێنراوە، ئەگـەر رەزامەنـدی عالـی وەربگیرێـت ئـەوا لەگـەڵ تابـوری قـەزای مەرگـە بریـار بدرێـت بگوازرێتـەوە بـۆ ناحیـەی پشـدەر.

عەبدوڵڵا والی موسڵ

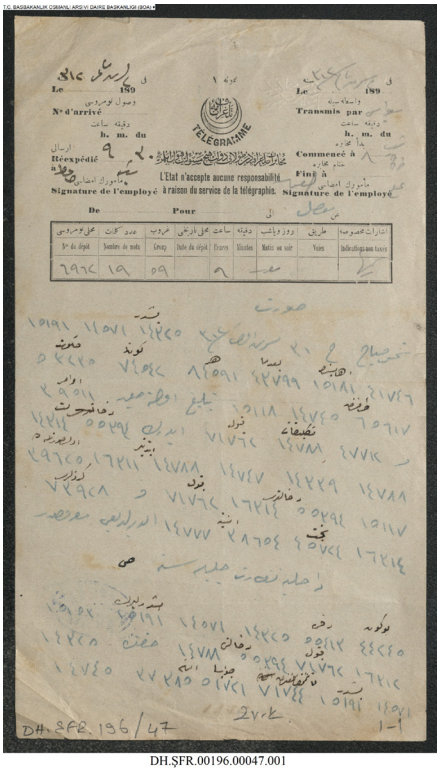

DH.ŞFR.00196.00047.001

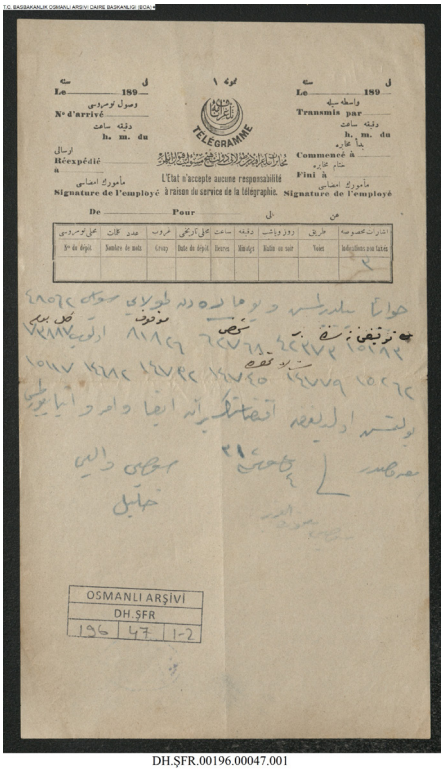

DH.ŞFR.00196.00047.001

7 رەبیعی یەکەم 1314 (١٦ ئۆغستۆس (١٨٩٦	00196.00047	DH.ŞFR

بوێنە
لـە ٣١ تشرینـی یەکـەم ١٣١٢، دوای ئـەوەی هەمـوو رۆژ دانیشـتوانی پشـدەر تکایان کـردووە، لەلایـەن حکوومەتەوە بریـار و پێشـنیار راگەیەنـدراوە و ئەوانیـش قەبوڵیـان کـردووە، بـەم شـێوەیە تکاکەیـان قەبـوڵ دەکرێـت.

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
قەبـوڵ کردنـی ملکەچبوونـی پشـدەریەکان، ئەمـرۆ لـە قائیمقامیەتـی پشـدەر ئامـاژەی پێکـراوە، لـە بـارەی ئـەم بابەتـە لـە گرتووخانـەی سـیواس کەسـێك دەسـت بەسـەر کـراوە و هەمـوو رۆژ داوا دەکرێـت، بـۆ جێبەجـێ کردنـی بریـار و فەرمـان رابگەیەندرێـت.
خەلیل والی سیواس

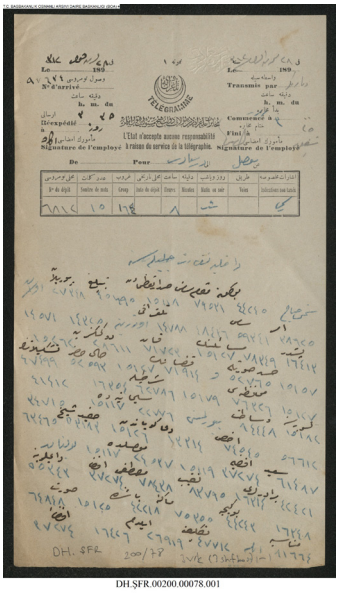
DH.ŞFR.00200.00078.001

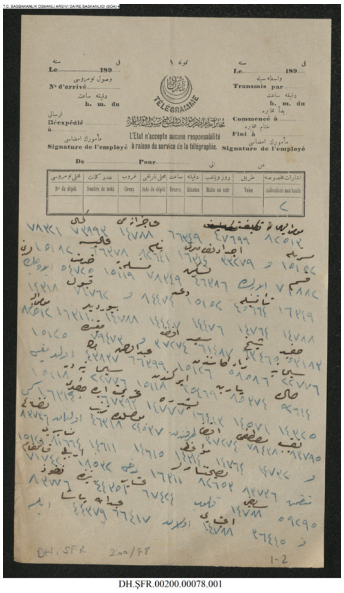
DH.ŞFR.00200.00078.001

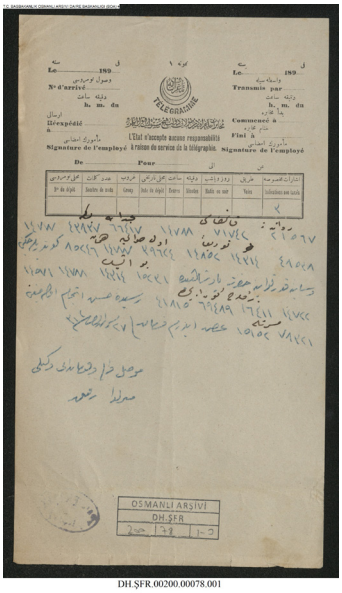
DH.ŞFR.00200.00078.001

2 جەمادی کۆتایی 1314 (٨ تشرینی دووەم (١٨٩٦	00200.00078	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
ئەمـرۆ لـە پایـەی پەیوەندیـداری سـەدارەت ئـاگاداری دەرچـووە و لەسـەر تەلەگرافـی فەرمانـی پاشـا، مەسـەلەکانی پشـدەر بـە مەرجـی بـێ خوێـن رشـتن و بـە شـێوەیەکی ئاشـتییانە بارودۆخـی ئێسـتای قەزاکـە بپارێزرێـت، لـە سـلێمانی بـە رێگـەی نـزاکار حەفیـد شـێخ سـەعید ئەفەنـدی و بـە هاوەڵـی براکـەی بـە نـاوی مسـتەفا ئەفەنـدی، کـە لـە موسـڵ نەقیبـە، ئـەم شـەوە بـە شـێوەیەکی گونجـاو داوام کـردووە و ئەفەنـدی ناوبراویـش داواکەمـی قەبـوڵ کـردووە، بـۆ هێورکردنـەوەی مەسـەلەکە خزمەتـی دەبێـت و بەڵێـن و رەزامەنـدی نیشـان داوە، ناوبـراو حەفیـد شـێخ سـەعید ئەفەنـدی زادەی سـلێمانی عەبدولرەحـمان بەگـی لەلایـە، شـوێنی دووری سـلێمانییە، کـە دەچێتـە پشـدەر لەلایـەن نەقیـب مسـتەفا ئەفەنـدی لـە موسـڵ ئامـۆژگاری و ووتـاری بـۆ رێـك دەخرێـت و ئامۆژگارنامـەش لەلایـەن عەبدوڵـڵا پاشـا قائیمقامـی پێشـووی هەولێـر ئامادەکـراوە، جگـە لەمـە ناوبـراو لـە نێـو عەشـیرەتەکان دەسـەڵات و رێـزی هەیـە، لەگـەڵ عەبدوڵـڵا بـەگ قائیمقامـی رواندز رەوانـی شـوێنەکە دەکرێـت، بـۆ ئـەم کارە لـە نـاو چەنـد رۆژێـك کارەکـە جێبەجـێ دەکرێـت، راگەیەنـدراوە فەرمـان. وەکیلی والی و قوماندانی موسڵ میری لیوا رەفیق

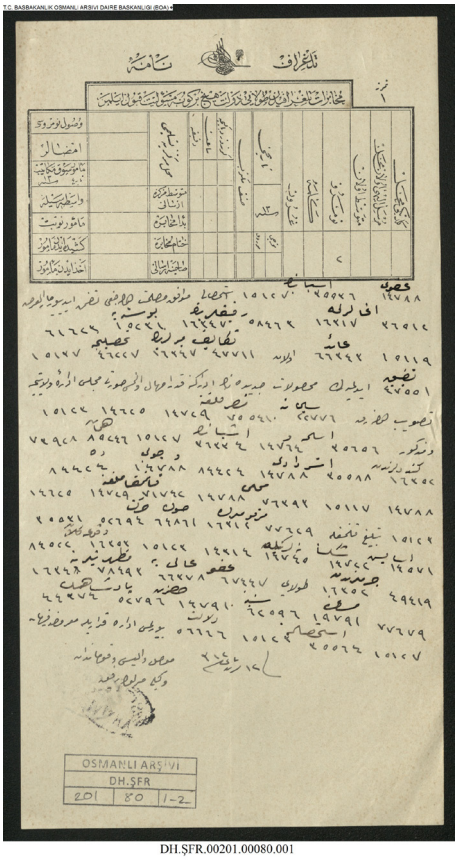

DH.ŞFR.00201.00080.001

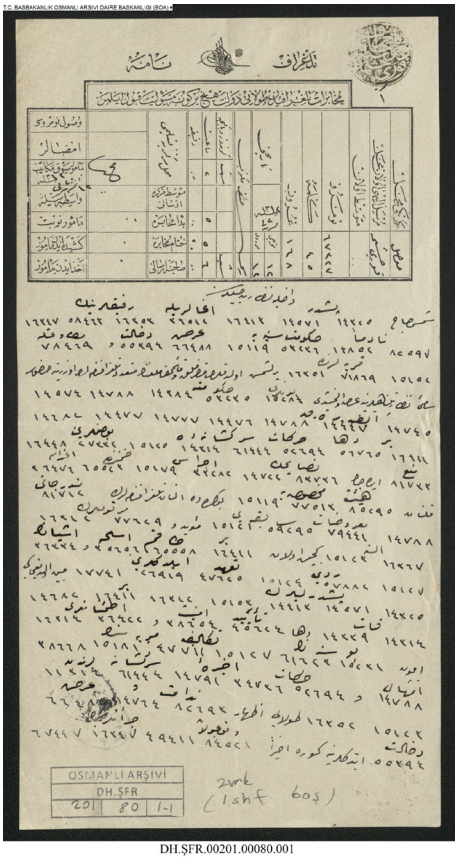

DH.ŞFR.00201.00080.001

DH.ŞFR	00201.00080	18 جەمادی کۆتایی 1314 (٢٤ تشرینی دووەم ١٨٩٦)

بۆ ویلایەتی موسڵی شکۆدار

لە قەزای سەڵاحیە پروپاگەندەی ئەوە کراوە، کە ساڵح بەگ فەرمانبەری هۆبەی ئەملاکی هومایۆنی پێشوو ٢٥ لیرە بەرتیلی بۆ بینباشی رەفعەت بەگ فەرمانبەری لێکۆڵینەوە ناردووە، بۆیە لە دژی داواکاری بەرز کراوەتەوە، لە ئەنجوومەنی کارگێری سانجەقی کەرکووك ساڵح بەگ دادگایی کراوە و بێتاوانی بۆ دەرچووە، لەلایەن داواکاری گشتی ئەنجوومەنی کارگێری لیوای ناوهاتووش بریارەکە پێداچوونەوەی بۆ کراوە، بۆ پەسەند کردنی بریارەکە، لە فەرمانگەی دادگاکانی شورای دەوڵەت لە مێژووی ١٤ شوبات ١٣٠٩ ژمارە ٣٣٠٢ ئیعلام لەگەڵ نووسراوی سەدری ئەعزەمی پەیوەندیداری سەدارەت رەوان کراوە، لە چۆنیەتی کارەکەش ئاگاداری دراوەتە نەزارەتی خەزینەی تایبەتی شکۆدار لەگەڵ سەرۆکایەتی قۆمیسیۆنی تۆماری زانیاری عالی.

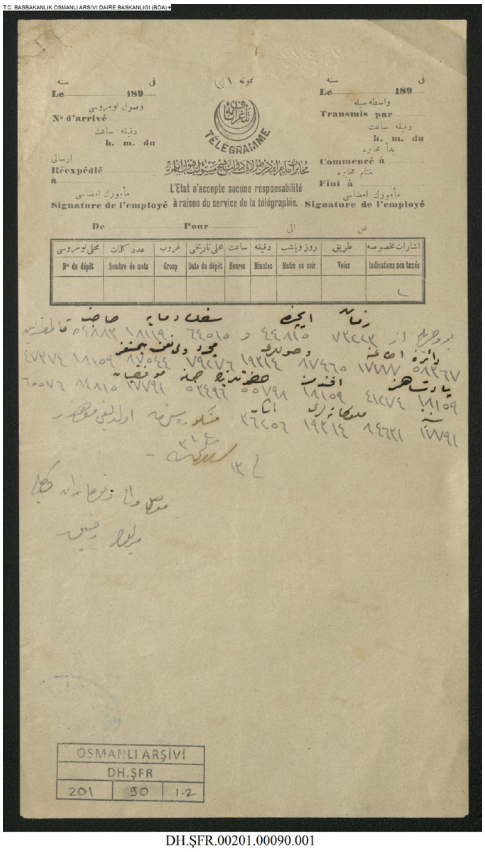

DH.ŞFR.00201.00090.001

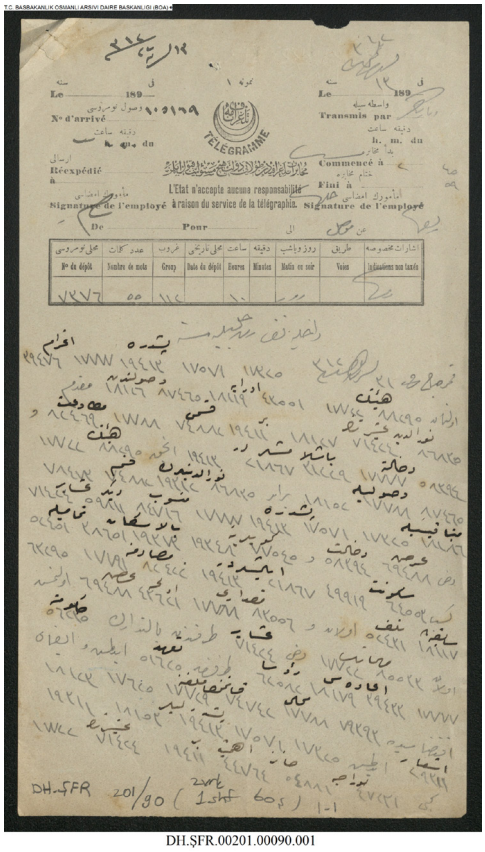

DH.ŞFR.00201.00090.001

DH.ŞFR	00201.00090	19 جەمادی کۆتایی 1314 (٢٥ تشرینی دووەم ١٨٩٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە ٣١ تشرینـی یەکـەم ١٣١٢، ئـەم دەسـتەیە کـە بـۆ پشـدەر رۆیشـتووە، پێـش گەیشـتنی دەسـتەکە بەشـێك لـە عەشـیرەتی نورەددیـن دەسـتییان بـە ملکـەچ کـردن کـردووە، بـەڵام بـە گەیشـتنی دەسـتەکە ئـەم بەشـەی کـە ماوەتـەوە لەگـەڵ عەشـیرەتەکانی تـر، کـە پەیوەسـتن پێیانـەوە ملکـەچ بوونـی خۆیـان راگەیانـدووە، هەروەهـا بـە نیشـتەجێ کردنیـان هێـوری و ئاسـایش گەراوەتـەوە، لـە بـارەی کوژراوانـی رووبەرووبوونـەوەی پێشـوو، سـەرەتا ژمارەکـەی راگەیەنـدراوە، بـۆ گەرانـەوەی عەشـیرەتەکانیش لەلایـەن سـەرۆکەکانەوە بەڵێـن دراوەتـە حکوومـەت، ئەمـەش لەلایـەن قائیمقامیەتـی ناوەخـۆ راگەیەنـدراوە، رێگـە نەدرێـت وەکـو پشـدەریەکان عەشـیرەتێکی تـر لـەوێ خوێـن بڕێژێـت، بـە گەیشـتنی جەنابـی پاشـامان کۆمەڵێـك سـەرکەوتنی تۆمـار کـردووە.

وەکیلی قوماندان و والی موسڵ میری لیوا رەفیق

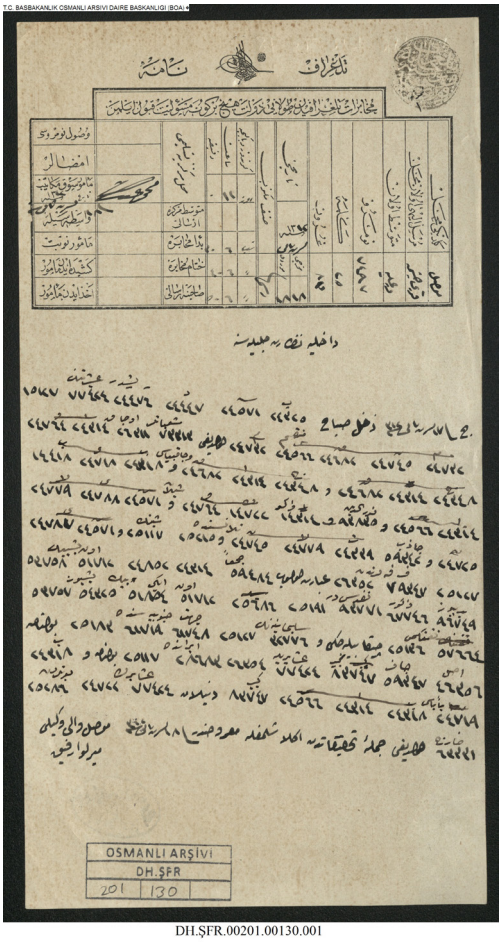

DH.ŞFR.00201.00130.001

24 جەمادی کۆتایی 1314 (٣٠ تشرینی دووەم ١٨٩٦)	00201.00130	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە ١٧ تشرینـی دووەم ١٣١٢ بەرەبەیـان، عەشـیرەتی پشـدەر دابـەش بـووە بـۆ فرقەکانـی ئۆجاقـی شـەعبانەکان وجاقبیاسـی و نورەددیـن و ئاکـۆ و شـیلان، بـە کۆکراوەیـی ١٥٧٠٠ نێـر نفوسـی هەیـە، ١٢٥٠٠ تفەنگچـی لـێ دەردەچێـت، لـە بەشـی باشـووری سـلێمانیش جافـی گـەورەی رەسـەن بوونـی هەیـە، لـە ئێرانیـش عەشـیرەتی بلباسـی گـەورە هەیـە، کۆمەڵێـك لێکۆڵینـەوە ئەنجـام دراوە و روون بۆتـەوە و راگەیەنـدراوە.
وەکیلی والی موسڵ میری لیوا رەفیق

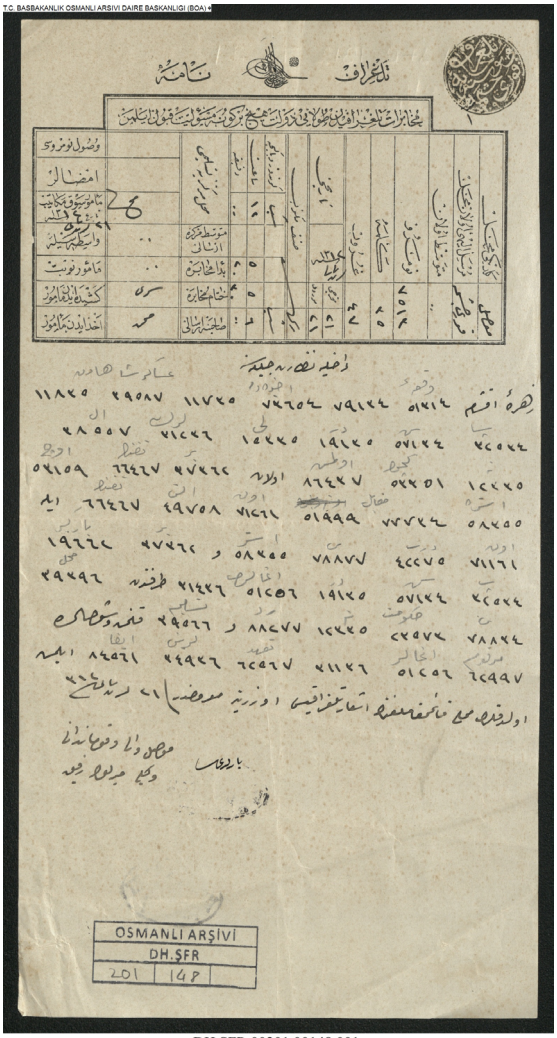

DH.ŞFR.00201.00148.001

27 جەمادی کۆتایی 1314 (٣ کانوونی یەکەم (١٨٩٦	00201.00148	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە رووداوی ئـەم دواییـە، پشـدەریەکان ئـەوەی لـە سـەربازی شـاهانە دەسـتییان کەوتبـوو، لـە بەرامبـەر تفەنگێـك و ٣ ئێسـتر، ئاغاکانـی پشـدەر ١٦ تفەنـگ، ١٤ ئێسـتر و بارگیرێکیـان رادەسـتی حکوومـەت کـردووە، جگـە لەمـە ئاغاکانـی ناوهاتـوو بەڵێنیـان لـێ وەرگیـراوە، تەلەگرافنامـەی قائیمقامیـەت راگەیەنـدراوە.
وەکیلی قوماندان و والی موسڵ میری لیوا رەفیق

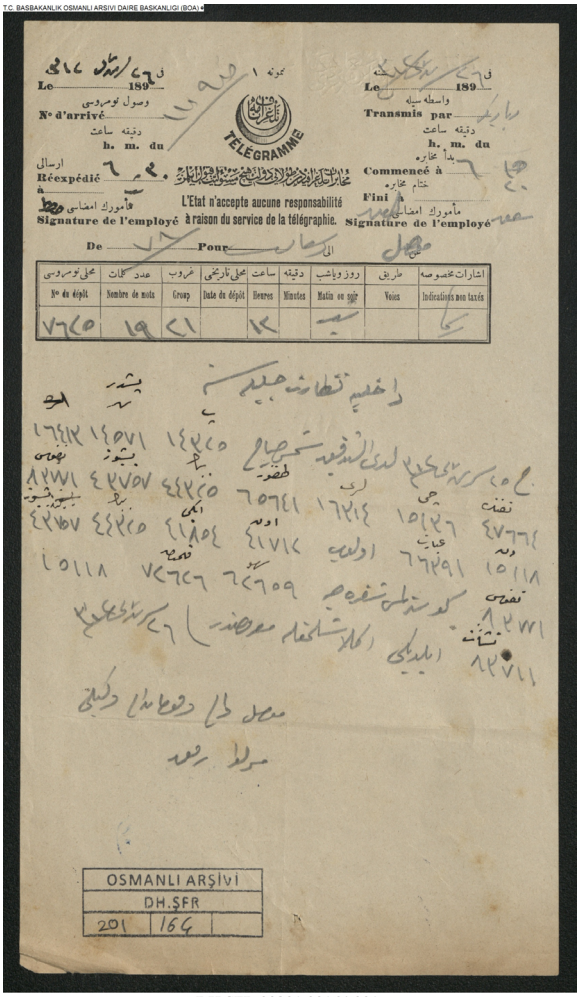

DH.ŞFR.00201.00164.001

3 ڕەجەب 1314 (٨ کانوونی ١٨٩٦)	00201.00164	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
لـە کاتـی ووردبینـی کـردن لـە تفەنگچیەکانـی پشـدەر، روون بۆتـەوە لـە ٩٥٠٠ کـەس پێـك دێـن، کەچـی ١٢٥٠٠ کـەس نیشـان دراوە، بـەڵام دەرکەوتـووە لـە قەڵـەم هەڵـەی تێـدا کـراوە و بـەم شـێوەیە نیشـان دراوە.
وەکیلی والی و قوماندانی موسڵ میری لیوا رەفیق

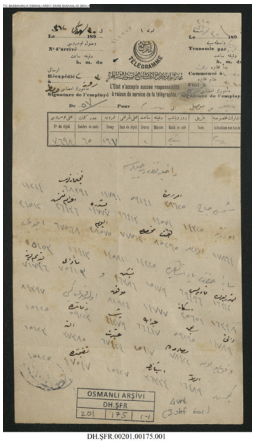
DH.ŞFR.00201.00175.001

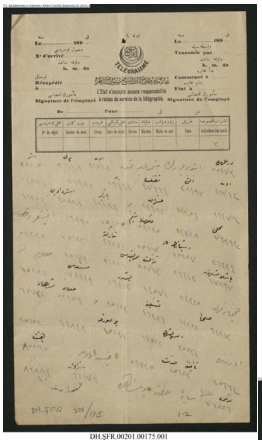
DH.ŞFR.00201.00175.001

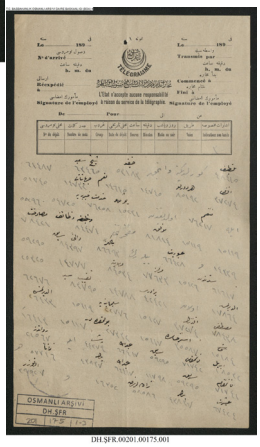
DH.ŞFR.00201.00175.001

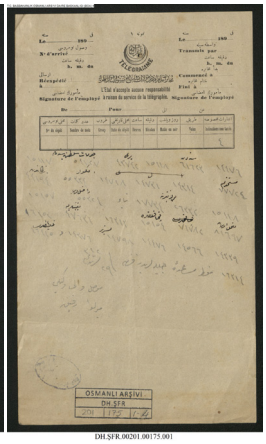
DH.ŞFR.00201.00175.001

DH.ŞFR	00201.00175	6 ڕەجەب 1314 (١١ کانوونی یەکەم ١٨٩٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
لەسەر فەرمانی پاشا ئەمڕۆ دەستەی تایبەتی گەیشتۆتە پشدەر، لە شوێنە کۆنەکانیان نیشتەجێ کراون و لە ڕێکخستنیان سەرکەوتوو بوونە، ئەم ڕووبەڕووبوونەوەی کە لە سەردەمی عەبدوڵڵا پاشا والی پێشوو ڕوویداوە، لەلایەن عەشیرەتەوە کەلوپەل تاڵان کراوە، بۆ قەرەبووکردنەوەی، تا ئێستا ١٧ ئێستر و ١٦ تفەنگ و ماینێک و بارگیرێک گەڕێندراوەتەوە و ڕادەستی حکوومەتی ناوەخۆ کراوە، هەروەها ئەم کەلوپەلانەی کە ماوەتەوەش ڕادەستییان نەکردووە، ئەمانیش جێبەجێ دەکرێت، مەسەلەی پشدەر بە سوڵح هێور بکرێنەوە و نیشتەجێ بکرێن، هەروەها دەستەی ناوبراویش لەسەر سنوور ئاسایشی بەرقەرار کردووە، بۆیە پاداشت کراون، بەڵام حەفید شێخ سەعید ئەفەندی بە هەموو شێوەیەك تێگەیشتوو و لەم کارە باشەدا سەرکەوتوو بووە، ئەرکەکانی بە کارێکی دڵسۆزانە و دیلایەتی زانیوە، تەنیا کە والی پێشوو بووە، براکەی نەقیب سەید مستەفا ئەفەندی هێناوەتە مەرکەزی ویلایەت، دواتر لە سلێمانی وەریگرتووە، عەبدوڵڵا پاشا قائیمقامی پێشووی هەولێر لەگەڵ عەبدوڵڵا بەگ قائیمقامی پێشووی ڕواندز، لە بەگزادەکانی عەشیرەتن و ماوەی ٣٠ ساڵە خزمەتی حکوومەت دەکەن، ئەمەکداریان بەرچاوە و ڕێگەی بە قەچاغچیەکان نەداوە، بۆ ڕێزگرتنیان داوای هاوکاری دەکرێت.
میری لیوا ڕەفیق وەکیلی والی موسڵ

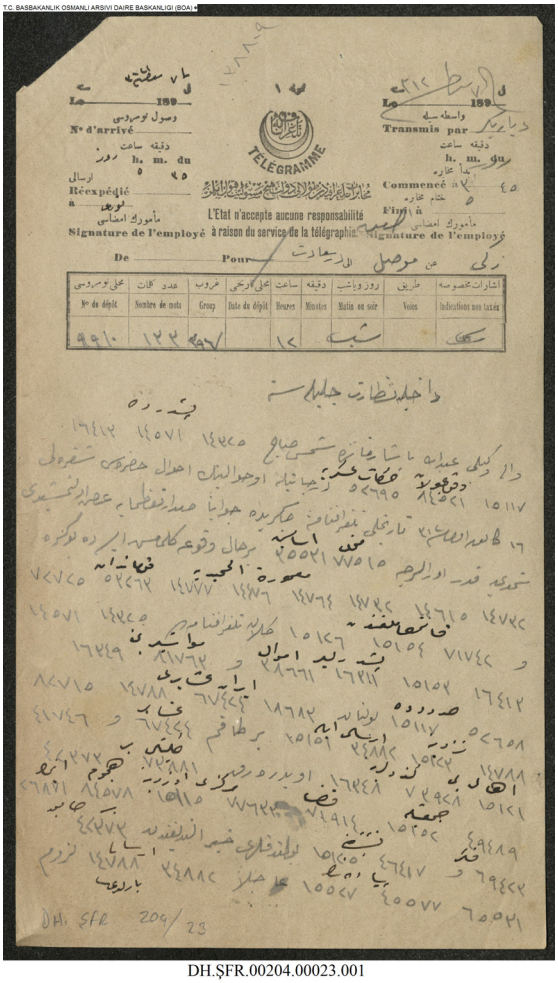

DH.ŞFR.00204.00023.001

17 ڕەمەزان 1314 (١٩ شوبات ١٨٩٧)	00204.00023	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لەسەر ئەم جموجۆلە سەربازیانەی لە سەردەمی والی وەکیل عەبدوڵڵا پاشا لە پشدەر ئەنجام دراوە، تەلەگرافنامەی بە شیفرە لە مێژووی ١٦ کانوونی یەکەم ١٣١٢ دراوەتە پەیوەندیداری سەدارەت، دەردەکەوێت تا ئێستا ئاسایش تێکنەچووە، بەڵام ئەمجارە لە قوماندان و قائیمقامیەتی مەعمورەی حەمیدیە تەلەگرافنامە هاتووە، پشدەریەکان کەلوپەل و ئاژەڵەکانیان، کە لە سنوورە بردوویانەتە لای عەشیرەتەکانی ئێران، تاقمێك عەشیرەت و دانیشتوانیان بۆ لای خۆیان راکێشاوە و وەکو خۆیان لێ کردووە، بیرۆکەی ئەوەیان هەیە بە کۆمەڵ هێرش بکەنە سەر مەرکەزی قەزا، بە هاتنی ئەم هەواڵە پێویستە تابوورێکی پیادە بە پەلە ڕەوانی ناوچەکە بکرێت.

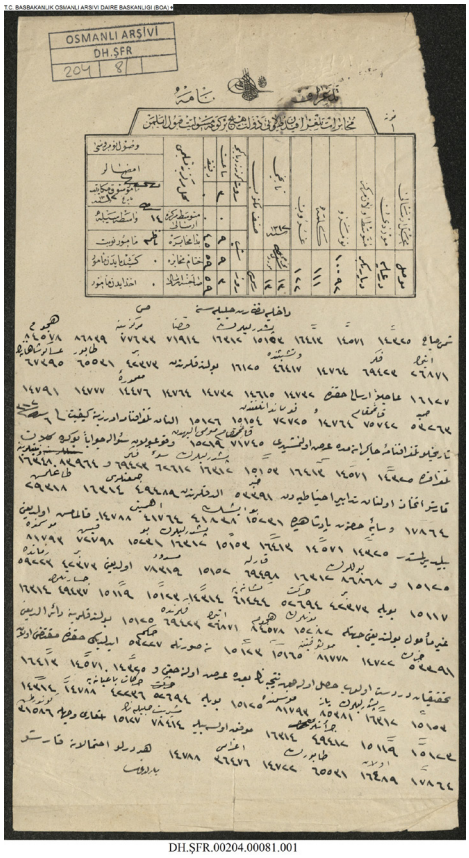

DH.ŞFR.00204.00081.001

DH.ŞFR	00204.00081	24 رەمەزان 1314 (٢٦ شوبات ١٨٩٧)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

پشـدەریەکان نییەتـی ئەوەیـان هەیـە و دەستپێشـخەری دەکـەن تـا هێـرش بکەنـە سـەر مەرکـەزی قـەزا، بۆیـە بـە پەلـە تابورێکـی سـەربازی شـاهانە ڕەوان بکرێـت، بـۆ ئەمـەش تەلەگرافنامـە لـە قوماندانیـەت و قائیمقامیەتـی مەعمـورەی حەمیدیـە وەرگیـراوە، لـە مێـژووی ٦ شـوبات ١٣١٢ تەلەگرافنامـەی بەندەمـان ڕاگەیەنـدراوە، لـەم پرسـیارەی کـە قائیمقامـی ناوبـراو کردوویەتـی، لـە وەڵامـدا تەلەگرافنامـە هاتـووە، ئـەم ئامادەکارییـە یەدەگیـەی کـە لـە بەرامبـەر بیرۆکـەی خراپـی پشـدەریەکان کـراوە، پشـدەریەکان هەواڵیـان بـۆ ڕۆیشـتووە، بۆیـە کۆمەڵەکەیـان پەرشـوبڵاوبۆتەوە، جەنابـی پاشـاش ڕایگەیانـدوە، ئـەم کارە گرنگـی خـۆی نەمـاوە، چونکـە ئـەم زسـتانە ڕێـگاکان بـە بەفـر داپـۆشراوە و پشـدەریەکان ناتوانـن جولـە بکـەن، بـەڵام هـەر کاتێـك هـەواڵ بێـت کـە ئەمانـە بیرۆکـە هێرشـیان هەیـە، ئـەوا لێکۆڵینـەوە بکرێـت و ئەنجامەکـەی ڕابگەیەندرێـت، لـە ڕاسـتیدا پشـدەریەکان لـە وەرزی هاوینـدا بوێـری ئـەم جولـە نەشـیاوانە دەکـەن، لـە موشـیرەتی شـکۆدار ئـەم تابـوورەی ڕەوان کرابـوو، بەرامبـەر هـەر ئەگەرێـك ڕەوانـی شـوێنی مەبەسـت بکرێـت.

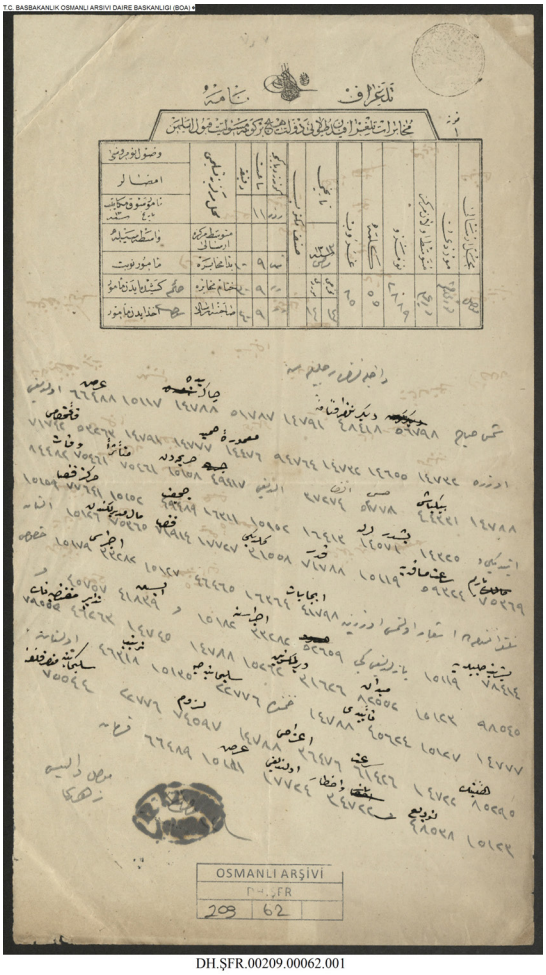

DH.ŞFR.00209.00062.001

DH.ŞFR	00209.00062	24 زیلحیجه 1314 (٢٦ مایس ١٨٩٧)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
بینباشـی حەسـەن ئەفەنـدی قائیمقامـی مەعمـورەی حەمیدیـە بەهـۆی برینەکەیـەوە کۆچـی دوایـی کـردووە، هەروەهـا لەگـەڵ پشـدەریەکان کۆمەڵەکـە لـە دووری نیـو کاتژمێـر هاتۆتـە مەرکـەزی قـەزا، لـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە لـە بەرێوەبـەری دارایـی وەرگیـراوە، بـۆ جێبەجـێ کردنـی مامەڵەکـە لـە موشـیرەتی شـکۆدار نـووسراو کـراوە، بـۆ رێگـە نـەدان بـە سـەرپێچی، ئامـادەکاری پێویسـت رێـك بخرێـت و دەسـتەیەکیش لـە سـلێمانی رێکخـراوە، بـە پەلـە رەوان بکرێـت، ئەمـەش لـە موتەسـەرفی سـلێمانی راگەیەنـدراوە و ئـاگاداری رەوان کـراوە.
زوهدی والی موسڵ

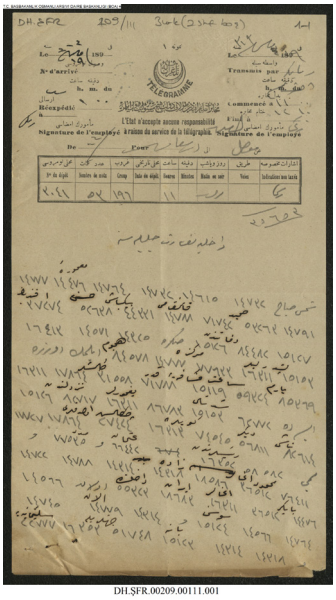
DH.ŞFR.00209.00111.001

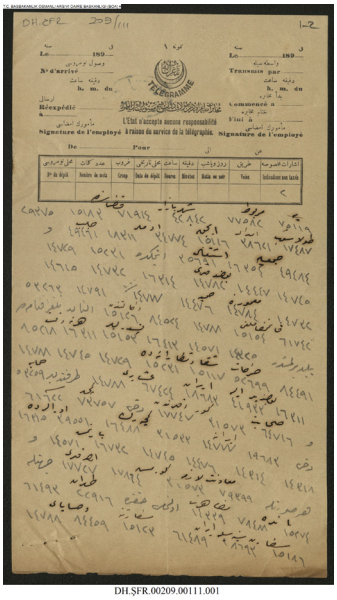
DH.ŞFR.00209.00111.001

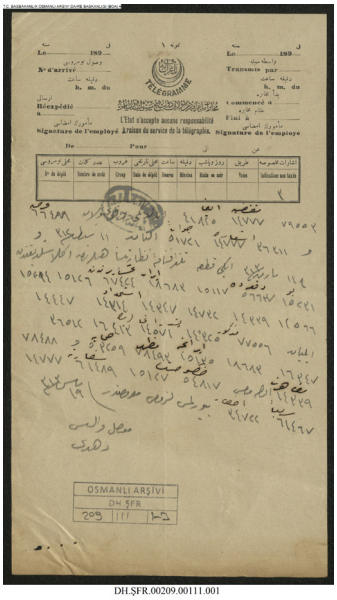
DH.ŞFR.00209.00111.001

DH.ŞFR	00209.00111	29 زیلحیجە 1314 (٣١ مایس ١٨٩٧)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

دوای مردنی بینباشی حەسەن ئەفەندی قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە، پشدەریەکان نیازیان هەیە هێرش بکەنە سەر مەرکەز و نیو کاتژمێر نزیك بوونەتەوە، بەڵام بەهۆی چڕی بارانەوە بۆ گوندەکانی تر ڕۆیشتوون، لە سەرۆکەکانیان عوسمان و مەدەد و مەحمود ئاغا زادە بابەکر ئاغا لە سوسنی و ئالان و بانەی سەر بە قەزای شارباژێر سوراونەتەوە، بۆ هاوکاری سەرقاڵی هێنان و کۆکردنەوەی پیاون، ئەم تەلەگرافنامەیەی کە لە وەکالەتی قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە وەرگیراوە، تێیدا ئاماژەی پێکردووە، هەر کاتێك پشدەریەکان بە کاری سەرپێچی خەریك بن، لەلایەن عەشیرەتەکانی ئێران پارێزگاریان لێکراوە و خۆیان بە خاوەن زانیوە، ساڵی ڕابردوو چوونەتە ئێران و لەوێ هاوکاری پێویست کراون، بۆ ئەوەی لە پر یاخیبوون ڕوونەدات، ئامۆژگاری دراوەتە باڵیۆزخانەی ئێران و باڵیۆزخانەی تەهران، لە وەڵامی ڕاگەیاندن و ئاماژەوە، لە مێژووی ١١ شوبات ١٣١٢ و ١١ مارت ١٣١٣ دوو پارچە تەلەگرافنامە لە پەیوەندیداری نەزارەت دەرچووە، ئەمجارەش ئاغاکانی پشدەر داوای هاوکاریان لە عەشیرەتەکانی ئێران کردووە، بۆیە لەلایەن ئێرانەوە هاوکاری نەکرێن و پارێزگاریان لێ نەکرێت، حکوومەت ئاگاداری بە پەلەی داوەتە باڵیۆزخانە.

زوهدی والی موسڵ

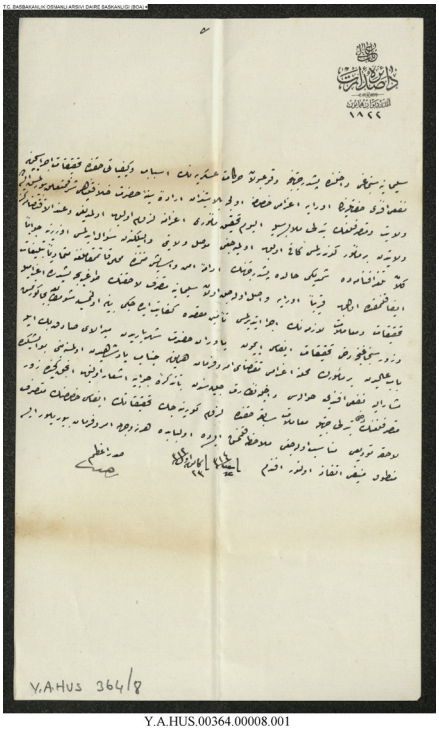

Y.A.HUS.00364.00008.001

Y.A.HUS	00364.00008	کۆتایی شەعبان 1314 (٢ شوبات ١٨٩٧)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
١٨٢٢

لێکۆڵینەوە لەسەر هۆکاری ئەنجام دان و چۆنیەتی ئەم پرۆسە سەربازییە بکرێت، کە لە پشدەری سەر بە سانجەقی سلێمانی کراوە، بۆ ئەم ئەرکەش جەنابی نەفعی ئەفەندی ئەرکی پێدراوە، سەرەتا جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت بە فەرمانی پاشا رەزامەندی لەسەر داوە، بەڵام لەبەر ئەوەی موتەسەرفی ویلایەت گۆڕاوە، پرسیار بکرێت ئاخۆ ئەمرۆ فەرمانبەری لێکۆڵینەوە پێویست دەکات بچێتە شوێنەکە یاخود نا؟، دواتر لە والی ویلایەتی موسڵ پرسیار کراوە، ئاخۆ تەنیا یەك فەرمانبەر لە مەرکەزی ویلایەت بچێتە شوێنەکە یاخود نا؟، لە وەڵامدا تەلەگرافنامە هاتووە، لەبەر تێکچوونی ئەمنیەت و ئاسایشی پشدەر، بەردەوام ئاگاداری دەدرێتە قائیمقامیەت، بەم نزیکانەش موتەسەرفی سلێمانی دەچێتە ناوچەکە، لەگەڵ گەیشتنی ناوبراو لێکۆڵینەوە و مامەڵەی پێویست ئەنجام دەدرێت، بەم راگەیەندراوە بۆ لێکۆڵینەوە لە سانجەقی زوریش، میری ئاڵای سادق بەگ لەگەڵ فەرمانبەرێکی بابی عالی بۆ ناوچەکە دەچن، بە بریار و فەرمانی جەنابی پاشای هومایۆن ئەم کارە حەواڵەی نەفعی ئەفەندی کراوە، ئەمەش بە نووسراوی نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار وەڵامەکە راگەیەندراوە، بەڵام لە رۆژانی رابردوو لە بارەی پیاوانی موتەسەرفی زور بە گونجاو زانراوە لێکۆڵینەوە ئەنجام بدرێت، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان چی بێت ئەو جێبەجێ دەکرێت.
سەدری ئەعزەم

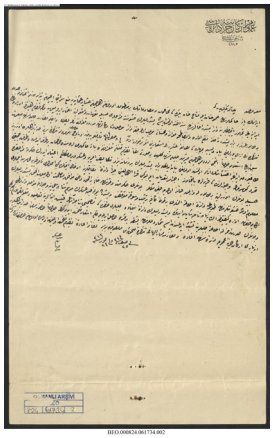

BEO.000824.061734.002

BEO	000824.061734	25 سەفەر 1314 (٥ ئۆغستۆس ١٨٩٦)

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
١١١٥
راگەیەندراوی بەندەیە
لـە نێـوان حاکمەکانـی بانـەی ئێـران حەمـۆ خـان و فەتـاح خـان رووبەرووبوونـەوە و دوژمنایەتـی هەیـە، بـۆ ئـەوەی عەشـیرەتی عوسـمانی تێکەڵـی ئـەم کارە نەبـن، بـە بریـار و فەرمانـی هومایـۆن ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، بـۆ ئـەوەی سـەرپێچی سـەر سـنووری ئێرانیـش نەکـەن، بەڵێـن لـە ئاغاکانـی پشـدەر وەرگیـراوە، بـەڵام پشـدەریەکان کەللـە رەقـن و بـە گوێـرەی مەزاجیـان رەفتـار دەکـەن، بۆیـە بەڵێنەکانیـان جێگـەی متمانـە نییـە، دەسـتەی قـەزای مەرگـە لەگـەڵ تابوورێکـی سـەرباز بگوازرێتـەوە نـاو پشـدەر، ئەمـەش بـۆ بەرقەراربوونـی ئاسـایش سـوودی دەبێـت، لـە وەکالەتـی والـی موسـڵ تەلەگرافنامـە هاتـووە، هاوپێـچ نـووسراوی بـە بریـار لـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار نێـردراوە، لەگـەڵ راگەیەنـدراوی عالـی ئـەم بابەتـە خوێندنـەوەی سـەربازی بـۆ کـراوە و ئاماژەکـەی لـە مێـژووی ٨ سـەفەر ١٣١٤ ژمـارە ٧١٣ ی نـوسراوی تایبەتـی سـەدری ئەعزەمـی پەیوەندیـداری سـەدارەت هاتـووە و لـە وەڵامـی ئـەم پرسـیارەی کـە پێشـووتر کـراوە، تەلەگرافنامـە لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆداروەرگیراوە و وێنەیەکـی پێشـکەش کـراوە، لـە نێـوان حاکمەکانـی بانـە دوژمنایەتیەکـە بـەلاوە نـراوە و کۆتایـی پێهاتـووە، هەروەهـا هـەردوولا کۆمەڵەکەیـان پەرشـوبڵاوبۆتەوە، لـە ئێرانیـش سـەرپێچی کۆتایـی پـێ هاتـووە، بـەم راگەیەنـدراوە پشـدەریەکان ماوەیەکـە تەکالیفـی میـری و سـەربازیان نـەداوە، کاتێـك حکوومـەت داوایـان لـێ دەکات ئەمانـە یاخـی دەبـن، هەروەهـا هێـرش دەکەنـە سـەر گوندەکانـی دەورووبـەر، جگـە لەمـە بـە زۆری و بـە ناچـاری دانیشـتوانی گونـدەکان بـۆ نـاو کارە پیسـەکانی خۆیـان راکێـش دەکـەن، بەهـۆی کارە سـەرپێچیەکانیان، ئەمانـە بـە تابوورێـك راسـتەرێگا نابـن و نابـێ لـە حکوومـەت و هێـز بـێ بـەش بکرێـن و ئـاوا بەجـێ بهێڵدرێـن، بـەڵام خورەوشـتی پشـدەریەکان دیـار و ئاشـکرایە، کـە کەللـە رەقـن، بـۆ ملکـەچ پـێ کردنـی ئەمانـە هێزێکـی تـەواو رێـك بخرێـت و رەوان بکرێـت، لەلایەکـی تـر ئـەم سـەربازەی کـە لـە پشـدەرە لـە وەرزی زسـتاندا پەیوەندییـان بـە سـلێمانی و دەورووبـەری نامێنێـت، بـۆ ئـەوەی پشـدەریەکان بـە ئیـدارەوە ببەسـترێنەوە دەبـێ لـە سـەرەتای زسـتاندا کارەکان جێبەجـێ بکرێـت، ئەگـەر بێتـو دەسـتپێشـغەری نەکرێـت لـە ملکـەچ پێکردنـی ئەمانـە، ئـەوا لـە خۆباییبوونیـان زیاتـر هیـچ بەرووبوومێکـی نابێـت، لـەم وەڵامـەی کـە لـە ئاماژەکـە هاتـووە نـووسراو بـۆ جەنابـی پاشـا کـراوە و لـە فەرمانگـەی ئەرکانـی جەنگـی گشـتی گفتوگـۆی لەسـەر کـراوە، هەروەهـا نـووسراوی نەزارەتـی ناوهاتـوو هاتـووە و هاوپێـچ گەرێندراوەتـەوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.
رزا سەر عەسکەر

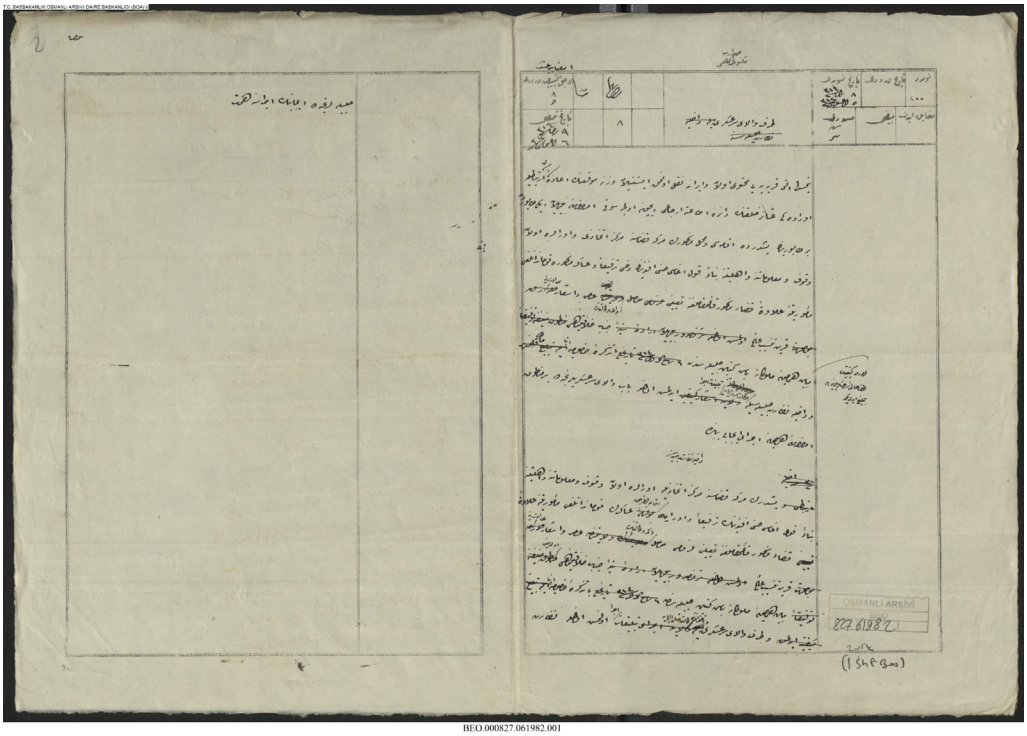

9 رەبیعی یەکەم 1314 (١٨ ئۆغستۆس ١٨٩٦)	000827.061982	BEO

بۆ لایەنی واڵای سەر عەسکەر
ناوچـەی وەزنـە کـە ٧٦ گونـد لـە خـۆ دەگرێـت، داواکـراوە بـە ئێـران ببەسـترێتەوە، بـە گەرانـەوە و بەسـتنەوەی ئـەم گوندانـە، هەروەهـا بـۆ ئـەوەی عەشـیرەتەکانی ئـەم ناوچەیـە ملکـەچ بکرێنـەوە و بریـار و فەرمـان پێویسـتە، جگـە لەمـە تابوورێـك لـە پشـدەر نیشـتەجێ بکرێـت و ناوچـەی ناوهاتـوو بکرێتـە مەرکـەزی قـەزای مەرگـە، بەهـۆی گرنگـی و سـتراتیژیەتی ناوچەکـە حوسـنی ئەفەنـدی ئاغـای قـۆڵ بـە قوماندانیەتـی سـەربازی ناوهاتـوو، لـە قائیمقامیەتـی ناوهاتـوو دامەزرێـت، لـە وەکالەتـی والـی موسـڵ راگەیەنـدراوە و ئامـاژەی پێکـراوە، جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە لایەنـی سەرعەسـکەری راگەیانـدووە، بـە نـووسراوی تایبەتـی مابەینـی هومایۆنـی بـاش کیتابەتـی شـکۆدار راگەیەنـدراوە و ئـاگاداری دراوەتـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار و وەکالەتـی ناوهاتـوو، لـە والای سـەر عەسـکەریش بـە نـووسراو بریـار و فەرمانـی هومایـۆن دەرچـووە.

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
پشـدەر وەکـو مەرکـەزی قـەزای مەرگـە هەڵبژێـردراوە، ئـەم گرنگیـەی کـە ناوچـەی ناوهاتـوو هەیەتـی، ئاغـای قـۆڵ حوسـنی ئەفەنـدی بـە بەرزکردنـەوەی پلەکـەی، لـەوێ نیشـتەجێ بێـت و بـە پلـەی قوماندانیەتـی سـەربازی وەکـو قائیمقـام لـە ناوچەکـە دامەزرێـت، لـە وەکالەتـی والـی موسـڵ ئامـاژەی پێکـراوە و راگەیەنـدراوە، جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت رەزامەنـدی نیشـان داوە، لـە مابەینـی هومایۆنـی ملوکانـەی بـاش کیتابەتـی شـکۆداریش، بـە نـووسراوی تایبـەت و تەلەگرافنامـە، بـە لایەنـی والای سـەر عەسـکەری ویلایەتـی ناوهاتـوو ئـاگاداری نێـردراوە، لـە نەزارەتـی شـکۆدار هیممـەت بکرێـت لـە جێبەجـێ کردنـی.

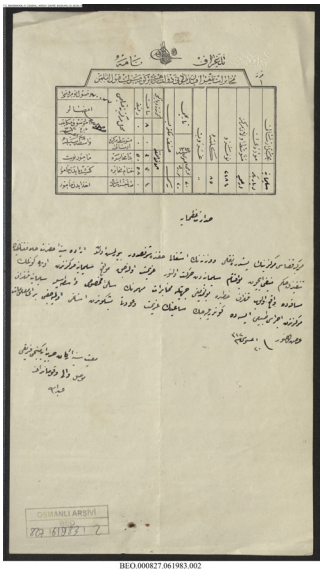
BEO.000827.061983.002

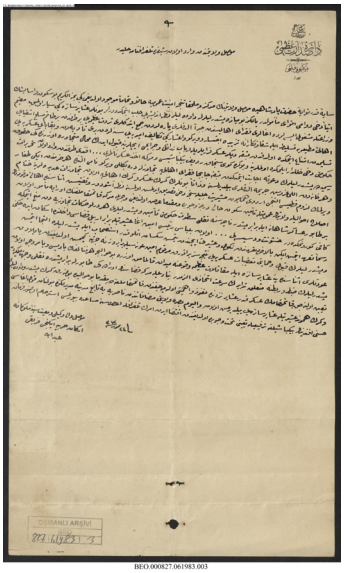
BEO.000827.061983.003

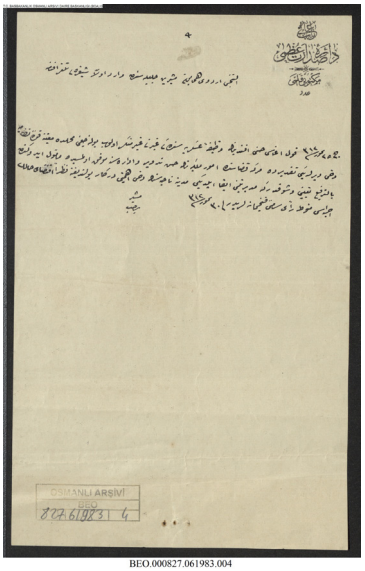
BEO.000827.061983.004

BEO	000827.061983	23 ڕەبیعی یەکەم 1314 (١ ئەیلوول ١٨٩٦)

بۆ پەیوەندیداری سەدارەت
بـۆ گواسـتنەوەی مەرکـەزی قـەزای مەرگـە بـۆ پشـدەر و لـە بـارەی داگیرکردنـی وەزنـە، فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت دەرچـووە، بـۆ جێبەجـێ کردنـی حوکمەکـەش، ئـەم ئێوارەیـە لـە سـلێمانی جولـە دەکرێـت، ئـەم شـوێنانەی بـۆی دەڕۆن، ١٠ ڕۆژ لـە مەرکـەزی سـلێمانی دوورە، هێڵـی تەلەگرافیـش نییـە، بۆیـە هەواڵـی گرنـگ بـە سـاعی تایبـەت دەنێردرێـت و لـە مەرکـەزی تەلەگرافـی سـلێمانی جێبەجـێ دەکرێـت، ئـەم سـاعیەی کـە ڕەوان دەکرێـت، ٥ ڕۆژی پـێ دەچێـت، تـا دەگاتـە شـوێنی مەبەسـت.
ئەرکانی جەنگی فەریقی دووەم عەبدوڵڵا قوماندان و والی موسڵ

BEO	000827.061983	2 ڕەبیعی یەکەم 1314 (١١ ئۆغستۆس ١٨٩٦)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پیرۆز
قەڵەمی تۆمار
تەلەگرافنامـەی بـە شـیفرە لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆدار هاتـووە، ئاغـای قـۆڵ حوسـنی ئەفەنـدی لـە ئەرکـی سـەربازی کاری دلێرانـەی بیـراوە و ئینـکاری لـێ ناکرێـت، ئەگـەر ئـەم شـوێنەی کـە ئـەو لێـی بێـت و ئـەم هێـزە نیزامیـە لـەلای ئـەو بێـت، دڵنیایـن لـە قـەزای مەرگـە کاروبـاری مولکیـە بـە باشـی بەڕێـوە دەبردرێـت، بۆیـە بـە بەرزکردنـەوەی پلەکـەی دابەزرێـت، لـە ناحیـەی مەدینـە بەڕێوەبەرایەتـی کـردووە، کارەکانـی بیـراوە، بـەم تێروانینـە مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت.

BEO	000827.061983	25 سەفەر 1314 (٥ ئۆغستۆس ١٨٩٦)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پایەبەرز
مەکتوبی قەڵەم
وێنەی ئەم تەلەگرافنامە بە شیفرەیە کە لە ویلایەتی موسڵ هاتووە
لـە سـایەی جەنابـی پاشـاوە ئەمنیەتـی گشـتی ویلایەتـی موسـڵ و مەرکـەز و پاشـکۆکانی بەرقـەرار بـووە، ئـەم ئاسـایش و هێوریـەی کـە هەیـە، پێویسـتە بـەردەوام بێـت، بـەڵام ئەگـەر سـەیری جموجۆڵـی پشـدەریەکان و داودیـەکان بکرێـت، ئـەوا جێگـەی ئەندیشـەیە، ئەمانـە وەکـو گشـت عەشـیرەتە کۆچەرییـەکان کۆچـەری نیـن، ئەگەرچـی نیشـتەجێن و بـە کشـتوکاڵەوە سـەرقاڵن، بـەڵام ئاغاکانیـان بـە زۆری پارەیـان لـە دانیشـتوانی هـەژار وەرگرتـووە، جگـە لـەم سـەروەت و سـامانەی کۆیـان کردۆتـەوە، تاقمێـك چەتـەی چەکداریـان لـە دەوروبـەری خۆیـان دانـاوە، پەلامـاری دانیشـتوانی گوێرایـەڵ دەدەن، بوێـری دەکـەن کاری سـەرپێچی ئەنجـام بـدەن، چەنـد ساڵیشـە تەکالیفـی میـری و دە یـەك و باجیـان نـەداوە و پاشـکۆی سـەربازیان رادەسـت نەکـردووە، هـاوکاری سـەربازی هەڵاتـوو دەکـەن، لـە ناویـان سـەربازی هەڵاتـوو و تاوانبـار هەیـە و حەشـاریان دەدەن، بەمـەش مافـی حکوومـەت و خەڵـك پێشـێل دەکـەن، ئەمجـارە نـووسراوی فەرمـی لەلایـەن بینباشـی رەدیفـی کـۆی سـانجەق و نـازری وەرگرتنـی سـەربازی مەرگـە ..... ئەفەنـدی هاتـووە، دوای ئـەوەی پشـدەریەکان بـە دوای ئـەم بانگـەوازە نەکەوتـوون، سـەرپێچی دەکەنـە سـەر دانیشـتوان و بـە نـاوی باجـی دەرەبەگایەتـی بـاج لـە خەڵـك وەردەگـرن، لـە هـەر خەرمانێـك دوو تەغـار و لـە هـەر خانەیـەك ٥٠ قـوروش وەردەگـرن، بۆیـە بـە رێگـەی سـەرباز سـەرپێچیەکانیان بـۆ سـەر دانیشـتوان کۆتایـی پـێ بێـت، بریـار لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆدار پەسـەند کـراوە، بـەم تێروانینـە لـە کاتـی پشـکنین و چاودێـری بارودۆخـی دانیشـتوانی ناوهاتوو چـاك بکرێـت و بـە گشـتی هێـوری بـۆ ویلایـەت بگەرێندرێتـەوە، بـەم راگەیەنـدراوە قائیمقامیەتـی مەرگـە لەگـەڵ تابوورێکـی سـەربازی شـاهانە بـۆ ناحیـەی پشـدەر بگوازرێتـەوە، بەمـەش بـۆ حکوومـەت دەبێتـە دڵنیایـی، هەروەهـا بـۆ ئـەوەی رێگـە لـە هەمـوو سـەرپێچی پشـدەریەکان بگیرێـت، ئەمیـن ئاغـا کەللـە رەق و فێڵبـاز ..... سـەرۆکی بلبـاس لەگـەڵ عەشـیرەتەکەی بەیەکـەوە لـە نـاو قـەزای هەولێـر نیشـتەجێ دەکرێـت، بـۆ ئەمـەش بەڵێنـی داوە، بـەڵام دوا جـار نکۆڵـی لـە بەڵێنەکـەی کـردووە و لـە نـاو عەشـیرەتەکەی نزیکـەی ٧٠-٨٠ سـوارەی هێنـاوە و چۆتـە پـاڵ پشـدەریەکان، پشـدەریەکانیش قەبوڵیـان کـردووە و پارێزگاریـان لـێ کـردووە، ناوبـراو لەگـەڵ هاوەڵانـی ئەمیـن چۆتـە لای وەزنـە، بـۆ ئـەوەی ئـەم کاتـەی کـە لـە گەرمیـان دەگەرێنـەوە، دووبـارە لەگـەڵ عەشـیرەتەکان شەروشـۆری گـەورە روونـەدات، رێگـە نەدرێـت پشـدەریەکان لـەم نـاوە سـەرپێچی و ئامـادەکاری بکـەن، ئـەم تابـورەی لـە قـەزای مەرگەیـە بگوازرێتـەوە پشـدەر، لەلایەنـی مولکیـەش قائیمقامێـك دابمەزرێـت، چ بـۆ پشـدەریەکان و داودیـەکان، چ لەگـەڵ عەشـیرەتی هەمەوەنـد، حوسـنی ئەفەنـدی لـەم نـاوە قائیمقامیەتـی کـردووە، ئەمـرۆ ئاغـای قـۆڵ لـە بەرێوەبەرایەتـی مەدینـەی سـەر بـە ناسریـەی ویلایەتـی بەسرایـە، پلەکـەی بـۆ بینباشـی بـەرز بکرێتـەوە و لـە ناوچـەی ناوهاتـوو دابمەزرێـت، فەرمانەکـە بـە تەلەگـراف رەوان بکرێـت.
فەریقی دووەمی ئەرکانی جەنگی عەبدوڵڵا وەکیلی والی موسڵ

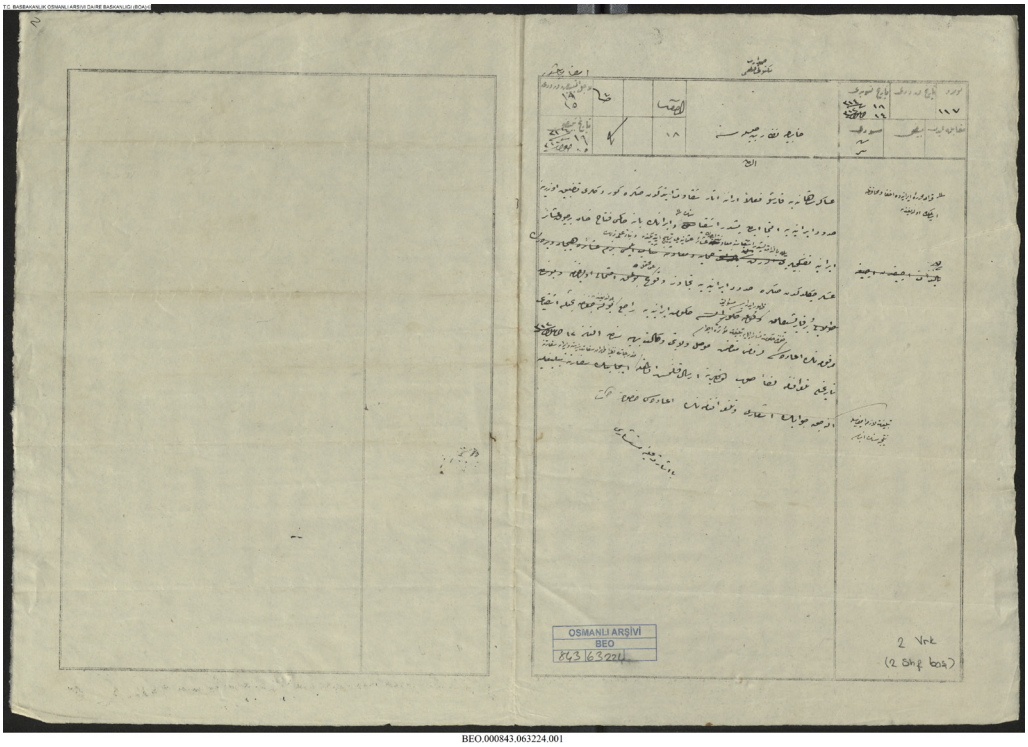

BEO.000843.063224.001

BEO	000843.063224	**18 ڕەبیعی کۆتایی 1314 (٢٦ ئەیلوول ١٨٩٦)**

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار
دوای ئـەوەی چەتەکانـی پشـدەر لـە بەرامبـەر سـەربازی شـاهانە سـەرپێچیان کـردووە، هانایـان بـۆ سـنووری ئێـران بـردووە و لـە گوندەکانـی ئێـران خۆیـان شـاردۆتەوە و پارێزگاریـان لـێ دەکرێـت، هەروەهـا حاکمـی بانـە فەتـاح خـان لەگـەڵ چەندیـن تفەنگچـی عەشـیرەتی ئێـران هـاوکاری چەتەکانـی پشـدەر دەکـەن، جگـە لەمـە دوای ئـەوەی سـەربازانی عوسـمانی دەکشـێنەوە، لـە سـنووری ئێـران سـەرپێچی دەکـەن، دواتـر دەگەڕێنـەوە لای حکوومەتـی ئێـران، بـۆ ئـەوەی ئـەم چەتانـە بگەڕێندرێنـەوە ئـاگاداری کاریگـەر دراوەتـە حکوومەتـی ئێـران، لـە وەکالەتـی ویلایەتـی موسـڵ تەلەگرافنامـە لـە مێـژووی ١٢ ئەیلـوول ١٣١٢ بـۆ دەوڵـەت ڕەوان کـراوە، بـە تێروانیـن لـە بەرایيـەکان ئـاگاداری پێویسـت بدرێتـە باڵیۆزخانـەی تەهـران و باڵیۆزخانـەی ئێـران، دواتـر ئەنجامەکـەی ڕابگەیەندرێـت و تەلەگرافنامەکـەش ڕەوان بکرێتـەوە.

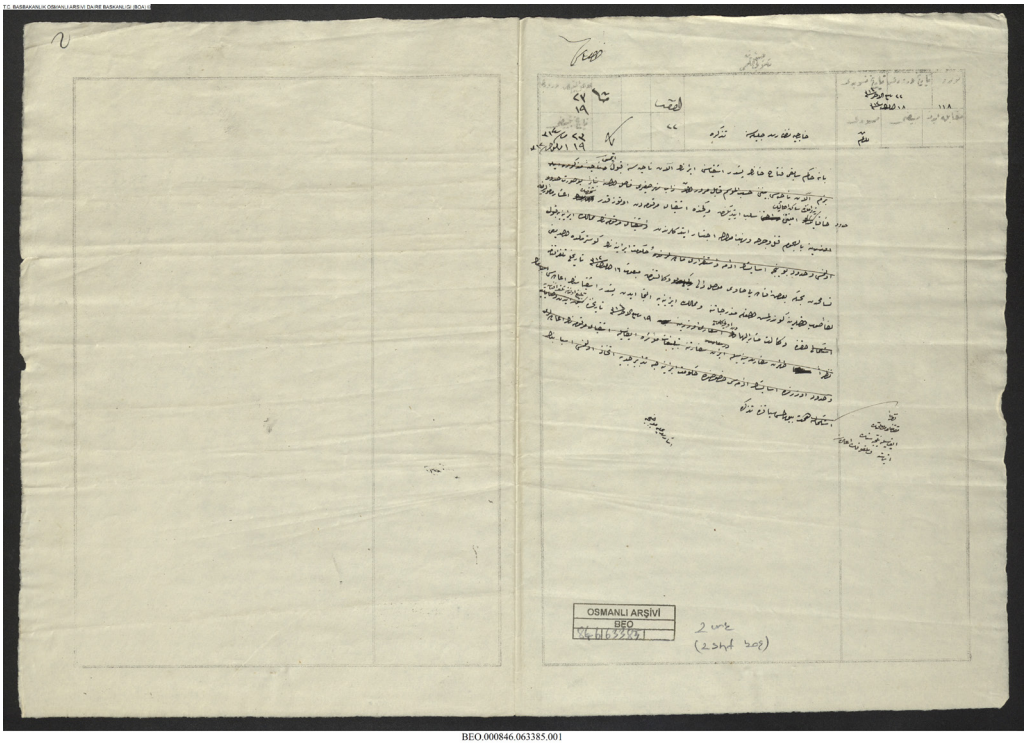

BEO.000846.063385.001

22 رەبیعی کۆتایی 1314 (٣٠ ئەیلوول ١٨٩٦)	000846.063385	**BEO**

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار
فەتـاح خـان حاکمـی پێشـووی بانـە چەتەکانـی پشـدەری لـە ناحیـەی ئالانـی ئێـران قەبـوڵ کـردووە، ئەمنیەتـی دانیشـتوانی سـەر سـنووری عوسـمانی تێکـداوە، رۆژانـی رابـردووش لـە چەتەکانـی ناوهاتـوو نزیکـەی ٣٠ کەسـی کۆکردۆتـەوە، هێرشـیان کردۆتـە سـەر فەرمانبەرانـی دە یـەك، لـە ئەنجامـدا کوشـتن و برینـدار، جگـە لەمـە کەولوپـەل تـاڵان کـراوە، کەچـی حکوومەتـی ئێـران لێیـان خۆشـبووە، تەلەگرافنامـە لـە مێـژووی ١٦ ئەیلـوول ١٣١٢ لـە وەکالەتـی والـی موسـڵ نێـردراوە، بـۆ گەرانـەوەی چەتەکانـی پشـدەر کـە بـۆ ئێـران رایانکـردووە، تەلەگرافنامـە لـە مێـژووی ١٩ رەبیعـی کۆتایـی ١٣١٤ لـە وەکالەتـی ناوهاتـوو هاتـووە، بـە تێروانیـن لـەم ئاگاداریـە مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت و ئەنجامەکـەی رابگەیەندرێـت و نووسراوەکانیـش رەوان بکرێتـەوە.

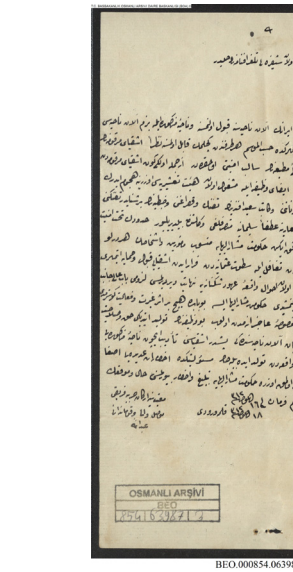

BEO.000854.063987.003

BEO	000854.063987	20 ڕەبیعی کۆتایی 1314 (٢٨ ئەیلوول ١٨٩٦)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پایەبەرز
قەڵەمی تۆمار
تەلەگرافنامەی بە شیفرەیە لە ویلایەتی موسڵ هاتووە
لەلایـەن فەتـاح خـان حاکیمـی پێشـووی بانـە، چەتەکانـی پشـدەر لـە ناحیـەی ئـالان قەبـوڵ کـراون، هەروەهـا لـە نێـوان ناحیـەی ناوهاتـوو ناحیـەی ئالانـی لای ئێمـە تەنیـا ڕووبـاری زابـی بچـووك هەیـە، ئەمانـەش بـە گوێـرەی وەرز لـە هـەر لایەکـی هاتووچـۆ گونجـاو نییـە، بـەم تێروانینـە چەتەکانـی ناوهاتـوو لـەوێ خۆیـان حەشـار دەدەن و نیشـتەجێ دەبـن، بـەم شـێوەیە ئەمنیەتـی دانیشـتوانی نـاو سـنووری خاقانـی تێـك دەدەن، یەکـەم ڕۆژ لـە چەتەکانـی ناوهاتـوو نزیکـەی ٣٠ جانـەوەر هێرشـیان کردۆتـە سـەر دەسـتەی دە یەکـی گونـدی مـوردی سـەر بـە ناحیـەی ئالانـی نـاو سـنووری ئێمـە، هێرشـەکە لـەم کاتـە بـووە، کـە ئەمانـە خەریکـی ئەرکـی خۆیـان بـوون، شـێخ ئەحمەدییـان کوشـتووە و عەبدوڵڵایـان برینـدار کـردووە، چـەك و ئاژەڵـی ناوبـراو و تفەنـگ و مایینـی کاتیـب سـەعید ئەفەنـدی و تفەنگـی شـنایدەری زەبتیەیەکیـان تـاڵان کـردووە، ئەمجـارە لەسـەر ئامـاژەی قائیمقامیەتـی شـاربازێر، لـە وەکالەتـی موتەسـەرفی سـلێمانی ڕاگەیەنـدراوە، ئەمنیـەت و ئاسایشـی سـنوور زیاتـر لـە بەرژەوەندی حکوومەتـی ئێرانـە، ئـەم فەرمانبـەر و کەسـانەی سـەر بـە حکوومەتـی ناوهاتـوون، بـە هەمـوو شـێوەیەك بەڵێـن و مافـەکان پێشـێل دەکـەن، هەمـوو ڕۆژ خۆیـان لـە گێلـی دەدەن، ئـەم چەتانـەی کـە لـە سـەڵتەنەتی عوسـمانی ڕادەکـەن، لـە نێـو پشـدەریەکان دەپارێزرێـن و حەشـار دەدرێن، بـۆ ئەوەی کۆتایـی بەم سـەرپێچی و ناجێگیر بوونی ئەمنیـەت و ئاسایشـەش بهێنرێـت، لەلایـەن بابـی عالـی چەنـد جارێـك بـە باڵیۆزخانـەی تەهـران ڕاگەیەنـدراوە، هەرچـی حکوومەتـی ناوهاتـووە هیـچ هەنگاوێکـی نەهاوێشـتووە، هەمـوو هەوڵێـك لەلایـەن حکوومەتـی ئێمـەوە دەدرێـت، گواسـتنەوەی چەتەکانیـش ئەرکـی تایبەتـی بەندەمانـە، لەلایـەن ئێرانـەوە هیـچ فەرمانبەرێکـی فەرمـی نییـە، بـۆ تەمبـێ کردنـی ئـەم چەتانـەی کـە لـە ناحیـەی ئالانـن، ناچـارم لەگـەڵ هێـزی سـەربازی سـەرقاڵی ئـەرك بـم، لـەم بەرپرسـیارێتیە ئێـران هیـچ گـوێ ناداتـە مەترسـییەکان، بـۆ ئـەم مەبەسـتە ئـاگاداری پێویسـت و ڕێنمایـی بدرێتـە حکوومەتـی ناوهاتـوو، لـە سـەر گرنگـی بابەتەکـە بوێریـم کـرد لـە ڕاگەیاندنـی، فەرمـان.
قوماندان و والی ویلایەتی موسڵ فەریقی ئەرکانی جەنگی عەبدوڵڵا

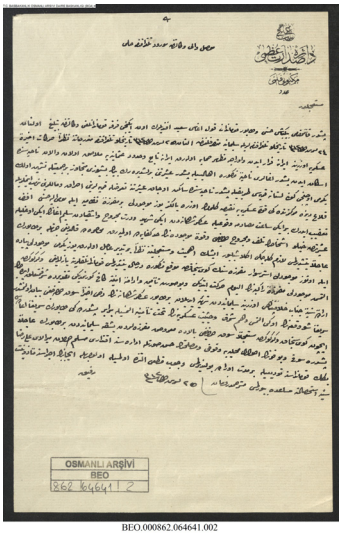

BEO.000862.064641.002

BEO	000862.064641	30 جەمادی یەکەم 1314 (٦ تشرینی دووەم ١٨٩٦)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پایەبەرز
قەڵەمی تۆمار
تەلەگرافنامە لە وەکالەتی ویلایەتی موسڵ هاتووە
بە پەلەیە

لـە وەکالەتـی قوماندانـی فرقـەی ١٢، بینباشـی حوسـنی ئەفەنـدی قائیمقامـی پشـدەر و سـەعید ئەفەنـدی قوماندانـی تابـوور ئاغـای قـۆڵ ئـاگادار کراونەتـەوە، بـە تێروانـبن لـە بەراییەکانـی تەلەگرافنامـەی ٢٤ تشرینـی یەکـەم ١٣١٢ لەگـەڵ تەلەگرافنامـەی موتەسـەرفی سـلێمانی ٢ تشرینـی یەکـەم ١٣١٢ دەرچـووە، لـە دوا جولـەدا کـە کراوەتـە سـەر سـەربازان، تاوانبـاران بـۆ ئێـران رایانکـردووە، لەوێـش پارێزگاریـان لێکـراوە، ناحیـەی ئالان کە سـەر بـە ئێرانـە و لەسـەر سـنووری عوسـمانییە، تێـدا ئاغاکانـی پشـدەر نیشـتەجێ کـراون، عەشـیرەتی پشـدەر لەگـەڵ دانیشـتوانی ناحیـەی ناوهاتـوو یەکیـان گرتـووە، زیاتـر لـە ١٥٠٠ کـەس کۆمەڵەیەکیـان پێك هێنـاوە، لـە ٢٣ی تشرینی یەکـەم بـە رێگـەی گونـدی لەسـتانە هێرشـیان کردۆتـە سـەر عەشـیرەتی ئۆجـاق و گونـدەکانیـان سـووتاندووە و کەلوپەلیـان تـاڵان کـردووە، ئـەم هێـزە سـەربازییەی کـە لـە مەرکـەزی قەلعـە دیزەیـە ژمارەکـەی تـەواو نییـە، تەنیـا حوسـنی ئەفەنـدی بـە مەفرەزەیەکـی نیزامیـەی ١٠٠ کەسـی چاودێـری کـردوون، یـەك دوو کاتژمێـر شـەڕ کـراوە، لـە سـەربازی شـاهانە ٢ شـەهید و ٤ برینـدار، لـە چەتەکانیـش ٢ کـوڕی سـەلیم ئاغـا و کۆمەڵێـك کـەس کـوژراون وبرینـدار بوونـە، لەبـەر ئـەوەی هێـزی ناوهاتـوو بـە گوێـرەی پێویسـت نییـە، بـۆ رزگار کردنـی ئەوانـەی لە کەمینـن، بـە پەلـە تابورێـك بگاتـە هیمدادیـان، بـە تێروانیـن لـە گرنگـی و پەلەیـی کارەکـە ئامـادەکاری بـە پەلـە بکرێـت ، ١٢٠ پیـادە کـە ئامـادەن لەگـەڵ مەفرەزەیەکـی ٣٠ ئێسـتر سـوار پێـك بهێنرێـت و لـە کـۆی سـانجەقەوە بـۆ شـوێنی ناوهاتـوو بـروات، لـە قوماندانـەوە نووسراوەتـەوە و لـە کەرکووکیـش ئەمـرۆ مەفـرەزەی ٦٠ سـوارە جولـەی کـردووە، بـەم شـێوەیە ئەگـەر ئـەم هێـزە بـەش نـەکات، ئـەوا بـە فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت لـە سـلێمانی تابوورێکـی سـەربازی شـاهانە بـۆ شـوێنەکە بـروات، دوای دڵنیاکردنـەوەی ئـەم تابـووریە کـە لـە پشـدەرە بـە پەلـە بگەرێتـەوە، ئـەوەی لـە کـۆی سـانجەق و کەرکووکیـش دەروات، لـە واڵا راگەیەنـدراوە و تابوورەکـەی سـلێمانیش بـە پەلـە بچێتـە پشـدەر، هەروەهـا ئـەم هێـزە بارودۆخـی ناوەخـۆ جێگیـر دەکات و کەسـێکی لێهاتـووی وەك میـری ئـاڵای عەلـی رزا بـەگ قوماندانیەتـی هێزەکـە بـکات و ماوەیـەك لـەوێ بمێنێتـەوە.
رەفیق

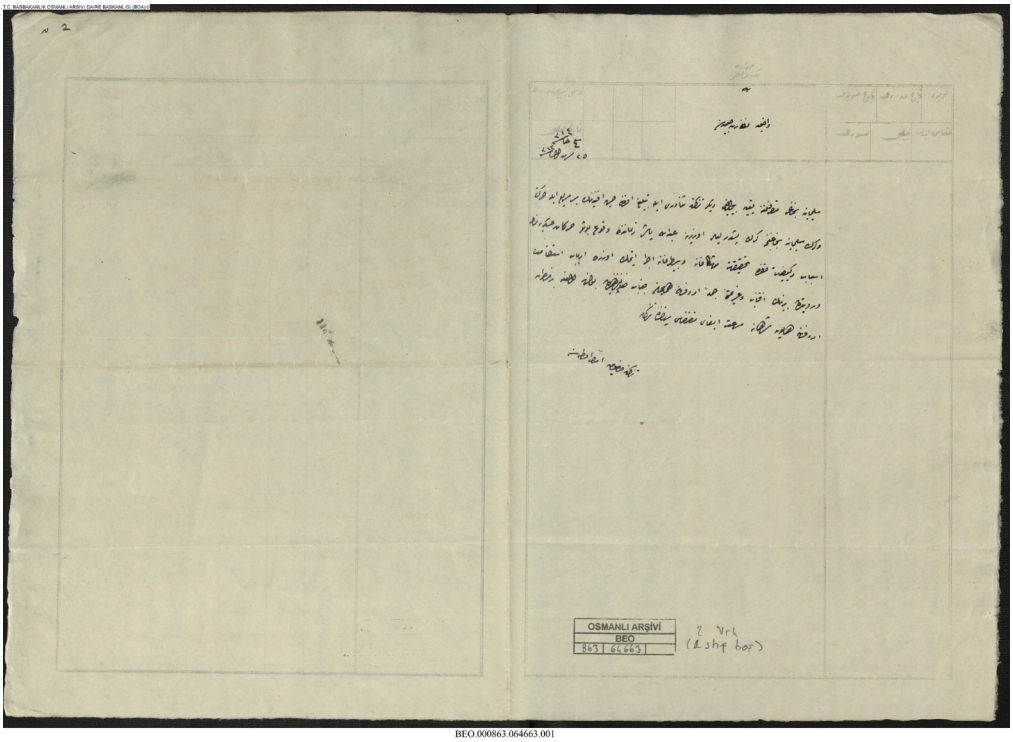

BEO.000863.064663.001

BEO	000863.064663	کۆتایی جەمادی یەکەم 1314 (٥ تشرینی دووەم ١٨٩٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

حوسێن ئەفەندی لە موتەسەرفی سانجەقی سلێمانی دامەزراوە، لە نووسراوەکەی تر ئاگادار کراوەتەوە، کە ناوبراو بە پەلە بەرێ بکەوێت، لە سەردەمی عەبدوڵڵا پاشا چ بۆ سەر سانجەقی سلێمانی چ بۆ سەر پشدەریەکان پرۆسەی سەربازی ئەنجام دراوە، لە بارەی هۆکارەکان و چۆنیەتی، لێکۆڵینەوەی بێ لایەن و شەفافیەتانە ئەنجام بدرێت، بۆ ئەمەش کەسێك هەڵبژێردرێت و رەوان بکرێت، بریار و فەرمان بۆ جەنابی پەیوەندیداری خەلافەتە، بە نووسراوێك بریار و فەرمانی هومایۆن بە پەلە دەربچێت، بۆ ئەمەش نووسراو کراوە.

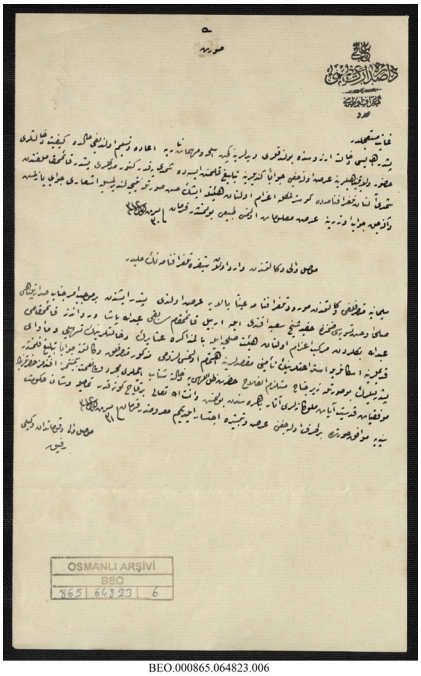

BEO.000865.064823.006

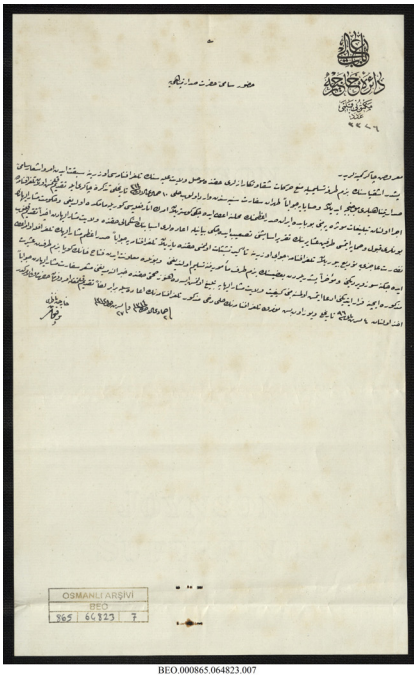

BEO.000865.064823.007

BEO	000865.064823	2 جەمادی کۆتایی 1314 (٩ تشرینی یەکەم ١٨٩٦)

بابی عالی
فەرمانگەی دەرەوە
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٣٣٢٦
بۆ جەنابی سەدری ئەعزەم لە پەیوەندیدارانی سەدارەت
راگەیەندراوی بەندەیە
بە رادەست کردنی چەتەی پشدەر، ریگە لە سەرپێچیەکانیان بگیرێت، لەسەر تەلەگرافنامەی ویلایەتی موسڵی عالی، پێشووتریش فەرمان و ئاماژەی سەدری ئەعزەمی پەیوەندیداری سەدارەت هاتووە، بۆیە ئامۆژگاری کراون، لە وەڵامی باڵیۆزخانەی تەهران کە لە مێژووی ١٠ جەمادی یەکەم ١٣١٤ هاتووە، لەگەڵ نووسراوی بەندەمان پێشکەش کراوە، ئەم ئاماژەیەی لە تەلەگرافنامەکە راگەیەندراوە، لەم بابەتەدا فەرمانی سەدری ئەعزەمی ئێران دراوەتە شوێن خۆی، بەڵام کاریگەری فەرمانەکە نەبینراوە، هەروەها حکوومەتی ناوهاتوو قەبوڵ کردن و پارێزگاری کردنی ئەمانەی گرتۆتە ئەستۆ، لەم حاڵەتەدا ئاسایشی هەردوولای عەشیرەتەکان قورس دەکات، بۆیە هۆکاری گەرانەوەیان بۆ ئاسان بکرێت، لە کۆتاییدا لە ویلایەتی ناوهاتوو تەلەگرافنامە دەرچووە و نووسراو کراوە، تێدا دووپاتی دەستپێشخەری کردووە، لە تەلەگرافی سەدری ئەعزەم بەڵێن دراوە فەرمان دەربچێت، بەم کۆتاییەشدا هەندێك لە پشدەریەکان خۆیان رادەستی فەرمانبەرانی لای ئێمە کردووە، هەروەها فەتاح خان کە هاوکاری ئەمانەی کردووە، گوایە لە لایەنی ئێمەوە بۆ ناو عەشیرەتی ناوهاتوو رایکردووە، ئەم پروپاگەندەیە بە ویلایەتی ناوهاتوو راگەیەندراوە، بەڵام تا ئێستا لەسەر راست و دروستی هەواڵ وەرنەگیراوە، لە وەڵامی باڵیۆزخانەی ناوهاتوو تەلەگرافنامەی ٤ تشرینی دووەم ١٢٩٦ ژمارە ١١٥ وەرگیراوە، چارەسەری کێشەکە لە تەلەگرافنامەکە ئاماژەی پێکراوە، بە گەرانەوەی تەلەگرافنامەکە هاوپێچ پێشکەش کراوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بە دەستەوەیە.
نازری دەرەوە

6 جەمادی کۆتایی 1314 (١٢ تشرینی دووەم ١٨٩٦)	000865.064823	BEO

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پایەبەرز
ژووری تەلەگراف
وێنە
زۆر بە پەلەیە
دانیشـتوانی پشـدەر ئـارەزووی ملکـەچ بـوون دەکـەن، هەروەهـا ئـەم چـەك و کەلوپەلـە سـەربازیانەی کـە لەلایانـە لەگـەڵ رادەسـت کردنیـان، چۆنیەتـی ملکـەچ بوونەکەیـان بـە پەیوەندیدارانـی ویلایـەت رادەگەیەندرێـت، ئەگەرچـی لـە وەڵامـدا بـە خـودی خۆیـان راگەیەنـدراوە، بـەڵام تـا ئێسـتا نەیانـبردووە، ئـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە ئێسـتا لـە قائیمقامیەتـی پشـدەر وەرگیـراوە، تێـدا ئامـاژەی پێکـردووە ئـەم دەسـتەیەی کـە رۆیشـتووە، بـە شـێوەیەکی سـەرکەوتوو کارەکـەی تـەواو کـردووە، ئەنجامەکـەی لـە وەڵامەکـەدا نووسـیوەتەوە، لەسـەر ئـەم وەڵامـەی کـە وەرگیـراوە، ئاسـاییە زانیـاری رابگەیەندرێـت، فەرمـان.

وێنەی ئەم شیفرە تەلەگرافنامەیەیە کە لە وەکالەتی والی موسڵ وەرگیراوە
لـە وەکالەتـی موتەسـەرفی سـلێمانی تەلەگرافنامـە هاتـووە، بـە هەمـان شـێوە دراوەتـە بـاڵا، بـە فەرمانـی پەیوەندیـداری سـەدارەت لـە پشـدەر سـوڵح کـراوە و کارەکـە بـە باشـی رێکخـراوە، بـۆ ئەمـەش حەفیـد شـێخ سـەعید ئەفەنـدی لەگـەڵ عەبدوڵـڵا پاشـا قائیمقامـی پێشـووی هەولێـر و عەبدوڵـڵا بـەگ قائیمقامـی رواندز دەسـتەیەك پێـك هێـنراوە و رەوان کـراوە، عەشـیرەتەکان لەگـەڵ دەسـتەی سـوڵح گفتوگۆیـان کـردووە، ملکـەچ بوونیـان ئاسـان کـراوە و بایـەخ بـە نیشـتەجێ کردنیـان لـە شـوێنە کۆنەکانیـان بدرێـت و شـوێنی حەوانەوەیـان بـۆ دابیـن بکرێـت، وەڵام دراوەتـە وەکالەتـی موتەسـەرفی ناوهاتـوو، بـەم شـێوەیە پشـدەریەکان گوێرایـەڵ دەبـن و سـەرکەوتنی جەنابـی ئەفەندیـمان لێهاتوویەکـی یەکجـار گـەورەی نیشـان داوە، بـە تەمـای خـوا تـا چەنـد رۆژی تـر بـە تەواوەتـی بـە شـێوەیەکی سـەرکەوتوو هەمـوو شـتێك بـە حکوومـەت رادەگەیەندرێـت و یەکلایـی دەبێتـەوە، بوێریـم کـرد موژدەکـە رابگەیەنـم، فەرمـان. ٣١ تشرینـی یەکـەم ١٣١٢
وەکیلی والی و قوماندانی موسڵ رەفیق

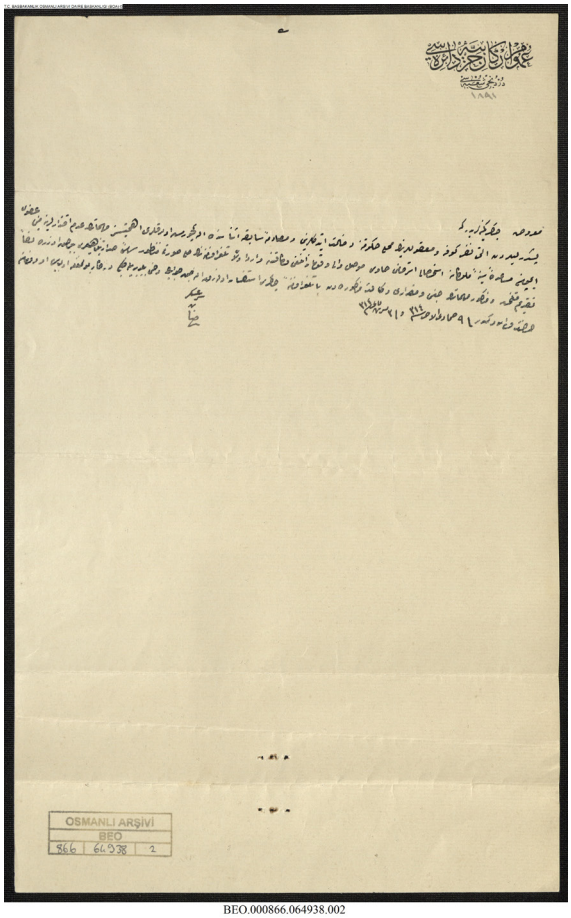

BEO.000866.064938.002

BEO	000866.064938	9 جەمادی کۆتایی 1314 (١٥ تشرینی دووەم (١٨٩٦

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
١٨٩١
راگەیەندراوی بەندەمانە
لـە پشـدەریەکان ٦ نەفـەر لـە کوێخـا و پیاوماقـولان چوونەتـە لای حکوومەتـی خۆچێـی و ملکەچـی خۆیـان راگەیانـدووە، هەروەهـا لـە بـارەی رووبەرووبوونـەوەی پێشـوو، ئـەم کەلوپەلـە بـێ نرخانـەی کـە دەسـتیان کەوتـووە، بـۆ لێبووردنیـان داوای هـاوکاری پاشـا دەکـەن، تەلەگرافنامـە لـە وەکالەتـی قومانـدان و والـی موسـڵ هاتـووە، هاوپێـچ پێشـکەش کـراوە، هەروەهـا ئـەم کەلوپەلانـەی کـە تـاڵان کـراوە، لـە وەکالەتـی ناوهاتـوو بـە تەلەگـراف پرسـیار لـە جۆرەکـە و ژمارەیـان کـراوە، لـەم وەڵامـەی وەردەگیرێـت مامەڵەکـە جێبەجـێ دەکرێـت، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە.
رزا سەر عەسکەر

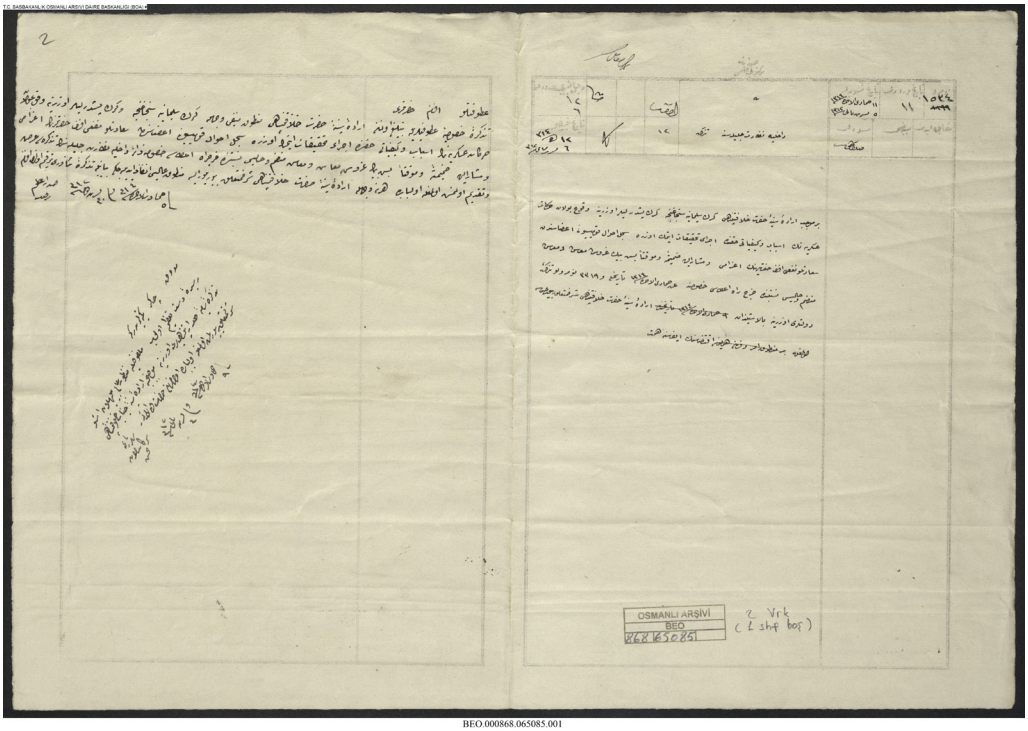

BEO.000868.065085.001

BEO	000868.065085	11 جەمادی کۆتایی 1314 (١٧ تشرینی دووەم (١٨٩٦

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

بـە فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت ئـەم پرۆسـە سـەربازیانەی چ بـۆ سـەر سـلێمانی و چ بـۆ سـەر پشـدەر ئەنجـام دراوە، لێکۆڵینـەوە لـە هـۆکاری و چۆنیەتـی پرۆسـەکان بکرێـت و ئەنجامەکـەی رابگەیەندرێـت، بـۆ ئەنجـام دانـی ئـەم کارەش میـری میـران جەنابـی نەفعـی ئەفەنـدی ئەندامـی قۆمیسـیۆنی تۆمـاری کەسـێتی رەوان بکرێـت، بـۆ ناوبراویـش لەگـەڵ زیادکردنـی مووچەکـەی، بـە شـێوەیەکی کاتـی ٥٠٠٠ قـوروش مووچـەی بـۆ ببڕێتـەوە، بـە گوێـرەی شـوێنەکەش خەرجـی ڕێـگای بـۆ دەبردرێتـەوە، لـە سـەر نـووسراوی مێـژووی کۆتایـی جەمـادی کۆتایـی ١٣١٤ ژمـارە ٣٣١٩، بـە فەرمانـی پاشـا جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت رەزامەنـدی نیشـان داوە، هیممـەت بکرێـت لـە جێبەجـێ کردنـی کارەکـە.

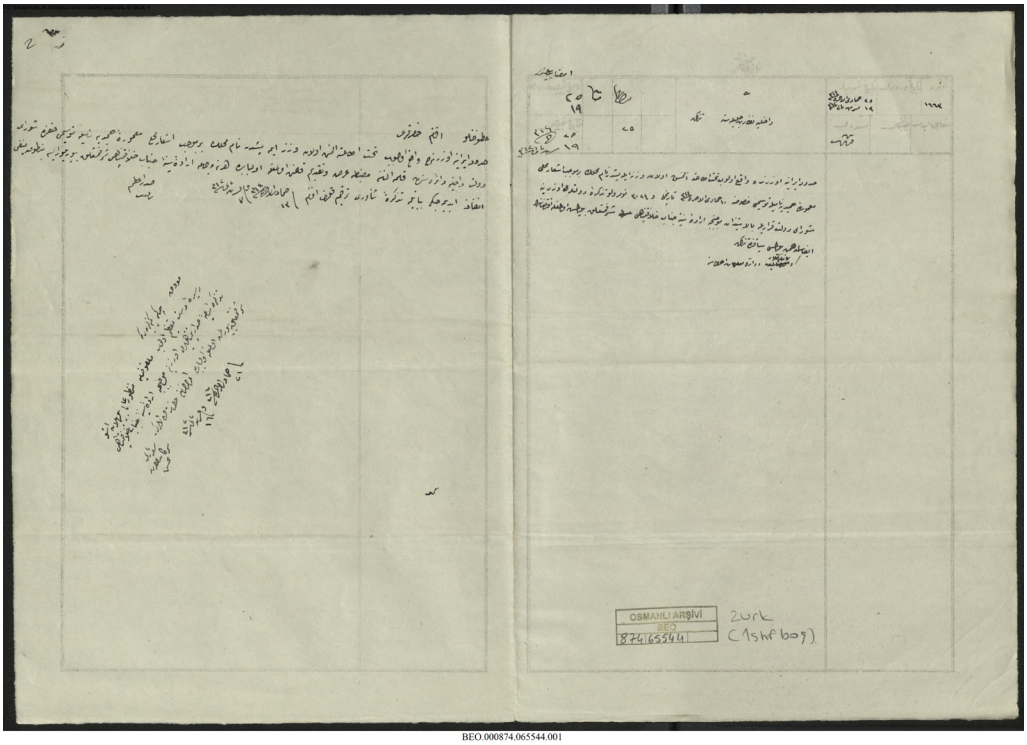

BEO.000874.065544.001

BEO	000874.065544	**25 جەمادی کۆتایی 1314 (١ کانوونی یەکەم ١٨٩٦)**

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

وەزنـە و پشـدەر کـە لەسـەر سـنووری ئێران هەڵکەوتـوون، لە بـارەی ناونانیان بە مەعمـورەی حەمیدیە لە نـووسراوی مێـژووی ١٠ جەمـادی کۆتایـی ١٣١٤ ژمـارە ٣٠٢٤ بـە بریـاری شـورای دەوڵەت جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافەت و بە فەرمانـی پاشـا رەزامەنـدی نیشـان داوە، هیممـەت بکرێت لە جێبەجـێ کردنی و زانیـاری بدرێتە فەرمانگـەی زانیاری.

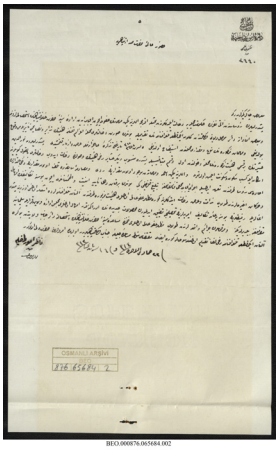

BEO.000876.065684.002

22 جەمادی کۆتایی 1314 (٢٨ تشرینی دووەم (١٨٩٦	000876.065684	BEO

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٣٦٤٠
بۆ جەنابی عالی پەیوەندیداری سەدارەت
راگەیەندراوە بەندەمانە
٦ نەفەر لە سەرۆکەکانی پشدەر ملکەچی خۆیان بۆ حکوومەتی خۆچێی راگەیاندووە، بۆ لێخۆشبوونیش، دەبێ جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت بۆ ئەم کەلوپەلە سەربازیانەی کە دەستییان کەوتووە، فەرمانی پاشا دەربکات، لەسەر هەندێك ووتەوە لە وەکالەتی ویلایەتی موسڵ دوو پارچە تەلەگرافنامە هاتووە، بە پێشکەش کردنی وێنەی ملکەچ بوونیان، بۆ شوێنی خۆیان رۆیشتوون، کەواتە ئامادەکاری و ئامۆژگاری دەستەکە کاریگەری خۆی هەبووە، هەروەها کەلوپەلی ناوهاتوو جۆر و برەکەی لە شوێن خۆی ئاماژەی پێکراوە، بە نووسراوی مێژووی ٥ تشرینی دووەم ١٣١٢ ی بەندەمان راگەیەندراوە و نووسراوەتەوە، لە پشدەریەکان بەشێکی عەشیرەتی نورەددین پێش گەیشتنی دەستەکە و بەشەکەی تریشی کە سەر بە عەشیرەتی پشدەرن دوای گەیشتنی دەستەکە ملکەچی خۆیان راگەیاندووە، بە ملکەچ بوونیان لە گوندەکانیان نیشتەجێ کراون و هێوری و ئارامی گەراوەتەوە، ئەم چەك و کەرەستانەی کە دەستیان کەوتووە، برەکەی بگەڕێندرێتەوە و لەلایەن سەرۆکەکانیش بەڵێن دراوە، لە رووبەرووبوونەوەی پێشوو بری لەناوچووەکانیش دابین بکرێت و رادەست بکرێتەوە، ئەم کارانە بە قائیمقامیەتی خۆچێی راگەیەندراوە، بۆ زیادکردنی ئەمنیەت و دڵنیایی کردنەوەی ئەمانە، ئەم ساڵە لە کەمتەرخەمی تەکالیف و دوا جموجۆڵیان پەشیمان بوونەتەوە و ملکەچی خۆیان راگەیاندووە، بۆ لێبووردنی گشتیش لەلایەن دەستەی ناوهاتووەوە تەلەگرافنامە وەرگیراوە و تێدا ئاماژەی تێدا کردووە، بە دەستکەوتنی تەکالیفی میری ئەم ساڵە تەنگانەیی نامێنێت و تا دەگەینە داهاتی نوێش کەمتەرخەمی نەکرێت، بە بریاری ئەنجوومەنی کارگێری بە موتەسەرفیەتی سلێمانی راگەیەندراوە، جگە لەمە بۆ لێبووردن لەم تاوانانەی کە ئەنجامیان داوە، دەبێ جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت بە فەرمانی پاشا رەزامەندی نیشان بدات، ئەمجارە لە ویلایەت دوو پارچە تەلەگرافنامە وەرگیراوە و هاوپێچ پێشکەش کراوە، بە گوێرەی ئەم بارودۆخە لەلایەن جەنابی پەیوەندیداری وەکالەت جێبەجێ دەکرێت، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بەدەستەوەیە.
نازری کاروباری ناوەخۆ

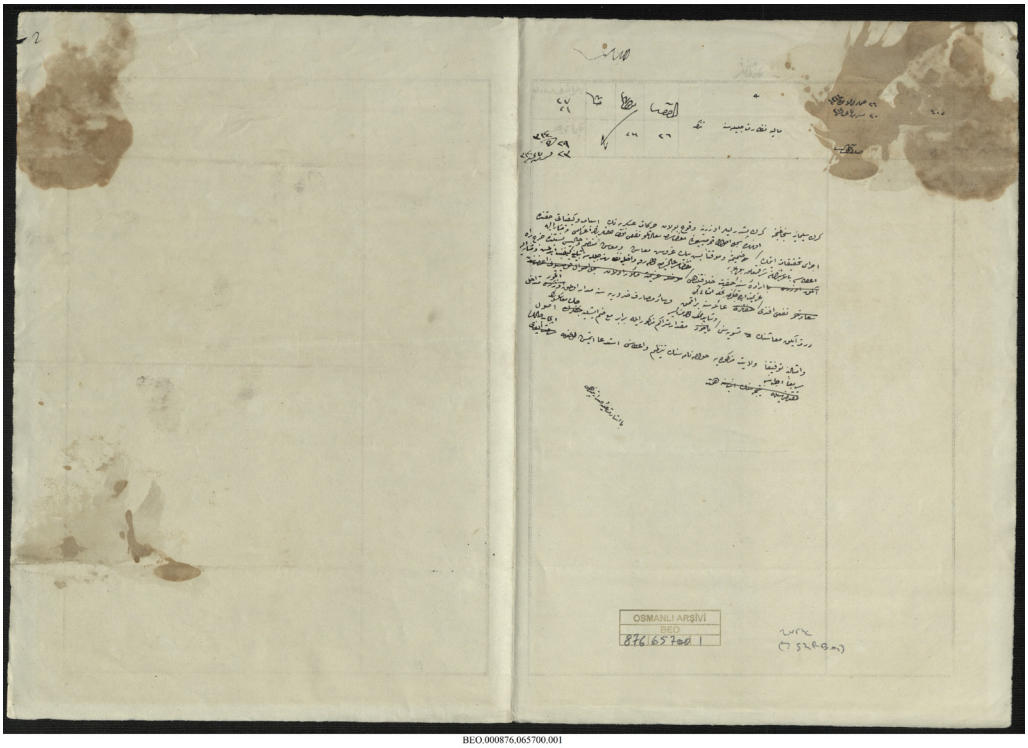

BEO.000876.065700.001

29 جەمادی کۆتایی 1314 (٥ کانوونی یەکەم (١٨٩٦	000876.065700	BEO

بۆ نەزارەتی دارایی شکۆدار

بـۆ سـەر سـلێمانی و پشـدەریەکان جموجۆڵـی سـەربازی ئەنجـام دراوە، لـە بـارەی هـۆکاری ئەنجامدانیشـی لێکۆڵینـەوە ئەنجـام دراوە، بەندەمـان بـە بریـار و فەرمانـی جەنابـی پاشـامان، نەفعـی ئەفەنـدی لـە قۆمیسـیۆنی تۆمـاری کەسـێتی رۆیشـتووە، تاوەکـو لێکۆڵینـەوە ئەنجـام بـدات، بـە زیادکـرن و بـە شـێوەیەکی کاتـی ٥٠٠٠ قوروش مووچـە و مووچـەی زیادکـراو و خەرجـی رێـگای پـێ دەدرێـت، جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمانـی پاشـا رەزامەنـدی نیشـان دراوە، بـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆداریش راگەیەنـدراوە، هەروەهـا بـە رۆیشـتنی نەفعـی ئەفەنـدی، پێویسـتە بژێـوی رۆژانـە بـۆ خێزانەکـەی بەجـێ بهێڵێـت، بۆیـە پێویسـتە مووچـەی چـوار مانگـی بـۆ رێـك بخرێـت و خـەرج بکرێـت، ئەگـەر بێتـو رەزامەندیـش نەدرێـت، ئـەوا برێـك پـارەی کۆکـراوە لەگەڵ مووچـەی زیادکراوەکـە بـۆ ویلایـەت حەواڵـە بکرێـت، داواکـراوە پەلـە بکرێـت لـە جێبەجـێ کردنـی مامەڵەکـە.

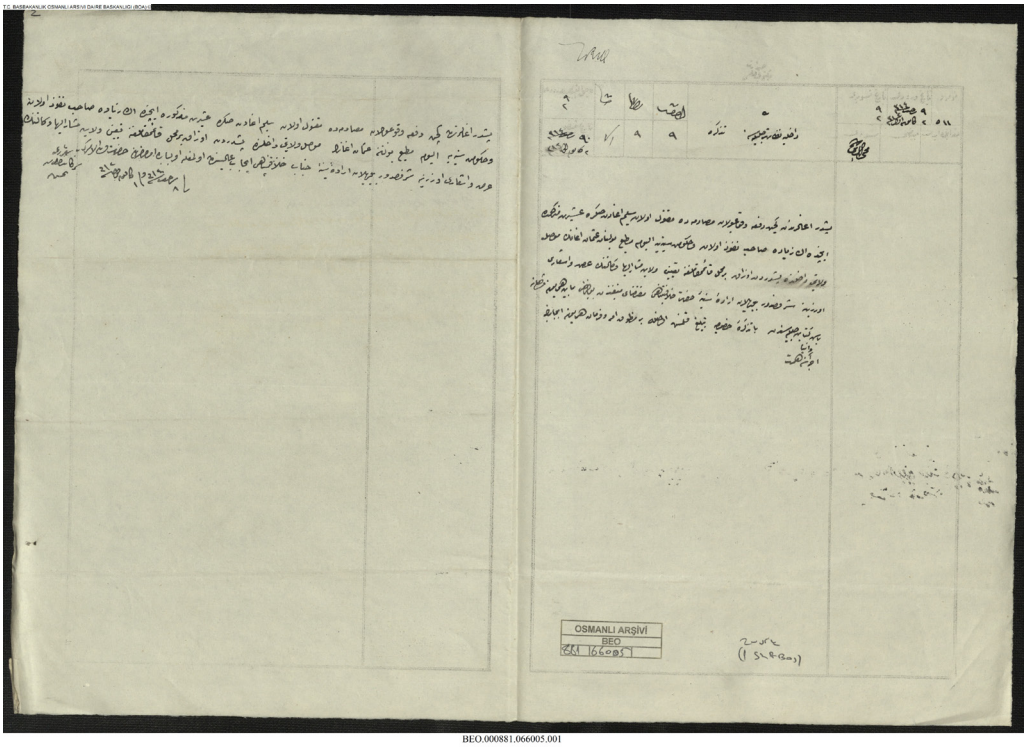

BEO.000881.066005.001

9 رەجەب 1314 (١٤ کانوونی یەکەم ١٨٩٦)	000881.066005	BEO

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە رووبەرووبوونـەوەی ئـەم دواییـەی ئاغاکانـی پشـدەر، سـەلیم ئاغـا کـوژراوە، لـە نـاو عەشـیرەتی ناوهاتـووش عوسـمان ئاغـا خـاوەن دەسـەڵات و گوێرایەڵـی حکوومەتـە، بۆیـە دوور لـە پشـدەر، لـە ناوچەیەکـی ویلایەتـی موسـڵ بـە قائیمقـام دامەزرێـت، لـە وەکالەتـی ویلایەتـی ناوهاتـوو راگەیەنـدراوە و ئامـاژەی پێکـراوە، لەسـەر ئـەم راگەیەنـدراوە و ئاماژەپێکردنـە، فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت دەرچـووە، بـە نـووسراوی تایبەتـی مابەینـی هومایۆنـی بـاش کیتابەتـی شـکۆدار ئـاگاداری دەرچـووە، بـە بریـار و فەرمانـی هومایـۆن هیممـەت بکرێـت لـە جێبەجـێ کردنـی مامەڵەکـە و راگەیاندنـی.

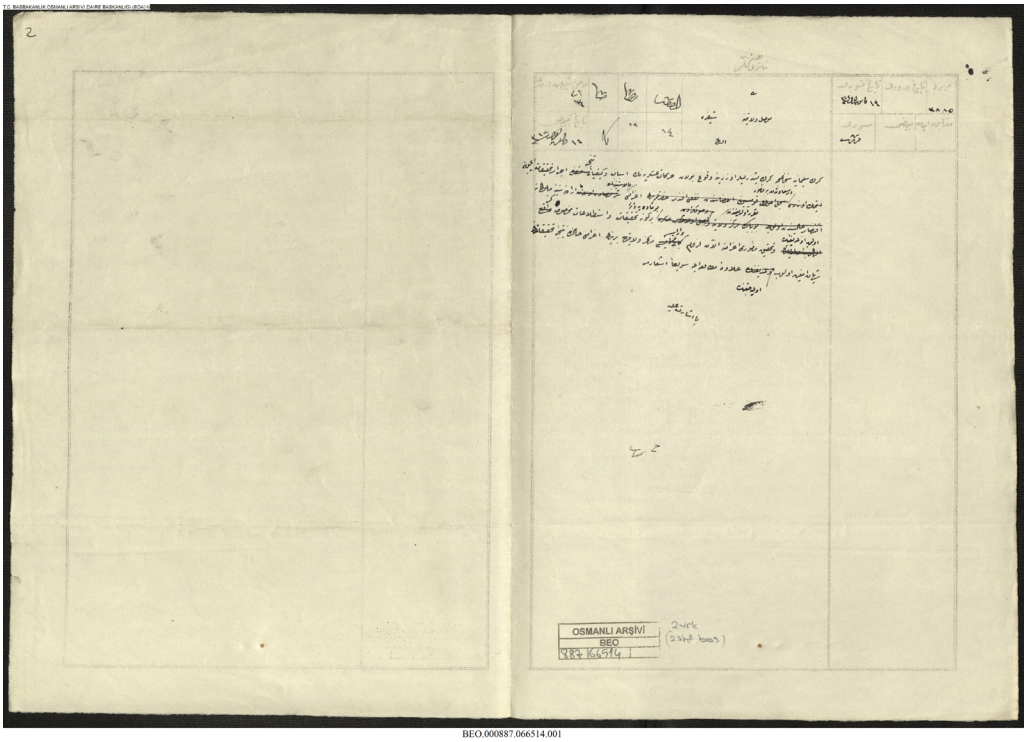

BEO.000887.066514.001

BEO	000887.066514	**21 ڕەجەب 1314 (٢٦ کانوونی یەکەم ١٨٩٦)**

بۆ ویلایەتی موسڵ

چ بـۆ سـەر سـانجەقی سـلێمانی چ بـۆ سـەر پشـدەریەکان پرۆسـەی سـەربازی ئەنجـام دراوە، بـە فەرمانـی پاشـای ملوکانـە بریـار دراوە، لێکۆڵینـەوە لەسـەر هۆکارەکـە و چۆنیەتـی و ئەنجامەکـەی بکرێـت، بـۆ ئەمـەش لـە دەرسـەعادەت فەرمانبەرێـك ڕەوان بکرێـت، هەروەهـا ئەگـەر پێویسـت بـە ڕۆیشـتنی فەرمانبـەر بـکات، لـە مەرکـەزی ویلایـەت کەسـێك ڕەوان بکرێـت، لـە ئەنجامـی لێکۆڵینەوەکـە ئـاگادار بکرێنـەوە و ڕابگەیەندرێـت کـە کاریگـەری بەسـەر ئەمنیـەت دەبێـت یاخـود نابێـت، بـە زیادکردنـی ئـەم خوێندنەوە بـە پەلـە ئاماژەی پـێ بکرێت.

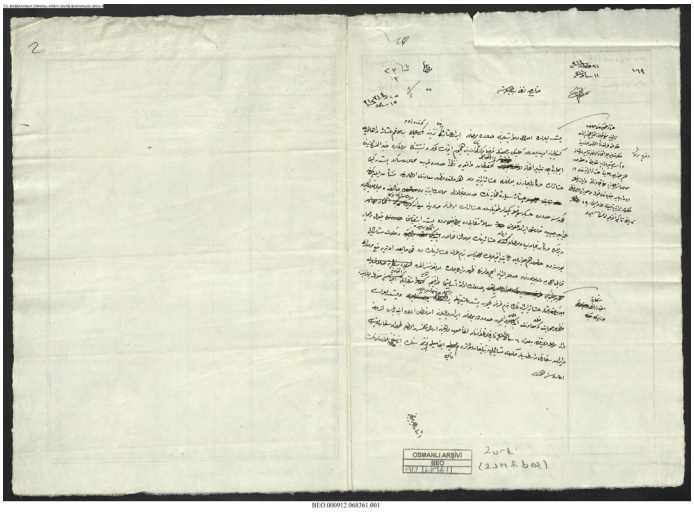

BEO.000912.068361.001

25 ڕەمەزان 1314 (٢٧ شوبات ١٨٩٧)	000912.068361	BEO

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار

بـۆ ئـەوەی ڕێگـە نەدرێـت عەشـیرەتی عوسـمانیەکان سـەرپێچی بکەنـە سـەر ئێـران، لەلایـەن حکوومەتـی ئێرانـەوە پەیوەنـدی کـراوە، هەروەهـا لەلایـەن حکوومەتـەوە ئامـادەکاری دۆسـتانە ئەنجـام دراوە، بـۆ بەرقـەرار بوونـی ئاسایشـیش ڕێگـە نەدرێـت عەشـیرەتی ئێـران هێـرش بکاتـە سـەر خاکـی عوسـمانی، جگـە لەمـە ئەوانـەی بەهـۆی تاوانـەوە هانـا بـۆ خاکـی ئێـران دەبـەن، قەبـوڵ نەکرێـن و پارێزگاریـان لـێ نەکرێـت، لـە مێـژووی ١٥ ڕەجـەب ١٣١٤ ئـاگاداری دووپاتکردنـەوە دراوەتـە حکوومەتـی ئێـران، کەلوپـەل و ئاژەڵەکانـی پشـدەریەکان کـە لـە سـنوورە، بـۆ عەشـیرەتەکانی ئێـران ڕەوان کـراوە، تاقمێـك عەشـیرەت و دانیشـتوانیان بـە خۆیـان شـوبهاندووە و بـۆ لای خۆیـان ڕاکێشـاوە، بـە هەمـووان کۆمەڵەیەکیـان پێـك هێنـاوە، دەستپێشـخەری دەکـەن بـۆ ئـەوەی هێـرش بکەنـە سـەر مەرکـەزی قـەزا، لەسـەر ئـەم هەواڵـە ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام دراوە، بـەڵام بـە تێروانیـن لـەم لێکۆڵینەوانـەی کـە کـراوە، جگـە لـە عەشـیرەتی پشـدەر ئـەم عەشـیرەتانەی کـە لـە ناوچەکانـی نزیـك سـنوور دەژیـن، جولـەی نەگونجـاو ئەنجـام دەدەن، هەمیشـە و هەمـوو کات هـاوکاری عەشـیرەتەکانی ئێـران دەکـەن، بـۆ ئـەوەی مەمالیکـی ئێرانیـش تووشـی دەردە سـەری نەبێـت، سـاڵی ڕابـردوو سـەرباز ڕەوانـەی سـنوور کـراوە، ئەوانـەی تێپەڕیـوون دەسـتگیر کـراون، تـا ڕێگـە نەدرێـت عەشـیرەتەکان سـنوور ببەزێنـن، بـەڵام لـەم کاتـەی کـە حکوومەتـی ئێـران خەریکـی هەمـان مامەڵـە بـووە، چەتەکانـی پشـدەر قەبـوڵ کـراوە و پارێزگاریـان لێکـراوە، لەگـەڵ عەشـیرەتەکانی ئێـران سـەرپێچیان ئەنجـام داوە، بەمـەش عەشـیرەتەکانی ئێـران چاوپۆشـیان لێکـراوە، ئەگـەر ئـەم سـاڵەش حکوومەتـی ناوبـراو مافـی سـنوور نەپارێزێـت، ئـەوا عەشـیرەتەکانی ئێمـەش ڕێگەیـان لێناگیرێـت و دەچنـە سـنووری ئێرانـەوە و سـەرپێچی ئەنجـام دەدەن، سـکاڵاکان بـە هەنـد وەرناگیرێـن و پێویسـتە ئاسـایش بەرقـەرار بکرێـت، ئامـادەکاری باشـیش لـە نێـوان هـەردوولادا ئەنجـام بدرێـت، ڕێگـە نەدرێـت عەشـیرەتەکانی ئێـران بێنـە لای ئێمـە و لەگـەڵ عەشـیرەتی پشـدەر یـەك بگـرن و سـەرپێچی ئەنجـام بـدەن، بـۆ ئـەوەی پارێـزگاری و هـاوکاری پشـدەریەکان نەکرێـن، ئـەم والیـە ئێرانیانـەی کـە لـە سـنوورن، پێویسـتە فەرمانـی یەکلاییکـرەوە بـدەن، تەلەگرافنامـەی ویلایەتـی موسـڵ لـە مێـژووی ٦ شـوبات ١٣١٢ بـۆ دەوڵـەت ڕەوان کـراوە، بـە ڕێگـەی باڵیۆزخانـەی ئێـران و باڵیۆزخانـەی تەهـران ئـاگاداری پێویسـت دراوەتـە حکوومەتـی ناوهاتـوو، ئەنجامەکـەی ڕابگەیەندرێـت و تەلەگرافنامەکـەش ڕەوان بکرێتـەوە.

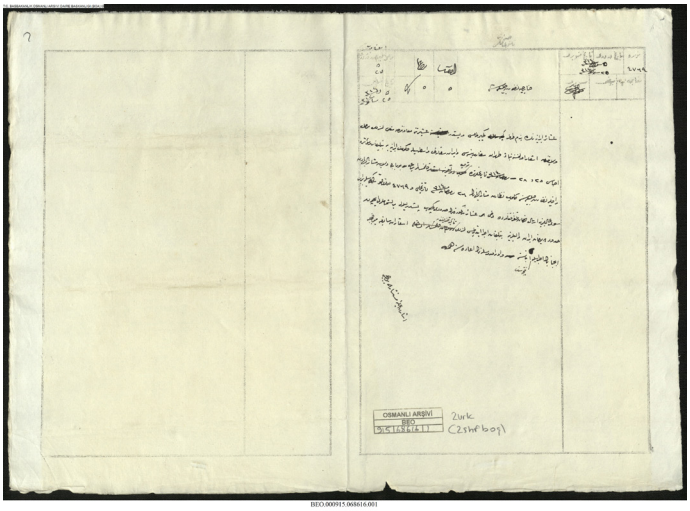

BEO.000915.068616.001

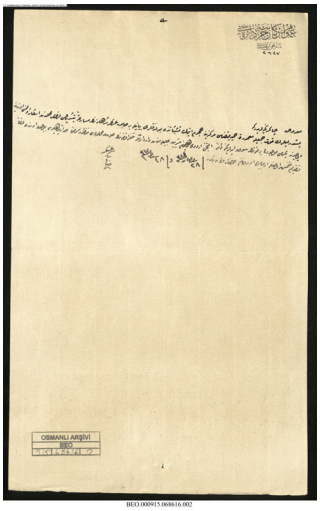

BEO.000915.068616.002

BEO	000915.068616	5 شەوال 1314 (٩ مارت ١٨٩٧)

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار
بـۆ ئـەوەی عەشـیرەتەکانی ئێـران بـۆ لای ئێمـە هەنگاونەهاوێـژن و ڕێگـری لـە هـاوکاری کردنـی عەشـیرەتی پشـدەر بکرێـت، ئامـاژەی ویلایەتـی موسـڵ، بـە ڕێگـەی باڵیۆزخانـەی تەهـران و باڵیۆزخانـەی ئێـران ئـاگاداری دراوەتـە حکوومەتـی ئێـران، لـە ٢٥ و ٢٨ ڕەمـەزان ١٣١٤ ئامـۆژگاری دراوە، لـە ویلایەتـی ناوهاتـوو نـووسراو هاتۆتـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار، لـە مێـژووی ٢٦ ڕەمـەزان ١٣١٤ ژمـارە ٤٧٦٩ تەلەگرافنامـەی نەزارەتـی ناوهاتـوو نێردراوەتـەوە عالـی، عەشـیرەتی ناوهاتـوو سـنووری بەزانـدووە و بـۆ ئـەوەی لەگـەڵ پشـدەریەکان یەکنەگـرن، ئـاگاداری دراوەتـە ئـەم والیـە ئێرانیانـەی کـە لـە سـنوورن، دوای دووپاتکردنـەوە لەسـەر ئامـاژەی پێشـوو مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت و ئەنجامەکـەی ڕابگەیەندرێـت، نووسراوەکانیـش ڕەوان بکرێتـەوە.

BEO	000915.068616	28 ڕەمەزان 1314 (٢ مارت ١٨٩٧)

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
٢٦٣٧
ڕاگەیەندراوی بەندەمانە
پشـدەریەکان هێـز کۆدەکەنـەوە، تـا هێـرش بکەنـە سـەر مەرکـەزی قـەزای مەعمورەتولحەمیدیە، بـەم ڕاگەیەنـدراوە تابورێـك سـەربازی شـاهانە بـە پەلە بگاتە شـوێنی مەبەسـت، لـە خۆچێـی ڕاگەیەنـدراوە، هێزێکـی ٣٢٠ ڕەوان کراوە، لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆدار تەلەگرافنامـە هاتـووە، وێنەیەکـی ڕەوانـی پەیوەندیـداری سـەدارەت دەکرێـت، بـە ڕەوان کردنـی، بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بەدەسـتەوەیە.
سەر عەسکەر رزا

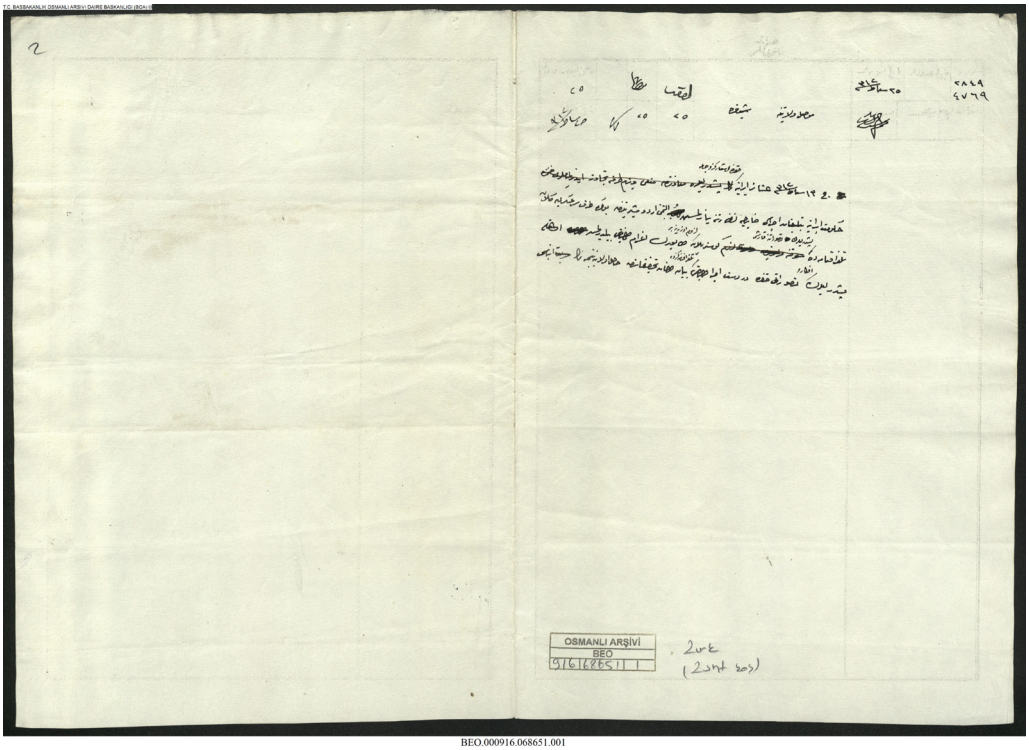

BEO.000916.068651.001

BEO	000916.068651	**5 شەوال 1314 (٩ مارت ١٨٩٧)**

بۆ ویلایەتی موسڵ

بـۆ نەزارەتـی دەرەوە نـووسراو کـراوە، تـا لـە بـارەی عەشـیرەتەکانی ئێـران ئـاگاداری بدرێتـە حکوومەتـی ئێـران، هەروەهـا ئەمجـارە لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەم تەلەگرافنامـە بـۆ لایەنـی سـەر عەسـکەریمان هاتـووە، لـە بەرامبـەر سـەرپێچی پشـدەریەکان، بـە پێویسـت زانـراوە تابوورێـك رەوان بکرێـت، لە بـارەی بیرۆکـە و بۆچوونی پشـدەریەکانیش دەسـتگیرکردن دەسـتی پێکـردووە، ئـەم ئەنجامەی کە لـە لێکۆڵینـەوە دەردەچێـت، رابگەیەندرێت.

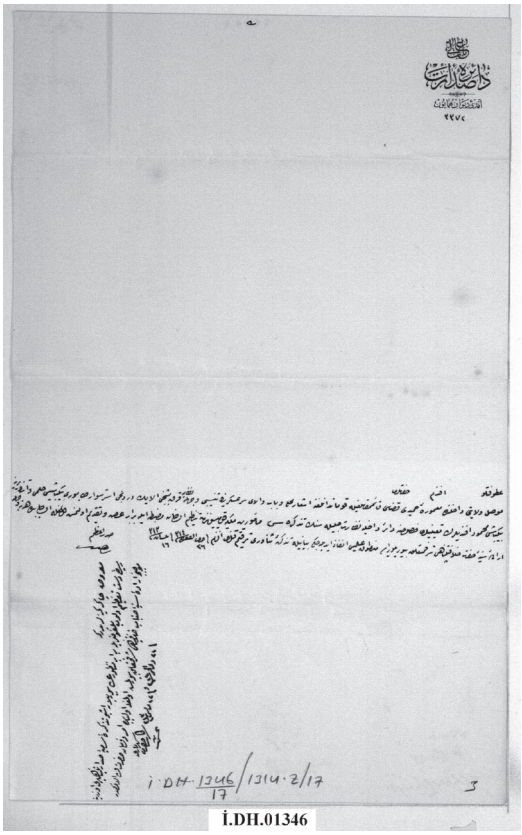

İ.DH.01346

26 زیلقەعدە 1314 (٢٨ نیسان ١٨٩٧)	01346.000017	İ.DH

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
٣٣٧٢
بۆ جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
لەلایـەن والای سەرعەسـکەری ویلایەتـی موسـڵ، بینباشـی حیلمـی ئەفەنـدی لـە ئـاڵای ٤٥ی نیزامیـە تابـووری ئێسـتر سـوارەی چـوارەم، بـۆ قائیمقامیـەت و قوماندانیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە دامـەزراوە، بـۆ شـوێنی ئەویـش بینباشـی مەحمـود ئەفەنـدی دادەمەزرێـت، لـەم بارەیـەوە نـووسراوی نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار و مەزبەتـەی قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانـی مولکیـە رێکخـراوە، بەیەکـەوە راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمانـی جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت چـی بێـت، جێبەجـێ دەکرێـت.
سەدری ئەعزەم

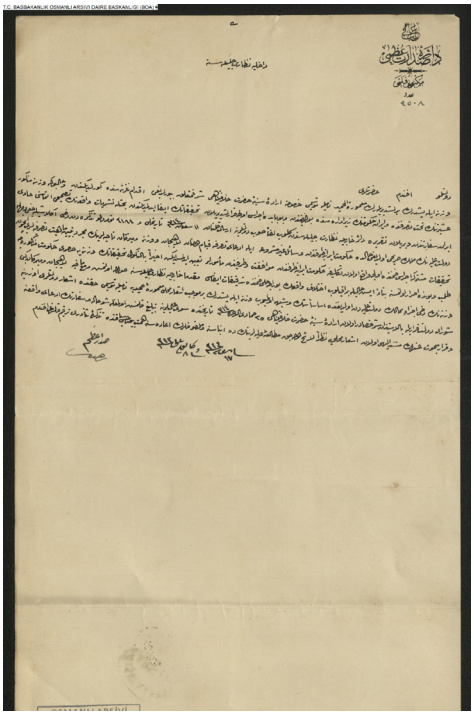

DH.MKT	02079.00070	17 شەعبان 1314 (٢١ کانوونی دووەم ١٨٩٧)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی میری میرانی ئەفەندم
وەزنە و پشـدەر یەکدەگـرن و نـاوی مەعمـورەی حەمیدیـەی لـێ دەهێنرێـت، بـە فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت رەزامەنـدی نیشـان دراوە و لـە رۆژنامـەی ئیقـدام بـاس کـراوە، لـەم حاڵەتـەدا عەشـیرەتەکانی وەزنـە و مەنگـور لـە ژێـر دەسـەڵات و ئیـدارەی حکوومەتـی ئێـران ماوەتـەوە، سـەرەتا ئـەم بابەتـە کراوەتـە بریـار و ئـەم لێکۆڵینەوانـەی کـراوە جێبەجـێ دەکرێـت، لـە باڵیـۆزی ئێـران راپـۆرت دراوەتـە نەزارەتـی دەرەوەی شـکۆدار و بـۆ دەوڵـەت رەوان کـراوە، لـە نـووسراوی ١١ شـەعبان ١٣١٤ ژمـارە ٤١٨٤ روون بۆتـەوە، لەگـەڵ ئـەوەی مولکـی دەوڵەتـە، کەچـی لەلایـەن حکوومەتـی ئێرانـەوە ناحیەکانـی لاهیجـان و وەزنـە و میـرگان بـە شـێوەی نـا شـەرعی دەسـتی بەسـەر داگیـراوە، بۆیـە لەلایـەن هـەردوو لا لێکۆڵینـەوەی هاوبـەش ئەنجـام بدرێـت، سـەرەتا لەلایـەن حکوومەتـی ئێرانـەوە رەزامەنـدی نیشـان دراوە، بـۆ ئـەم مەبەسـتە فەرمانبـەر دامـەزراوە و ئەرکیـان پـێ دراوە، لـە کۆتاییـدا لێکۆڵینەوەکـە لـە وەزنـە کـراوە و حکوومەتـی ناوهاتـوو لـە وەرگرتنـی پێداگـری کـردووە، بۆیـە کارەکـە وەکـو خـۆی بەجـێ هێڵـدراوە، بـۆ جێبەجـێ کردنـی لێکۆڵینـەوەش، نـووسراو لـە نەزارەتـی دەرەوەی شـکۆدار حەواڵـە کـراوە، لەگـەڵ ئەمـەش لاهیجـان و میـرگان جگـە لـە وەزنـە، هیـچ گومانێکـی تێـدا نییـە، بەشـێکە لـە خاکـی عالـی، لـە بـارەی پشـدەر و وەزنـەوە بـە نـاوی مەعمـورەی حەمیدیـە نـاو بهێنرێـت، لەسـەر ئامـاژەی دەوڵـەت بـە بریـاری شـورای دەوڵەتیـش جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمانـی پاشـا رەزامەنـدی نیشـان داوە لـە مێـژووی ٢٥ جەمـادی کۆتایـی ١٣١٤ بـۆ عالـی رەوان کـراوە، لـەم بارودۆخـەدا، هەروەهـا بـە پروپاگەنـدەی باڵیـۆز و بریـاری نێـردراو و بـە تێروانیـن لـە ئامـاژەی ناوەخـۆ خوێندنـەوەی بـۆ دەکرێـت، هیممـەت بکرێـت لـە ناردنـەوەی هاوپێچـەکان.
سەدری ئەعززەم

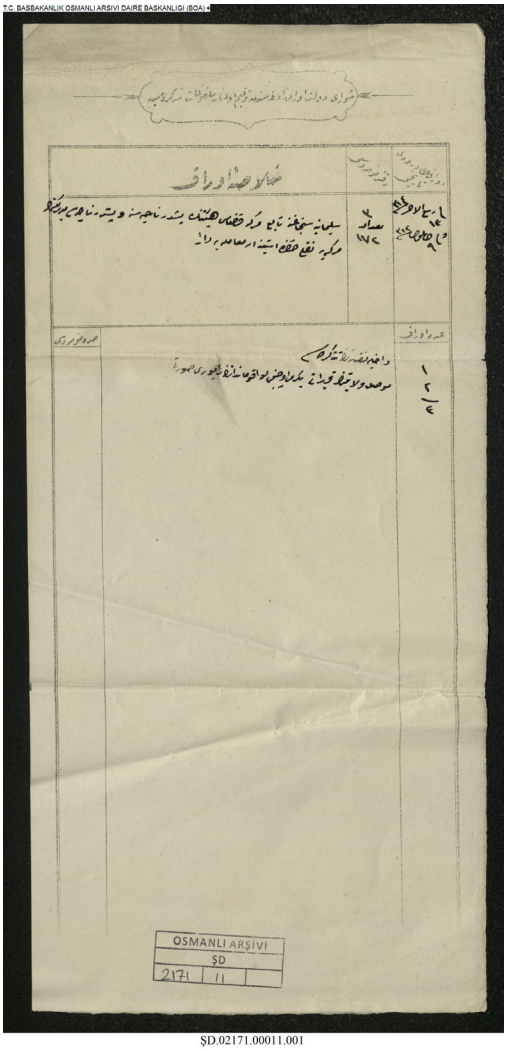

ŞD.02171.00011.001

13 رەبیعی کۆتایی 1314 (٢١ ئەیلوول ١٨٩٦)	02171.00011	**ŞD**

پوختەی ئەوراق

دەستەی قەزای مەرگەی سەر بە سانجەقی سلێمانی بۆ ناحیەی پشدەر و بەرێوەبەرایەتی پشدەریش بۆ مەرگە بگوازرێتەوە، بۆ ئەم مەبەستە رەزامەندی نیشان دراوە.

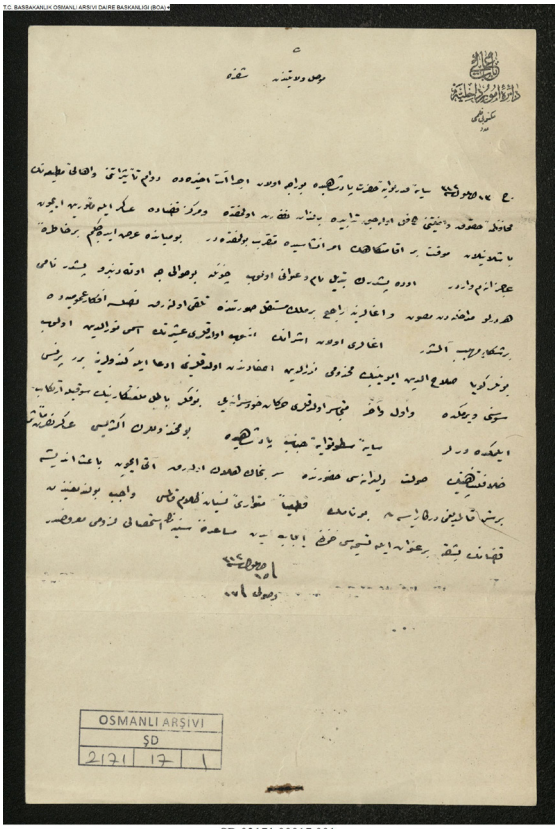

ŞD.02171.00017.001

ŞD	02171.00017	19 ڕەبیعی کۆتایی 1314 (٢٧ ئەیلوول ١٨٩٦)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
شیفرەی ویلایەتی موسڵ

ئـەم کارانـەی لـە سـایەی جەنابـی پاشـا ئەنجـام دراوە، کاریگەریەکـەی دەرکەوتـووە، هەروەهـا بـۆ پاراسـتنی دانیشـتوانی گوێرایـەڵ ئامـادەکاری تـەواو بکرێـت، تـا مـاف و ئەمنیەتیـان پارێـزراو بێـت، ئەمـەش بـە نـەزارەت و سـەربازانی مەرکـەزی قـەزا ئەنجـام دەدرێـت، بـۆ ئـەم فەرمانبەرانـەش فەرمـان دراوە شـوێنێکی حەوانـەوەی کاتـی هەبێـت، دەمـەوێ ئەوەتـان پـێ رابگەیەنـم کـە لـەوێ پشـدەریەکان نـاو و ناونیشـانی خۆیـان گۆڕیـوە، چونکـە ئەمانـە ماوەیەکـی زۆرە بـە نـاوی پشـدەر دەسـت لـە هەمـوو کاروبارێـك وەردەدەن و گوێرایەلـی ئاغاکانیانـن و ئاغاکانیـان بـە شـێوەیەکی سـەربەخۆ هەڵسـوکەوت دەکـەن، ئـەم ئاغایانـە پێیـان وایـە عەشـیرەتەکەیان نـاوی نورەددینـە، گوایـە ئەمانـە لـە نەوەکانـی نورەددیـن کـوڕی سـەڵاحەددین ئەیوبیـن، بـەم پروپاگەندەیـە هـەر یەکەیـان خـۆی بـە پاشـایەك دەزانێـت، یەکـەم و دوا جاریـش بوێـری کاری خـراپ دەکـەن و خۆیـان پاشـای خۆیانـن، بـەم بیرۆکەیـە هەمـوو شـتێك ڕەت دەکەنـەوە، لـە بەرامبـەر سـەربازانی دلێـر گوێرایـەڵ نیـن، بۆیـە پێویسـتە ئـەم نـاوە بـە هیـچ شـێوەیەك بـەکار نەهێنرێـت، ناوێکـی تـر بـۆ قەزاکـە دابنرێـت.

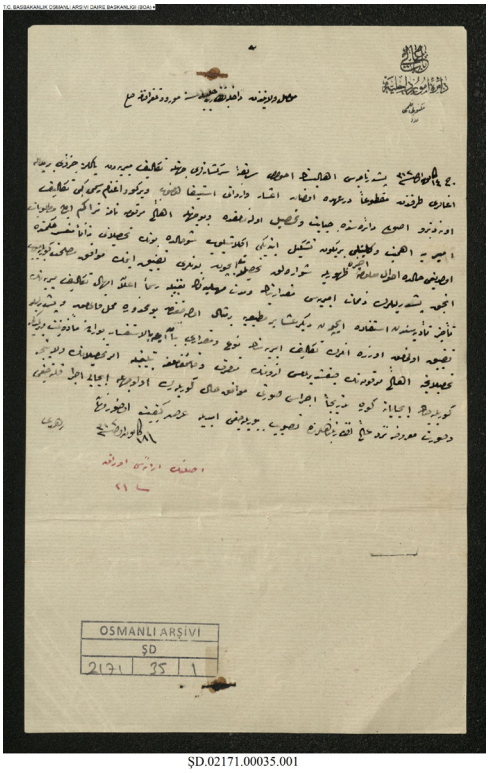

ŞD.02171.00035.001

ŞD	02171.00035	25 رەجەب 1314 (٣٠ کانوونی یەکەم ١٨٩٦)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
تەلەگرافنامە لە ویلایەتی موسڵ بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
لەبەر سەرپێچی پێشووی دانیشتوانی ناحیەی پشدەر، لە تەکالیفی میری تەنیا بەشێکی وەکو شوێنگرەوە و بە شێوەیەکی براوە لەلایەن ئاغاکانیەوە دەدرێت، داهاتی دە یەك داواکراوە، جگە لەمە باج و رسوماتی سەرمەڕ ماوەیەکی زۆرە نایدەن، بەم هۆیەوە بە ناوی دانیشتوانی ناوهاتووەوە باجی میری کۆبۆتەوە و لەم بارودۆخەدا دەستکەوتنی ئەم داهاتە خۆی لە خۆیدا حوکمەکەی روون و ئاشکرایە، لەگەڵ دەرکەوتنی بارودۆخی ئەم دواییە، گونجاو نییە ئەمانە بخرێنە تەنگانەوە، بەڵام دڵنیایی میری بۆ پشدەریەکان بڕەکە و ماوەکەی قەبوڵ بکرێت و بە فەرمی کاتی زیاتریان پێ بدرێت، بۆ ئەوەی پشدەریەکان تووشی تەنگانەیی نەکرێن بڕ و جۆری تەکالیفی میری لە بانە پرسیار بکرێت، تا رەزامەندی نەدرێت، لەگەڵ دانیشتووان رووبەرووبوونەوە روو نەدات، ئەمەش بە موتەسەرف و قائیمقام راگەیەندراوە، بۆ داهات وەرگرتنەوەش، فەرمان لە ویلایەت دەردەچێت، بە گوێرەی جێبەجێ کردنەکەشی وا بە گونجاو و دروست زانراوە بە شێوەی هەنگاو بێت، بە ئومێدی ئەوەین پەیوەندیدارانی نەزارەت رەزامەندی لەسەر بدەن.

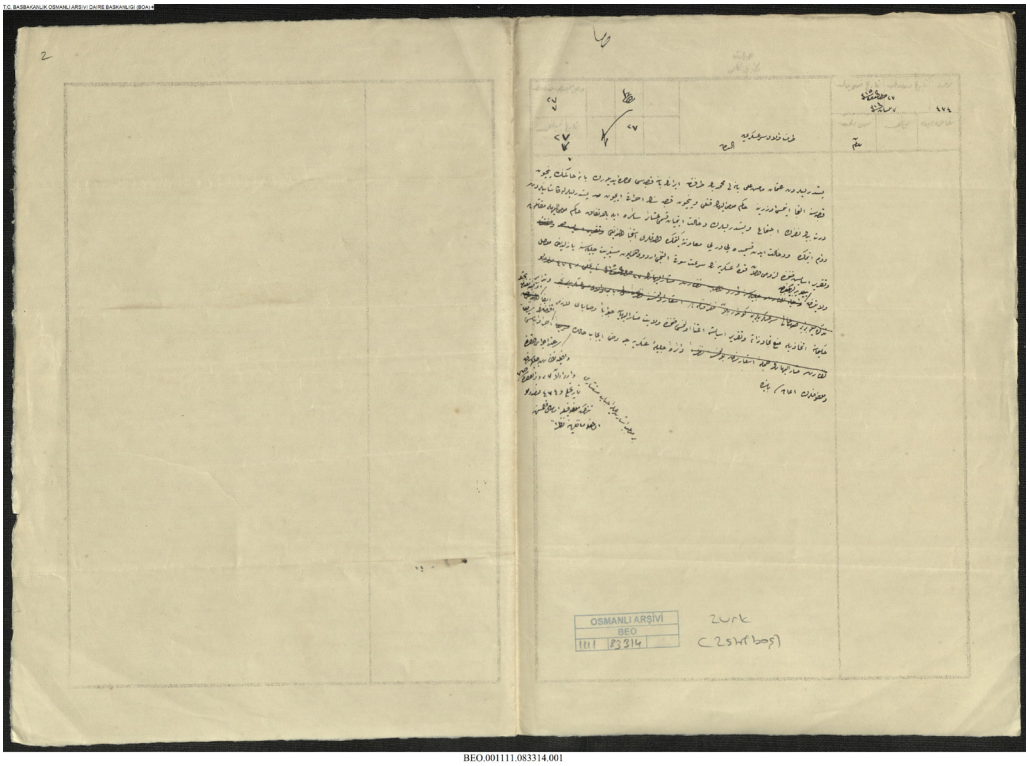

BEO.001111.083314.001

BEO	001111.083314	27 زیلقەعدە 1315 (١٩ نیسان ١٨٩٨)

بۆ لای والای سەر عەسکەر
لەلایـەن عوسـمان مامـش عەلـی بانەیـی محەمـەد بەگـی پشـدەری شـارۆچکەی بانـەی ئێـران ئابڵوقـەدراوە، دواتـر لەبـەر ئـەوەی حاکمـی بانـە هانـای بـۆ شـارۆچکەی پێنچویـن بـردووە، بـۆ کوشـتنی حاکمـی ناوبـراو و سـووتاندنی شـارۆچکەی پێنچویـن، لـە پشـدەریەکان و کاشـانیەکان ٤٠٠٠ کـەس کۆبوونەتـەوە، هەروەهـا ئـەم بەشـەی پشـدەریەکان کـە ملکـەچ نەبوونـە، لەگـەڵ گشـت بەشـەکەی تـر ڕێککەوتـوون، لـە دژی حاکمـی ناوهاتـوو شـەڕ دەکـەن، بـە گوێـرەی هـەواڵ، ئەوانـەی ملکەچیـش بوونـە بـە پەرشـوبڵاوی هاوکاریـان دەکـەن، لـە بـارەی ڕاپۆرتـی ئاسـایش لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆدار نـووسراو کـراوە ئەگـەر پێویسـت بـکات هێـزی سـەربازی بـە پەلـە ڕەوان بکرێـت، بـە ویلایەتـی موسـڵ ڕاگەیەنـدراوە، بـۆ ئامادەکاریـش لەلایـەن حکوومەتـەوە ڕێگـە لـە سـەرپێچی بگیرێـت و ڕاپۆرتـی ئاسـایش بـە هەنـد وەربگیرێـت، لـە وەڵامـی ویلایەتـی ناوهاتـوو ئامـۆژگاری پێویسـت بدرێتـە ئەمانـە، بـە تێروانیـن لـە نـوسراوی نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار، کـە لـە مێـژووی ٢٧ زیلقەعـدە ١٣١٥ ژمـارە ٤٧٤ هاتـووە و هاوپێـچ پێشـکەش کـراوە، تـا کارەکـە لەلایەنـی سـەربازیەوە جێبەجـێ بکرێـت و هاوپێچـەکان ڕەوان بکرێتـەوە.

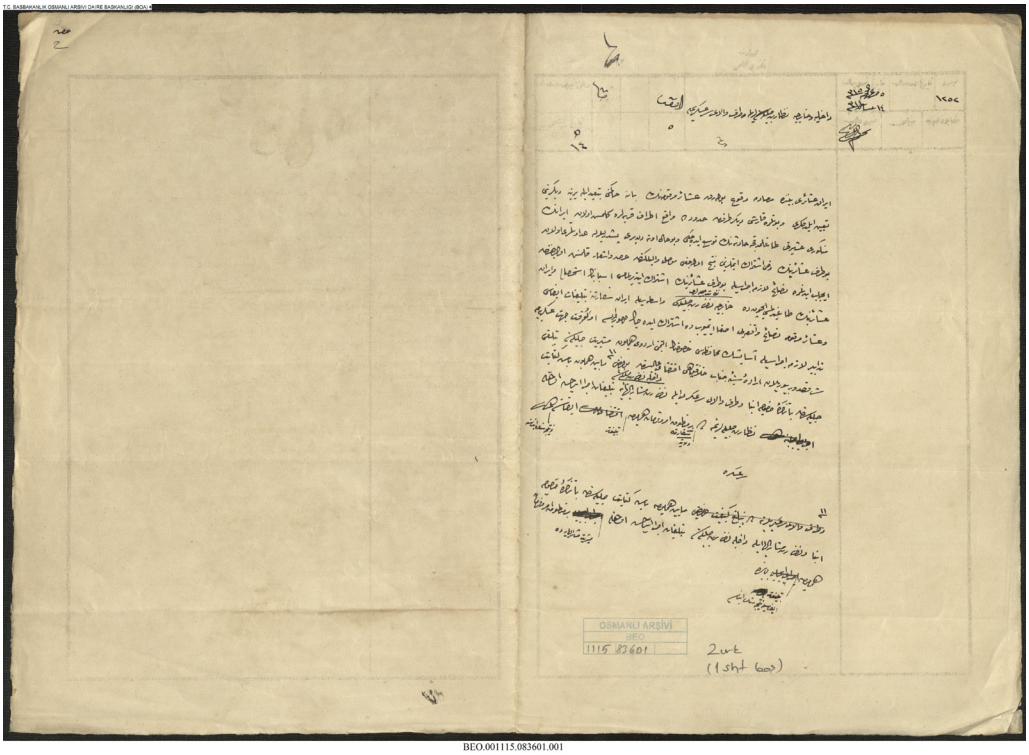

BEO.001115.083601.001

BEO	001115.083601	5 زیلحیجە 1315 (٢٧ نیسان ١٨٩٨)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆ و دەرەوەی شکۆدار و لایەنی سەر عەسکەر

لە نێوان عەشیرەتەکانی ئێران رووبەرووبوونەوە رووویداوە، عەشیرەتە ناوهاتووەکان حاکمی بانەیان لە کار لاداوە و کەسێکی تریان لە شوێن ئەو دامەزراندووە، هەروەها لە دژی ئەمانە لەلایەکی تر عەشیرەتی مەنگوری ئێران هاتۆتە دەورووبەری گوندەکانی سەر سنوور، ئەگەر ئەمانە پەرشوبڵاو نەکرێنەوە ئەوا رووداو روو دەدات و فراوان دەبێت، ئەم بارودۆخە هەر لە کۆنەوە لەگەڵ پشدەریەکان دوژمنایەتیان هەبووە، عەشیرەتەکانی ئەم لایەنە هێشتا بەشداریان نەکردووە، ئەمەش لەلایەن والی موسڵ راگەیەندراوە و ئاماژەی پێکراوە، بە گوێرەی پێویست ئامۆژگاری بدرێتە ئەمانە، تاوەکو بەشداری ئەم ناکۆکیە نەکەن و خۆیان نەخەنە ناو ئەم گێژاوە، بۆ ئەمەش ئامادەکاری بکرێت، بۆ پەرشوبڵاوکردنەوەی عەشیرەتەکانی ئێرانیش بە رێگەی نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار ئاگاداری دراوەتە باڵیۆزخانەی ئێران، ئەگەر بێتو عەشیرەتە ناوهاتووەکان گوێ رایەڵی ئامۆژگارییەکان نەبن و بەشداری بکەن، ئەم کاتە لەلایەنی سەربازییەوە ئامادەکاری بکرێت، لە بارەی پاراستنی ئاسایشی ناوچەکەش ئاگاداری دراوەتە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنی شکۆدار، فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت دەرچووە، بە نووسراوی تایبەتی مابەینی هومایۆنی باش کیتابەتی شکۆدار راگەیەندراوە، ئاگاداریش دراوەتە لایەنی والای سەر عەسکەر و نەزارەتی ناوەخۆ و دەرەوەی شکۆدار، لە نەزارەتەکانی شکۆدار بە نووسراوی بریار و فەرمان، ئاگاداری دراوەتە باڵیۆز و ویلایەت، ئەنجامەکەشی رابگەیەندرێت.

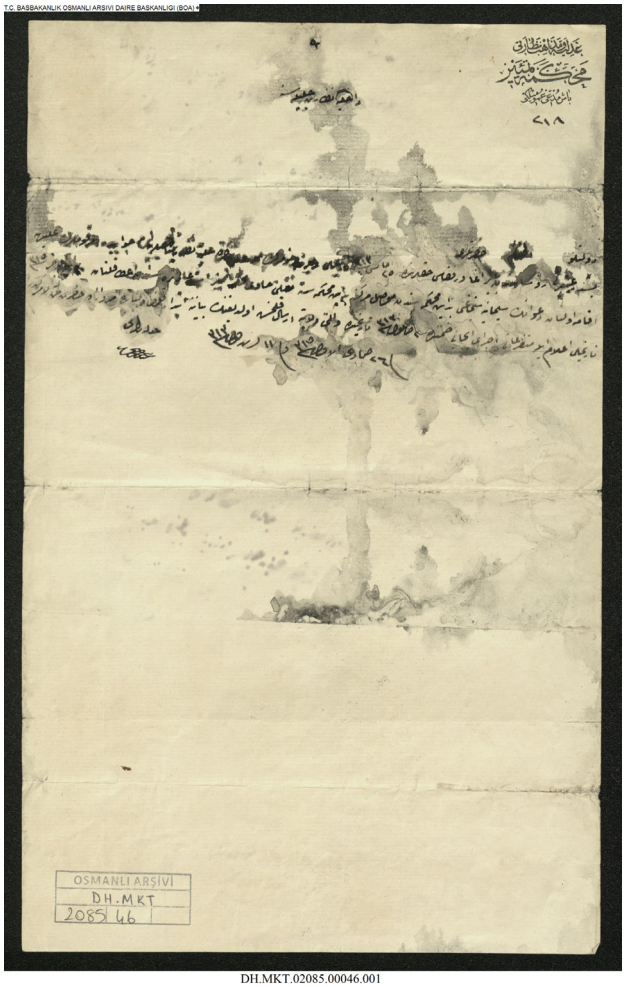

DH.MKT.02085.00046.001

26 جەمادی یەکەم 1315 (٢٣ تشرینی یەکەم ١٨٩٧)	02085.00046	DH.MKT

لـە بـارەی سـەرۆکەکانی عەشـیرەتی پشـدەر بـە نـاوی بایـز ئاغـا و هاوەڵانـی، لـە مێـژووی ٢٥ مایـس ١٣١٣ نـووسراوی عالـی پەیوەندیـداری نـەزارەت هاتـووە، لـە دژی ناوبـراوان ئـەم داواکاریـەی بـۆ دادگای سـەرەتایی سـانجەقی سـلێمانی بـەرز کراوەتـەوە، بـۆ دادگای سـەرەتای مەرکـەزی موسـڵ گوازراوەتـەوە، لـە فەرمانگـەی داواکار سـەر بـە دادگای پێداچوونـەوە، لـە مێـژووی ٢ رەبیعـی کۆتایـی ١٣١٥ ئیعـلام لەگـەڵ هاوپێچەکانـی نێـردراوە، لـە مێـژووی ٢ ئەیلـوول ١٣١٣ بـۆ والـی ویلایـەت رەوان کـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە. نازری داد

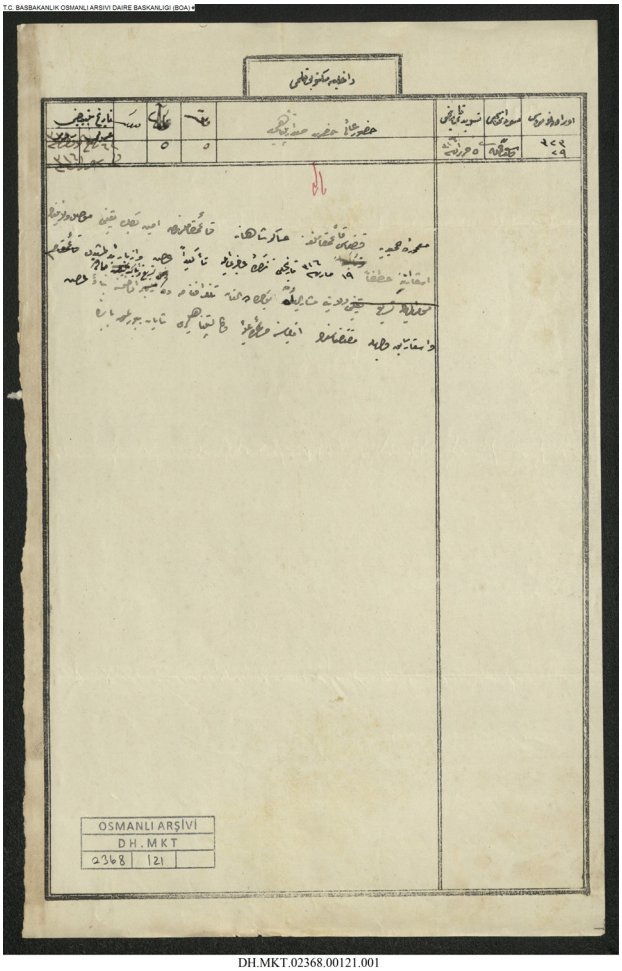

DH.MKT.02368.00121.001

DH.MKT	02368.00121	6 رەبیعی یەکەم 1315 (٥ ئۆغستۆس ١٨٩٧)

بۆ لایەنی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت
ئەمین ئەفەندی قائیمقامی سەربازی شاهانە لە قائیمقامیەتی قەزای مەعمورەی حەمیدیە دادەمەزرێت، بە ئاماژەی ویلایەتی موسڵ، مامەڵەکە لە مێژووی ١٩ مارت ١٣١٦ دووپاتکراوەتەوە، ئەمجارە لە ویلایەتی ناوهاتوو تەلەگرافنامە وەرگیراوە، داواکراوە پەلەی لێ بکرێت، لەسەر ئاماژە و راگەیەندراوی پێشوو کارەکە جێبەجێ بکرێت.

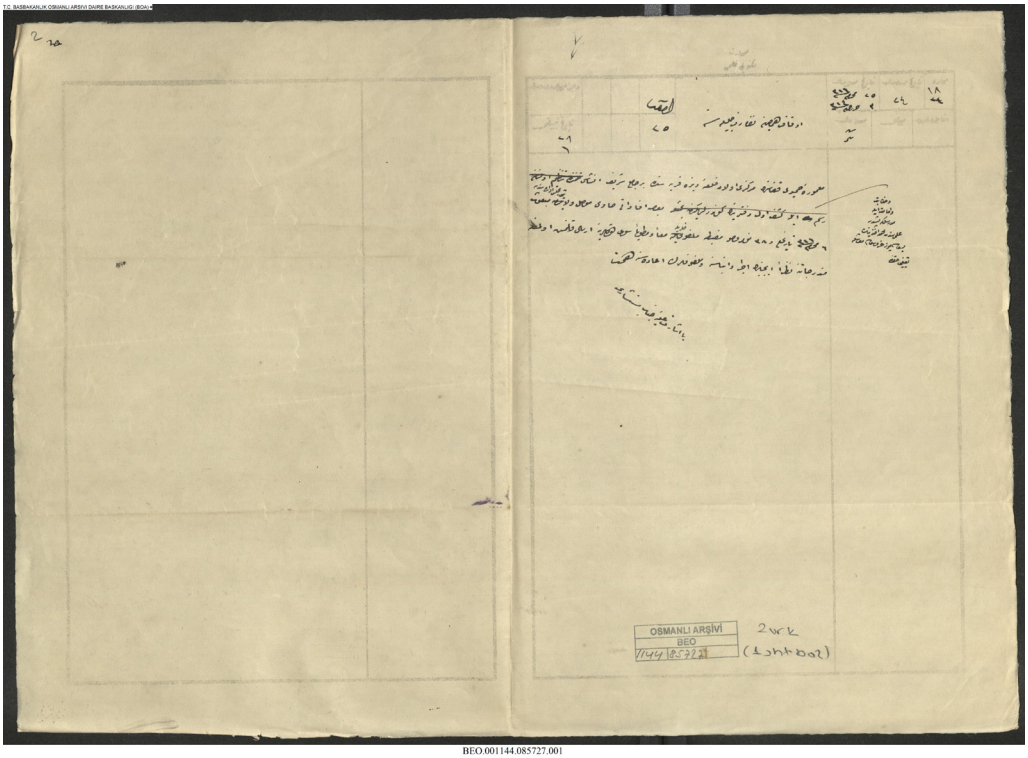

BEO.001144.085727.001

BEO	001144.085727	25 موحەررەم 1316 (٢٦ حوزەیران ١٨٩٧)

بۆ نەزارەتی ئاوقافی هومایۆنی شکۆدار
جامیعێکـی شـەریف لـە گونـدی قـەڵای دیـزە کـە مەرکـەزی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیەیـە دروسـت دەکرێـت، بـۆ ئەمـەش نەخشـە، ووتارخوێـن، مودەریـس و شـوێنی نیشـتەجێی دیـاری کـراوە، لـە زاناکانـی پشـدەر محەمـەد ئەفەنـدی بـە مووچـەی ٥٠٠ قـوروش دامـەزراوە، لەسـەر هەندێـك گفتوگـۆ، لـە ئەنجوومەنـی کارگێـری ویلایەتـی موسـڵ مەزبەتـە لـە مێـژووی ٦ موحـەررەم ١٣١٦ ژمـارە ٣٨ بـۆ دەوڵـەت نێـردراوە، بـە تێروانیـن لـە هاوپێچەکـە، جێبەجـێ بکرێـت و مامەڵەکـە رەوان بکرێتـەوە.

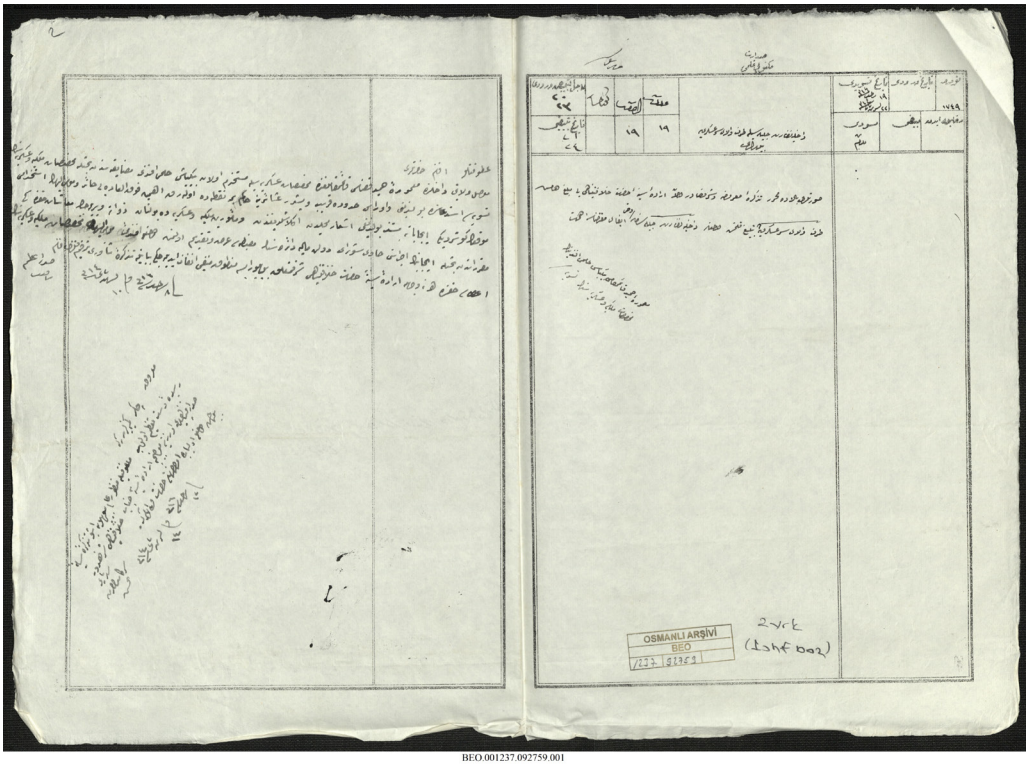

BEO.001237.092759.001

BEO	001237.092759	8 رەجەب 1316 (٢٢ تشرینی دووەم ١٨٩٨)

بۆ جەنابی بە میهرەبانی ئەفەندم
بینباشـی حیلمـی ئەفەنـدی لـە قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی سـەر بـە ویلایەتـی موسـڵ ئەرکـی پێـدراوە، لەبـەر تەنگانەیـی بژێـوی ناوبـراو، داوای کـردووە دەرماڵـەی مولکیـە و سـەربازی بـۆ دابیـن بکرێـت، هەروەهـا ناوچەکـە لـە سـنوور نزیکـە و لـە خاڵێکـە عەشـیرەتی پشـدەر بـاڵا دەسـتە، لەبـەر گرنگـی شـوێنەکە، پێویسـتی بـە کەسـێکی وەکـو ناوبـراوە، لـە ئامـاژەی ناوەخـۆ روون بۆتـەوە، ئەوانـەی لـە ئەرکـی سـەربازی و مولکیـەن، مووچەکەیـان بـە گوێـرەی نیـزام جێبەجـێ دابیـن دەکرێـت، لـە فەرمانگـەی دارایـی شـورای دەوڵـەت مەزبەتـە راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، لـە بـارەی دابیـن کردنـی دەرماڵـەی سـەربازی و مولکیـەی ناوبـراو، جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمانـی پاشـا چ بفەرمووێـت جێبەجـێ دەکرێـت.
سەدری ئەعززەم

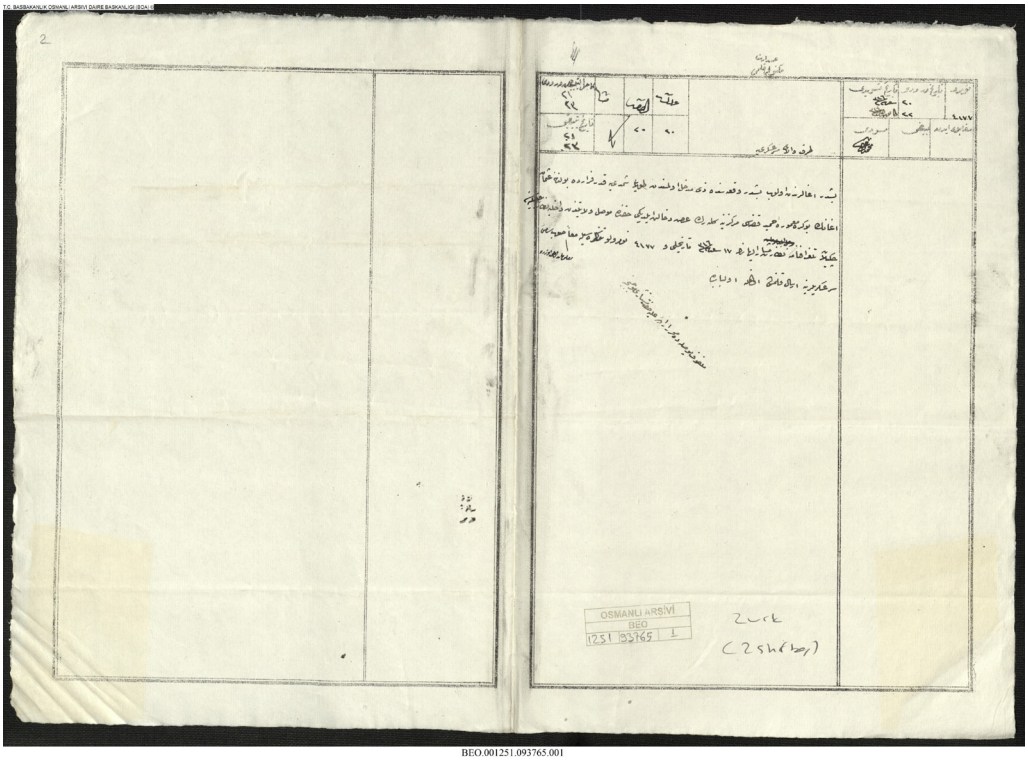

BEO.001251.093765.001

BEO	001251.093765	20 شەعبان 1316 (٣ کانوونی دووەم ١٨٩٩)

بۆ لایەنی واڵای سەر عەسکەریمان
عوسمان ئاغای پشدەری لە رووداوەکەی پشدەر دەستی هەبووە، ناوبراو تا ئێستا هەڵاتبوو، بەڵام ئەمجارە هاتۆتە مەرکەزی قەزای مەعمورەی حەمیدیە و ملکەچی خۆی راگەیاندووە، تەلەگرافنامە لە ویلایەتی موسڵ بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار دەرچووە، لەگەڵ نووسراوی مێژووی ١٧ شەعبان ١٣١٦ ژمارە ٤١٧٧ی نەزارەتی ناوهاتوو بۆ لایەنی سەر عەسکەر رەوان کراوە.

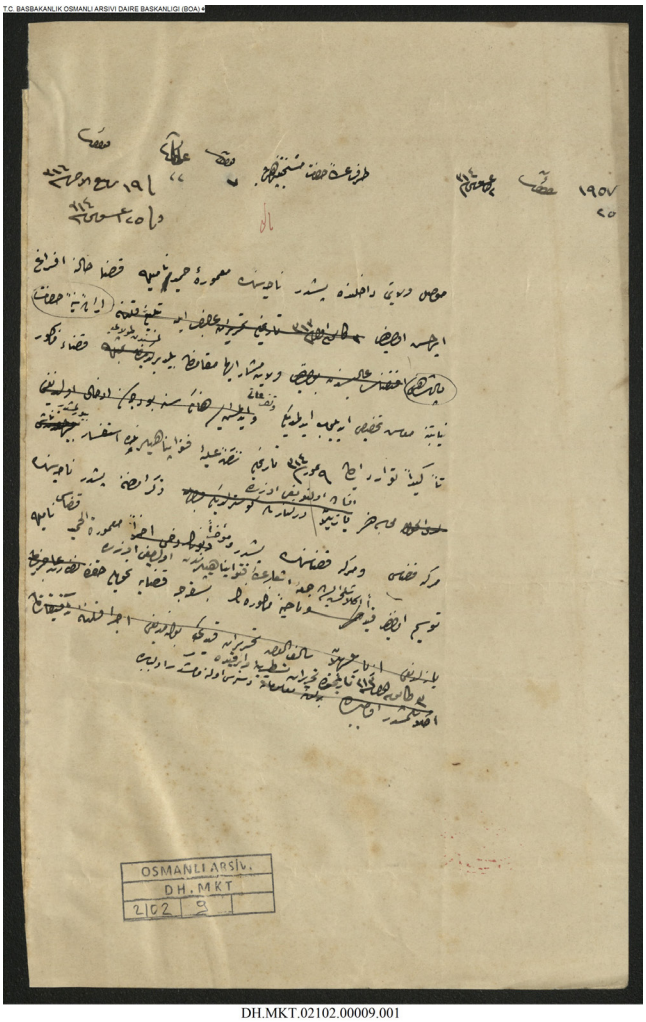

DH.MKT.02102.00009.001

DH.MKT	02102.00009	19 ڕەبیعی کۆتایی 1316 (٦ ئەیلوول ١٨٩٨)

بۆ جەنابی پەیوەندیداری شێخایەتی

بـە فەرمانـی پاشـا لـە پایـەی ویلایەتـی ناوهاتـوو ڕاگەیەنـدراوە، ناحیـەی پشـدەری سـەر بـە ویلایەتـی موسـڵ، بـە نـاوی مەعمـورەی حەمیدیـە کراوەتـە قـەزا، لـە بـارەی دابینکـردن و دابیـن نەکردنـی مووچـە بـۆ نائیبـی قـەزای ناوهاتـوو، لـە نـووسراوی مێـژووی ٩ تەممـوز ١٣١٤ بـە دووپاتکردنـەوە پـرس بـە پەیوەندیـداری فەتـوا کـراوە، ناحیـەی پشـدەر بـە قـەزای مەرگـە و قـەزای مەرگـە بـە پشـدەر، بـەم دواییـەش بـە نـاوی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە ناوبـردراوە، لەسـەر ئامـاژەی فەتـوا، ناحیـەی ناوهاتـوو بچێتـە سـەر قەزایەکـی تـر، لـە نـووسراوی مێـژووی ٣ کانوونـی یەکـەم ١٣١٣ دەرکەوتـووە تۆمـار نەکـراوە و نەدۆزراوەتـەوە.

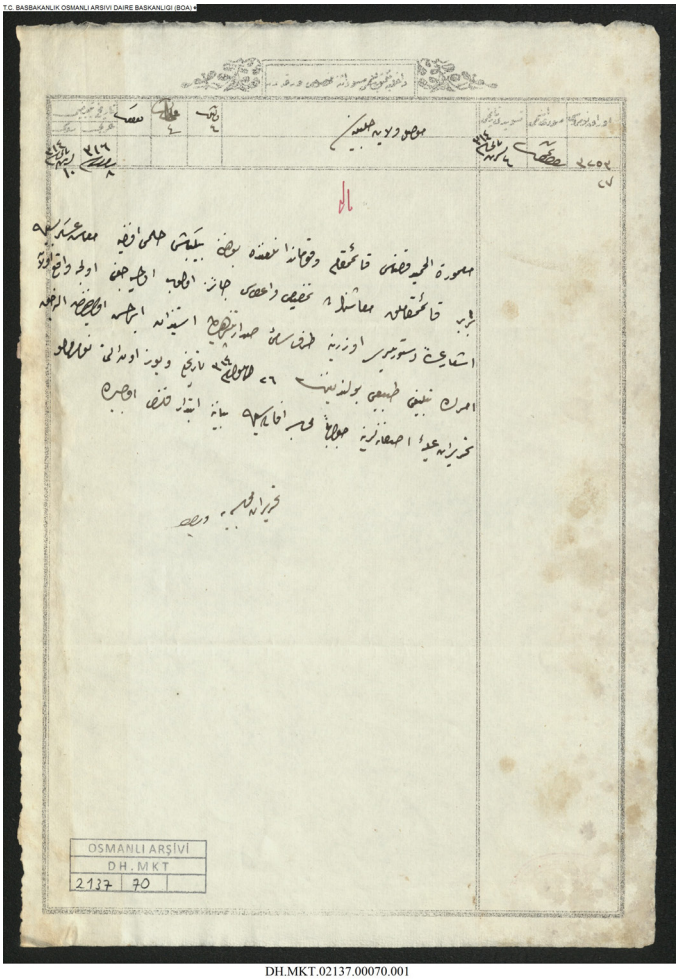

DH.MKT.02137.00070.001

DH.MKT	02137.00070	8 ڕەمەزان 1316 (٢٠ کانوونی دووەم ١٨٩٩)

بۆ ویلایەتی موسڵی شکۆدار
ئاخـۆ لەگـەڵ مووچـەی سـەربازی، دابینکردنـی مووچـەی قائیمقامیەتـی بـۆ بینباشـی حیلمـی ئەفەنـدی قوماندان و قائیمقامـی قـەزای مەعمورەی حەمیدیـە گونجـاوە یاخـود گونجـاو نییـە؟، لەسـەر دەسـتووری عالـی لەلایـەن پەیوەندیـداری سـەدارەت ڕەزامەنـدی نیشـان دراوە، ئـەم فەرمانـەی دەردەچێـت ڕابگەیەندرێـت، لـە وەڵامـی نـووسراوی مێـژووی ٢٦ ئەیلـوول ١٣١٤ ژمـارە ١١٦ بـە ووتـەی ژمێریـاری نـووسراوی بـۆ کـراوە.

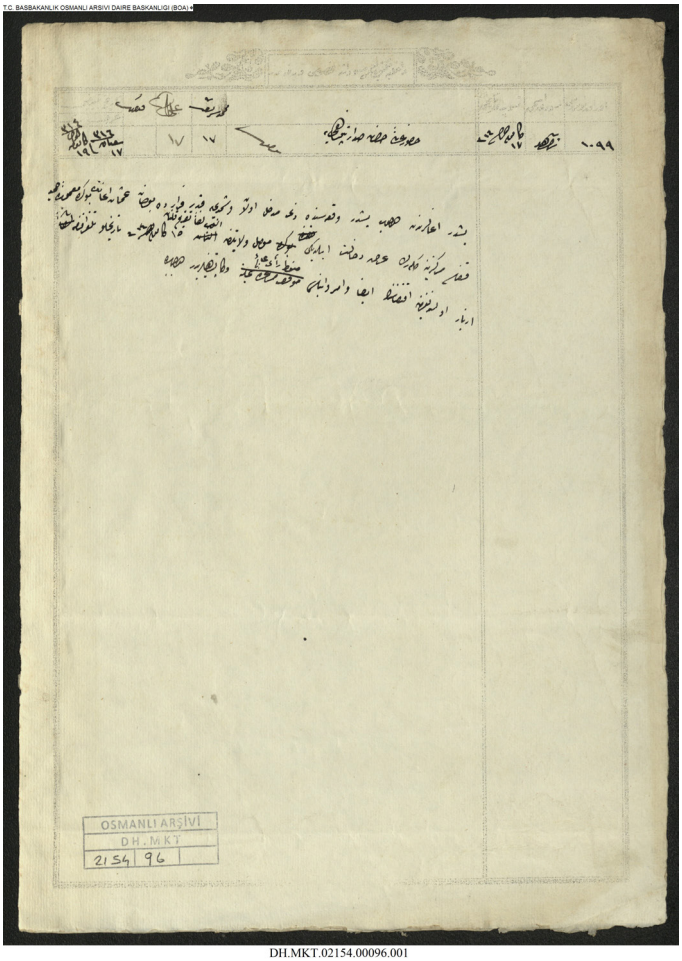

DH.MKT.02154.00096.001

DH.MKT	02154.00096	17 شەعبان 1316 (٣١ کانوونی یەکەم ١٨٩٨)

بۆ لایەنی عالی جەنابی پەیوەندیداری سەدارەت
عوسـمان ئاغـا لـە ئاغاکانـی پشـدەرە و لـە رووداوی پشـدەر دەسـتی هەبـووە، تـا ئێسـتاش لـە هەڵاتووەکانـە، بـەڵام ئەمجـارە هاتۆتـە مەرکـەزی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە، تـکا و پاراوەتـەوە، ئـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە لـە ١٥ کانوونـی یەکـەم ١٣١٤ لـە ویلایەتـی موسـڵ وەرگیراوە و پێشـکەش کراوە، فەرمـان دراوە مامەڵەکـە جێبەجێ بکرێت.

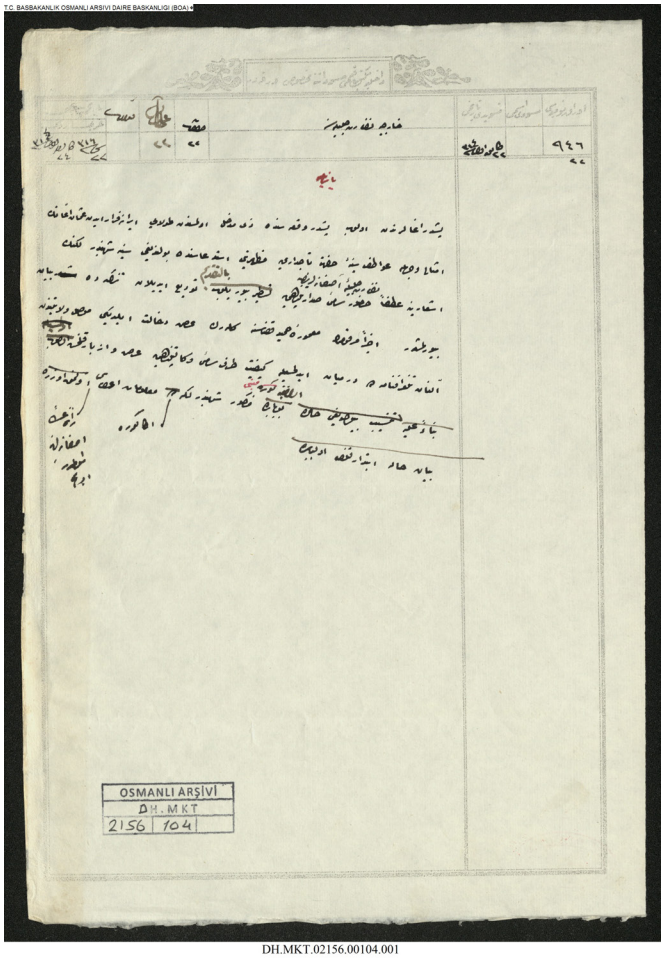

DH.MKT.02156.00104.001

22 شەعبان 1316 (٥ کانوونی دووەم ١٨٩٩)	02156.00104	DH.MKT

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار

لـە ئاغاکانـی پشـدەرە و لـە مەسـەلەی پشـدەر دەسـتی هەبـووە، دواتـر بـۆ ئێـران رایکـردووە، بۆیـە نموونـەی وەکـو عوسـمان ئاغـا داوا کـراوە، لـەم نـووسراوەی کـە راگەیەنـدراوە، لـە کۆتاییـدا ناوبـراو هاتۆتـە قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە، داوای ملکـەچ بوونـی کـردووە، لـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە لـە ویلایەتـی موسـڵ وەرگیـراوە، چۆنیەتیەکـەی بـە لایەنـی پەیوەندیـداری وەکالـەت راگەیەنـدراوە، کارەکـە جێبەجـێ بکرێـت.

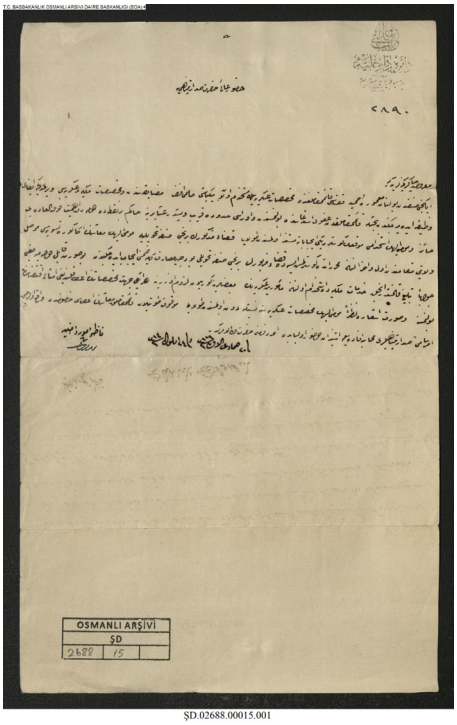

ŞD.02688.00015.001

ŞD	02688.00015	20 جەمادی یەکەم 1316 (٦ تشرینی یەکەم ١٨٩٨)

بابی عالی
فەرمانگەی ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
٢٨٩٠
بۆ جەنابی عالی جەنابی پەیوەندیداری سەدارەت
راگەیەندراوی بەندەیە
قائیمقامی قەزای مەعمورەی حەمیدیە کە لە چینی دووەمە، بینباشی حیلمی ئەفەندی بە دەرماڵە سەربازی ئەرکەکەی بەرێوە دەبات، لەبەر تەنگانەیی و نەدانی دەرماڵەی مولکیە و سەربازی بەیەکەوە، ناتوانێت ئەرکەکەی بەرێوە ببات، بۆیە دەستی لە کار کێشاوەتەوە، هەروەها ناوچەکە لە سنوور نزیکە و عەشیرەتی پشدەر لە خاڵێکی گرنگن، بۆیە قەزای ناوهاتوو بگۆردرێت بۆ چینی یەکەم، مووچەی ناوبراویش بە گوێرەی چینەکە دابین بکرێت، هەرچەندە لە نووسراوی ویلایەتی موسڵ دەرکەوتووە، بەڵام گۆرینی قەزای ناوهاتوو بۆ چینی یەکەم، بودجە تووشی خەرجی دەکات، ئەمەش گونجاو نابێت، بەڵام ئەم فەرمانبەرە سەربازیانەی کە لە خزمەتی مولکیە بەکار دەهێنرێن هەندێکیان بە پێویست زانراوە بەکار بهێنرێن، بۆیە دەرماڵەی هەردوو لای پێ بدرێت، لە بارەی دابینکردنی مووچەی قائیمقامیەتی دەست بەسەر کراویش، فەرمانی سەدری ئەعزەمی پەیوەندیداری سەدارەت بە ووتەی ژمێریاری رەزامەندی لەسەر دراوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بەدەستەوەیە.
نازری کاروباری ناوەخۆ

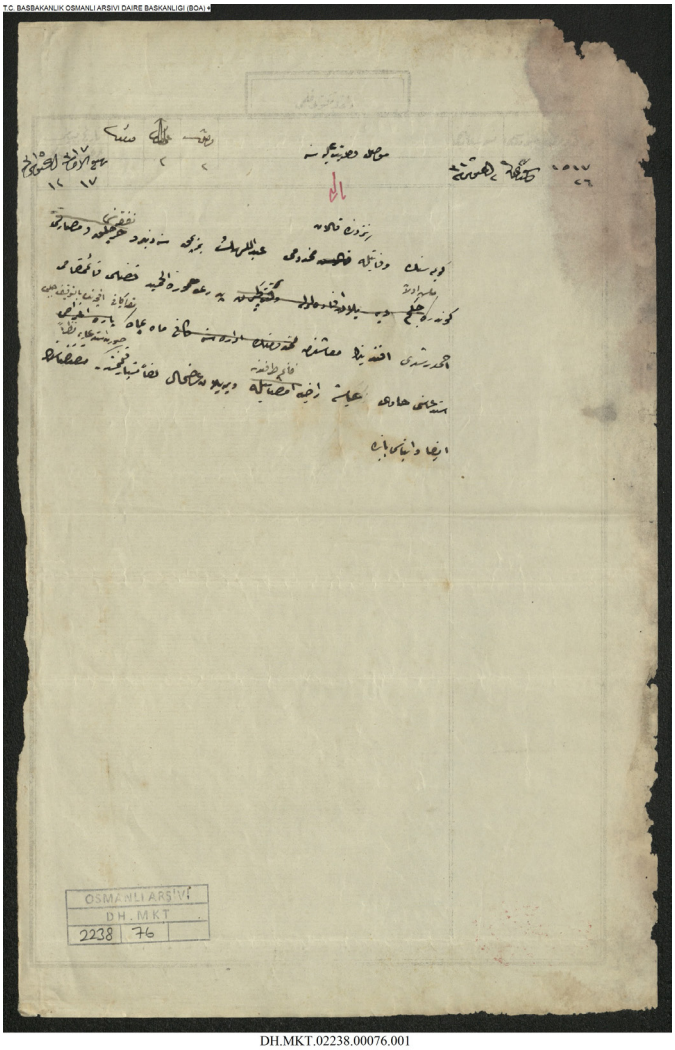

DH.MKT.02238.00076.001

DH.MKT	02238.00076	**17 ڕەبیعی کۆتایی 1317 (٢٥ ئۆغستۆس ١٨٩٩)**

بۆ ویلایەتی موسڵی عالیە
دوای مردنی کچەکەی، تەنیا کوڕێکی ماوە بە ناوی عەبدوڵڵا، بەڵام ساڵێك و نیوە باوکی نەفەقەی بۆ نەناردووە، بۆ ئەوەی مووچەکەی ئەحمەد روشدی ئەفەندی قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە، مانگ بە مانگ بڕدرێت و بۆ کوڕەکەی ڕەوان بکرێت، لەلایەن خانمی ناوبراو داواکاری پێشکەش کراوە، تا بژێوی خۆی پێ دابین بکات، هاوپێچ ڕەوان کراوە تا مامەڵەکە جێبەجێ بکرێت.

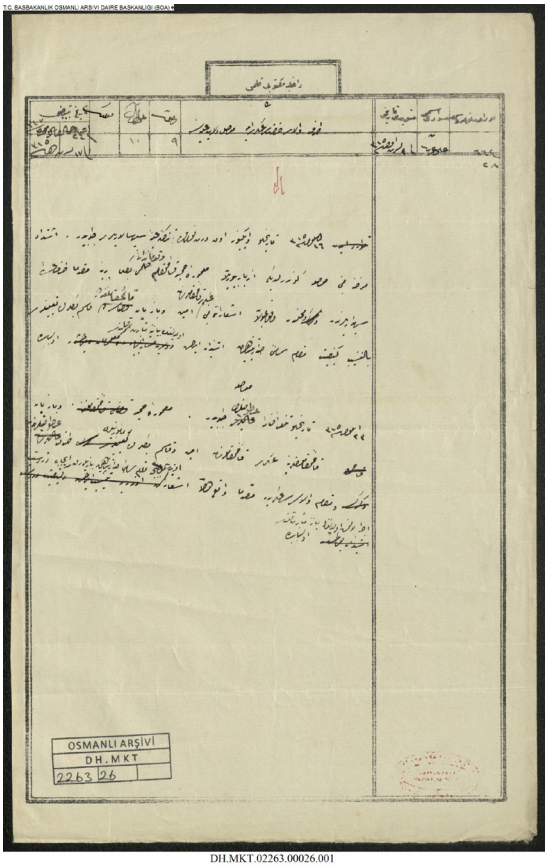

DH.MKT.02263.00026.001

24 جەمادی کۆتایی 1317 (٣٠ تشرینی یەکەم ١٨٩٩)	02263.00026	DH.MKT

بۆ لایەنی واڵای سەرعەسکەر و ویلایەتی موسڵی عالی
وەڵامی نووسراوی سوپاسالاری مێژووی ١٦ ئۆغستۆس ١٣١٥ ژمارە ١٤ یە، بەهۆی زیانە زۆرەکانیەوە حیلمی بەگ قائیمقام و قوماندانی مەعمورەی حەمیدیە بۆ موسڵ نێردراوە، لەسەر ئاماژەی سوپاسالارە، بۆ شوێنی ناوبراو ئەمین بەگ قائیمقامەکانی سەربازی و بۆ قائیمقامیەتی بازیانیش قاسم بەگ دابەزرێن، رەزامەندی لە پەیوەندیداری سەدارەت دەرچووە.

بۆ موسڵ
وەڵامی تەلەگرافنامەی ٢٣ ئەیلوول ١٣١٥، بۆ قائیمقامیەتەکانی مەعمورەی حەمیدیە و بازیان لە قائیمقامەکانی سەربازی ئەمین بەگ و قاسم بەگ دادەمەزرێن، لە سەر ئاماژەی پەیامی واڵای سەر عەسکەر نووسراو بۆ پایەی پەیوەندیدارانی سەدارەت کراوە، بۆ جێبەجێ کردنی مامەڵەکە نووسراو کراوە.

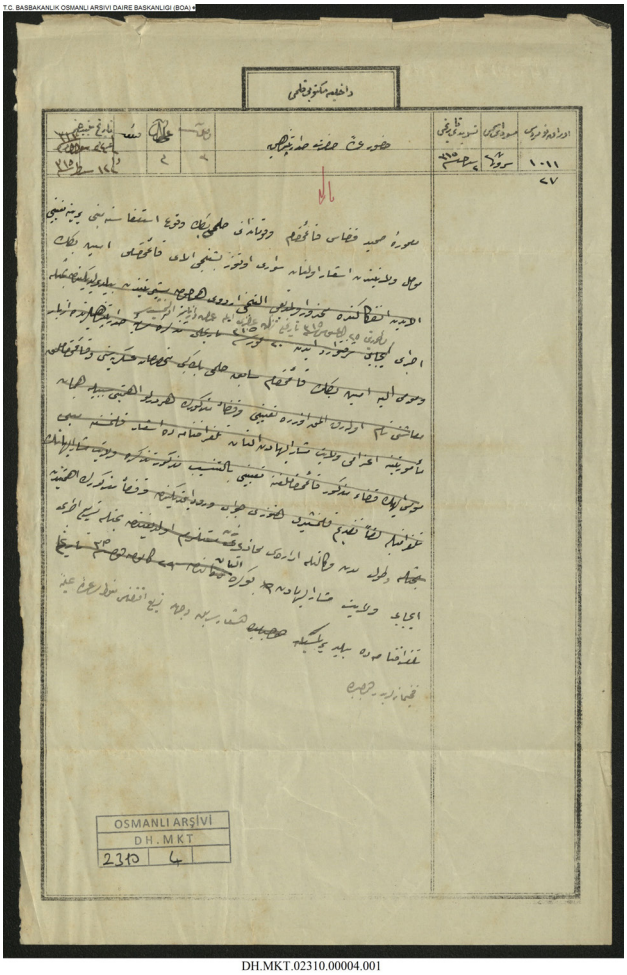

DH.MKT.02310.00004.001

DH.MKT	02310.00004	24 شەوال 1317 (٢٥ شوبات ١٩٠٠)

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت
لەسەر لێبووردنی حیلمی بەگ قوماندان و قائیمقامی قەزای مەعمورەی حەمیدیە، لە ویلایەتی موسڵ ئاماژەی پێکراوە، لە شوێن ناوبراو، ئەمین بەگ قائیمقامی ئاڵای ٣٥ی سوارە دەست بە کار دەبێت، لە مێژووی ٢٥ ئۆغستۆس ١٣١٥ نوسراوی بەندە راگەیەندراوە، لەبەر گرنگی قەزاکە و ماوەیەکی زۆریشە بە وەکالەت بەرێوە دەبردرێت، بۆیە لە ویلایەتی ناوهاتوو تەلەگرافنامە وەرگیراوە، لەسەر ئاماژە پێکردنی، بە پەلە مامەڵەکە جێبەجێ بکرێت.

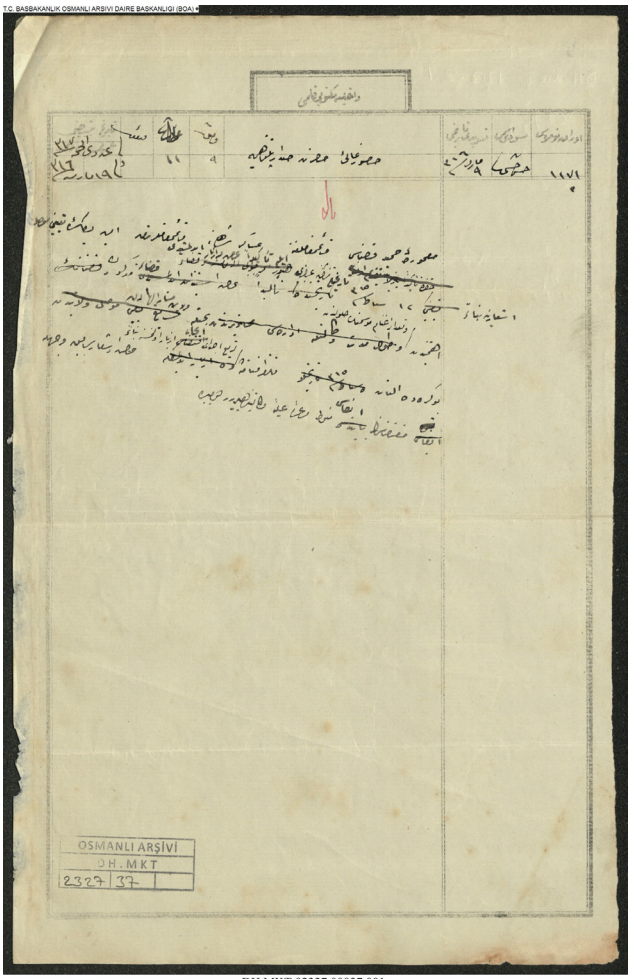

DH.MKT.02327.00037.001

DH.MKT	02327.00037	2 زیلحیجە 1317 (٣ نیسان ١٩٠٠)

بۆ لایەنی عالی جەنابی پەیوەندیداری سەدارەت
ئەمین بەگ لە قائیمقامەکانی سەربازی شاهانە، لە قائیمقامیەتی قەزای مەعمورەی حەمیدیە دامەزراوە، لەسەر ئاماژەی ویلایەتی موسڵ، لە ١٢ شوبات ١٣١٥ دووبارە نووسراو راگەیەندراوە، لەبەر گرنگی قەزای ناوهاتوو و هاتنی وەرزی هەژماری ساڵانەی سەرمەڕ، ئەمجارە لە ویلایەتی ناوهاتوو نووسراو کراوە، پەلە بکرێت لە جێبەجێ کردنی مامەڵەکە.

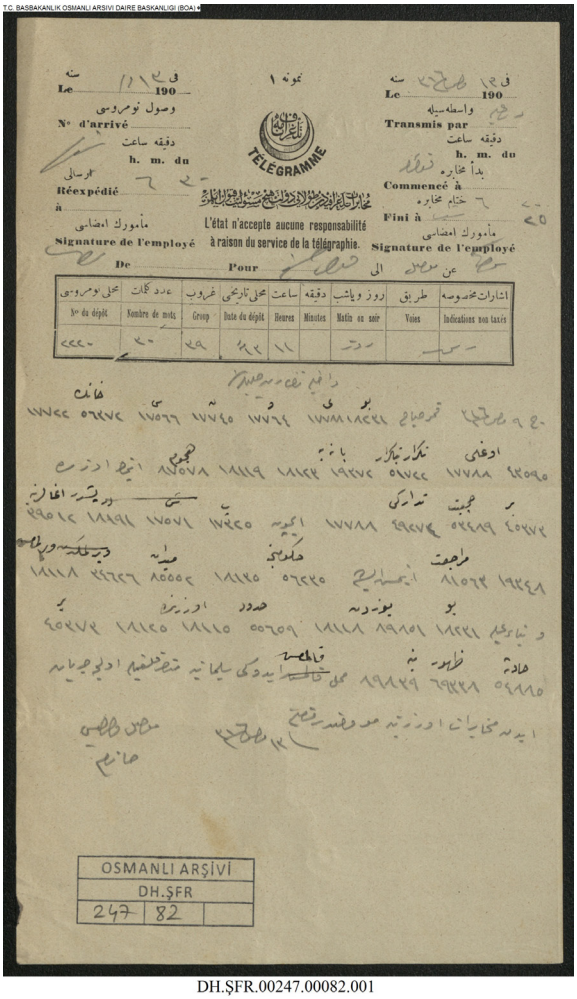

DH.ŞFR.00247.00082.001

26 موحەررەم 1318 (٢٦ مایس ١٩٠٠)	00247.00082	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

..... کوڕی خان نیازی ئەوەی هەیە، هێرش بکاتە سەر بانە، بۆ دروست کردنی کۆمەڵەیەکیش پەیوەندی بە ئاغاکانی پشدەر کردووە، بەڵام حکوومەت ڕێگە نادات ئەم هەنگاوە سەر بگرێت، بۆیە لەسەر سنووریش ڕووداوێك ڕووینەداوە، لە موتەسەرفی سلێمانی هەواڵ نێردراوە.

والی موسڵ حازم

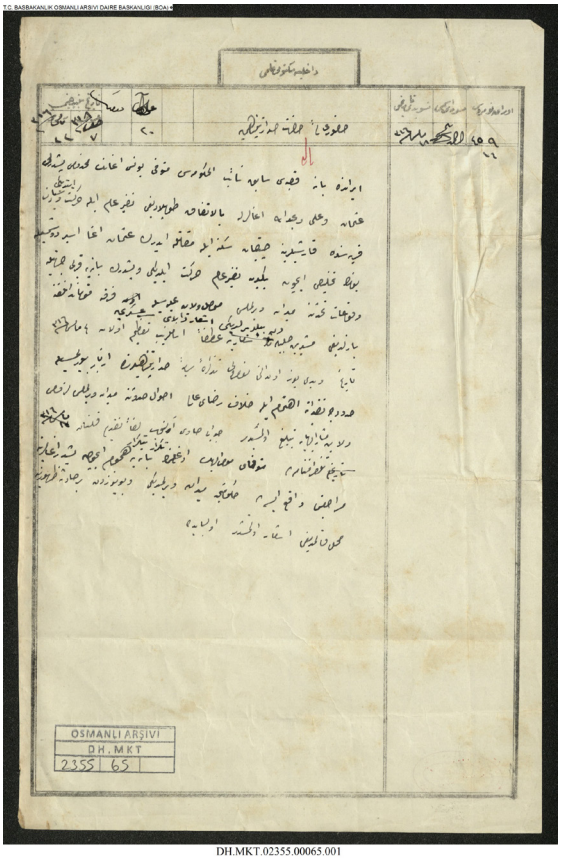

DH.MKT.02355.00065.001

DH.MKT	02355.00065	7 سەفەر 1318 (٦ حوزەیران ١٩٠٠)

بۆ لایەنی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت

یونـس ئاغـا نائیبـی حکوومەتـی پێشـووی شـارۆچکەی بانـە مـردووە، کوڕەکـەی لەگـەڵ عوسـمان ئاغـا، عەلـی ئاغـا و عەبدوڵـڵا ئاغـای پشـدەری دوای ڕێککەوتـن کۆبوونەتـەوە، دواتـر لەگـەڵ نەفیـری عـام جولـەی کـردووە، بـەڵام لـە گونـدی سـیارن، دانیشـتوان ڕووبەڕوویـان بوونەتـەوە و شـەڕوپێکدادان ڕوویـداوە، لـە ئەنجـام عوسـمان ئاغـا بـە دیـل گیـراوە، بـۆ کۆتایـی هێنـان بـەم کارە، دووبـارە نەفیـری عـام جولەیـان کـردووە، هەروەهـا بانـە نزیکـی پشـدەرە، بـۆ ئـەوەی ڕێگـە نەدرێـت ڕووداو ڕووبـدات، نـووسراو بـۆ فرقـەی قوماندانیەتـی ویلایەتـی موسـڵی عالـی کـراوە، لـە موشـیرەتی شـکۆدار هـەواڵ نێـردراوە، بـە ئامـاژەی واڵای سـەر عەسـکەر لـە مێـژووی ٤ مایـس ١٣١٦ ژمـارە ٧١٦ نـووسراوی سـەدری ئەعزەمـی پەیوەندیـداری سـەدارەت دەرچـووە، تـا ڕێگـە نەدرێـت سـەرپێچی بکرێـت، ئـاگاداری دراوەتـە ویلایەتـی ناوهاتـوو، وەڵامەکـەی وەرگیـراوە و هاوپێـچ تەلەگرافنامـە پیشـکەش کـراوە، کـوڕی ناوبـراوی مـردوو بـۆ ئـەوەی دووبـارە هێـرش بکاتـەوە سـەر بانـە سـەردانی ئاغاکانـی پشـدەری کـردووە، بـەڵام حکوومـەت ڕێگـەی نـەداوە، بۆیـە ڕووداو ڕوونـادات.

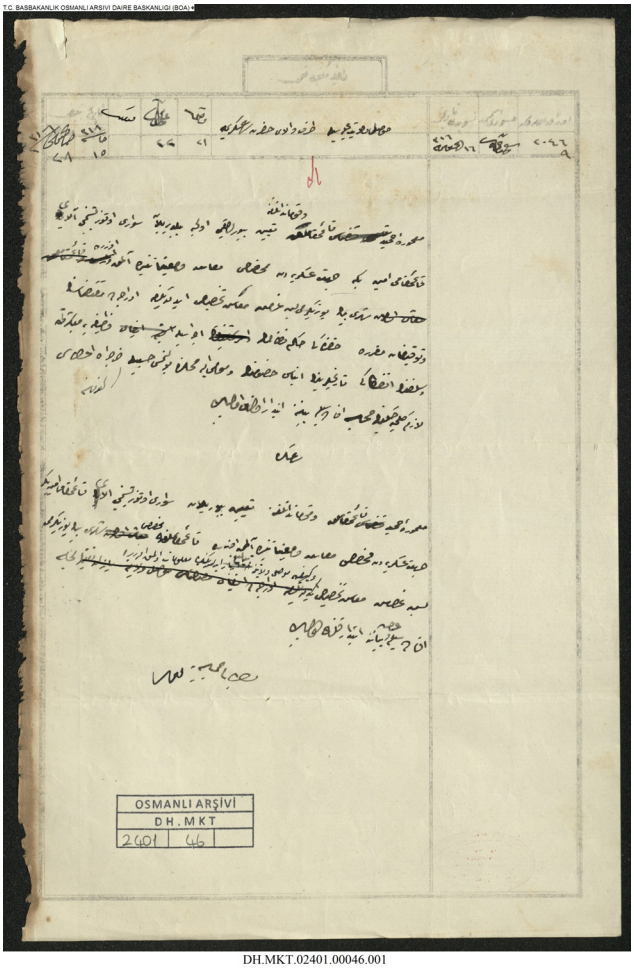

DH.MKT.02401.00046.001

DH.MKT	02401.00046	15 جەمادی یەکەم 1318 (١٠ ئەیلوول ١٩٠٠)

بۆ سەر عەسکەر
ئەمین بەکر قائیمقامی ئاڵای ٣٥ی سوارە، بە قوماندان و قائیمقامیەتی مەعمورەی حەمیدیە دامەزراوە، مووچەکەی لەلایەنی سەربازییەوە دابین کراوە، کە مانگانە ١١٢٥ قوروش مووچەی بۆ دەبردرێتەوە، بۆ چۆنیەتی مامەڵەکەش، لە ویلایەتی موسڵ ئاگاداری وەرگیراوە، بە ووتەی ژمێریاری راگەیەندراوە و نووسراوی بۆ کراوە.

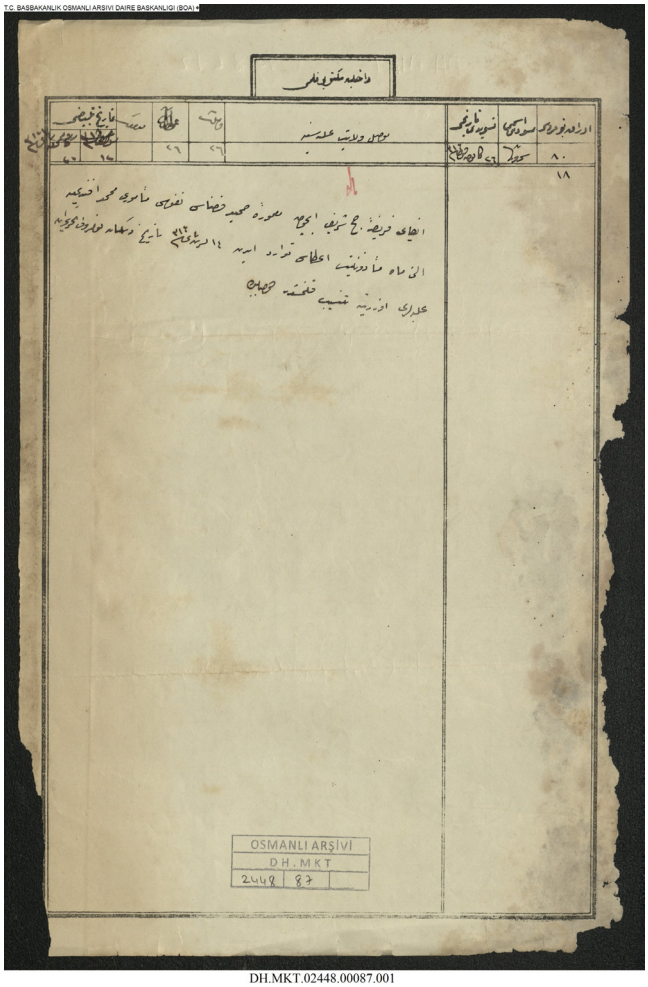

DH.MKT.02448.00087.001

DH.MKT	02448.00087	12 شەوال 1318 (٢ شوبات ١٩٠١)

بۆ ویلایەتی موسڵی عالی
محەمەد ئەفەندی فەرمانبەری ناسنامەی قەزای مەعمورەی حەمیدیە، بۆ جێبەجێ کردنی فەریزەی حەج، مۆڵەتی ٦ مانگی پێ دراوە، لەسەر نووسراوی ١٤ تشرینی دووەم ١٣١٦ ژمارە ٨٠ جێگیر کراوە.

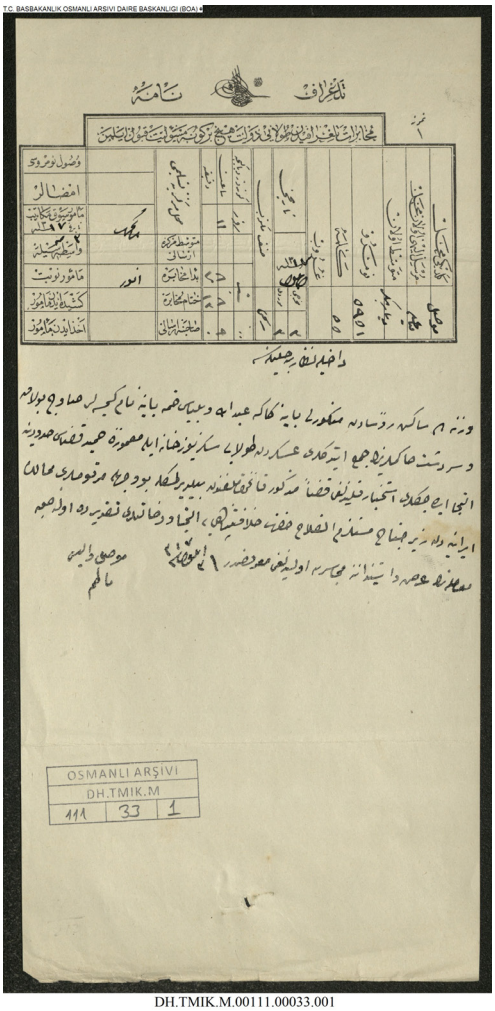

DH.TMIK.M.00111.00033.001

DH.TMIK.M	00111.00033	2 جەمادی کۆتایی 1319 (١٦ ئەیلوول ١٩٠١)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

هەواڵ هاتووە، بایز کاکە عەبدوڵڵا لە سەرۆکەکانی مەنگوری لە وەزنە، هەروەها حەمە بایز بلباس و ئەم سەربازانەی کە حاکیمەکانی ساوجبۆلاق و سەردەشت کۆیان کردۆتەوە، لەگەڵ ٨٠٠ خانە دێنە سنووری قەزای مەعمورەی حەمیدیە، لە قائیمقامیەتی قەزای ناوهاتوو هەواڵ هاتووە، ئەگەر ناوبراوان لە ئێرانەوە ملکەچ و پارانەوەی خۆیان بۆ پەیوەندیدارانی خەلافەت رابگەیەنن، ئەوا رابگەیەندرێت بە چ شێوازێك مامەڵەیان لەگەڵ بکرێت.

نازم والی موسڵ

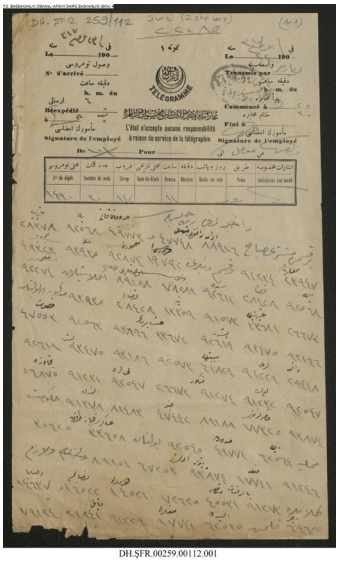
DH.ŞFR.00259.00112.001

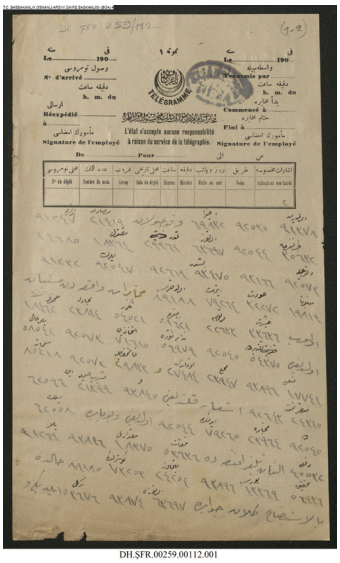
DH.ŞFR.00259.00112.001

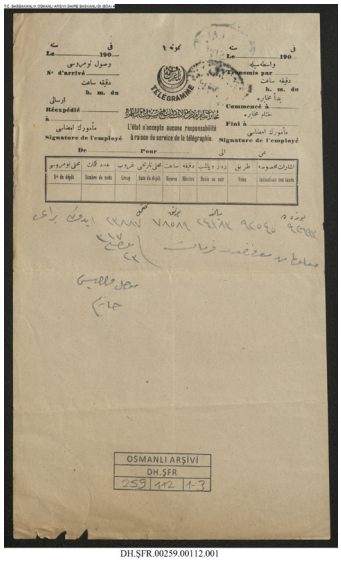

DH.ŞFR.00259.00112.001

DH.ŞFR	00259.00112	17 موحەررەم 1319 (٦ مایس ١٩٠١)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
هـەردوو عەشـیرەتی مەنگـور و عەشـیرەتی پشـدەر، بەشـێکی لـە نـاو خاکـی ئێـران و لـەم شـوێنانەن کـە لـە سـنووری خاقانـی نزیکـە، بەشـەکەی تریشـی لـە قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەن، لـە نێوانیـان دوژمنایەتـی هەیـە و بەهـۆی رووداوەکانـەوە هەواڵـی زوڵـم و سـەرپێچی پشـدەریەکان بەرامبـەر بـە مەنگوریـەکان هاتـووە، لەلایـەن حکوومەتـی ناوەخـۆ و سـەربازی شـاهانەی سـەر سـنووریش ڕێگـری لـەم سـەرپێچیە کـراوە، بـە گوێـرەی پێویسـتیش بـە هەنـگاو هەمـوو جـۆرە ئامۆژگاریەکیـان پێـدراوە، بـەڵام لـە ڕێگەگرتـن سـەرکەوتوو نەبوونـە، لـە رووبەرووبوونـەوەی ئـەم دواییـە نزیکـەی ٣٠ کـوژراو هەبـووە، پشـدەریەکانیش بـە دۆراوی گەراونەتـەوە، بـە گوێـرەی ئـەم هەواڵانـەی کـە هاتـووە، واپێدەچێـت رووبەرووبوونـەوەی نێـوان عەشـیرەتەکان سـەر لـە نـوێ روو بداتـەوە، ئامـاژە دراوەتـە قوماندان و قائیمقامیەتـی ناوەخـۆ و موتەسـەرفی سلێمانی، تـا ئامـادەکاری بکرێـت و ڕێگـە لـەم رووداوانـە بگیرێـت، هەروەهـا پەیوەنـدی بـە موشـیرەتی شـکۆداریش کـراوە، لـە یەکـەم هەنـگاودا تەلەگرافنامـە ڕەوان کـراوە، بـێ ئـەوەی لێکۆڵینـەوە بکرێـت بـری لەناوچـوون بـە ١٠٠ کـەس زیاتـرە خەملێـنراوە، بـەڵام دوای پرسـیار کـردن، لـەم وەڵامـەی کـە وەرگیـراوە لـە ناوچـوون بـۆ ٣٠ کـەس کەمـی کـردووە، ئەگـەری هەیـە ئـەم ژمارەیـە زیادەڕۆیـی تێـدا کـرا بێـت. زانیـاری ڕاگەیەنـدراوە.
والی موسڵ حازم

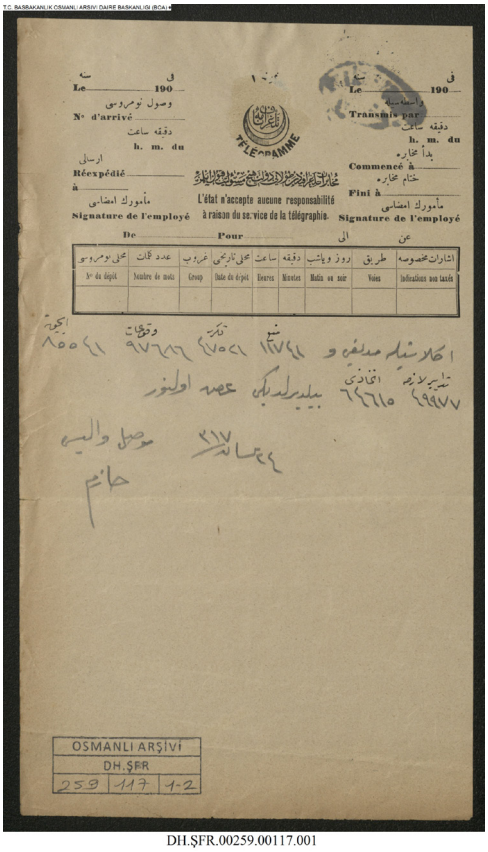

DH.ŞFR.00259.00117.001

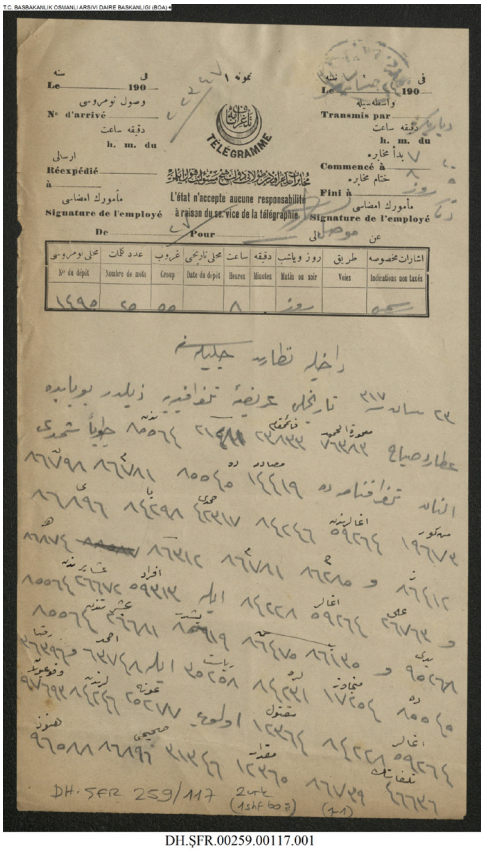

DH.ŞFR.00259.00117.001

DH.ŞFR	00259.00117	18 موحەررەم 1319 (٧ مایس ١٩٠١)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
هاوپێچی تەلەگرافی مێژووی ٢٣ نیسان ١٣١٧، ئێستا لە قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە تەلەگرافنامە وەرگیراوە، لە ئەنجامی رووبەرووبوونەوەکە، لە ئاغاکانی مەنگور حەمدی بایز ئاغا، حەمزە ئاغا و عەلی ئاغا لە ئەندامانی عەشیرەتەکانیش حەوت کەس و لە عەشیرەتی پشدەریش ئەحمەد ئاغا مردووە، هەرچی هاوکارەکانە، ئەوا دیار نییە چەند کەس مردووە، بۆ ئەوەی رێگە نەدرێت رووداوی لەم جۆرە دووبارە بێتەوە، ئامادەکاری پێویست ئەنجام بدرێت.
حازم والی موسڵ

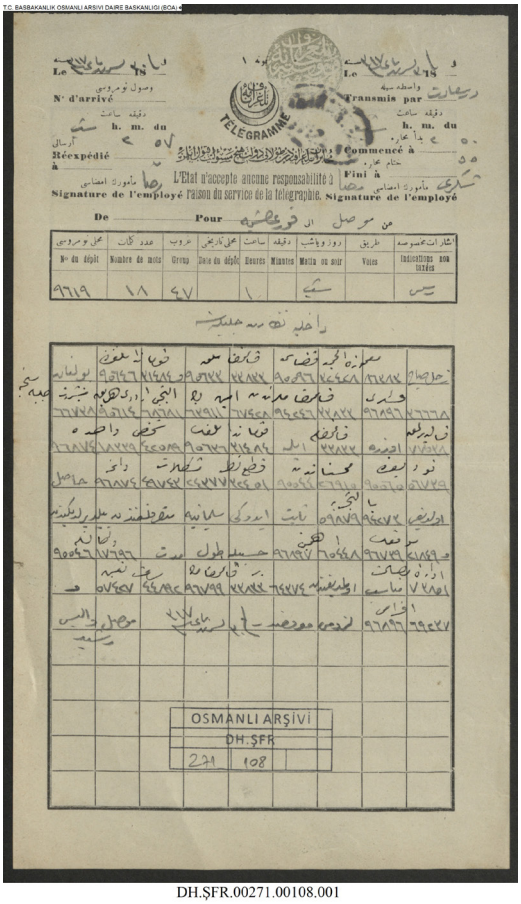

DH.ŞFR.00271.00108.001

DH.ŞFR	00271.00108	2 ڕەمەزان 1319 (١٣ کانوونی یەکەم ١٩٠١)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە قائیمقامەکانـی سـەربازی ئەمیـن بـەگ، لـە قوماندانیەتـی و قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیەیـە، کەچـی لەلایەنی موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆن، خەریکـە لادەدرێت، چونکـە بە تاقیکردنەوە سـەلمێنراوە، بەرێوەبردنـی دوو ئەرکـی وەکـو قائیمقـام و قوماندانیەتـی لەلایـەن کەسـێکەوە دەبێتـە هۆی دروسـت بوونی کێشـە و کۆتایـی نەهاتنـی، لـە موتەسـەرفی سـلێمانی ڕاگەیەنـدراوە، لەبـەر گرنگـی شوێنەکەشـەوە ناکرێـت ماوەیەکـی درێـژ بـە وەکالـەت بەرێوەببردرێـت، هەرچـی زووە بـە پەلـە کەسـێك دابمەزرێـت و ڕەوان بکرێـت، ڕاگەیەنـدراوە.
ڕەشید والی موسڵ

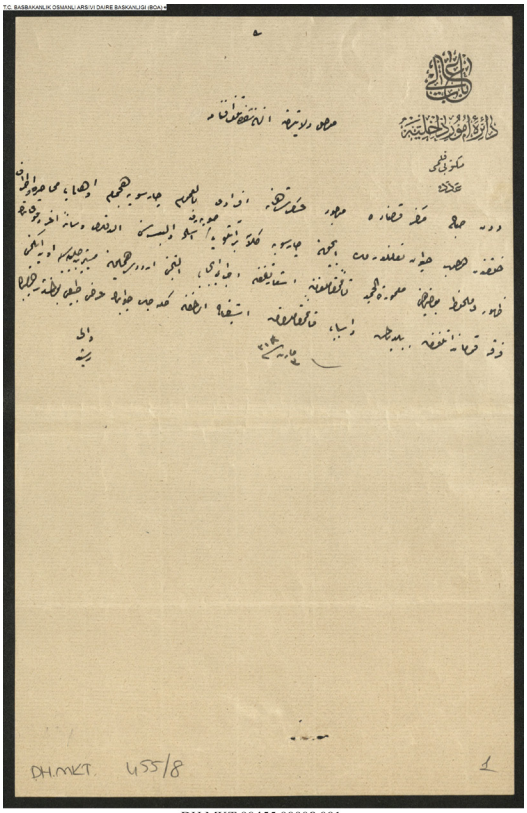

DH.MKT.00455.00008.001

6 زیلحیجە 1319 (١٦ مارت ١٩٠٢)	00455.00008	DH.MKT

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
ئەم تەلەگرافنامەیەیە کە لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە
دوێنی بەیانی سەربازی شاهانە لە مەرکەزی قەزا، هێرشیان کردۆتە سەر بازار و خەڵکیان ئابلۆقەداوە، لەم کاتەدا ئەسپ سوارێك بۆ ناڵبەند کردنی ئاژەڵەکەی لە بازار بووە، چەك و جلوبەرگ و کەلوپەلی ئەسپ سوارەکەیان تاڵان کردووە، لە قائیمقامیەتی مەعمورەی حەمیدیە ئاماژەی پێکراوە، لە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنی شکۆدار و قوماندانی فرقەی ١٢ راگەیەندراوە، بە گوێرەی ئەم وەڵامەی کە دێت مامەڵەکە ئاسایی جێبەجێ دەکرێت.
رەشید والی

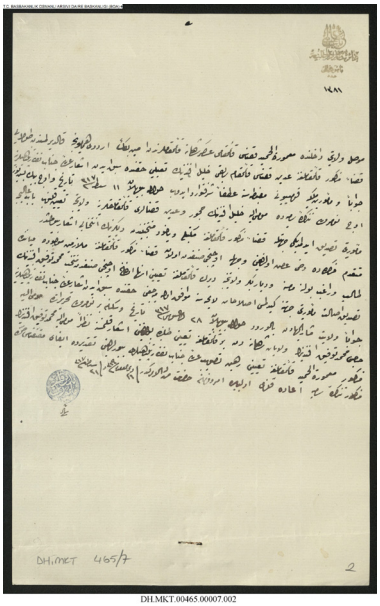

DH.MKT.00465.00007.002

26 زیلقەعدە 1319 (٦ مارت ١٩٠٢)	00465.00007	DH.MKT

بابی عالی
فەرمانگەی نەزارەتی ناوەخۆ
قەڵەمی فەرمانبەران
١٣٨١

ئەمین بەگ قائیمقامی قەزای مەعمورەی حەمیدیەی ویلایەتی موسڵ و قائیمقامی سەربازی شاهانە، لەلایەن لەشکری هومایۆن لادراوە، بۆ قائیمقامیەتی قەزای ناوهاتوو، خەلیل ئەفەندی قائیمقامی پێشووی قەزای عەدین دامەزرێت، وەڵام لە جەنابی پەیوەندیداری نەزارەت هاتووە، هەروەها لە مەزبەتەی قۆمیسیۆنی فەرمانبەرانی مولکیە، لە مێژووی ١١ شوبات ١٣١٧ ژمارە ٣٥٠٣ نووسراوی سەدری ئەعزەم هاتووە، خەلیل ئەفەندی لە قەزاکانی حجور و عەدین دامەزراوە، کەچی لە قۆمیسیۆن ئەرکەکەی پەسەند نەکراوە، ئاماژەی پێکراوە، بۆ قائیمقامیەتی قەزای ناوهاتوو کەسێکی دەرچووی مەکتەب یاخود کەسێکی هەڵبژێردراو دامەزرێت. لە نووسراوی پێشوو راگەیەندراوە، قەزای ناوهاتوو کە لە چینی سێیەمە، بۆ قائیمقامیەتەکەی مولازمێك نییە ئارەزووی ئەم کارە بکات، لە ویلایەتی دیاربەکر محەمەد تۆفیق ئەفەندی هەڵبژێردراو لە چینی سێیەم، کە لە قائیمقامیەتی دیرك کۆتایی بە ئەرکەکەی هاتووە، بۆ ئەم کارە گونجاو نییە، لە ئاماژەی پێشووتر بۆ جەنابی پەیوەندیداری نەزارەت رەوان کراوە و لە وەڵامی ویلایەتی ناوهاتوو، نووسراوی مێژووی ٢٨ ئۆغستۆس ١٣١٧ ژمارە ٨١، حاجی محەمەد تۆفیق ئەفەندی داوای کردووە لە قائیمقامیەتێك دامەزرێت، بەم تێروانینە محەمەد تۆفیق ئەفەندی لە قائیمقامیەتی مەعمورەی حەمیدیە دامەزرێت، بە دەرچوونی فەرمانی جەنابی پەیوەندیداری نەزارەت مامەڵەکە جێبەجێ دەکرێت، بەمەش نووسراوی سەدری ئەعزەم رەوان کرایەوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بە دەستەوەیە.

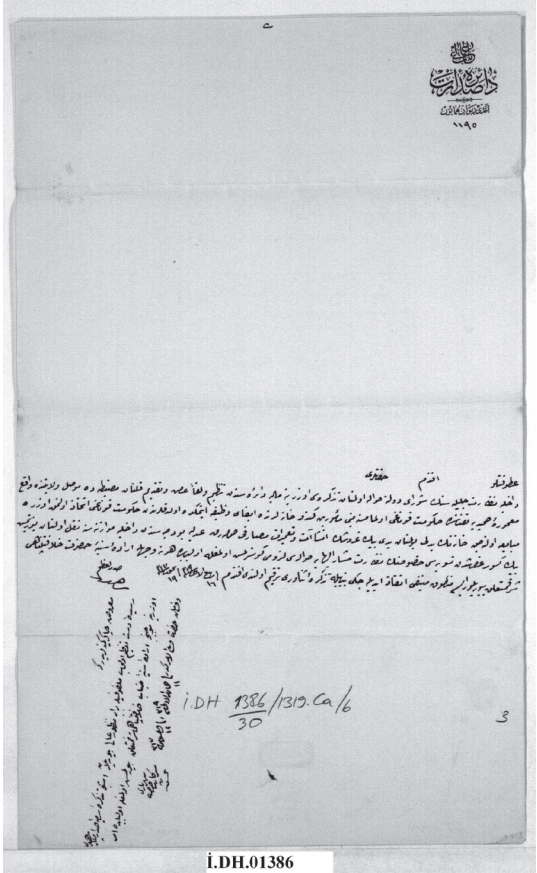

İ.DH.01386

16 ڕەبیعی کۆتایی 1319 (٢ ئۆغستۆس ١٩٠١)	01386.000030	İ.DH

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
١١٩٥
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
لەسەر ئەم نووسراوەی کە لە نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار بۆ شورای دەوڵەت ڕەوان کراوە، مەزبەتە لە فەرمانگەی دارایی ڕێکخراوە و بە هاوپێچەوە پێشکەش کراوە، قەزای مەعمورەی حەمیدیەی سەر بە ویلایەتی موسڵ قۆناغی حکوومەتی نییە، فەرمانبەران لە خانەی خۆیان ئەرکەکانیان جێبەجێ دەکەن، خەریکە خانەیەک دەکرێت، تا بکرێتە قۆناغی حکوومەت، بۆ ئەمەش ٧٠٠٠ قوروش خەرجی دروست کردن و نۆژەنکردنەوەیەتی، لە بودجەی داد ١٧٠٠٠ و هەندێك قوروش بۆ موازەنەی ناوەخۆ گوازراوەتەوە، بە پێویست زانراوە بگوازرێتەوە نەزارەتی ناوهاتوو، لەم بابەتەدا بە هەر شێوەیەك بێت فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت چ بفەرموێت جێبەجێ دەکرێت، نووسراو کرا ئەفەندم.
سەدری ئەعزەم

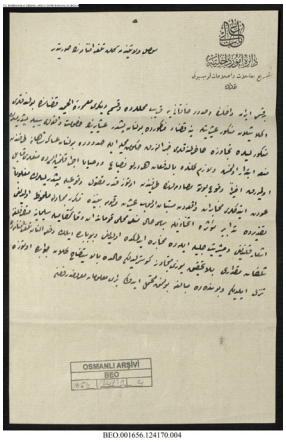

BEO.001656.124170.004

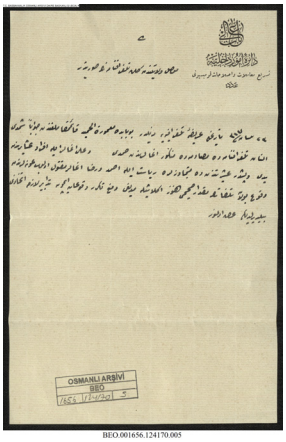

BEO.001656.124170.005

BEO	001656.124170	14 سەفەر 1319 (٢ حوزەیران ١٩٠١)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قۆمیسیۆن و چاکسازی بەخێراکردنی مامەڵە
وێنەی ئەم تەلەگرافنامەیە کە لە ویلایەتی موسڵ هاتووە
هاوپێچی نووسراوی ٢٣ نیسان ١٣١٧، بۆ ئەم بابەتە تەلەگرافنامە لە قائیمقامیەتی مەعمورەی حەمیدیە وەرگیراوە، لە رووبەرووبوونەوەکەدا دەرکەوتووە، حەمدی ئاغا و عەلی ئاغا لە ئاغای مەنگور، لە ئەندامانی عەشیرەتیش حەوت و لە سەرۆکەکانی عەشیرەتی پشدەریش ئەحمەد ئاغا و رزا ئاغا کوژراوە، تا ئێستا ژمارەی دروستی لەناوچووان دیار نییە، بۆ ڕێگەگرتن لە رووداوەکان ئامادەکاری پێویست ئەنجام بدرێت، راگەیەندراوە.

BEO	001656.124170	14 سەفەر 1319 (٢ حوزەیران ١٩٠١)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قۆمیسیۆن و چاکسازی بەخێراکردنی مامەڵە
وێنەی ئەم تەلەگرافنامەیە کە لە ویلایەتی موسڵ هاتووە
ئەم عەشیرەتانە بەشێکی لە ناو ئێران و لەم ناوچانەن کە نزیکە لە سنووری خاقانی، بەشەکەی تریش لە قەزای مەعمورەی حەمیدیەیە، دەرکەوتووە دیسان لەگەڵ عەشیرەتی مەنگور، عەشیرەتی پشدەر لە ناو قەزای ناوهاتوون، لەبەر دوژمنایەتی نێوانیشیان، پشدەریەکان ئامادەکاری دەکەن، تا پەلاماری مەنگوریەکان بدەن، بە وەرگرتنی ئەم هەواڵە، لەلایەن حکوومەتی ناوەخۆ و سەربازانی سەر سنوور ڕێگەیان لێ گیراوە، بە گوێرەی پێویست هەموو جۆرە ئامۆژگارییەك و ڕێنماییەك دراوەتە ئەمانە، بەڵام بێ سوود بووە، لە کۆتاییدا لەم رووبەرووبوونەوەی کە رووداوە، نزیکەی ٣٠ کەس مردووە و پشدەریەکان بە دۆراوی گەراونەتەوە، وا پێدەچێت دیسان لە نێوان عەشیرەتە ناوبراوەکان رووبەرووبوونەوە رووبدات، بۆیە ئامادەکاری کاریگەر ئەنجام بدرێت، ئەمەش بە قوماندانی خۆچێی و قائیمقامیەت و موتەسەرفی سلێمانی راگەیەندراوە، گفتوگۆ لەگەڵ موشیرەتی شکۆداریش کراوە، لەم بابەتەدا مانگانە تەلەگرافنامە وەرگیراوە و تێدا روون کراوەتەوە، بە بێ لێکۆڵینەوە بری لەناوچووان لە ١٠٠ کەس زیاتر خەملێنراوە، بەڵام دواتر لەم وەڵامەی کە وەرگیراوە ژمارەکە بۆ ٣٠ کەس کەم بۆتەوە، راگەیەندراوە فەرمان.

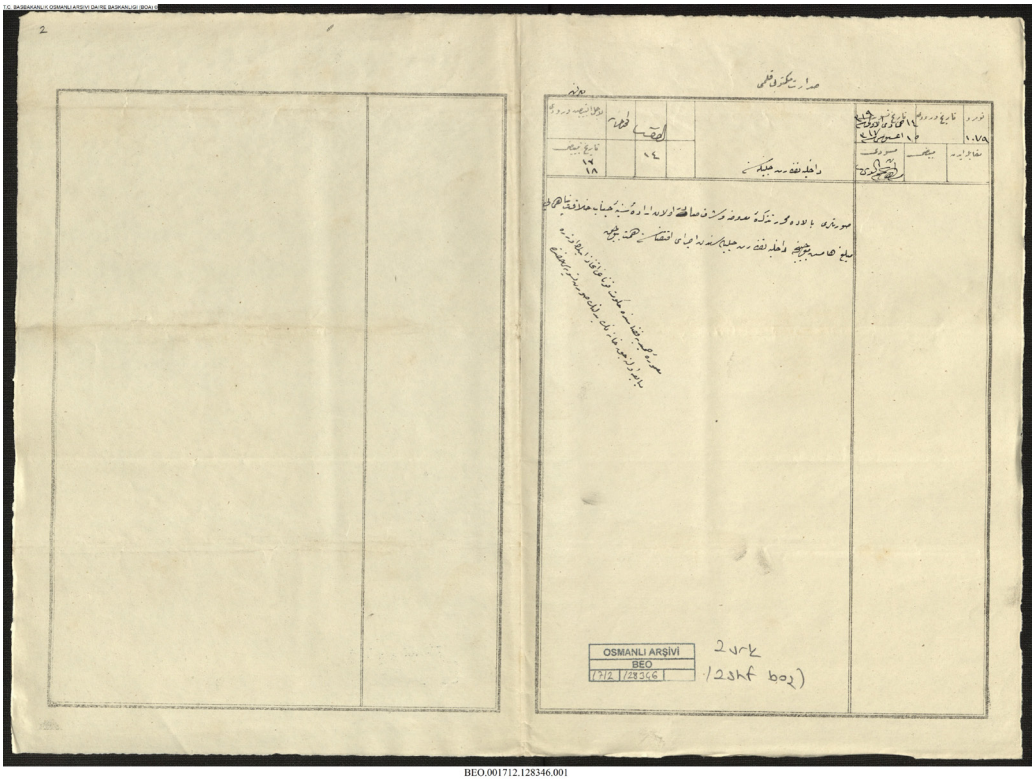

BEO.001712.128346.001

BEO	001712.128346	14 جەمادی یەکەم 1319 (٢٩ ئۆغستۆس ١٩٠١)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
وێنەکانی لە باڵادا تۆمار کراوە، هەروەها فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت لە پەراوێزەکەی هاتووە، داوا لە نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار کراوە هیمەت بکرێت لە جێبەجێ کردنی.

رێوشوێنی پێویست بۆ ئەم خانووە ئەنجام دراوە، کە لە قەزای مەعمورەی حەمیدیە بۆ قۆناغی حکوومەت دەکڕدرێت.

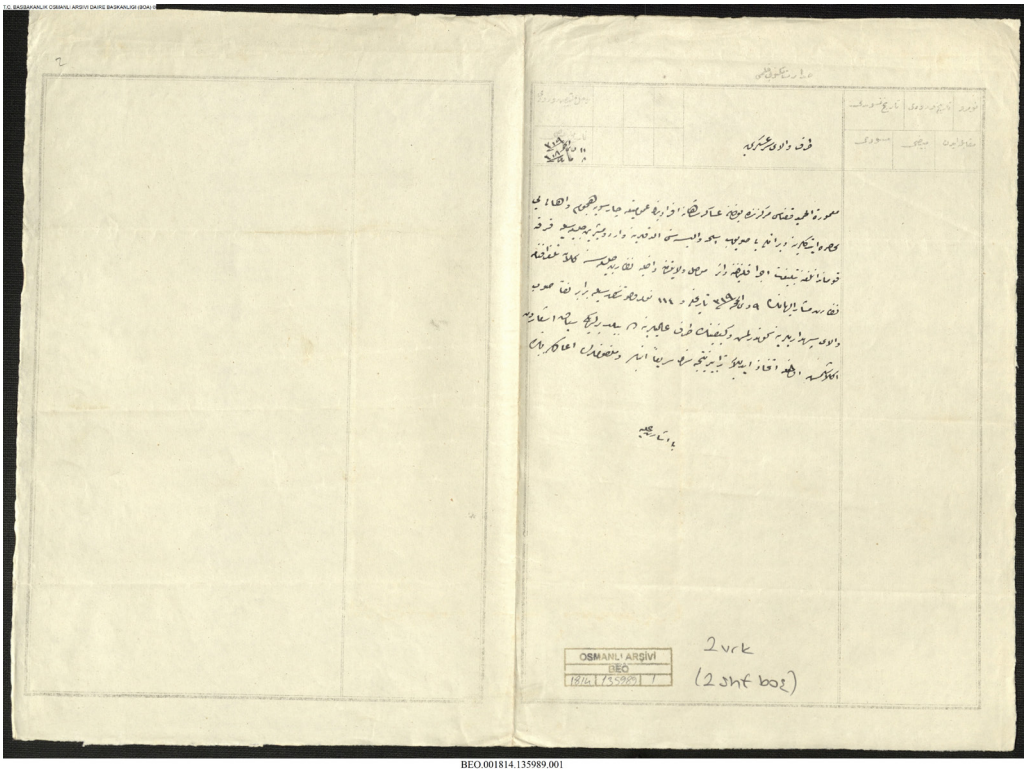

BEO.001814.135989.001

BEO	001814.135989	11 زیلحیجە 1319 (٢١ مارت ١٩٠٢)

بۆ لایەنی والای سەر عەسکەریمان

ئـەم سـەربازانەی لـە مەرکـەزی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەن، هێرشـیان کردۆتـە سـەر بـازار و دانیشـتوانیان ئابڵوقـە داوە و چـەك و جلەکانـی ئەسـپ سـوارێکیان تـاڵان کـردووە، هەروەهـا ئـاگاداری دراوەتـە موشـیرەتی لەشـکری شـکۆدار و فرقـەی قومانـدان، ئـەم تەلەگرافنامەیـەی لـە ویلایەتـی موسـڵ بـۆ نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار رەوان کـراوە، لەگـەڵ نـووسراوی مێـژووی ٩ زیلحیجـە ١٣١٩ ژمـارە ١١٤ی نەزارەتـی ناوهاتـوو، بەیەکـەوە بـۆ لایەنـی والای سـیپاهیدار نێـردراوە، چۆنیەتـی کارەکـەش بـە لایەنـی عالـی راگەیەنـدراوە، ئـەم ئامادەکارییانـەی کـراوە، ئەنجامەکـەی بـە پەلـە رابگەیەندرێـت و هاوپێچـەکان رەوان بکرێتـەوە.

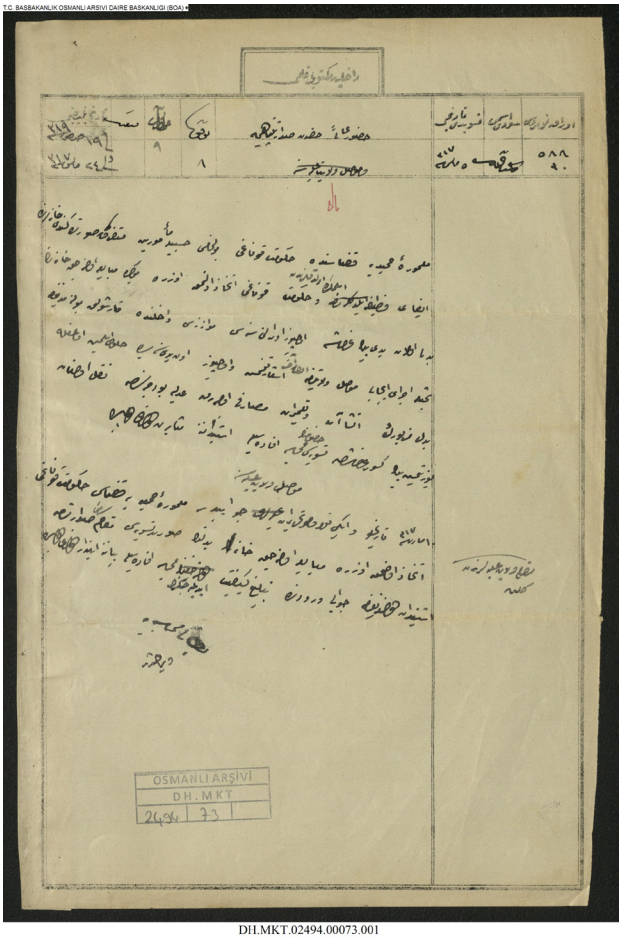

DH.MKT.02494.00073.001

DH.MKT	02494.00073	19 سەفەر 1319 (٧ حوزەیران ١٩٠١)
بۆ ویلایەتی موسڵی عالی وەڵامی نووسراوی مێژووی ١٠ مارت ١٣١٧ ژمارە ٢، ئەم خانەیەی لە مەعمورەی حەمیدیە دەکرێتە قۆناغی حکوومەت، دەکردرێت و بۆ خەرجیەکەشی لە پایەی سەدارەت رەزامەندی نیشان دراوە، بە ووتەی ژمێریاری راگەیەندراوە و نووسراو کراوە.		

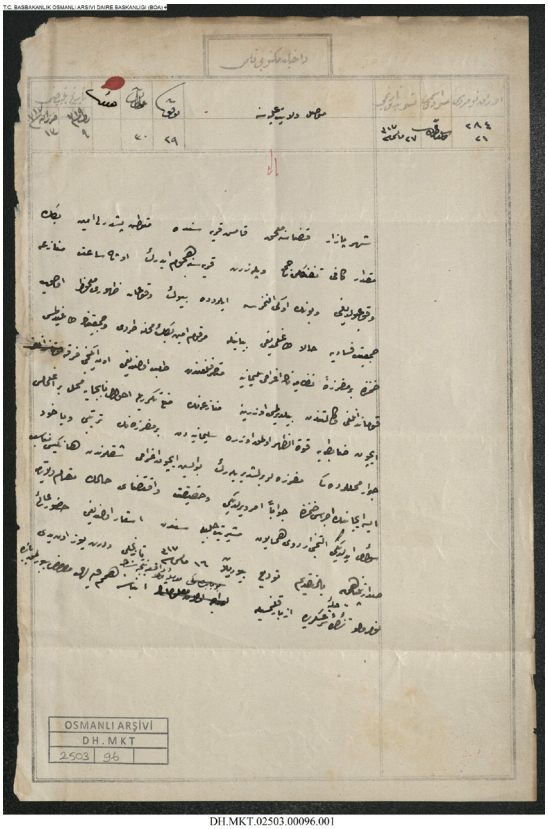

DH.MKT.02503.00096.001

DH.MKT	02503.00096	9 رەجەب 1319 (٢٢ تشرینی یەکەم ١٩٠١)

بۆ ویلایەتی موسڵی عالیە

ئەمین بەگی پشدەری لە گوندی قامش سەر بە قەزای شارباژێر نیشتەجێیە، ژمارەیەکی تەواو تفەنگچی کۆکردۆتەوە و هێرشی کردۆتە سەر گوندی پلەزدن، بۆ ماوەی ٣ کاتژمێر شەڕیان کردووە، ئەگەر ڕێگەی لێ نەگیرێت، ئەوا لە داهاتوودا رووداوی گەورە روو دەدات، تاوەکو ئێستا ئەم کۆمەڵەیە پەرشوبڵاو نەکراوەتەوە، بۆ ئەوەی ئەمین بەگ دووربخرێتەوە و کۆمەڵەکە پەرشوبڵاو بکرێتەوە، لە موتەسەرفی سلێمانی داواکراوە مەفرەزەیەکی نیزامیە دابمەزرێت و ڕەوان بکرێت، لەسەر ڕاگەیەندراوی وەکالەتی قوماندانی فرقەی ١٢، بۆ ئەوەی ڕێگە لە رووبەرووبوونەوە بگیرێت و ڕێگە نەدرێت دووبارە بکرێتەوە، هەروەها ڕێگە نەدرێت سەرپێچی روو بدات، ئەم مەفرەزەیە ببێتە پاڵپشتی بۆ ئەفسەری ناوچەکە، لە سلێمانی مەفرەزەیەك ڕێك بخرێت یاخود مەفرەزەی دەورووبەری ناوچەکە یەکبگرن و بۆ ئەم کارە دەست بە کار بن، هەرچی ڕاستی جێبەجێ کردنەکەیە، ئەوا لە پایەی ویلایەت پرسیار کراوە، لە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنیش ئاماژەی پێکراوە، لە مێژووی ١٦ مایس ١٣١٧ ژمارە ٤١٧ نووسراوی پەیوەندیداری سەدارەت پێشکەشی سەر عەسکەر کراوە، ئەنجامی مامەڵەکە جێبەجێ بکرێت و ڕابگەیەندرێت.

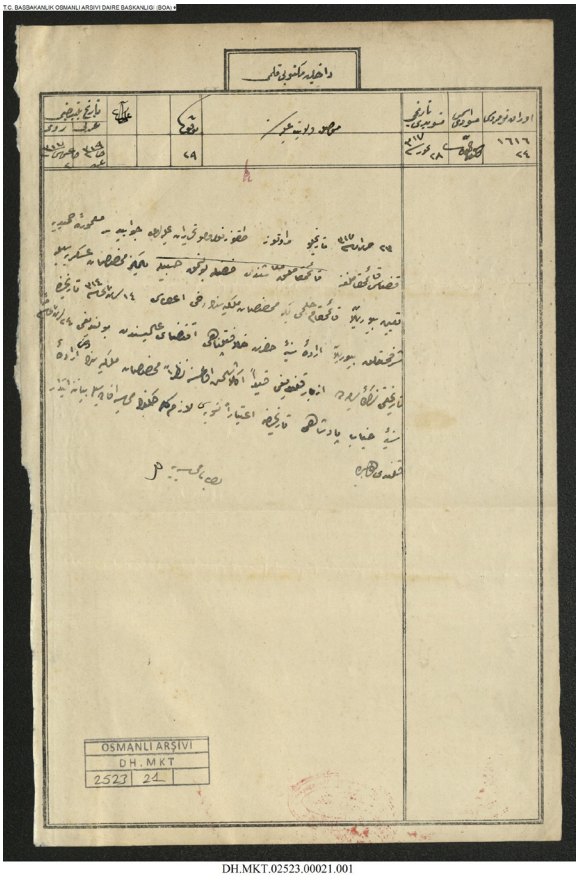

DH.MKT.02523.00021.001

DH.MKT	02523.00021	کۆتایی جەمادی یەکەم 1319 (١٣ ئەیلوول ١٩٠١)

بۆ ویلایەتی موسڵی عالی
وەڵامی مێژووی ٢٣ حوزەیران ١٣١٧ نووسراوی عالییە، قائیمقام حیلمی بەگ تەنیا بە دەرماڵەی سەربازی لە قائیمقامیەتی قەزای مەعمورەی حەمیدیە دامەزراوە، بۆ دابین کردنی دەرماڵەی مولکیە، لە مێژووی ١٤ تشرینی دووەم ١٣١٤ جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت فەرمانی داوە، ٢٤ تشرینی دووەمی هەمان ساڵیش، نووسراوی سەدری ئەعزەم دەرچووە، بەم تێروانینە دەرماڵەی مولکیە لە مێژووی دەرچوونی فەرمانی پاشا هەژمار دەکرێت، بە ووتەی ژمێریاری نووسراوی بۆ کراوە.

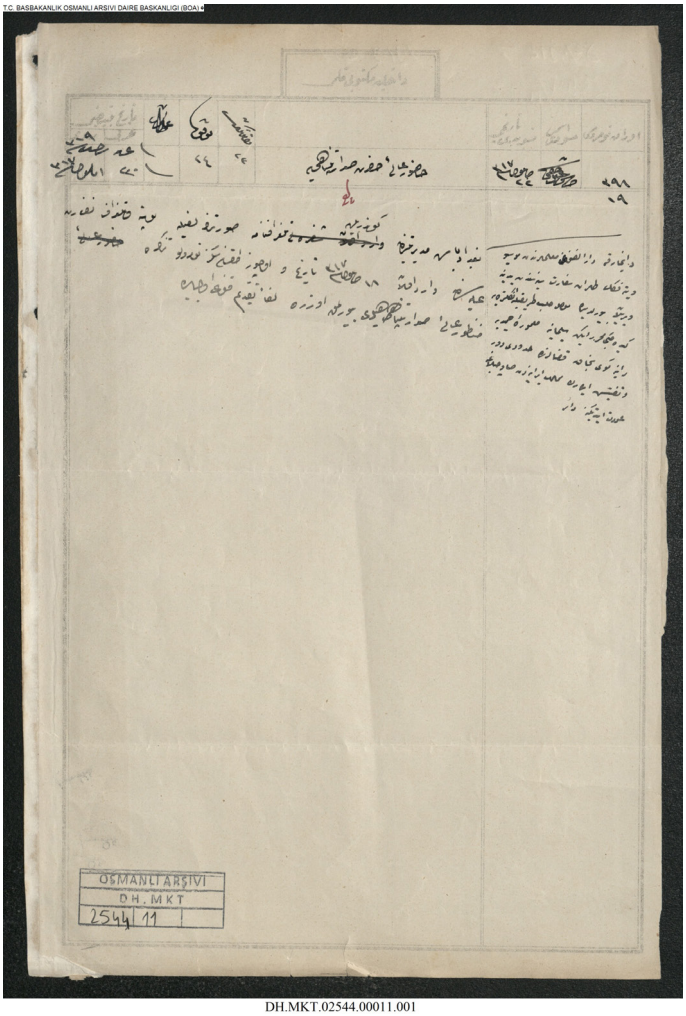

DH.MKT.02544.00011.001

DH.MKT	02544.00011	کۆتایی ڕەجەب 1319 (١١ تشرینی دووەم ١٩٠١)

بۆ جەنابی عالی پەیوەندیداری سەدارەت
لـە باڵیۆزخانـەی تەهـران ڕەزامەنـدی دراوە، مامۆسـتای پەیمانـگای هونـەرە جوانەکانـی دانیـمارك موسـیو دیتەفـك، بـە ڕێگـەی موسـڵ و حەلـەب بچێتـە ئینگلتـەرا، بـەڵام لـە سـنووری قەزاکانـی سـلێمانی، مەعمـورەی حەمیدیـە، رانیـە و کـۆی سـانجەق پشـکنین و گەرانـی ئەنجـام داوە، دواتـر لـە خاکـی ئێـران گەراوەتـەوە سـاوجبۆلاق، لـە بـاش مودیریەتـی بەغـداد تەلەگرافنامـە نێـردراوە، لـە مێـژووی ١٨ ئەیلـوول ١٣١٧ ژمـارە ٣٩٨ وێنەیەکـی لـە نەزارەتـی پۆسـتە و تەلەگـراف ڕەوان کـراوە، لەسـەر بریـاری پەیوەندیـداری سـەدارەت پێشـکەش کـراوە.

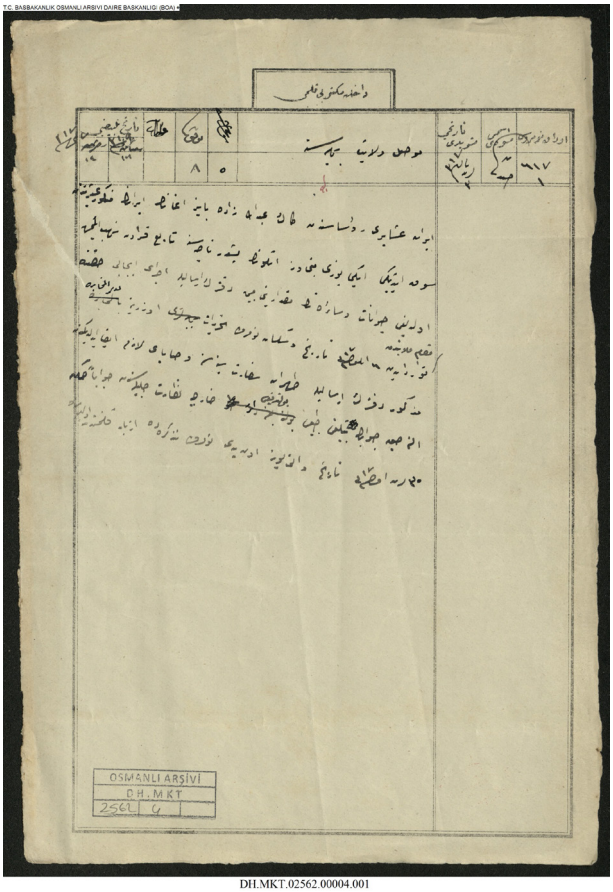

DH.MKT.02562.00004.001

DH.MKT	02562.00004	16 شەعبان 1319 (٢٨ تشرینی دووەم ١٩٠١)

بۆ ویلایەتی موسڵ
لـە سـەرۆکەکانی عەشـیرەتی ئێـران کاك عەبدوڵـڵا زادە بایـز ئاغـا، لەگـەڵ ٢٠٠ ئەسـپ سـواری عەشـیرەتی مەنگـوری ئێرانـی، گوندەکانـی ناحیـەی پشـدەریان تـاڵان کـردووە و بـری ئـەم ئاژەڵانـەش بـە ناردنـی دەفتـەر کاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، لـە پایـەی ویلایـەت نـووسراوی مێـژووی ٦ ئەیلـوول ١٣١٧ ژمـارە ٨٠ دەرچـووە، لـە کاتـی پەیوەنـدی کـردن بـە ناردنـی دەفتـەری ناوهاتـوو ئامـۆژگاری پێویسـت دراوەتـە باڵیۆزخانـەی تەهـران، لـەم وەڵامـەی کـە وەردەگیرێـت ئاگاداریەکـە بـە ئاسـایی بیـنراوە، لـە وەڵامـی نەزارەتـی دەرەوەی شـکۆدار، لـە مێـژووی ٣٠ تشرینـی یەکـەم ١٣١٧ ژمـارە ٦١٧ نـووسراو کـراوە.

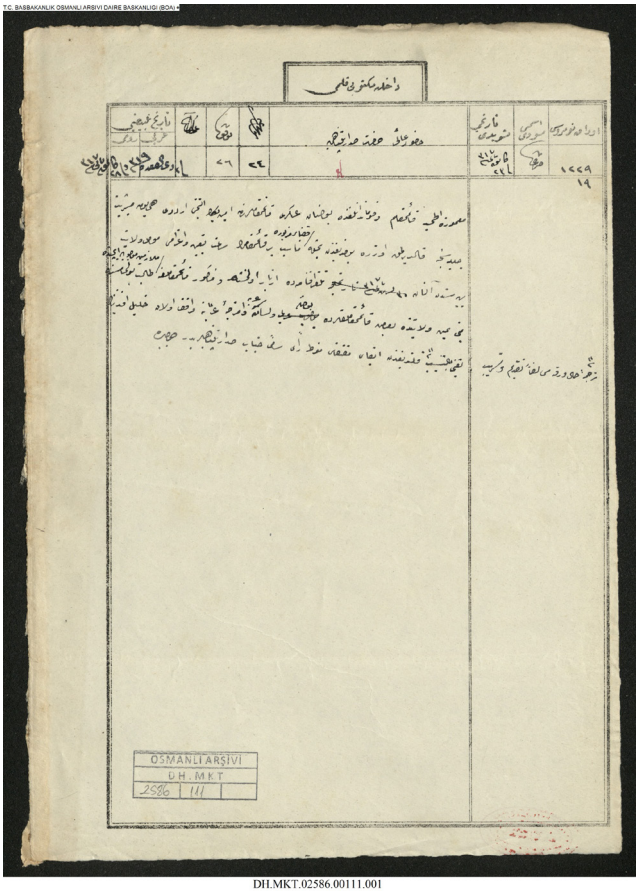

DH.MKT.02586.00111.001

DH.MKT	02586.00111	2 زیلقەعدە 1319 (١٠ شوبات ١٩٠٢)

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت
ئەمین بەگ قوماندان و قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە، لە قائیمقامەکانی سەربازیە، لە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنی شکۆدار لادراوە، بە پەلە بۆ قەزای ناوهاتوو قائیمقامێك دابمەزرێت و رەوان بکرێت، لە ویلایەتی موسڵ تەلەگرافنامە وەرگیراوە، هەروەها لە ناو مولازمەکانی ویلایەتی یەمەن، هەندێك لە قائیمقامەکان زمانی عەرەبی و لە میزاجی عوربان شارەزان، لەمانە خەلیل ئەفەندی دابمەزرێت، ئەوراقی زانیاری هاوپێچ پێشکەش کراوە.

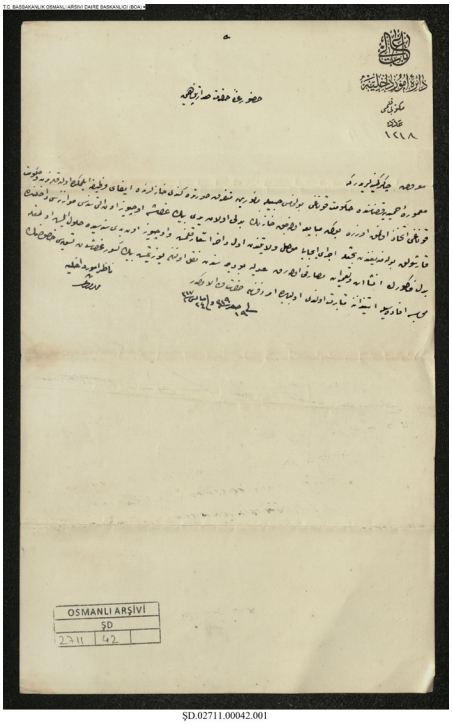

ŞD.02711.00042.001

ŞD	02711.00042	19 سەفەر 1319 (٧ حوزەیران ١٩٠١)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ١٢١٨
بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیدارانی سەدارەت
راگەیەندراوی بەندەمانە
لـە قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە قۆناغـی حکوومـەت نییـە، فەرمانبـەران بـە شـێوەیەکی پەرشـوبڵاو و هـەر یەکـە لـە خانەکـەی خـۆی مامەڵـەی خەڵـك و حکوومـەت جێبەجـێ دەکـەن، ئەمجـارە بـۆ قۆناغـی حکوومـەت خانەیـەك دەکردرێـت، ئـەم خانەیـەش بـە ١٧٠٠٠ قـوروش لـە موازەنـەی سـاڵی ١٣١٦ تەرخـان دەکرێـت، بـۆ جێبەجـێ کردنـی ئـەم کارەش، لـە ویلایەتـی موسـڵ ئامـاژەی پێکـراوە، بـە هاتنـی سـاڵی ١٣١٧ بـۆ خەرجـی کرێـن و نۆژەنکردنـەوە، لـە بودجـەی داد ١٧٠٠٠ قـوروش و هەندێـك گوازراوەتـەوە، بـە ووتـەی ژمێریاریـش رەزامەنـدی لەسـەر دراوە، لـەم بابەتـە بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بەدەسـتەوەیە.
نازری کاروباری ناوەخۆ

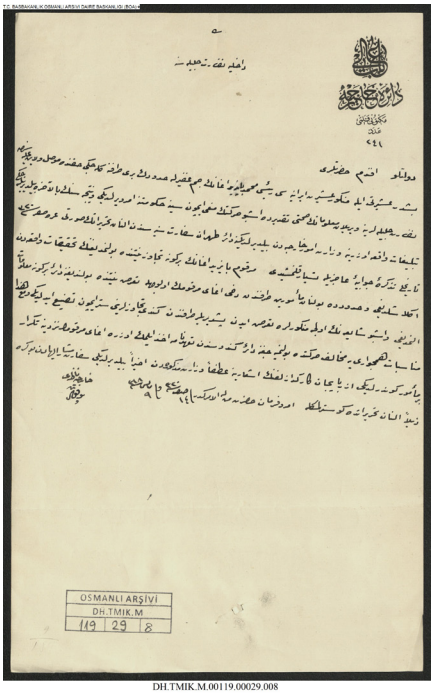

DH.TMIK.M.00119.00029.008

14 سەفەر 1320 (٢٣ مایس ١٩٠٢)	00119.00029	DH.TMIK.M

بابی عالی
فەرمانگەی دەرەوە
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٢٤١
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
عەشـیرەتی پشـدەر لەگـەڵ سـەرۆکی عەشـیرەتی مەنگـور محەمـەد بایـز بـە خەڵکێکـی زۆرەوە دێنـە سـنوور، لـەم بارەیـەوە زانیـاری لـە ویلایەتـی موسـڵی عالـی دراوەتـە نەزارەتـی شـکۆدار، ئەگـەر بێتـو ئـەم هەواڵـە راسـت بێـت، ئـەوا دەبـێ ڕێگـە لـەم جولـە بگیرێـت، بـۆ ئـەم مەبەسـتەش فەرمـان دراوەتـە حکوومـەت، ئەنجامەکەشـی لـە کۆتـا رادەگەیەندرێـت، ئـاگاداری دراوەتـە وەزارەتـی کاروبـاری دەرەوە و لـە باڵیۆزخانـەی تەهرانیـش نـووسراو وەرگیـراوە، وێنەیەکـی لـە سـەرەتای سـەفەر ١٣٢٠ راگەیەنـدراوە، لـەم لێکۆڵینەوانـەی کـراوە، روون بۆتـەوە بایـز ئاغـا سـەرپێچی نەکـردووە و فەرمانبەرانـی سـنووریش زانیاریـان نەنـاردووە، تێـدا دووپاتـی بکەنـەوە کـە لەلایـەن ناوبـراوەوە هێرشـیان کرابێتـە سـەر، ئـەم پروپاگەندەیـە لەلایـەن پشـدەریەکان کـراوە تـا هێرشـی خۆیـان بـۆ سـەر مەنگوریـەکان بشـارنەوە و لـە بیـری ببنـەوە، لەگـەڵ ئەمـەش بەڵێننامـەی لـە وەرگیـراوە، تـا هێـرش نەکاتـە سـەر دەورووبـەر، دیسـان فەرمانبەرێـك بـۆ لای ئاغـای ناوبـراو ڕەوان کـراوە، بـە ئامـاژەی کارگـوزاری ئازربێجـان، لـە وەزارەتـی ناوهاتـوو ڕاگەیەنـدراوە، ئەمجـارە لـە باڵیۆزخانـەی ناوهاتـوو هاوپێـچ نـووسراو وەرگیـراوە و تێـدا نیشـان دراوە، بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بەدەسـتەوەیە.
نازری دەرەوە

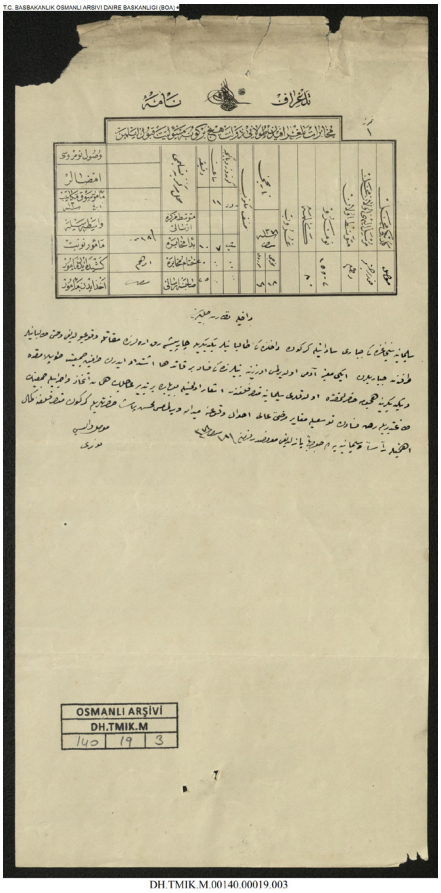

DH.TMIK.M.00140.00019.003

DH.TMIK.M	00140.00019	3 زیلحیجە 1320 (٣ مارت ١٩٠٣)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەباریەکانی سانجەقی سلێمانی و لە کەرکووکیش سەیدەکانی تاڵەبانی رووبەرووی یەکتر بوونەتەوە، لە نێوان یەکتر شەڕ رووپداوە، تاڵەبانیەکان دوو پیاوماقولی جەباریەکانیان کوشتووە، بەم هۆیەشەوە لە نێوانیان دوژمنایەتیەکە قۆڵتر بۆتەوە، بۆ هێرش کردنە سەر یەکتر، هەردوو لا خەریکی کۆکردنەوەی کۆمەڵن و سەرقاڵی ئامادەکارین، لە موتەسەرفی سلێمانی ئاماژەی پێکراوە، لەم بابەتەدا بە پەلە ئامادەکاری بکرێت و رێگەیەك بدۆزرێتەوە، ئەم دوو کۆمەڵەیە پەرشوبڵاو بکرێتەوە و رێگە نەدرێت دوژمنایەتی فراوانتر بێت، نووسراو بۆ جەنابی محەمەد پاشا و موتەسەرفی کەرکووك کراوە، هەروەها بۆ سلێمانیش نووسراو کراوە.
نوری والی موسڵ

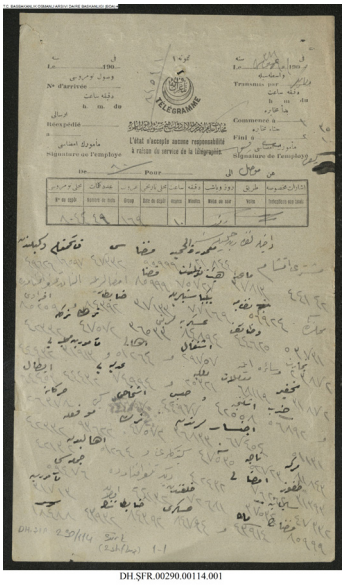
DH.ŞFR.00290.00114.001

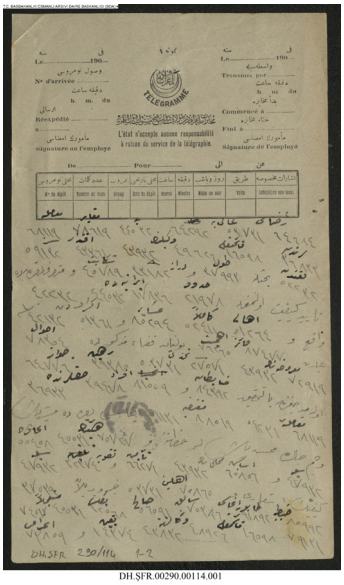
DH.ŞFR.00290.00114.001

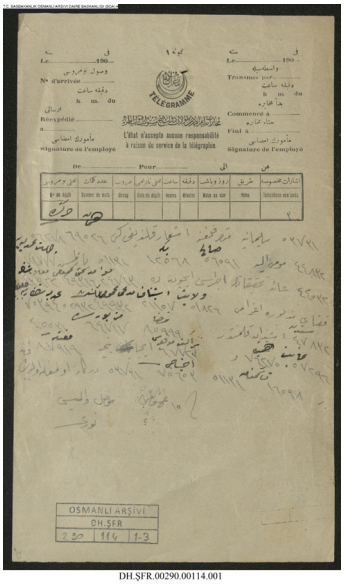
DH.ŞFR.00290.00114.001

23 جەمادی یەکەم 1320 (٢٨ ئۆغستۆس ١٩٠٢)	00290.00114	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جگە لە واژووەکانی دەستەی قەزا، لە وەکیلی قائیمقامی قەزای مەعمورەی حەمیدیە، تەلەگرافنامە وەرگیراوە و تێدا هاتووە، لە ناوەخۆ ئەفسەر و ئەندامانی سەربازی لەگەڵ بینباشیەکانی نیزامی ئەرکی سەربازیان جێهێشتووە، بەم کارەش بازرگانی و کاروکاسبی دانیشتوان و ئەرکی فەرمانبەرانی ناوخۆ و مامەڵەی مولکیە و دادی پەکخستووە، ئەم کەسانەی بوێری لێدان و ئەشکەنجەدانی خەڵك و سەرپێچی دەکەن، هەڵاتوون و چوونەتە ناحیەی مەرگە، تەلەگرافنامەیەکی تر بە واژووی ٩ کەس لە دانیشتوان بەرز کراوەتەوە، تێدا روون کراوەتەوە، کە فەرمانبەرانی سلێمانی و ئەفسەرانی سەربازی مامەڵەی پێچەوانەی یاسا و رەزامەندی عالی هەڵسوکەوت دەکەن، لەبەر بێ توانایی وەکیلی قائیمقام سکاڵا بەرز کراوەتەوە، هەروەها لە موتەسەرفیەتیش دووپاتکراوەتەوە، دانیشتوانی سەر سنووری ئێران بە تەواوەتی لە عەشیرەتی کوردی پێك هاتوون، بۆیە قەزای ناوهاتوو جێگەی گرنگی پێدانە، ئەم رووداوانەی روو دەدات جێگەی خۆشحاڵی نییە، لە بارەی ئەندامانی ئەفسەران بە لێکۆڵینەوە مامەڵەی یەکلاییکەرەوە بدرێت، بە گەرانەوەی دەستە ئاسایشی ناوچەکە بەرقەرار دەبێت، جگە لەمە دانیشتوانەکەی هەواڵیان داوە، ساڵح بەگ ئاغای تابووری زەبتیەی پێشوو بە وەکالەت لە قائیمقامیەت داڕمەزرێت و رەوان بکرێت، هەروەك بە موتەسەرفیەتی سلێمانی ووتراوە، هەرچی زووە جولە بکرێت و بۆ ساڵح بەگ نووسراو کراوە، ئەم لێکۆڵینەوەیە کە لەلایەنی دادەوە ئەنجام دەدرێت، داواکاری گشتی پێشووی لیوا بچێتە قەزای ناوهاتوو، بۆ ئەمەش لە نەزارەتی دادی شکۆدار رەزامەندی وەرگرتووە، قەزای ناوهاتوو زۆر گرنگ و شوێنەکەی ستراتیژیە، بۆیە پێویستی بە قائیمقامێکی لێهاتووە.
والی موسڵ نوری

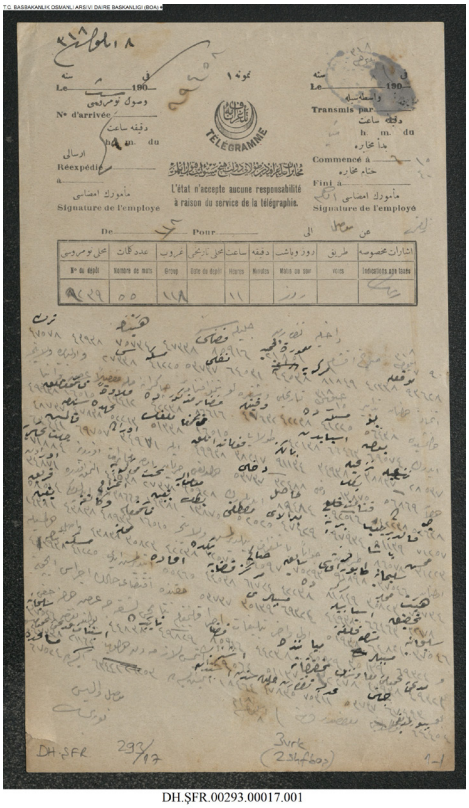

DH.ŞFR.00293.00017.001

DH.ŞFR	00293.00017	17 جەمادی کۆتایی 1320 (٢١ ئەیلوول ١٩٠٢)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

دەستەی قەزای مەعمورەی حەمیدیە شوێنەکەیان بەجێ هێشتووە و دەگوازرێنەوە بۆ مەرگە، هەروەها ئەم ئامادەکاریەی کە لە ویلایەت ئەنجام دراوە، لە تەلەگرافنامەی بە شیفرەی ١٥ ئۆغستۆس ١٣١٨ بە تێروتەسەلی راگەیەندراوە، کە لە کاتی خۆیدا بە زیادەوە لە قەزای ناوهاتوو قائیمقامیەتی کردووە، لە بەر هەندێك هۆکار قائیمقامیەتەکەی لێ وەرگیراوەتەوە، تەنیا بە ئەرکی قوماندان لە ناوچەکە ماوەتەوە، لەسەر ئەم هەواڵانەی هاتووە، ناوبراو دادگایی دەکرێت و لە شوێن ئەو مستەفا بەگ میری ئاڵای دامەزراوە و دەستی بە رۆیشتن کردووە، تەلەگراف لەلایەن فەریق محەمەد پاشا دەرچووە، ساڵح بەگ ئاغای تابووری پێشووی سلێمانی بە گەیشتنی بۆ ناوچە، دەستەی ناوەخۆ لە مەرگە گەراوەتەوە بۆ مەرکەزی قەزا و لێکۆڵینەوە لە هۆکاری مەسەلەکە دەکرێت، ئاگاداری دراوەتە موتەسەرفی سیواس، تا کارەکە جێبەجێ بکات، بە راگەیاندنی سەرەتا و دوا ئاگاداری ئەنجامەکەی رادەگەیەندرێت، هەروەها لە نێوان هۆکارەکان قەزا پشتگیری کارەکە دەکات، پێویستە یاریدەدەری داواکاری گشتی سلێمانیش لە لێکۆڵینەوەکە بەشداری بکات، ئەگەرچی داواکاری گشتی ئیستیناف لە لایەنی نەزارەتی دادی شکۆدارەوە رەزامەندی نیشان داوە، بەڵام رەزامەندی نەداوە.

نوری والی موسڵ

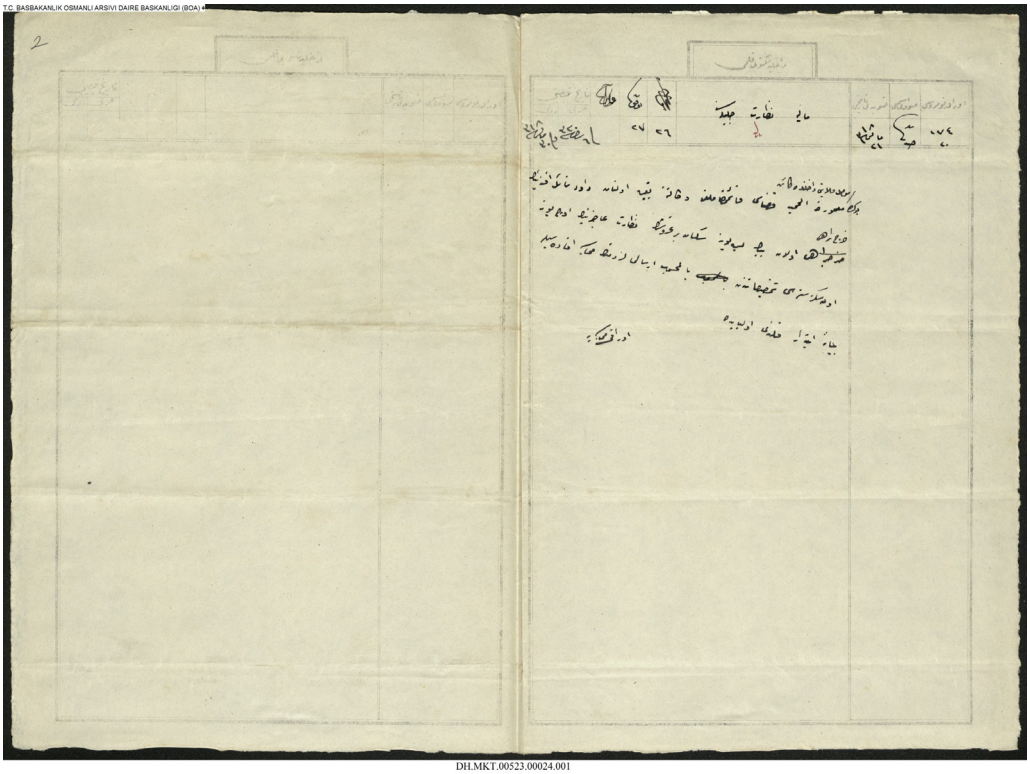

DH.MKT	00523.00024	**6 ڕەبیعی یەکەم 1320 (١٣ حوزەیران ١٩٠٢)**

بۆ نەزارەتی دارایی شکۆدار
ئەمجـارە داود نائیـل ئەفەنـدی لـە وەکالەتـی قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی ویلایەتـی موسـڵ دامـەزراوە، خەرجـی ڕێگاکـەی بـە ١٥٨١ قـوروش هەژمـار کـراوە، بـە ووتـەی ژمێریـاری ناردنـی ڕاگەیەنـدراوە.

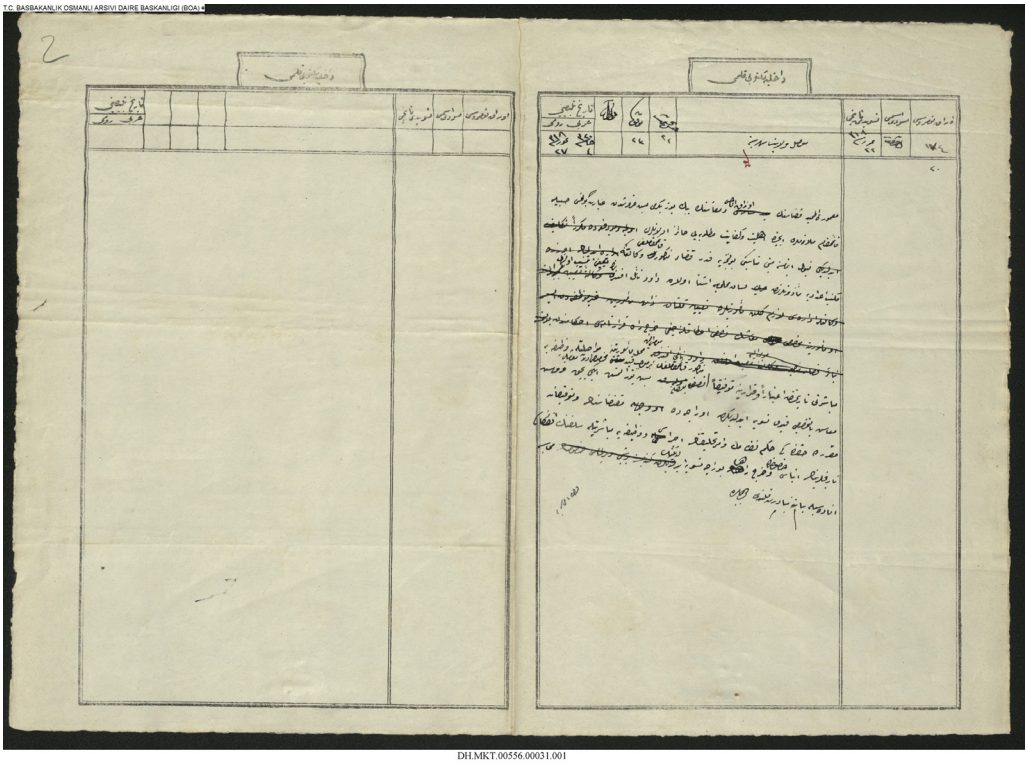

DH.MKT	00556.00031	**4 جەمادی یەکەم 1320 (٩ ئۆغستۆس ١٩٠٢)**

بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە
لە مولازیمە لێهاتوو و بە توانایەکانە، بەڵام لەبەر ئەوەی قەزای مەعمورەی حەمیدیە دوورە و مووچەکەی لە ١١٢٥ قوروش پێك دێت، قەبوڵی نەکردووە بچێتە سەر کارەکەی، تا کەسێکی گونجاو دەدۆزرێتەوە، بە وەکالەت داود نائیل ئەفەندی دابەزرێت، ناوبراو دەرچووی مەکتەبی دواناوەندی و لە زمانی ناوچەکە ئاشنایە، لە کاتی چوونە سەر ئەرکەکەی، لەگەڵ دەست بە کار بوونی مانگانەی ١١٦٢ و نیو قوروش مووچەی بۆی دابین دەکرێت، لە شوێنە کۆنەکەشی دەست لە کار هەڵگرتنی بۆ دەکرێت، هەرچی خەرجی رێگایە بە ووتەی ژمێریاری بۆی دابین دەکرێت.

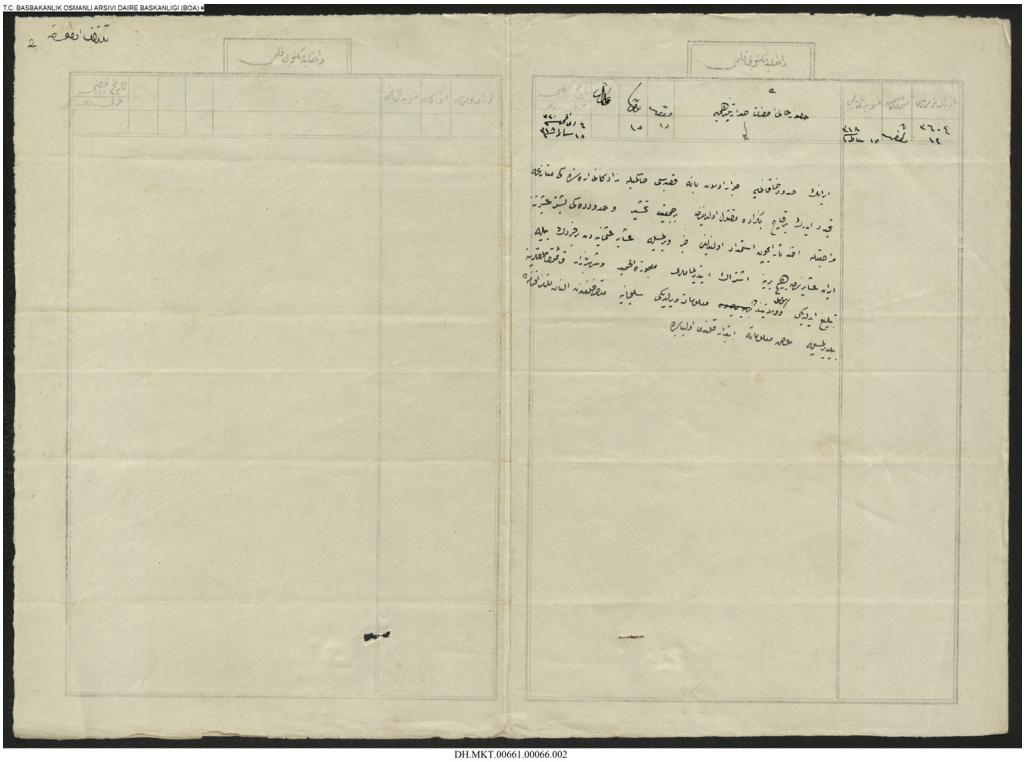

DH.MKT.00661.00066.002

4 زیلحیجە 1320 (٤ مارت ١٩٠٣)	00661.00066	DH.MKT

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیدارانی سەدارەت
شـارۆچکەی بانـە کـە لـە سـەر سـنووری خاقانـی ئێرانـە، لـە نێـوان حاکـم و بەگزادەکانـی ناکۆکـی هەیـە، بـە هـۆی نـوێ بوونـەوەی دوژمنایەتیەکـەش، چەنـد بەگزادەیـەك کـوژراوە، بۆیـە کۆمەڵەیـەك پێـك هێـنراوە و لـە سـنوور پەیوەندییـان بـە عەشـیرەتی پشـدەر کـردووە، بـۆ تۆڵەسـەندنەوە داوای هاوکاریـان کـردووە، بـەم هەواڵـە، نابـێ هیـچ عەشـیرەتێکی عوسـمانی بەشـداری ئـەم دوژمنایەتیـە بـکات، ئـاگاداری دراوەتـە قائیمقامەکانـی شـارباژێر و مەعمـورەی حەمیدیـە، لـە ویلایەتـی موسـڵ زانیـاری دراوە، لـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە لـە موتەسـەرفی سـلێمانی وەرگیـراوە، زانیاریـەکان راگەیەنـدراوە.

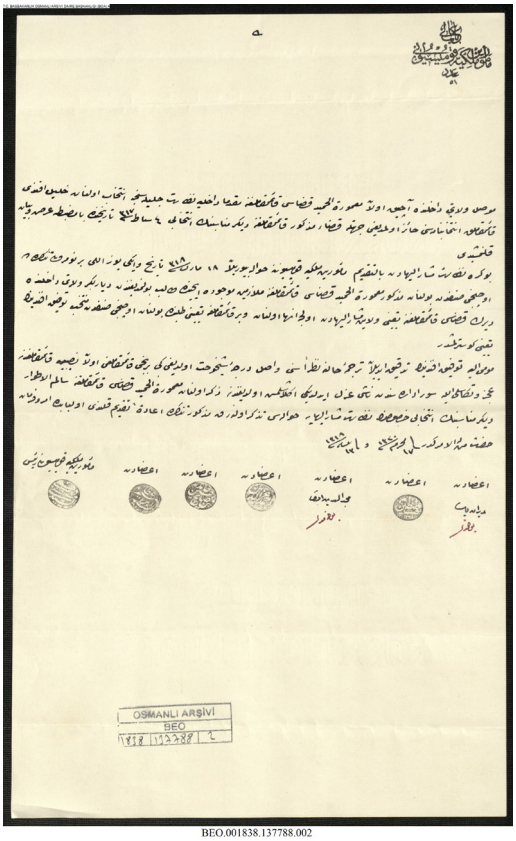

BEO.001838.137788.002

BEO	001838.137788	17 موحەررەم 1320 (٢٦ نیسان ١٩٠٢)

بابی عالی
قۆمیسیۆنی فەرمانبەرانی مولکیە
ژمارە ٥١

لـە قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی ویلایەتـی موسـڵ، بـە کراوەیـی ماوەتـەوە، لـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆداریش خەلیـل ئەفەنـدی هەڵبژێـردراوە، بـەڵام هەڵبژاردننامـەی قائیمقامیەتـی پـێ نـەدراوە، بۆیـە کەسـێکی گونجـاو تـر لـە قـەزای ناوهاتوو دابنرێـت، لە مەزبەتـەی ٤ شـوبات ١٣١٧ راگەیەنـدراوە و ئامـاژەی پێکراوە، ئەمجـارە لـە نەزارەتـی ناوهاتوو نـووسراوی مێـژووی ١٨ مارت ١٣١٨ ژمارە ٢٥١ پێشکەشـی قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانی مولکیـە کـراوە، کەسـێك نییـە مـولازم بێـت و ئـارەزووی قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی چینـی سـێیەمە بـکات، بـەڵام تۆفیـق ئەفەنـدی هەڵبژێـردراو لـە چینـی سـێیەم، پێشـتر لـە قائیمقامیەتـی قـەزای دیرەکـی ویلایەتـی دیاربەکـر دامـەزراوە و کۆتایـی بـە کارەکـەی هاتووە، دیسـان داوای کـردووە لە قائیمقامیەتێـك دابمەزرێت. کەچـی زانیـاری تۆمـاری کەسـێتی ووردبینـی بـۆ کـراوە، دەرکەوتـووە تەمەنـی گەیشـتۆتە پیـری و لـە قائیمقامیەتـی یەکـەم کـە لـە نوسـەیبین بـووە، لەبـەر تەمبەڵـی و بـێ توانایـی لـە کارەکـەی لادراوە، بۆیـە کەسـێکی تـر لـە قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە دابمەزرێـت، کـە تەمەنـی گونجـاو بێـت، نـووسراو بـۆ نەزارەتـی ناوهاتوو نێـردراوە، نـووسراوی ناوهاتـوو رەوان کراوەتـەوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.

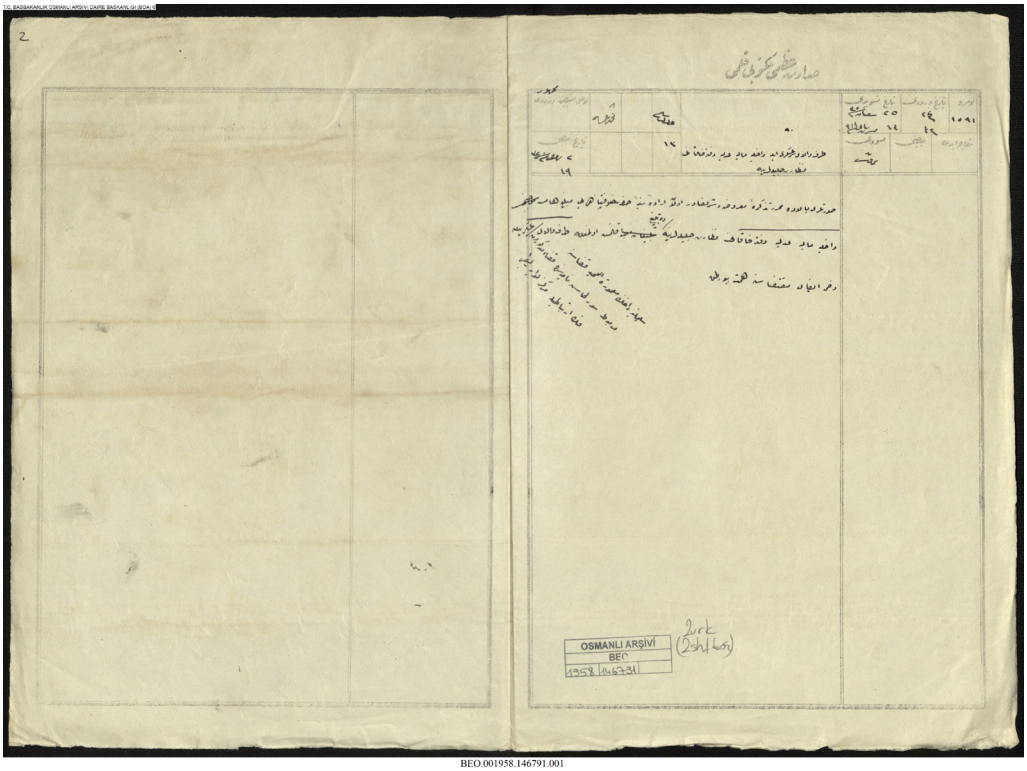

BEO.001958.146791.001

BEO	001958.146791	25 شەعبان 1320 (٢٧ تشرینی دووەم ١٩٠٢)

بۆ لایەنی والای سەر عەسکەر و نەزارەتەکانی دارایی و داد و دەفتەری خاقانی شکۆدار

وێنەکانی لە باڵادا تۆمار کراوە و فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت لە پەراوێز ئاماژەی پێکراوە، ئاگاداری دراوەتە نەزارەتەکانی ناوەخۆ و دارایی و داد و دەفتەرخاقانیش، لە لایەنی سەر عەسکەر جێبەجێ بکرێت.

لە ناحیەی سورتاشی سلێمانی، کە سەر بە قەزای مەعمورەتولحەمیدیەیە، لە قەزای ناوهاتوو دەسەنرێت و دەخرێتە سەر مەرکەزی لیوا.

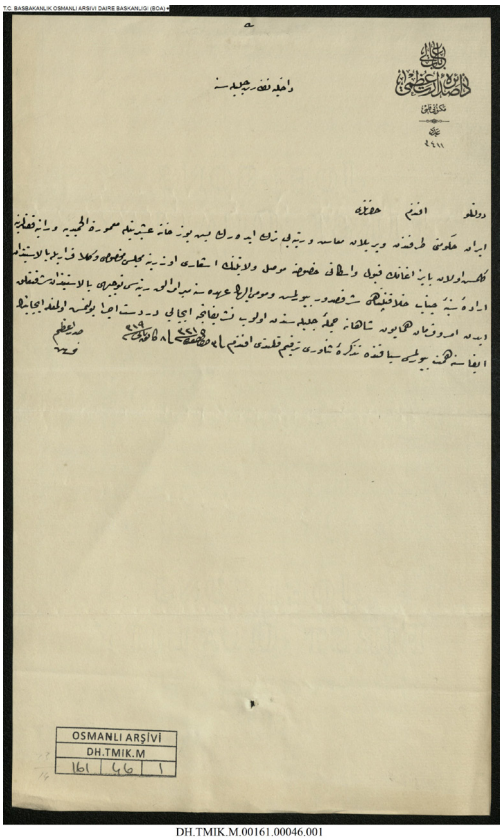

DH.TMIK.M.00161.00046.001

3 زیلقەعدە 1321 (٢١ کانوونی دووەم ١٩٠٤)	00161.00046	DH.TMIK.M

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پایەبەرز
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٣٤١١
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
بایـز ئاغـا لەلایـەن حکوومەتـی ئێـران مووچـە و پلـەی پێـدراوە، بـەڵام بەجێـی هێشـتووە، لەگـەڵ ٥٠٠ خانـەی عەشـیرەتەکەی هاتۆتـە قەزاکانـی رانیـە و مەعمـورەی حەمیدیـە، لـە بـارەی نیشـتەجێ کـردن و قەبـوڵ کردنـی ناوبـراو، بـە ئامـاژەی ویلایەتـی موسـڵ و بریـاری ئەنجوومەنـی تایبەتـی وەکیلـەکان، جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمـان رەزامەنـدی نیشـان داوە، کـە ناوبـراو پلـەی میـری میرانـی پـێ بدرێـت، بریـار و فەرمانـی هومایۆنـی شـاهانە دەرچـووە، بـۆ جێبەجـێ کردنـی هیممـەت بکرێـت.
سەدری ئەعزەم

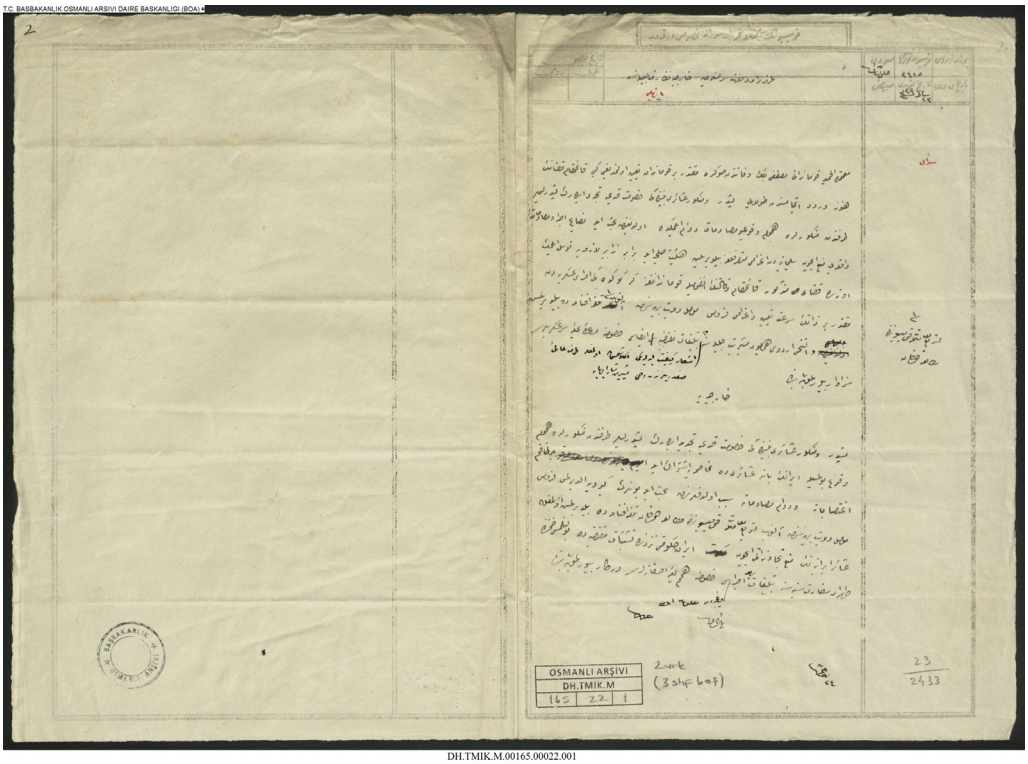

DH.TMIK.M.00165.00022.001

DH.TMIK.M	00165.00022	19 زیلحیجە 1321 (٧ مارت ١٩٠٤)

بۆ لایەنی والای سەر عەسکەر و نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار
دوای مردنی مستەفا بەگ قوماندانی مەعمورەی حەمیدیە، تا ئێستا قوماندانێکی لێهاتوو دانەمەزراوە و هێشتا قائیمقامی قەزا نەچۆتە ناوچەکە، لەلایەکی تر دوژمنایەتی کۆنی نێوان عەشیرەتەکانی پشدەر و مەنگور نوێ بۆتەوە، لەلایەن پشدەریەکانەوەش هێرش و پەلامار بۆ سەر مەنگورپەکان بەردەوامە و کۆتایی نەهاتووە، بۆ ئامۆژگار و ڕێگەگرتن لە رووبەرووبوونەوە، دەستەی سوڵح لە سلێمانی ڕۆیشتووە و بە موتەسەرف ڕاگەیەندراوە، لەگەڵ ئەمەش ئامادەکاری پێویست ئەنجام دەدرێت، بە بەشداری کردنی وەکیلی قائیمقامی قەزای ناوهاتوو، بە پەلە لە قوماندانیەت و لە میرە سەربازییەکانی کەرکووك، کەسێکی لێهاتوو دابمەزرێت و ڕەوان بکرێت، لە ویلایەتی موسڵ تەلەگرافنامە وەرگیراوە، لە قۆمیسیۆنی بە خێراکردنی مامەڵەکانیش خوێندنەوەی بۆ کراوە و ئاماژە دراوەتە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنی شکۆدار، لە بارەی هاوکاری سەر عەسکەر نووسراو کراوە.

دەرەوە
لە نێوان عەشیرەتەکانی پشدەر و مەنگور دوژمنایەتی کۆن هەیە و نوێ بۆتەوە، لەلایەن پشدەریەکانیش ئامادەکاری دەکرێت، تا هێرش بکرێتە سەر مەنگور، لەم هێرشە عەشیرەتەکانی بانەی ئێران نیازی بەشدار کردنیان هەیە، بەمەش کۆمەڵێك سەرپێچی و تاڵان ڕوویانداوە، بۆ ئەوەی کۆتایی بەم بابەتە بێت، تەلەگرافنامە لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە و لە قۆمیسیۆنی خێراکردنی مامەڵەکان خوێندنەوەی بۆ کراوە، بۆ ڕێگە گرتن لە سەرپێچیەکانی عەشیرەتەکانی ئێرانیش، حکوومەتی ئێران دەستپێشخەری کردووە، ئاگاداری دراوەتە باڵیۆزخانەی تەهران، لە ویلایەتیش زانیاری نێردراوە.

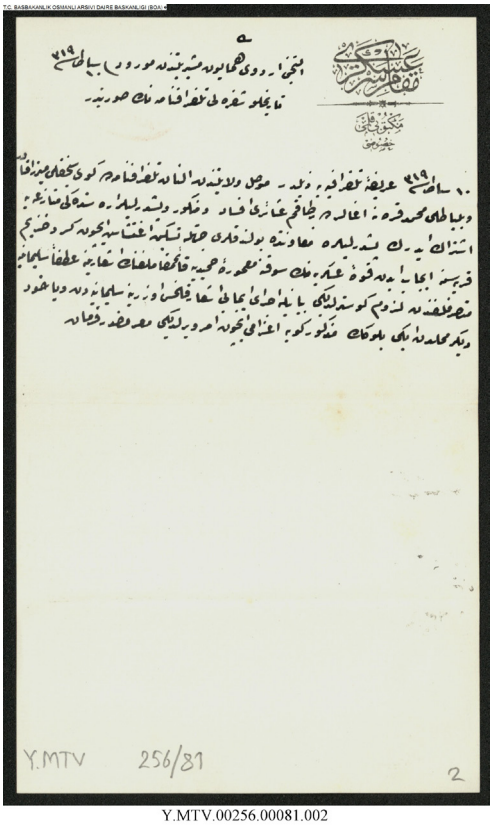

Y.MTV.00256.00081.002

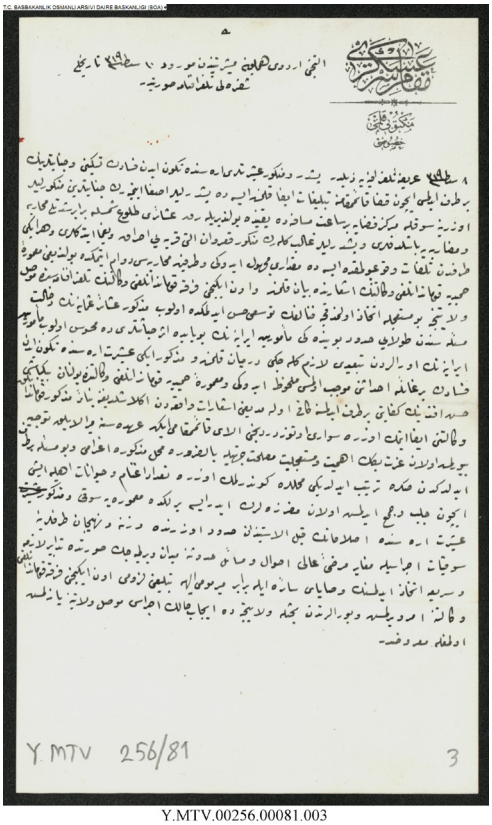

Y.MTV.00256.00081.003

Y.MTV	00256.00081	8 زیلحیجە 1321 (٢٥ شوبات ١٩٠٤)

پایەی سەر عەسکەر
قەڵەمی تۆمار
تایبەتی
وێنەی شیفرەی ئەم تەلەگرافنامەیە، کە لە مێژووی ١٠ شوبات ١٣١٩، لە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆن رەوان کراوە.

هاوپێچـی تەلەگرافنامـەی ٨ شـوبات ١٣١٩، لـە نێـوان عەشـیرەتەکانی پشـدەر و مەنگـور رووبەرووبوونـەوە و ناکۆکـی هەیـە، بـۆ هێورکردنـەوەی ئـەم بارودۆخـە و بەلاوەنانـی تاوانـەکان، ئـاگاداری دراوەتـە قائیمقامیـەت، بـەڵام پشـدەریەکان گـوێ ناگـرن و تاوانەکانیـان بـۆ سـەر مەنگوریـەکان بەردەوامـە، کاتژمێرێـك لـە مەرکـەزی قـەزا دوورن، لەگـەڵ رۆژهەڵاتـن بـە چـڕی دەسـتیان بـە شـەڕ کـردووە، پشـدەریەکان لـەم شـەرە شکسـتیان خـواردووە، مەنگوریەکانیـش لـە تـاو گیانـی خۆیـان ٦ گوندیـان سـووتاندووە و تـاڵان کـردووە، هـەردوو لا زیانیـان پـێ گەیشـتووە، بـەڵام برەکـەی دیـار نییـە، هەروەهـا شـەڕی هـەردوولاش بەردەوامـە، لـە ئامـاژەی وەکالەتـی قوماندانـی مەعمـورەی حەمیدیـە راگەیەنـدراوە، بـەڵام وەکالەتـی قوماندانـی فرقـەی ١٢ی ویلایەتـی موسـڵ پەلـەی نەکـردووە، بـەم شـێوەیەش رووداوەکان فراوانـتر بوونـە، لـە مەسـەلەی عەشـیرەتەکانی عوسـمانی و ملکـەچ بوونیـان نییەتـی پیسـی فەرمانبەرانـی سـەر سـنووری ئێرانیـش هەسـتی پێکـراوە، بۆیـە پێویسـتە فەرمانبەرانـی ئێـران لـەوێ دوور بخرێنـەوە، ناکۆکیەکانـی نێـوان هـەردوو عەشـیرەتی ناوهاتـووش فـراوان بـووە و رووداوەکان زیـادی کـرووە، دەرکەوتـووە توانـای بینباشـی حەسـەن ئەفەنـدی کـە لـە وەکالەتـی قوماندانیەتـی مەعمـورەی حەمیدیـە، بـە پێـی پێویسـت نەبـووە و لـە ئەرکـی وەکالەتـی قوماندانیەتـی ناوهاتـووش بەردەوامـە، عیـززەت بـەگ کـە لـە قائیمقامـی ئـاڵای ٣٤ی سـوارە بـووە، میـری ئـاڵای پێـدراوە، بـە پەلـە بـۆ شـوێنی مەبەسـت رەوان بکرێـت، دوای ئـەوەی ئـەم مەسـەلەیە کۆتایـی پـێ دێـت، لەگـەڵ مەفرەزەکـە بچێتـە ناوچـەکان و هەژمـاری سـەر مـەڕ و ئاژەڵـی دانیشـتوانیش کۆبکاتـەوە و هەژماریـان بـکات، هەروەهـا بەیەکـەوە بچنـە مەعمـورە و چاکسـازی لـە نێـوان ئـەم عەشـیرەتانە بکرێـت، رەوانـی لایەنـی وەزنـە و لاهیجانیـش بکرێـن، بـەم شـێوەیە رێگـە لـە رووداوەکان دەگیرێـت، بۆیـە ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، ئامـۆژگاری پێویسـت بدرێتـە لایەنـەکان، لەگـەڵ ئەمـەش ئـاگاداری بدرێتـە میـری ناوبـراو، فەرمانیـش دراوەتـە وەکالەتـی قوماندانـی فرقـەی ١٢، بـۆ جێبەجـێ کردنـی کارەکـەش نـووسراو بـۆ ویلایەتـی موسـڵ کـراوە.

Y.MTV	00256.00081	8 زیلحیجە 1321 (٢٥ شوبات ١٩٠٤)

پایەی سەر عەسکەر
قەڵەمی تۆمار
تایبەتی
وێنەی ئەم تەلەگرافنامەیەیە، کە لە مێژووی ١٠ شوبات ١٣١٩، لە موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆن هاتووە.

هاوپێچـی تەلەگرافنامـەی مێـژووی ١٠ شـوبات ١٣١٩، ئـەم تەلەگرافنامەیـەی کـە لـە ویلایەتـی موسـڵ وەرگیـراوە، میـرزا قـادر ئاغـای کـۆی سـانجەق و محەمـەد قەرەنـی ئاغـای بلبـاس، لەگـەڵ تاقمێـك عەشـیرەتی گەندەڵـکار بەشـداریان لـە ناکۆکـی نێـوان مەنگـور و پشـدەر کـردووە، لایەنگـری پشـدەریەکانیان کـردووە و هاوکاریـان بوونـە، بـۆ هێورکردنـەوەی فرتوفێڵـی ئەمانـە لـە گونـدی کوردخەزیـم هێـزی سـەربازی رەوان بکرێـت و جێگیـر بکرێـت، بـە ئامـاژەی قائیمقامیەتـی مەعمـورەی حەمیدیـە لـە موتەسـەرفی سـلێمانی راگەیەنـدراوە، بـە پێویسـت زانـراوە مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت، بۆیـە لـە سـلێمانی یاخـود لـە شـوێنی تـر دوو بلـۆك رەوانـی گونـدی ناوهاتـوو بکرێـت، فەرمـان دراوە، رابگەیەندرێـت.

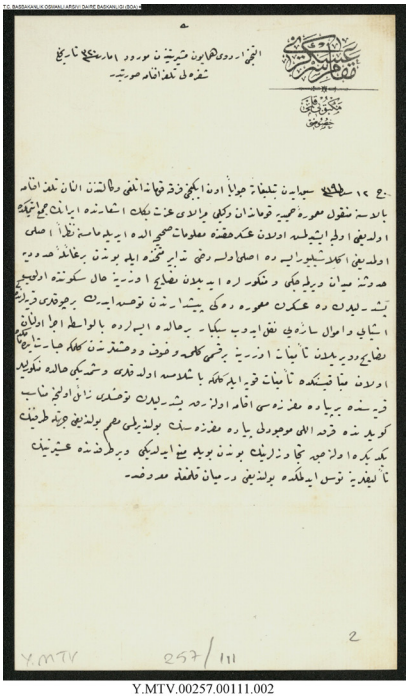

Y.MTV.00257.00111.002

28 زیلحیجە 1321 (١٦ مارت ١٩٠٤)	00257.00111	Y.MTV

پایەی سەر عەسکەر
قەڵەمی تۆمار
تایبەتی
وێنەی شیفرەی ئەم تەلەگرافنامەیە، کە لە مێژووی ١ مارت ١٣٢٠، لەلایەن موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆن هاتووە.

لـە مێـژووی ١٢ شـوبات ١٣١٩ وەڵامـی ئـەم ئاگاداریەیـە، کە پێشـووتر هاتـووە، تەلەگرافنامە لە وەکالەتـی قوماندانی فرقـەی ١٢ وەرگیـراوە، لـە بـاڵا گوازراوەتـەوە، میـری ئـاڵای عیـزەت بـەگ وەکیلـی قوماندانـی مەعمـورەی حەمیدیە گـوێ بیسـت بـووە، ئێـران سـەربازی کۆکردۆتـەوە، بـەڵام هەواڵـی دروستیشـی دەسـت نەکەوتـووە، بـە دروسـتی و نادروسـتی ئـەم هەواڵـە، ئامـادەکاری پێویسـت بکریـت و ڕێگـە نەدرێـت رووداوێکـی نەخـوازراو روو بـدات، جگـە لەمـە لەسـەر ئـەم ئامۆژگاریانـەی، کـە دراوەتـە مەنگوریـەکان بارودۆخەکـە هێـور بۆتـەوە، سـەربازانی پشـدەریش کـە لـە مەعمـورەن، بەرامبـەر پیشـەگەران بـە خراپـی جولاونەتـەوە، زۆربەیـان لـە گوندەکانیـان کەلوپـەل و ماڵیـان گوازتۆتـەوە، ئەگەرچـی باریشـیان زۆر گـران نییـە، بـەڵام لەسـەر ئـەم ئامـۆژگاری و بەڵێنانـەی کـە پێیـان دراوە، بەشـێکی گەراونەتـەوە، بەشـەکەی تریشـی لـە ترسـان بوێـری گەرانەوەیـان نەکـردووە، ئەمانـەش بـە بەڵێنـی بەهێـزەوە دەسـتییان بـە گەرانـەوە کـردووە، ئێسـتاش لـە گونـدی مەنگوریـەکان مەفرەزەیەکـی پیـادە نیشـتەجێ بکرێـت، ئەگـەر بێتـو پشـدەریەکانیش وەحشـیەتکارانەیان زیـاد بـکات، پێویسـتە لـەم گوندانـەی کـە بوونیـان هەیـە، ٤٠ تـا ٥٠ مەفـرەزەی پیـادە نیشـتەجێ بکرێـت، بـەم شـێوەیە ئـەم سـەرپێچیانەی کـە بەرامبـەر بـە یەکـتر ئەنجامـی دەدەن، بنبـڕ دەکرێـت، لـە لایەکـی تریـش لـە نێـوان عەشـیرەتەکان ئاشـتبوونەوە ئەنجـام بدرێـت.

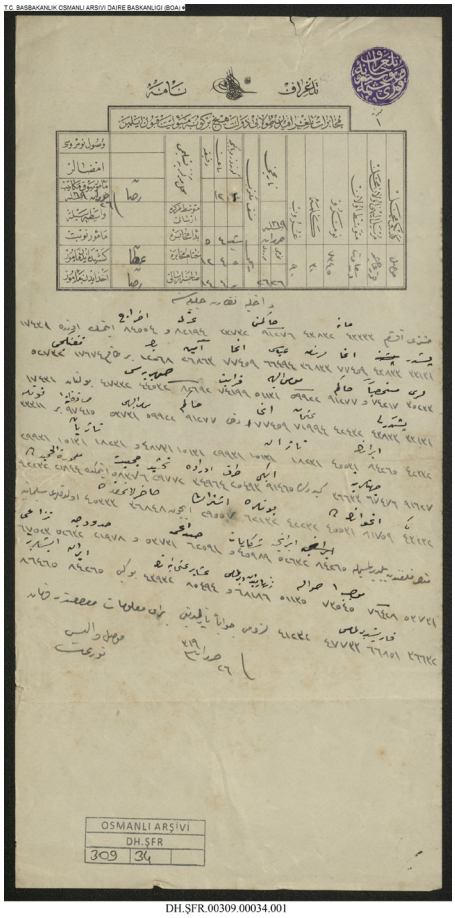

DH.ŞFR.00309.00034.001

DH.ŞFR	00309.00034	3 رەبیعی کۆتایی 1321 (٢٩ حوزەیران ١٩٠٣)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لەبەر ئەوەی حاکمی بانە دوورخراوەتەوە و لە کارەکەی دەرکراوە، لە ئاغاکانی پشدەر عەباس ئاغا ئەمین بەگ لەگەڵ تاقمێك تفەنگچی بەیەکەوە چوونەتە لای عوسمان ئاغای پشدەری، کە زاوای حاکمە، بۆ پاراستنی حاکمی ناوبراویش چۆتە لای تاژان و تاژیانی ئێران، هەردوولا لەوێ کۆبوونەتەوە، ئاغاکانی مەعمورەی حەمیدیەش خۆیان ئامادە دەکەن، تا باشداری بکەن، ئەم زانیاریانە لە موتەسەرفی سلێمانی راگەیەندراوە، بەهۆی سکاڵای ئێران، رێگە نەدرێت لە سنوور کێشە و رووداو سەرهەڵ بدات، پێویستە عەشیرەتەکانی عوسمانی تێکەڵی کاری لەم جۆرەی ئێران نەبن، لە وەڵامدا راگەیەندراوە.
نوری والی موسڵ

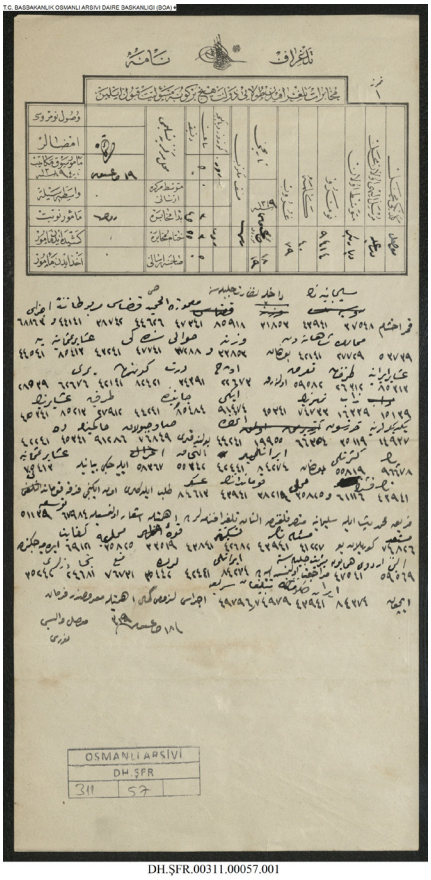

DH.ŞFR.00311.00057.001

7 جەمادی کۆتایی 1321 (٣١ ئۆغستۆس ١٩٠٣)	00311.00057	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

ماوەی سێ چوار ڕۆژە لە دەوروبەری وەزنەی مەعمورەی حەمیدیەی سەر بە سلێمانی، عەشیرەتەکانی عوسمانی و عەشیرەتەکانی ئێران لە هەردوو لای زاب فیشەك دەگرنە یەکتر و کەوتوونەتە گیانی یەکتر، حاکمی ساوجبۆلاق رایگەیاندووە ئێرانەیەکان زۆرن و ئەوانیش خەریکە دێنە پاڵیانەوە، عەشایری عوسمانی زستانە و قوماندانی ناوەخۆ داوای سەربازیان کردووە، تەلەگرافنامە لە فرقەی قوماندانی ١٢، فەریق محەمەد پاشا و موتەسەرفی سلێمانی وەرگیراوە، بە گرنگیەوە ئاماژەی پێکراوە، ئەگەر وا بروات ئەم رووداوە فراوانتر دەبێت، ئەم هێزەی کە لە ناوچەکە جێگیرە بەش ناکات، ئەگەرچی سەردانی موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنی شکۆدار کراوە، بەڵام بۆ ڕێگەگرتن لە سەرپێچیەکانی ئێران پێویستە بە پەلە ئاگاداری بدرێتە حکوومەتی ئێران، بە گرنگیەوە راگەیەندراوە، فەرمان.

نوری والی موسڵ

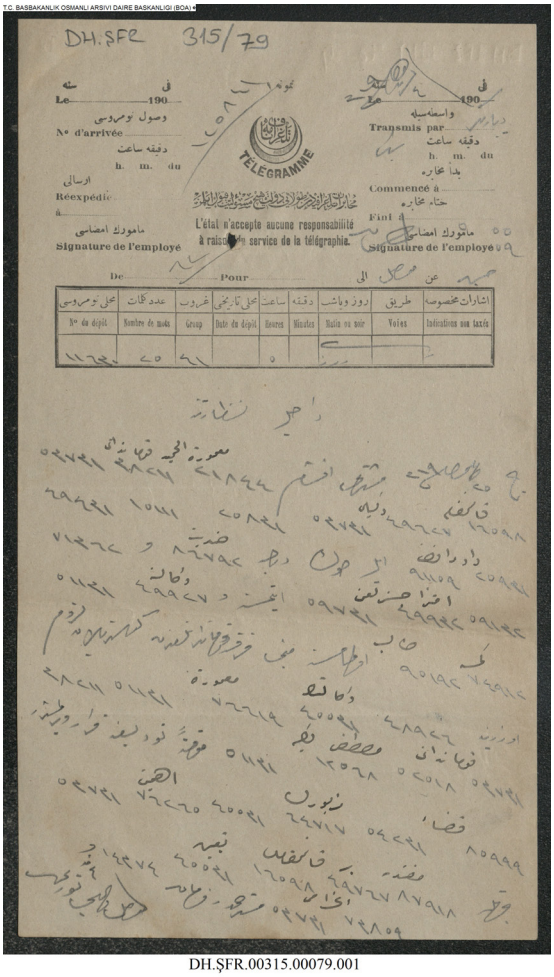

DH.ŞFR.00315.00079.001

DH.ŞFR	00315.00079	24 جەمادی کۆتایی 1321 (١٧ ئەیلوول ١٩٠٣)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆ
٢٥ ئەیلوول ١٣١٩، داود ئەفەندی قوماندانی مەعمورەی حەمیدیە و وەکیلی قائیمقام سەرپێچی و خوی خراپی زۆرە، هەروەها کەس رازی نییە بە وەکالەت کار بکات، گرنگی بابەتەکە لە فرقەی قوماندان نیشان دراوە، بۆیە مستەفا بەگ کە بە وەکالەت قوماندانی مەعمورەیە، بریار دراوە بە شێوەیەکی کاتی ماڵئاوایی لێ بکرێت، لەبەر گرنگی قەزای ناوهاتووش تکا دەکرێت قائیمقامێکی لێهاتوو دابمەزرێت و رەوان بکرێت، فەرمان.
والی موسڵ نوری

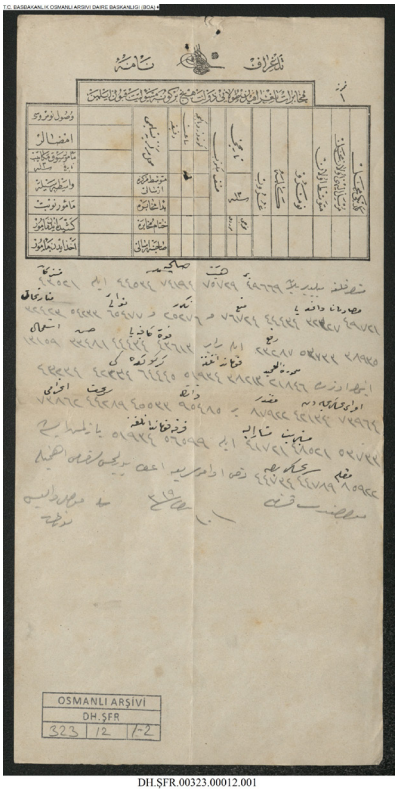

DH.ŞFR.00323.00012.001

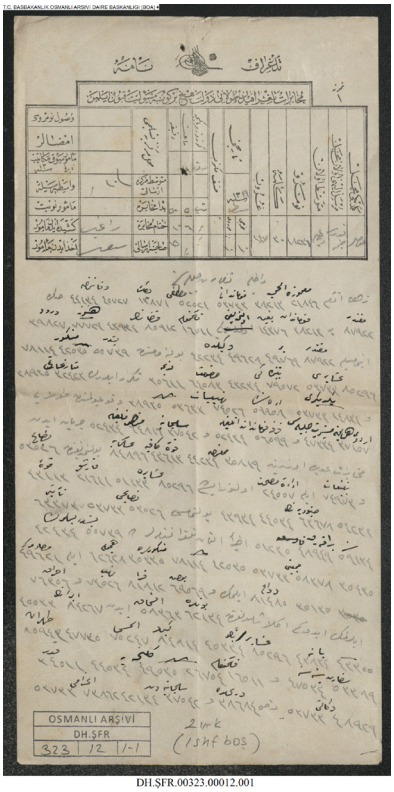

DH.ŞFR.00323.00012.001

DH.ŞFR	00323.00012	25 موحەررەم 1321 (٢٣ نیسان ١٩٠٣)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
دوای مردنی مستەفا بەگ قوماندانی مەعمورەی حەمیدیە، قوماندانێکی لێهاتوو و شارەزا دانەمەزراوە و هێشتاش قائیمقامی قەزا نەگەیشتۆتە شوێنەکە و بە وەکالەتیش کەسێکی لێهاتوو نەدۆزراوەتەوە، بۆیە دوژمنایەتی کۆنی نێوان عەشیرەتی پشدەر و مەنگور دووبارە بۆتەوە، هەردوولا هەرەشە لە یەکتر دەکەن، هەواڵ لە نێوان موشیرەتی لەشکری هومایۆنی شکۆدار و قوماندانی فرقە لەگەڵ موتەسەرفی سلێمانی گۆردراوەتەوە، بەڵام ژمارەی هێزی سەربازی تەواو نییە، ئەگەر ئامۆژگاری و ئاگاداری بە گوێرەی بەرژەوەندی ئیدارە ئەنجام بدرێت، ئەوا بەرامبەر عەشیرەتەکان هێزی سەربازی بەکار ناهێنرێت، تەنیا بە ئامۆژگاری کارەکە جێبەجێ دەکرێت، لەم تەلەگرافنامانەی کە وەرگیراوە کۆمەڵەی پشدەریەکان هێرشیان کردۆتە سەر مەنگوریەکان و رووبەرووبوونەوەکانیش بەردەوامە، هەروەها هەندێك گوندیان تاڵان کردووە و سووتاندوویانە، ئەم عەشیرەتە ئێرانیانەی بانە کە لە هێرشەکە بەشدار بوونە بکشێنەوە شوێنی خۆیان، تا هەواڵ لە باڵیۆزخانەی تەهران و قائیمقامێك دێت لە سلێمانی کەسێك بە وەکالەت رەوان بکرێت، لە موتەسەرفی سلێمانی دەستەیەکی سوڵح راگەیەندراوە، بە هاوبەشی رێگە لە رووبەرووبوونەوە و دووبارە نەبوونەوەی بگیرێت، لەگەڵ ئەمەش هێزێکی تەواو بچێتە ناوچەکە و دەست بە کار بێت، بە پەلە لە قوماندانیەتی مەعمورەی حەمیدیە و لە میرە سەربازییەکانی کەرکووك کەسێکی لێهاتوو رەوان بکرێت، نووسراو بۆ موشیرەتی ناوهاتوو و قوماندانیەتی فرقە کراوە، جگە لەمە بە پەلە بریار لە پایەی سەر عەسکەر دەربچێت، بە گرنگییەوە راگەیەندراوە.
نوری والی موسڵ

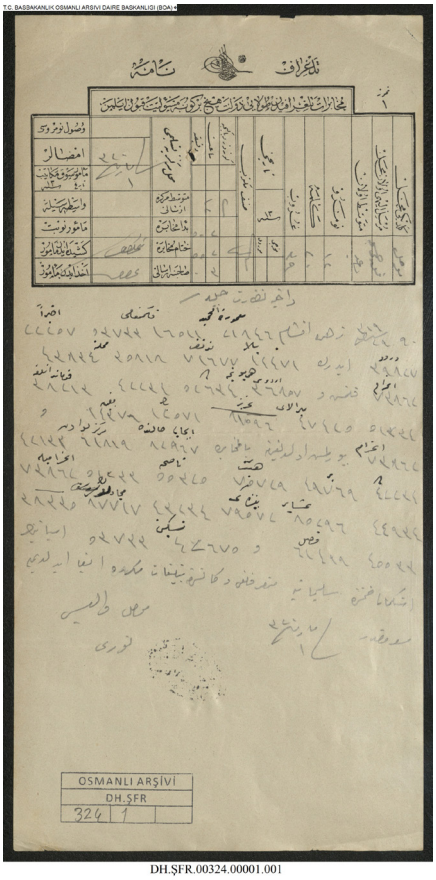

DH.ŞFR.00324.00001.001

DH.ŞFR	00324.00001	26 زیلحیجە 1321 (١٤ مارت ١٩٠٤)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
لـە ٢٤ شـوبات ١٣١٩، لـە کۆتاییـدا قائیمقامـی مەعمـورەی حەمیدیـە بەرێکەوتـووە بـۆ سـەر ئەرکەکـەی و بەبـێ وەسـتان گەیشـتۆتە شـوێنی مەبەسـت، لـە لەشـکری هومایۆنیـش میـری ئـاڵای عەزیـز بـەگ لـە قوماندانیـەت دامـەزراوە، لـە مەرکـەزی لیـواش دەسـتەیەکی تەندروسـت لەگـەڵ ناوبـراو بـۆ شـوێنەکە بـروات، تـا نێـوان عەشـیرەتەکان هێـور بکاتـەوە، بـۆ ئـەم مەبەسـتە لـە موتەسـەرفی سـلێمانی ئـاگاداری دووپاتکردنـەوە هاتـووە.
والی موسڵ نوری

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

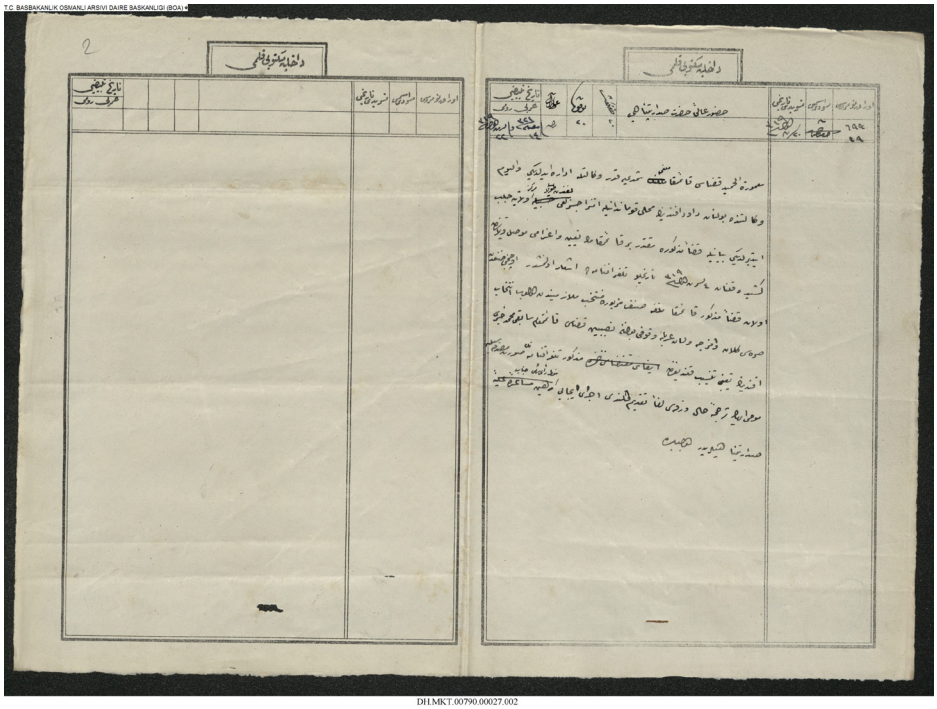

DH.MKT.00790.00027.002

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

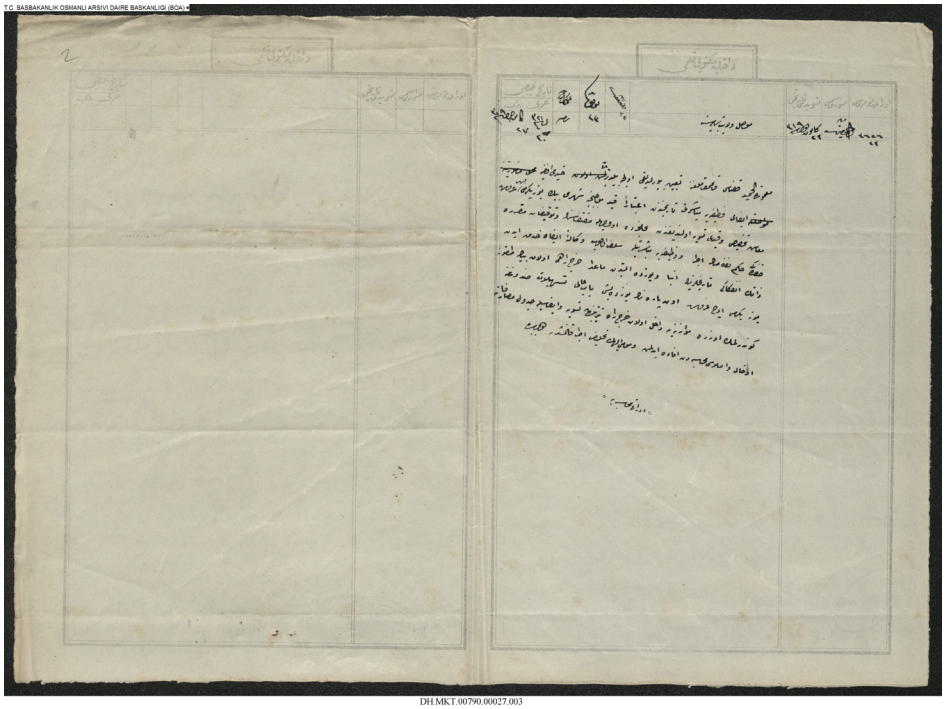

DH.MKT.00790.00027.003

DH.MKT	00790.00027	**14 شەعبان 1321 (٥ تشرینی دووەم ١٩٠٣)**

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیداری سەدارەت
تاوەکـو ئێسـتا قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە بـە شـێوەی وەکالـەت و لەلایـەن داود ئەفەنـدی بـە وەکالـەت ئیدارەکـەی بەرێـوە دەبردرێـت، بـەڵام لەگـەڵ قوماندانـی ناوچەکـە رێـك ناکەوێـت، بۆیـە هێزاوەتـە مەرکـەزی ویلایـەت، تەلەگرافنامـەی ویلایەتـی موسـڵ لـە مێـژووی ٤ تشرینـی یەکـەم ١٣١٩ دەرچـووە، تێـدا ئامـاژەی پێکـراوە، محەمـەد خەیـری ئەفەنـدی قائیمقامـی پێشـووی قـەزای نوسـەیبین لـە قـەزای ناوهاتـوو دامەزرێـت، کـە لـە چینـی سـێیەم مولازمـی هەڵبژێـردراوە و نـۆرەی هاتـووە، جگـە لەمـەش زمانـی عەرەبـی دەزانێـت، وێنـەی پەسـەند کـراوی تەلەگرافنامـەی ناوهاتـوو، لەگـەڵ زانیـاری کەسـێتی هاوپێـچ پێشـکەش کـراوە، جێبەجـێ کردنـی لەسـەر پەیوەندیدارانـی سـەدارەت وەسـتاوە.

DH.MKT	00790.00027	**20 شەوال 1321(٩ کانوونی دووەم ١٩٠٤)**

بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە
خەیـری ئەفەنـدی لـە قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە دامـەزراوە، لـە مێـژووی دەسـت بـە کار بوونـی مانگانـە ١١٢٥ قـوروش مووچـەی بـۆ دەبردرێتـەوە، کارەکـە جێبەجـێ کـراوە، هەروەهـا بـە گوێـرەی نیـزام لەگـەڵ دەسـت بـە کار بوونـی، لـە کارەکـەی تـری دەسـت لـە کار هەڵگرتنـی بـۆ دەردەچێـت، جگـە لەمـە خەرجـی رێگاکـەی بـە ١٩٢٣ قـوروش و ١٠ پـارە خەملێـنراوە و دابیـن کـراوە، تێـدا لـە ٥٪ی دەنێردرێتـە سـندوقی ئاسـانکاری بابـی عالـی، خەرجـی رێـگای کـە لـە موازەنـە تۆمـار کـراوە، لەگـەڵ رێکخسـتنی، لـە خشـتەی خەرجـی تۆمـار کـراوە، لـە ژمێریـاری باسـکراوە و کاری ناوبـراو تـەواو بـووە.

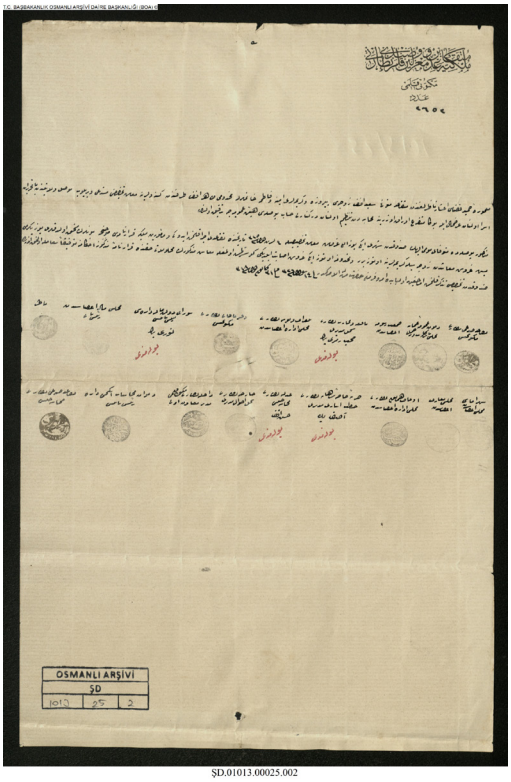

ŞD.01013.00025.002

ŞD	01013.00025	14 شەوال 1321 (٣ کانوونی دووەم ١٩٠٤)

نەزارەتی سندوقی خانەنشین و دوورخراوانی مولکیە
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٢٦٥٢
سـەعید ئەفەنـدی نـازری دە یەکـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی خانەنشـین کـراو مـردووە، داواکاری لەلایـەن خێزانەکـەی پیـرۆزە خـان و کچەکانـی ئامینـە خـان و فاتیمـە خـان و کوڕەکـەی تاهیـر ئەفەنـدی بـەرز کراوەتـەوە و داوای مووچـە دەکـەن، نـووسراو لـە ویلایەتـی موسـڵ دەرچـووە، لەگـەڵ داواکارییەکـە و ئەوراقـی پەیوەسـت بـەم بابەتـە، هاوپێـچ لـە ژمێریـاری رێکخـراوە و لـە دەسـتەی گشـتی ووردبینـی بـۆ کـراوە. کۆچکـردووی ناوبـراو مانگانـە لـە سـندوق ٢٥٠ قـوروش مووچـەی بـۆ دابیـن کرابـوو، لـە مێـژووی ٤ تشرینـی یەکـەم ١٣١٥ خانەنشـین کـراوە، هەروەهـا بـە بریارنامـەی فەرمانبەرانـی مولکیـە ئەمانـە شـایەنی ئـەوەن مووچەیەکـی ١٢٥ قوروشـیان بـۆ ببڕێتـەوە، بـۆ خێزانەکـە و کچەکانـی هـەر یەکـە ٣٠ قـوروش و کوڕەکەشـی ٣٢ قوروشـی بـۆ براوەتـەوە، پشـت بەسـتن بـە بریارنامـەی ناوهاتـوو مامەڵەکـە جێبەجـێ دەکرێـت، بـۆ دابیـن کردنیشـی لـە سـندوق نـووسراو کـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بەدەسـتەوەیە.

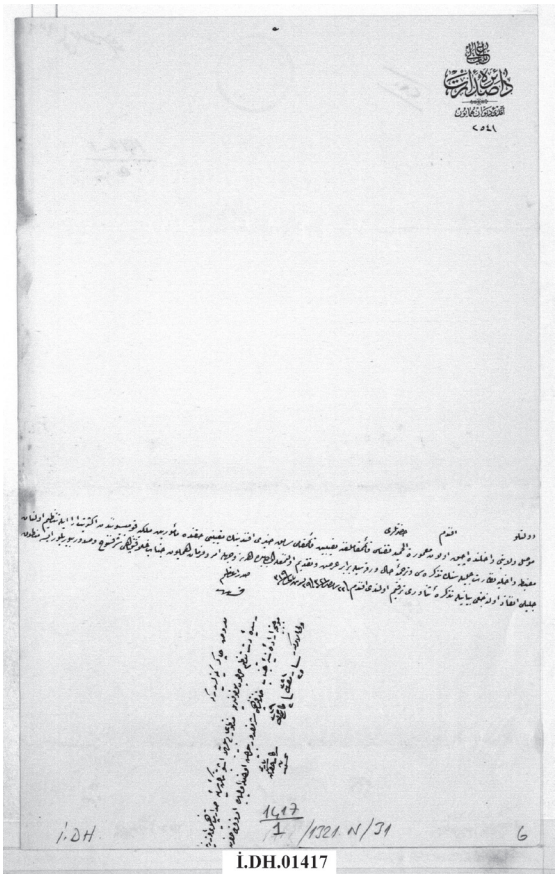

İ.DH.01417

İ.DH	01417.000001	22 ڕەمەزان 1321 (١٢ کانوونی یەکەم ١٩٠٣)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
٢٥٤١
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
قائیمقامـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە سـەر بـە ویلایەتـی موسـڵ بۆشـایی تێکەوتـووە، خەیـری ئەفەنـدی قائیمقامـی پێشـووی نوسـەیبین داهمەزرێـت، بـۆ ئـەم مەبەسـتە لـە قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانـی مولکیـە بـە زۆرینەی دەنـگ مەزبەتـە ڕێکخـراوە و نـووسراوی نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار و زانیـاری وەرگێـردراو راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمانـی جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت چ بێـت جێبەجـێ دەکرێـت.
سەدری ئەعززەم

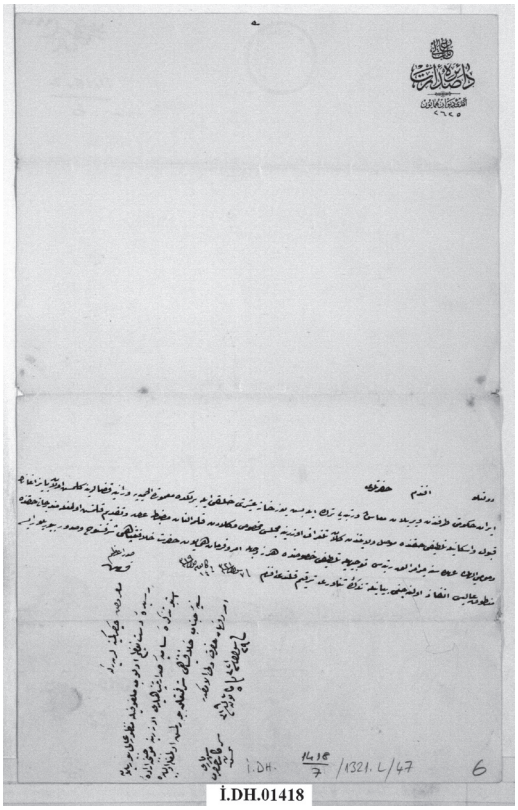

İ.DH.01418

7 شەوال 1321 (٢٧ کانوونی یەکەم ١٩٠٣)	01418.000007	İ.DH

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
٢٦٢٥
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
بایـز ئاغـا لەلایـەن حکوومەتـی ئێرانـەوە مووچـە و پلـەی پێـدراوە، بـەڵام بەجێـی هێشـتووە و لەگـەڵ ٥٠٠ خانـەی عەشـیرەتەکەی هاتوونەتـە قەزاکانـی رانیـە و مەعمـورەی حەمیدیـە، داوای ملکـەچ بـوون و نیشـتەجێ کردنـی کـردووە، سـەبارەت بـە پاداشـت کردنـی، تەلەگرافنامـە لـە ویلایەتـی موسـڵ هاتـووە، مەزبەتـەش لـە ئەنجوومەنـی تایبەتـی وەکیلـەکان دراوەتـە قەلـەم، دواتـر راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، بـە گوێـرەی بەراییـەکان، ناوبـراو پلـەی میـری میرانـی پـێ دەدرێـت، جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە بریـار و فەرمانـی پاشـا چ بفەرموێـت ئـەو جێبەجـێ دەکرێـت.
سەدری ئەعززەم

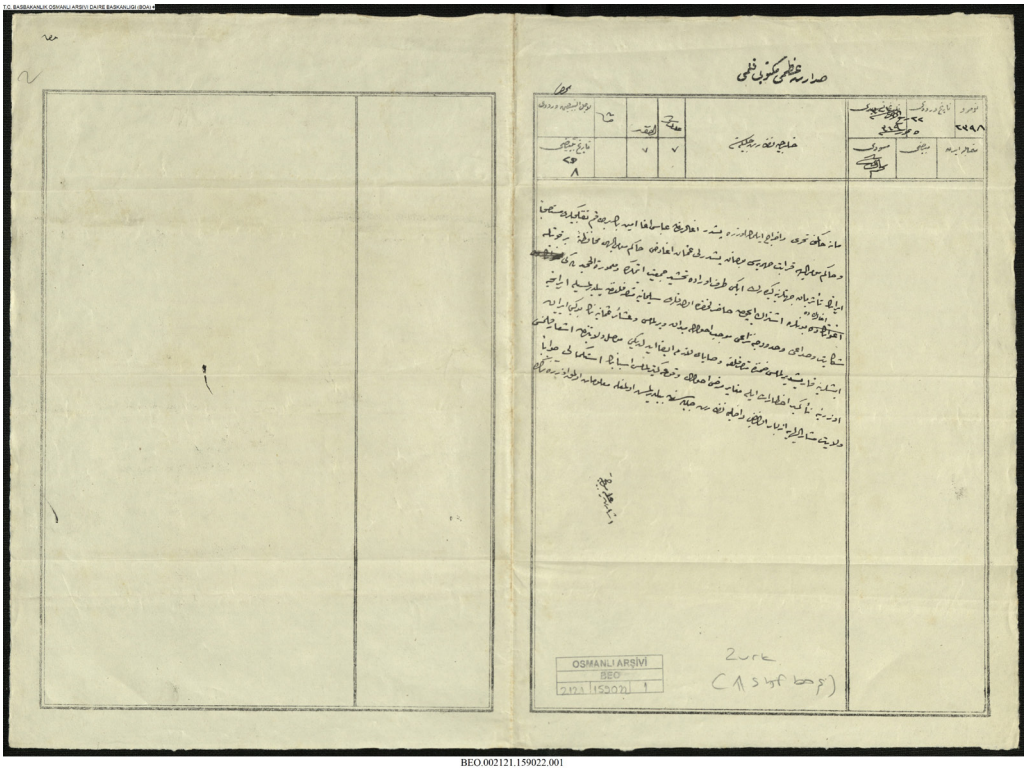

BEO.002121.159022.001

22 رەبیعی کۆتایی 1321 (١٨ تەممووز ١٩٠٣)	002121.159022	**BEO**

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار
خەریکە حاکمی بانە لێکۆڵینەوەی لەگەڵ دەکرێت و دوور دەخرێتەوە، حاکمی ناوهاتوو لەگەڵ عوسمان ئاغا پشدەری بە ژن و ژنخوازی نزیکایەتیان هەیە، بۆیە لە ئاغاکانی پشدەر عەباس ئاغا ئەمین بەگ تاقمێك تفەنگچی لەگەڵ خۆی هەڵگرتووە و بۆ پاراستنی حاکمی ناوبراو بۆ لایەنەکانی ئێران ڕۆیشتووە، هەردوو لا لەوێ کۆبوونەتەوە، هەروەها ئاغاکانی مەعمورەی حەمیدیەش لە ئامادەباشیدان، ئەم زانیارییانە لە موتەسەرفی سلێمانی ڕاگەیەندراوە، لە ئێران سکاڵا بەرز کراوەتەوە، بۆ ئەوەی ڕێگە بە سەر ئێشە و ڕووبەڕووبوونەوەی سنوور نەدرێت و ڕێگە نەدرێت عەشیرەتەکانی عوسمانی بەشداری ئەم کارە بکەن، ئامۆژگاری دراوەتە موتەسەرف، ویلایەتی موسڵ ئاماژەی پێکردووە و بە دووپاتکردنەوە ئاگاداری ڕاگەیەندراوە، جگە لەمە لە ویلایەتی ناوهاتوو نووسراو کراوە و بە نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار کراوە.

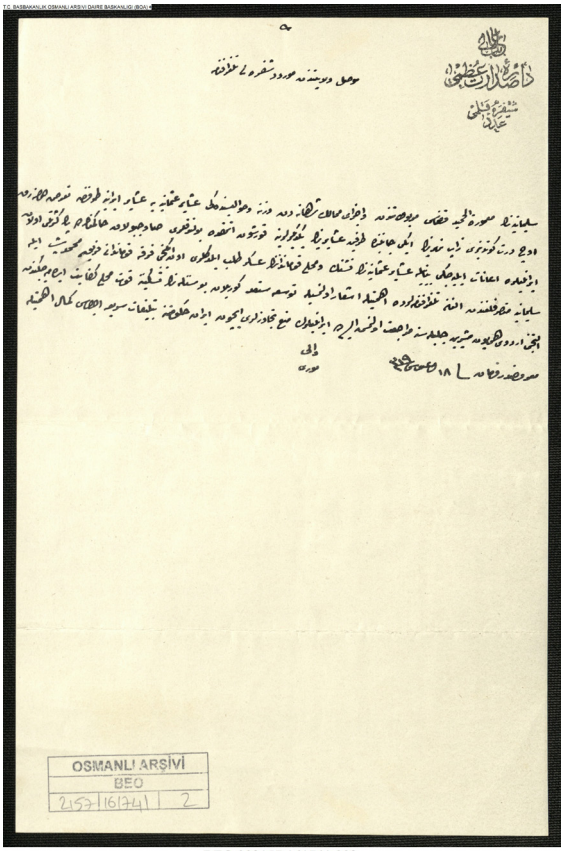

BEO.002157.161741.002

7 جەمادی کۆتایی 1321 (٣١ ئۆغستۆس ١٩٠٣)	002157.161741	BEO

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پێرۆز
قەڵەمی شیفرە
تەلەگرافنامەی بە شیفرە لە ویلایەتی موسڵەوە هاتووە
قەزای مەعمورەی حەمید کە سەر بە سلێمانیە، هەروەها لە دەوروبەری وەزنەی مەمالیکی عوسمانییە، لەلایەن عەشیرەتەکانی ئێران هێرش کراوەتە سەر عەشیرەتەکانی عوسمانی، ماوەی سێ چوار رۆژە لە هەردوو لای رووباری زاب عەشیرەتەکان فیشەك دەگرنە یەك، حاکمی ساوچبۆلاق هاوکاری ئێرانیەکان دەکات، بەم راگەیەندراوە عەشیرەتەکانی عوسمانی و قوماندانی ناوەخۆ داوای سەربازیان کردووە، تەلەگرافنامەی فەریق مەحمود پاشا قوماندانی فرقەی ١٢ لەگەڵ تەلەگرافنامەی موتەسەرفی سلێمانی بە گرنگیەوە ئاماژەی پێکراوە، ئاوا بروات ئەم مەسەلەیە فراوانتر دەبێت، بەمەش هێزی ناوەخۆ بەشی ئەم مەسەلەیە ناکات، ئەگەرچی گفتوگۆ لەگەڵ موشیرەتی لەشکری شەشەمی هومایۆنی شکۆدار کراوە، بەڵام هەرچی زووە و بە پەلە ئاگاداری بدرێتە حکوومەتی ئێران، تا رێگە لە سەرپێچی ئێرانیەکان بگیرێت، فەرمان.
نوری والی

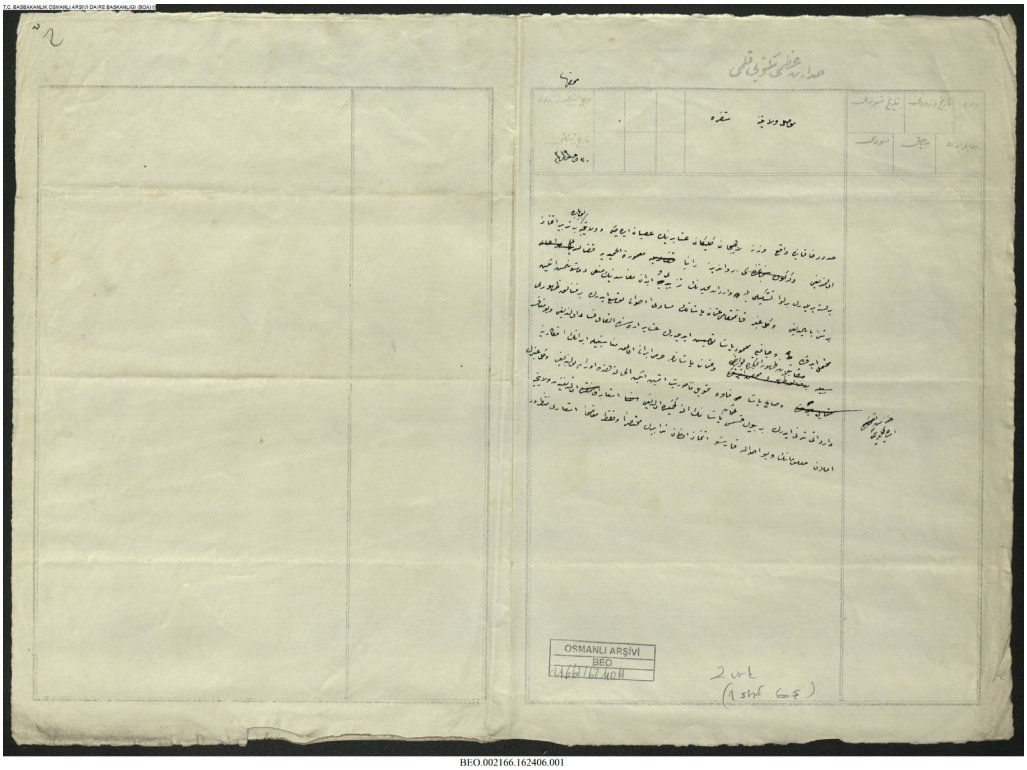

BEO.002166.162406.001

BEO	002166.162406	19 جەمادی کۆتایی 1321 (١٢ ئەیلوول ١٩٠٣)

شیفرە بۆ ویلایەتی موسڵ
عەشـیرەتەکانی وەزنـە و لاهیجـان و کلیـکان کـە لەسـەر سـنووری خاقانیـن، خەریکـە یاخـی دەبـن، لـەم بابەتـەدا لـە ویلایەتـەوە ئامـادەکاری نەکـراوە، بـە یـەك گرتنـی قەزاکانـی رواندز و رانیـە و مەعمـورەی حەمیدیـە لیوایـەك پێـك بهێنرێـت، بەمـەش داهاتـی ناوەخۆیـان زیـاد دەکات، جگـە لەمـە بیـر لـە سـەرپێچی ئێـران کراوەتـەوە و بـۆ ئەمـەش شـتێك کـراوە، هەروەهـا عوسـمان پاشـا قائیمقامـی گوڵعەنبـەر خـوی خراپـی فـراوان بـووە، بۆیـە ئەگـەری ئـەوە هەیـە، رووداوی خـراپ بـە دوای خۆیـدا بێنێـت، مەحمـود پاشـای جافیـش جانـەوەری بیـنراوە و لـە نێـوان عەشـیرەتەکان گەندەڵـی بڵاوکردۆتـەوە، ئـەم پێشـبرکێیەش، بۆتـە هـۆکاری رووبەرووبوونـەوە، لەلایەکـی تـر خێزانـی عوسـمان پاشـا لـە ئێرانـە و بـە بیرۆکـەی ئێـران کاریگـەرە، سـاڵح پاشـاش ئەرکەکـەی بـۆ فـاو گوازراوەتـەوە، بەشـێکی گـەورەی داهاتـی گوڵعەنبەریـش کەوتۆتـە دەسـت عوسـمان پاشـا، لـە ویلایەتـەوە زانیـاری دراوە، لـە بەرامبـەر ئـەم بارودۆخـە ئامـادەکاری کـراوە، بـۆ روون کردنـەوە ئامـاژەی پـێ کـراوە.

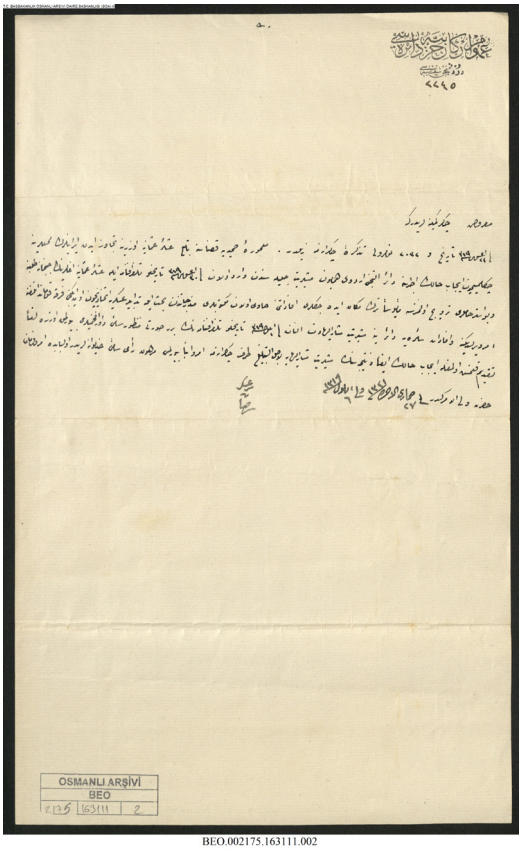

BEO.002175.163111.002

27 جەمادی کۆتایی 1321 (٢٠ ئەیلوول ١٩٠٣)	002175.163111	BEO

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
٢٢٤٥
راگەیەندراوی بەندەمانە
مێـژووی ٢٤ ئۆغسـتۆس ١٣١٩ ژمـارە ٢٠٣٢ هاوپێچـی نـووسراوی بەندەمانـە. بـۆ گەرانـەوەی ئـەم ئێرانیانـەی لـە قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە هێرشـیان کردۆتـە سـەر سـەربازانی شـاهانە، لـە موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆدار تەلەگرافنامـە لـە مێـژووی ٣٠ ئۆغسـتۆس ١٣١٩ هاتـووە، لەگـەڵ ئەمـەش ئاغاکانـی سـەربازی عوسـمانی داوای جبەخانـە دەکـەن، نامەیـان هاتـووە و تێـدا ئامـاژەی پـێ کـراوە، ئەگـەر ئـەم داواکاریەیـان جێبەجـێ نەبێـت، ئـەوا بـە بێزاریـەوە شـوێنەکەیان بەجێدەهێڵـن، بـە تێروانیـن لـە بەراییـەکان و بـۆ ئامـادەکاری سـەربازی، بریـار دراوەتـە قوماندانـی فرقـەی ١٢، لـە مێـژووی ١ ئەیلـوول ١٣١٩ تەلەگرافنامـە لـە موشـیرەتی ناوهاتـوو وەرگیـراوە، وێنـەی هـەر یـەك لـەم تەلەگرافنامانـە دەدرێتـە پاشـا، بـە پێشـکەش کردنـی هاوپێـچ، هەرچـی زووە مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت و ئەنجامەکـەی رابگەیەندرێـت، تـا بدرێتـە موشـیرەتی ناوهاتـوو، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە.
رزا سەرعەسکەر

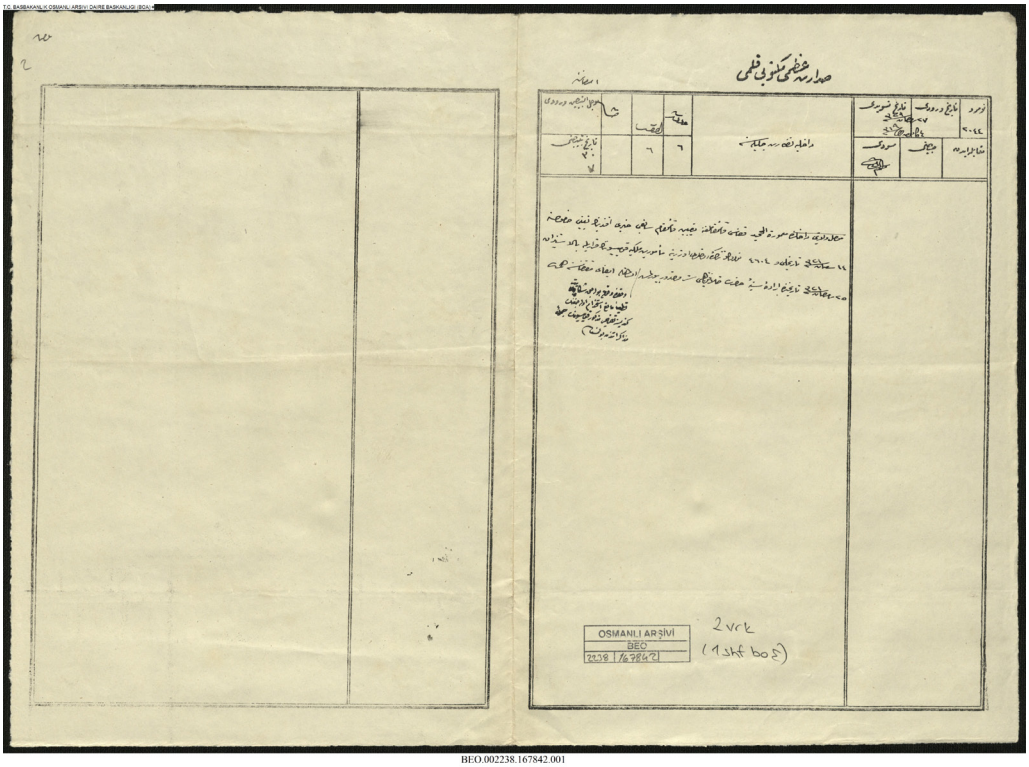

BEO.002238.167842.001

BEO	002238.167842	27 رەمەزان 1321 (17 کانوونی یەکەم ١٩٠٣)

بۆ ویلایەتی موسڵی شکۆدار
خەیـری ئەفەنـدی قائیمقامـی پێشـوو لـە قائیمقامیەتـی مەعمـورەی حەمیدیـە دامـەزراوە، لـە سـەر نـووسراوی مێـژووی ١٤ شـەعبان ١٣٢١ ژمـارە ٤٦٠٤، بـە بریـاری قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانـی مولکیـە، لـە مێـژووی ٢٥ رەمـەزان ١٣٢١ جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمانـی پاشـا رەزامەنـدی داوە، بـەڵام لـە بـارەی ئـەم سـکاڵایانەی لەسـەر ناوبـراوە، بـە هیـچ شـێوەیەك دامەزراندنـەوەی گونجـاو نییـە، ئەمـەش بـە نـووسراو لـە قۆمیسـیۆنی ناوهاتـوو راگەیەنـدراوە، هیممـەت بکرێـت لـە جێبەجـێ کردنـی مامەڵەکـە.

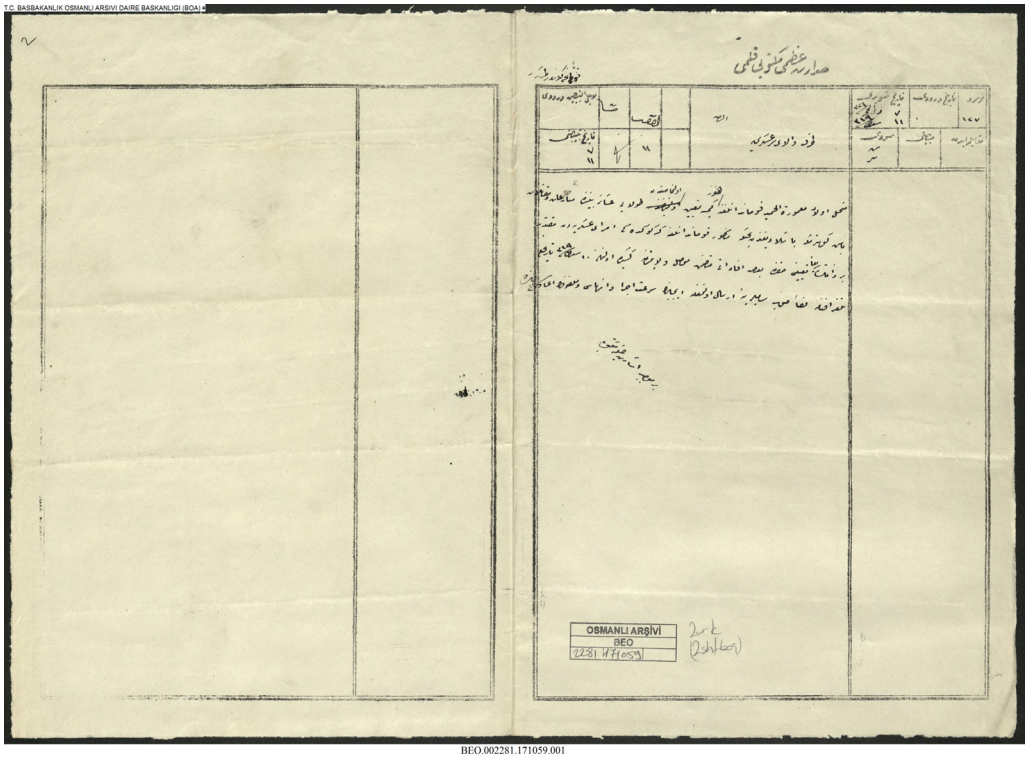

BEO.002281.171059.001

BEO	002281.171059	7 زیلحیجە 1321 (٢٤ شوبات ١٩٠٤)

بۆ لایەنی واڵای سەر عەسکەر
قوماندانیەتـی مەعمـورەی حەمیدیـە بۆشـایی تێکەوتـووە، تـا ئێسـتاش کـەس دانەمـەزراوە، بۆیـە لـە نێـوان عەشـیرەتەکان رووبەرووبوونـەوە و شـەڕ سـەریهەڵداوەتەوە، بـە پەلـە کەسـێکی لێهاتـوو لـە میـرە سـەربازییەکانی کەرکـووك دابمەزرێـت، لـە مێـژووی ١٠ شـوبات ١٣١٩ تەلەگرافنامـە لـە ویلایەتـی موسـڵ بـۆ سـەروو رەوان کـراوە، بـە پەلـە مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت و هاوپێچـەکان رەوان بکرێتـەوە.

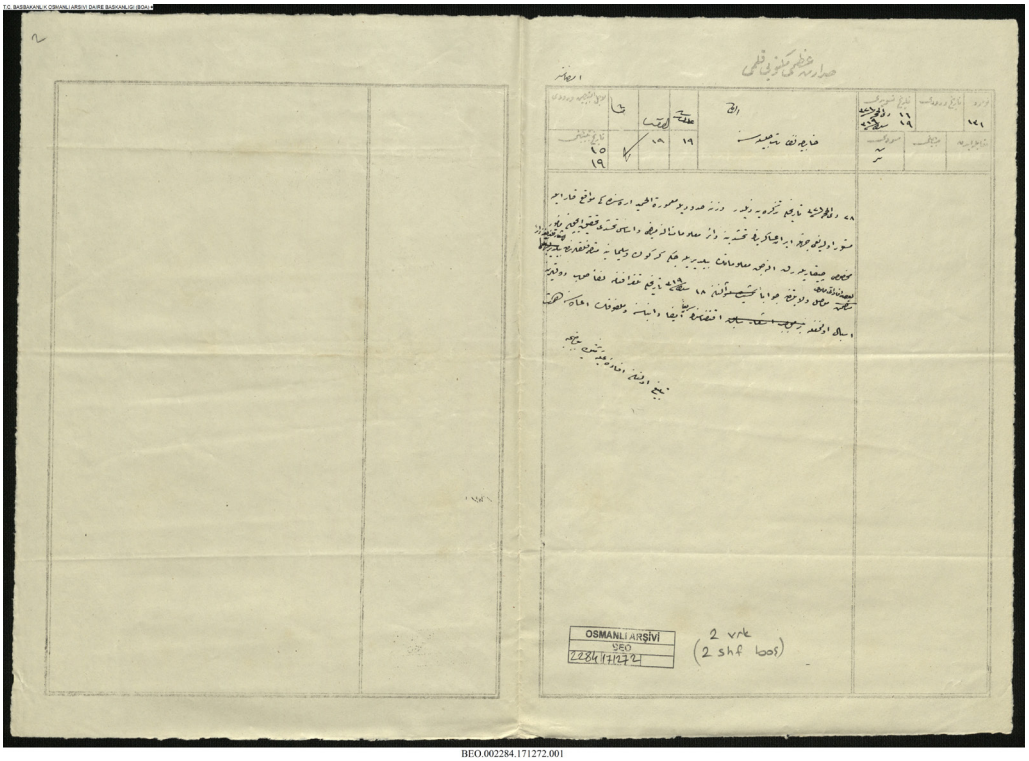

BEO.002284.171272.001

BEO	002284.171272	16 زیلحیجە 1321 (٤ مارت ١٩٠٤)

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار
هاوپێچـی نـووسراوی ٢٨ زیلحیجـە ١٣٢١، ئـەم شـوێنانەی کـە لـە نێـوان سـنووری وەزنـە و مەعمـورەی حەمیدیەیـە بـە بەفـر داپـۆشراوە، بۆیـە لـە بـارەی کۆبوونـەوەی سـەربازانی ئێرانـی زانیـاری وەرنەگیـراوە و بـۆ لێکۆڵینـەوە فەرمانبـەری تایبەتـی دەرچـووە، ئـەم زانیاریانـەی کـە وەردەگیرێـت لـە موتەسـەرفی کەرکـووك و سـلێمانی ئامـاژەی پێکـراوە، لـە مێـژووی ١٨ شـوبات ١٣١٩ تەلەگرافنامـە لـە ویلایەتـی موسـڵ دەرچـووە و بـۆ دەوڵـەت رەوان کـراوە، بـە پەلـە جێبەجـێ بکرێـت، هاوپێچەکانیـش رەوان بکرێتـەوە.

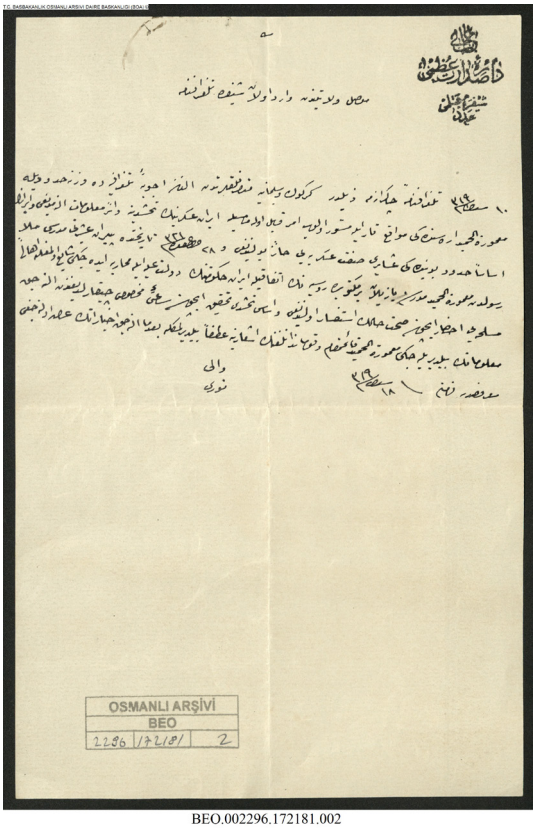

BEO.002296.172181.002

BEO	002296.172181	14 زیلحیجه 1321 (٢ مارت ١٩٠٤)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەتی پایەبەرز
قەڵەمی شیفرە
تەلەگرافنامەی بە شیفرە لە ویلایەتی موسڵ هاتووە
تەلەگرافنامەی ١٠ شوبات ١٣١٩ هاوپێچی بەندەیە، ئەم وەڵامەی کە بە شێوەی تەلەگرافنامە لە موتەسەرفەکانی کەرکووك و سلێمانی هاتووە، دەرکەوتووە ئەم ناوچانەی دەکەوێتە نێوان سنووری وەزنە و مەعمورەی حەمیدیە، بە بەفر داپۆشراوە، بۆیە دەرچوونی فەرمان گونجاو نییە، هەروەها لە بارەی کۆبوونەوەی سەربازانی ئێرانی لە سەر سنوور زانیاری وەرنەگیراوە، لە بنەڕەتدا ئەم عەشیرەتانەی بە درێژایی سنووری ئێران بوونیان هەیە، پێویستییان بە سەربازی بەرگریە، لە مێژووی ٢٨ زیلقەعدە ١٣٢١ مودەریسی عەشیرەتی پیران مەلا ڕەسول نامەیەکی بۆ مودەریسی مەعمورەی حەمیدیە ناردووە، تێدا ئاماژەی پێکردووە، روسیا و حکوومەتی ئێران ڕێککەوتوون، بەم ڕێککەوتنەش حکوومەتی ئێران لەگەڵ دەوڵەتی عوسمانی شەڕ دەکات، بەم پروپاگەندە، دانیشتوانی چەکداریان هێناوە، ئەمەش دروستی هەواڵەکە دەردەخات، بۆ لێکۆڵینەوە لە کۆبوونەوەی ئەمانەش چاودێر دەرچووە، بەم زانیاریەی کە لەم چاودێرەوە وەردەگیرێت، کار دەکرێت، بە ئاماژەی قوماندان و قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە راگەیەندراوە، ئەم هەواڵانەی کە وەردەگیرێت رادەگەیەندرێت.
والی نوری

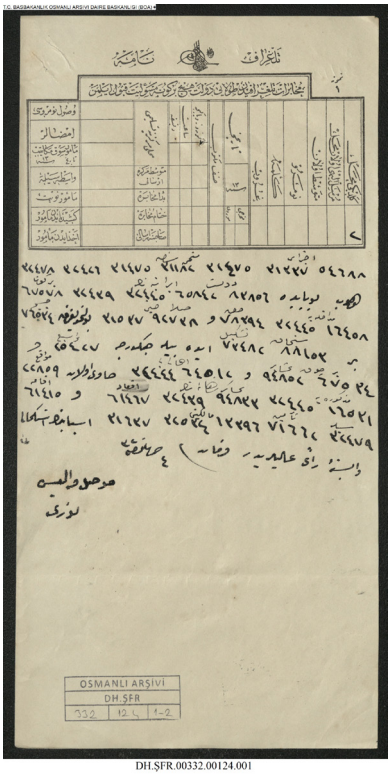

DH.ŞFR.00332.00124.001

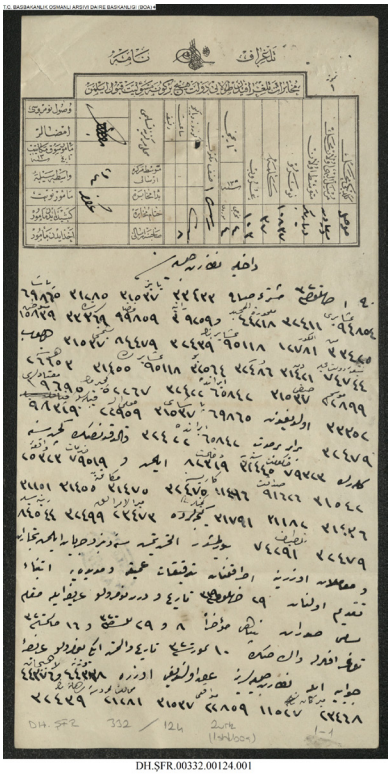

DH.ŞFR.00332.00124.001

DH.ŞFR	00332.00124	**7 ڕەجەب 1322 (١٧ ئەیلوول ١٩٠٤)**

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

عەشـیرەتی بایـز پاشـا لـە قەزاکانـی مەعمـورەی حەمیدیـە و رانیـە نیشـتەجێیە و شـێخی عەشـیرەتی مەنگـور و هاونیشـتیمانی دەوڵەتـی عالیەیـە، ئـەم عەشـیرەتە هەمـوو وەرزی هاویـن بـۆ چوونـە کوێسـتان بـە ئێـران تێدەپـەرن، ماوەیـەك لەگـەڵ عەشـیرەتی ناوبـراو لـە ئێـران دەمێنێتـەوە، بـەڵام سـاڵی رابـردوو گەڕاوەتـەوە و داوای ملکـەچ بوونـی کـردووە، لەلایەکـی تـر ماوەیـەك پێـش ئێسـتا بەهـۆی کارە باشـەکانی و دڵسـۆزییەوە پلـەی میـری میرانـی پـێ دراوە، لەسـەر ئـەم لێکۆڵینـەوە وورد و قوڵـەی لەسـەر بازرگانـی و مامەڵـەی ٦٠-٧٠ سـاڵەی کـراوە، داواکاری لـە مێـژووی ٢٩ ئەیلـوول ١٣١٩ ژمـارە ٤ پێشکەشـی پایـەی سـەدارەت کـراوە، بـەم دواییـە تەلەگرافنامەکانـی مێـژووی ٨ و ٢٩ نیسـان ١٣٢٠ و ١٦ مایـس ١٣٢٠، دواتریـش وەڵامـی داواکاری مێـژووی ١٠ تەممـوز ١٣٢٠ ژمـارە ٦٢، بەیەکـەوە پێشکەشـی نەزارەتـی شـکۆدار کـراوە، ناوچەکانـی وەزنـە و لاهیجـان و میـرگان لـە شـوێنە هەسـتیارەکانی مەمالیکـی شـاهانەن، لـەم بابەتـەدا دەوڵەتـی ئێـران بـۆ ڕۆژێکیـش بێـت تێکـەڵ کارەکـە نەبـووە و هیـچ هەنگاوێکـی نەهاوێشـتووە، دەتوانرێـت سـانجەقێکی گـەورە پێـك بهێنرێـت و زۆر عەشـیرەت و دانیشـتوان لـە خـۆ بگرێـت، بـە نیشـتەجێ کردنـی سـەربازی شـاهانەش ئەمنیـەت بەرقـەرار دەبێـت.

نوری والی موسڵ

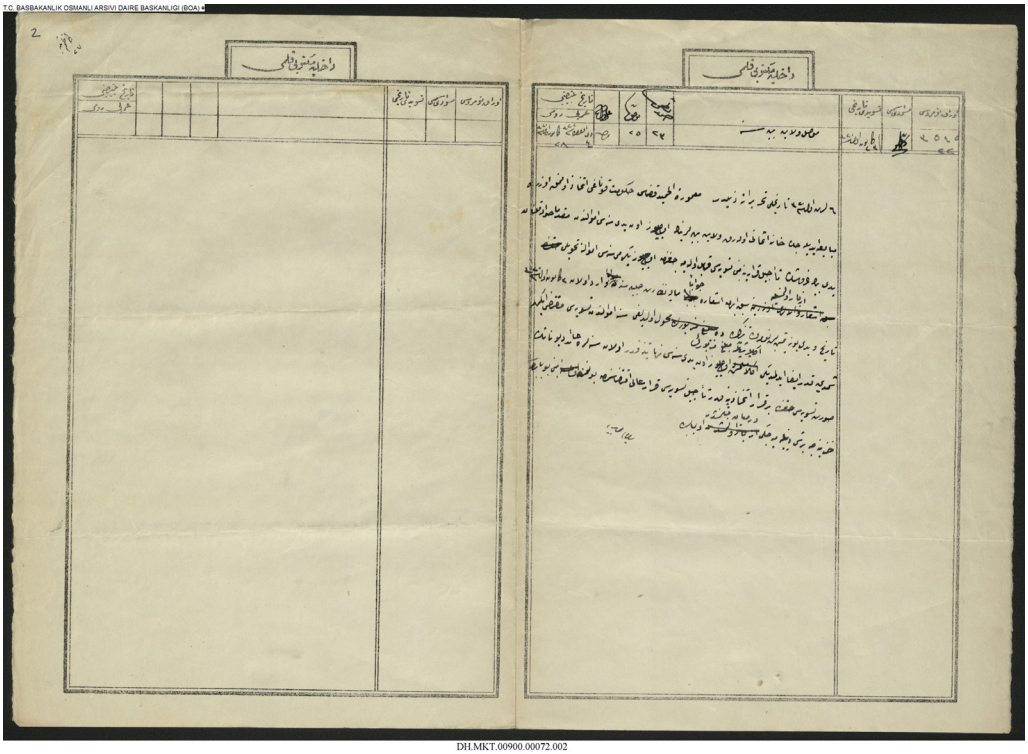

DH.MKT	00900.00072	**4 زیلقەعدە 1322 (١٠ کانوونی دووەم ١٩٠٥)**

بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە
هاوپێچی نووسراوی مێژووی ٦ تشرینی یەکەم ١٣٢٠، بۆ قۆناغی حکوومەتی قەزای مەعمورەی حەمیدیە خانە دەکردرێت و وەکو هەشت یەك ویلایەتی بەهیە بە نیاز بوو لە دارایی ساڵی ١٣١٧ بری ٧٠٠٠ قوروش حەواڵە بکات، بەڵام بریاری دواخستنی لەسەر دراوە، بۆیە رێکخستنی گونجاو نییە و گوازراوەتەوە سەر دارایی ساڵی ١٣٢٠، لە وەڵامی ئەم ئاماژەی کە پێشوو رەوان کراوە، لە نەزارەتی دارایی شکۆدار نووسراوی مێژووی ٢ کانوونی یەکەم ١٣٢٠ ژمارە ٧٧٥ نێردراوە، لە دارایی ئەم ساڵەدا رێك دەخرێت، کەچی تا ئێستا جێبەجێ نەکراوە، دەرکەوتووە بەرە پارەی ناوهاتوو تا کۆتایی ١٣١٧ و ئەم قەرزەی کە پەیوەستە بە ساڵەکانی ترەوە دواخراوە، لەم بابەتەدا هیچ شتێك پەیوەست نابێت بە خەزینە.

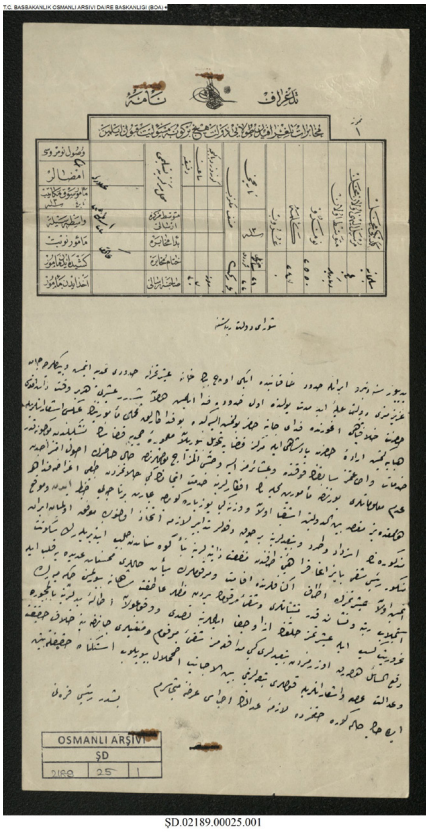

ŞD.02189.00025.001

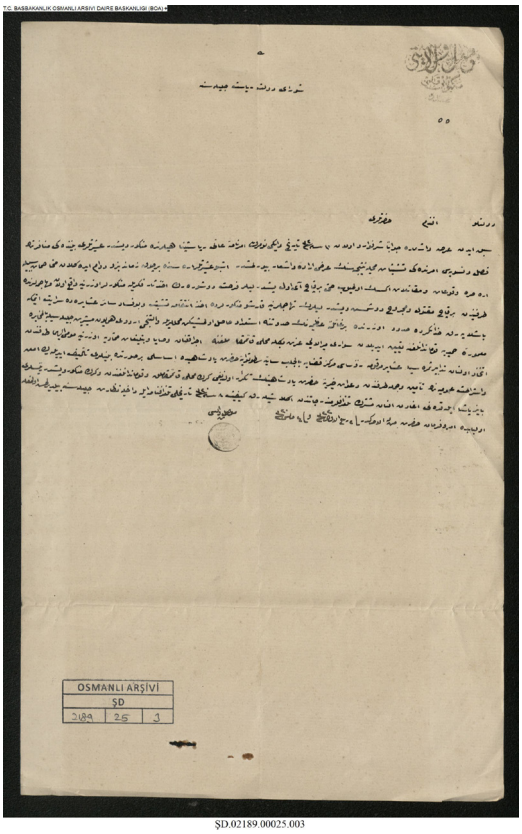

ŞD.02189.00025.003

ŞD	02189.00025	30 زیلحیجە 1322 (٧ مارت ١٩٠٥)

بۆ سەرۆکایەتی شورای دەوڵەت
مـاوەی ٧٠٠ سـاڵە لەگـەڵ ئێـران سـنوورە و بـە درێژایـی سـنوور ٢٠٠٠ تـا ٣٠٠٠ خانـە لەگـەڵ عەشـیرەتەکەمان جێگیـرە، هەزارەهـا گیانـی ئازیزانمـان لـە پێنـاو دەوڵەتـی عالـی خـۆی فیـدا کـردووە، عەشـیرەتی پشـدەر هەمـوو کاتێـك بـە گیـان ئامادەیـە خـۆی لـە پێناو ئـەم ووڵاتـە فیدا بـکات، بەڵام ئـەم فیداکاریـەی مـن لەلایـەن فەرمانبەرانی خۆچێـی بـە پێچەوانـەوە ئامـاژەی پێکـراوە و بـە هـەدەر رۆیشـتووە، بـە فەرمانـی جەنابـی پاشـا مەرکـەزی قـەزا بـۆ قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە گوازراوەتـەوە، تـا ئەمـرۆ خزمـەت و ملکەچیـمان زۆرە، هەرچـی عەشـیرەتەکەمانە میزاجـی جانەوەریـان هەیـە، بۆیـە کەللـە رەقـن، لەبـەر ئـەوەی هیـچ زانیارییەکیـان نییـە و خزمەتـی بیرۆکـەی فەرمانبەرانـی خۆچێـی دەکـەن، مەبەسـتیانە لـە نێـوان دوو دەوڵـەت چەتەیـی بکـەن و ناحیـەی وەزنەشـیان داگیـر کـردووە، بـۆ گەرانـەوەی ناوچەکـە و دەرکردنیـان، زۆر جـار ئامـادەکاری کـراوە، دەسـتەی گونـدەکان بـۆ بەرژەوەنـدی تاکـی خۆیـان، سـەرۆکی مەنگـوری ئێـران بایـز ئاغـای چەتەیـان هێناوەتـە کوێسـتان و هێـوری عەشـیرەتەکەمانی تێکـداوە و لەسـەر شـانی عەشـیرەتەکەمان نیشـتەجێ بـووە، هەروەهـا خراپـی ناوبـراوان بـۆ زۆر چاکـە گـۆڕاوە، تەنانـەت پلـە و نیشـانیان پـێ دراوە، چەتـەی ناوبـراو لـە پـر دڵسـۆزی خـۆی بـۆ شـاهانە شـکاندووە و لـە خۆبایـی بـووە، عەشـیرەتەکەمانی تووشـی ئـازار و جەفـا کـردووە، بـە ناچـاری لەسـەر خۆمـان لاداوە و بەرگریکردنمـان لـە بەرامبـەر چەتـەی ناوبـراو، دیسـان دڵسـۆزی خۆمـان رادەگەیەنیـن و ئەوانیـش دووبـارە پێچەوانـەی راسـتی و دادوەری راگەیەندراویـان بڵاوکردۆتـەوە بـە گوێـرەی بارودۆخەکـە مافـمان بدرێتـەوە و داوای دادپـەروەری دەکەیـن.
قەرەنی سەرۆکی پشدەر

ŞD	02189.00025	2 رەبیعی یەکەم 1322 (١٦ حوزەیران ١٩٠٤)

ویلایەتی موسڵ
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٥٥
بۆ سەرۆکایەتی شورای دەوڵەتی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
لـە وەڵامـی ئامـاژە و راگەیەنـدراوی پێشـوو، لە مێـژووی ١٠ نیسـان ١٣٣٢ ژمـارە ٢ فەرماننامەی عالـی پەیوەندیدارانی سـەرۆکایەتی روون بۆتـەوە، بـۆ یەکلاییکرنـەوەی دوژمنایەتـی نێـوان مەنگوریـەکان و پشـدەریەکان دەستپێشـغەری کـراوە و ئامـادەکاری بـاش کـراوە، ئەنجامـی خۆچێیـش راگەیەنـدراوە و ئامـاژەی پێکـراوە، ماوەیەکـی زۆرە لـە نێـوان عەشـیرەتەکان دوژمنایەتـی هەیـە و نـاوە نـاوە رووداو و شـەڕ روو دەدات، تەنانـەت چەنـد مانـگ پێـش ئێسـتا پشـدەریەکان بـە دەرفەتیـان زانیـوە و بـۆ تۆڵەسـەندنەوە هێرشـیان کردۆتـە سـەر مەنگـور، لـە نێـوان هـەر دوولا چەنـد کـوژراو و بریندارێـك هەبـووە، لـە بەرامبـەر هێرشـەکەی پشـدەریەکان، مەنگوریەکانیـش بـۆ تۆڵەسـەندنەوە دەستپێشـغەریان کـردووە، ئـەم گەندەڵیـە خەریکـە بـۆ نـاو عەشـیرەتەکانی تریـش دەروات و بۆتـە هاندانێـك، بـۆ ئـەوەی لەسـەر سـنوور رووداو روو نـەدات، بـە گفتوگۆکـردن لەگـەڵ موشـیرەتی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی شـکۆدار، عیـززەت بـەگ میـری ئـاڵای سـوارە لـە قائیمقامیەتـی مەعمـورەی حەمیدیـە دامەزرێـت، لەسـەر ئـەم ئامـۆژگاری و رێنماییانـەی دراوەتـە قائیمقامیەتـی خۆچێـی، لەلایـەن ناوبـراو ئامـادەکاری بـە سـوود کـراوە، سـەرۆکەکانی عەشـیرەتە ناوبـراوەکان هێنراونەتـە مەرکـەزی قـەزا و نێوانیـان چـاك کراوەتـەوە، ئەمنیـەت و ئاسایشـی گشـتی گەراوەتـەوە، لـەم تەلەگرافنامانـەی بـە هاوبەشـی لـە قائیمقامیەتـی خۆچێـی و لـە سـەرۆکی عەشـیرەتەکانی مەنگـور و پشـدەر بـە نـاوی بایـز پاشـا و قەرەنـی ئاغـا وەرگیـراوە، بـە تێروانیـن لـە بەراییەکانـی روون بۆتـەوە، لەگـەڵ تەلەگرافنامـەی ٨ نیسـان ١٣٢٠ بـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار راگەیەنـدراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە.
والی موسڵ

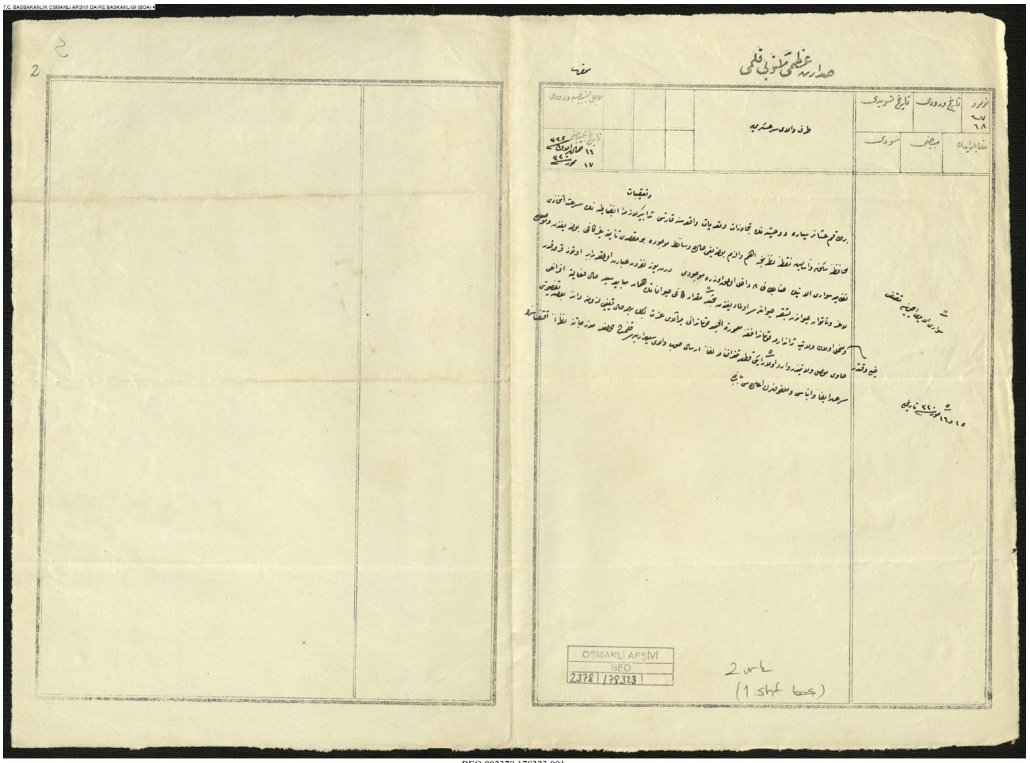

BEO.002378.178323.001

BEO	002378.178323	16 جەمادی یەکەم 1322 (٢٩ تەممووز ١٩٠٤)

بۆ لایەنی واڵای سەر عەسکەریمان
تاقمێـك عەشـیرەتی کۆچـەری و جانـەوەر کاری سـەرپێچی و زوڵمـکاری ئەنجـام دەدەن، لـە بەرامبـەر ئەمـەدا ئامـادەکاری پێویسـت و بـە پەلـە جێبەجـێ بکرێـت، چونکـە پارێـزگاری کردنـی ئاسـایش گرنـگ و پێویسـتە، ئـەم هێـزەی ئێسـتا هەیـە ژمارەکـەی تـەواو نییـە، هەروەهـا ئـاڵای سـوارەی نیزامیـەی موسـڵیش بەشـداری ئـەم ئامادەکارییـە دەکات، هێزەکـە لـە ٤٠٠ نەفـەر پێـك دێـت و نزیکـەی ٣٠ تـا ٤٠ ئاژەڵیـش هەیـە، هـەر ئێسـتا بـۆ ئـاڵای سـوارە ئـاژەڵ بکردرێـت و لـە قوماندانیەتـی ژاندارمـەی ویلایـەت، قوماندانـی مەعمـورەی حەمیدیـە میـری ئـاڵای عیـززەت بـەگ دامەزرێـت، لـە ویلایەتـی موسـڵ دوو تەلەگرافنامـە هاتـووە، هاوپێـچ بـۆ واڵای سـیپاهیدار نێـردراوە، بـە تێروانیـن لـە بەراییـەکان، بـە پەلـە جێبەجـێ بکرێـت و هاوپێچـەکان رەوان بکرێتـەوە.

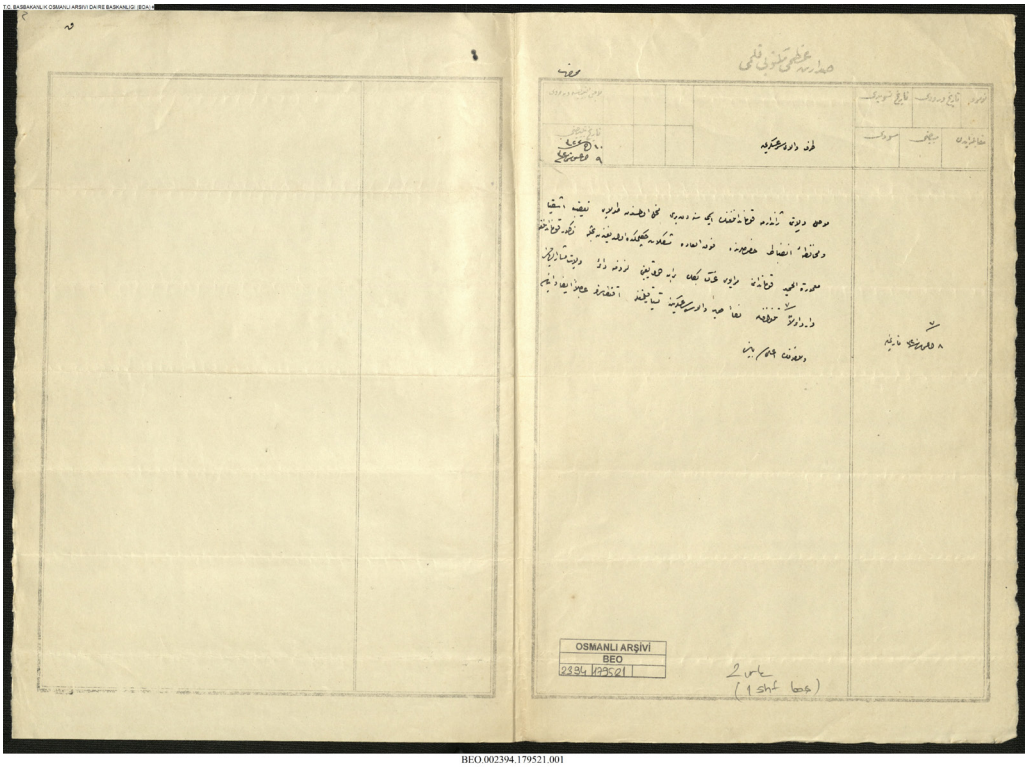

BEO.002394.179521.001

BEO	002394.179521	**10 جەمادی کۆتایی 1322 (٢٢ ئۆغستۆس ١٩٠٤)**

بۆ لایەنی واڵای سەر عەسکەر
ماوەی دوو ساڵە قوماندانی ژاندارمەی ویلایەتی موسڵ بۆشایی تێکەوتووە، لە بارەی چاودێری چەتەکانیش کێشە دروست بووە، بۆ قوماندانیەتی ناوهاتوو، میری ئاڵای عیززەت بەگ قوماندانی مەعمورەی حەمیدیە پاکانەی دەرچووە، تەلەگرافنامەی ویلایەتی ناوهاتوو لە ٨ ئۆغستۆس ١٣٢٠ بۆ لای سەر عەسکەر رەوان کراوە، هەرچی زووە بە پەلە مامەڵەکە جێبەجێ بکرێت و هاوپێچەکانیش رەوان بکرێتەوە.

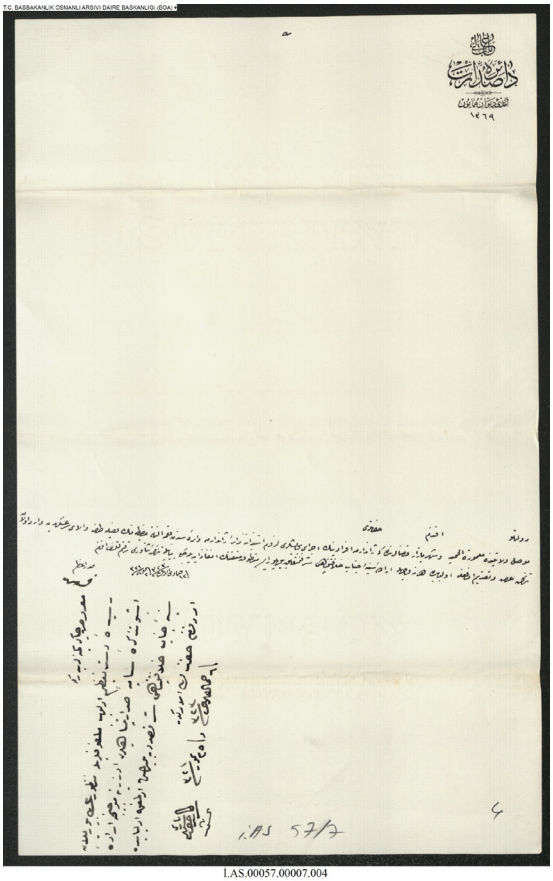

İ.AS	00057.00007	12 جەمادی یەکەم 1323 (١٥ تەممووز ١٩٠٥)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
١٣٦٩
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
ئەندامانـی ژاندارمـەی قەزاکانـی مەعمـورەی حەمیدیـە و شـەهربازاری سـەر بـە ویلایەتـی موسـڵ گۆرینەوەیـان پـێ دەکرێـت، بـۆ رەزامەندیـش لـە فەرمانگـەی ژاندارمـە مەزبەتـە دراوەتـە قەڵـەم و هاوپێـچ لـە واڵای سـەر عەسـکەریش نـووسراو هاتـووە، بەیەکـەوە راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، لـەم بابەتـەدا جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمانـی پاشـا چ بفەرمووێـت ئـەم جێبەجـێ دەکرێـت.
سەدری ئەعززەم

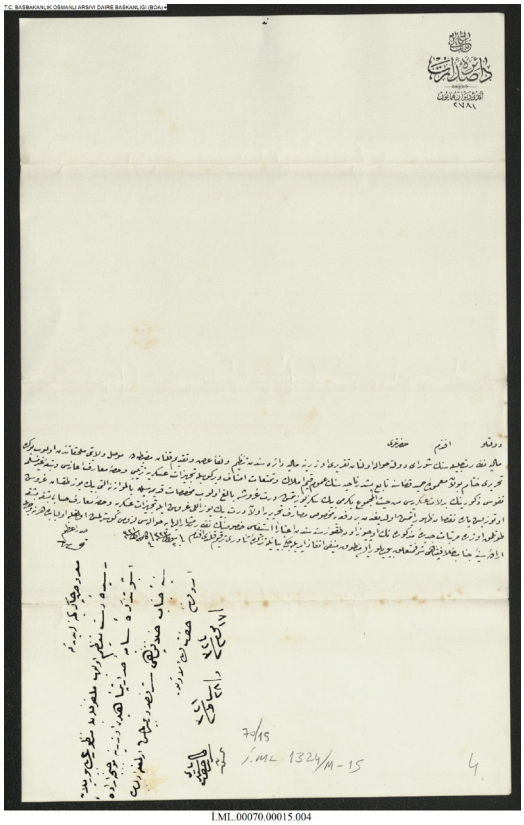

20 شەوال 1323 (١٨ کانوونی یەکەم ١٩٠٥)	00070.00015	İ.ML

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
٢٧٨١
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
لەسەر ئەم راپۆرتەی کە لە نەزارەتی دارایی شکۆدار بۆ شورای دەوڵەت رەوان کراوە، مەزبەتە لە فەرمانگەی دارایی رێکخراوە و پێشکەش کراوە، ئەمجارە لە ناحیەی پشدەر سەر بە قەزای مەعمورەی حەمیدیەی پاشکۆی موسڵ، مولك و تەمەتتوعات و باجەکەی کۆتایی پێ هاتووە، ئامادەکاری سەربازی رێکخراوە، هەروەها بەشە پارەی مەعاریف و بۆ شوێنگرەوەی سەربازی، بەشی ناموسڵمانانی نێر بە کۆکراوەیی گەیشتۆتە ٢٠٨٧٤ قوروش، لەگەڵ دەرماڵەی کۆن بە موازەنە دەرکەوتووە ٦١٩٠ قوروش و ٣٥ پارە کەمی کردووە، بە یەك هەنگاو ئەوەی تایبەتە بە خەرجی نووسراو ٤١٥٠ قوروش لەگەڵ ئامادەکاری سەربازی و بەشی مەعاریف، هەر یەکە بە جیا هەژمار کراوە، خشتەی نوێی ناوهاتوو لە ساڵی ١٣١٩ ەوە بە پێویست زانراوە رەوانی نەزارەتی ناوهاتوو بکرێت، لەم بابەتەدا جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت بە فەرمانی پاشا چ بفەرموێت ئەو جێبەجێ دەکرێت.
سەدری ئەعززەم

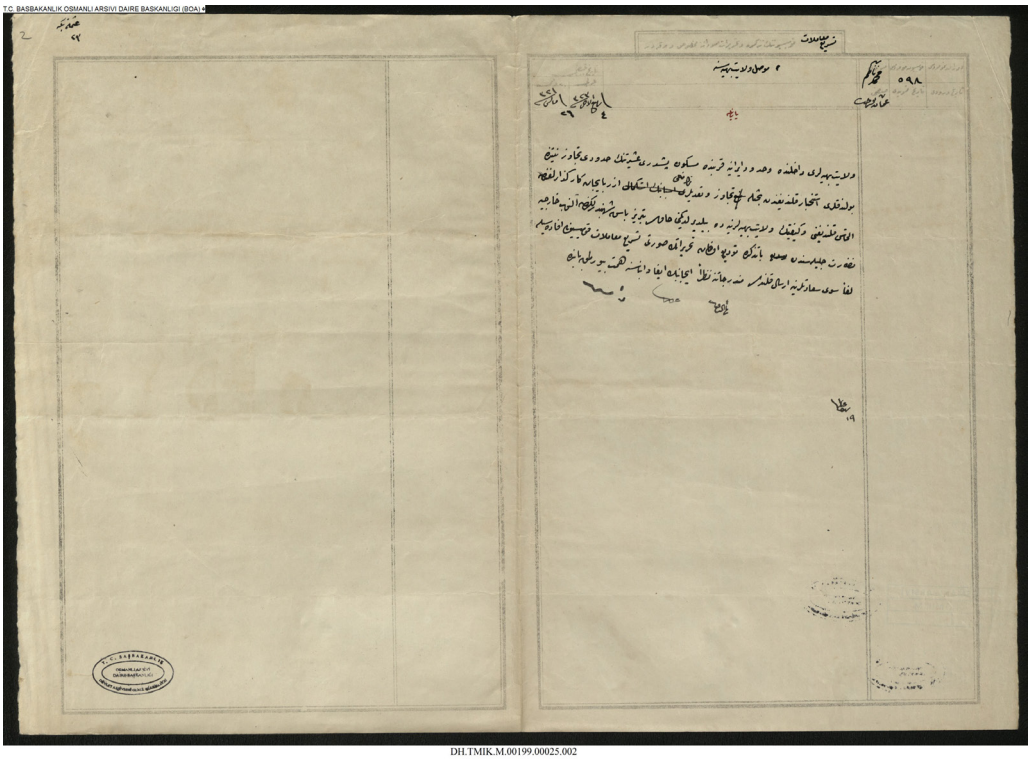

DH.TMIK.M.00199.00025.002

DH.TMIK.M	00199.00025	4 ڕەبیعی کۆتایی 1323 (٨ حوزەیران ١٩٠٥)

بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە

هـەواڵ هاتـووە، عەشـیرەتی پشـدەر نیشـتەجێی نـاو ویلایەتـی بەهیـە و نزیـك سـنووری ئێـران، نییەتـی ئەوەیـان هەیـە سـنوور ببەزێنـن، بـۆ ڕێگەگرتـن لـە سـەرپێچی و هێرشـەکانیان، پەیوەنـدی بـە کارگـوزاری ئازربێجـان کـراوە، چۆنیەتیەکەشـی بـە ویلایەتـی بەهیـە ووتـراوە، لـە بـاش شـەهبەندەریش وەرگیـراوە، بـە نـووسراو لـە نەزارەتـی دەرەوەی شـکۆداریش نێـردراوە، بـە ووتـەی قۆمیسـیۆن مامەڵەکـە بـە پەلـە جێبەجـێ بکرێـت، بۆیـە بـۆ سـەروو ڕەوان کـراوە، بـە تێروانیـن لـە بەراییـەکان هیممـەت بکرێـت لـە جێبەجـێ کردنـی.

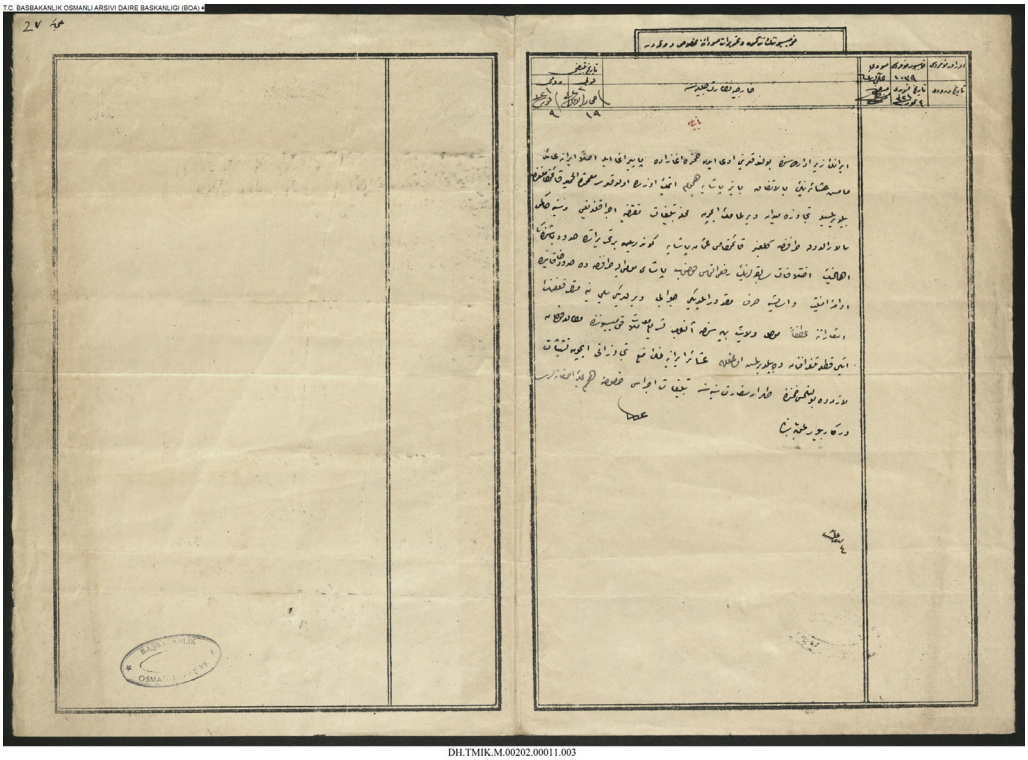

DH.TMIK.M.00202.00011.003

19 جەمادی یەکەم 1323 (٢٢ تەممووز ١٩٠٥)	00202.00011	**DH.TMIK.M**

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار

حەمـزە ئاغـا زادە و باپیـر ئاغـا پروپاگەنـدەی ئـەوە دەکـەن، کـە لـە ژێـر ئیـدارەی ئیرانیەکانـن، لـە راسـتییدا عەشـیرەتی مامـش کـە سـەر بـە ئێرانـە بـە رێککەوتـن لەگـەڵ ئێـران دەیانەوێـت هێـرش بکەنـە سـەر بایـز پاشـا، ئەمـەش لـە قائیمقامیەتـی مەعمـورەی حەمیدیـە راگەیەنـدراوە، بـۆ ئـەوەی رێگـە لـە سـەرپێچی بگیرێـت، ئـاگاداری دراوەتـە ناوەخـۆ، هەروەهـا لەلایـەن سـالارولدەوڵە حاکمـی سـەنیە، نـووسراو بـۆ عوسـمان پاشـا قائیمقامـی گوڵعەنبـەر نێـردراوە، لەسـەر سـەرپێچی پێشـووی خەڵکـی سـەر سـنوور داوای بەسـتنی پەیوەنـدی دۆسـتانە کـراوە، لەلایـەن پاشـای ناوبراویـش ئەمنیـەت و ئاسایشـی سـنووری خاقانـی بـەلاوە نـراوە، ئـەم وەڵامـەی دراوەتـەوە، لەلایـەن موتەسـەرفی سـلێمانی ئامـاژەی پێکـراوە و لـە ویلایەتـی موسـڵ وەرگیـراوە و لـە قۆمیسـیۆنی بـە خێراکردنـی مامەڵەکانیـش خوێندنـەوەی بـۆ کـراوە، دوو پارچـە تەلەگرافنامـە راگەیەنـدراوە، بـۆ رێگـە گرتـن لـە سـەرپێچی عەشـیرەتەکان دەستپێشـخەری پێویسـت ئەنجـام بدرێـت، ئـاگاداری دراوەتـە باڵیۆزخانـەی ئێـران.

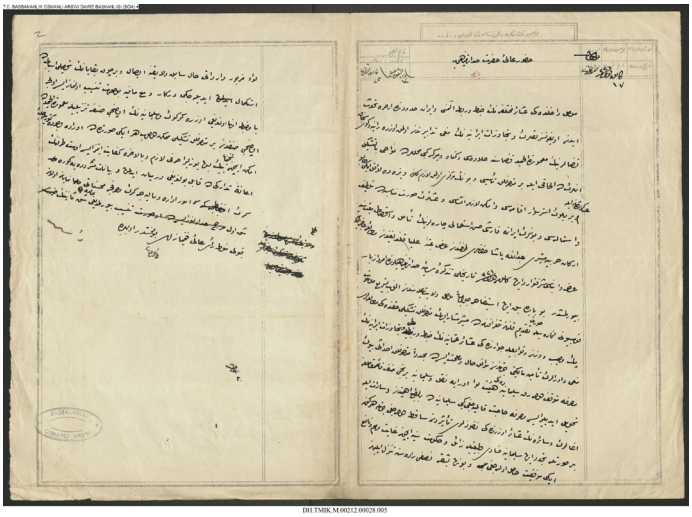

DH.TMIK.M	00212.00028	8 کانوونی دووەم 1906

بۆ جەنابی عالی پەیوەندیداری سەدارەت

بـۆ ئـەوەی عەشـیرەتە جۆراوجۆرەکانـی نـاو موسـڵ ڕێـك بخرێـن و بـە یەکتریـەوە ببەسـترێنەوە، هەروەهـا سـەرپێچی کەرانـی سـەر سـنووری ئێـران سـزا بدرێـن و ڕێگـە لـە سـەرپێچیەکانی ئێـران بگیرێـت، ئامـادەکاری بکرێـت، قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە بخرێتـە سـەر قەزایەکانـی رانیـە و کـۆی سـانجەق، جگـە لەمـە ناحیەکانـی وەکـو کنـاو و میرگـە بخرێنـە سـەریان و موتەسـەرفیەتێك دابمەزرێـت، ئـەوەی دەکرێتـە مەرکەزەکـەش بـە لای کەمـەوە دوو تابـوور سـەربازی شـاهانە لەگـەڵ بلۆکێکـی ئێسـتر سـوارە نیشـتەجێ بکرێـت، شـوێنی پێویسـتیش دروسـت بکرێـت و بـە شـێوەیەکی گونجـاو سـەرباز پاداشـت بکرێـت، لەلایەکـی تـر ئـارەزوو دەکرێـت بەرامبـەر بـە ئێـران کاری بـاش ئەنجـام بدرێـت، لـە لایـەن جەنابـی عەبدوڵـڵا پاشـا موشـیری ئەرکانـی جەنگـی پێشکەشـی عەتەبـەی عالـی کـراوە، خوێندنـەوەی بەندەمانـی بـۆ کـراوە و نـووسراوی سـەدری ئەعزەمـی پەیوەندیـداری سـەدارەت لـە مێـژووی کانوونـی یەکـەم ١٣٢١ بریـاری لەسـەر دراوە، لـەم بابەتـەدا پـرس و را کـراوە و وەڵام لـە ویلایەتـی موسـڵی عالـی هاتـووە، بـە ووتـەی قۆمیسـیۆنی بەخێراکردنـی مامەڵـە، وێنـەی تەلەگرافنامـە پێشـکەش کـراوە، تێـدا هاتـووە خوێندنـەوە بـۆ دامەزراندنـی موتەسـەرفیەت موشـیری ناوهاتـوو کـراوە، عەشـیرەتەکانی عوسـمانی دەوروبـەر لـە وەزنـە و پاشـکۆکانی جێگیـر بکرێـت و ڕێـك بخرێـن و ڕێگـە لـە سـەرپێچی ئێـران بگیرێـت، بـەڵام بـە گوێـرەی بەرژەوەنـدی گشـتی، دروسـت کردنـی موتەسـەرفیەت خەرجیەکـی زۆری دەوێـت، ئەگـەر بێتـو دەسـتەی لیـوای سـلێمانی بـۆ ناوچەکـە بگوازرێتـەوە و قائیمقامیەتـی چینـی یەکەمـی سـلێمانیش بگوازرێتـەوە ئـەوێ، ئـەوا خەرجـی ناوێـت، بێگومـان کاریگـەری دەسـەڵاتیان بەسـەر سـەیدەکان و ئاغاکان و گشـت عەشـیرەتەکان دەبێـت، ئـەم گەندەڵیانـەی هەمـوو ڕۆژێـك لـە سـلێمانی نـوێ دەبێتـەوە، بـە شـێوەیەکی سروشـتی لەناودەچێـت و بـۆ حکوومەتـی سـەنیە زۆر گرنـگ و بـە سـوود دەبێـت، جگـە لەمـە نیـوەی داهاتـی ناوچەکـە کـەم بۆتـەوە، بـەم ڕێگەیـەوە داهاتـی لیـوای ناوهاتـوو دەسـت دەکەوێـت و ئـەوەی ماوەتـەوە کۆدەکرێتـەوە، کەرکـووك و سـلێمانی بـۆ چینـی سـێیەم هاتۆتـە خـوارەوە، دەکرێـت لـە چینـی سـێیەم موتەسـەرفیەتێك لـە مەعمـورەی حەمیدیـە دابمەزرێـت، بـە تەخمینـی پێویسـتە ١٥٠٠ لیـرە خـەرج بکرێـت، لـە کۆتاییـدا ئەگـەر بـەش نـەکات لـە سـەروو پـارەی بـۆ دابیـن بکرێـت، بـە گوێـرەی ڕاگەیەنـدراوەکان ئەگـەر بکرێـت چ لـە کاروبـاری دارایـی و ئیـداری چ لـە خەرجـی مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت، بـۆ ڕەزامەنـدی بریـاری سـەروو پێویسـتە.

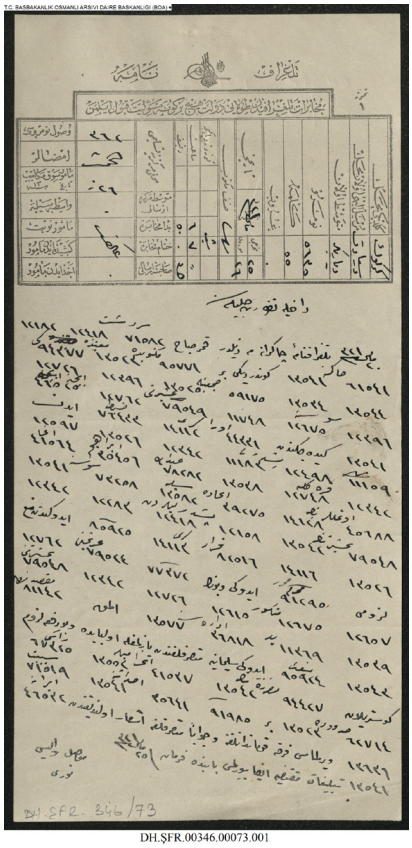

DH.ŞFR.00346.00073.001

DH.ŞFR	00346.00073	3 رەبیعی کۆتایی 1323 (٧ حوزەیران ١٩٠٥)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
تەلەگرافنامەی ٢٠ مایس ١٣٢١ هاوپێچی بەندەمانە، نامەیەك کە بۆ حاکمی سەردەشت نێردراوە، ئەم کۆمەڵەیەی کە هاوکاریەتی، عەشیرەتی سوسنەش چۆتە پاڵیەوە، دەستی بەسەر ئەوێ داگرتووە، بە گەرانەوەی کوڕەکانی قەرەکلی عەبدوڵڵا ئیبراهیم ئاغا، عەشیرەتی سوسنە لە پشدەریەکان هەڵاتوون، بە رێگە نەدان بە گەرانەوەیان، عەشیرەتی مەنگوری خستۆتە ژێر دەسەڵاتی خۆیەوە، لە موتەسەرفی سلێمانی نووسراو کراوە، لەم بابەتەدا وا بە پێویست زانراوە مەفرەزە بروات، تا رێگە نەدرێت کێشەی سنوور روو بدات وەڵام لە فرقەی قوماندانەوە بۆ موتەسەرف نووسراوە، هەواڵی پێویستیش دراوەتە ئێران.
والی موسڵ نوری

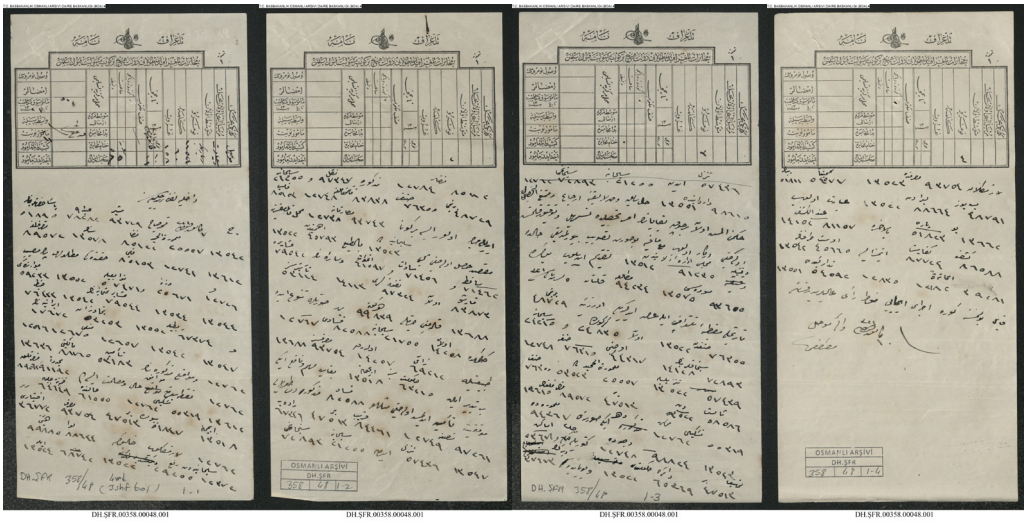

DH.ŞFR.00358.00048.001 DH.ŞFR.00358.00048.001 DH.ŞFR.00358.00048.001 DH.ŞFR.00358.00048.001

DH.ŞFR	00358.00048	25 شەوال 1323 (٢٣ کانوونی یەکەم ١٩٠٥)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
٧ کانوونی یەکەم ١٣٢١، لە بارەی موتەسەرفیەتی قەزای مەعمورەی حەمیدیە، خوێندنەوەکەی جەنابی موشیر عەبدوڵڵا پاشا لە شوێن خۆیەتی، هەروەها سەرکەوتوو بووە لە جێگیر کردنی عەشیرەتەکانی دەوروبەر لە وەزنە و پاشکۆکانی نەهێشتنی سەرپێچیەکانی ئێران، بەڵام سەر لە نوێ دامەزراندنەوەی موتەسەرفیەت بۆ خەزینە دەبێتە خەرجیەکی زۆر، دەستەی لیوا لە سلێمانی هەڵگیراوە و بە گواستنەوەی بۆ قەزای ناوهاتوو و سلێمانیش قائیمقامیەتەکەی دەبێتە چینی یەکەم، پێویست ناکات ئەم خەرجیەش بکرێت، سلێمانی گرنگی تایبەتی خۆی هەیە، دەسەڵاتەکان لە بەرامبەر سەرپێچیکاران، سەیدەکان، ئاغاکان و گشت عەشیرەتەکانەوە کاریگەریان نامێنێت، هەموو رۆژ بە شێوەیەك گەندەڵی لە سلێمانی روو دەدات، بە یەك دوو ئامادەکاری و بە بێ خەرجی، بە سوود و گرنگی حکوومەت دەگەڕێتەوە و بە سروشتی خۆی گەندەڵی نامێنێت، جگە لەمە داهاتی سانجەقی سلێمانی کەمی کردووە، بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە بارودۆخی جارانی، ووردبینی بۆ داهاتی پێشووی وەرنەگیراوە بکرێت و فەرمانی وەرگرتنی بۆ دەربچێت، ئەمجارە رەشنووسەکە خوێندنەوەی بۆ کراوە و بە تەلەگرافنامە مەزبەتەی مێژووی ٥ تشرینی دووەم ١٣٢١ راگەیەندراوە، سانجەقەکانی کەرکووك و سلێمانی لە چینی یەکەم بۆ چینی سێیەم دابەزیون، بەمەش بۆ مەعمورەی حەمیدیەش لە چینی سێیەم موتەسەرفێك دابەزرێت و بە هەردوو شێوەدا مەعمورەی حەمیدیە فراوان دەکرێت و کارگێریەی حکوومەتیش فراوان دەبێت، ئەم خەرجیەی کە پێویستە بکرێت بە تەخمینی لە ١٥٠٠ لیرە پێك دێت، ئەم پارەیە دوای دەرخستە ئەگەر بەش نەکات، لەلایەن وەستاوە پێداچوونەوەی بۆ بکرێت، مامەڵەکە جێبەجێ بکرێت.
مستەفا والی موسڵ

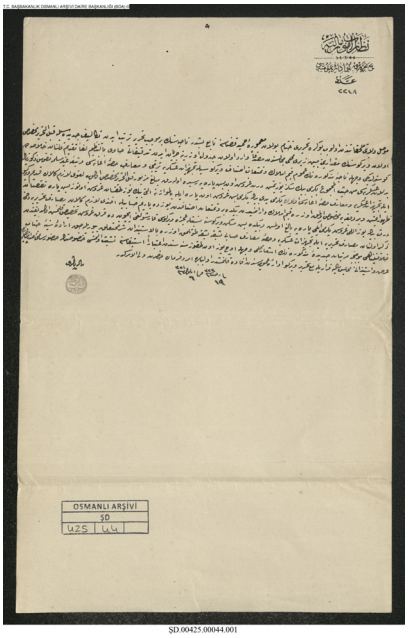

ŞD.00425.00044.001

ŞD	00425.00044	19 رەجەب 1323 (١٩ ئەیلوول ١٩٠٥)

نەزارەتی کاروباری دارایی
کارگێری تۆماری باجی گشتی
ژمارە ٢٢١٨

ئەمجارە ناحیەی پشدەر سەر بە قەزای مەعمورەی حەمیدیەی پاشکۆی ویلایەتی موسڵ تۆماری رێکخراوە و کۆتایی پێ هاتووە، باجی تەکالیفی نوێی پێش تۆمار رێکخراوە، برەکەی دیارە و لە ئەنجوومەنی خۆچێی بە پەسەندکراوی لە خشتەی هاتوو تۆمار کراوە، ئەم ووردبینیەی کە کراوە هاوپێچ لە پوختەکەی نیشان دراوە و پێشکەش کراوە، لە ناحیەی ناوهاتوو ئەملاك و کەلوپەلی گشتی لەگەڵ باجی پیشەگەران و کەرەستەی سەربازی رێکخراوە و خەرجی مەعاریف و شوێنگرەوەی سەربازی بۆ هاووڵاتی ناموسڵمانی نێر بە کۆکراوەیی ٢٠٨٧٤ قوروش و ١٥ پارە دەکات، پێش تۆمارکردن برە پارەی ناوبراو دابین کراوە، باجە کۆنەکەش پێویستە هەڵبوەشێتەوە، لەگەڵ ئەمەش ئامادەکاری سەربازی و بەشی مەعاریف ٢٧٠٢٥ قوروش و ١٠ پارە لەگەڵ موازەنە ٦١٩٠ قوروش و ٣٥ پارە کەمی کردووە، بۆ ئەوەی برەکە بە یەك جاری دابین بکرێت، لە هەزارەها یەکی ئەملاك و زەوی و زار لەگەڵ لە سەدا نیوی تەمەتتوعاتی پیشەگەران هەژمار کراوە، ئەوەی پێویستە بنێردرێت برەکەی دەکاتە ٤١٥٠ قوروش و ٢٢ پارە، جگە لەمە لە هەزارەها پێنج باجی نیشتەجێ بوون و لە بەرامبەر باجی دەست بەسەرکراو ٤٠ قوروش دابین کراوە، خەرجی تۆمار کرا و ئامادەکاری سەربازی و بەشی خەرجی مەعاریفی باس کراوە، بە جیا جیا هەژمار کراوە، دوای رەزامەندی، بە فەرمانی پاشا جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت خشتەی نوێ ناوهاتوو، بە ئاماژەی خۆچێی لە ساڵی ١٣١٩ەوە دەستپێشخەری کراوە لە جێبەجێ کردنی، فەرمانی پاشای پەیوەندیداری سەدارەت راگەیەندراوە و رەزامەندی بە بریاری ئەنجوومەنی دارایی لەگەڵ فەرمانگەی گشتی تۆماری باج گفتوگۆی لەسەر کراوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بەدەستەوەیە.
نازری دارایی

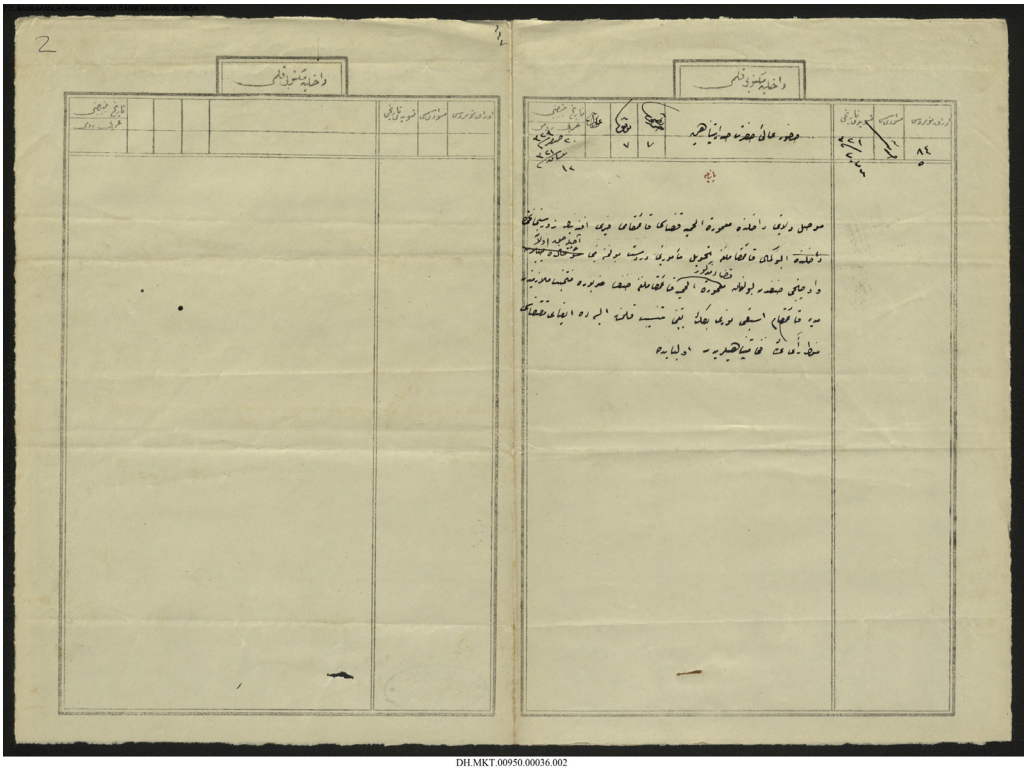

DH.MKT.00950.00036.002

DH.MKT	00950.00036	20 سەفەر 1323 (٢٦ نیسان ١٩٠٥)

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیدارانی سەدارەت
خەیـری ئەفەنـدی قائیمقامـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی ویلایەتـی موسـڵ گوازراوەتـەوە بـۆ قائیمقامیەتـی ئەبولکەمالـی سـانجەقی زور، قـەزای ناوهاتـووش بۆشـایی تێکەوتـووە، بـۆ قائیمقامیەتـی ناوهاتـوو نـوری بـەگ قائیمقامـی پێشـووی میدیـە دامـەزراوە، بـۆ جێبەجـێ کردنـی کارەکـە پێویسـتی بە بریـاری پەیوندیـداری پایەبـەرزە.

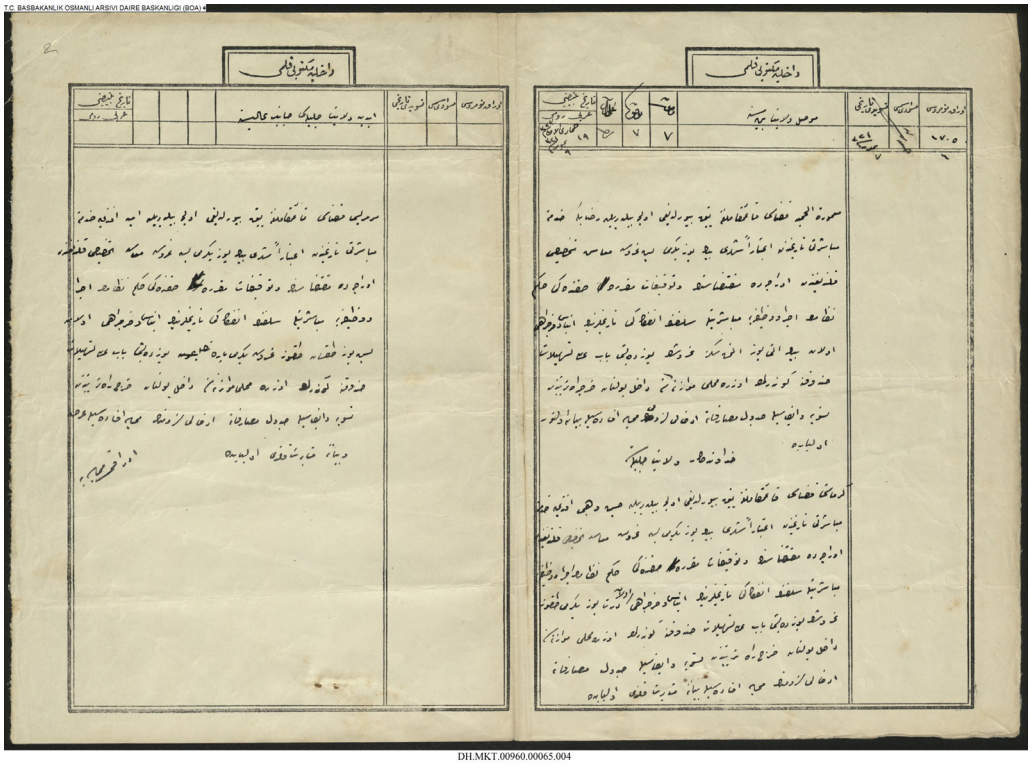

19 جەمادی یەکەم 1323 (٢٢ تەممووز ١٩٠٥)	00960.00065	**DH.MKT**

بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە
رزا بەگ لە قائیمقامیەتی قەزای مەعمورەی حەمیدیە دامەزراوە، لە مێژووی دەست بە کار بوونی مانگانە ١١٢٥ قوروش مووچەی بۆ دەبردرێتەوە، بە گوێرەی نیزامیش بە دەست بەکار بوونی لە کارە نوێیەکەی، لە کارە کۆنەکەی دەست لە کار هەڵگرتنی بۆ دەکرێت، لەگەڵ راگەیاندنی خەرجی رێگای بۆ دابین دەکرێت و دەنێردرێتە سندوق، لە موازەنەی ناوەخۆ بە رێکخستن و جێبەجێ کردنی، لە خشتەی خەرجی تۆمار دەکرێت، بە ووتەی ژمێریاری رادەگەیەندرێت.

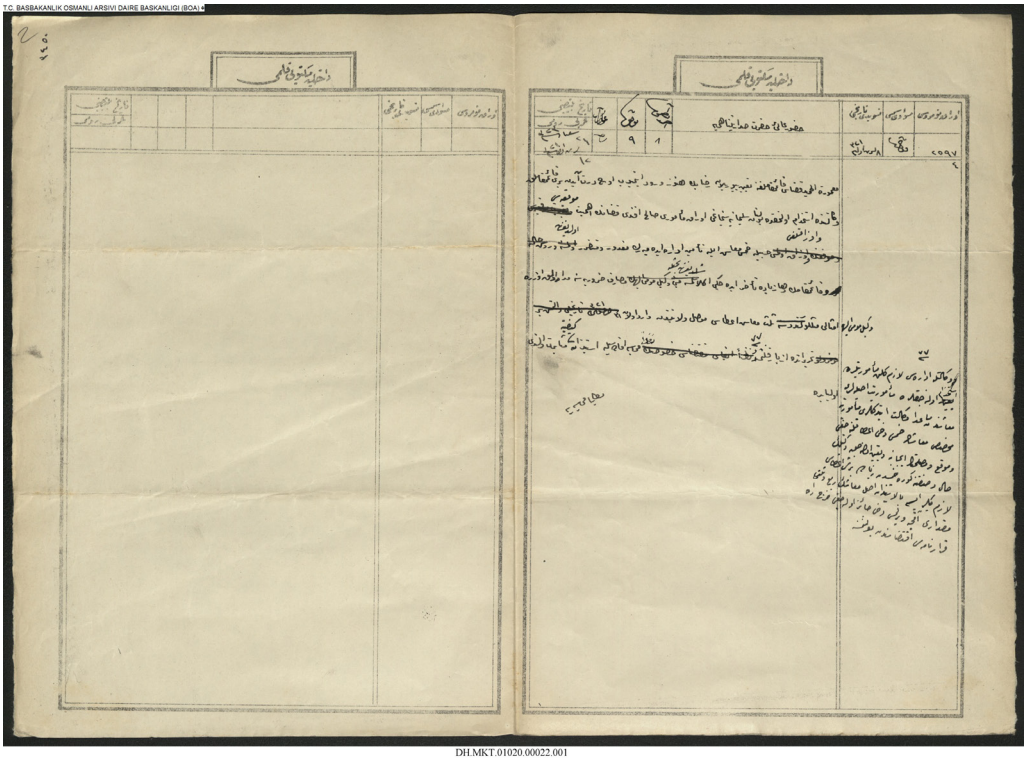

26 شەعبان 1323 (٢٦ تشرینی یەکەم ١٩٠٥)	01020.00022	**DH.MKT**

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیدارانی سەدارەت
رزا بـەگ لـە قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە دامـەزراوە، بـەڵام تـا ئێسـتا نەهاتۆتـە شـوێنی کارەکـەی، بۆیـە مـاوەی سـێ چـوار مانگـە سـاڵح ئەفەنـدی فەرمانبـەری ئەوراقـی سـانجەقی سـلێمانی بـە وەکالـەت قائیمقامیەتـی ناوبـراو بەرێـوە دەبـات، بـەڵام لەبـەر گرنگـی قەزاکـە و دووری ناوچەکـە، بـە زیادکردنـی مووچەکـەی مافـی ئەرکەکـەی نـادات و ئیـدارەی شـوێنەکە چاکـتر بەرێـوە ناچێـت، بەهـۆی زوڵـم و زیـان پێگەیاندنـەوە، ئموونـەی وەکـو وەکیلـی ناوبـراو بـە دابیـن کردنـی سـێ یەکـی مووچـەوە دەبێـت، ئـەم ئەرکانـەی کـە بـە وەکالـەت بەرێـوە دەبردرێـت، جگـە لـە مووچـە رەسـەنەکەی مووچـە وەکالەتەکـەی پـێ دەدرێـت، ئـەم وەکیلـەی دادەمەزرێـت بـە گوێـرەی پلـە و چینەکـەی، ئەگـەر پێویسـت بـکات زیاتـر لـە پێنـج مووچـەی بـۆ دابیـن دەکرێـت، بـە رەزامەنـدی دەتوانرێـت بـری سـێیەك و چواریەکـی مووچەکـەی بـە ئاقچـە بدرێـت، بـە تێروانیـن لـە خەرجیەکـە، بـە ووتـەی ژمێریـاری رەزامەنـدی لەسـەر مامەڵەکـە دراوە.

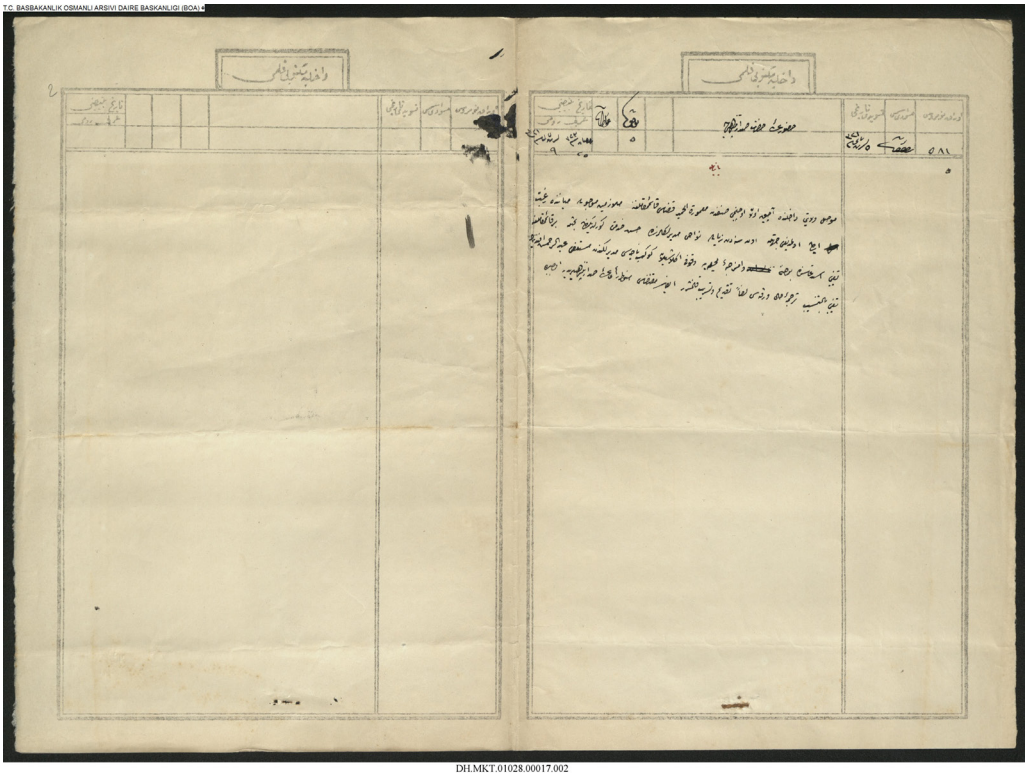

25 رەمەزان 1323 (۲۳ تشرینی دووەم ۱۹۰۵)	01028.00017	DH.MKT

بۆ لایەنی عالی جەنابی پەیوەندیداری سەدارەت
قائیمقامی قەزای مەعمورەی حەمیدیەی ویلایەتی موسڵ بۆشایی تێکەوتووە، لەبەر ئەوەی لە مولازمەکانیش کەسێك نییە ئارەزووی ئەم ئەرکە بکات، دەبێ کەسێك بکرێتە قائیمقامی ئەم شوێنە، زیاتر لە ١٠ ساڵە لە بەرێوەبەرایەتیەکانی دەورووبەر خزمەت و کاری باشی کرد بێت، لەبەر ئەوەی خو و میزاجی ناوچەکە روون بۆتەوە بە چ شێوەیەکە، عەبدولرەحمان ئەفەندی دامەزرێت، کە لە بەرێوەبەرایەتی ناحیەی کەوکەب بووردراوە، زانیاری کەسێتی بە هاوپێچەوە پێشکەش کراوە، بۆ جێبەجێ کردنی مامەڵەکە بۆ پەیوەندیداری سەدارەت دەگەرێتەوە.

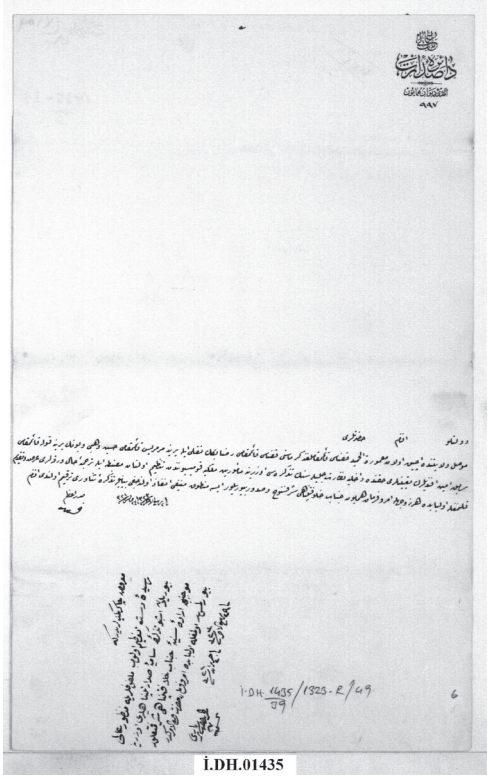

İ.DH.01435

İ.DH	01435.000039	2 رەبیعی کۆتایی 1323 (٦ حوزەیران ١٩٠٥)

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
٩٩٧
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی ویلایەتـی موسـڵ بـە کراوەیـی ماوەتـەوە و بۆشـایی تێکەوتـووە، رزا بـەگ قائیمقامـی قـەزای کرماسـنی بگوازرێتـەوە قەزاکـە، بـۆ شـوێنی ئەویـش حوسـێن وەهبـی قائیمقامـی مەرمەریـس، بـۆ شـوێنی ناوبراویـش ئەمیـن ئەفەنـدی قائیمقامـی پێشـووی قولـە دابمەزرێـن، بـۆ ئـەم مەبەسـتە لەسـەر نـووسراوی نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار، مەزبەتـە لـە قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانـی مولکیـە رێکخـراوە، لەگـەڵ کاغـەزی زانیـاری وەرگێـردراو، راگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، لـەم بابەتـەدا جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت بـە فەرمانـی پاشـا چ بفەرمووێـت جێبەجـێ دەکرێـت.
سەدری ئەعززەم

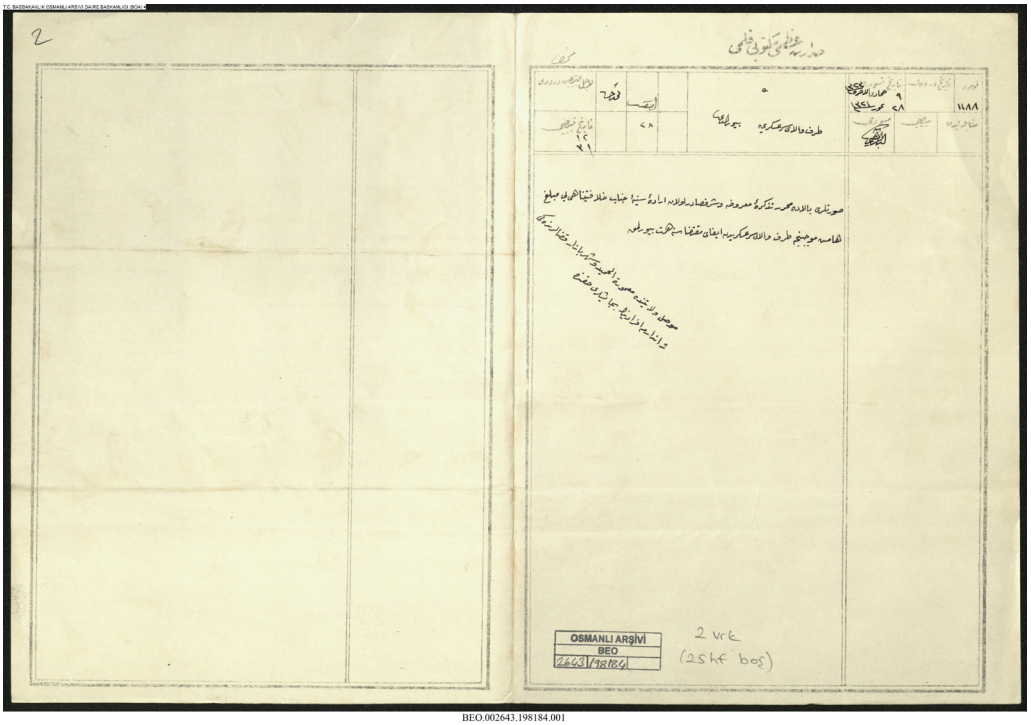

BEO.002643.198184.001

BEO	002643.198184	9 جەمادی کۆتایی 1323 (١١ ئۆغستۆس ١٩٠٥)

بۆ لایەنی واڵای سەر عەسکەریمان
وێنەکانیان لە باڵا تۆمار کراوە، هەروەها بە گوێرەی پەراوێزی فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت، داوا لە لایەنی سەر عەسکەر کراوە مامەڵەکە جێبەجێ بکرێت.

لە قەزاکانی مەعمورەتولحەمید و شارباژێری ویلایەتی موسڵ، گۆرینەوە بە ئەندامانی ژاندارمە دەکرێت.

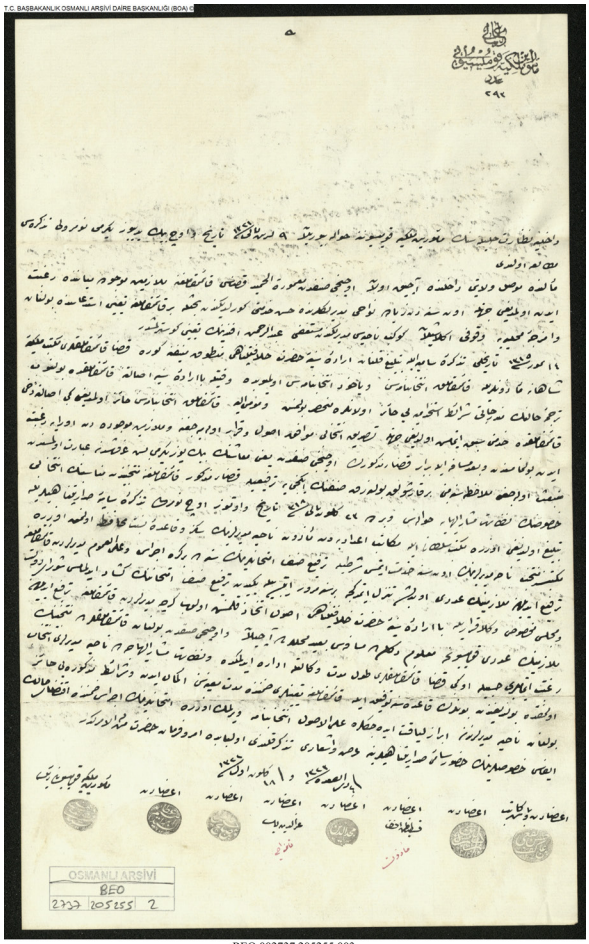

BEO.002737.205255.002

BEO	002737.205255	4 زیلقەعدە 1323 (٣١ کانوونی یەکەم ١٩٠٥)

بابی عالی
قۆمیسیۆنی فەرمانبەرانی مولکیە
ژمارە ٢٩٣
نـووسراوی ٩ تشرینـی دووەم ١٣٢١ ژمـارە ٣٧٢٠، لـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار حەواڵـەی قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانـی مولکیـە کـراوە و خوێندنـەوەی بـۆ کـرا.

لـە بابەتەکەیـدا هاتـووە؛ لـە قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی ویلایەتـی موسـڵ، کە لە چینی سـێیەمە، بۆشـایی تێکەوتـووە، لـە مولازمـەکان کەسـێك نییـە ئـارەزووی ئـەم ئەرکـە بـکات، عەبدولرەحـمان ئەفەنـدی کـە لـە بەرێوەبـەری ناحیـەی کەوکـەب بـووردراوە، زیاتـر لـە ١٠ سـاڵە لـە ناحیـەکان بەرێوەبـەر بـووە، حاڵـی حازریـش داوای کـردووە لـە قائیمقامیەتێـك دامەزرێـت، هەروەهـا روون بۆتـەوە لەگـەڵ میزاجـی ناوچەکـە ئاوێتـە دەبێـت، لـە ١٤ تەممـوز ١٣١٥ نـووسراوی سـەدری ئەعـززەم لەگـەڵ فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت راگەیەنـدراوە، بـە گوێـرەی ئـەم راگەیەندراوانـە، قائیمقامـی قـەزاکان دەبـێ لـە مەکتەبـی مولکیـەی شـاهانە دەرچووبێـت و هەڵبژاردننامـەی قائیمقامیەتـی هەبێـت، ئەگـەر هەڵبژاردننامـەی نەبێـت، دەبـێ بـە فەرمانـی پاشـا رەزامەنـدی لەسـەر درابێـت، لەسـەر زانیـاری کەسـێتی مەرجەکانـی بەکارهێنانیـان تـەواو بێـت، ئینجـا ئەمانـە ئەرکیـان پـێ دەدرێـت، بـەڵام ناوبـراو هەڵبژاردننامـەی قائیمقامیەتـی نییـە و لـە ئەرکـی قائیمقامیەتـی خزمەتـی نەبیـراوە، بۆیـە هەڵبـژاردن و دامەزراندنـی گونجـاو و پەسـەند نییـە، لەبـەر ئـەوەی کەسـێکیش نییـە ئـارەزووی ئـەم ئەرکـە بـکات و لەبـەر دووری شـوێنەکەش، کەسـێك بێـت مووچەکـەی ١١٢٥ قـوروش بێـت، بـەم تێبینیـە کەسـێك بدۆزرێتـەوە، چینەکـەی بـۆ چینـی دووەم بـەرز بکرێتـەوە و لـە هەڵبژێـردراوەکان گونجاوترینیـان دامەزرێـت، لـە مێـژووی ٢٣ کانوونـی دووەم ١٣١٨ ژمـارە ٣٣ نـووسراوی سـەدری ئەعـززەم راگەیەنـدراوە، لـە مەکتەبـی سـوڵتانیە لەگـەڵ مەکتەبەکانـی دواناوەنـدی دەرچووبێـت و بەرێوەبـەری ناحیـە دەبـێ خوێندنـی تـەواو کردبێـت، ئەوانـەی مەکتەبیـان تـەواو نەکـردووە و بەرێوەبـەری ناحیـەن، ئـەوا بـە مەرجـی ١٠ خزمـەت، بـۆ بەرزکردنـەوەی پۆلەکەشـیان تاقیکردنەوەیـان سـاڵی جارێـك دەبێـت، بـە گشـتی ئەوانـەی بـە ئەرکـی بەرێوەبـەر پلەکەیـان بـەرز دەبێتـەوە بـۆ قائیمقامیـەت، ژمـارەی مولازمـەکان بـۆ ١٥ کـەم بۆتـەوە، ئەگـەر بـە سـاڵێك تێپەڕێنێـت، ئەگینـا بـۆ بەرزکردنـەوەی پۆلەکـەی تاقیکردنـەوە ئەنجـام نادرێـت، بـە بریـاری شـورای دەوڵـەت و ئەنجوومەنـی تایبەتـی وەکیلـەکان و بـە فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت رەزامەنـدی دراوە، ئەگەرچـی ئەوانـەی لـە بەرێوەبەرایەتـی بـۆ قائیمقامیـەت بـەرز کراونەتـەوە، لـە قۆمیسـیۆن ژمارەیـان دیـار نییـە، چونکـە ئـەم ناوچانـەی دوورن، قائیمقامـی چینـی سـێیەم و هەڵبژێـردراوەکان ئـارەزووی ئـەم ناوچانـە ناکـەن، بۆیـە ئـەم جـۆرە قەزایانـە بـە ماوەیەکـی درێـژ بـە شـێوەی وەکالـەت بەرێـوە دەبردرێـت، هەروەهـا لـە نەزارەتـی ناوهاتـوو بەرێوەبـەری ناحیـەکان هەڵدەبژێردرێـن، ئەمانـە بـە سـەرکەوتنی بنکەکەیـان دامەزراندنیـان لـە قائیمقامیـەت بـە مەرجـی باسـکراو و لـە بەرێوەبەرایەتـی ناحیـە لێهاتوویـان نیشـان دەدەن، ئینجـا بـە گوێـرەی رێنمایـی هەڵبژاردننامەیـان پـێ دەدرێـت، بـە ئەنجامدانـی تاقیکردنەوەشـیان کارەکـە جێبەجـێ دەکرێـت، لـە جەنابـی پاشـا لـە پەیوەندیـداری سـەدارەت راگەیەنـدراوە و ئامـاژەی پێکـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.

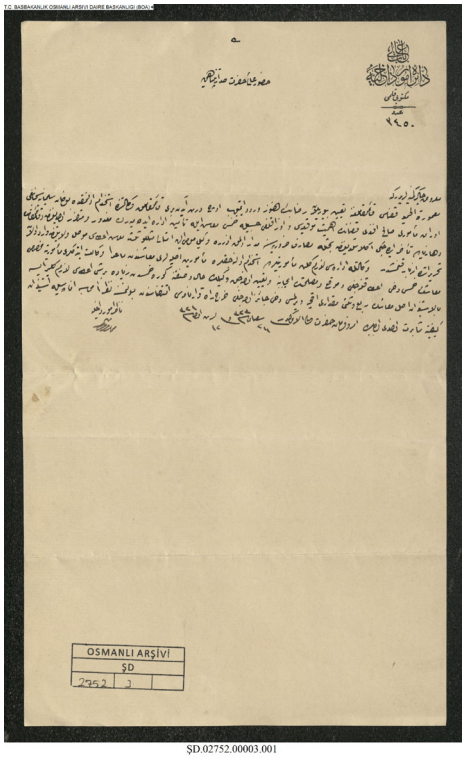

ŞD.02752.00003.001

ŞD	02752.00003	26 شەعبان 1323 (٢٦ تشرینی یەکەم ١٩٠٥)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٣٤٥٠
بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیدارانی سەدارەت
راگەیەندراوی بەندەمانە
رزا بـەگ کـە لـە قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە دامـەزراوە، تـا ئێسـتا نەچۆتـە سـەر ئەرکەکـەی، سـاڵح ئەفەنـدی فەرمانبـەری ئەوراقـی سـانجەقی سـلێمانی مـاوەی سـێ چـوار مانـگ دەبێـت بـە وەکالـەت ئەرکەکـە بەرێـوە دەبـات، بـەڵام لەبـەر گرنگـی ناوچەکـە و دووری شـوێنەکە ناتوانێـت بـە پێنـج مووچـە بژێـوی دابیـن بـکات، بەمـەش غـەدری لـێ دەکرێـت، دەریشـکەوتووە ناردنـی قائیمقـام دوادەکەوێـت، بـۆ خەرجـی پێویسـت وەکیلـی ناوبـراو سـێیەکی مووچەکـەی پـێ بدرێـت، بـۆ ئەمـەش نـووسراو لـە ویلایەتـی موسـڵ هاتـووە، ئـەم ئەرکانـەی بـە وەکالـەت بەرێـوە دەبردرێـن جگـە لـە مووچـە رەسـەنەکەیان، ئەگـەر پێویسـت بـکات زیاتـر لـە پێنـج مووچەیـان بـۆ دابیـن دەکرێـت، واتـە بـە رەزامەنـدی بـری سـێیەك و چواریەکـی ئاقچەیـان بـۆ دابیـن دەکرێـت، بـۆ جێبەجـێ کردنـی بریـاری خەرجـی رێـگاش بـە تێروانیـن لـە ووتـەی ژمێریـاری رەزامەنـدی لەسـەر دراوە، بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بەدەسـتەوەیە.
نازری کاروباری ناوەخۆ

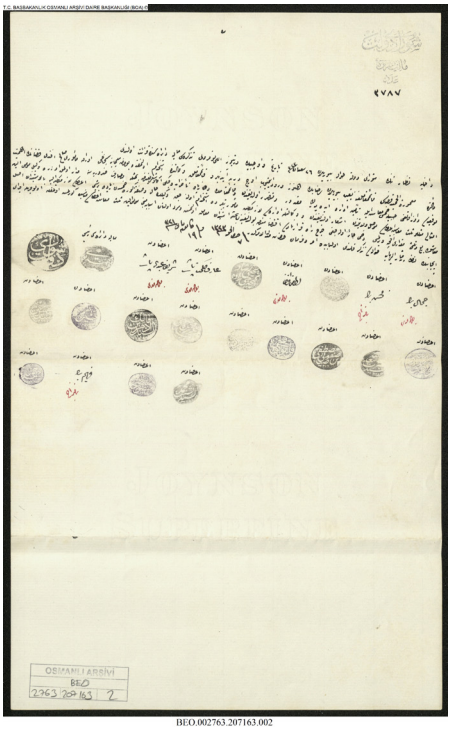

BEO.002763.207163.002

BEO	002763.207163	7 زیلحیجه 1323 (٢ شوبات ١٩٠٦)

شورای دەوڵەت
فەرمانگەی دارایی
٣٧٨٧
نـووسراوی مێـژووی ٢٦ شـەعبان ١٣٢٣ ژمـارە ٤٥٠ لـە نەزارەتـی ناوەخـۆی حەواڵـەی شـورای دەوڵـەت کـراوە، لـە فەرمانگـەی داراییـش خوێندنـەوەی بـۆ کـرا.

رزا بـەگ لـە قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە دامـەزراوە، بـەڵام تـا ئێسـتا نەچۆتـە سـەر ئەرکەکـەی، ئەرکەکـەش لەلایـەن سـاڵح ئەفەنـدی فەرمانبـەری ئەوراقـی سـانجەقی سـلێمانی بـە وەکالـەت بەرێوەدەبردرێـت، لەبـەر گرنگـی قەزاکـە و دووری ناوچەکـە، بـە زیادکردنـی مووچەکـەی بژێـوی ژیانـی پـێ دابیـن ناکرێـت، بۆیـە زیانـی پـێ گەیشـتووە و مەغـدورە، هەروەهـا روون بۆتـەوە ناردنـی قائیمقـام دوادەکەوێـت، بۆیـە خەرجـی پێویسـت دابیـن بکرێـت، لـە ویلایەتـی موسـڵ ئامـاژەی پێکـراوە سـێیەکی مووچەکـەی پـێ بدرێـت، هەروەهـا ئـەم ئەرکانـەی کـە بـە پێویسـت زانـراوە بـە وەکالـەت بەرێـوە ببردرێـت و ئـەم وەکیلانـەی کارەکـە بەرێـوە دەبـەن، بـە گوێـرەی چیـن و بارودۆخەکەیـان، ئەگـەر پێویسـت بـکات، زیاتـر لـە پێنـج مووچەیـان بـۆ دابیـن دەکرێـت، ئەمـەش بـە وەرگرتنـی رەزامەنـدی، لـە مووچـەی رەسـەنەکەی، بـری سـێیەك و چواریەکـی ئاقچـەی پـێ دەدرێـت، بـە گوێـرەی بریارنامـەش خەرجـی رێگـای ناوبـراو دابین دەکرێـت، بـۆ وەرگرتنـی رەزامەندی لەسـەر دابینکردنـی سـێیەکی مووچـەی ناوبـراو، لەلایـەن نەزارەتـی ناوهاتـووەوە نـووسراو حەواڵـە کـراوە، تـا جێبەجـێ بکرێـت، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بەدەسـتەوەیە.

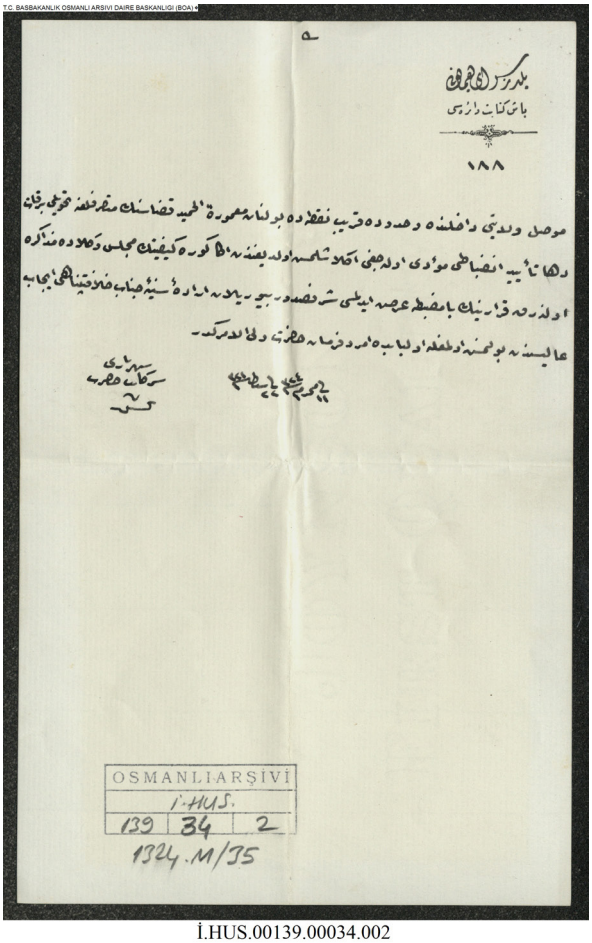

İ.HUS.00139.00034.002

İ.HUS	00139.00034	11 موحەررەم 1324 (٧ مارت ١٩٠٦)

کۆشکی یڵدزی هومایۆن
فەرمانگەی باش کیتابەت
١٨٨

ئەگەر بۆ موتەسەرفی قەزای مەعمورەی حەمیدیە بگوازرێتەوە، سنوور زیاتر سەقامگیر دەبێت، نووسراو لە ئەنجوومەنی وەکیلەکان کراوە و بریارەکە بە مەزبەتە رابگەیەندرێت، فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت دەرچووە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بەدەستەوەیە.
جەنابی سەر کاتیب

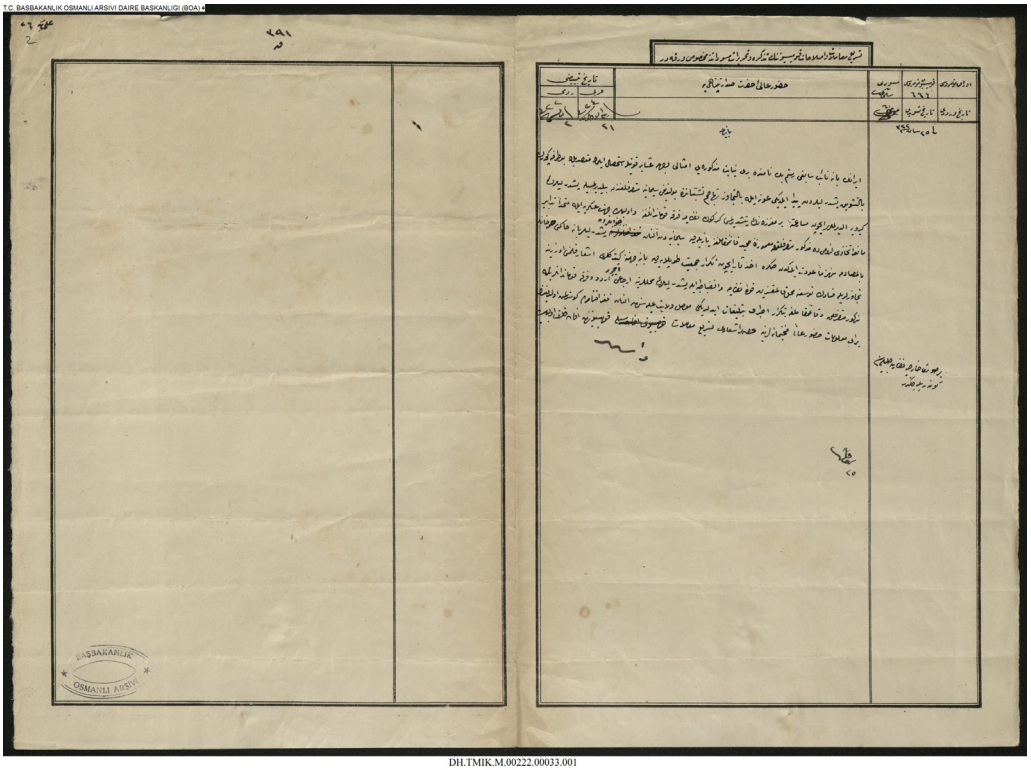

DH.TMIK.M.00222.00033.001

21 رەبیعی یەکەم 1324 (١٥ مایس ١٩٠٦)	00222.00033	**DH.TMIK.M**

بۆ جەنابی عالی پەیوەندیدارانی سەدارەت

بە مەبەستی دەستکەوتنی هێزی عەشیرەت، رۆستەم بەگ نائیبی پێشووی بانە هاتۆتە ئەم لایە، بە رێگەی هاندانیش پشدەریەکانی بۆ لایەی خۆی راکێشاوە و دەستی بە هێرش کردووە، لە موتەسەرفی سلێمانی راگەیەندراوە، بۆ گەرانەوەی پشدەریەکان بۆ ئەم لایەنە، بە پەلە مەفرەزەیەك پێك بهێنرێت، نووسراو بۆ موتەسەرف و قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە کراوە، ئەم وەڵامەی لە سلێمانیش وەرگیراوە، دەرکەوتووە دوای ئەوەی پشدەریەکان بە رووبەرووبوونەوە لەگەڵ حەمە خان حاکمی بانە، بە دۆراوی گەراونەتەوە، دووبارە بۆ تۆڵەسەندنەوە کۆمەڵەیەکیان پێك هێناوە، چوونەتەوە لای بانە، بۆ ئەوەی رێگە لە فراوان بوونی گەندەڵی و سەرپێچی بگیرێت، بە هێزی نیزامیە و ئینزیباتی پشدەریەکان بگەرێندرێنەوە شوێنەکانی خۆیان، بۆ ئەمەش دووبارە لە قوماندانی فرقەی لەشکر و موتەسەرفی ناوهاتوو و قائیمقامەکان ئاگاداری نێردراوە، لەم تەلەگرافنامەیەی لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە، زانیاری جەنابی عالی راگەیەندراوە و ئاماژەی پێکراوە، لە قۆمیسیۆن راگەیەندراوە بە پەلە مامەڵەکە جێبەجێ بکرێت.

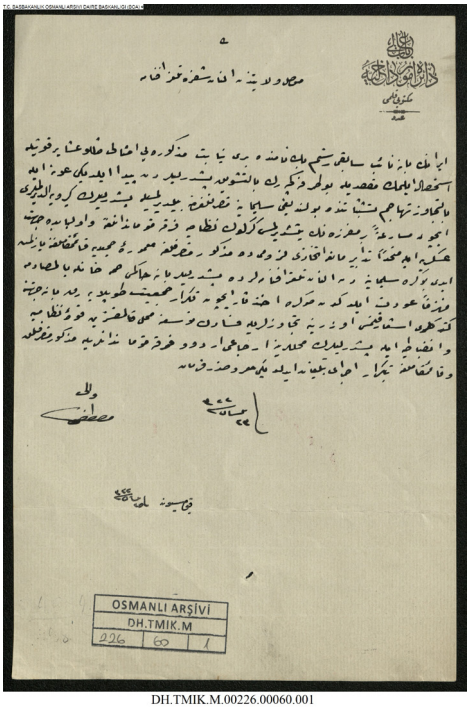

DH.TMIK.M.00226.00060.001

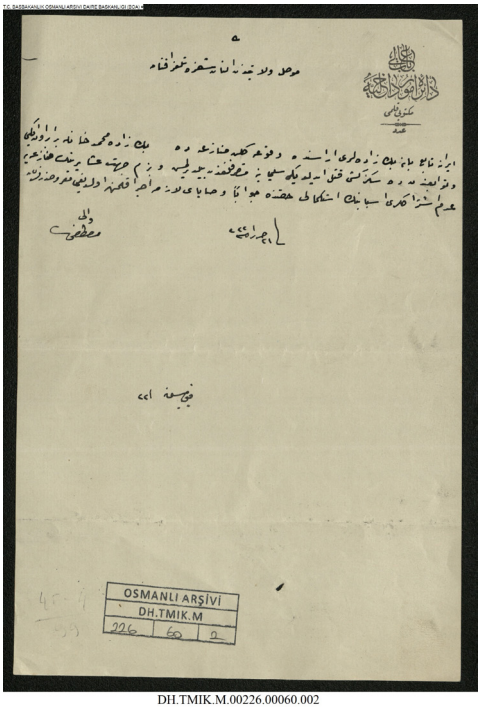

DH.TMIK.M.00226.00060.002

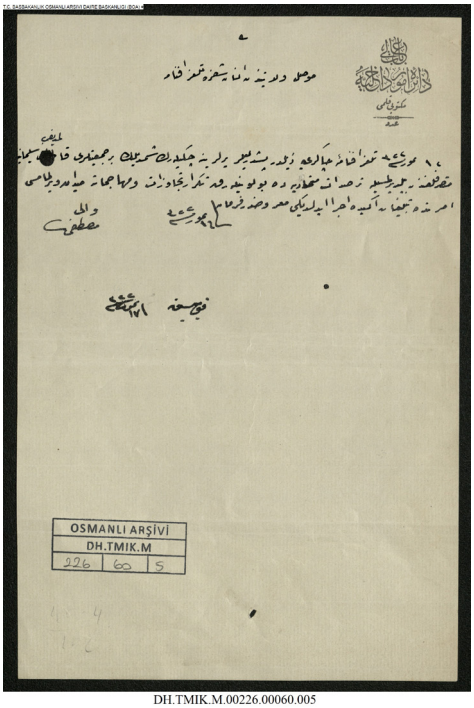

DH.TMIK.M.00226.00060.005

12 ڕەبیعی یەکەم 1324 (٦ مایس ١٩٠٦)	00226.00060	DH.TMIK.M

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
تەلەگرافنامەی بە شیفرە لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە
ڕۆستەم بەگ نائیبی پێشووی بانەی ئێران وەکو نائیبەکانی تر، بۆ ئەوەی هێزی عەشیرەتی دەست بکەوێت، هاتۆتە ئەم لایەنە، بە ڕێگەی هاندان، هاوکاری لە پشدەریەکان وەرگرتووە، دەیەوێت دەست بە هێرش بکات، ئەم هەواڵانە لە موتەسەرفیەتی سلێمانی ڕاگەیەندراوە، بۆ گەرانەوەی پشدەریەکانیش بە پەلە مەفرەزەیەك بگەیەندرێتە ناوچەکە، بۆ ئەمەش ئامادەکاری لە قوماندانیەتی فرقەی نیزامیەی کەرکووك و لایەنی سەربازی کراوە، نووسراو بۆ قائیمقامیەتی مەعمورەی حەمیدیەش کراوە، ئەمجارە لە سلێمانی تەلەگرافنامە وەرگیراوە، پشدەریەکان لەگەڵ حەمە خان حاکمی بانە ڕووبەڕووی یەکتر بوونەتەوە و پشدەریەکان بە دۆراوی گەڕاونەتەوە، بەڵام بۆ تۆڵەسەندنەوە دووبارە کۆمەڵەیەکیان پێك هێناوە و چوونەتە لای بانە، بۆ ئەوەی ڕێگە نەدرێت گەندەڵیان فراوانتر بێت و بۆ گەرانەوەی پشدەریەکان، هێزی نیزامیە و زەبتیە بکەونە کار، ئاگاداری دراوەتە قوماندانی فرقەی لەشکر و موتەسەرف و قائیمقامی ناوبراو، ڕاگەیەندراوە فەرمان.
مستەفا والی

12 جەمادی یەکەم 1324 (٤ تەممووز ١٩٠٦)	00226.00060	DH.TMIK.M

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
تەلەگرافنامەی بە شیفرە لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە
لە موتەسەرفیەتی سلێمانی ڕاگەیەندراوە، ناکۆکی لە نێوان بەگزادەکانی بانەی سەر بە ئێران هەیە، تێدا بەگزادە محەمەد خان و لە هەر لایەک ١٢ کەس و لە لایەنگرانیشیان ٨ کەس کوژراوە، هەروەها لە لایەنی ئێمەش ئامادەکاری بکرێت، تا عەشیرەتەکان بەشداری لەم شەڕە نەکەن، لە وەڵامدا ئامۆژگاری پێویستیان پێ بدرێت.
مستەفا والی

7 جەمادی کۆتایی 1324 (٢٩ تەممووز ١٩٠٦)	00226.00060	DH.TMIK.M

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
قەڵەمی تۆمار
تەلەگرافنامەی بە شیفرە لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە
١٢ تەممووز ١٣٢٢ هاوپێچی تەلەگرافنامەی بەندەیە، پشدەریەکان گەڕاونەتەوە شوێنی خۆیان، حاڵی حازر کۆمەڵەکەیان نەماوە و بە ئاماژەی موتەسەرفی سلێمانی ئامادەکاری بکرێت، تا جارێکی تر سەرپێچی و هێرش ئەنجام نەدەن، بۆ ئەمەش ئاگاداری دووپاتکردنەوە دەرچووە، ڕاگەیەندراوە فەرمان.
مستەفا والی

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

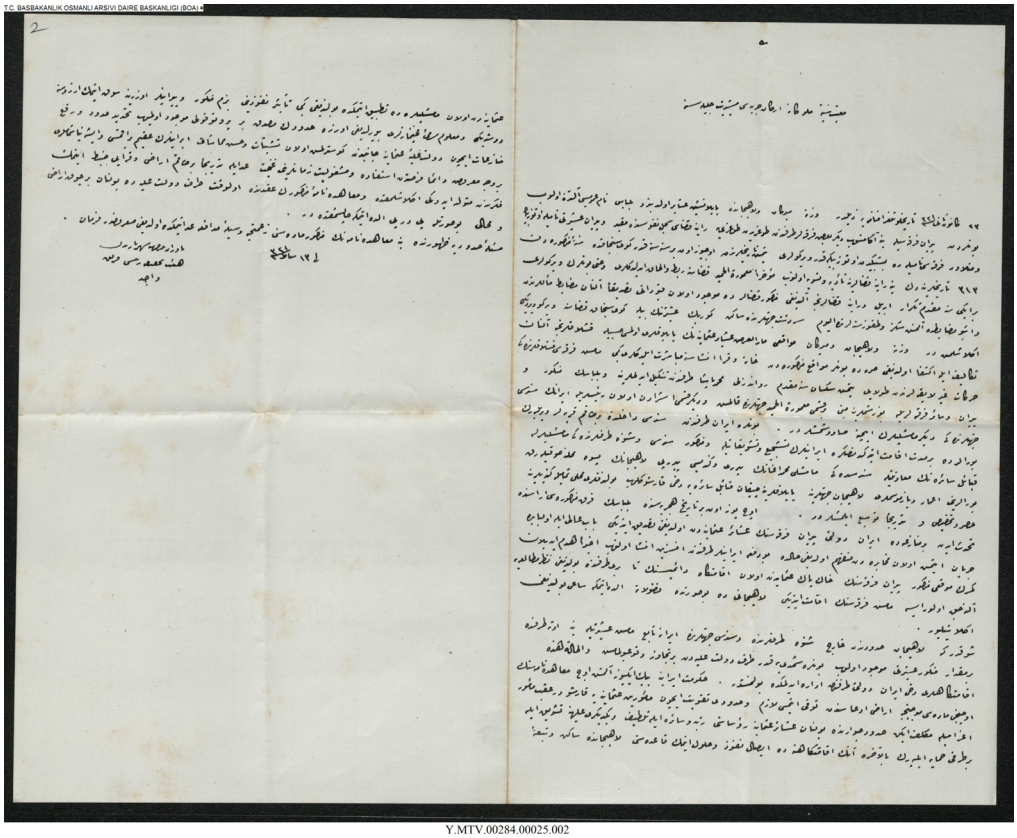

Y.MTV.00284.00025.002

Y.MTV	00284.00025	2 موحەررەم 1324 (٢٦ شوبات ١٩٠٦)

بۆ موشیرەتی ئەرکانی جەنگی شکۆدار
هاوپێچـی مێـژووی ٢٣ کانوونـی دووەم ١٣٢١، هـەر لـە سـەرەتاوە عەشـیرەتەکانی نیشـتەجێ بـووی وەزنـە و لاهیجـان و میـرگان، بـە گشـتی لـە ژێـر نـاوی بلباسـن، لەگـەڵ فرقـەی پیـران، راسـتەوخۆ لـە تۆمـاری ناسـنامەی قـەزای رانیـە ناویـان تۆمـار کـراوە، هەروەهـا باجـی سـاڵی ١٢٧٠ تـا ١٣١١ بـە نـاوی عەشـیرەتی پیـران بـری ٣٠٠٠٠ و بـە نـاوی فرقـەی منـلاور نزیکـەی ٥٠٠٠ تـا ٣٠٠٠٠ هـەزاری ئـەم سـاڵە لـە کـۆی سـانجەق و دیسـان لـە مێـژووی ١٣١٣ یـش لـە قـەزای رانیـە رێکخـراوە و دابیـن کـراوە، بـەڵام بـەم دواییـە بەسـتراوەتەوە بـە قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە، تەنانـەت ئـەم باجانـە پێـش یـەك دوو سـاڵ، دووبـارە لـە قەزایەکانـی هەولێـر و رانیـە وەرگیـراوە، ئـەم تۆمارانـەی لـە قەزایەکانـی ناوهاتـوو هەیـە، بـە مەزبەتـە پەسـەند کـراوە و وەرگیـراوە، لـەم مەزبەتانـەدا دەرکەوتـووە، لـە سـاڵەکانی ٦٨ و ٦٩ تەنانـەت ئەمـرۆش عەشـیرەتی کوریکیـش کـە لەلایەنـی سەردەشـت نیشـتەجێیە، باجـی داوەتـە قـەزای کـۆی سـانجەق، ئـەم عەشـیرەتە عوسـمانیانەی ناویـان هاتـووە دەشـتاییەکانی ناوچـەی وەزنـە و میـرگان و لاهیجـان کوێسـتانی ئەمانـە بـووە و بەهـوی ئـەم تەکالیفانـەی لێیـان وەرگیـراوە، لـەم ناوچانـە خانـە و گوندیـان دروسـت کـردووە، لـە کوێسـتانی فرقـەی مامـش بەهـۆی جولـەی نابەجێیـان، ٧٠-٨٠ سـاڵ لەمەوبـەر لەلایـەن محەمـەد پاشـا رواندزی دوور خراونەتـەوە، هەروەهـا بلبـاس و مەنگـور و پیـران لەگـەڵ گشـت فرقـەکان، نێوانیـان تێکچـووە، بەشـێکی لەلایەنـی مەعمـورەی حەمیدیـە ماونەتـەوە، بەشـەکەی تریشـی کـە لـە جانەوەرەکانـن لەگـەڵ سـەرۆکەکەیان لەلایەنـی سندسـی ئێـران لـە نـاو مامشـەکانی تـر شـەڕیان کـردووە، ئەمانـە لەلایـەن ئێرانـەوە لـە نـاو سـندس تاقمێـك گوندیـان پـێ دراوە و ماوەیـەك لـەوێ ماونەتـەوە، دواتـر بـە هانـدان و هـاوکاری ئێرانیەکانـەوە لەلایـەن سـندس و شـنۆوە لەگـەڵ مامشـەکان و گشـت قەبیلـەکان هـاوکاری کـراون، لـە سـندس باوکـی محەمـەد ئاغـای مامـش و تەنانـەت بـە خۆشـی پەرشـوبڵاو بـووە و چۆتـە لای لاهیجـان و ئێرەیـان ئـاوەدان کردۆتـەوە، لـە وەرزی هاوینیـش لەلایەنـی لاهیجـان بـۆ کوێسـتانەکانیان دەرچـوون، لەگـەڵ عەشـیرەتەکانی تـر رووبـەرووی یەکـتر بوونەتـەوە، ئـەم شـوێنەی لێـی بوونـە گشـتی بـۆ خۆیـان بـردووە و دەسـتییان بەسـەر داگرتـووە، بـە تێپەربوونـی کاتیـش ناوچەکەیـان فـراوان کـردووە. لـە مێـژووی ١٣١١ ی کۆچـی لـە نێـوان فرقـەی ناوهاتـووی بلبـاس ناکۆکـی رووییـداوە، دەوڵەتـی ئێرانیـش فرقـەی پیرانـی بـە عەشـیرەتی عوسـمانی پەسـەند کـردووە، لـە بـارەی ئـەم بابەتـە لەگـەڵ بابـی عالـی پەیوەنـدی کـراوە، لەگـەڵ ئـەوەی ئـەم بابەتـە روون بۆتـەوە، کەچـی ئەمجـارە لەلایـەن ئێرانـەوە بـە بـێ رەزامەنـدی دروسـت کـراوە و بـەم دواییـەش شـوێنی گومرگەکـە رووخێـنراوە، فرقـەی پیـران خاکـی پاکـی عوسـمانی شـوێنی نیشـتەجێ بوونیـان بـووە، کەچـی فرقـەی مامـش نیشـتەجێ بـووە، بـە هـەر شـێوەیەکیش بێت دەسـتی بەسـەر لاهیجانیـش داگرتـووە. لـە دەرەوەی سـنووری لاهیجـان بـە ئاراسـتەی شـنۆ و لـەلای سـندس شـوێنی عەشـیرەتی مامشـی سـەر بـە ئێرانـە، دیسـان لەلایەکـەی تـر هەندێـك لـە عەشـیرەتی مەنگـور تێـدا دەژیـن، تـا ئێسـتا لـەلای دەوڵەتـی عالیـەوە سـەرپێچیەك رووینـەداوە، بـەم بارودۆخـە لەلایـەن دەوڵەتـی ئێرانـەوە ناوچەکـە بەرێـوە دەبردرێـت، لـە مـاددەی ٣ ی پەیماننامـەی ١٢٦٣ ی دەوڵەتـی ئێـران هاتـووە، دەبـێ زەوی ناکـۆک لەسـەرەکان پارێزگاریـان لـێ بکرێـت، بـۆ بەهێزکردنـی سـنووریش لـە بەرامبـەر فەرمانبەرانـی عوسـمانی، فەرمانبـەری نـاردووە، لـە نزیـك سـنووری سـەرۆکەکانی عەشـیرەتی عوسـمانی، بـە پلـە و پاداشـت کـردن کار دەکات و یـەك دژی ئـەوی تـر هـان دەدات، بـە پاراسـتنی لایەنێـك لـە شـوێنی نیشـتەجێ کـردن قسـەی دەروات، مامشـیەکان کـە نیشـتەجێی لاهیجـان و هاونیشـتیمانی عوسـمانین، هەمـان سیاسـەت پەیـرەو دەکات، ئـارەزووی ئـەوە دەکات کـە کاریگـەری دەسـەڵاتی بەسـەر مەنگـور و پیرانەکانـی ئێمـەش هەبێـت، لەسـەر فەرمانـی پایەبـەرزی پاشـا، پرۆتۆکۆڵێکـی پەسـەندکراوی سـنوور بوونـی نییـە، بـۆ دیاریکردنـی سـنوور و نەهێشـتنی رووبەرووبوونـەوە، لەلایـەن دەوڵەتـی عالـی عوسـمانی دەستپێشـخەری نیشـان دراوە، بـۆ نـەزۆك کـردن و نزیـك نەکردنـەوەی ئێـران لـە کارەکـە، هەمیشـە لـە دەرفەتێـك سـوود وەردەگرێـت، لـە کاتـی سـەرقاڵی بـە هەژمـاری ئـاژەڵ بیرۆکـەی دانـاوە بـە هەنـگاو تاقمێـك زەوی و گونـد داگیـر بـکات، هەروەهـا بـە مـاددەی پەیماننامـەی ناوهاتـوو و بـە رێـگای سـەرۆکایەتی کـردن پارێـزگاری دەکات، راگەیەنـدراوە فەرمـان.
سەرۆکی دەستەی لێکۆڵینەوە فەریق واجد

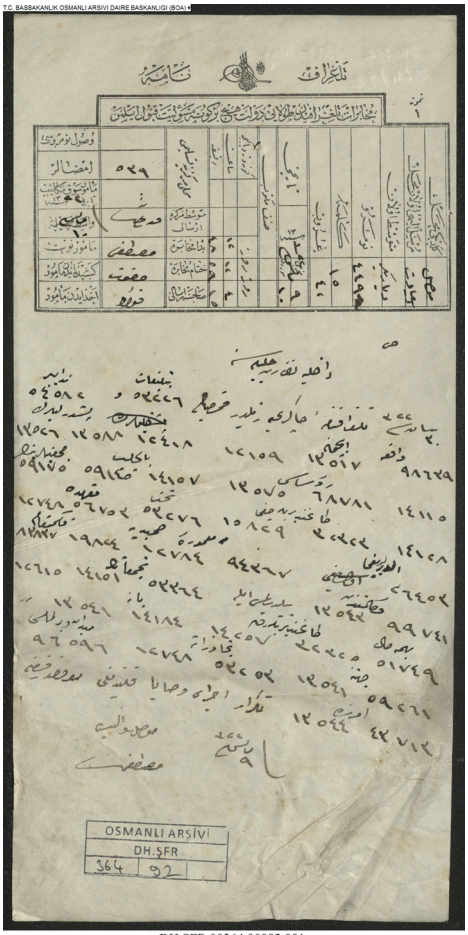

DH.ŞFR.00364.00092.001

DH.ŞFR	00364.00092	28 ڕەبیعی یەکەم 1324 (٢٢ مایس ١٩٠٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
٣٠ نیسـان ١٣٢٢ هاوپێچـی تەلەگرافنامـەی بەندەمانـە، لەسـەر ئـاگاداری و ئامـادەکاری، سـەرۆکەکانی پشـدەر هێـنراون و پەرشـوبڵاوکراونەتەوە و خراونەتـە ژێـر پەڵێنـەوە، لەلایـەن وەکالەتـی قائیمقامـی مەعمـورەی حەمیدیـە زانیـاری دراوە، لەگـەڵ ئـەوەی کۆمەڵەکـە پەرشـوبڵاوکراونەتەوە، بـەڵام ڕێگـە نەدرێـت لەلایەنـی بانـەوە سـەرپێچی بکـەن، دووبـارە فەرمـان و ئـاگاداری ڕاگەیەنـدراوە، فەرمـان.
مستەفا والی موسڵ

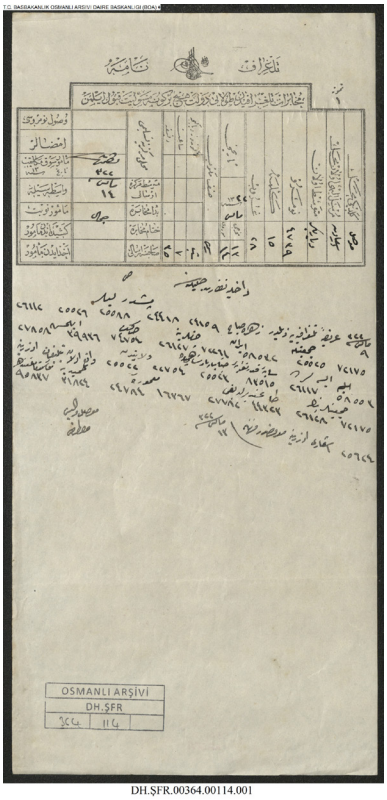

DH.ŞFR.00364.00114.001

DH.ŞFR	00364.00114	2 رەبیعی کۆتایی 1324 (٢٦ مایس ١٩٠٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
٩ مایس ١٣٢٢ هاوپێچی تەلەگرافی راگەیەندراوە، ئەگەرچی پشدەریەکان بە کۆمەڵ، بۆ لایەنی ئێران جولەیان کردووە، بەڵام لە ویلایەت ئاگاداری هاتووە و لەسەر ئەم ئاگاداریە کۆمەڵەکە پەرشوبڵاوکراوە، لەسەر راگەیەندراوی قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە ئاماژە راگەیەندراوە، فەرمان.
مستەفا والی موسڵ

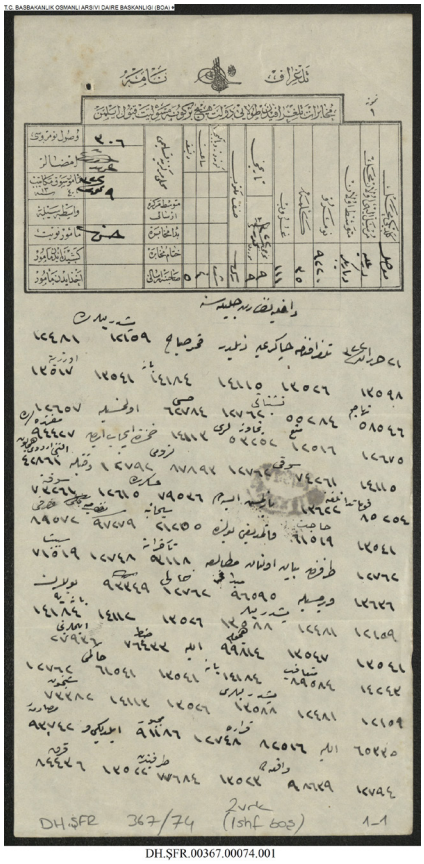

DH.ŞFR.00367.00074.001

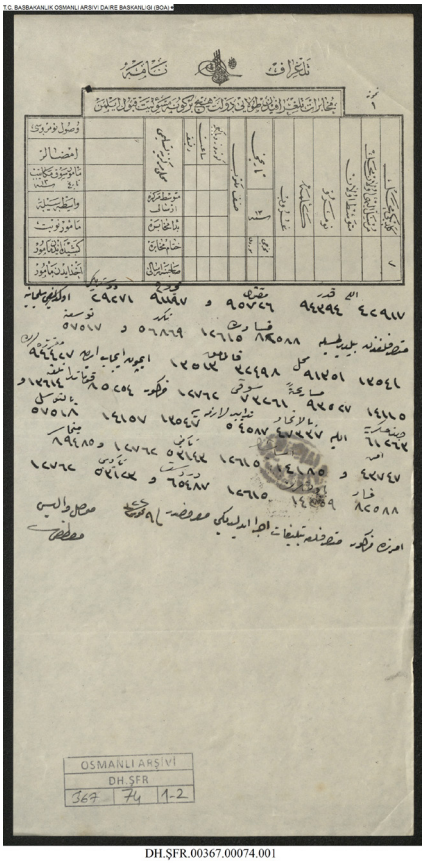

DH.ŞFR.00367.00074.001

DH.ŞFR	00367.00074	30 جەمادی یەکەم 1324 (٢٢ تەممووز ١٩٠٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

٢١ حوزەیـران ١٣٢٢ هاوپێچـی تەلەگرافنامـەی بەندەیـە، پشـدەریەکان ئامـادەکاری دەکـەن، تـا هێـرش بکەنـە سـەر بانـە، بـۆ ئـەوەی رێگەیـان لـێ بگیرێـت، پێویسـتە مەفـرەزە رەوان بکرێـت، ئەگەرچـی لـە کاتـی خۆیـدا، بـۆ قوماندانیەتـی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن نـووسراو کـراوە، بـەڵام لەلایـەن موتەسـەرفی سـلێمانی خوێندنـەوەی بـۆ کـراوە و راگەیەنـدراوە، کـە پێویسـت نـاکات سـەرباز رەوان بکرێـت، بۆیـە گەیشـتنی سـەرباز دواکەوتـووە، پشـدەریەکانیش ئـەم هۆکارەیـان هەڵقۆزتـەوە و هێرشـیان کردۆتـە سـەر بانـە، لـەم رووبەرووبوونـەوەی رووی‌ـداوە نزیکـەی ٤٠ تـا ٥٠ کـەس کـوژراوە و برینـدار بـووە، لـە موتەسـەرفیەتی سـلێمانی راگەیەنـدراوە، بـۆ ئـەوەی رێگـە نەدرێـت گەندەڵـی و سـەرپێچی دووبـارە بێتـەوە، بـە پەلـە مەفـرەزە رەوانـی شـوێنەکە بکرێـت، لـە قوماندانیەتـی ناوهاتـوو لەگـەڵ لایەنـی سـەربازی بـە یەکگرتـووی ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام بـدەن، بوێـری کـەران دەسـتگیر بکرێـن، بەمـەش ئاسـایش و ئەمنیـەت دەگەڕێتـەوە، لـە موتەسـەرفی ناوهاتـوو ئـاگاداری نێـردراوە.

مستەفا والی موسڵ

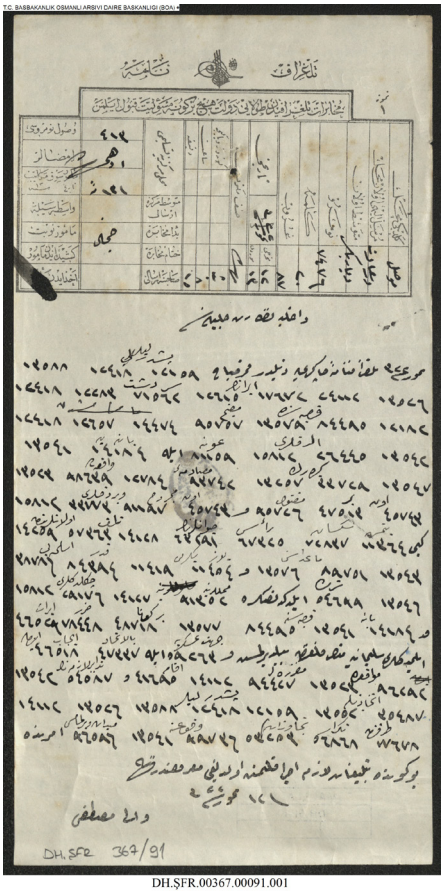

DH.ŞFR.00367.00091.001

3 جەمادی کۆتایی 1324 (٢٥ تەممووز ١٩٠٦)	00367.00091	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
تەممـوز ١٣٢٢ هاوپێچـی بەندەمانـە، لـە شـارۆچکەی سەردەشـت پشـدەریەکان هاوکارییـان لـە مامشـەکانی نیشـتەجێ بـوو وەرگرتـووە و چوونەتـە بانـە، لـە ئەنجامـی رووبەرووبوونەوەکـەدا، ١١ کـوژراو و ١٠ بریندارییـان هەبـووە، ٧٠ تـا ٨٠ سـەر ئاژەڵیشـیاان لەناوچـووە، جگـە لەمـە ١٢٠ چەکیـان بەجـێ هێشـتووە، دواتـر گەراونەتـەوە مەملەکەتـی خۆیـان، لـە موتەسـەرفی سـلێمانی راگەیەنـدراوە شـارۆچکەی بانـەش تووشـی زیـان نەبـووە، لەلایەنـی سـەربازی یەکگرتـوو، ئـەوەی پێویسـت بێـت لـە مەفـرەزە نیشـتەجێ بکرێـت و ئامـادەکاری بکرێـت، رێگـە نەدرێـت دووبـارە پشـدەریەکان سـەرپێچی بکەنـەوە، بـەم فەرمانـە ئـاگاداری پێویسـت دراوە و راگەیەنـدراوە.
مستەفا والی

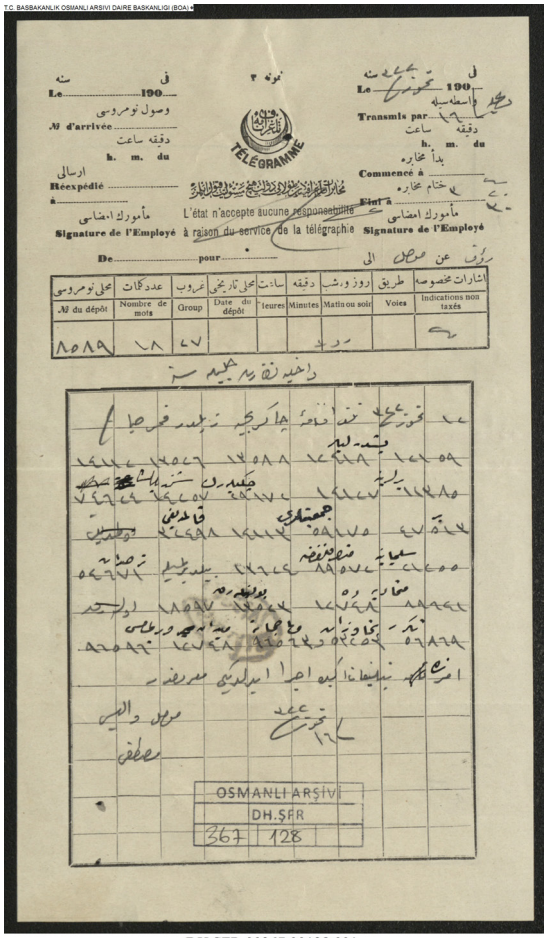

DH.ŞFR.00367.00128.001

7 جەمادی کۆتایی 1324 (٢٩ تەممووز ١٩٠٦)	00367.00128	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
١٢ تەممـوز ١٣٢٢ هاوپێچـی تەلەگرافنامـەی بەندەمانـە، پشـدەریەکان بـۆ شـوێنی خۆیـان کشـاونەتەوە، حاڵـی حـازر هیـچ کۆمەڵەیەکیـان نەمـاوە، لـە موتەسـەرفی سـلێمانی راگەیەنـدراوە، فەرمـان دراوە جارێکـی تـر رێگەیـان پـێ نەدرێـت سـەرپێچی ئەنجـام بـدەن و دەسـت بەشـەڕ و هێـرش بکەنـەوە، دووبـارە ئـاگاداری دڵنیاییکـەرەوە دەرچـووە، راگەیەنـدراوە.
مستەفا والی موسڵ

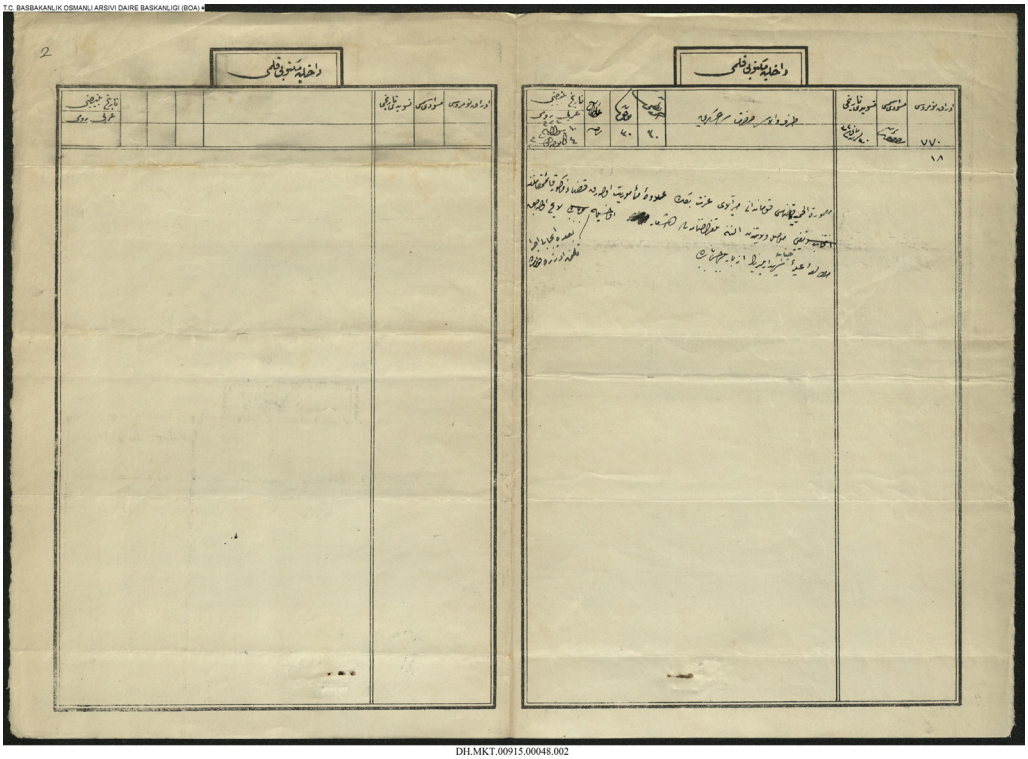

10 شەوال 1324 (٢٧ تشرینی دووەم ١٩٠٦)	00915.00048	DH.MKT

بۆ لایەنی واڵای جەنابی سەر عەسکەریمان
میری ئاڵای عیززەت بەگ قوماندانی قەزای مەعمورەی حەمیدیە ئەرکی تری پێ دەدرێت و لە قائیمقامیەتی قەزای ناوهاتوو دادەمەزرێت، تەلەگرافنامە لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە، ئاماژەکە لە لیستێك خوێندنەوەی بۆ دەکرێت، نووسراویش بۆ جەنابی سەروو دەکرێت.

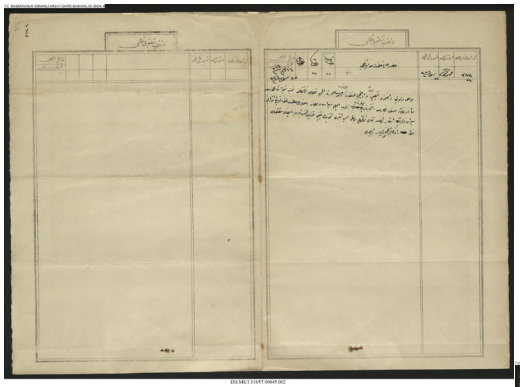

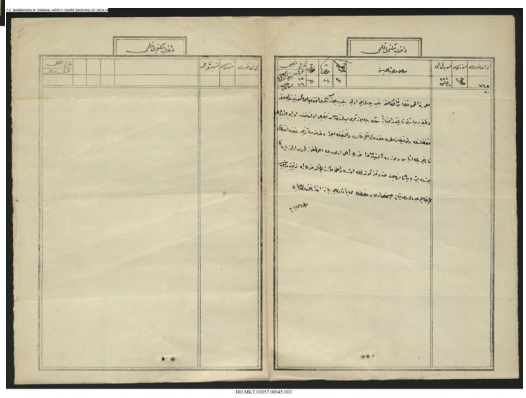

14 موحەررەم 1324 (١٠ مارت ١٩٠٦)	01057.00045	DH.MKT

بۆ جەنابی عالی لە پەیوەندیدارانی سەدارەت
لـە چینـی سـێیەم، قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی ویلایەتـی موسـڵ بۆشـایی تێکەوتـووە، بـۆ شـوێنی مەبەسـت، ئەمیـن شـوکری ئەفەنـدی دەرچـووی مەکتەبـی مولکیـەی شـاهانە و لـە چینـی هەڵبژێـردراو و قائیمقامـی پێشـووی ویلایەتـی سـیواس، کـە ئەمـرۆ لـە سیواسـە، دابمەزرێـت.

15 رەبیعی یەکەم 1324 (٩ مایس ١٩٠٦)	01057.00045	DH.MKT

بۆ ویلایەتی موسڵ
ئەمیـن شـوکری ئەفەنـدی لـە قائیمقامیەتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیـد دامـەزراوە، لەگـەڵ گەیشـتنی بـۆ شـوێنی مەبەسـت و لـە مێـژووی دەسـت بـە کاربوونـی، مانگانـە ١١٢٥ قـوروش مووچـەی بـۆ دابیـن کـراوە، بـە گوێـرەی نیـزام لـە شـوێنە کۆنەکـەی دەسـت لـە کار هەڵگرتنـی بـۆ دەکرێـت، بـە راگەیاندنـی مێژووەکـەی، جگـە لـە ٦٪، خەرجـی رێگاکـەی کـە لـە ١٠٥٩ قـوروش و ٣٠ پـارە پێـک دێـت، لـە ٥٪ی لـێ دەبردرێـت و دەنێردرێتـە سـندوقی ئاسـانکاری بابـی عالـی، لـە موازەنـە تۆمـار کـراوە، لەگـەڵ رێکخسـتنی خەرجـی رێگاکـەی، خشـتەی خەرجیەکانـی بـە ووتـەی ژمێریـاری راگەیەنـدراوە و نـووسراوی بـۆ کـراوە.

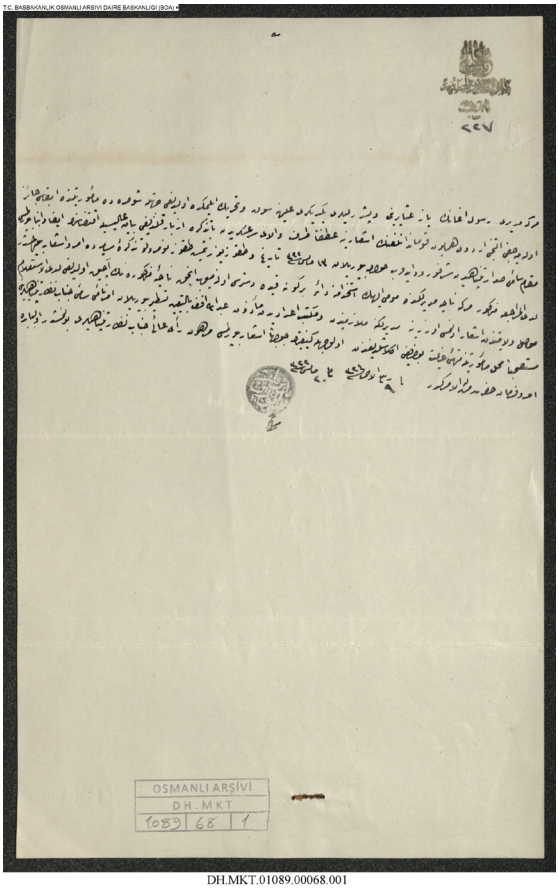

DH.MKT.01089.00068.001

DH.MKT	01089.00068	9 رەبیعی کۆتایی 1324 (٢ حوزەیران ١٩٠٦)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
٢٢٧

رەسـول ئاغـا بەرێوەبـەری مەرگـە، عەشـیرەتەکانی کوێسـتان و پشـدەریەکانی دژی یەکـتر هانـداوە، بۆیـە مانـەوەی لـە ئەرکەکـەی گونجـاو نییـە، بـە ئامـاژەی قوماندانـی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن، نـووسراو بـۆ والای سـەر عەسـکەر کـراوە، نـووسراو بـۆ پایـەی پەیوەندیـداری سـەدارەتیش نێـردراوە، لـە نـووسراوی مێـژووی ١٣ مایـس ١٣٢٢ ژمـارە ٩٧٩ سـەدری ئەعـزەم فەرمانـی داوە، لـە کاتـی ووردبینـی دەرکەوتـووە، ناوبـراو بـۆ رۆژێکیـش بێـت لـە تۆمـارەکان وەکـو بەرێوەبـەری ناحیـەی مەرگـە نـاوی تۆمـار نەکـراوە، بـەڵام لەبـەر ئەوەی لـە ویلایەتـی موسـڵ ئامـاژە بـە بۆشـایی ناوچەکـە کـراوە، بـۆ بەرێوەبەرایەتـی ناوهاتـوو دەرچـووی مەکتەبـی دواناوەنـدی مـولازم عەبدوڵـڵا ئەفەنـدی دامەزرێـت، بـە فەرمانـی جەنابـی پەیوەندیدارانـی سـەدارەت و بـە نـووسراوی فەرمـی بـۆ ناوچـەی کارەکـەی رۆیشـتووە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە فەرمانـی بـە دەسـتەوەیە.

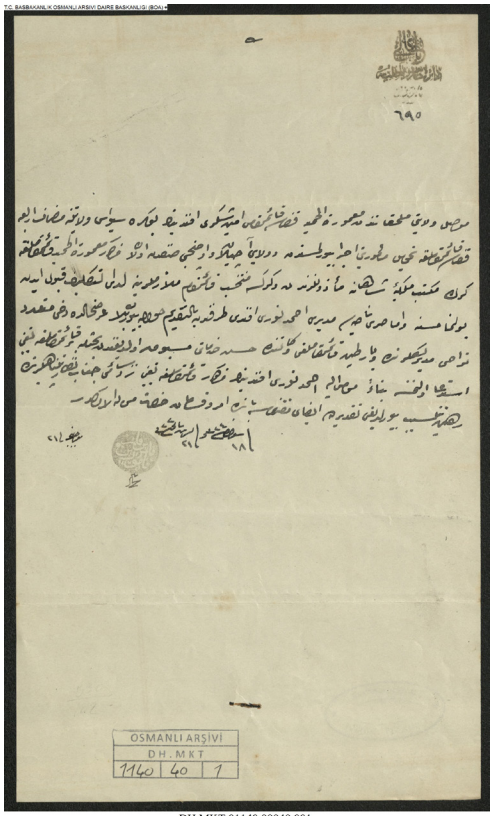

DH.MKT.01140.00040.001

DH.MKT	01140.00040	18 شەوال 1324 (٥ کانوونی یەکەم ١٩٠٦)

بابی عالی
فەرمانگەی کاروباری ناوەخۆ
٦٩٥
ئەمین شوکری قائیمقامی قەزای مەعمورەی حەمیدیەی سەر بە ویلایەتی موسڵ داوای کردووە ئەرکەکەی بۆ قائیمقامیەتی قەزای ئەربەعەی سەر بە ویلایەتی سیواس بگوازرێتەوە، بەم شێوەیە لە چینی سێیەم قائیمقامیەتی قەزای مەعمورەی حەمیدیە بە کراوەیی ماوەتەوە، دوای پێشنیار کردن کەسێك نەدۆزراوەتەوە، لە دەرچووی مەکتەبی مولکیەی شاهانە و لە مولازمەکان و قائیمقامی هەڵبژێردراو بێت، تا ئەم ئەرکە قەبوڵ بکات، باڵام ئەحمەد نوری ئەفەندی بەرێوەبەری ناحیەی ئامەسری داواکاری بەرز کردۆتەوە و داوای کردووە لە قائیمقامیەتێك دامەزرێت، ناوبراو لە بەرێوەبەرایەتی ناحیەکان و بە وەکالەت قائیمقامیەتی بارتین بووە، خزمەتی باشی بیراوە، بۆیە ئەحمەد نوری ئەفەندی لە قائیمقامیەتی ناوهاتوو دامەزرێت، جەنابی پەیوەندیداری نەزارەت بە فەرمانی پاشا رەزامەندی نیشان داوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بەدەستەوەیە.

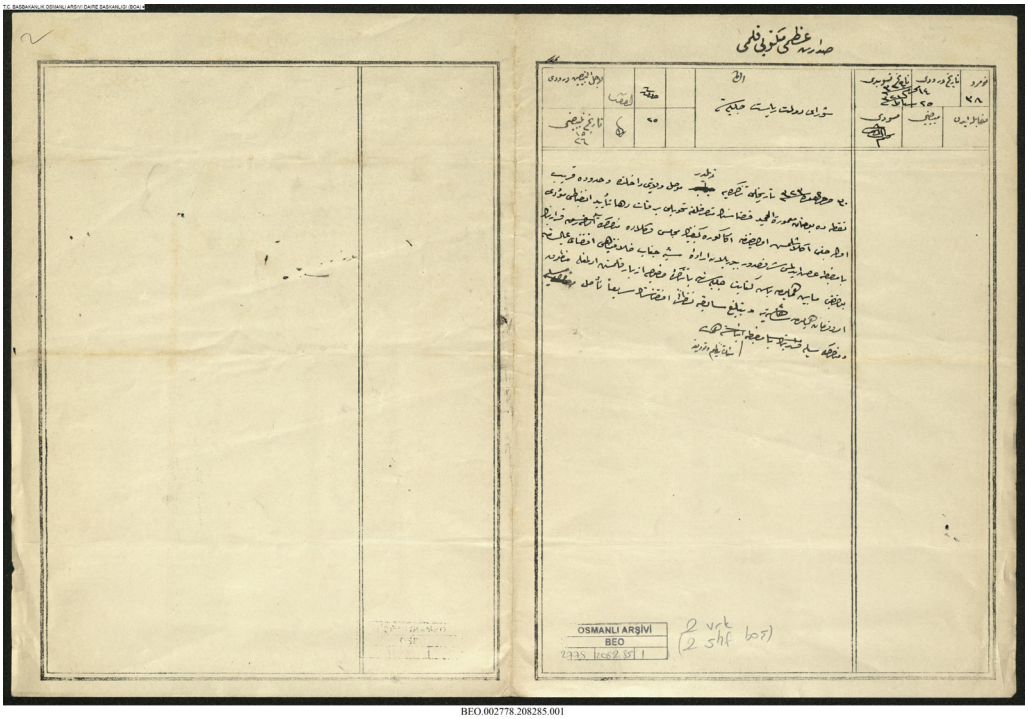

BEO.002778.208285.001

BEO	002778.208285	14 موحەررەم 1324 (١٠ مارت ١٩٠٦)

بۆ سەرۆکایەتی شورای دەوڵەتی شکۆدار
هاوپێچی نووسراوی ٣٠ زیلقەعدە ١٣٢٣، لە رووی سەقامگیریەوە گواستنەوەی بۆ موتەسەرفیەتی قەزای مەعمورەتولحەمیدیەی ناو ویلایەتی موسڵ و خاڵێکی نزیکی سنوور، گرنگی خۆی سەلماندووە، بە نووسراو لە ئەنجوومەنی بریکارەکان بریاری لەسەر دراوە و بە مەزبەتە راگەیەندراوە، جێبەجێ کردنی بە فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت دەبێت و بە نووسراوی تایبەت لە باش کیتابەتی مابەینی هومایۆنی شکۆدار تۆمار کراوە، بە تێروانین لە بریار و فەرمانی هومایۆنی شاهانە و ئاگاداری پێشوو بە پەلە جێبەجێ بکرێت.

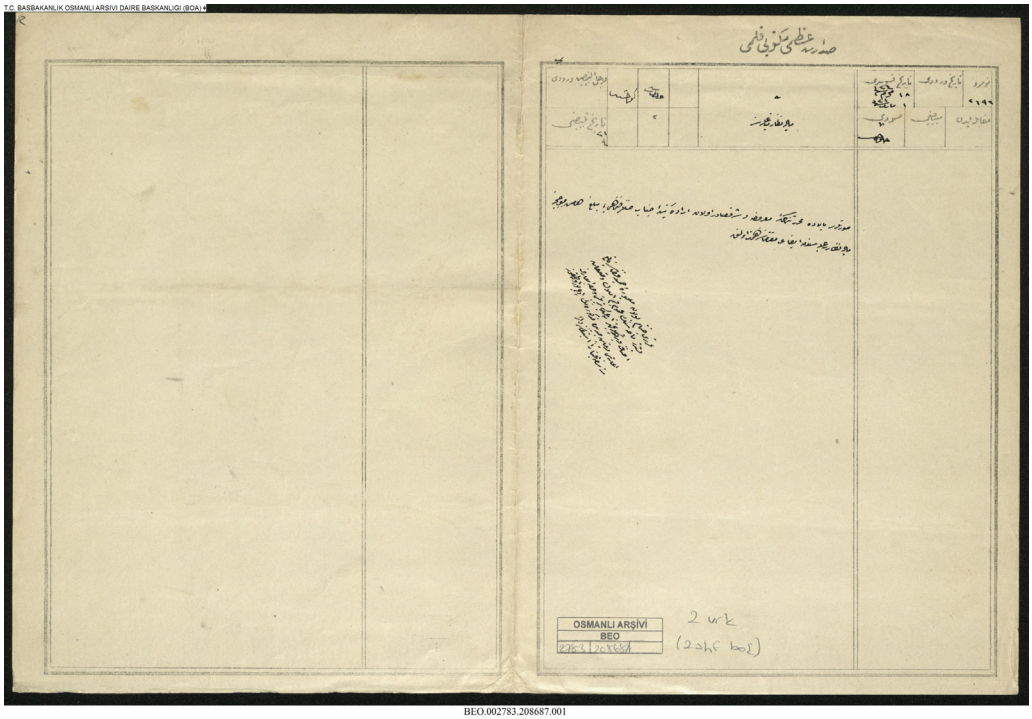

BEO.002783.208687.001

BEO	002783.208687	18 موحەررەم 1324 (١٤ مارت ١٩٠٦)

بۆ نەزارەتی دارایی عالی
وێنەی لە باڵا تۆمار کراوە، فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت دەرچووە و بە گوێرەی پەراوێزەکەی داوا لە نەزارەتی دارایی عالی کراوە هیممەت بکرێت لە جێبەجێ کردنی.

بۆ باجی پێداویستی سەربازی و پارەی مەعاریف، لە ناحیەی پشدەر سەر بە قەزای مەعمورەی حەمیدیەیە، کۆتایی بە تۆمار کردنی گشت ئەملاك و تەمەتتوعاتی هێنرا، هەروەها خشتەی نوێ لە ساڵی ١٣١٩ ەوە وەرگیراوە.

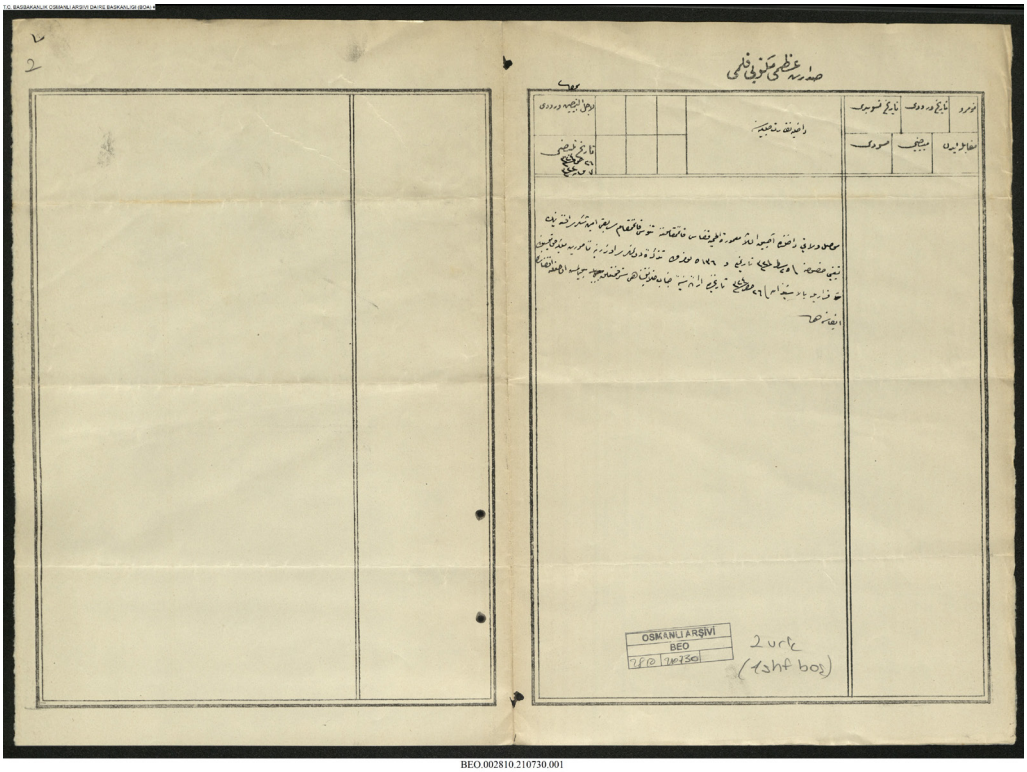

BEO.002810.210730.001

BEO	002810.210730	26 سەفەر 1324 (٢١ نیسان ١٩٠٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

قـەزای مەعمورەتولحەمیـد سـەر بـە ویلایەتـی موسـڵ بـێ قائیمقامـە، بـۆ دامەزراندنـی ئەمیـن شـوکری ئەفەنـدی قائیمقامـی پێشـووی تەنـوس، لـە نـووسراوی مێـژووی ٢٥ شـوبات ١٣٢١ ژمـارە ٥١٣٦ ی دەوڵـەت و بـە بریـاری قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانـی مولکیـە، لـە ٢٦ سـەفەر ١٣٢٤ فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت دەرچـووە، بـۆ جێبەجـێ کردنـی مامەڵەکـە هیممـەت بکرێـت.

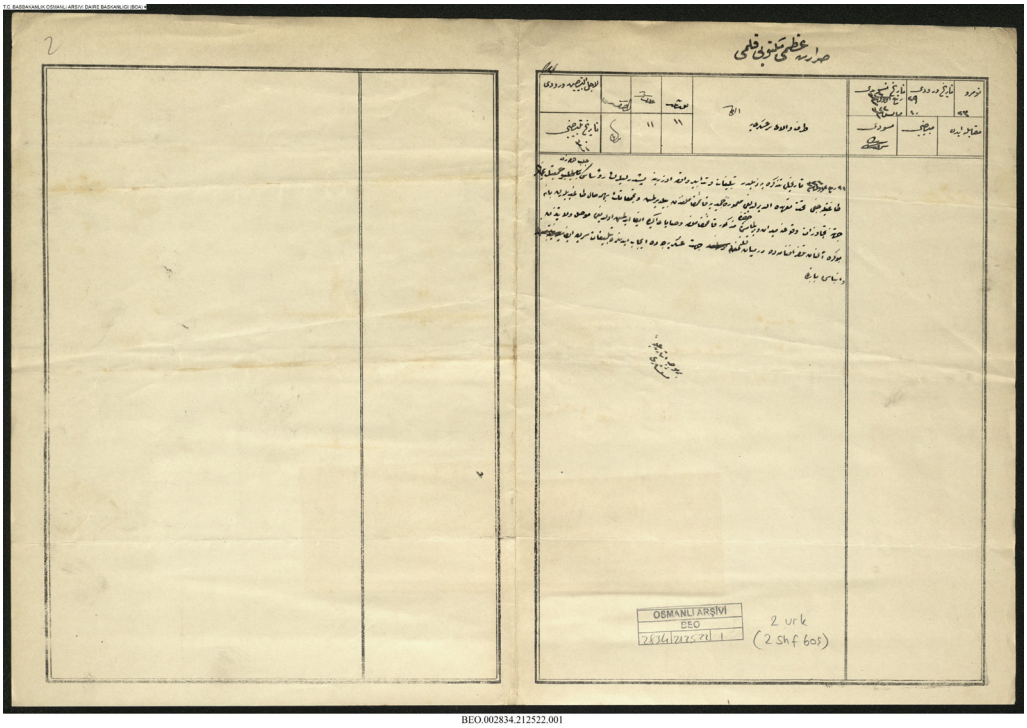

BEO.002834.212522.001

29 رەبیعی یەکەم 1324 ٢٣ مایس ١٩٠٦)	002834.212522	BEO

بۆ لایەنی واڵای سەر عەسکەر
هاوپێچی نووسراوی ٢١ رەبیعی یەکەم ١٣٢٤، لەسەر ئەم ئاگاداری و ئامادەکاریانەی کە کراوە، سەرۆکەکانی پشدەر هێنراون و بۆ پەرشوبڵاوکردنیان خراونەتە ژێر بەڵێنەوە، لە قائیمقامیەتی مەعمورەی حەمیدیە راگەیەندراوە، لەگەڵ ئەوەی کۆمەڵەکەیان پەرشوبڵاوکراوەتەوە، بەڵام رێگە نەدرێت لەلایەنی بانە سەرپێچی بکەن، بە دڵنیاییەوەش ئامۆژگاری دراوەتە قائیمقامی ناوهاتوو، ئەمجارە لە ویلایەتی موسڵ تەلەگرافنامە وەرگیراوە لەلایەنی سەربازییەوە ئاگاداری بەپەلەیان پێ بدرێت و رابگەیەندرێت.

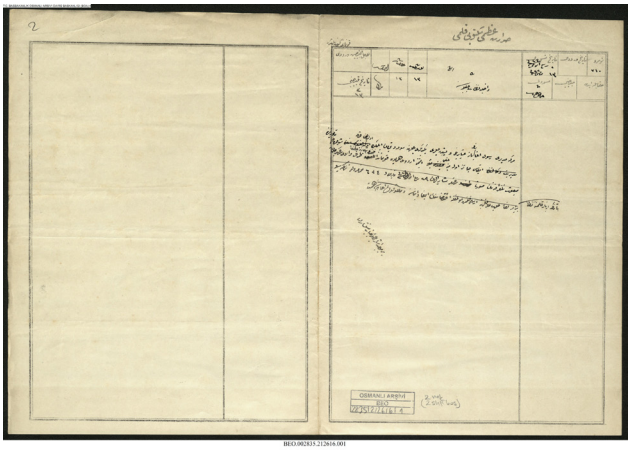

BEO.002835.212616.001

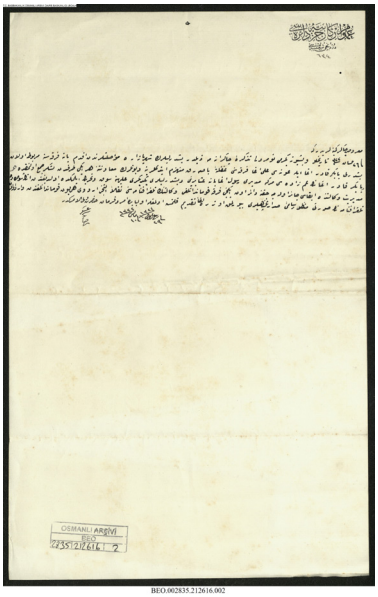

BEO.002835.212616.002

BEO	002835.212616	2 ڕەبیعی کۆتایی 1324 (٢٦ مایس ١٩٠٦)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
ڕەسـول ئاغـا بەڕێوەبـەری مەرگـە، عەشـیرەتەکانی بانـە و پشـدەریەکانی لـە دژی یەکـتر هـان داوە و هـەوڵ دەدات لـە دژی یەکـتر هەڵسـنە سـەر پـێ، بۆیـە لـەم کاتـە هەسـتییارەدا گونجـاو نییـە، لـە ئەرکەکـەی بـەردەوام بێـت، لەسـەر ئامـاژەی قوماندانـی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن، بـە نـووسراو لـە واڵای سـەر عەسـکەر ڕاگەیەنـدراوە، بـە تێروانیـن لـەم بابەتـەدا کارەکـە جێبەجـێ بکرێـت و ڕابگەیەندرێـت.

BEO	002835.212616	29 ڕەبیعی یەکەم 1324 (٢٣ مایس ١٩٠٦)

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
٦٣٤
ڕاگەیەندراوی بەندەیە
لـە ٢٦ نیسـان ١٣٢٢ ژمـارە ٥٢٠ هاوپێچـی نـووسراوی بەندەیـە، پێـش ئـەوەی پشـدەریەکان بگەنـە شـارباژێر، لـە پرێکـدا بابەکـر قـادر ئاغـا پشـدەری، کـە بـە فرقـەی بانـە پەیوەسـتە لەگـەڵ هاوەڵانـی هێرشـی کردۆتـە سـەر فرقـەی عەلـی ئاغـا، بـەڵام هێرشـەکەی شکسـتی هێنـاوە، حاڵـی حـازر لـە هـەردوو لا لەشـکر کۆدەکرێتـەوە، هەروەهـا ڕەسـول ئاغـا بەڕێوەبـەری مەرگـە، کـە کـوڕە مامـی بابەکـر قـادر ئاغایـە، عەشـیرەتەکانی پشـدەر و بانـە دژی یەکـتر هـان دەدات و لـە دژی یەکـتر جولەیـان پـێ دەکات، بۆیـە مانـەوەی لـە بەڕێوەبەرایەتیەکـە گونجـاو نییـە، تەلەگرافنامـەی وەکالەتـی قوماندانیەتـی فرقـەی ١٢ حەوالـە کـراوە و تەلەگرافنامـە لـە قوماندانیەتـی لەشـکری شەشـەمی هومایـۆن هاتـووە، وێنـەی تەلەگرافنامەکـە لەسـەر ڕەزامەنـدی پەیوەندیـداری سـەدارەت پێشـکەش کـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.
رزا سەرعەسکەر

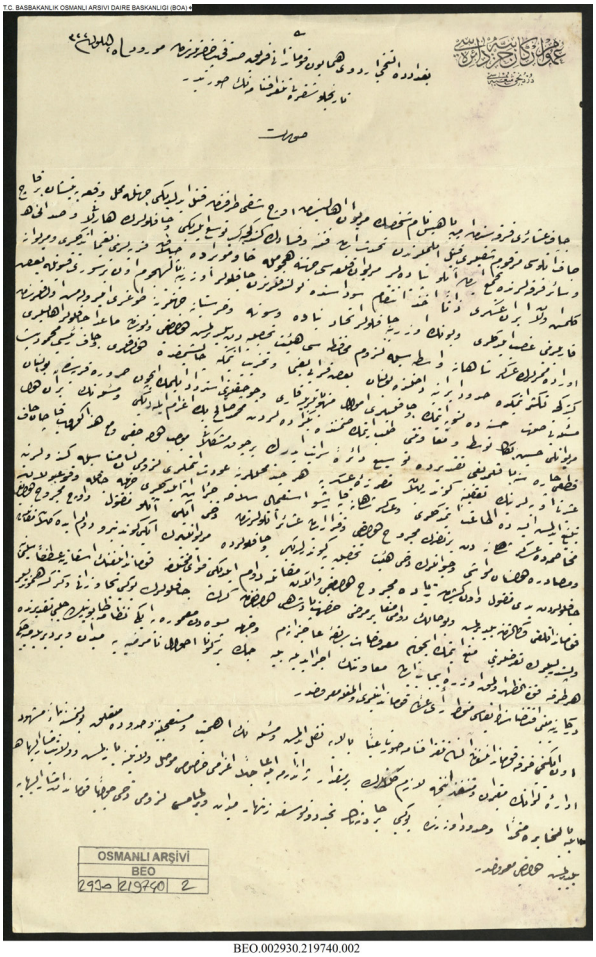
T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)
OSMANLI ARŞİVİ
BEO
2930 219740 2

BEO.002930.219740.002

BEO	002930.219740	19 شەعبان 1324 (٨ تشرینی یەکەم ١٩٠٦)

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
وێنـەی تەلەگرافنامـەی بـە شـیفرەی مێـژووی ٢٥ ئەیلـوول ١٣٢٢، جەنابـی فەریـق سـدقی پاشـا قوماندانـی لەشـکری شەشـەمی هومایۆنـی بەغـداد پێشکەشـی کـردووە.

وێنە
لەلایـەن سـێ چەتـەی دانیشـتوانی مەریـوان، ئەمیـن باهیـس لـە فرقـەی عەشـیرەتی جـاف کـوژراوە، بۆیـە چەنـد ئەسـپ سـوارێکی جـاف بـۆ کوشـتنی چەتـەکان چوونەتـە شـوێنی رووداوەکـە و بـاس لـەوە دەکرێـت چەتـەکان کـوژراون، تـا دێـت فتنـە و گەندەڵـی لـە فـراوان بـوون دایـە، هەروەهـا جافەکانیـش فرقەکانـی هارونـی و سـەدانی و گشـت فرقەکانـی تـر بـە پیـادە و ئەسـپ سـوار کۆبوونەتـەوە و هێرشـیان کردۆتـە سـەر قـەڵای مەریـوان و گوندەکانیـان تـاڵان کـردووە، لەلایەکـی تـر ئـەم سـەربازە ئێرانیانـەی کـە بـۆ مەریـوان هاتـوون، لـە بنەرەتـدا نییەتـی تۆڵەسـەندنەوەیان هەیـە، بـە هێـرش کردنـە سـەر جافـەکان سـەرمەڕیان تـاڵان کـردووە و بـە ١١ سـوارە دەسـت درێژیـان کردۆتـە سـەر هەندێـك ئافـرەت، لەسـەر ئەمـە جافـەکان یەکیـان گرتـووە و راسـتەوخۆ بـۆ سـەر سـوننە و مەسـیحیەکان رۆیشـتوون، لـەوێ بـە رێگـەی سـەربازی شـاهانە پارێـزراون، جگـە لەمـە دانیشـتوانی جـاف تـا دێـت لـە زیـاد بـوون دایـە، لـە نـاو سـنووری ئێـران کار دەکـەن بـۆ تـاڵان کـردن و وێـران کردنـی چەنـد گوندێـك، سـەرۆکی جـاف مەحمـود پاشـاش مەسـەلەکەی بـە شـێوەیەکی بـاش رێـك خسـتووە، بـۆ گەرانـەوەی پارەوپولـی تاڵانکـراو و خێـزان و منداڵـی جافـەکان لـە گونـدی سرورەیـە، داوای هـاوکاری و یارمەتـی حوسـێن بەگـی مەریوانـی کـراوە، لـە بەگـزادەکان محەمـەد سـاڵح بـەگ رۆیشـتووە، ئەگـەر بـە زووتریـن کات مەسـەلەکە لـە رەگ و ریشـەوە چارەسـەر نەکرێـت، ئـەوا کێشـەکە فـراوان دەبێـت و زۆر کێشـە روو دەدات، ئـەم مەفـرەزە سـەربازییەی بـۆ گەرانـەوەی جافـەکان رۆیشـتووە، بـە زمانێکـی گونجـاو ئامـۆژگاری کـردوون، تـا بگەڕێنـەوە شـوێنەکانی خۆیـان، بـەڵام گوێرایـەڵ نەبوونـە و لـە بەرامبـەر سـەربازی شـاهانە چەکیـان بـە کار هێنـاوە، ئـەم رووبەڕووبوونـەوەی کـە لـە نێـوان جافـەکان و سـەربازی شـاهانە رووویـداوە، کەسـێك برینـدار بـووە و لـەم ئەسـپ سـوارانەی عەشـیرەتیش کـە رایـان کـردووە، ٢ ئەسـپ سـوار کـوژراوە، ٣ برینـدار بـووە، هەروەهـا ئـەم مەڕومـاڵات و ئاژەڵانـەی دەسـت بەسـەر کـراون، رادەسـتی دەسـتەی دەسـتکەوتن کـراوە، جافـەکان و مەروانیـەکان مـاوەی دوو رۆژە شـەروپێکدادانیان بەردەوامـە، لـە جافـەکان ٧ کـوژراو و زیاتـر لـە ١٠ برینـدار هەیـە، تـا ئێسـتاش شـەڕ بەردەوامـە، بـە ئامـاژەی قوماندانـی هێـزی تێکـەڵ بـە وەکالەتـی قوماندانیەتـی سـلێمانی راگەیەنـدراوە، بـۆ رێگەگرتـن لـە سـەرپێچی جافـەکان و هەمەوەنـدەکان و پشـدەریەکان دوو تابـوری نیزامیـە بنێردرێتـە مەعمـورە، لـە هەمـوو لایەکیـش وەکـو هـاوکاری هێـزی پاڵپشـت رەوان بکرێـت. تەلەگرافنامـەی قوماندانـی فرقـەی ١٢ حەواڵـەی بـاڵا کـراوە، لەبـەر ئـەوەی بابەتەکـە گرنگـە و پەیوەنـدی بـە سـنوورەوە هەیـە، بـە ویلایەتـی موسـڵ راگەیەنـدراوە و بـە پێویسـت زانـراوە بـە پەلـە برێـك ژاندارمـە رەوان بکرێـت، هەروەهـا بـە گفتوگـۆ کـردن لەگـەڵ ویلایەتـی ناوهاتـوو، بـە یەکگرتوویـی رێگـە نـەدەن لـە سـنوور هیـچ رووداوێکـی نەخـوازراو روو بـدات، بـە قوماندانـی ناوهاتـوو راگەیەنـدراوە.

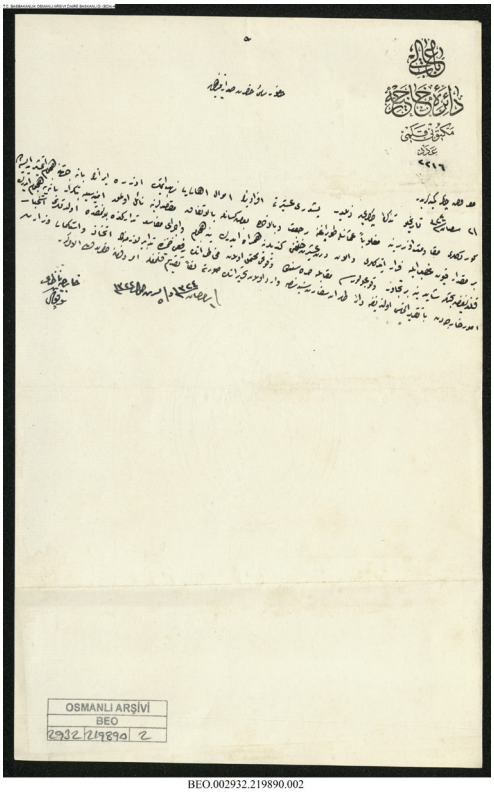

BEO.002932.219890.002

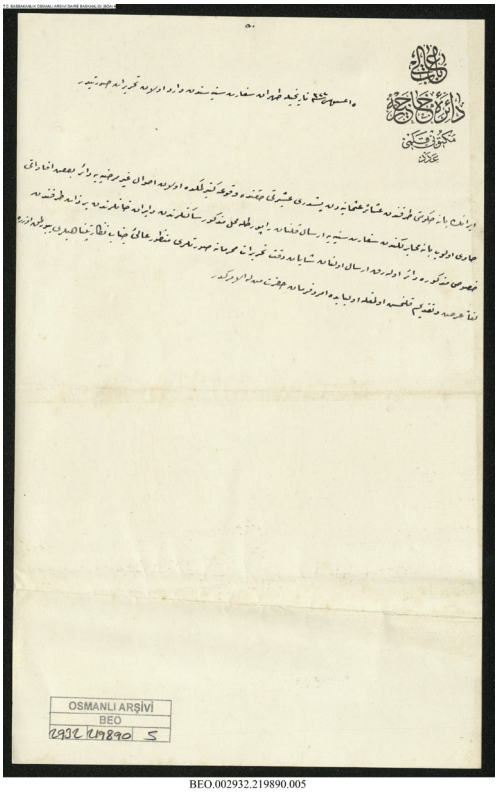

BEO.002932.219890.005

BEO	002932.219890	1 ڕەمەزان 1324 (١٩ تشرینی یەکەم ١٩٠٦)

بابی عالی
فەرمانگەی دەرەوە
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ٢٢١٦
جەنابی سەدری ئەعززەم پەیوەندیداری سەدارەت
ڕاگەیەندراوی بەندەمانە
هاوپێچـی نـووسراوی مێـژووی ٢١ شـەعبان ١٣٢٤ی بەندەمانـە، ئەندامـی عەشـیرەتەکانی پشـدەر دەیانەوێـت کەلوپـەل و پارەوپولـی دانیشـتوان تـاڵان بکـەن، ئەگەرچـی هێرشـیان کردۆتـە سـەر بانـەی لایەنـی ئێـران، بـەڵام لەبـەر ئـەم بەرگریـەی کـە کـراوە، بـە دۆراوی گەراونەتـەوە خاکـی عوسـمانی، لـە کۆتاییـدا لەگـەڵ هەندێـك کـەس بـە ڕێککەوتـن و بـە مەبەسـتی گەیشـتن بـە مەرامەکانیـان، دووبـارە هێرشـیان کردۆتـە سـەر بانـە، بڕێـك مەڕیـان تـاڵان کـردووە و هەڵاتـوون، حاڵـی حازریـش ٤ عەشـیرەتیان بـۆ لای خۆیـان ڕاکێشـاوە، دیسـان خۆیـان ئامـادە دەکـەن، تـا هێـرش بکـەن، بـەم هەواڵانـە دیسـان دەیانەوێـت سـەرپێچی بکـەن، لـە کاتـی ڕووبەڕووبوونـەوە ئەگـەری هەیـە ڕووداوی مەترسـیدار ڕووبـدات، بـۆ ئەمـەش ئامـادەکاری پێویسـت بکرێـت، لـە وەزارەتـی کاروبـاری دەرەوە بـە ڕاپـۆرت نووسراوەتـەوە و پەیوەنـدی کـراوە، وێنـەی نـووسراوی باڵیۆزخانـەی تەهـران هاتـووە و هاوپێـچ پێشـکەش کـراوە، بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بەدەسـتەوەیە.
نازری دەرەوە

BEO	002932.219890	1 ڕەمەزان 1324 (١٩ تشرینی یەکەم ١٩٠٦)

بابی عالی
فەرمانگەی دەرەوە
قەڵەمی تۆمار
وێنەی نووسراوی باڵیۆزخانەی تەهران، لە ١٥ ئۆغستۆس ١٣٢٢ هاتووە
حکوومەتـی بانـەی ئێـران لەگـەڵ عەشـیرەتی پشـدەری سـەر بـە عەشـیرەتەکانی عوسـمانی خەریکـن هەندێـك ڕووداوی سـەرپێچی ئەنجـام بـدەن، لەسـەر هەندێـك ووتـە کـە بـاس لـەم هەواڵانـە دەکـەن، لـە هەواڵگـری بانـە ڕاپـۆرت بـۆ باڵیۆزخانـەی عوسـمانی ڕەوان کـراوە، لەلایـەن دانیشـتوانی ناوهاتـوو و خانەکانـی ئێـران نـووسراوی تایبەتیـان ڕەوان کـردووە، شـایەتی ووردبینـی کردنـە و نـووسراوی نهێنییـەکان، لەلایـەن جەنابـی پەیوەندیدارانـی نـەزارەت هاوپێـچ ڕاگەیەنـدراوە و پێشـکەش کـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.

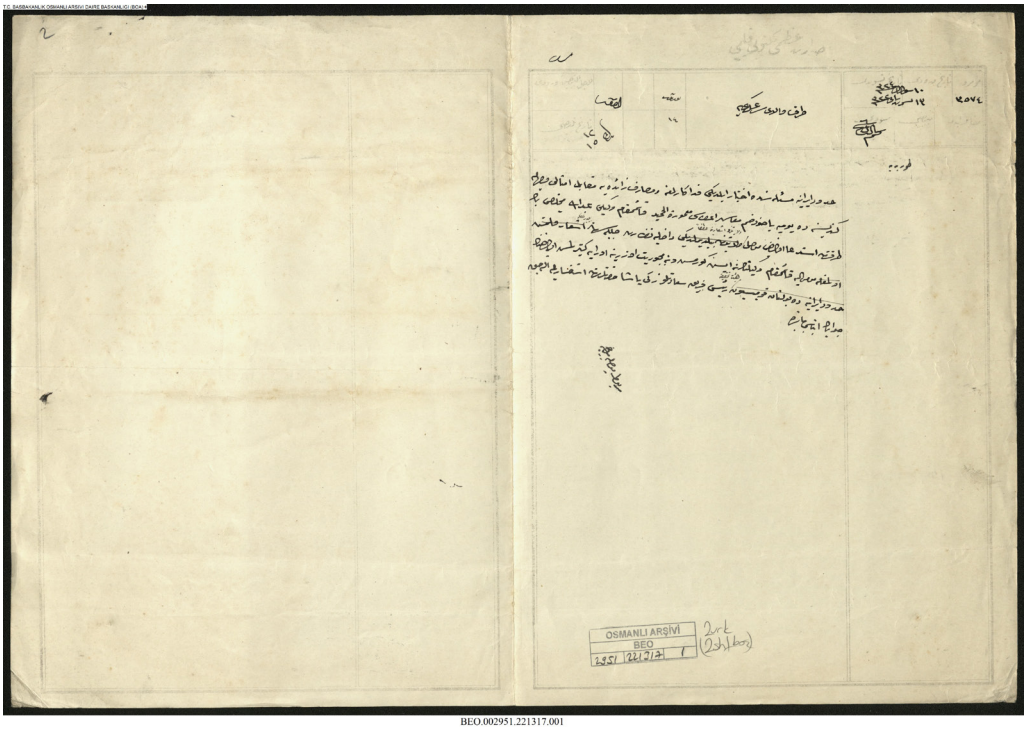

BEO.002951.221317.001

BEO	002951.221317	10 شەوال 1324 (٢٧ تشرینی دووەم ١٩٠٦)

بۆ لایەنی والای سەر عەسکەر
وەکیلی قائیمقام عەبدوڵڵا موخلیس بەگ لە سەر مەسەلەی سنووری ئێران فیداکاری بینراوە، بۆیە لە خەرجی زیادە رۆژانەکەی پاخود مووچەکەی زیاد بکرێت، ناوبراو داواکاری بەرز کردۆتەوە، لەسەر ئاماژەی ویلایەتی موسڵ بە نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار راگەیەندراوە، وەکیلی قائیمقام کاری کردووە و بە ناچاری دیسان نێردراوەتەوە ناوچەکە، پرس بە سەرۆکی دەستەی لێکۆڵینەوە فەریق میری میران جەنابی زەکی پاشا کراوە، لەم وەڵامەی وەردەگیرێت رابگەیەندرێت.

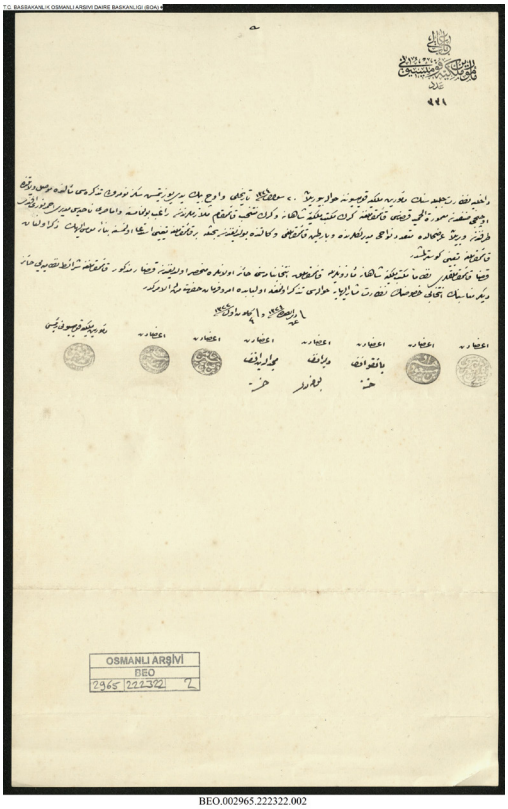

BEO.002965.222322.002

BEO	002965.222322	کۆتایی زیلقەعدە 1324 (١٤ کانوونی دووەم ١٩٠٧)

بابی عالی
قۆمیسیۆنی فەرمانبەرانی مولکیە
ژمارە ٣٣١

نـووسراوی مێـژووی ٢٠ شـەوال ١٣٢٤ ژمـارە ٣٧٧٨، لـە نەزارەتـی ناوەخـۆی شـکۆدار حەواڵـەی قۆمیسـیۆنی فەرمانبەرانـی مولکیـە کـراوە، لـە چینـی سـێیەم قائیمقامـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیە سـەر بـە ویلایەتی موسـڵ، چ لـە مەکتەبـی مولکیـەی شـاهانە چ لـە قائیمقامەکانـی مولازمـی هەڵبژێـردراو کەسـێك ئـارەزووی ئـەم ئەرکـە نـاکات، بـەڵام ئەحمـەد نـوری ئەفەنـدی بەرێوەبـەری ناحیـەی ئامـاسری داواکاری بـەرز کردۆتـەوە، جگـە لەمـە بەرێوەبـەری زۆر ناحیـە بـووە، لـە هەمـان کاتـدا لـە قائیمقامیەتـی بارتیـن بـە وەکالـەت ئەرکی پێـدراوە، بۆیـە داوای کـردووە لـە قائیمقامیەتێـك دامەزرێـت، بۆیـە لـە قائیمقامیەتـی ناوهاتـوو دامەزرێـت، بـەڵام بـە گوێـرەی نیـزام قائیمقامیەتـی قـەزا دەبـێ دەرچـووی مەکتەبـی مولکیـەی شـاهانە و لـە هەڵبژێـردراوەکان، واتـە هەڵبژاردننامـەی هەبێـت، بۆیـە بـۆ قـەزای ناوهاتـوو کەسـێك دابنرێـت مەرجەکانـی تـەواو بێـت، بـۆ ئەمـەش نـووسراو بـۆ نەزارەتـی ناوهاتـوو نێـردراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.

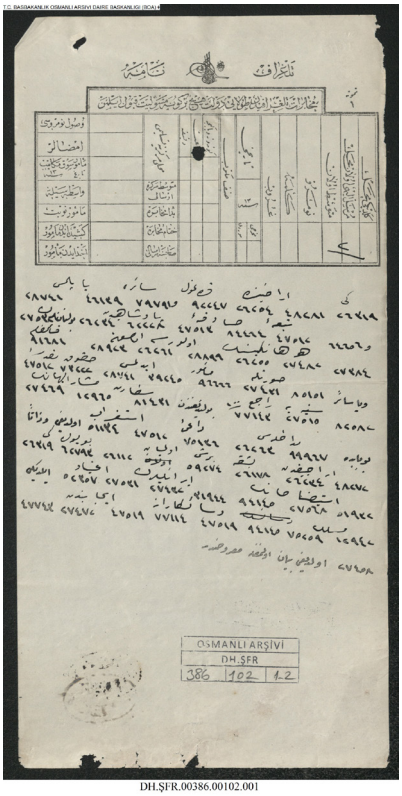

DH.ŞFR.00386.00102.001

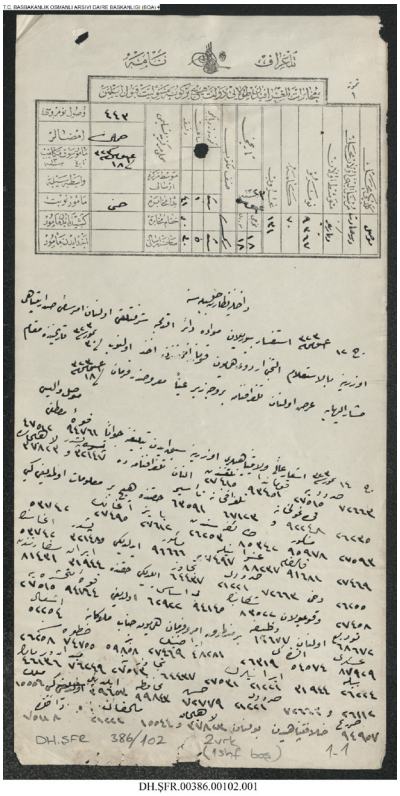

DH.ŞFR.00386.00102.001

DH.ŞFR	00386.00102	22 ڕەجەب 1325 (٣١ ئۆغستۆس ١٩٠٧)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
لەسەر ئەم بابەتانەی کە پرس و را کراوە، فەرمانی سەدری ئەعززەم لە پەیوەندیدارانی سەدارەت دەرچووە و لەسەر ئەم فەرمانە، تەلەگرافنامە لە مێژووی ٣٠ تەممووز ١٣٢٣ی قوماندانی لەشکری شەشەمی هومایۆن راگەیەندراوە.
مستەفا والی موسڵ

لەسەر ئامـاژەی عالی پەیوەندیداری ویلایەت، وەڵام بۆ ئاگاداری پێشوو و تەلەگرافنامە لە قوماندانیەتی هێزی سنوور هاتووە، لە بارەی دامەزراندنی قەرەقۆڵخانە و تەلەگرافخانەی پشدەر و لاهیجان هیچ زانیاریەك نەهاتووە، بایز ئاغا لە تائیفەی مەنگور بە ناونیشانی قائیمقام ئەرکی پێدراوە، جگە لەمە لە بارەی سەرپێچی ئاغای پشدەر بۆ سەر سنوور، سکاڵای باڵیۆزخانەی ئێران بێ بنەمایە، بە بریار و فەرمانی هومایۆنی جەنابی ملوکانە، ڕێگە نادرێت ئێران بۆ یەك هەنگاو لە زەوی عوسمانی نزیک بێتەوە و سنوور بپارێزرێت، لە ناو پاشکۆکانی لاهیجانیش قەرەقۆڵخانە دروست بکرێت، هەر کێش بێت وەکو قائیمقام ئەرکی پێ بدرێت، دەستتێوەردانی باڵیۆزخانەی ناوبراو چێگەی سەر سورمانە، هەر خۆی لە خۆیدا شتێك نییە چێگەی دەستتێوەردان بێت، کەچی ئێران تێکەڵی کارەکە دەبێت، راگەیەندراوە.

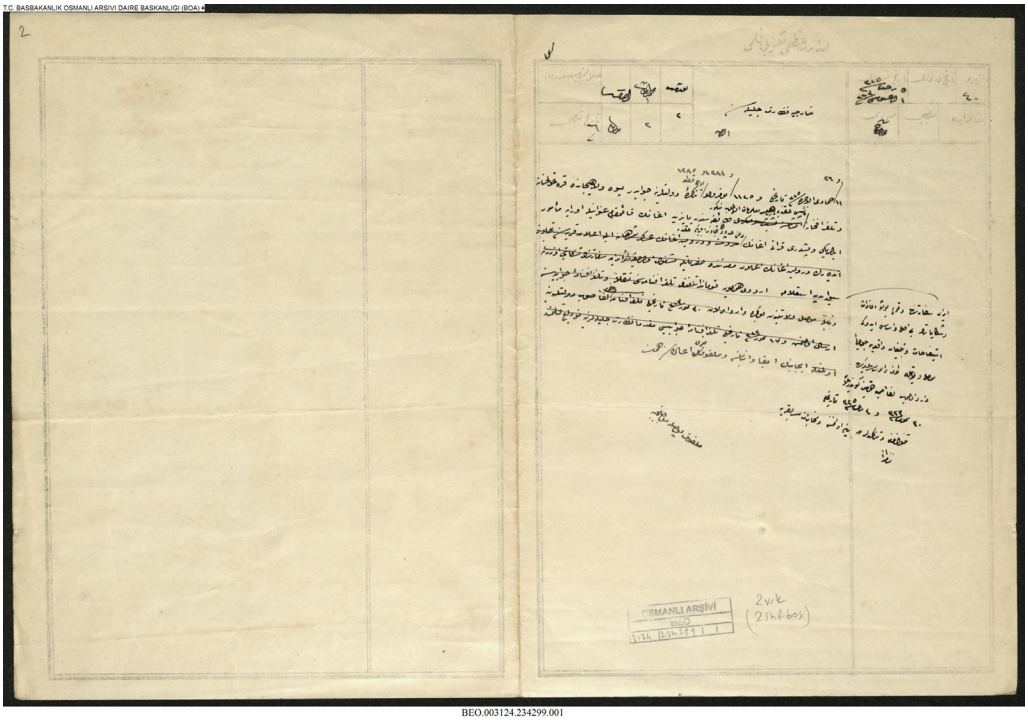

BEO.003124.234299.001

BEO	003124.234299	5 رەجەب 1325 (١٤ ئۆغستۆس ١٩٠٧)

بۆ نەزارەتی دەرەوەی شکۆدار
نووسراوی بە بریاری ١١ و ٢٦ ی جەمادی کۆتایی ١٣٢٥ ژمارە ١١٢٥ و ١٢٨٤ و ١٢٨٥ دەوڵەتە، لە بارەی سەرۆکی قەرەقۆڵخانە و تەلەگرافخانەی پسوە و لاهیجان زانیاری نییە، بایز ئاغا لە تائیفەی مەنگور بە ناونیشانی قائیمقام بۆ ئەوێ رەوان کراوە و ئەرکی پێدراوە، سەبارەت بە گوندەکانی پشدەر و پەلاماری ئاغا بۆ سەر سنوور، لە باڵیۆزخانەی ئێران پەیوەندی کراوە و سکاڵا بەرز کراوەتەوە، بەڵام بێ بنەرەت و تەندروست نییە، لەم وەڵامەی لە ویلایەتی موسڵ و واڵای سەر عەسکەر هاتووە، هاوپێچ بۆ دەوڵەت رەوان کراوە، لە نووسراوی بە بریار و تەلەگرافنامەی مێژووی ٣٠ تەمموز ١٣٢٣ و ٤ رەجەب ١٣٢٥ هاتووە، بە تێروانین لە هەواڵ و پەیوەندی پێشوو کارەکە جێبەجێ بکرێت و رابگەیەندرێت، هاوپێچەکانیش رەوان بکرێتەوە.

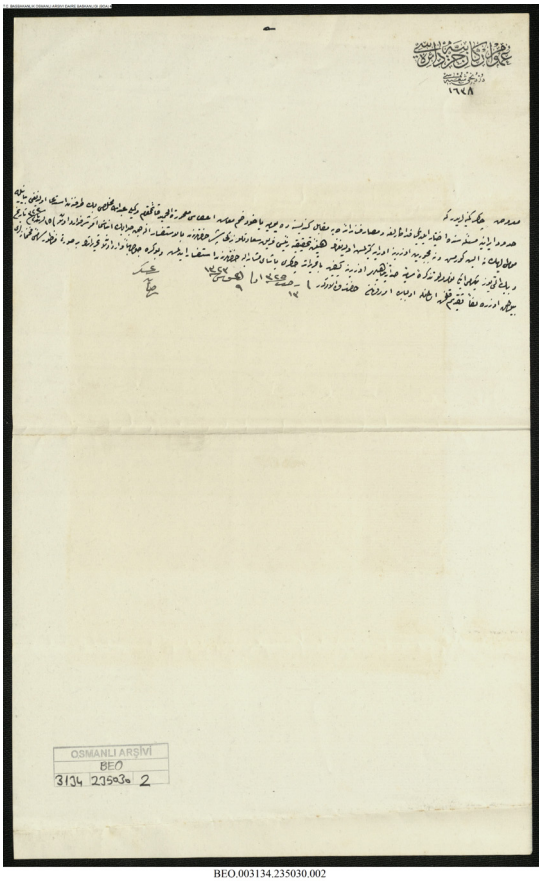

BEO.003134.235030.002

BEO	003134.235030	13 رەجەب 1325 (٢٢ ئۆغستۆس ١٩٠٧)

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
١٦٣٨
راگەیەندراوی بەندەیە
لە مەسەلەی سنووری ئێران، عەبدوڵڵا موخلیس بەگ وەکیلی قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە فیداکاریەکی زۆری نواندوە و لەگەڵ ئەم خەرجیە زۆرەی کە کردوویەتی رۆژانەکەی یاخود مووچەکەی زیاد بکرێت، بۆ ئەم مەبەستەش داواکاری بەرز کردۆتەوە، بەم راگەیەندراوە فەریق میری میران زەکی پاشا سەرۆکی دەستەی لێکۆڵینەوە پرسیاری کردووە، ئاخۆ ناوبراو لەوێ چ کارێکی ئەنجام داوە و ئاخۆ بە ناچاری رەوانی ئەوێ کراوە؟، ئەم پرسیارەش لە مێژووی ١٥ تشرینی دووەم ١٣٢٢ ژمارە ١٦٢٢ بە نووسراوی سەدری ئەعززەم ئاراستەی جەنابی پاشای ناوهاتوو کراوە، ئەمجارە لە وەڵامدا نووسراو هاتووە وێنەیەکی هاوپێچ پێشکەش کراوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە فەرمانی بەدەستەوەیە.
سەر عەسکەر رزا

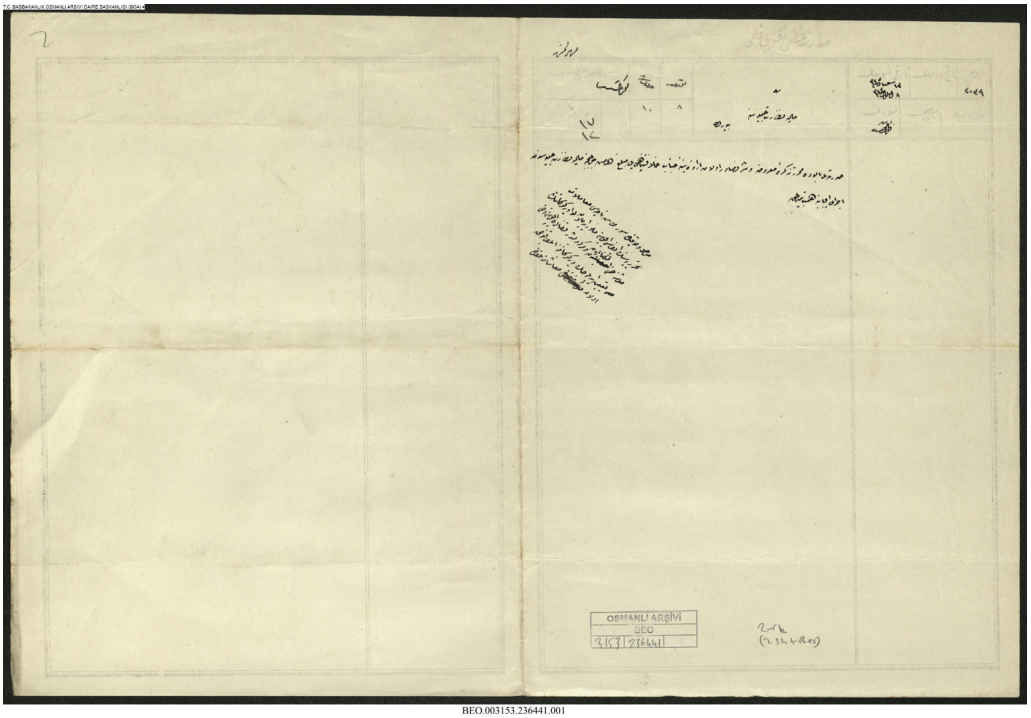

BEO.003153.236441.001

BEO	003153.236441	13 شەعبان 1325 (٢١ ئەیلوول ١٩٠٧)

بۆ نەزارەتی دارایی شکۆدار
وێنەی لە باڵا تۆمار کراوە، فەرمانی پاشای جەنابی پەیوەندیداری خەلافەت دەرچووە و بە گوێرەی پەراوێزەکەی لە نەزارەتی دارایی شکۆدار هیممەت بکرێت لە جێبەجێ کردنی مامەڵەکە.

بۆ جێبەجێ کردنی نووسراوی مامەڵەی ناحیەی سورتاشی سەر بە ویلایەتی موسڵ، کاتیبی باجی لیوا ئەرکی پێ دراوە و مووچەکەی زیاد کراوە، هەروەها لە مەرگە و پشدەر کاتیبی باج دادەمەزرێت و مووچەیان بۆ دەبڕێتەوە.

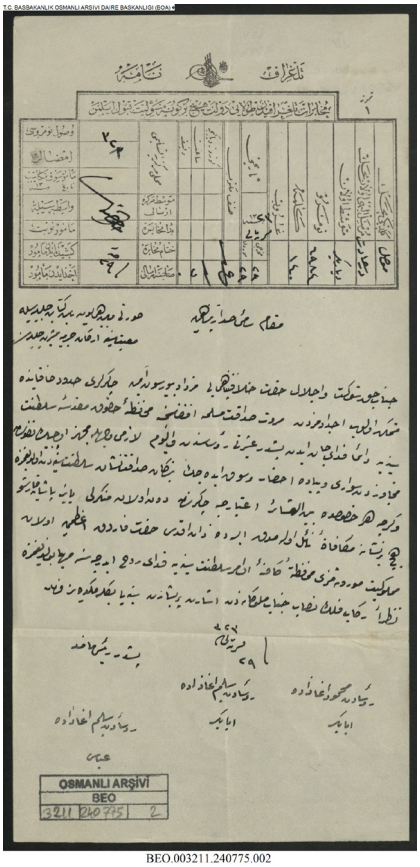

BEO.003211.240775.002

BEO	003211.240775	7 زیلقەعدە 1325 (١٢ کانوونی یەکەم ١٩٠٧)

بۆ پایەی سەدری ئەعززەم لە پەیوەندیداری سەدارەت

بەنـدەی ئەمینتـان لـە سـنووری خاقانـی بـە توانایـە، لـە باوباپیرانمانـەوە وەکـو دڵسـۆز و پاکـی موسـڵمان بـۆ پاراسـتنی مافـی پیـرۆزی سـەڵتەنەت بـەردەوام گیانمـان فیدایـە، لـە سـەرۆکەکانی عەشـیرەتی پشـدەر و ئەمـرۆ دەتوانیـن زیاتـر لـە ٣٠٠٠ سـوارە و پیـادە بهێنیـن و رەوان بکەیـن، ئەمـەش دڵسـۆزی ئێمـە نیشـان دەدات کـە لـە لایەنگـری سـەڵتەنەتین، ئەگەرچـی لـە هـەر بابەتێکـی نێـوان عەشـیرەتەکان، هیـچ کاتێـك لـە بەرامبـەر بایـز پاشـای مەنگـوری نەبوویـن، بـەڵام بـە پاراسـتنی ئێمـە، بـۆ فەرمانـی سـەڵتەنەت خۆمـان فیـدا دەکەیـن، بـۆ ئەمـەش چاوەڕێـی ئاماژەیـەك دەکەیـن، فەرمـان.

سەرۆکی پشدەر مامەند

لە سەرۆکەکان مەحمود ئاغازادە ئەبابەکر

لە سەرۆکەکان سەلیم ئاغازادە ئەبابەکر

لە سەرۆکەکان سەلیم ئاغازادە عەباس

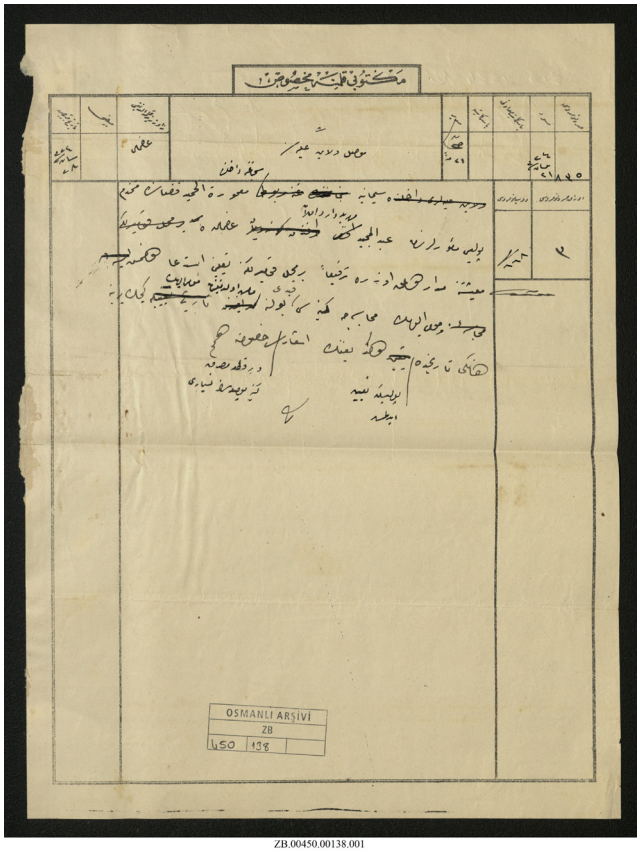

ZB.00450.00138.001

9 ڕەبیعی کۆتایی 1326 (١١ مایس ١٩٠٨)	00450.00138	ZB

بۆ ویلایەتی موسڵی عالی
عەبدولمەجید فەرمانبەری پۆلیس لە قەزای مەعمورەی حەمیدیەی سانجەقی سلێمانی خزمەت دەکات، بە واژووی ناوبراو داواکاری بەرز کراوەتەوە، لەبەر خراپی بژێوی، داوای کردووە بە پلەی ئەفسەر دابمەزرێت، لەبەر ئەوەی ناوبراو لە تۆماری ژمێریاری زانیاری کەسێتی نییە، بۆیە داواکراوە رابگەیەندرێت ناوبراو لە کامە مێژوو وەکو پۆلیس دامەزراوە.

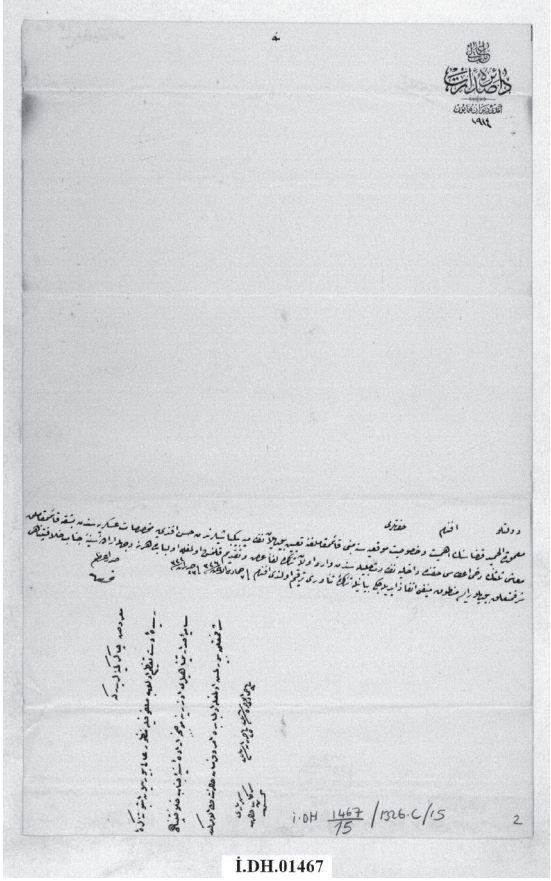

İ.DH.01467

7 جەمادی کۆتایی 1326 (٧ تەممووز ١٩٠٨)	01467.000015	İ.DH

بابی عالی
فەرمانگەی سەدارەت
دیوانی هومایۆنی ئێستا
١٩١٤
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
لەبەر گرنگی و تایبەتمەندی قەزای مەعمورەی حەمیدیە، بینباشی نیزامیە حەسەن ئەفەندی لە قائیمقامیەتەکەی دامەزراوە، جگە لە دەرماڵەی سەربازییەکەی، سێیەکی مووچەکەی پێ دەدرێت، لەم بارەیەوە نووسراو لە نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار هاتووە و هاوپێچ پێشکەش کراوە، لەم بابەتەدا فەرمانی پاشای پەیوەندیداری خەلافەت چ بفەرموێت جێبەجێ دەکرێت.
سەدری ئەعزەم

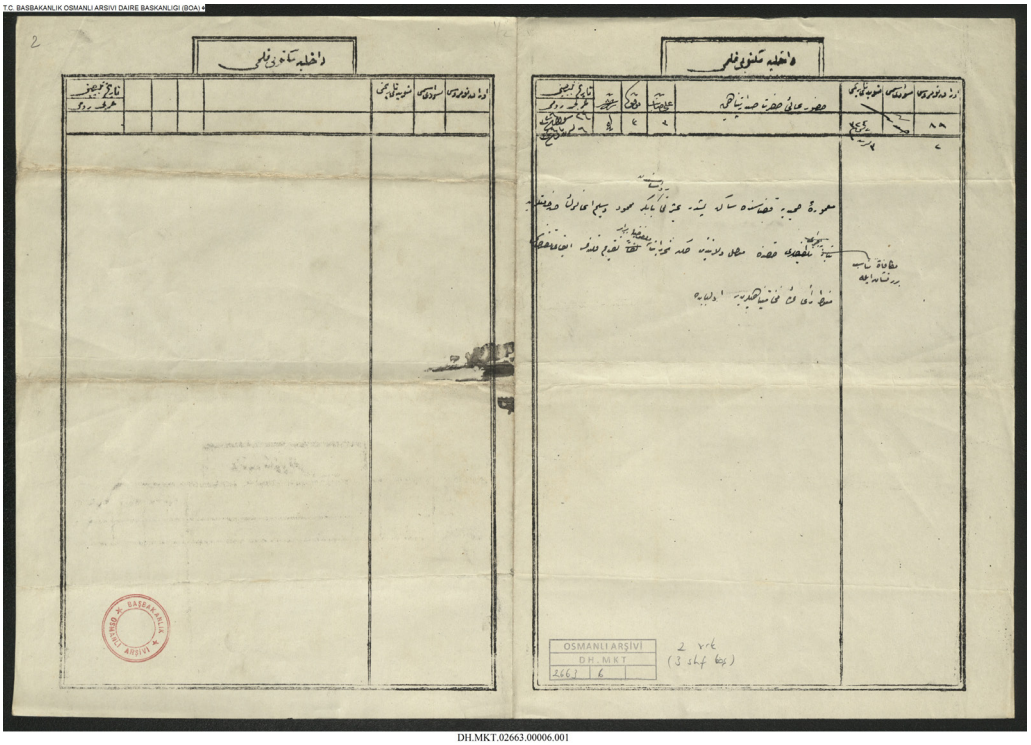

DH.MKT.02663.00006.001

DH.MKT	02663.00006	24 شەوال 1326 (١٩ تشرینی دووەم ١٩٠٨)

بۆ جەنابی پەیوەندیداری سەدارەت

لـە سـەرۆکەکانی عەشـیرەتی پشـدەر بـە نـاوی بابەکـر مەحمـود ئاغـا و سـەلیم ئاغـا، لـە قـەزای مەعمورەتولحەمیـد نیشـتەجێنە، بەهـۆی خزمەتەکانیانـەوە، هـەر یەکـە بـە نیشـانێك رێزیـان لـێ بگیرێـت، نـووسراوی ویلایەتـی موسـڵ بـە هاوپێچـەوە پێشـکەش کـرا، جێبەجـێ کردنـی دەگەرێتـەوە بـۆ پایەبـەرز.

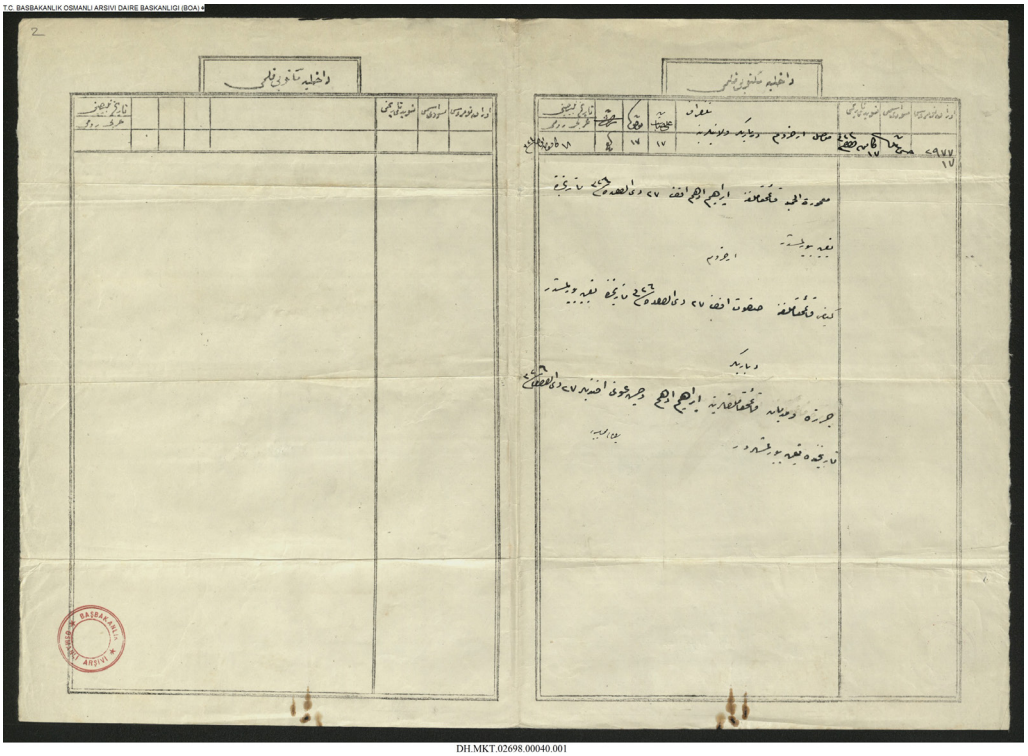

DH.MKT	02698.00040	**7 زیلحیجە 1326 (٣١ کانوونی یەکەم ١٩٠٨)**
بۆ ویلایەتی موسڵ لـە مێـژووی ٢٧ زیلقەعـدە ١٣٢٦، ئیبراهیـم ئەدهـەم ئەفەنـدی لـە قائیمقامیەتـی مەعمـورەی حەمیدیـە دامـەزراوە.		

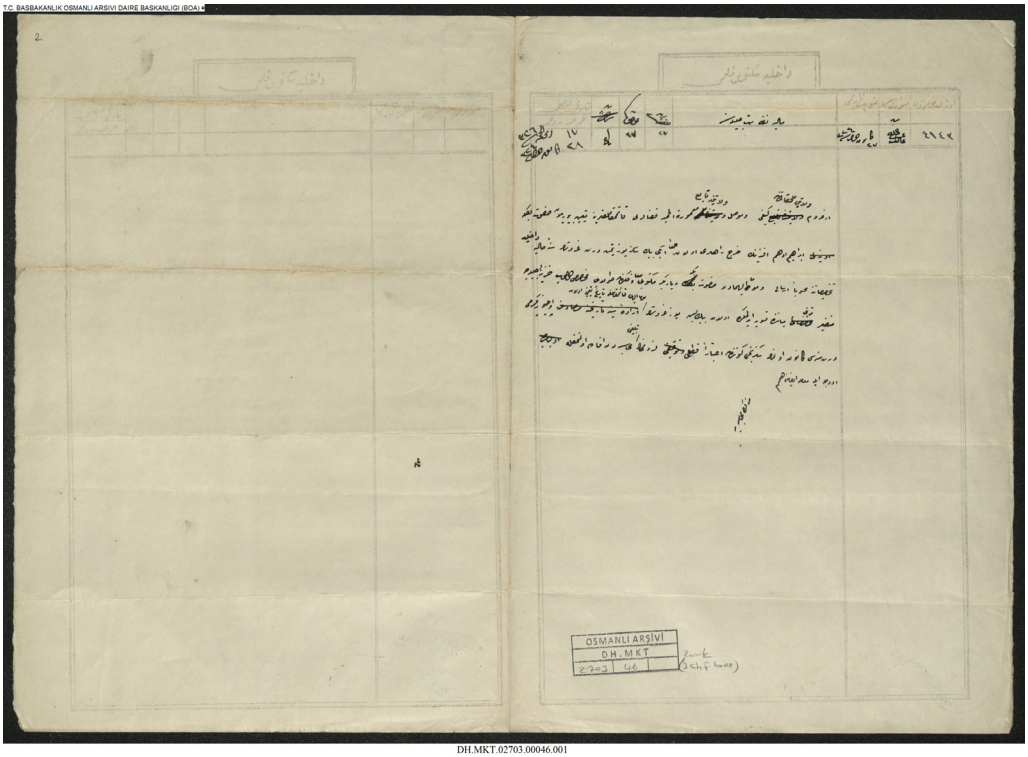

DH.MKT.02703.00046.001

17 زیلحیجە 1326 (١٠ کانوونی دووەم ١٩٠٩)	02703.00046	DH.MKT

بۆ نەزارەتی دارایی شکۆدار

لـە قائیمقامیەتـی کەیفـی سـەر بـە ویلایەتـی ئـەرزروم و قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی سـەر بـە ویلایەتـی موسـڵ، سـەفوەت بـەگ و ئیبراهیـم ئەدهـەم ئەفەنـدی دامـەزراون، بـۆ خەرجـی رێگاکەیـان بـە کۆکراوەیـی ٢٨٧٤ قـوروش، لـە دەرماڵـەی ناوەخـۆی ئـەم سـاڵەدا هەژمـار کـراوە، هەروەهـا مووچەکـەی سـەفوەت بـەگ لـە یاریـدەدەری تۆمـاری دیاربەکـر دابیـن کـراوە، لـە خەزینەی شـکۆداریش رێکخـراوە، ١٥٠٠ قـوروش لە مێـژووی ١٣٢٤ ی کانوونـی یەکـەم رۆژی ٨ ەوە هەژمـار دەکرێـت، لـە ژمێریـاری راگەیەنـدراوە مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت.

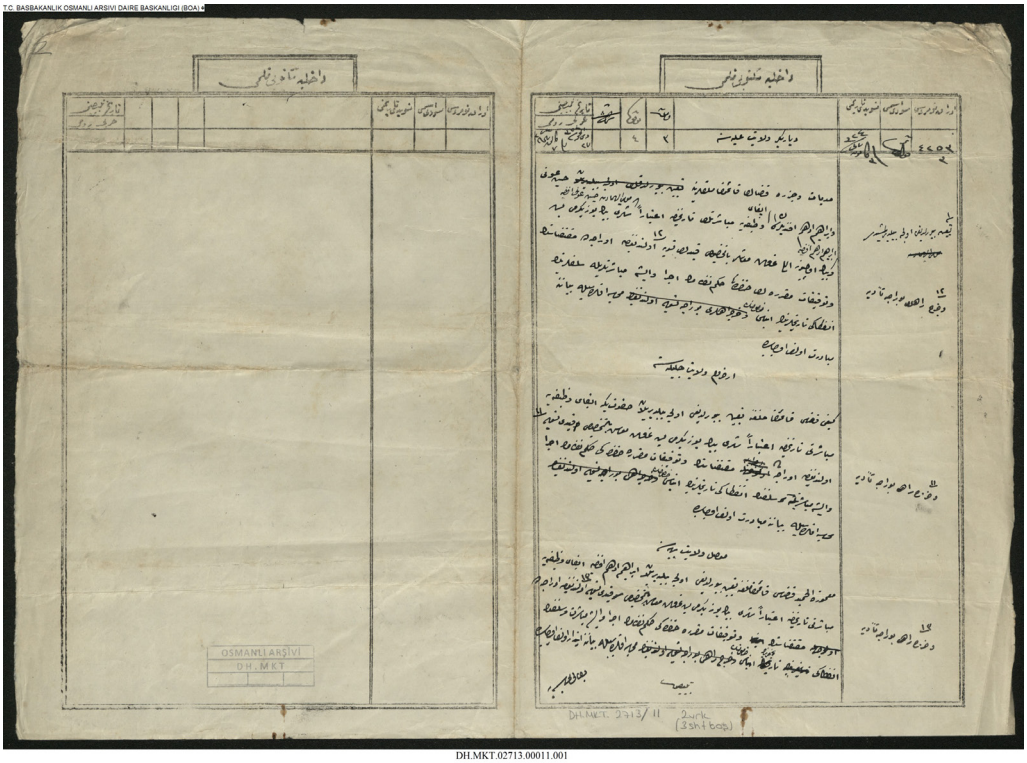

DH.MKT.02713.00011.001

DH.MKT	02713.00011	27 زیلحیجە 1326 (٢٠ کانوونی دووەم ١٩٠٩)

بۆ ویلایەتی موسڵی بەهیە

ئیبراهیم ئەدهەم ئەفەندی لە قائیمقامیەتی قەزای مەعمورەی حەمیدیە دامەزراوە، لە مێژووی دەست بە کار بوونی مانگانە ١١٢٥ قوروش مووچەی بۆ دابین دەکرێت، هەرچی خەرجی رێگایە ئەوا لێرە دابین دەکرێت، بە گوێرەی نیزام لە مێژووی دەست بە کار بوونی، لە ئەرکی پێشووی دەست لە کار هەڵگرتنی بۆ دەکرێت، بە ووتەی ژمێریاری راگەیەندراوە.

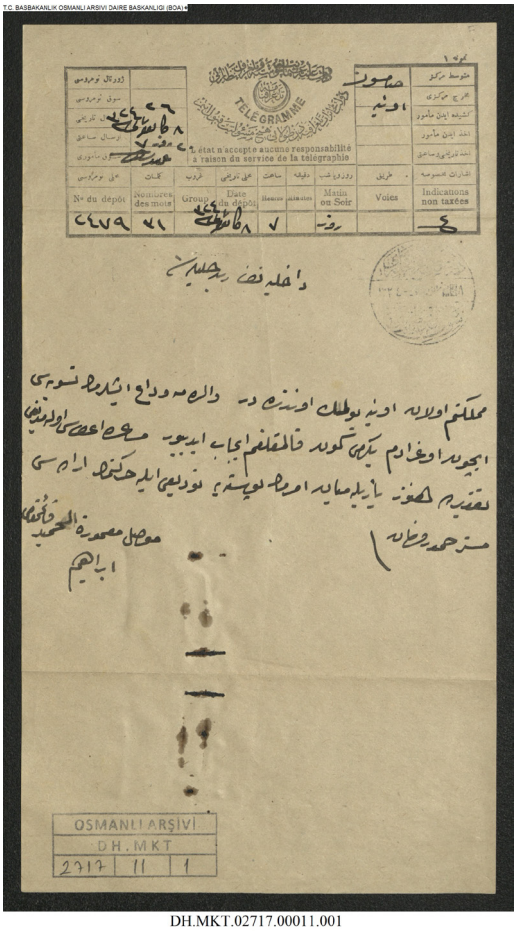

DH.MKT.02717.00011.001

28 زیلحیجە 1326 (٢١ کانوونی دووەم ١٩٠٩)	02717.00011	DH.MKT

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
ئۆنیە مەملەکەتی خۆمە و لە سەر ڕێگاکەمە، بۆ ڕێکخستنی کاروباری دایکم، پێویست دەکات بچمە لای و ٢٠ ڕۆژ لەلای دەمێنمەوە، داوا دەکەم هاوکاری بکرێم، تا ئێستا فەرمانەکەم نەنووسراوەتەوە، بە ناردنی بۆ پۆستە، منیش دەست بە جولە دەکەم، تکایە فەرمان.
قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە ئیبراهیم

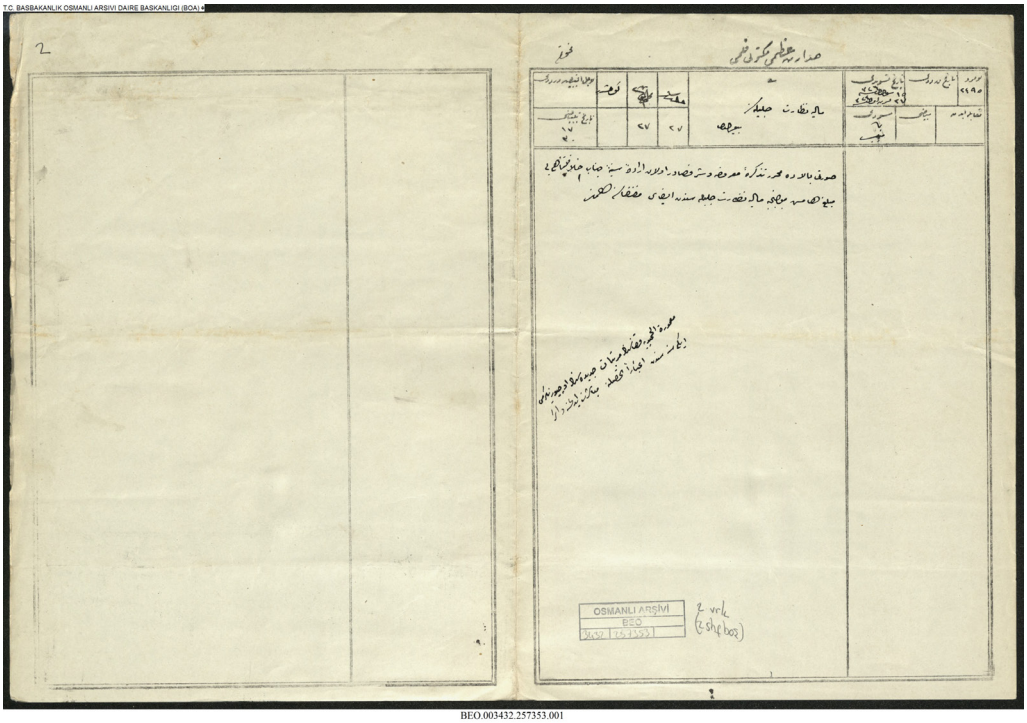

BEO.003432.257353.001

15 شەوال 1326 (١٠ تشرینی دووەم ١٩٠٨)	003432.257353	**BEO**

بۆ نەزارەتی دارایی شکۆدار
وێنـەی لـە بـاڵا تۆمـار کـراوە و فەرمانـی پاشـای جەنابـی پەیوەندیـداری خەلافـەت دەرچـووە، لـە پەراوێزەکـەی ئامـاژەی پێکـراوە، لـە نەزارەتـی دارایـی شـکۆدار هیمـەت بکرێـت لـە جێبەجـێ کردنـی مامەڵەکـە.

لەسـەر پاشـکۆی نوێـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە، لـە مێـژووی ١٣٢٢ ەوە دەسـت بـە وەرگرتنـی بکرێـت.

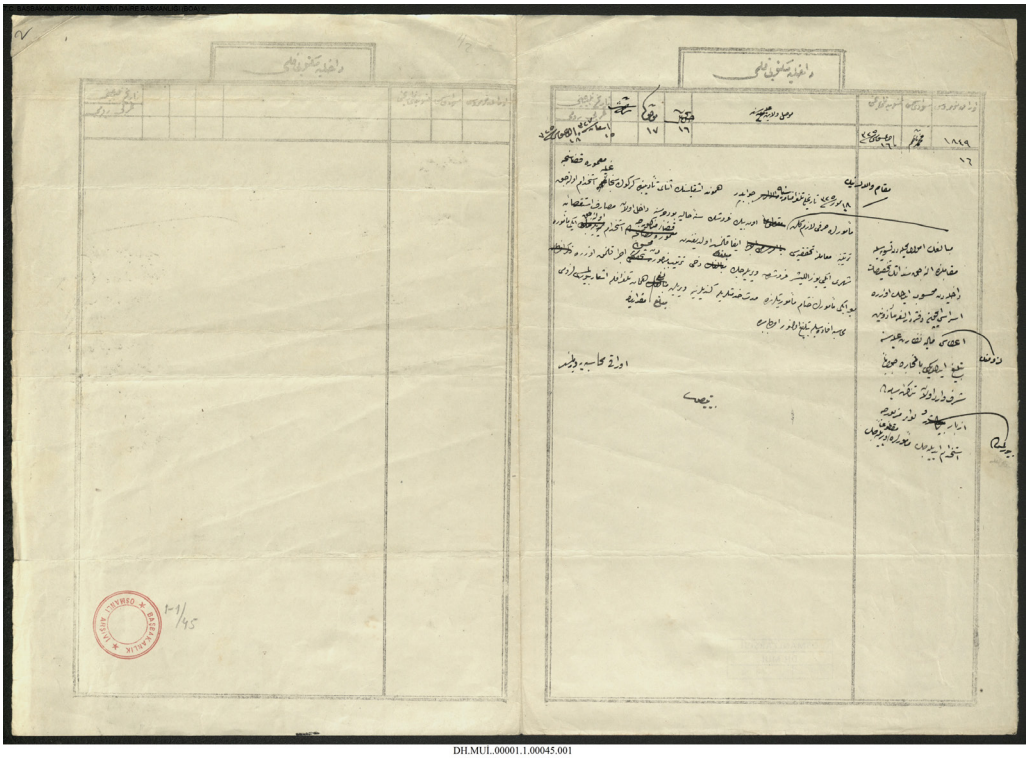

DH.MUL.00001.1.00045.001

DH.MUİ	00001.1.00045	15 شەعبان 1327 (١ ئەیلوول ١٩٠٩)

بۆ ویلایەتی موسڵی عالی
وەڵامـی تەلەگرافنامـەی مێـژووی ١٨ تەممـوز ١٣٢٥ ی پایـەی والّایـە، پـارەی ئـەم فەرمانبەرانـەی سـانجەقی کەرکـووك و قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـە کـە بـۆ تەمبـێ کردنـی چەتەکانـی هەمەوەنـد بـەکار دەهێنرێـن، لـە دارایـی ناوەخـۆ رێـك دەخرێـت، لـە بەرامبـەر ئەمەشـدا ئـەم دەرماڵـەی لـە پسـولەکان وەردەگیرێـت، لـە ناوەخـۆ هەژمـار دەکرێـت، بـۆ خـەرج کردنیشـی پێویسـتە رەزامەنـدی لـە دەفتـەردار وەربگیرێـت، بـە پەیوەنـدی کـردن نەزارەتـی دارایـی عالـی ئـاگادار کراوەتـەوە و لـە وەڵامـدا نـووسراوی سـەدری ئەعـززەم هاتـووە، ئـەم فەرمانبەرانـەی کـە لـە لیـوای ناوهاتـوو بـەکار دەهێنرێـت، لـە بودجـەی ئـەم سـاڵەدا ١٠٠٠٠ قـوروش دابیـن کـراوە و مامەڵـەی لێکۆڵینـەوەش دەسـتی پێکـردووە، ئـەم دوو فەرمانبـەرەی لـە قـەزای ناوهاتـوو بـەکار دەهێنرێـن، هـەر یەکـە مانگانـە ٢٥٠ قوروشـیان پـێ دەدرێـت، ئـەم بـرە پارەیـە رێکخـراوە و بـۆ هـەردوو فەرمانبـەر دابیـن کـراوە، بـە تەلەگرافنامـە ئامـاژەی پێکـراوە، بـە ووتـەی ژمێریـاری هـەر ئێسـتا ئـاگادار بکرێنـەوە.

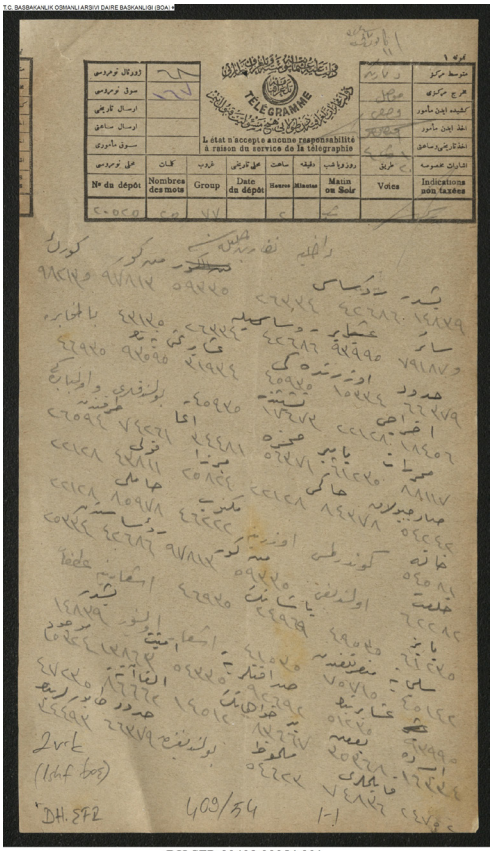

DH.ŞFR.00409.00054.001

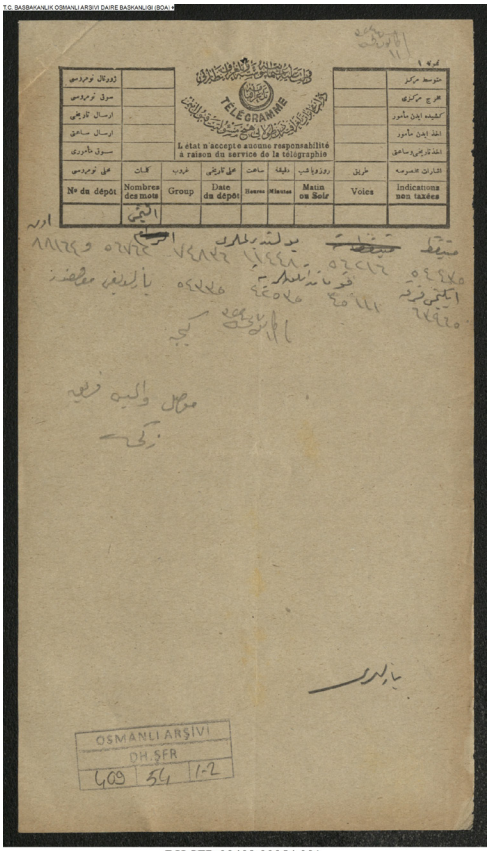

DH.ŞFR.00409.00054.001

DH.ŞFR	00409.00054	2 موحەررەم 1327 (٢٤ کانوونی دووەم ١٩٠٩)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە ڕێگـەی پەیوەنـدی کـردن بـە سـەرۆکەکانی پشـدەر و مەنگـور و کـورك و گشـت سـەرۆك عەشـیرەتەکان، دەستپێشـخەری دەکرێـت لـە کشـانەوەی ئـەم عەشـیرەتە عوسـمانیانەی لـە سـەر سـنوورن، لـە نووسراوەکانـی ئـەم بابەتـەدا لەلایـەن باپیـر حەمـزە ئاغـا بـۆ میـرزا قولـی خـان حاکمـی سـاوچبۆلاق ڕەوان کـراوە، هەڵگـری نامەکـە ڕێـزی لێگیـراوە، بـە ئامـاژەی سـەرۆکی مەنگـور بایـز پاشـا بـۆ موتەسـەرفی سـلێمانی ڕەوان دەکرێـت، ئەگـەر لـە دڵسـۆزی عەشـیرەتەکانی پشـدەر، ئەمنیـەت بەرقەراریـش بێـت، بـەڵام هەندێـك بەدخـو دەمێننـەوە، بۆیـە تابوورەکانـی سـنوور چـاو کـراوە بـن، نـووسراو بـۆ قوماندانیەتـی فرقـەی ١٢ کـراوە.

والی موسڵ فەریق زەکی

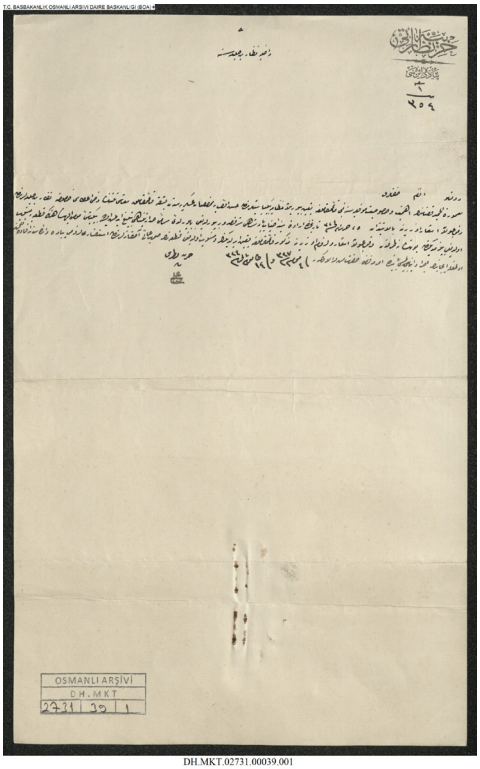

DH.MKT.02731.00039.001

DH.MKT	02731.00039	4 موحەررەم 1327 (٢٦ کانوونی دووەم ١٩٠٩)

نەزارەتی جەنگی
فەرمانگەی پیادە
هۆبەی ١
٣٥٤
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
لەبەر گرنگی قەزای مەعمورەی حەمیدیە و شوێنە تایبەتەکەی، بینباشی نیزامیە حەسەن ئەفەندی بۆ ئەم قائیمقامیەتە دامەزراوە، جگە لە دەرماڵە سەربازییەکەی، سێیەکی مووچەی قائیمقامیەتەکەی پێ بدرێت، بۆ ئەم مەبەستە لە نەزارەتی شکۆدار ئاماژەی پێکراوە، لەسەر ئەم ئاماژە پێکردنە، لە مێژووی ٢٥ حوزەیران ١٣٢٤ بە فەرمانی پاشای جەنابی پاشا رەزامەندی دراوە، ئەگەرچی سەدری ئەعززەم لە پەیوەندیداری سەدارەت ئاگادار کراوەتەوە، بەڵام بینباشی ناوبراو نازانرێت بە کامە پەیوەستە، پێویستە بزانرێت سەر بە کامە لایەنە و لە کامە لایەنەوە فەرمان بە دامەزراندنی دراوە، پرسیار لە عالی کراوە، لە فەرمانگەی پیادە گفتوگۆی لەسەر کراوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە فەرمانی بە دەستەوەیە.
نازری دەرەوە

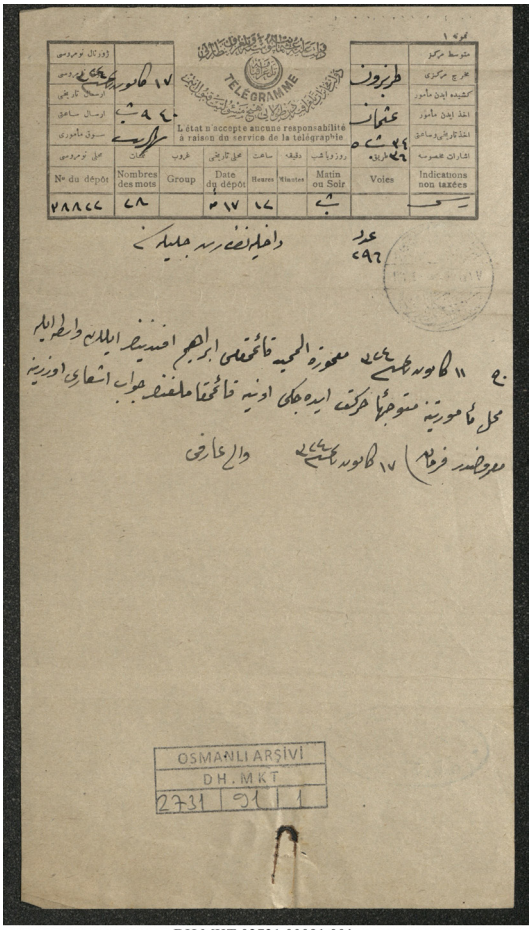

DH.MKT.02731.00091.001

DH.MKT	02731.00091	8 موحەررەم 1327 (٣٠ کانوونی دووەم ١٩٠٩)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
لـە ١١ کانوونـی دووەم ١٣٢٤، ئیبراهیـم ئەفەنـدی قائیمقامـی مەعمـورەی حەمیدیـە بـەرەو شـوێنی ئەرکەکـەی بـەرێ دەکەوێـت، لـە وەڵامـی قائیمقامیەتـی ئۆنیـە راگەیەنـدراوە، فەرمـان والی عارف

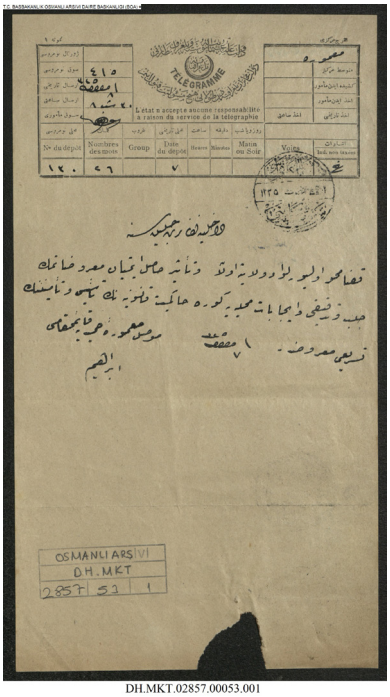

DH.MKT.02857.00053.001

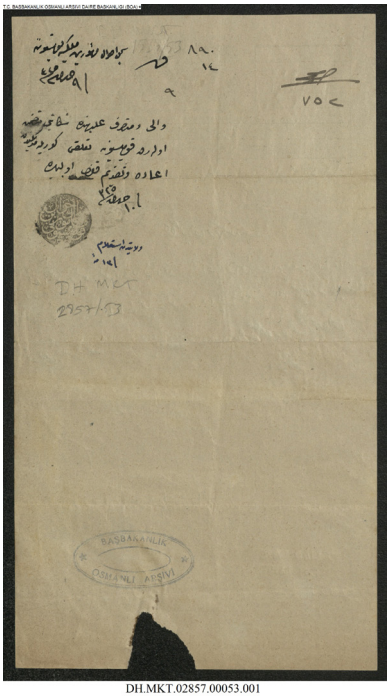

DH.MKT.02857.00053.001

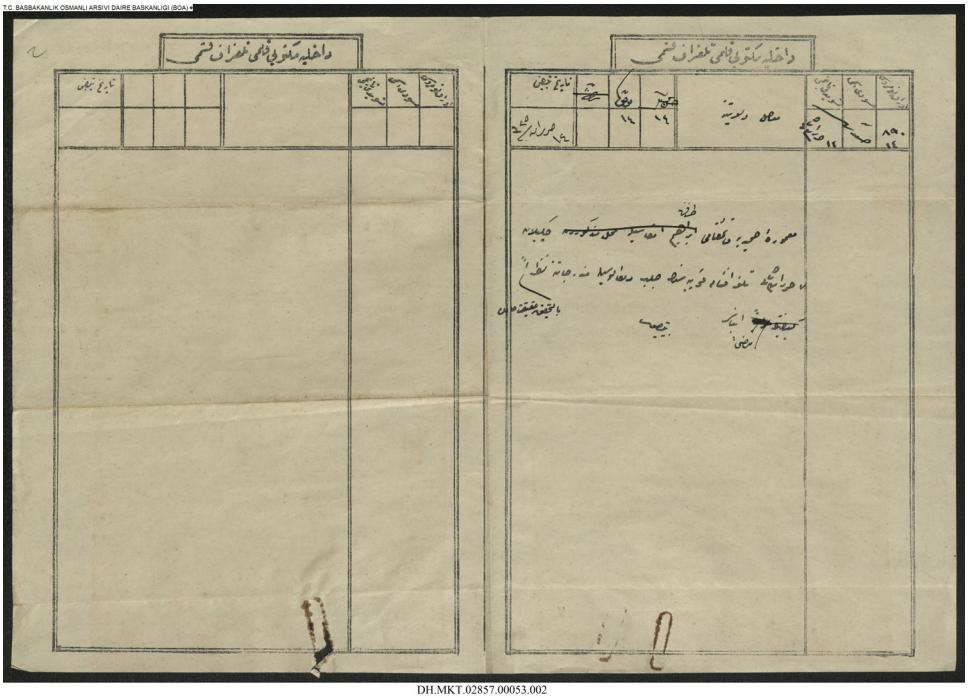

DH.MKT.02857.00053.002

DH.MKT	02857.00053	**8 جەمادی کۆتایی 1327 (٢٧ حوزەیران ١٩٠٩)**
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار قـەزا هەڵدەوەشـێتەوە، داواکارم کاریگـەری لەسـەر لیـوا و ویلایـەت نەبێـت، بـە گوێـرەی ووردبینـی و پێویسـتی خۆچێـی، داواکارم دادگای یاسـایی دامەزرێـت و بـە پەلـە جێبەجـێ بکرێـت. قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە ئیبراهیم		

DH.MKT	02857.00053	**8 جەمادی کۆتایی 1327 (٢٧ حوزەیران ١٩٠٩)**
لـە دژی والـی و موتەسـەرف سـکاڵا بـەرز کراوەتـەوە، لـەم بارەیـەوە نـووسراوی قۆمیسـیۆن نەبیـراوە، بەڵکـو گەڕێندراوەتـەوە و پێشـکەش کـراوە.		

DH.MKT	02857.00053	**8 جەمادی کۆتایی 1327 (٢٧ حوزەیران ١٩٠٩)**
بۆ ویلایەتی موسڵ لـە لایـەن قائیمقامـی مەعمـورەی حەمیدیـە لـە مێـژووی ٧ حوزەیـران ١٣٢٥ تەلەگرافنامـە دەرچـووە و وێنەیەکـی هێـراوە و خوێندنـەوەی بـۆ کـراوە، بـە تێروانیـن لـە بابەتەکـە لێکۆڵینـەوەی لەسـەر بکرێـت.		

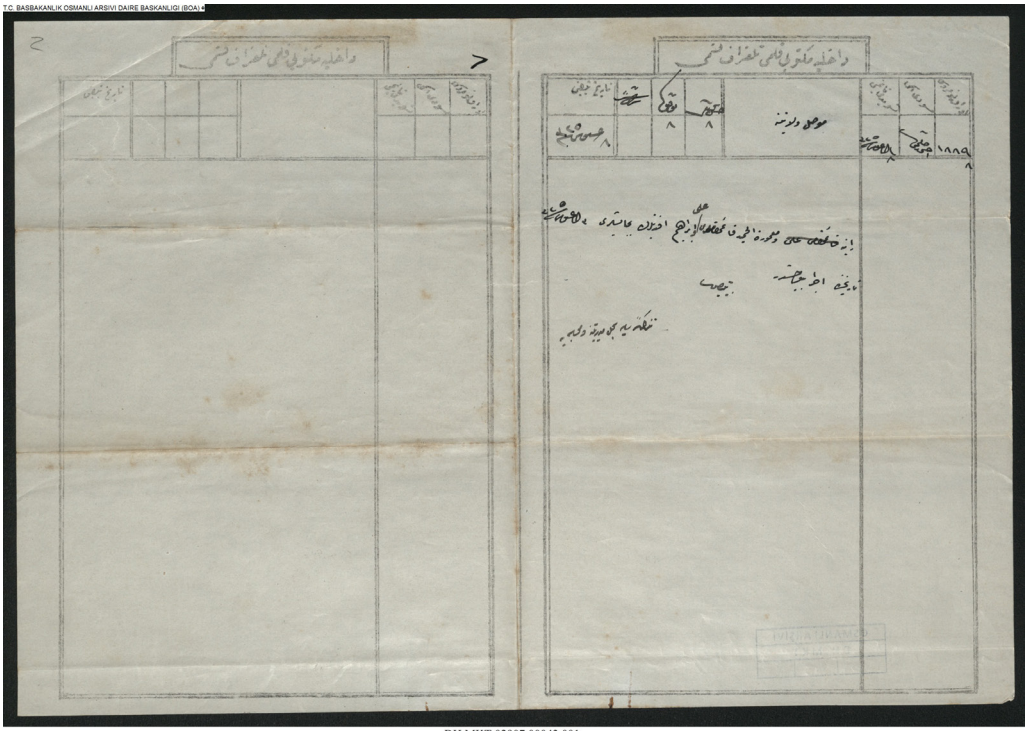

DH.MKT.02907.00043.001

DH.MKT	02907.00043	4 شەعبان 1327 (٢١ ئۆغستۆس ١٩٠٩)
بۆ ویلایەتی موسڵ لە مێژووی ٣ ئۆغستۆس ١٣٢٥، عەلی ئەفەندی و ئیبراهیم ئەفەندی قائیمقامەکانی رانیە و مەعمورەی حەمیدیە گۆرینەوەیان جێبەجێ کراوە.		

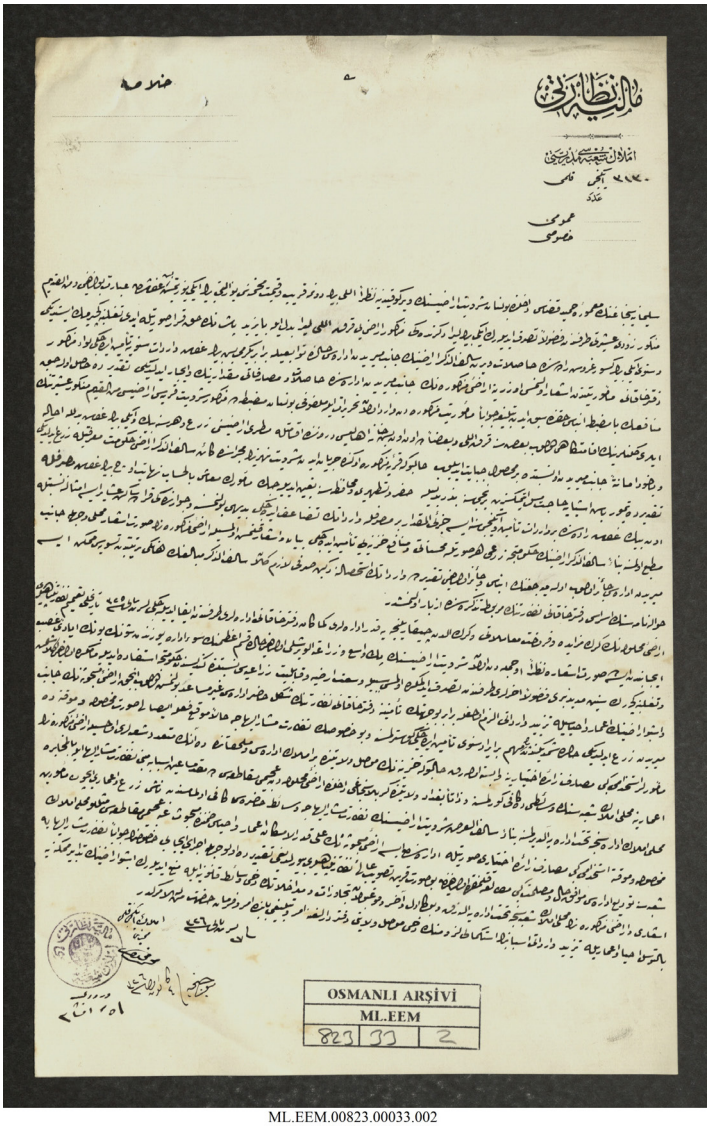

ML.EEM.00823.00033.002

7 زیلحیجە 1328 (١٠ کانوونی یەکەم ١٩١٠)	00823.00033	ML.EEM

نەزارەتی دارایی
بەڕێوەبەرایەتی هۆبەی ئەملاك
قەڵەمی دووەم ٣١٣٠
بـە تێروانیـن لـە تۆمـاری باجـی زەوی شرویتـی قـەزای مەعمـورەی حەمیدیـەی سـەر بـە سـانجەقی سـلێمانی، نزیکـەی ٥٠٠٠٠ دۆنمـە، بـە تەخمینـی نرخەکـەی لـە ١٠٦٠٠٠ و ٢٧٥ قـوروش پێـك دێـت، لـە کۆنـەوەش لەلایـەن عەشـیرەتی مەنگـور زودی وەکـو حەزوئـارەزوو بەڕێـوەی دەبـەن، ئـەم زەوییـە سـاڵانە ٢٠٠٠ و کسـور قـوروش داهاتـی هەیـە، کەچـی بایـز پاشـا ویسـتویەتی بـە ٤٠-٥٠ لیـرە وەکـو شـوێنگرەوە دەسـتی بەسـەردابگرێت، ئەگـەر بێتـو زەوی ناوهاتـوو لەلایـەن میرییـەوە بەڕێـوە بچێـت، ئـەوا لەگـەڵ پاشـکۆکانی داهاتـی سـاڵانەی ٢٥٠٠٠ قـوروش دەبێـت، دەفتەرخاقانـی لیـوای ناوهاتـوو لـە کاتـی ئەرکەکەیـدا ئامـاژەی پێکـردووە، ئەگـەر بێتـو لەلایـەن میرییـەوە زەوی ناوهاتـوو بەڕێوەببردرێـت و داهاتەکـەی کۆبکرێتـەوە و بـری خەرجـی دەربێنرێـت، سـوودی بـۆ حکوومـەت دەبێـت، بـە مەزبەتـە راگەیەنـدراوە و لـە بـارەی زانیارییەکـەی وەڵام هاتـووە، نـووسراو لـە فەرمانبـەری ناوهاتـوو هاتـووە و لـە مەزبەتەکـە روون کراوەتـەوە، زەوی گونـدی شرویـت هـەر لـە کۆنـەوە شـوێنی نیشـتەجێ بوونـی عەشـیرەتی مەنگـور بـووە، هەندێـك سـاڵ ٤٠-٥٠ هەندێـك جاریـش ١٠-١٥ خانـەی لـێ بـووە، ئـەم زەوییـەی پشـت بـە بـاران دەبەسـتێت، هەمـوو سـاڵ بەرووبوومەکـەی وەکـو شـوێنگرەوە ١٠٠٠ و ٢٠٠٠ قـوروش حەواڵـە کـراوە، یاخـود لەلایـەن حکوومەتـەوە بـە شـێوەی ئەمانـەت هـەر بـەم رێژەیـە، بـە کۆکردنـەوەی بـاج کاری پـێ دەکات، لـەم حالەتـەدا لـە پێـش گونـدی ناوهاتـوو رووبـاری شرویـت تێدەپەڕێـت، ئەگـەر بێتـو بـە زانینـی حکوومـەت کشـتوکاڵی لەسـەر بکرێـت، ئـەم بەرووبوومـە بچێنرێـت کـە پێویسـتە، ئـەم فەرمانبـەرەی دادەمەزرێـت مووچەکـەی بـە ٣٠٠٠ قـوروش لەگـەڵ ١٠٠٠٠ قـوروش زیـادە، داهاتێکـی بـۆ دابیـن بکرێـت، دووەم سـاڵیش برەکـەی بـە بـری بەشـێك داهـات مووچەکـەی کـەم بکاتـەوە، هەروەهـا ئـەم گوندانـەی لـە دەورووبەرینـە ئەگـەر دانیشـتوانەکەی عەشـیرەت بێـت، بـەڵام ئـەم کەسـانە بـن کـە گوێرایەڵـن، زەوییەکـەی بـە هەمـوو شـێوەیەك کشـتوکاڵی لەسـەر بکرێـت و سـوود و قازانجیشـی بـۆ خەزینـەی حکوومـەت دەبێـت، بـە راگەیانـدن و ئامـاژە پێکردنـی، لـە خۆچێـی رابگەیەندرێـت ئاخـۆ بەڕێوەبردنـی لەلایـەن حکوومەتـەوە گونجـاوە یـا نەگونجـاوە؟، ئـەم کاتـەی بـە گونجـاو بزانرێـت، پێویسـتە داهاتەکـەی کۆبکرێتـەوە، رێکخسـتنی حەواڵـە بکرێـت، ئەمـەش لـە نـووسراوی نەزارەتـی دەفتەرخاقانـی نووسراوەتـەوە. زەوی بـێ خـاوەن چ بـە موزایـدە و مامەڵـەی فرۆشـتن، یاخـود تـا لـە ژێـر دەسـت دەردەهێنرێـت، وەکـو جـاران و لەلایـەن بەڕێوەبەرایەتـی دەفتەرخاقانـی بەڕێـوە دەبردرێـت، بـە تێروانیـن لـە نـووسراوی تشرینـی دووەم ١٣٢٥ پەیوەندیـداری نـەزارەت هاتـووە، زەوی شرویـت زەوییەکـی زۆر فراوانـە و بـۆ کشـتوکاڵ بـە پیـت و بەرەکەتـە، کەچـی بەشـێکی زۆری بەهـۆی خراپـی بەڕێوەبـردن و لەلایـەن ئـەم و ئـەو دەسـتی بەسـەر داگیـراوە و تاڵانـی کـردووە، چەندیـن سـاڵە لەلایـەن ناوبـراوان بەڕێـوە دەبردرێـت، ئەمـەش وایکـردووە حکومـەت سـوود لـە رێژەی فراوانـی زەوییەکـە و توانـای کشـتوکاڵیەکەی وەرنەگرێـت، پێویسـتە ئـەم زەوییـە ئـاوەدان بکرێتـەوە و داهاتەکـەی زیـاد بکرێـت، بـە گوێـرەی نەزارەتـی دەفتەرخاقانـی بەڕێوەبردنـی بـەم شـێوەیەی ئێسـتا گونجـاو نییـە، بـەڵام زەوی ناوهاتـوو لەلایـەن میرییـەوە کشـتوکاڵی لەسـەر بکرێـت، سـاڵانە داهاتێکـی زۆری دەسـت دەکەوێـت، بـۆ ئەمـەش لـە نەزارەتـی ناوهاتـوو ئامـاژەی پێکـراوە، بـە شـێوەیەکی کاتـی و تایبەتـی لەلایـەن فەرمانبەرانـەوە بـەکار بهێنرێـن، خەرجیەکەشـی لـە فەرمانگـەی هەڵبـژاردن بەڕێوەببردرێـت، خەزینـەی ویلایەتـی موسـڵ کارگێریەکـی ئەمـلاك و پاشـکۆ و هۆبـەی جۆراوجـۆری هەبێـت، ئـاوەدان کردنـەوەی زەوی ناوهاتـوو لـە لایـەن هۆبـەی ئەملاکـی خۆچێیـەوە بەڕێـوە ببردرێـت، بـۆ ئەمـەش بریـار و ئـاگاداری دراوەتـە دەفتـەرداری ویلایەتـی موسـڵ، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بەدەسـتەوەیە.
مومەییزی قەڵەمی دووەمی ئەملاك

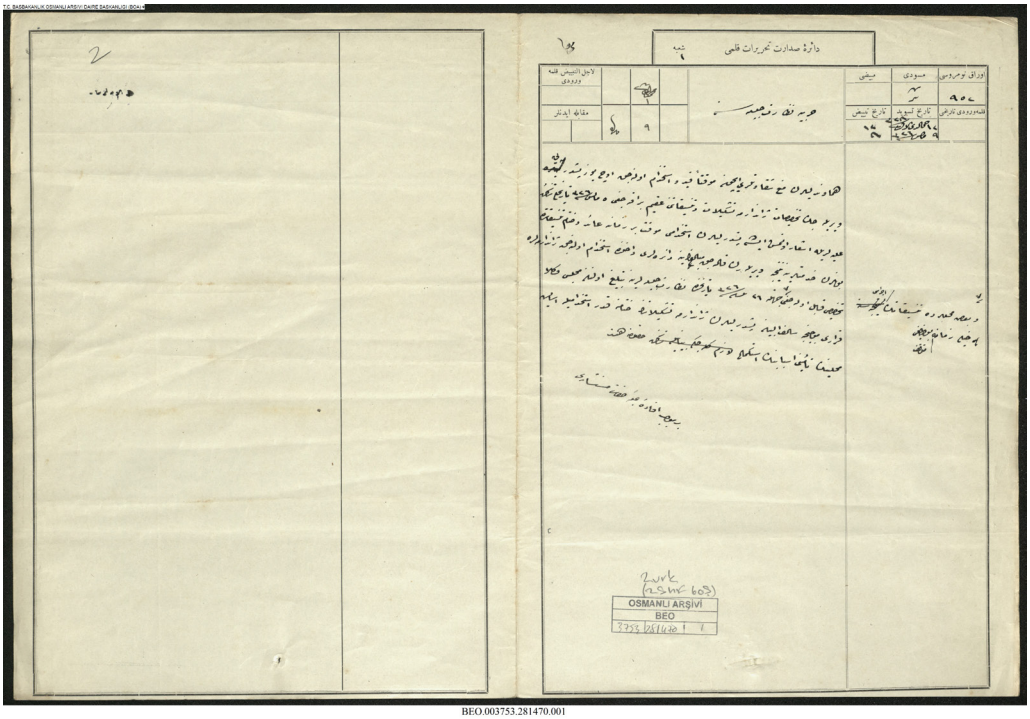

BEO.003753.281470.001

12 جەمادی یەکەم 1328 (٢٢ مایس ١٩١٠)	003753.281470	BEO

بۆ نەزارەتی جەنگی شکۆدار

بـۆ ڕێگەگرتـن لـە چەتـەکاری هەمەوەنـدەکان بـە شـێوەیەکی کاتـی ٣٠٠ پشـدەر ناویـان تۆمـار کـراوە و بـەکار دەهێنرێـن، بـۆ دەرماڵـەی ئەمانـەش ئەگـەر پارەکـە بدرێـت، ئـەوا دامـەزراوەی ژاندارمـە تووشـی ئیفلیجـی دەکات، نـووسراوی ٥ مایـس ١٣٢٦ ئامـاژەی پێکـراوە، بـەڵام بەکارهێنانـی پشـدەریەکان بـۆ ماوەیەکـی کاتییـە و لـە کاتـی کۆتایـی هێنـان بـە ئەرکەکەیـان، ئـەم بـرە پـارەی کـە پێیـان دەدرێـت، دیسـان لـە نـاو فەرمانگەکـە دەمێنێتـەوە و دەدرێتـەوە ژاندارمـەکان، هەروەهـا لـە هەندێـك شـوێن بـۆ جێبەجـێ کردنـی کارەکـە پێویسـتی بـە کاتێکـی زۆرە، ئـاگاداری لـە مێـژووی ٢٦ نیسـان ١٣٢٦ دراوەتـە نەزارەتـی شـکۆدار، بـە بریـاری ئەنجوومەنـی وەکیلـەکان کۆتایـی بـە دامـەزراوەی ژاندارمـە دەهێنرێـت و پشـدەریەکان بـەکار بهێنرێـن، ئەمـەش دەبێتـە هـۆی بەرقەراربوونـی ئاسایشـی ناوچەکـە، بۆیـە هیممـەت بکرێـت.

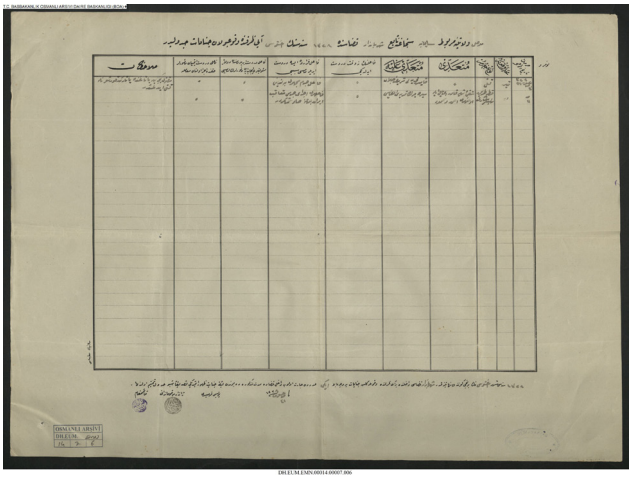

DH.EUM.EMN.00014.00007.006

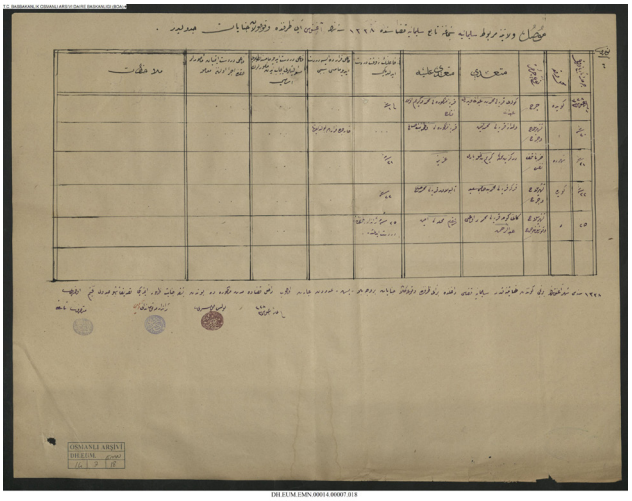

DH.EUM.EMN.00014.00007.018

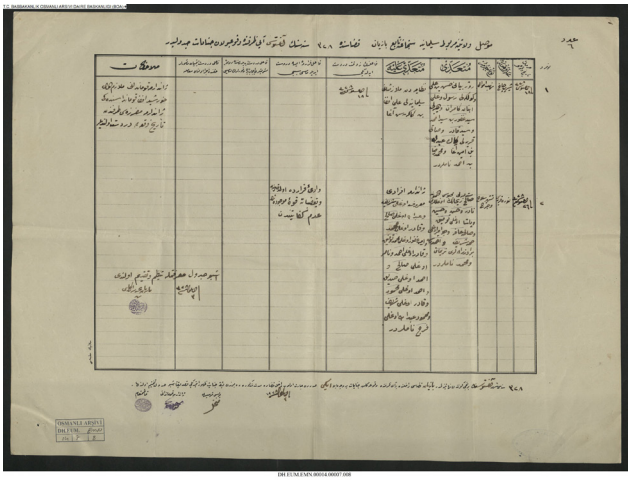

DH.EUM.EMN.00014.00007.008

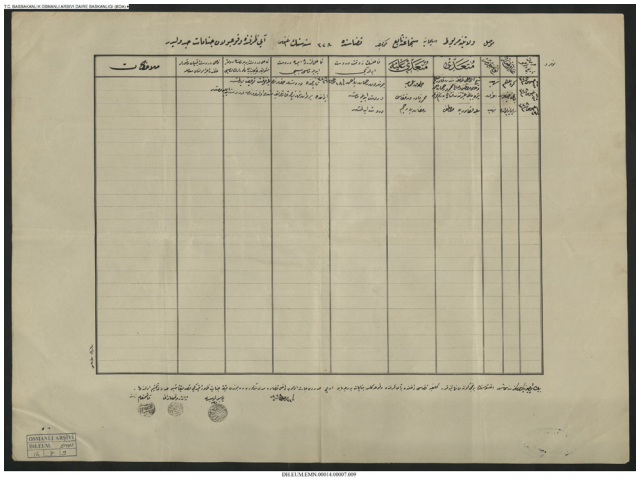
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI İSTANBUL
OSMANLI ARŞİVİ
DH.EUM.EMN.00014.00007.009

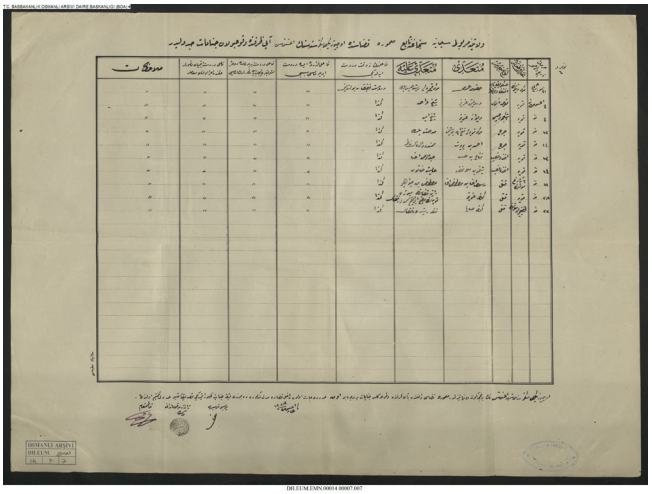
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI İSTANBUL
OSMANLI ARŞİVİ
DH.EUM.EMN.00014.00007.007

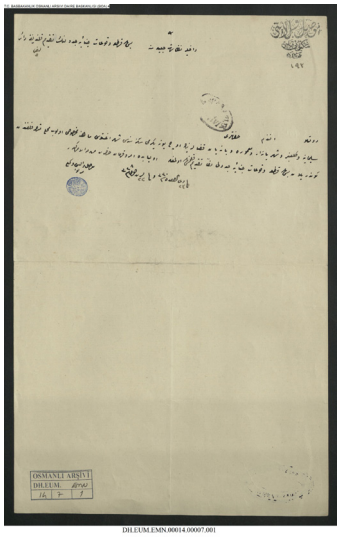
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI İSTANBUL
OSMANLI ARŞİVİ
DH.EUM.EMN.00014.00007.001

DH.EUM.EMN	00014.00007	23 زیلقەعدە 1330 (٣ تشرینی دووەم ١٩١٢)

ویلایەتی موسڵ
قەڵەمی تۆمار
ژمارە ١٩٣
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
پێنـج خشـتەی تاوانـی تایبـەت بـە مانگـی ئۆغستۆسـی سـاڵی ١٣٢٨ ی قەزایەکانـی سـلێمانی و گوڵعەنبـەر و سـاربازێر و مەعمـورە و بازیـان لـە موتەسـەرفەوە پێشـکەش کـراوە، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بەدەسـتەوەیە.
میری لیوا وەکیلی والی موسڵ

خشتەی تاوانەکانی مانگی ئۆغستۆسی ساڵی 1328ی قەزای شەهربازار سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ

مێژووی رووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرکیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە ئەنجام دراوە	تێبینی
3 ئۆغستۆس 1328	تیر	کوشتن	-	شەریف جەلال	-	بکەری تاوانەکەی نادیارە	-	-	شەو لە خەودا بە فیشەك کوژراوە
3 ئۆغستۆس 1328	تیر	ڕێگری، تاڵان	چەتەی ناودار قادر ئیسماعیل لەگەڵ کوڕەکانی ئەحمەد و مەحمود	دانیشتووی گوندی سیرەمیرگ	-	بکەرەکان بۆ لایەنی ئێران هەڵاتوون	-	-	

خشتەی تاوانەکانی مانگی ئۆغستۆسی ساڵی 1328ی قەزای مەعمورە سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ

مێژووی رووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرکیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە	تێبینی

								ئەنجام دراوە	
21 تەممووز 1328	ناحیەی مەرگە	حەشاردان و پارێزگاری کردن لە سەربازانی هەڵاتوو	مافی گشتی	موراد گوندی رەشید حوسێن بەگ	دەستگیر لێکۆڵینەوەی لەگەڵ کراوە	-	-	-	-
4 ئۆغستۆس 1328	گوند	دەستدرێژی ناموس	دەروێش عەزیز	شێخ واحد	هەمان شت	-	-	-	-
4 ئۆغستۆس 1328	گوند	ئەشکەنجە و زیندان	دیوانە عەزیز	شێخ ئەمین	هەمان شت	-	-	-	-
12 ئۆغستۆس 1328	گوند	بریندار	فەتحوڵڵا کوڕی شێخە گوندی مەرگە	مدحەت بەگ	هەمان شت	-	-	-	-
14 ئۆغستۆس 1328	گوند	بریندار	ئەحمەد کوڕی پیروت	دایکی مەمەند فاتیمە	هەمان شت	-	-	-	-
13 ئۆغستۆس 1328	گوند	بردن و تاڵان	فەتاح کوڕی حەسەن	عەبدولرەحمان ئاغا	هەمان شت	-	-	-	-
14 ئۆغستۆس 1328	گوند	بردن و تاڵان	شێخە کوڕی مەلا خدر	عایشە خاتوون	هەمان شت	-	-	-	-
11 ئۆغستۆس 1328	لە شوێنێك بە ناوە باژار		کوشتن	رەسول ئاغا کوڕی مستەفا ئاغا	مستەفا کوڕی جەواهیر	هەمان شت	-	-	-
28 ئۆغستۆس 1328	گوند	کوشتن	کوخە عەزیز	ئیبراهیم محەمەد و هاوەڵانی دانیشتووی	هەمان شت	-	-	-	-

					گوندی مێوژە سەر بە قەزای رانیە			
22 ئۆغستۆس 1328	لە ناوچەی هەنجیرلو	کوشتن	کوخە ساڵح	فەقێ رەشید و هاوەڵانی	هەمان شت	-	-	-

خشتەی تاوانەکانی مانگی ئۆغستۆسی ساڵی 1328ی قەزای گولعەنبەر سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ

مێژووی رووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرکیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە ئەنجام دراوە	تێبینی
6 ئۆغستۆس 1328	کورد عالم	تاڵان	لە تائیفەی شێخ ئیسماعیل، قادر ساڵح و عەلی مستەفا و ساڵح مەحمود و رەحمان ئەحمەد	مافی گشتی	لەمانە رەحمان کوڕی ئەحمەد لە 18 ئۆغستۆس 1328 لە بارەیانەوە دەستبەسەرکردنێکی نادیار دەرچووە				
19 ئۆغستۆس 1328	بانی خەیلان	سووتاندن	لە عەشیرەتی رۆژبەیانی فەتاح کوڕی رۆستەم فەوزی	مەحمود نادر و هاوەڵانی	دەستگیر نەکراوە				
29 ئۆغستۆس 1328	لە ڕێگای	تاڵان	عەبدولقادر کوڕی	رەمەزان کوڕی	دەستگیر نەکراوە				

	سلێمانی		مستەفا	رەحیم				

خشتەی تاوانەکانی مانگی ئۆغستۆسی ساڵی 1328ی قەزای سلێمانی سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ

مێژووی رووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرکیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە ئەنجام دراوە	تێبینی
1 ئۆغستۆس 1328	گوند	بریندار	محەمەد کوڕی عەبدوڵڵا و باوکی عەبدوڵڵا گوندی کولەبی	گوندی مەنگوری محەمەد و کەریم منداڵەکانی فەتاح	لە 1 هەمان ساڵ				
20 هەمان ساڵ	گوند	فیشەك تەقاندن و بریندار	محەمەد ئەمین گوندی ولدانە	گوندی مەنگوری فاتیمە کچی ساڵح	000	هەڵاتووە و لە دەرەوەیە			
21 هەمان ساڵ	لە شار	بە دارکاری کردن	ناوچەی دەرکەزین کەریم کوڕی خەلە یاری	عەزیز	21 هەمان ساڵ				
22 هەمان ساڵ	لە گوند	چەك بەکارهێنانی چەك و بریندار	گوندی مەرگەیی محەمەد کوڕی حاجی سەعید	گوندی ئەلبۆلاق محەمەد ساڵح	22 هەمان ساڵ				
25 هەمان	چەك	گوندی کانی	ناوچەی	25ی					

ساڵ	بەکارهێنان و بریندار کردن بە فیشەك	گومەیی مەحمود کوڕی عەبدولرەحمان	سەر شەقام ئەمین		هەمان ساڵ بە ژاندارمە دەستگیر کراوە				

خشتەی تاوانەکانی مانگی ئۆغستۆسی ساڵی 1328ی قەزای بازیان سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ

مێژووی رووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرگیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە ئەنجام دراوە	تێبینی
18 ئۆغستۆس 1328	شیرین چاخ	تاڵانکردنی پارەوپول	حوسێن کوڕی عەلی رۆژبەیانی و گولگەلی رەسول و عەلی ئابنان کامەران و هیبەلی سەید غەفور کوڕی سەید ئەحمەد و سەید قادر و وەساکی گوند کاك عەبدوڵڵا کوڕی ئەمین ئاغا و محەمەد رزا کوڕی ئەحمەد	لە نیزامیە مولازمی دووەم خەڵکی سلێمانی عەلی ئەفەندی کوڕی کاکەرەش ئاغا	لە 18 ئۆغستۆس 1328				قوماندانی ژاندارمە مولازمی یەکەم خورشید ئەفەندی لەلایەن ئەم مەفرەزەی ژاندارمەی کە قوماندانیەتی دەکات لە مێژووی رووداوەکە دەستگیر کراون
26 ئۆغستۆس 1328	گوندی نورە	چەك بەکارهێنان و بریندار	ستەبەرلی دەستگیرکراو هەمەوەند	ئەندامانی ژاندارمە شەریف		هێشتا دەستگیر نەکراون			

			نادر و حەسەن و حوسێن کوڕەکانی ساڵح رەیحان هەروەها کوڕی پاشا تۆفیق و ساڵحە عافە و کوڕی جوامیر حەمە شەریف و و ئەحمەد رەش برادەرزادەکانی نەریمان و محەمەد	کوڕی مەعروف و ساڵح کوڕی عەبدوڵڵا و محەمەد کوڕی قادر و محەمەد تۆفیق کوڕی ئەرمەن غەفور و ئەحمەد کوڕی قادر و ساڵح کوڕی ناسر و سدیق کوڕی ئەحمەد و مەحمود کوڕی ئەحمەد و شەریف کوڕی قادر و فەرەج کوڕی مەحمود عەبدوڵڵا		و لە چاودێری کردندان و ئەم هێزەی هەیە تەواو نییە بۆ کارەکە			

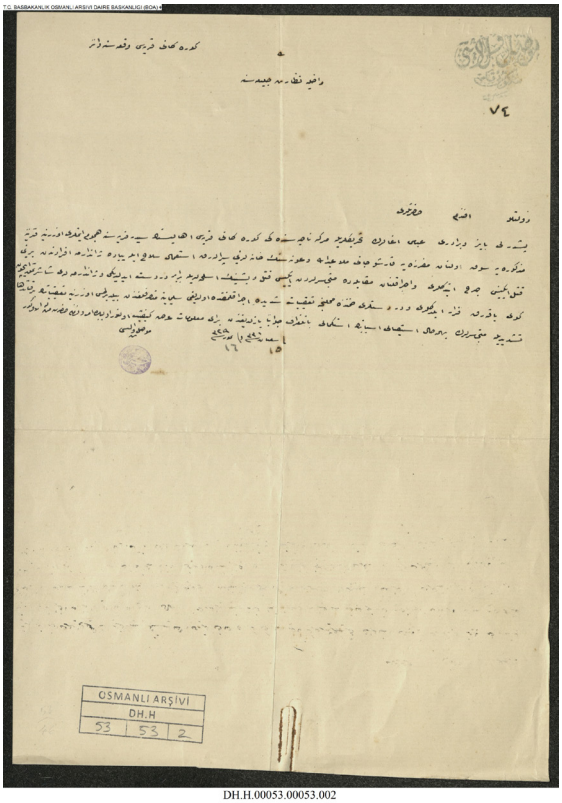

DH.H.00053.00053.002

DH.H	00053.00053	15 شەعبان 1331 (٢٠ تەممووز ١٩١٣)

ویلایەتی موسڵ
قەڵەمی تۆمار
٧٤
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
بە هاندانی بایز ئاغا و عەباس ئاغای پشدەری، دانیشتوانی گوندی کانی گوەی سەر بە ناحیەی مەرگە، هێرشیان کردۆتە سەر گوندی سیدر، لە دژی ئەم مەفرەزەیەی کە چۆتە ناوچەکە، خانەی جانەوەر مەلا عەبدوڵڵا و هاوەڵانی کراوەتە حەشارگە و چەك بە کارهێنراوە، لە ئەنجام نەفەرێکی ژاندارمەی پیادە مردووە، دووانیشیان برینـدار کردووە، لە کاتی گفتوگۆش دوو لە بوێری کەران کوژراوە و پێنچیشیان بە چەکەوە دەستگیر کراوە، هەروەها بۆ ئەوەی سەر لە ژاندارمەکان بشێوێنن، گوندەکەیان سووتاندووە و رایانکردووە، بۆ دەستگیرکردنی ئەمانەش چاودێری چروپڕ لە ناوچەکە دەستی پێکردووە، لەسەر زانیاری موتەسەرفی سلێمانی رایگەیاندووە و چاودێریەکە قاتێکی تر چر کراوەتەوە، بۆ تەمبێ کردنی بوێری کەران تەلەگراف نووسراوەتەوە، لەم بابەتەدا بریار و فەرمان بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بەدەستەوەیە.
والی موسڵ

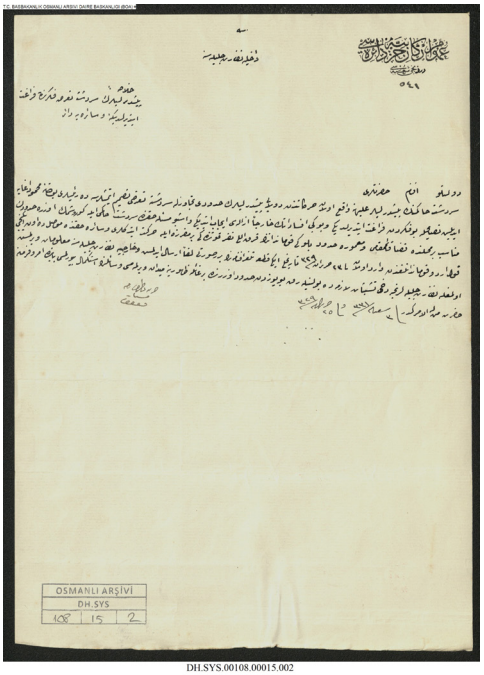

DH.SYS.00108.00015.002

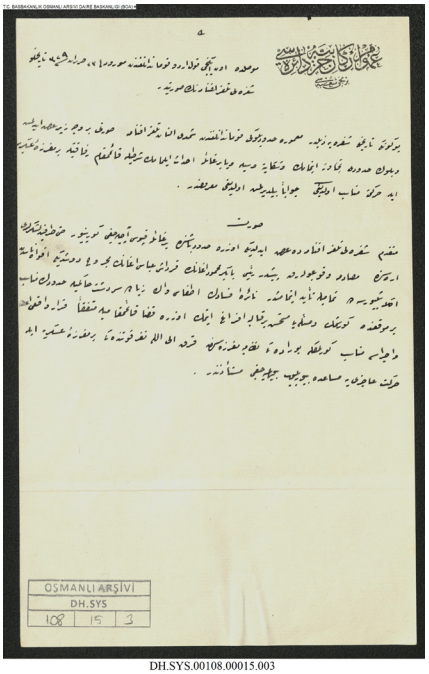

DH.SYS.00108.00015.003

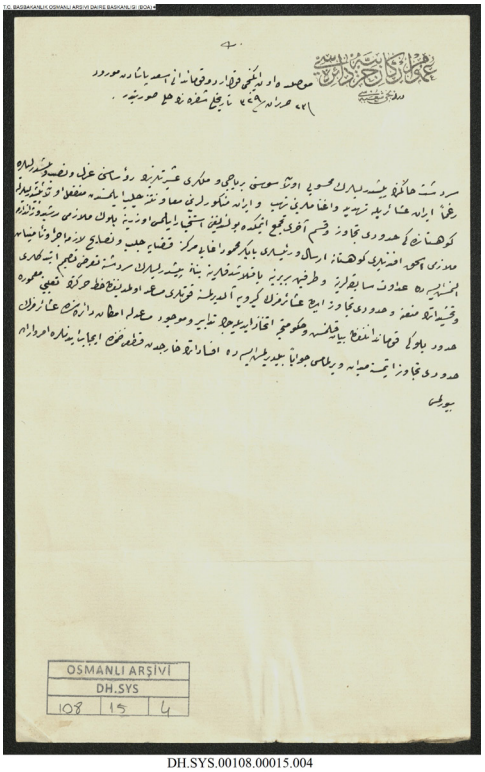

DH.SYS.00108.00015.004

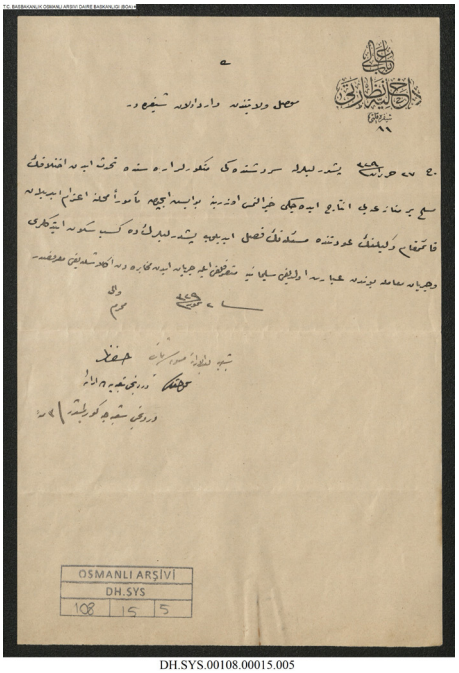

DH.SYS.00108.00015.005

3 شەعبان 1331 (٨ تەممووز ١٩١٣)	00108.00015	DH.SYS

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
٥٤١
بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار
جەنابی پایەبەرزی ئەفەندم
حاکمـی پشـدەر لـە دژی پشـدەریەکان جولاوەتـەوە، بۆیـە پشـدەریەکان نەخشـەیان دانابـوو هێـرش بکەنـە سـەر سەردەشـت و لـە سـنوور سـەرپێچی بکـەن، بـەڵام سـەرۆکەکەیان مەحمـود ئاغـا ئامـۆژگاری کـراوە، وازی لـەم بیرۆکەیـە هێنـاوە، پێویسـتە ئـەم جـۆرە گەندەڵیانـە لـە دەرەوە لـە نـاو ببردرێـت، لـەم کارە دەیانەوێـت لەگـەڵ حاکمـی سەردەشـت چاویـان بـە یـەك بکەوێـت، لـە شـوێنێکی گونجـاوی سـەر سـنوور قائیمقامـی قـەزا و قوماندانـی بلۆکـی مەعمـورەی حەمیـدە هێزێکـی ٤٠-٥٠ کەسـی لەگـەڵ مەفرەزەیـەك جولەیـان کـردووە، لـە موسـڵ قوماندانیەتـی لەشـکری قۆلـی ١٢ لـە مێـژووی ٢٣ حوزەیـران ١٣٢٩ دوو پارچـە تەلەگرافنامـە هاتـووە، وێنـەی هـەر یەکێکیـان هاوپێـچ پێشـکەش کـراوە، زانیاریـش دراوەتـە نەزارەتـی دەرەوەی شـکۆدار، لـە نەزارەتەکانـی ناوهاتـوو دەستپێشـغەری پێشـوەختە بکرێـت و رێگـە نەدرێـت شـتێکی نەشـیاو لـە سـنوور روو بـدات، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بـە دەسـتەوەیە.
راوێژکاری نازری جەنگی

3 شەعبان 1331 (٨ تەممووز ١٩١٣)	00108.00015	DH.SYS

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی یەکەم
وێنـەی ئـەم تەلەگرافنامەیەیـە، لـە مێـژووی ٢٣ حوزەیـران ١٣٢٩ لەلایـەن قوماندانیەتـی لەشـکری قۆلـی ١٢ی موسـڵ هاتـووە.
هاوپێچـی مێژووی بە شـیفرەی ئەمرۆیە، ئێسـتا تەلەگرافنامەی قوماندانی بلۆکی سـەر سـنووری مەعمـورە وەرگیراوە، وێنەیەکـی راگەیەنـدراوە، بـە هاوەڵـی قائیمقـام مەفرەزەیەکـی سـەربازی جولـەی کـردووە، بـەم مەرجـەی بلۆکـی سـنوور سـەرپێچی نـەکات و سـکاڵای لەسـەر نەبێـت یاخـود شـەڕێك روو نـەدات، لـە وەڵامـدا راگەیەنـدراوە.

وێنە
لەسـەر ئـەم تەلەگرافنامەیـە بـە شـیفرەیەی کـە راگەیەنـدراوە، وا پێدەچێـت و چـاوەرێ دەکـرا لـە سـەر سـنوور شـەڕێك بەرپـا بێـت و لـە نێـوان لەشـکری هـەردوولا دەرگای شـەڕێك بکرێتـەوە، تەنانـەت لـە نێـوان لەشـکری هـەردوولا رووبەرووبوونـەوە رووویـداوە، عەبـاس ئاغـا بـرای سـەرۆکی پشـدەر بابەکـر مەحمـود ئاغـا برینـدار بـووە، بـۆ کوژانـەوەی ئـەم گرژیـە و بـۆ ئـەوەی لەگـەڵ حاکمـی سەردەشـت لـە ناوچەیەکـی سـەر سـنوور کۆبوونـەوە بکرێـت و مەسـەلەکە کۆتایـی پـێ بهێنرێـت، لەگـەڵ قائیمقامـی قـەزا بریـاری ناوەخـۆ دراوە و جێبەجـێ کردنـی بـە گونجـاو زانـراوە، لـە مەفـرەزەی نیزامیـەی ئێـرە مەفرەزەیەکـی ٤٠-٥٠ سـەربازی جولـە بکـەن، داوا دەکرێـت رەزامەنـدی نیشـان بدرێـت.

DH.SYS	00108.00015	3 شەعبان 1331 (٨ تەممووز ١٩١٣)

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
وێنەی ئەم شیفرەیەیە، لە مێژووی ٢٣ حوزەیران ١٣٢٩ لە لەلایەن ئەسعەد پاشا قوماندانی لەشکری قۆڵی ١٢ هاتووە.

لەلایـەن حاکمـی سەردەشـت، سـەرۆك عەشـیرەتەکانی سوسـنی بریاجـی و ملکـری کـە سـەر بـە پشـدەریەکانن، لادراوە و دانـراوە، هەروەهـا جگـە لـە پشـدەریەکان هەڕەشـە لـە عەشـیرەتەکانی ئێـران دەکات و مەڕوماڵاتیـان تـاڵان دەکات، مەنگوریەکانـی ئێرانـی هێنـاوە، تـا هاوکاریـان بـکات، بەمـەش پشـدەریەکان هەڵچوونـە و سـنووری کوێسـتانیان بریـوە و بەشـەکەی تریـش کۆبوونەتـەوە، بـە هاتنـی ئـەم هەواڵـە، مولازمـی بلـۆك رەشـید ئەفەنـدی و مولازمـی ژاندارمـە ئیسـحاق ئەفەنـدی رەوانـەی کوێسـتان کـراون و بابەکـر مەحمـود ئاغایـان هێناوەتـە قـەزا، بـە ئامۆژگاریکـردن و رێنمایـی سـەرقاڵ بوونـە، بـەڵام لەبـەر دوژمنایەتـی کۆنیـان، بـە نزیـك بوونـەوەی هـەردوولا لـە یەکـتر، پشـدەریەکان نەخشـەی هێـرش کردنـە سـەر سەردەشـتیان دارشـتووە، بـۆ ئـەوەی رێگـە بـە کۆبوونەوەیـان نەدرێـت و بـۆ کشـانەوەی عەشـیرەتەکانمان کـە سـنووریان بەزانـدووە، لـە قوماندانـی بلۆکـی سـنووری مەعمـورە راگەیەنـدراوە، ژمـارەی هێـزی سـەر سـنوور تـەواو نییـە، بـۆ ئـەم ئامادەکارییانـەی لەلایـەن حکوومەتـەوە دەکرێـت، نـووسراو هاتـووە رێگـە نەدرێت عەشـیرەتەکانمان سـنوور ببەزێنن، بـەڵام دەبێ فەرمـان بدرێتـە دەرەوەش کار بکات.

DH.SYS	00108.00015	10 شەعبان 1331 (٨ تەممووز ١٩١٣)

بابی عالی
نەزارەتی ناوەخۆ
قەڵەمی شیفرە
٨١
شیفرە لە ویلایەتی موسڵ هاتووە
٢٧ حوزەیـران ١٣٢٩، لـە نێـوان پشـدەریەکان و مەنگوریەکانـی سەردەشـت ناکۆکـی هەیـە، هـەواڵ هاتـووە رووبەرووبوونـەوەی چەکـداری لـە نێوانیـان روو دەدات، بـۆ ئـەم کارە وەکیلـی قائیمقـام بـە ئـەرك چۆتـە ناوچەکـە، لـە کاتـی گەرانـەوە مەسـەلەکەی یەکلاییکردۆتـەوە، پشـدەریەکانیش هێـور بوونەتـەوە، لـە جێبەجـێ کردنـی مامەڵەکـە و هەواڵـی موتەسـەرفی سـلێمانی روون بۆتـەوە.
موحەررەم والی

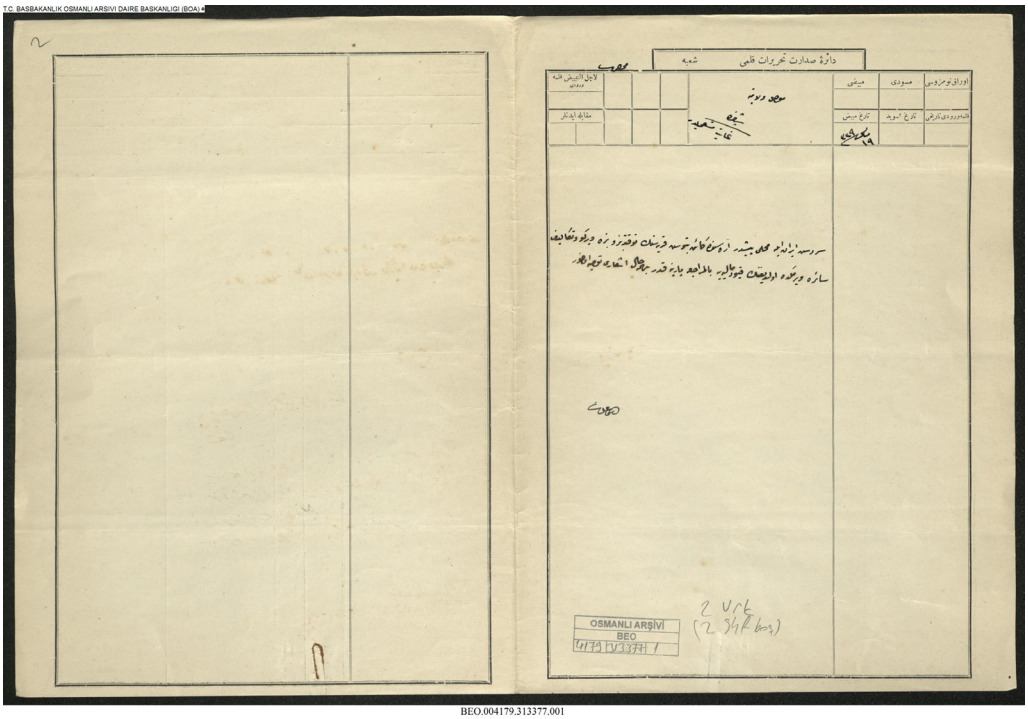

BEO.004179.313377.001

BEO	004179.313377	**25 جەمادی کۆتایی 1331 (١ مایس ١٩١٣)**

بۆ ویلایەتی موسڵ
شیفرە، زۆر بە پەلەیە
گونـدی بەتـوس دەکەوێتـە نێـوان سەردەشـتی ئێـران و پشـدەر، ماوەیەکـی زۆرە گشـت باجـەکان دەدەنـە ئێمـە، لـە کاتـی ووردبینـی کردنـی تۆمارەکانـی دارایـی، تـا بەیانـی زانیارییـەکان رەوان بکرێـت.

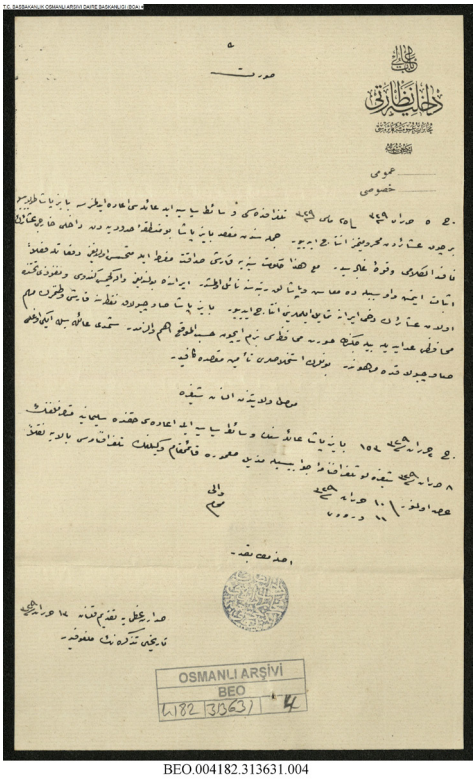

BEO.004182.313631.004

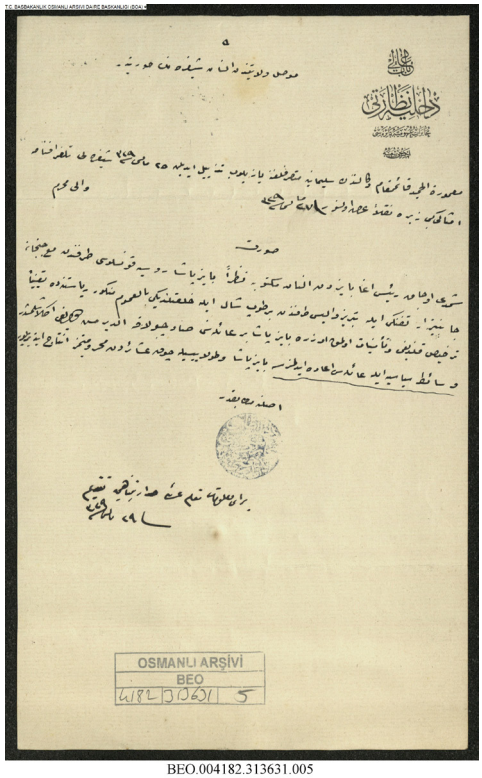

BEO.004182.313631.005

BEO	004182.313631	4 ڕەجەب 1331 (٩ حوزەیران ١٩١٣)

بابی عالی
نەزارەتی ناوەخۆ
فەرمانگەی هەواڵگری گشتی
هۆبەی دووەم
وێنە
لـە تەلەگرافـی ٥ حوزەیـران ١٣٢٩ و ٢٥ مایـس ١٣٢٩ هاتـووە، ئەگـەر خێزانەکـەی بـە هـۆکاری سیاسـی نەگەڕێتـەوە، بایـز پاشـا لـە زۆر عەشـیرەت بێبەشـمان دەکات، لـە قسـەکان مەبەسـتمان ئەوەیـە بایـز پاشـا لـەم ناوچـە سـنووریە، لـە عەشـیرەتەکانی دەرەوە و نـاوەوە قسـەی دەروات و خـاوەن قسـەی خۆیەتـی، لەگـەڵ ئەمـەش هەسـت دەکرێـت لـە بەرامبـەر حکوومەتـی عوسـمانی دڵسـۆزە، بـە هەنگاویـش ئەمـەی بـە پراکتیکـی سـەلماندووە، بۆیـە شـایەنی ئەوەیـە مووچـە و پلـەی پاشـای پـێ بدرێـت، ئەگـەر لـە ئێـران بمێنێتـەوە، خـۆی و ئـەم عەشـیرەتانەی لـە ژێـر دەسـەڵاتینە مەیلیـان بـۆ ئێـران دەروات، بایز پاشـا لە خاڵـی سـاوچبۆلاق دەتوانرێـت بەرامبەر بـە نیشـتیمانەکەمان ببێتـە پارێزگارێکـی گرنـگ، بۆیـە پاراسـتنی ناوبـراو بـۆ ئێمـە گرنـگ و پێویسـتە، ئێسـتا خـۆی و خێزانەکـەی و دوو کوڕەکـەی لـە سـاوچبۆلاق بارمتەیـە، رزگار کردنـی ئەمانـە دەبێتـە جێگـەی دڵنیایـی ناوبـراو.

ئەم شیفرەیە، کە لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە
٢ حوزەیـران ١٣٢٩ ژمـارە ١٥٣، لـە بـارەی گەرانـەوەی بایـز پاشـا و خێزانەکـەی بـە پەنابـەری سیاسـی، لـە موتەسـەرفی سـلێمانی تەلەگرافنامـەی بـە شـیفرەی ٨ حوزەیـران ١٣٢٩ لەگـەڵ وەڵامەکـەی و تەلەگرافنامـەی وەکیلـی مەعمـورەی حەمیدیـە بـۆ بـاڵا گوازراوەتـەوە.
والی موحەررەم

هاوپێچـی نـووسراوی ١٣ حوزەیـران ١٣٢٩ پێشکەشـی سـەدری ئەعـززەم کـراوە.

BEO	004182.313631	4 ڕەجەب 1331 (٩ حوزەیران ١٩١٣)

بابی عالی
نەزارەتی ناوەخۆ
فەرمانگەی هەواڵگری گشتی
هۆبەی دووەم
وێنەی ئەم شیفرەیە، لە ویلایەتی موسڵ وەرگیراوە
لـە وەکالەتـی قائیمقامـی مەعمـورەی حەمیدیـە بـۆ موتەسـەرفی سـلێمانی نـووسراوە، وەکـو تەلەگرافنامـەی بـە شـیفرەی ٢٥ مایـس ١٣٢٩ بـە گواسـتنەوە راگەیەنـدراوە، ٢٧ مایـس ١٣٢٩.
والی موحەررەم
وێنە
ئێسـتا لـە بایـز ئاغـای سـەرۆکی ئۆجـاق نامـە وەرگیـراوە، بـە تێروانیـن لـە نامەکـە بایـز پاشـا لەلایـەن باڵیۆزخانـەی رووسـیاوە جبەخانـە و تفەنگـی جانیـترار و لەلایـەن والـی تەبریـزەوەش تۆپێکـی شـالی پێـدراوە و بـە سـەرۆکایەتی مەنگـور دامـەزراوە، بـۆ دڵنیایـی بایـز پاشـا خێزانێکـی هێنراوەتـە سـاوچبۆلاق، ئەگـەر بـە پەنابـەری سیاسـی خێزانەکـەی نەهێنرێتـەوە، ئـەوا بایـز پاشـا لـە زۆر عەشـیرەت بێبەشـمان بـکات.

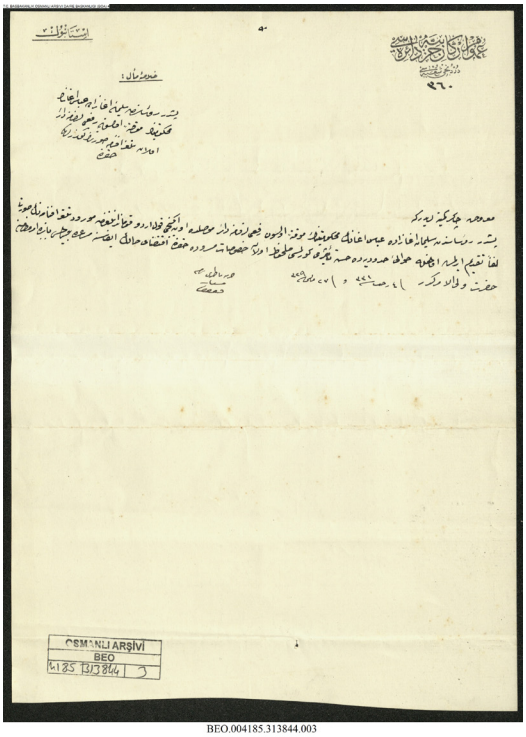

BEO.004185.313844.003

BEO	004185.313844	4 رەجەب 1331 (٩ حوزەیران ١٩١٣)

فەرمانگەی ئەرکانی جەنگی گشتی
هۆبەی چوارەم
٣٦٠
پوختەی بابەتەکە
لـە سـەرۆکەکانی پشـدەر سـلێمان ئاغـازادە عەبـاس ئاغـا، لەلایـەن حکوومەتـی سـلێمانیەوە بـە ٣ سـاڵ زیندانـی کـردن سـزا دراوە.

راگەیەندراوی بەندەمانە
لـە سـەرۆکەکانی پشـدەر سـلێمان ئاغـازادە عەبـاس ئاغـا، تـا سـزاکەی بـە شـێوەیەکی کاتـی جێبەجـێ بکرێـت، لـە موسـڵ وێنـەی تەلەگرافنامـەی قوماندانـی لەشـکری ١٢ ی قـۆڵ پێشـکەش کـراوە، لـە دەوروبـەری سـنوور کاریگـەری باشـی بیـنراوە، هـەر ئێسـتا نـووسراوەکان جێبەجـێ بکرێـت، لـەم بابەتـەدا بریـار و فەرمـان بـۆ جەنابـی ئـەم کەسـەیە کـە بریـاری بەدەسـتەوەیە.
راوێژکار نازری جەنگی

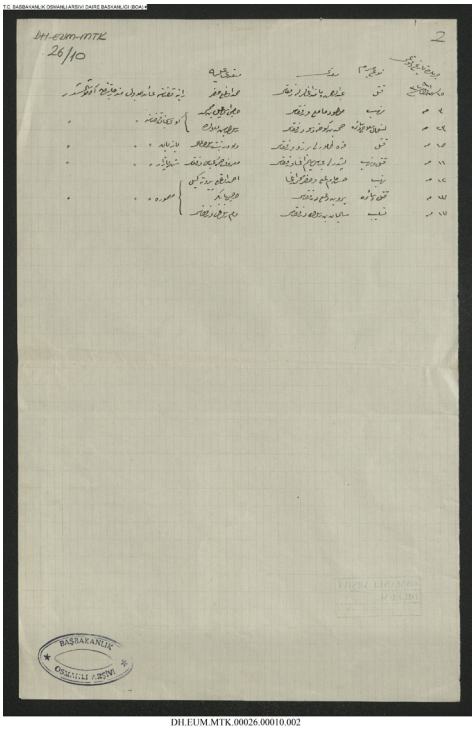

DH.EUM.MTK.00026.00010.002

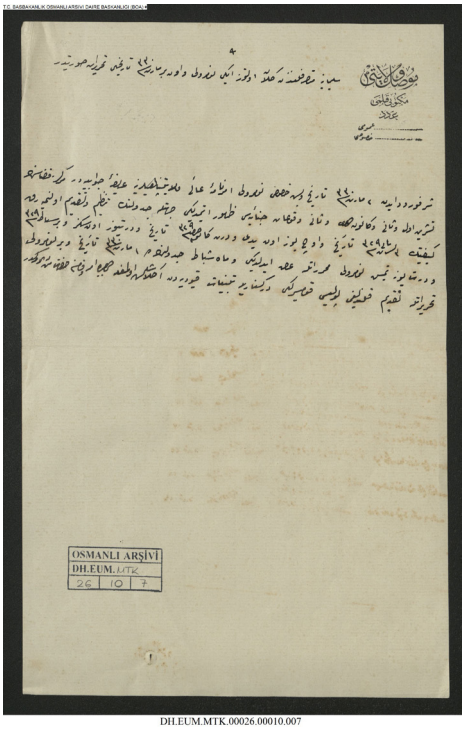

DH.EUM.MTK.00026.00010.007

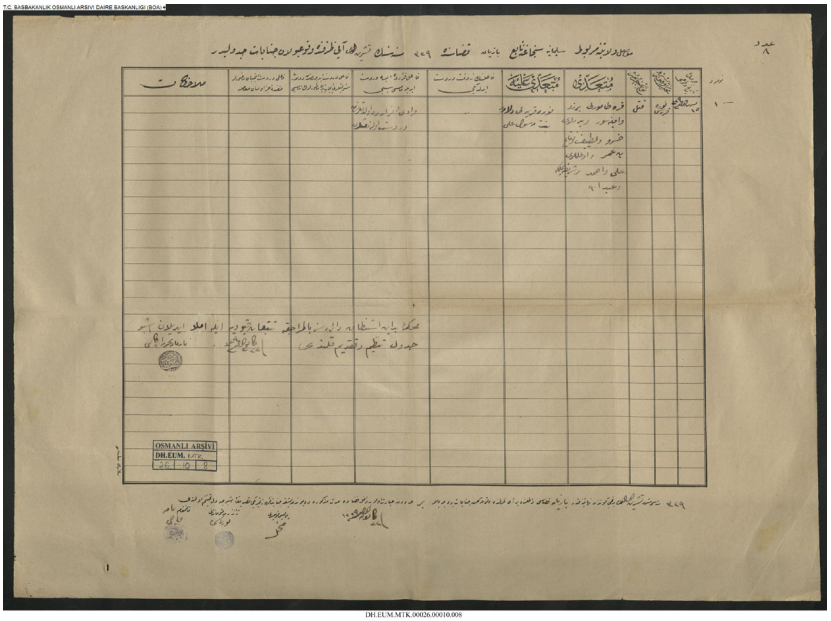

DH.EUM.MTK.00026.00010.008

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

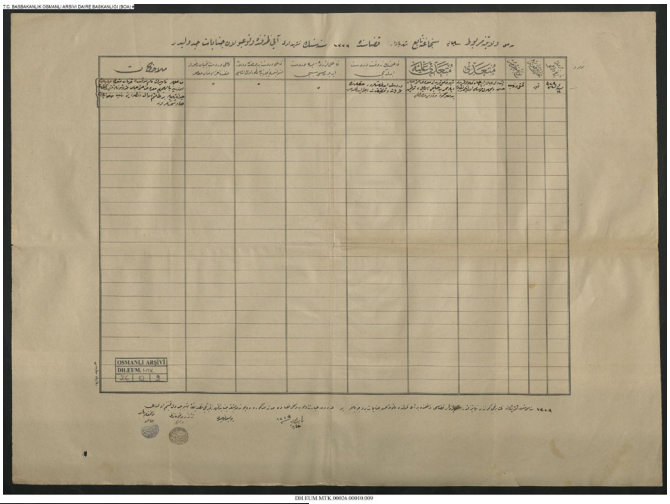

OSMANLI ARŞİVİ
DİLEKÇE
264 - G - 3

DH.EUM.MTK.00026-00010-009

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

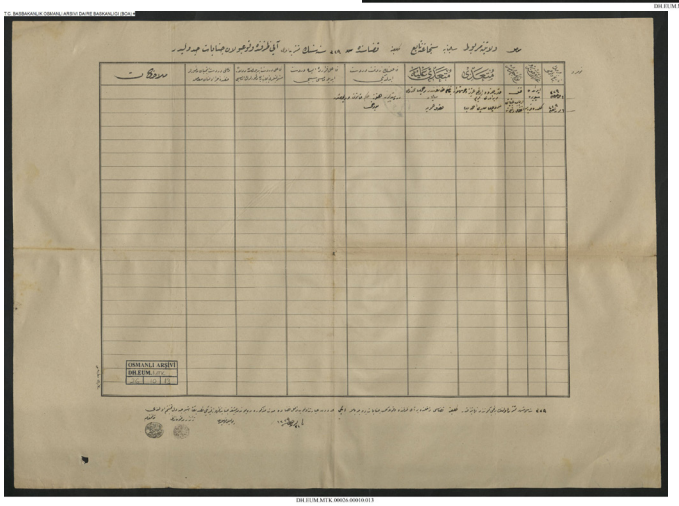

OSMANLI ARŞİVİ
DİLEKÇE
264 - G - 18

DH.EUM.MTK.00026-00010-013

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

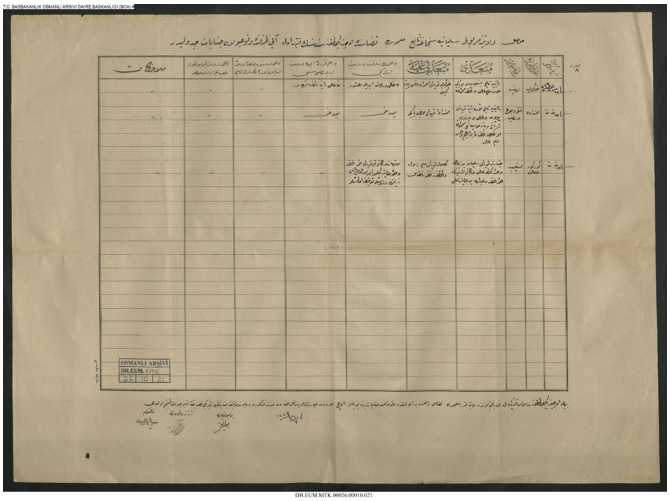

OSMANLI ARŞİVİ
DİLEKÇE
264 - G - 21

DH.EUM.MTK.00026-00010-021

DH.EUM.MTK	00026.00010	**16 ڕەبیعی کۆتایی 1332 (١٤ مارت ١٩١٤)**

ویلایەتی موسڵ
قەڵەمی تۆمار
وێنەی ئەم نووسراوەیە، لە مێژووی ١١ مارت ١٣٣٠ ژمارە ٣٢ لە لایەن موتەسەرفی سلێمانی هاتووە.
وەڵامی نووسراوی مێژووی ٢ مارت ١٣٣٠ فەرماننامەی عالی پەیوەندیداری ویلایەتە، لە مەرکەزی قەزا ڕووداو و تاوان لە تشرینی یەکەم و دووەم و کانوونی یەکەم و دووەمی ڕووی نەداوە، بۆیە خشتەی ڕێك نەخراوە و پێشکەش نەکراوە، لەگەڵ نووسراوی ٣ تشرینی دووەم ١٣٢٩ و ژمارە ٣١٧ و ٤ کانوونی یەکەم ١٣٢٩ ژمارە ٤١٨ و ١ شوبات ١٣٢٩ ژمارە ٤٧٠ ڕاگەیەندراوە، هەروەها خشتەی شوبات لە مێژووی ١ مارت ١٣٣٠ ژمارە ١ پێشکەش کراوە، لەگەڵ پەراوێزی پۆلیسی قۆمیسەر ڕوون بۆتەوە، لەم بابەتەدا بریار بۆ جەنابی ئەم کەسەیە کە بریاری بە دەستەوەیە.

مێژووی ڕووداو	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوان لێکراو	
15 تشرینی یەکەم 1329	کوشتن	قرەتامورلی برزو و هاوەڵانی	دلاوەر کوڕی ڕسول عەلی	بازیان
11 تشرینی یەکەم 1329	کوشتن و تاڵان	عەباس سەلیم ئاغا پشدەری و هاوەڵانی	مەعروف حەمە عەباس و هاوەڵانی	شارباژێر
12 تشرینی یەکەم 1329	تاڵان	حەسەن مام عەلی و خدر محەمەد ئاغا	بپرۆتە گێل کوڕی ئەحمەد	مەعموردی حەمیدیە
17 تشرینی یەکەم 1329	کوشتن و تاوانی تر	پەروین و عەلی و هاوەڵانی	حاجی بابەکر	مەعموردی حەمیدیە
17 تشرینی یەکەم 1329	تاڵان	سلێمان کوڕی ڕسول و هاوەڵانی	مام ڕسول و هاوەڵانی	مەعموردی حەمیدیە

قەزای بازیان سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ تاوانەکانی مانگی تشرینی یەکەم 1329 کە ڕوویانداوە

مێژووی ڕووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرکیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە ئەنجام دراوە	تێبینی
15 تشرینی یەکەم 1329	گوندی نورە	کوشتن	قرەتامورلی برزو و ئەمینە سور و باوکەکانیان خەسرۆ و لەتیف و فەتاح کوڕی عومەر و کوڕەکانی عەلی و ئەحمەد و	دلاوەر کچی ڕسول عەلی گوندی نورە		هەڵاتوون و دەستگیر نەکراون			
			شەریف چلکە و عەبدوڵڵا						
لە فەرمانگەی ئیستنئافی دادگای سەرەتایی لەگەڵ بەرابیەکان ئیملای بۆ کراوە و خشتەکەی ڕێکخراوە و پێشکەش کراوە. 22 کانوونی یەکەم 1329 کاتیبی تەحریراتی بازیان									

قەزای شارباژێر سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ تاوانەکانی مانگی تشرینی یەکەم 1329 کە رووویانداوە

مێژووی رووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرکیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە ئەنجام دراوە	تێبینی
11 تشرینی یەکەم 1329	قێر	کوشتن و تاڵان	عەباس سەلیم ئاغا پشدەری و حەسەن لە گوندی گەڵاڵە و 12 کەس ناوی نادیارە	مەعروف حەمە عەباس گوندی شێومگل و محەمەد کوڕی حاجی ئیسماعیل و تۆفیق کوڕی مەلا مەحمود و مستەفای پیاوی	دەستگیر نەکراون، لە بارەیانەوە لێکۆڵینەوە و پشکنین بەردەوامە				بکەرەکان لە ناوچەی ناوەڕێگ هێرشیان گراوەتە سەر مەعروف حەمە عەباس بە فیشەك کوژراوە و بە ئاژەڵی هاوەڵانی کۆمەڵێك گەلوپەل و پارەوپولیان تاڵان کراوە.

قەزای گولعەنبەر سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ تاوانەکانی مانگی تشرینی یەکەم 1329 کە رووویانداوە

مێژووی رووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرکیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە ئەنجام دراوە	تێبینی
6 ئەیلوول 1329	لە ئێران سیوبرە	کوشتن	قادر خسرۆ و کوڕەکەی عەزیز و باشیکە حەمە شاسوار و برادەری کەریم	لە تائیفەی باشیکە سلێمان کوڕی رەحیم	بۆ دەستگیرکردنی هێشتا یاسا بریاری نەداوە				
6 تشرینی یەکەم 1329	گوندی کلدرە	فێڵ و بەرتیل	ئەحمەد بەگ بەرێوەبەری سەروجك	مافی گشتی	هەمان شت				

قەزای مەعمورە سەر بە سانجەقی سلێمانی ویلایەتی موسڵ تاوانەکانی مانگی تشرینی یەکەم 1329 کە رووویانداوە

مێژووی رووداو	شوێن	جۆری تاوان	تاوانکار	تاوانلێکراو	مێژووی دەستگیر کردن	ئەگەر بکەر هەڵاتووە، هۆکاری دەستگیر نەکردنی	بەهۆی دەستگیرنەکردنی بکەر ناوی ئەم فەرمانبەرانەی ئەرکیان پێ دراوە	ئەم مامەڵەی کە بەرامبەر ئەم فەرمانبەرانەی بکەریان دەستگیر نەکردووە ئەنجام دراوە	تێبینی
12 تشرینی	خرکولیە	تاڵان	حەسەن مام عەلی و	پیروتە گێل کوڕی	بکەری دەستگیر	بکەری لە قەزای			

یەکەم 1329			خدر محەمەد ئاغا گوندی یازموسیان سەر بە رانیە	ئەحمەد لە گوندی خرکولیە	نەکراوە	رنیەیە		
17 تشرینی یەکەم 1329	کوشتن و بریندار و تاڵان	پیروت و عەلی و باوکیان قربانی و بازموسیانی خچر و ئیبراهیم و حەسەن و مام عەلی کوڕی محەمەد ئاغا	حاجی بابەکر گوندی مەمەندئاوا	ئەمەش	ئەمەش			
17 تشرینی یەکەم 1329	چیای گورگور	تاڵان	سلێمان کوڕی رەسول و حەمە کوخە عەلی گوندی چنارتە و حەمە خچر و عەبدوڵڵا کوڕی عایشە گلی گوندی توتویەیی	مام رەسول گوندی گەڵاڵە و 9 نەفەر لە هاوەڵانی	حەمە خچر و حەمە عایشە کلی گوندی کانی ترتریی لە 17 تشرینی یەکەم 1329 دەستگیر کراون			

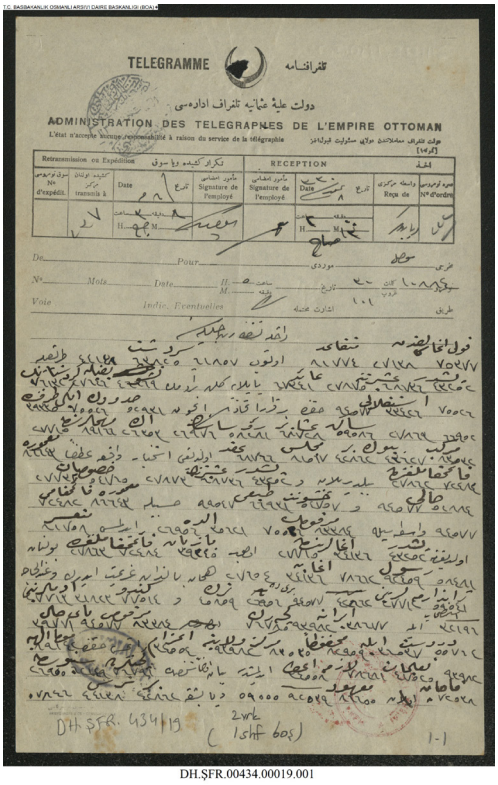

DH.ŞFR.00434.00019.001

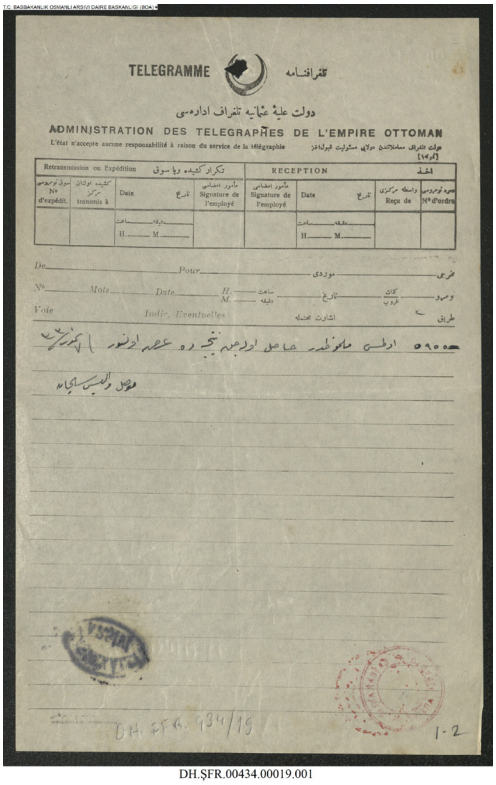

DH.ŞFR.00434.00019.001

DH.ŞFR	00434.00019	26 شەعبان 1332 (٢٠ تەممووز ١٩١٤)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

ئاغای قۆڵ خانەنشین بووە و بە ڕێگەی زەردەشت چۆتە ئەم دەشتایەی کە سەر بە عەشیرەتی پشدەرە، بە هاندانی پیاوێك، بۆ سەربەخۆیی کوردستان و وەرگرتنی بریارێك، لە هەردوولای سنوور لە لێهاتووترین سەرۆك عەشیرەتەکان ئەنجوومەنێکی گەورە پێك هاتووە، ئەم هەواڵە بە قائیمقامیەتی مەعمورە ڕاگەیەندراوە، هەروەها عەشیرەتی پشدەر تایبەتمەندی خۆی هەیە و کەللە ڕەقیان بەرچاوە، بە ڕێگەی قائیمقامی مەعمورەی حەمیدیە، هەرچی زووە پیاوێك بۆ لای ڕەسول ئاغا قائیمقامی بازیان و لە ئاغاکانی پشدەر ڕەوان بکرێت، لە کاتی پێویستیش ژاندارمەیەکی تورك یەکێك لە پیاوەکانی خۆی هەڵبگرێت و بچێتە لای ئێران، ناوبراو دەستگیر بکات و بە پارێزراوی بهێنرێتە مەرکەزی لیوا، بۆ ئەمەش ڕێنمایی پێویست دراوەتە ناوبراو، ئەم کەسەی کە دیاری کراوە، ماوەیەك پێش ئێستا بۆ سینوپ ڕایکردووە، دەستگیرکردنی ئاشکرا و ڕوونە، لەم ئەنجامەی کە دەست دەکەوێت ڕابگەیەندرێت.

والی موسڵ سلێمان

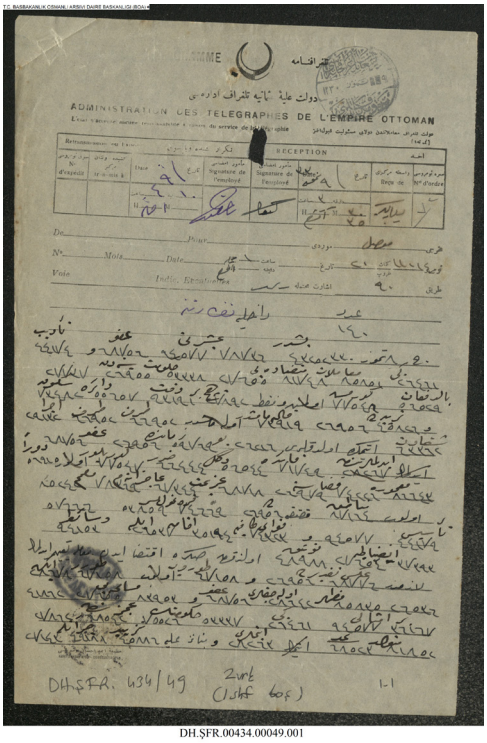

DH.ŞFR.00434.00049.001

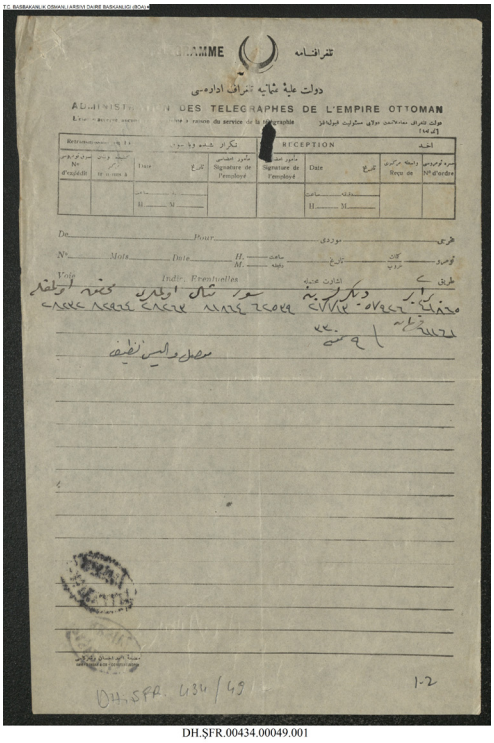

DH.ŞFR.00434.00049.001

28 شەعبان 1332 (٢٢ تەممووز ١٩١٤)	00434.00049	DH.ŞFR

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

لـە بـارەی لێخۆشـبوون و تەمبـێ کردنـی عەشـیرەتی پشـدەر، لەلایـەن حکوومەتـەوە پێشـوەچوونێک نەبیـنراوە و هیـچ کاتێـك بارودۆخەکـە بـە هێـوری نەماوەتـەوە و لایەنـەکان بـە چەتەیـی خەریـك بوونـە، ئەگـەر حاڵـی حـازر لێخۆشـبوونیان بـۆ دەربچێـت سـوودی نابێـت، بە پێچەوانـەوە زیانی دەبێـت، بە چوونی منیـش بۆ قـەزای مەعمورە، لـە ناوچـە نائارامـەکان قەرەقۆڵخانـە دامەزرێـن و هێزی تەواو نیشـتەجێ بکرێـت، دوای ئەمەش ئامـادەکاری بکرێت و مامەڵەکـە جێبەجـێ بکرێـت، بـە پێچەوانـەوە ئەگـەر ببووردرێـن وای بـۆ دەچـن، حکوومـەت بـێ دەسـەڵاتە و سـەرپێچیان زیاتـر دەبێـت، بـۆ ئـەوەی نەبنـە نموونەی خـراپ بۆ ئەوانی تـر، کاری پێویسـت ئەنجام بدرێـت، فەرمان.

نەزیف والی موسڵ

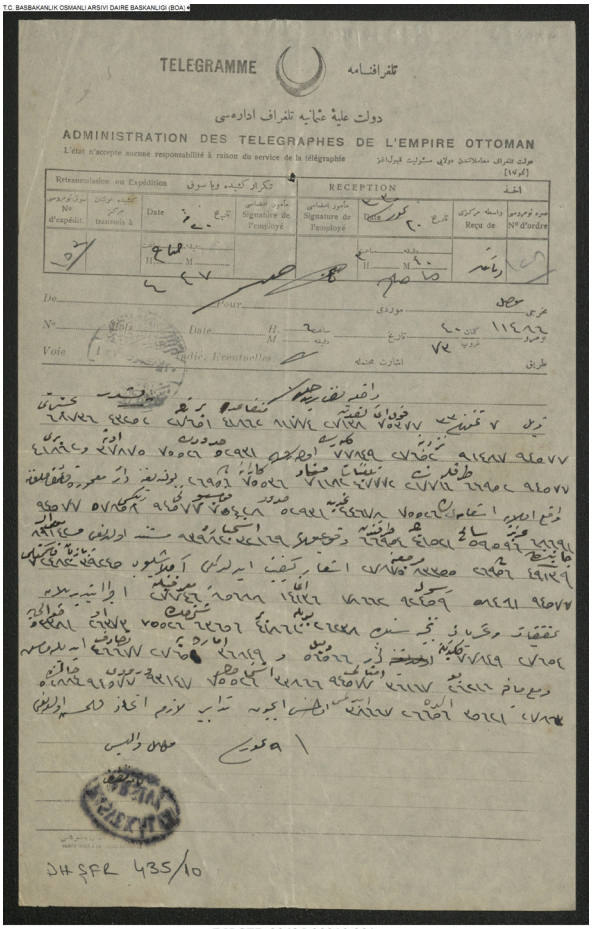

DH.ŞFR.00435.00010.001

DH.ŞFR	00435.00010	10 ڕەمەزان 1332 (٢ ئۆغستۆس ١٩١٤)

بۆ نەزارەتی ناوەخۆی شکۆدار

هاوپێچ ٧ تەممـوز ١٣٣٠، یەکێـك لـە ئاغـای قۆڵـی خانەنشـین کـراو هاتۆتـە لای سـەرۆکی عەشـیرەتی پشـدەر، لـە بـارەی سـنوورەوە بـەردەوام لەلایـەن قائیمقامـی مەعمـورەی حەمیدیـە ئـاگاداری نێـردراوە و ئامـاژە بـە بارودۆخەکـەی کـراوە، لەلایـەن عەزیـز سـاڵح سـەرۆکی قۆمیسـیۆنی سـنووریش هـەواڵ هاتـووە، لەلایـەن ناوبـراوەوەش ئامـاژە بـۆ سـەرچاوەکەی ڕەوان کـراوە، بـە زانیـاری ڕەسـول ئاغـا قائیمقامـی بازیـان لێکۆڵینـەوە و پشـکنین ئەنجـام دراوە، بـەڵام هیـچ بەڵگەیـەك نییـە، کـە کەسـێکی ئـاوا هاتبێتـە ناوچەکـە، چونکـە بـە هاتنـی کەسـێکی ئـاوا پایـە بـەرز بـۆ ناوچەکـە، ئامـادەکاری پێویسـت ئەنجـام دەدرێـت.

سلێمان نەزیف والی موسڵ

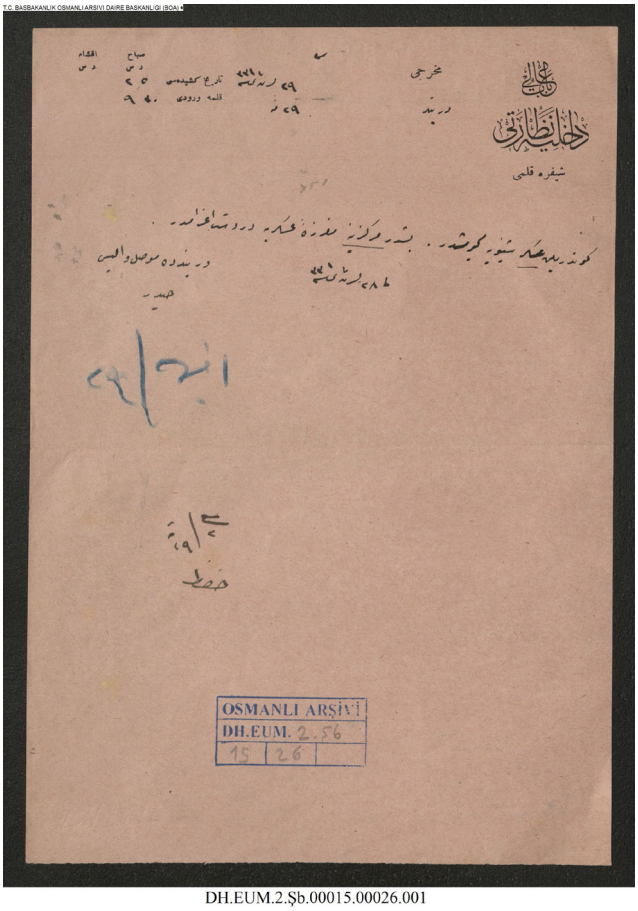

DH.EUM.2.Şb.00015.00026.001

DH.EUM.2.ŞB	00015.00026	**3 سەفەر 1334 (١١ کانوونی یەکەم ١٩١٥)**

بابی عالی
نەزارەتی ناوەخۆ
قەڵەمی شیفرە
ئـەم سـەربازەی رەوان کـرا بـوو، چۆتـە نـاو شـنۆ، هەروەهـا مەفـرەزەی سـەربازی رەوانی مەرکـەزی پشـدەر دەکرێت.
لە دەربەند حەیدەر والی موسڵ